

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

En fæstebondes liv

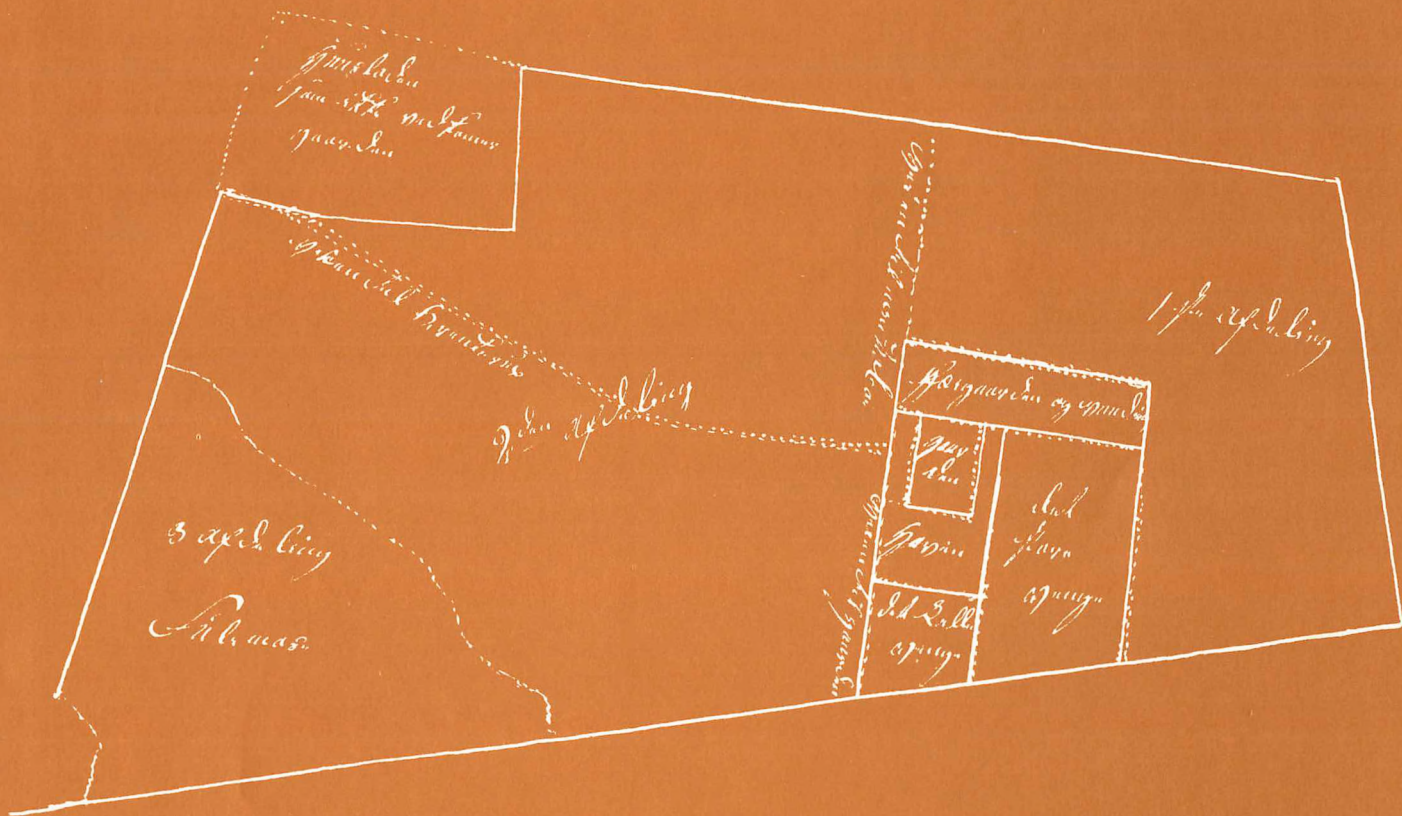
og havgespejndt med smaa Søer og Søer

Om og Sausigt

Hamborg d 18 April 1820

Søren Pedersen

Car. og Sof. Skole i Hamborg
og Dagsskole for Hamborg Børn

En fæstebondes liv

*Erindringer og optegnelser af
gårdfæster og sognefoged Søren Pedersen, Havrebjerg
(1776–1839)*

*Udgivet ved
Karen Schousboe*

Landbohistorisk Selskab

En fæstebondes liv

copyright © 1983 by Landbohistorisk Selskab

og Karen Schousboe

Grafisk tilrettelægning:

Knud A. Knudsen

Sat med Baskerville

og trykt hos

AiO Tryk as, Odense

ISBN 87-7526-004-2

Udgivet med støtte fra

Ministeriet for kulturelle Anliggender og

Landbohistorisk Støttekreds

Omslag: Vejen fra Havrebjerg mod
Slagelse ca. 1810. Ukendt kunstner,
Kalundborg og Omegns museum.

Forsats: Søren Pedersens tegning af
Kragbjerggårds tilliggende 1820.
Fra: Skrivelse til
Det kgl. Landhusholdningsselskab 18/4 1820.
Erhvervsarkivet i Århus.

Med udsendelsen af *En fæstebondes liv* har Landbohistorisk Selskab videreført den linie, der i 1969 blev indledt med udgivelsen af *Fæstebonde i Nørre Tulstrup, Christen Andersens dagbog 1786–97* ved Jens Holmgaard. Det har været anset for en central opgave for selskabet at arbejde for fremlæggelse af et repræsentativt udvalg af bondedag- og optegnelsesbøger fra 1700- og 1800-tallet, og endnu i 1983 står et mindre antal udgivelser af denne art på arbejdsplanen.

Søren Pedersen (1776–1839), gårdfæster og sognefoged i Havrebjerg i det vestlige Sjælland, efterlod sig adskillige manuskripter, der beskrev hans egen, hans families og hans egne historie (jfr. udgiverens indledning s. 11). En totaludgivelse ville være uoverkommelig, men Landbohistorisk Selskab besluttede i 1980 at iværksætte en udgivelse af dele af Søren Pedersens optegnelser. Det skete på forslag af Karen Schousboe, Institut for europæisk etnologi, Brede, der har påtaget sig det omfattende og krævende udgiverarbejde. Det er selskabet magtpåliggende at give udtryk for taknemmelighed over, at Karen Schousboe har påtaget sig og løst denne opgave i en tid og under vilkår, der gør det mindre tillokkende for unge forskere at engagere sig i udgiverarbejder. En varm tak skal også gå til professor Bjarne Stoklund, Institut for europæisk etnologi, der beredvilligt har accepteret at være tilsynsførende ved arbejdet på selskabets vegne.

Når denne udgave kan foreligge for det historisk interesserede publikum i 1983 skyldes det foruden udgiverens og den tilsynsførendes indsats også velvilje fra en række forskningsinstitutioner, i første række Det kgl. bibliotek. Også udenfor dette miljø, i dette tilfælde på den egn, der behandles i optegnelserne, har man været udgiveren behjælpelig undervejs.

Ministeriet for kulturelle anliggender har via Tipsmidlerne ydet støtte til arbejdets møjsommelige forberedelse, og Landbohistorisk Selskab ville ikke have været istand til at give sig i kast med selve fremstillingen, hvis ikke Landbohistorisk Støttekreds havde kunnet træde til med et sikkerhedsnet i økonomisk forstand. Landbohistorisk Selskab vil her gerne udtrykke sin ærbødige tak for denne bistand til opgavens gennemførelse.

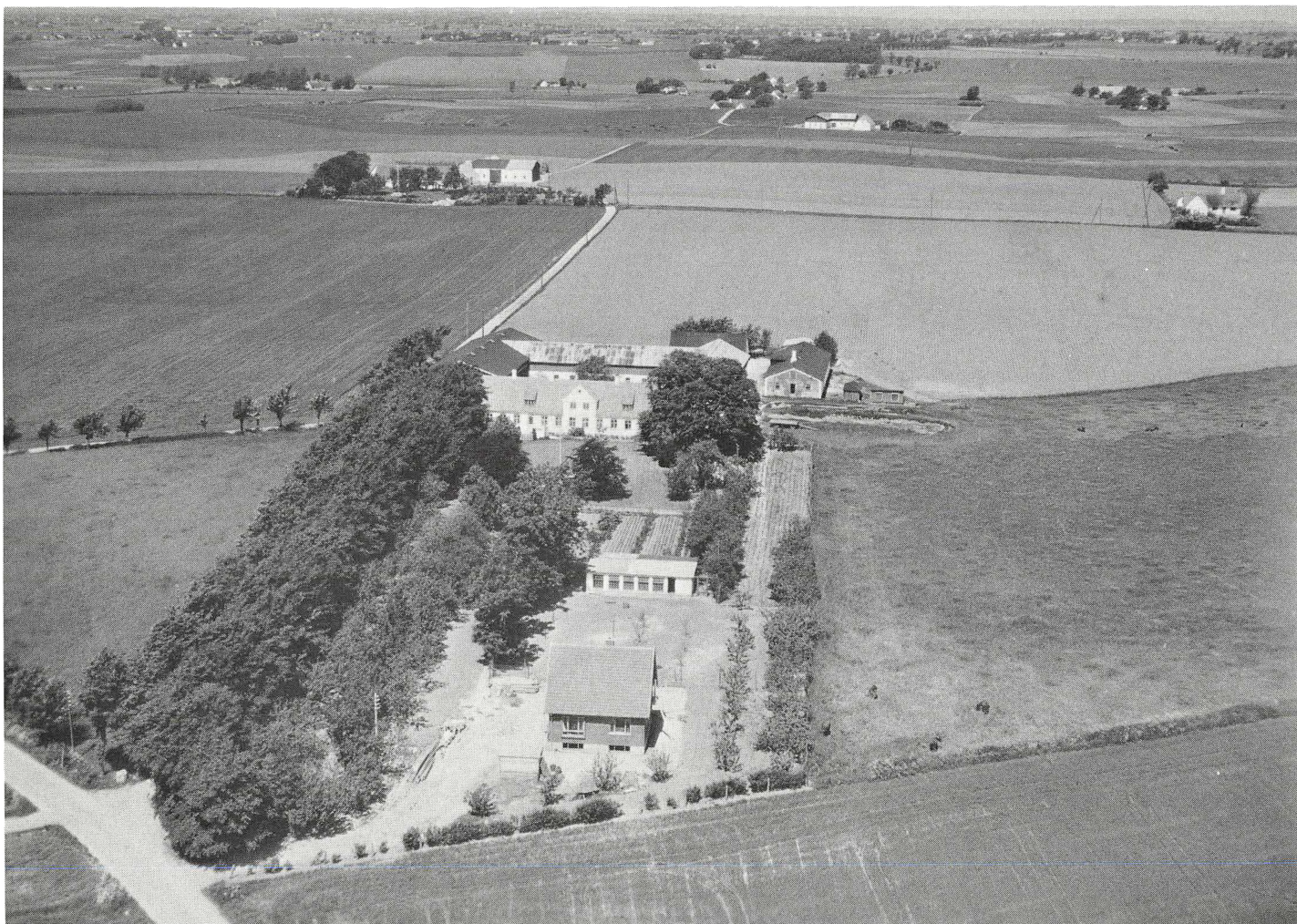
En fæstebondes liv er det første synlige udtryk for det samarbejde, der pr. 1. juli 1983 blev etableret mellem Landbohistorisk Selskab og AiO Tryk as, Odense. Selskabet har det håb, at dette samarbejde vil kunne gavne selskabets udgivelser i udstyr og udbredelse og ser i fuldførelsen af denne publikation et løfte om, at disse forventninger vil blive indfriet.

København august 1983
Claus Bjørn

Indholdsfortegnelse

Indledning	11	10.§ Om mit forhold mod mine søskende	72
Vestsjælland	11	11.§ Om min omgang og forhold mod mine med cristen og næsten	80
Fæsteforhold og bondeøkonomi ca. 1770	13	12.§ Om mine egne fortiennester til eget beste i min ungdoms tid	82
1700 årenes agrarteknologi	14	13.§ Om min løn som ieg har faaet, jmens ieg har tient som karl hos mine forældre	86
Skatter og afgifter	15	14.§ Om mine kiør som ieg har havt og hvad ieg derved haver fortient mig	89
Landsbyen, gården og slægten	20	15.§ Om mine faar og hvad og hvorledes min handel med dem er afgaaet for mig og min fortienneste herved	93
»Der står en ny tids bonde på sin toft«	26	16.§ Om min handel med kornsæd og korn avl m.m. i min ungdoms tid	98
Landbrug og økonomi 1810–38	29	17.§ Som handler om mine biier, om mine kakkelovne og flere af mig bekostede deele saaledes som efter følger	107
Et nyt bondeliv?	31	18.§ Om mine sinds lidenskaber og tilbøyeligheder m.m. i min ungdoms tid ...	113
En ny »mentalitet«?	35	19.§ Om min tienneste udi krigstanden	117
Beskrivelse af optegnelserne og udgivelsesprincipperne	38	20.§ Skildring af min heele vandel udi krigstanden	124
Noter til indledningen	40	21.§ Om mine venskabs kierligheds og elskovs handlinger i min ungdoms tid	127
Udvalgt litteratur	42	22.§ Der handler om min afgang fra krigs tiennesten, om min tiltrædelse af mine forældres gaard og om min indtrædelse i ægtestanden	131
Mål og vægt	42		
Ungdoms levnets beskrivelse	43	2 ^{den} Afdeling. Om min kones ungdoms levnets løb	139
1.§ Dette er paragraf tegnet. Som handler om min fødsel paa hvilken tid og sted m.m. ...	46	1.§ Om hendes fødsel og spede barndom	140
2.§ Om min spede barndoms opdragelse	47	2.§ Om hendes underviisning og skolegang ...	141
3.§ Om min skole undervisning og første lærnings begiøndelse	49	3.§ Om hendes videre opdragelse og	
4.§ Om min konfirmatsion og videre under visning ved same m.m.	51		
5.§ Om min videre fremgang udi læsningen efter min konfirmatsion	53		
6.§ Om min øvelse og lærdom at skrive	55		
7.§ Om min videre opdragelse som barn og dreng hos mine forældre	58		
8.§ Om min tienneste som karl hos mine forældre	61		
9.§ Om min øvrige adfær mod mine forældre i min helle ungdoms tid	64		

undervisning i de quindelige arbeider o.s.v. i hendes opvæxt	142	Tabelen L. Over alt af hvad som findes af verdie ved vort sted i den tilstand det var d. 1ste mai 1821, 10 aar efter at vi fik gaarden at beboe	248
4.§ Om hendes konfirmasjon og videre forhold i hendes ungdoms tid	143	Nu da for aaret 1821	255
5.§ Om hendes øvrige vandring i hendes ungdoms tid og om he[n]des elskovs og veenskabs handlinger samt om hendes indtrædelse i ægtestanden	144	Lignende for aaret 1822	261
Noter	145	Betragtninger for aaret 1823	268
Regnskaber og årsoversigter 1811–1838	147	Aarets betragtninger 1824	274
For erindring	150	Betragtninger for aaret 1825	280
13.§ Om den tilstand af vor gaard og lod som begge deele bestod af dengang vi modtog samme	152	Hoved beregning for aaret 1826	286
14.§ Om alt, som vi modtog ved gaardens tiltrædelse af mine forældre enhver deel, og sammen værdie i penge	154	Hovedberegning for aaret 1827	297
15.§ Bemærkninger af den foregaaende paragraf	160	Oversigt af aaret 1828	303
For aaret 1811	161	Regnskab for aaret 1829	310
For aaret 1812	171	Regnskab for aaret 1830	316
For aaret 1813	180	1831 aars beregning	322
For aaret 1814	189	1832 aars beretning. Saaledes som vore næringssager ere gangne for os	327
Lignende beretninger for aaret 1815	198	Aaret 1833 hvorledes vore næring sager ere gangne for os i same aar hær samlet fremsat efter foregaaende optegnelser	334
Lignende betragtninger for aaret 1816	208	Aaret 1834. Fortegnelse over hvorledes vore nærings væsen ere gangne for os i dette aar saasom	341
For aaret 1817	217	Aaret 1835	347
For aaret 1818	225	Aaret 1836	352
For aaret 1819	232	Regnskab for aaret 1837	360
Lignende efterretninger for aaret 1820	240	Regnskab for aaret 1838	365
Tabel K. For hvad ieg og min kone havde i eie, da vi modtog gaarden	248	Mit thestamente eller sidste villie	370
		Noter til regnskaberne	372

Luftfotografi af Kragshjerggård ca. 1950. Gården er stadig placeret på samme måde som Peder Sørensens udflyttede gård fra 1796. Af de gamle bygninger er dog intet bevaret. I baggrunden ses det typiske vestsjællandske landskab fra egnen omkring Slagelse med de udflyttede gårde spredt i det åbne landskab.

Indledning

Søren Pedersen, hvis selvbiografiske optegnelser udgives her, blev født i 1776 i Havrebjerg. Han var søn af en gårdfæster under Brorupgård hørende til Baroniet Holberg og dermed Sorø Akademi. Hans far, Peder Sørensen, var født i Havrebjerg, medens Ludvig Holberg tilbragte somrene på Brorupgård og Tersløsegård.¹ Søren Pedersens farfar og farmor står i hans optegnelser lyslevende frem for os som »Jeppe og Nille«.

»Disse min faders forældre havde dog levet et nogenledes skikkeligt ægteskab tilsammen, skønt hund var en meget vanskelig kone at omgaaes og hendes største [f]jeiel var hendes ofte utaalelige larmen med munden, men i øvrigt got om lyst i læsningen og tillige en sparsom[mel]lig, flittig kone. Hendes mand, som var meget tolmødig, bar for det meste over med hendes feiler, saa det gik saa nogenledes skikkelig af i mellem. Hand havde ogsaa sine feiler, især var hand noget hengiven til drukkenskab, men i øvrigt en god mand mod sin barn og børn og omgikkes andre folk vel . . .«.²

Denne »Jeppe på Bjerget«, Søren Jørgensen og hans kone Ena Hansdatter, levede som fæstebønder indtil 1762, da de forsoed gården, dvs. måtte fraflytte den på grund af restancer og skattegæld og flytte ind i et gadehus i Havrebjerg. Som Holbergs fiktive »Jeppe på Bjerget« endte de også deres liv på møddingen.

Holberg fortalte aldrig om, hvorledes det gik videre for børn og børnebørn på »Bjerget«. Det er da så meget mere betydningsfuldt, at Søren Pedersen selv tog penen i sin hånd. Han har efterladt sig fem bind selvbiografiske optegnelser og regnskaber, der udgør en helt enestående beretning om, hvorledes tilværelsen forme-

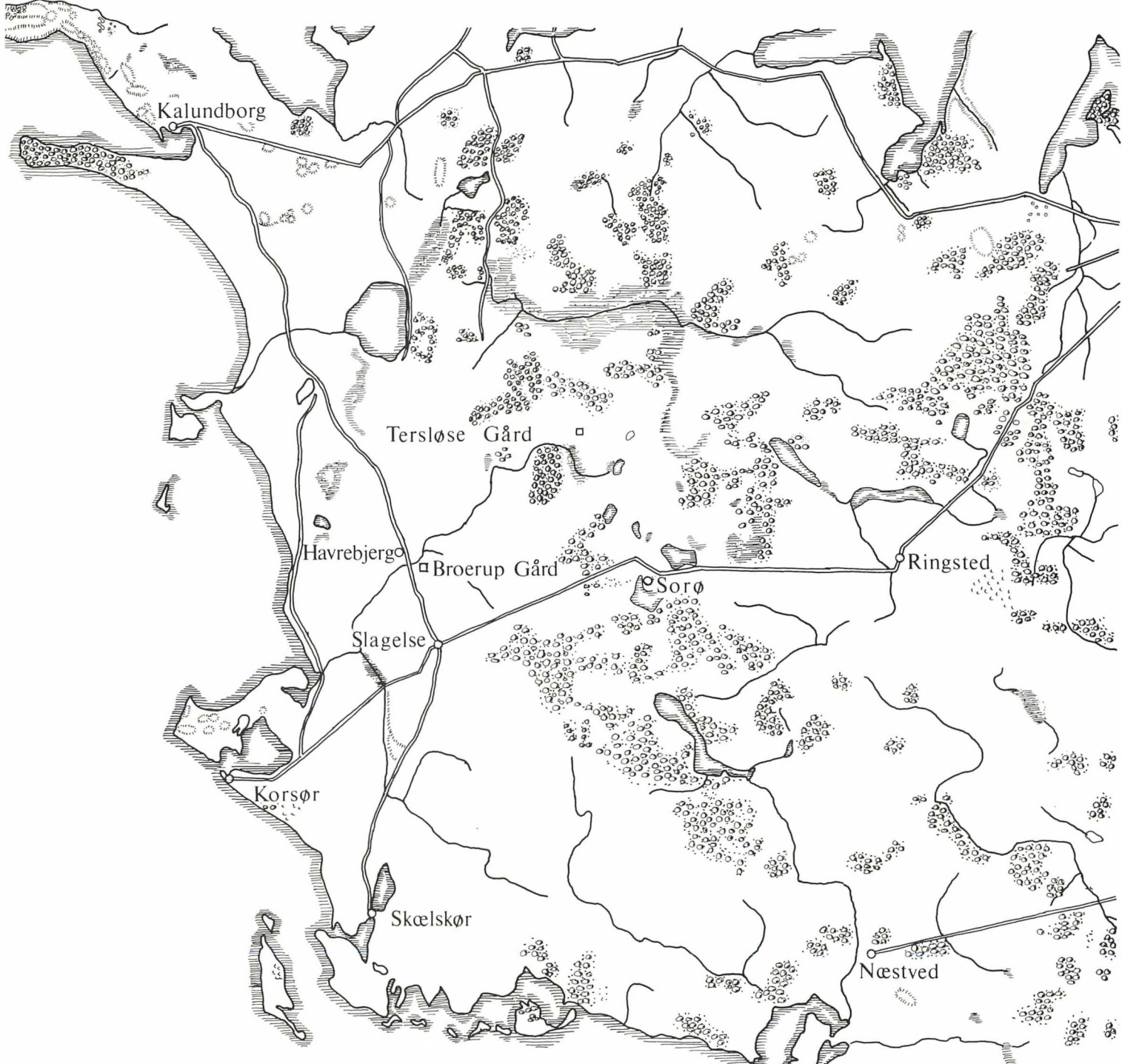
de sig for en ganske almindelig fæstebonde under og efter landboreformerne, 1776–1838.

Hvorledes levede den tids bonde egentlig?

Vestsjælland

Fra Blæsinge bakker i Havrebjerg sogn nord for Slagelse ser man i dag ud over det småbakkede og bølgende landskab, som er så typisk for Vestsjælland. Så langt øjet rækker mod syd, vest og nord veksler mere jævne jorder med landsbykoncentrationer og bølgende, udfladede bakkelandskaber, med de udskiftede gårde. Markerne tegner sig i deres farvevekslen som velafgrænsede flader ind i mellem brudt af pletvis træbeplantning, dels hegn, dels lunde af samme størrelsesorden, som en typisk kornmark.

For 200 år siden, da Søren Pedersen blev født i Havrebjerg by, var landskabet helt anderledes. De bakkede, bølgende konturer var ganske vist de samme, men landsby- og gårdbebyggelsen var langt mere koncentreret. Side om side lå gårdene i Havrebjerg såvel som i tilgrænsende landsbyer, endda ofte sammenbyggede to og to som tvillingegårde, omkransende forten med gadekæret. Uden om bredte sig så vangene delt op i åse og agre, men grænserne mellem disse var næppe erkendbare på lang afstand. Derimod må gærderne mellem de enkelte vange have tegnet sig tydeligt i tiden mellem sæd og kornhøst. Herefter sløjfedes hegnene, man opgav ævred, og kun de gravede grøfter mellem vangene må have tegnet skygger i de store marker. Store flokke af heste og kreaturer græssede derefter på fælleden indtil vinteren tog fat.

Kalundborg

Tersløse Gård

Havrebjergo

Broerup Gård

Sorø

Ringsted

Slagelse

Korsør

Skælskør

Næstved

På en anden måde har de åbne marker imidlertid været brudt. I vore dage ligger et vidtforgrenet net af dræningsrør omkring i markerne. Dengang var man knap begyndt at grave grøfter og vandingskanaler for at lede bare noget af vandet væk fra markerne. De dyrkede arealer har vekslet mellem pletter af sid mose og engjord og tørre afslidte bakketoppe. Træbeplantningen må have været yderst sparsom. Bortset fra enlige hylde og frugttræer omkring gårdene i landsbyen, præstegårdens have og træerne på kirkegården har den været begrænset til skovbæltet omkring hver herregård. Set fra Blæsinge er Brorupgård, Valdbygård og Løvegård netop faldet i øjnene på grund af den tætte og høje skovbevoksning, der omgav dem, på sin vis netop fortællende, at her havde man en herregård for sig.

Disse forskelle mellem datidens landskab og vor tids, blev i høj grad skabt netop i den periode, Søren Pedersen levede, 1776–1839. Det er ganske vist korrekt, at det gamle landskab også i tiden før landboreformerne var underlagt forandringer. Grænsen mellem det dyrkede land og overdrevet har til stadighed flyttet sig i takt med opdyrkninger og opgivelsen af tidligere nybrud.³ Og skov og krat har aldrig siden 1700-årene været udsat for en så massiv rovdrift. På intet tidspunkt har Danmark formodentlig været så skovløst og bart, som det var tilfældet lige omkring 1800. Alligevel havde

Vestsjælland ca. 1800. På kortet ses grænsen mellem skovegnen omkring Sorø og »Heden« længere vestpå. Heden var dengang ikke en betegnelse, der alene hæftede på lyngheden, men anvendtes også om de skovløse strækninger på Sjælland, f.eks. »Hedeboegnen« mellem Roskilde og Køge.

disse forandringer ikke karakter af egentlige transformationer, de bestod snarere af glidende bevægelser i landskabet. Anderledes forholdt det sig derimod med de grundlæggende omvæltninger, som landskabet blev underkastet i form af den udskiftning, og især udflytning og jordforbedring, som fandt sted netop i Søren Petersens livstid, og som netop karakteriserede den tid, han levede i: 1776–1838.

Optegnelserne om Søren Pedersens liv og virke er på mange måder netop historien om, hvorledes den sjællandske bonde reagerede på de ændrede livsvilkår, som forandringerne i landskabet afspejlede. Og om hvorledes hans livsform midt i disse forandringer ændrede karakter i forhold til faderens under indtryk af disse grundlæggende betingelser.

Disse vilkår var på afgørende vis bestemt af det til enhver tid eksisterende forhold mellem herregård og bonde. Forudsætningen for at drive en gård og leve som bonde i Havrebjerg 1770 såvel som 1830 var erlæggelsen af visse afgifter og opfyldelsen af visse forpligtelser. Disse vilkår blev ensidigt dikteret af godset og formuleret i fæstebrevet. Det var samspillet mellem disse vilkår og det agrartechnologiske stade, der afstak de rammer indenfor hvilke bondens livsform udfoldede sig.

Fæsteforhold og bondeøkonomi ca. 1770

Da Peder Sørensen (faderen) fæstede gård i Havrebjerg i 1771, modtog han retten til at nyde og bruge en ikke nærmere specificeret del af landsbyens tilliggende m.v. mod at betale sine skatter og afgifter i penge såvelsom naturalier, samt yde hoveriet til Brorupgård. Til går-

den hørte en vis mængde agerjord, der lå spredt i de tre vange, landsbyens jord var delt i. Men muligheden for frit at kunne udnytte denne gårds jord var, som vi skal se, på afgørende vis begrænset af samspillet mellem det agrartechnologiske stade, afgiftsydelsernes karakter og omfang samt landsbyfællesskabet.

1700 årenes agrartechnologi

Der er et gammel dansk ord, som siger, at eng er agers moder. I dette ordsprog gemmer sig en del af nøglen til en forståelse af de produktionsmæssige vilkår for den gamle tids bonde.

For vedvarende at dyrke en jordlod er det som bekendt bl.a. nødvendigt, at jorden tilføjes enten nye næringsstoffer eller hvile, og helst begge dele. I dag står kunstgødningen til rådighed, men denne mulighed havde Peder Sørensen ikke. 1700-årenes fæstebonde var i princippet helt afhængig af staldgødning, selvom han i visse egne af landet (f. eks. Nordjylland) ivrigt søgte at formere den ved en blanding af aske, tang, tørvesmuld og lign. Det dyrkede areals omfang ahang derfor af besætningens størrelse og art, der igen var afhængig af den tilgængelige fodermængde. Denne vekslede overordentligt meget fra egn til egn. En gård, som var beliggende i skovegne havde af flere forskellige årsager lettere adgang til græsning, høslet langs vandløb, indsamling af bregner og måske løvslet i skove. En fæstegård på sletten i 1700-årene, derimod, havde ikke disse muligheder. Til Havrebjerg by hørte således hverken skov eller betydningsfulde engarealer. Allerede omkring 1700 var Tudeåens enge lagt ind under Brorup gård.

Det foder bønderne i Havrebjerg havde til rådighed, var derfor halm, samt havre, ærter og vikker, der opfodredes utærsket. Kløveravl fik først egentlig betydning efter udskiftningen. Da foderet således skulle høstes udelukkende på de dyrkede arealer, begrænsede dette forhold på afgørende vis omfanget af korndyrkningen.

Det kan således indledningsvis konstateres, at der eksisterede en nødvendig sammenhæng mellem det mulige dyrkede areal, forholdet mellem de enkelte afgrøder (foderplanter kontra fødekorn) og besætningens størrelse. I princippet fungerede det på den måde, at f.eks. Peder Sørensen hvert år måtte gøre sig en række overvejelser af følgende karakter. For f.eks. at bestemme udsæden af byg måtte han på en gang overveje, hvor meget fødekorn han behøvede for at forsørge sig selv og sit hushold, hvor stort et areal han havde gødning til, men også hvor lille et foldudbytte han ville acceptere for at det var umagen værd. Måske – og det er ikke utænkeligt, at han rationelt kom frem til en sådan konklusion – kunne det bedre betale sig at dyrke mere havre og mindre byg, for derefter at opføde svin til salg og i stedet i tilfælde af trang skaffe sig brødkornet af anden vej (dvs. forsøge at låne det på godset). Principielt har der formodentlig ikke været forskel på strukturen i de overvejelser den tids fæstebonde måtte gøre sig for at afpasse kornavl, foderdyrkning, kreaturholdets sammensætning og størrelse, alt i forhold til husholdet – og så vor tids landmand, som på tilsvarende vis er bundet ind i overvejelser omkring noteringen på kunstgødning og kraftfoder, korn- og afsætningspriser, kursen på den »grønne krone« osv.

I princippet burde det også have været muligt, den-

gang som nu, at skaffe en fornuftig balance mellem disse forskellige faktorer. Men 1700-årenes gårdbrug var som nævnt yderligere underkastet en række krav stillet af det omgivende samfund. Krav der på afgørende vis brød ind i denne balance og forrykkede den på en sådan måde, at produktionsprofilen ændrede fuldstændig karakter. Vi ved ganske vist ikke, om en sådan velafbalanceret produktion har karakteriseret bondebrugen drift såvel i det 16. som i det 17. århundrede. I perioden 1660–1700 har det imidlertid været karakteristisk, at en del gårde har været øde (på grund af svenskekrigenes ødelæggelser), og at deres jord har været drevet under de resterende brugsenheder. Der har således været god mulighed for at skaffe sig jord og eng i tilstrækkeligt omfang, hvis man havde driftskapital, dvs. såkorn og kreaturer. Iflg. matriklen 1682 var i alt fald fire gårde ud af 17 øde, men de blev tilsyneladende dyrket af mølleren og andre.⁴ I forhold hertil kan vi tydeligt iagttage, hvorledes balancen afgjort forrykkes i løbet af det 18. århundrede. Forklaringen herpå er netop at finde i det ændrede og delvis forhøjede afgiftsniveau, fæstegårdene blev underlagt og som på afgørende vis udgjorde netop dét andet led i de strukturelle betingelser, som definerede bondebrugen produktion.

Skatter og afgifter

Formelt set var betingelserne for at leve som fæstebonde fastsat i den fæsteakkord, som blev nedfældet i fæstebrevet. Det fæstebrev, som blev udstedt til Søren Pedersens far, Peder Sørensen, lød således:

»Paa Sorøe Ridderlige Akademies vegne bliver her-

ved i følge fæsteakkorden af 12. febr. sidst ledne, stædt og fæstet til land- soldat Peder Sørensen i Haureberg, dend gaard samme steds, som Niels Christensen sidst beboede og fradøde, hvis enke fæsteren, bemeldte Peder Sørensen ægter, og som staar for htk. 9 td. 4 skp., sin livstid maae nyde, bruge og i fæste beholde, imod at hand der af udreder og i rette tid erlegger alle kongelige ordinaire og extra- ordinaire skatter og paabude, saa velsom dend sædvanlige landgilde efter jordebogen, aarlig hver Marthini dag rug 1 td., byg 2 td. og haure 1½ td., samt for smaae redsel 1 rd. 2 mk. 9⅓ sk. saa og forretter hoverie arbeide og kiørsel lige med sine naboer, item holder gaardens bygning og besætning stædse i goed forsvarlig stand. Og som fæsteren betaler formandens restance, der er penge 34 rd. 1 mk. 15⅓ sk., rug 1 td., byg 2 td. og haure 2 td., saa er hand for videre indfæstning at svare befriet. Endelig rætter fæsteren sig efter loven og vedkommende forordninger, især ikke tillades nogen at benytte sig af gaardens tilliggende jorder og enge og hand ey heller af andres, intet uloulig skovhugst begaar, ingen indsidder at indtage og ingen krohold eller brændeviins brænden øve eller bruge, men derimod plandte piile og andre træer, opkaste og vedlige holde grøfter og diger, sætte steen giærder og deslige til gaardens forbædring, samt være sin foresatte høye øvrighed og godsets forvalter hørig og lydig, alt dette (under) fæstets fortabelse og videre straf.«⁵

²/₃ 1771.

Dette sæt af formelle forpligtelser udgjorde det andet led i de vilkår, Peder Sørensens tilværelse var underlagt. Reelt var nogle af disse krav imidlertid mere betydningsfulde end andre. I fæstebrevet specificeredes

ganske vist en række afgifter, som skulle betales, men der kan ikke herske tvivl om, at hoveriydelserne på godset blev tillagt størst værdi.

I løbet af 1700-årene samlede godsejernes interesse sig mere og mere omkring de indtægter, der stammede fra hovedgårdsdriften, medens den direkte indtægt fra bondens jordbrug, erlagt i form af landgilde og penge-skatte, tabte sin betydning. Hovedgårdsmarkerne udvidedes som følge heraf i et temmeligt stort omfang og således også Brorupgårds.

Denne gårds nyere historie indledes i 1674, da en sekretær i danske kancelli fik skøde på Jernbjerg og Brorup byers øde marker beliggende umiddelbart syd for Tudeåen, af hvilket gods han 1679 fik bevilling til at oprette en hoved- og sædegård.

I løbet af perioden indtil 1700–1710 lykkedes det godsejeren gennem køb og mageskifte at få samlet al jorden i Havrebjerg og Blæsinge under sig. Som Ryttergods og Strøgods var bønderne formentlig før den tid relativt frie for hoveri og arbejdsydelser af mere omfattende karakter.

Fra hovedgårdens etablering og op i løbet af 1700-årene må hoveriet imidlertid være blevet udvidet kraftigt. Relativt set var der da også tale om et betydeligt avlingshoveri, således som det fremgår af en betænkning indgivet til Rentekammeret i 1769⁶ om forholdene på Sorø Akademi og Baroniet Holbergs godser. Hver fæstebonde i Havrebjerg skulle således pløje og så henved fire td. korn, høste avlen og tærskke kornet foruden den tiende, som hovedgården yderligere havde forpagtet. Dette hoveri svarede til en forøgelse af markarbejdet med mindst en femtedel og snarere en fjerdedel.⁷

Hvad var resultatet af det forøgede hoveri på Bro-

ruggård og hvorledes formede hverdagslivet sig for fæstebønderne under indtryk heraf. Søren Pedersen har givet en sikker og meget præcis beskrivelse, der indfanger en række karakteristika ved det gamle fæstebondeliv i Havrebjerg. Han skriver:

...»de to byer, *Haureberg* og *Blæsinge*, som allene tilhørte *Broerupe* gaar ved aaret 1730, disse 2 byes bønder var paa denne tid saa bebyrdet med hoveriet under den da værende heremand ved navn *Bensen*, at de // vare saa usle, at det ikke er at udsige. Mand havde ikke evne til at holde folk til arbeidet. Mand og kone fultes ad til hove og konen kiørte ploven der for sin mand. Saa snart bunden havde indhøstet sin ringe sæd maatte hand levere sæd af alle slags til heregaarden saa lenge hand havde noget og inden *jul* var der undertiden optærsket, og saa hen paa aaret, undertiden inden foraaret maatte denne herremand igien lade bønderne faae baade føe og saakorn til laans til den øvrige tid af aaret. Bunden førte ved foraars tiden af mangel paa foer sine faae kreaturer og bæster til herregaarden at fores til der blev græs paa marken. Denne herremand gav ofte sine bønder maanedes kost og sæd og andet til føde. Endeel af bøndernes egen jord maatte disse dyrke som hovmarker og høste til herregaarden og det af byens beste jorder. Og denne herremand slog og tyranisere grusomt sine hovfolk og bønderne selv saa alle tillige her over tabte baade mod og løst og det var her ikke andet ind omskiftning med disse bønder og sætte en af gaare og en anden til den jgien, beskrev og fratog den første ald sin liden ringe formue og gav denne og naar da denne havde været 1 aar eller noget lengere forestod da ham samme skiebne som hans formand.

Om sider, efter at have saaledes gandske ødelagt

dette gods og gaar solte denne *Bensen* det til en mand ved navn *Baron Holberg* og her til slutning viste hand en snedig handling mod denne sin afkiøbere. Bønderne, som stod med en stor restanse med afgifterne, den alt bort kastede hand og skrev skatte bøger til bønderne, hvor i alt var betalt og saaledes solte godset uden nogen restanse, som et velhavende gods. Men snart erfarede den nye gods eier godset svage forfatning da bønderne ikke i mange aar kunne sønderlig yde noget for deres store fattigdoms skyld, som de var kommet udi. Hand indsaa, hvor høylig disse bønder trengte til nogen hielp i deres forfatning og lindring i det alt for overlegne hoveri og begge delle søgte hand at skaffe dem. Hand kiøbte byen *Aasløv* af kongen og lagde ham under Broerupe gaar og gjorde disse bønder lige i hoveriet med de 2 forige byer og det var en stor lettelse paa 24 bønder at de nu blev 36 om samme arbeide og de fattige *Haureberg* og *Blasinge* bønder eftergav hand meget i deres afgifter i nogle aar og gav dem flere gange besætning med føde og saakorn som hielp til hæste vogn o.d.l. og den jord, som *Bensen* havde gjort til hovmarker af bøndernes blev nu jgien udlagt bønderne . . .«⁸

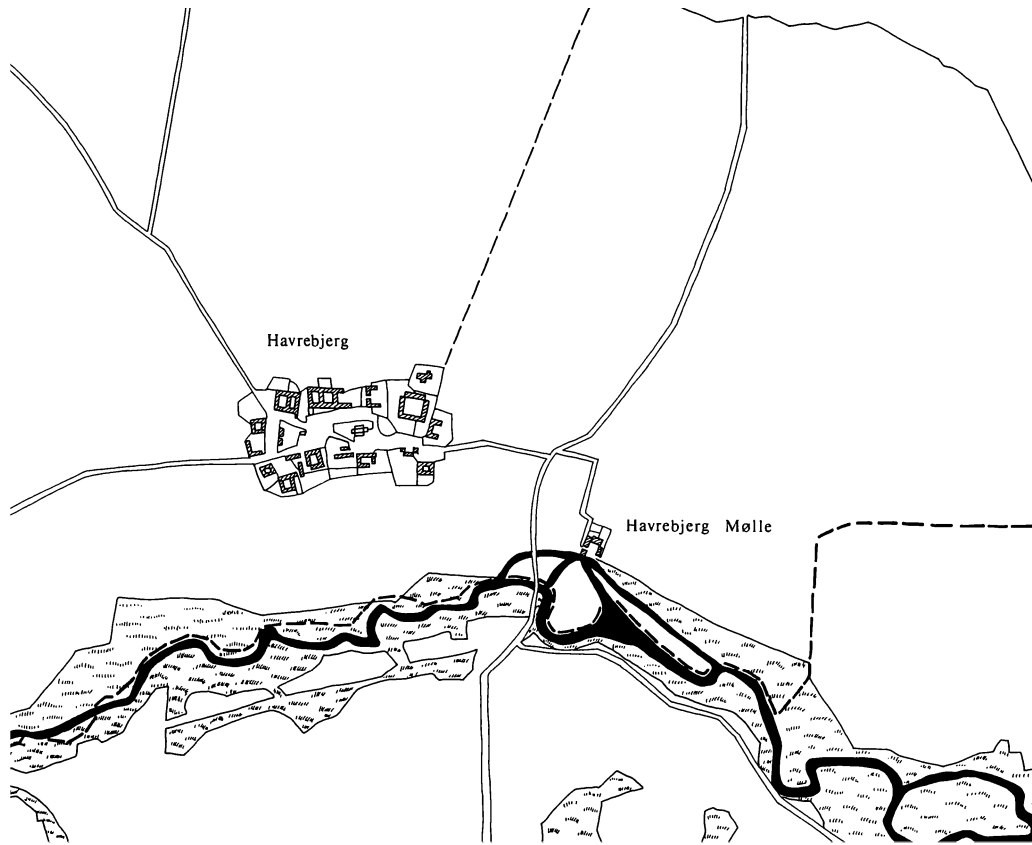
Umiddelbart ser det ud til, at den egentlige konsekvens af det forøgede hoveri blot var bøndernes manglende evne til at udrede skatterne og afgifterne, og at de som følge heraf forarmedes. I realiteten var mekanismerne bag denne forarmelse imidlertid mere indviklede end som så og ydermere var der ikke blot tale om forarmelse, men omlægningen i afgifterne fra penge- og naturalieydelse til hoveri greb endog ind i hele livsformens opbygning.

Stillet overfor et krav om en forøget arbejdsindsats på hovedgårdsmarkerne måtte bonden i Havrebjerg for

det første udvide hesteholdet, dvs. forøge trækraften og dernæst holde flere tjenestefolk. Alternativet var, at han forsømte sin egen gårds bedrift. Men det lod sig kun gøre til en vis grænse at udvide hesteholdet og folkeholdet indenfor rammerne af det gamle landbrug.

Et større hestehold betød nemlig et krav om forøgelse af fodermængde samt en kvalitetsforbedring. Dette kunne kun finde sted ved en større avl af havre. Vi ved også, at udsæden af havre forøgedes væsentligt på en række steder i løbet af perioden efter 1700 og formodentlig også i Havrebjerg således som det f.eks. var tilfældet i St. Valdby, en naboby. Som fodertilskud har det imidlertid næppe været tilstrækkeligt. Hesteholdet udvidedes formentlig på bekostning af kreaturholdet og dvs. først og fremmest til skade for produktionen af stude og fedekvæg. Ved nemlig at opdyrke yderligere jord formindskedes adgangen til græsningen. I takt med denne udvidelse af hoveriet og dermed hesteholdet på bekostning af kreaturholdet faldt gødningsmængden, idet en stor del heraf »faldt« på hovmarker og veje. Muligvis har der også været tale om en kvalitetsforringelse af gødningen. Det er desværre umuligt at skønne om, hvorvidt foldudbyttet faldt markant i perioden. Men høstudbyttet i forhold til udsæden har i alt fald kun lige kunnet dække husholdets eget forbrug af brødkorn, naturalieafgifterne (i det omfang de betales) og den ny udsæd.⁹ For samtidig med forøgelsen af hoveri og hestehold forøgedes formentlig også folkeholdet og dermed forbruget af fødekorn.

Der kan ikke være tvivl om, at 1700-årenes fæstebonde generelt set fik meget vanskeligt ved at skabe et tilstrækkeligt spillerum i produktionen. Der var næsten intet overskud mellem den del, som behøvedes til går-

dens selvforsyning og reproduktion og så den del, som godsejeren krævede i afgifter og ydelser i form af hoveri. Denne prekære situation reagerede bonden overfor på to måder. Visse steder voksede omfanget af de såkaldte binæringer, dvs. fæstebonden udvidede sin økonomiske bevægelsesfrihed. Det kunne dreje sig om forskellig håndværksproduktion, såsom vævning, træskofabrikation, salg af bygningstømmer osv. men også dyrkning af forskellige handelsafgrøder, f.eks. hør, hamp, kommen, grøntsager, kirsebær og anden frugtavl, humle o.l. Endvidere var der mulighed for at specialisere sig ved produktion af og handel med forskellige fodevarer og halvfabrikata, såsom saltet flæsk, mjød, fjerkræ m.v. Og endelig greb mange til vognmandskørsel som supplerende indtægt. I andre egne af landet reduceredes han til en forhutlet landarbejder og skellet mellem hovedgårds- og bondegårds produktion blev mere eller mindre udvisket. Det var på de godser, hvor hoveriydelserne hvilede tungest.

I takt med, at hoveriet voksede i omfang og bøndernes evne til at betale de øvrige skatter og afgifter faldt,

Ejerlaugsgrænser langs Tudeåen (1700) 1760 ff.

Tudeåen dannede oprindeligt på denne strækning et vandsekel ikke alene mellem sognene men også herrederne. På kortet fremgår det, hvorledes Brorupgård pressede sig ind over det naturlige skel og annekterede byen Havrebjergs engarealer. Den kraftigt optrukne stiplede linie markerer grænserne mellem by og gods 1789. Af forpagtningskontrakterne fra 1760'erne fremgår det, at godset også dyrkede agerjorden oppe mellem den tyndt stiplede linie og vejen. Hele området mellem denne og åen blev således drevet af gods, præst og møller, og byens tilliggende må i realiteten have været reduceret med mindst en trediedel. Se iøvrigt teksten.

forøgedes også godsejerens incitament til at udvide hovedgårdsdriften, som – i hans øjne – må have været den eneste rentable del af godsdriften betragtet som en helhed. At det forholdt sig således netop i eksemplet Brorupgård kan vi relativt let konstatere.

Man kan af et kort fra 1769 se, hvorledes grænserne for hovedgårdsmarkerne var flyttet over på den anden side af vandsekket og havde »ædt« ca. 13 td. htk. af Havrebjergs bymarker. Dette skal have fundet sted omkring 1700. Endvidere skal ifølge Søren Pedersen endnu en ikke nærmere præciseret del af bymarkerne periodisk have været drevet under godset i 1720'erne, 30'erne og senere. I følge fæstebreve fra 1760'erne var således også Diesåsen forpagtet til hovedgården. På det tidspunkt må omtrent hele den ene vang af tre, nemlig Kirkevangen, have været unddraget gårdfæsterne.

I takt med at hovedgårdsmarkerne udvidedes, reduceredes således bøndernes egne marker, deres hele resourcegrundlag indskrænkedes. Hermed reduceredes også deres mulighed for at kompensere for det forøgede hoveri gennem driftsomlægninger.

Resultaterne af denne proces – forøget hoveri – forarmelse – mindre skatteevne – udvidelse af hovedgårdsdriften og dermed igen forøget hoveri – osv. blev, at fæstebondens egen produktion decimeredes. I Havrebjerg fjernede intensiveringen af hovedgårdsdriften grundlaget for bøndernes egen produktion og de reduceredes til daglejere, hvilket i en ond cirkel modsvarede af en yderligere reduktion af deres tilliggende.

I den periode – 1700–1730 – som her er beskrevet, var bondegården som en selvstændig produktions- og konsumtionsenhed i Havrebjerg formentlig i realiteten nedlagt, dvs. den eksisterede kun som en formel be-

skatningsenhed i forbindelse med salget af godset. Det giver således ikke mening at tale om en egentlig selvstændig produktion af landbrugsvarer i Havrebjerg knyttet til fæstegårdene. Ej heller er det meningsfyldt at tale om gården som et fast tilhørssted for en familie med selvstændig husholdning. Tværtimod har landsbyen udgjort beboelsesenheden, hvor bønder er flyttet ideligt ud og ind af de forskellige gårde og huse. Søren Pedersen har her karakteriseret en tilstand, hvor skellet mellem gods, landby og gård var udvisket og som i et spejl har der tegnet sig et billede af dette i landskabet, hvor hegnene mellem hovedgårdsmarker og landsbyjord har været væk – ikke mindst, når ævret blev opgivet og kreaturerne sluppet løs på den fælles græsning – ud af Brorupgårds stalde!

Der synes ikke at være tvivl om, at den økonomiske selvstændighed har været meget forringet, og at den enkelte bondefamilie må have oplevet mulighederne for at bryde ud af tvangssituationen som overordentlig begrænsede.

Der fandtes dog visse veje, fæstebønderne i Havrebjerg kunne begive sig ind på, hvis de ønskede og havde kræfter til at forbedre deres situation.

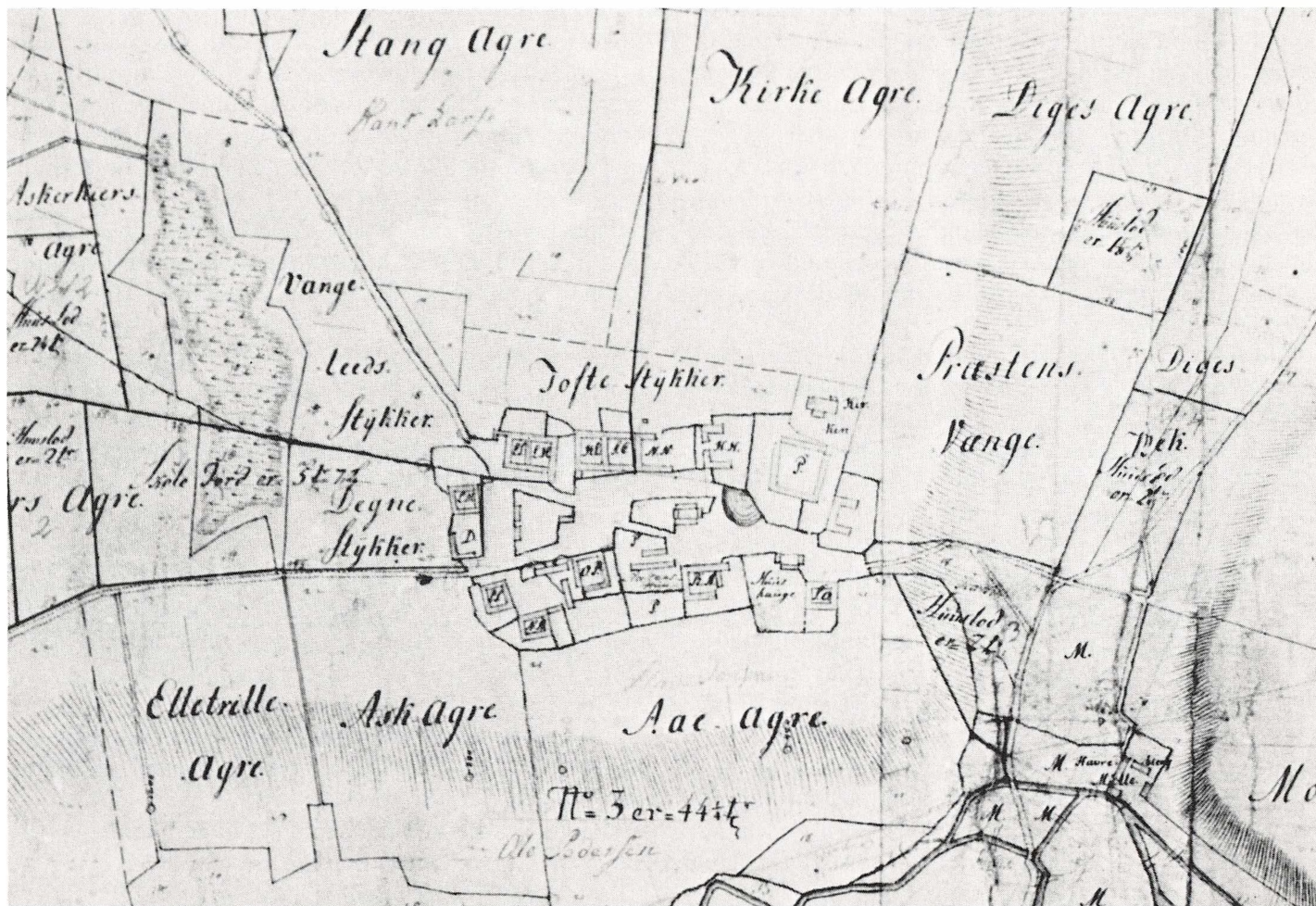
En farbar vej var, at få en tjans som bondefoged. Det indebar, at man mod at administrere indkaldelsen til hovarbejdet og fordelingen af ægterne (dvs. kørselen for gods og øvrighed) fik hoverifrihed og eventuelt andre lettelser.¹⁰

En anden mulighed var, som vi skal se, at udnytte landsbyfællesskabet, og det bliver spørgsmålet, om ikke netop godsets tvang bliver den synsvinkel, hvorfra det klassiske landsbyfællesskab »åbner sig« og bliver forståeligt.

Landsbyen, gården og slægten

Det ser ud til, at ligesom grænsen mellem hovmarker og landsbyjorder var flydende, således kunne grænserne mellem de enkelte tofter og agre være tilsvarende »mobile«. En af måderne på hvilken en bonde kunne kompensere for godsets overgreb (f.eks. når landsbyjord blev lagt ind under hovedgårdsdriften) var at forsøge at få flyttet skellene tilsvarende i landsbymarkerne, således at det kun var naboen og ikke én selv, det gik ud over. Dette gjorde bonden f.eks. ved at pløje »tæt« til skellet. Han kunne også forsøge at skabe en trætte om jordfordelingen ved forsøgsvis at manipulere med den »mundtlige tradition«. Der eksisterede ikke egentlige ydre objektive, der vil sige skriftlige, bestemmelser af skelforløbene, når undtages de i forbindelsen med matriklen 1688 foretagne landmålinger. Men selv denne formelle jordfordeling var ikke blevet opretholdt, eftersom gårdenes tilliggende mange steder blev egaliseret i løbet af 1700-årene, og således også i Havrebjerg. I praksis forholdt det sig da også således at jordfordelingen var internt reguleret af bønderne selv i fællesskab. Skelforløbene var kun nedfældet i »den mundtlige tradition«.

Det har helt sikkert været muligt at flytte skel og få hævde herpå. Det har derfor også været nødvendigt at organisere sig på en sådan måde, at man var i stand til at imødegå den slags overgreb internt. Det ser ikke ud, som om man i praksis brugte retssystemet, dvs. herreds- og birketing, til at klare indre stridigheder omkring f.eks. jordfordeling og hegning. Tværtimod må der have været sejge traditioner for at løse konflikterne indenfor rammerne af landsbyfællesskabet.¹¹ Dette fik

Den uudsiftede landsby 1789. På kortet ses kirken med præstegården i nordøst, gadekæret, porten i midten med gadehusene og de tæt sammenbyggede gårde rundt om. Landsbyerne på Sorø- og Slagelseegnen var netop karakteriserede ved de mange tvillinge- og trillingegårde som her i den nordlige gårdrække. Sådanne sammenbygninger må have forårsaget utallige skærmydsler omkring vedligeholdelse og rumfordeling. Gengivet med tilladelse fra Landsarkivet for Sjælland m.v.

ganske vidtrækkende konsekvenser for hele adfærdsmønstret i landsbyen. For at være en god bonde måtte man nemlig være i stand til at hævde sig. Søren Pedersen skriver om sin far:

»Han har været en dristig mand til at paatale sin ret såvel hos høye som hos lave, og samme har ogsaa forarsagt ham mange af de tvistigheder og slagsmaal, som han i sine første aar som mand ofte var udi med de gamle byens bønder, der ved fællesskabet stundom vilde til egne sig noget af gaardens tilhørende ager og eng«. ¹²

Udover i rimeligt omfang at tilfredsstille godsets krav gjaldt det således formentlig om for fæstebonden at hævde sig i forhold til de øvrige bønder, dvs. vise på forskellig vis, at han var i stand til at modstå eventuelle overgreb. Denne selvhævdelse blev udtrykt på forskellig måde. Før det første viste man gennem klædedragten med sølvknapperne ¹³ og hestens fodertilstand, at man var relativt økonomisk velstillet, dvs. at man var i stand til at holde sig på en rimelig god fod med godset, og at man derfor kunne opfylde de økonomiske forpligtelser overfor de andre bønder. Hvilket var ensbetydende med, at man havde økonomisk overskud til at indgå i det net af interne kort- og langfristede lån, der var med til at sammenbinde beboerne i en landsby. For det andet dominerede den rent fysiske selvhævdelse. Det gjaldt om at være god til at slås. Søren Pedersen skriver om, hvorledes denne form for selvhævdelse blev fremtrædende, når mange var samlet ved hoveriet:

»Ogsaa blev der under dette hovarbeide mangen en brav bu[n]de karl og arbejdsmand fristet over sine kræfter og fik ved samme arbejde det, som de siden havde /97/ meen af ald deres øvrige leve tid, da mand

indnu i disse raae tider ikke agtede paa andet ind det udvortes pral og stolthed og den karl, som under sligt arbejde kunne saaledes overse sin ringere medarbeidere giorte sig til her af, som hand kunne have udført en berømmelig hælte daad og den fornermede maatte inda under kaste sig alle de forhaanelser, som hans fornermere vilde giøre ham.« (Bd. 3, s. 96–97).

Den karakteristik, Søren Pedersen har givet af sin far, falder godt i tråd hermed. Det var betydningsfuldt for ham at »have gode klæder«. Endvidere lod han »ikke gierne nogen anden gaa fra sig i noget arbejde og langt mindre lod han nogen kiøre omkring sig, der hand siden blev mand« (dvs. selvstændig fæstebonde). Hertil hører, at han satte mest pris på »bæsterne, som hand aldtid holdt skikkelig, især sine kiøre heste, eller de to hand kiørte sine reiser med og hans vogne holt hand i god stand«. Og endelig »holt hand sig ikke gierne fra sviir og forsamlinger, men stedse var med de første . . . og . . . snart var hand rede til at tage sin uven i brystet og vove et dys med ham om hand ind og var noget støre og sterkere ind han og hine kastede ham heller ikke saa let under sig, uagtet hand var en lille mand af væxt. Og sielden var det nogen tid, at hand enten kom hjem fra kiøbstedet, reiser eller som sagt fra sælskaber og sviire leie, som af byens bønder paa disse tider ofte holtes ved gade stævne, hoveri forsamlinger og deslige – at vor fader io holt et saadan søndig huus enten med sin kone eller os børn« . . .

Det stærkt organiserede sociale fællesskab i gilder, lege såvel som ved bryllupper og trolovelser i landsbyen havde selvfølgelig mange funktioner. Men der er meget, som tyder på, at en vigtig funktion var at kanalisere og systematisere den sociale kappestrid, som i realiteten

var med til at holde den interne opløsning i skak, den opløsning og desintegration, der ellers truede med at følge i hælene på godsets stadige indgreb i bondeøkonomien. Selv Søren Pedersen, hvis forhold til faderen mildt sagt var meget problematisk, var ikke uden respekt, når han omtalte faderens succes på dette felt. Til at være en god bonde i 1700-årene hørte, at man med iver og succes deltog i denne interne kappestrid. Den som kunne holde sin drik godt, svire og slås, han beholdt sine tilfæstede rettigheder i landsbyjorden, og kunne måske endda tilrane sig lidt af de andres jord.

Den anden måde at kompensere for godsets overgreb gennem landsbyfællesskabet havde en helt anden karakter og havde et sæt af forudsætninger, som var væsensforskellige.

Det var som sagt karakteristisk, at der eksisterede en meget prekær balance i forholdet mellem de enkelte led i bondeproduktionen, agerdyrkningen, kreaturholdet osv. Der er heller ikke tvivl om, at 1700-årenes fæstebonde til stadighed balancerede på kanten af afgrunden. Var der uheld på kreaturerne og møddingen blev for lille, faldt foldudbyttet eller den mulige udsæd. Bonden kunne så vælge mellem at sulte eller spise næste års såkorn op. Det er en almindelig antagelse, at bonden normalt kunne dække manko'en ind ved at låne føde- og såkorn på godset. Der er da heller ikke tvivl om, at bønderne i stor udstrækning benyttede sig af denne mulighed. En anden – og i følge Søren Pedersens optegnelser meget anvendt – fremgangsmåde var imidlertid at leje/låne køer, får, såkorn og penge af tjenestekarle og husmænd. Dette lån betalte fæstebonden så fortrinsvis ved at stille en strimmel jord til rådighed for udlejer, som denne så kunne tilså. Det samme

betalingsprincip gjorde sig i øvrigt gældende ved den såkaldte lønnesæd, som ganske vist var forbudt,¹⁴ men ikke desto mindre florerede.

Hele dette system byggede på et principielt krav om troværdighed med hensyn til opfyldelsen af de gensidige forpligtelser, eftersom disse lån var meget langfristede. Gennem Søren Pedersens optegnelser får man et indblik i den betydning disse økonomiske transaktioner havde. Tydeligt nok lå den umiddelbare fordel hos husmanden eller tjenestekarlen, medens gårdfæsteren nødvendigvis (og næsten for enhver pris) var tvunget til at etablere og opretholde sådanne lånerelationer.

Vi får et indblik heri gennem den næsten triumferende holdning, Søren Pedersen (som potentiel gårdfæster) giver udtryk for, når han skriver om husmanden eller daglejerer »som før ved fællesskabet havde benyttet sig af de fattige bønders jord baade ved at saae meget af dennes jord enten som til hælten, for bunden manglede saakorn eller denne maatte give den huusmand eller karl, som kunne laanne ham nogen penge eller korn da nogen sæd til villighee og det undertiden ligesaa meget som laane sumen var og denne villighed flere aar efter hinanden og inda omsider betalte hovedsummen. Og disse husmend kunne ogsaa aarlig holde saa meget qvæg, faar, sviin, og giæs, som hand vilde og kunne tillæge og samme græsse paa bundens fælled om sommeren for lidet eller ingen betaling og det opaad græsset for bundens egne kreaturer, der maatte gaae sulten og uselt paa disse fællede«. ¹⁵

Det er imidlertid rigtigt, at Søren Pedersen her undlader at omtale en vigtig krumtap i dette sæt af gensidige økonomiske relationer. Rådigheden over vogne og heste var et af de få punkter, hvor gårdfæsteren adskilte

sig fra husmanden, og denne havde altid – skønt mere eller mindre – et behov for kørsel og transport (samt pløjning, harvning og gødningsudkørsel, dersom der var tale om en husmand med jord). På dette punkt var såvel husmanden som karlen helt afhængig af gårdmanden.¹⁶

Det er således vanskeligt at afgøre, hvis interesser dette sæt af gensidige relationer primært tjente, gårdmandens eller husmandens. Men det ser ud, som om dette led i den økonomiske organisation af bøndernes egen produktion var helt nødvendig.

Den tredje måde at klare de periodiske trangssituationer, der karakteriserede bondelivet, var at låne sig frem hos slægten. Det er vanskeligt at nå frem til generelle konklusioner omkring den nære slægts betydning, som et økonomisk sikkerhedsnet ud fra de foreliggende optegnelser, ikke mindst på grund af det meget anspændte forhold mellem Søren Pedersen og hans far, der ser ud til at have farvet hans skildringer af forholdet mellem forældre og børn. Det ser imidlertid ud til, at forholdet mellem søskende har haft større betydning end forholdet på tværs af generationerne (se f.eks. s. 72 ff). Bemærkelsesværdigt er det også, at Søren Pedersen ikke omtaler sin farmor ét sted i skildringen af sin opvækst, på trods af at hun levede på gården indtil sin død i 1791. I modsætning hertil omtaler Søren Pedersen til stadighed forholdet til sine søskende (se s. 72 ff). Det er tydeligt, at visse former for lånerelationer, bl.a. pantsætning af sølvtoj¹⁷ kun har været at finde mellem søskende. Det ser imidlertid også ud til, at forholdet mellem de unge karle i landsbyen har været af ligeså tæt karakter som indenfor den enkelte søskendeflok. Et eksempel herpå er den »unge Lars Hansen«, der i året

1800 lånte 4 rdl. af Søren Pedersen for at få lejlighed til at vise ham en velgerning, dvs. låne ham 2 skp. havresåd (dvs. jord at så havre i). Fra denne type af økonomiske transaktioner og til det netværk af samarbejdsrelationer, udlån, arbejdshjælp og lign. i forholdet mellem Søren Pedersen og især hans brødre er der egentlig ikke så langt.

Dersom man sammenholder slægten med landsbyen i et forsøg på at afveje betydningen og nødvendigheden af at have rimelige forhold til den ene eller den anden part, så ser det dog ud til, at det sociale fællesskab i landsbyen har været anset for meget nødvendigt, således som det er karakteriseret ovenfor. Tydeligst fremgår det dog af overvejelserne, som Søren Pedersen gjorde sig i forbindelse med sit eget bryllup, hvor han valgte at have et lille bryllup med kun forældre og søskende som gæster, og differencen udbetalt i rede penge (se s. xx). Det er karakteristisk, at søsteren indstændigt frarådede ham dette – men også, at hans søskende blev taget med på råd ved valget af ægtefælle, brylluppets fastlæggelse osv.

Det kunne se ud som om, landsbyen før udskiftningen og udflytningen udgjorde en nødvendig forudsætning for fæstebonden i hans ageren over for godset og de krav, han her blev stillet overfor. Og videre at relationerne til den nære slægt (og i Søren Pedersens tilfælde hans søskende) konstituerede sig som en måde at manøvrere på i forholdet til landsbyen. Det ser således ud som om, Peder Sørensens situation var rammet ind af de økonomiske og sociale vilkår, der var dikteret af samspillet mellem agrarteknologi, godsstruktur, landsbyfællesskab og slægt – og at det var på baggrund af denne situationelle forankring at Peder Sørensens ad-

Udskiftningskort over Havrebjerg 1789. På kortet er angivet såvel den gamle landsby som de udskiftede og udflyttede gårde. Allerede i slutningen af 1780'erne vidste bønderne, at de skulle udskiftes og udflyttes. Der gik således ti år, inden den fysiske omvæltning var tilendebragt blot nogenlunde. Gengivet med tilladelse af Landsarkivet for Sjælland m.v.

færds mønstre og levnedsløb formede sig og dermed bliver forståelige for os.

»Der står en ny tids bonde på sin toft«

Der var to forhold som adskilte Peder Sørensens situation fra sønnens og som udgjorde de forandrede vilkår Søren Pedersen måtte leve under som bonde. Disse to forhold, der var nøje sammenknyttede, bestod dels i godsets ændrede indkomstprofil, dels i udskiftningen og udflytningen.

Indtil ca. 1790–1800 lagde godset som sagt helt endtydigt vægten på hovedgårdens egen drift og definerede derved (som påvist ovenfor) en situation for fæstebonden, hvor den væsentligste afgift bestod i hoveriydelsen.

Det er ganske vist korrekt, at godsadministrationen førte bog over de skatterestancer, gårdfæsterne i Havrebjerg påtog sig, og at man der for skulle tro, at pengeindtægterne også var af en vis betydning. Men disse restancer var i virkeligheden helt fiktive, idet hverken gods eller fæstebonde regnede med, at de ville blive betalt eller at de kunne indkræves. Det ser heller ikke ud til, at godsets vurdering af den enkelte fæster rettede sig efter denne gælds størrelse. Peder Sørensen var således blandt Havrebjergs fires tørste skyldnere i 1786. Dette forhindrede imidlertid ikke, at han i forbindelse med påligningen af formueskatten et par år efter blev taxeret blandt de fire mest velhavende fæstebønder ud af tolv.¹⁸

Den betydning, som var tillagt hovedgårdsdriften og som var den direkte årsag til det omfattende hoveri, formindskedes tilsyneladende efter 1800, hvor opmærk-

somheden efterhånden rettede sig mod indtægterne fra bondebrugene. Der var imidlertid kun tale om en delvis ændret strategi, der dybest set var formet af forholdet mellem den udskiftning og udflytning, som påbegyndtes i det samme årti.

Der var nemlig for godset en række meget væsentlige udgifter forbundet hermed. I et forslag fra 1792 ansloges således udgifterne til opmåling, udflytning, indhegning af lodder, grundforbedring, brøndgravning o.m.a. til ca. 20–25 rdl. pr. td. htk.¹⁹ Denne meget betydelige kapital skulle selvfølgelig forrentes, hvilket da også indgik i de forskellige overvejelser, Landbokommissionen gjorde sig. Det er blevet hævdet, at netop dette var en af årsagerne til, at godserne så stædigt holdt fast ved hoveriet som en naturalieydelse, idet hovedgårdsdriften hos godsejerne ikke kunne »tænkes« uden hoveri. Imidlertid sattes der som bekendt via lovgivningen en række begrænsninger for netop dette hoveris omfang og karakter.²⁰ Den interesse som knyttede sig til de direkte indtægter af bondebruget var derfor vel nok affødt af forandringerne i hovedgårdsdriftens organisation. Der var tale om en vældig omorganisering, hvori indgik fremskaffelsen af kapital til afviklingen af det gamle produktionsapparat (bøndernes hoveri og alt hvad dermed fulgte) og så opbygningen af et nyt på selve hovedgården. Det var behovet for denne kapital, som greb ind i bondebrugets økonomiske organisation.

Det var nemlig forbundet med en række vanskeligheder at hæve niveauet for de øvrige afgifter, der på det tidspunkt ikke var pristalsregulerede. Det er på baggrund heraf, at man må anskue udviklingen i bondeøkonomien fra 1770 og fremefter.

I bondens egen økonomi skabtes der nemlig et meget

Peder Sørensen: Diverse pengeudgifter 1770 og 1800.

	1770			1800				
<i>1. Folkeløn</i>								
	rdl.	mk.	sk.	rdl.	mk.	sk.		
Karlens løn	8	2	–	14	0	0		
Pigen	naturalielønnet			3	0	0		
Drengen	naturalielønnet			naturalielønnet				
<i>2. Skatter</i>								
Kgl. skatter	18	0	0	18	4	0		
Små skatter	6	0	0	20	0	0		
Kornskat	naturalier			11	5	0		
Landgilde	1	2	9 ¹ / ₃	1	2	9 ¹ / ₃		
Hoveri	naturalier			28	3	0		
<i>3. Diverse andre udgifter</i>								
Salt (5 skp.)	1	4	0	2	5	8		
Jern (5,6 lpd.)	2	4	13	4	3	8		
Brændevin (53 potter)	6	3	12	13	1	8		
Tjære (1 td.)	2	3	0	5	0	0		
Summa	1)	47	2	2 ¹ / ₃ (=35 ¹ / ₂ td. byg)	1)	123	1	1 ¹ / ₃ (=37 td. byg)
	2)	21	5	9 (=16 ¹ / ₂ td. byg)				
		(udgifter ÷ skatter)						

Kilde: Søren Pedersens optegnelser og prisangivelser. Diverse andre udgifter rummer sådanne som det er muligt at sammenstille ensartede oplysninger om for begge tidspunkter. For mængden af »nødvendige købevare« er SP's optegnelser iøvrigt en glimrende illustration. Omregningerne af de samlede udgifter til td. byg er sket på baggrund af SP's prisangivelser for de pågældende år.

betydeligt overskud, gennem de forbedrede priser specielt på korn. Medens priserne på jern, stenkul, salt, sild, sæbe osv. («bondens nødvendige købevarer») kun fordobledes i perioden 1770–1800, tredobledes prisen på rug, medens byg og havre steg næsten to en halv gang.²¹ Fedevarerne steg endvidere tilsvarende.

Herimod må sættes den meget lille forøgelse af omkostningerne og her specielt skatterne og afgifterne. I tabellen findes en oversigt over denne udvikling.

Det ses tydeligt, at de normerede pengeudgifter i forhold til prisniveauet ikke steg i tiden fra 1770 til 1800. Noget andet er så, at der faktisk var tale om en udgiftstigning, idet skatter og afgifter som sagt i realiteten ikke blev betalt omkring 1770. Ud fra den synsvinkel var der tale om en merudgift svarende til indtægten ved salg af godt 20 td. byg. Men heri var inkluderet udgifterne til kornskatter og hoveri, som i 1770 blev ydet in natura. Denne meget ringe merudgift skal så sættes i forhold til den meget omfattende produktivitetstigning, som fulgte efter udskiftningen og udflytningen 1796.

Alene udsæden af rug og byg forøgedes på Peder Sørensens gård med $3\frac{1}{2}$ –5 td. og snarere det sidste end det første se tabellen s. 00. Endvidere såedes ca. 4 td. havre og 1 td. bælgssæd mere. I det hele var der tale om en produktionsudvidelse på ca. 25–40% med hensyn til udsæden af brødkorn. Hertil kom så den større mængde foder, som blev dyrket, særlig kløver, bælgplanter og havre. Vi ved ikke, hvor meget Peder Sørensen kunne sælge af sin rug og byg avl omkring 1770, men med et realistisk foldudbytte på ca. $5\frac{1}{2}$ ²² har han formentlig kunnet sælge ca. 7 td. byg. For at betale bare de mest nødvendige udgifter (dvs. udgifter ekskl. skat) skulle

han derfor i det mindste skaffe yderligere penge svarende til værdien af 9–10 td. byg gennem salg af fedevarer, kreaturer, vognmandskørsel osv.

Efter udskiftningen, skriver Søren Pedersen, steg foldudbyttet til 6–7 fold. Med et realistisk udbytte på 6 fold, hvilket var hvad Søren Pedersen opnåede i gennemsnit over en lang årrække, betød det en gennemsnitlig merproduktion på ca. 35 til 40 td. korn, hvilket svarede til en forøgelse på ca. 50%. Da forbruget i gårdens husholdning var det samme og en del kornskatter o.lign. var afløst i penge, betød det, at der i gennemsnit var ca. 50 td. korn til salg omkring 1800–1810. Hvor Peder Sørensen således omkring 1770 var helt afhængig af indtægterne fra gårdens animalske produktion, så kunne han mageligt udrede sine faste udgifter af kornavlens omkring 1800.

Denne meget omfattende produktivetsforøgelse gik i første omgang direkte i lommen på fæstebonden. Fra at være en underskudsforretning var det faktisk blevet en meget rentabel virksomhed at være bonde.

Fra godsets side kunne denne konjunkturudvikling imidlertid kun følges op på to måder. For det første krævede godset pengeskatterne betalt. For det andet fik godset større indtægter ind ved en forhøjelse af indfæstningen. Denne afgift steg da også radikalt. I 1770 blev indfæstningen knapt opkrævet, fordi den blev eftergivet mod, at fæsteren overtog forgængerens restancer (som imidlertid heller ikke blev betalt). Fra omkring 1800 steg den jævnt fra 20 rdl. til 400 rdl. omkring 1810. Dette skal sammenholdes med, at priserne i samme periode i forhold hertil »kun« tre- til firedobledes (og kornpriserne endda kun fordobledes.)²³ Hertil kom så, at godsejerne efter forordningen af 15. juni 1792 blev

berettigede til »af de tilkommende fæstere at betinge sig sådanne afgifter, som de med dem kan forenes om.«

Dette var et forhold, Søren Pedersen fuldt ud var klar over. Det er i lyset heraf, man skal se hans økonomiske aktiviteter, således som de er afspejlet i hans optegnelser.

Fra 1798 og fremefter forsøgte han på enhver måde at skaffe sig rede penge for at have et overskud til at klare udgifterne i forbindelse med tilfæstningen af en gård. Han ejede køer, får, kakkellovne, sæd, bier osv., som han satte på leje. Endvidere lånte han penge ud på rente, gjorde daglejerarbejde, lavede forskellige mindre haveredskaber til salg osv. Hvorvidt disse aktiviteter var dybt forankrede i den traditionelle bondeøkonomi får stå hen. Men der er meget, som tyder på, at hvor de i en tidligere periode blev brugt til at opbygge et socialt netværk for den potentielle gårdfæster, så havde de en helt anden funktion for Søren Pedersen: Nemlig at skaffe rede penge.

Selv det prestigegivende sølvtøj og den værdifaste opsparing i sølvmønter²⁹ blev vekslet for at skaffe til indfæstningen. Og selv brylluppet blev afviklet på den for Søren Pedersen mest »indbringende« måde. – Han gav som sagt afkald på festlighederne mod at få udbetalt en sum rede penge af svigerforældrene.

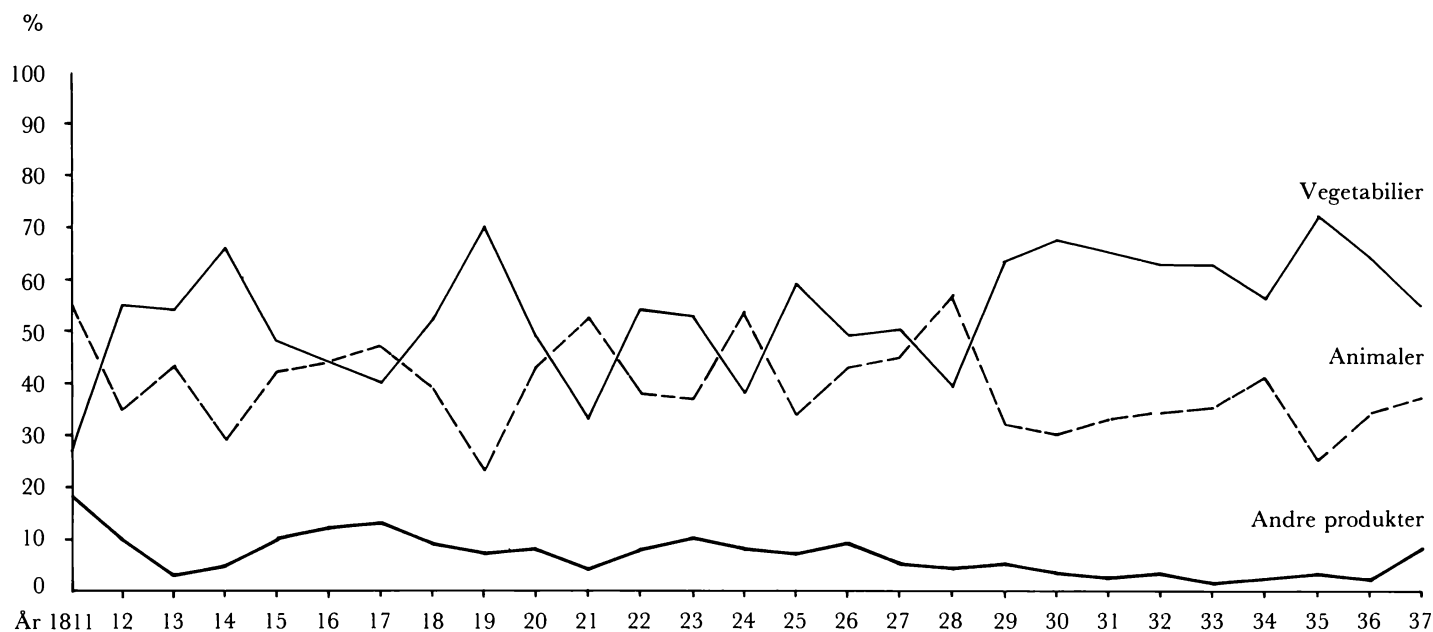
Hvor landsbyen og det sociale fællesskab omkring langfristede låne- og hjælpetransaktioner formentlig udgjorde en helt nødvendig forudsætning for driften af Peder Sørensens gårdbrug i det 18. århundrede, så udgjorde resterne heraf nærmest en hæmsko for Søren Pedersen, der af nødvendighed var tvunget til at omregne alle sine økonomiske transaktioner til gangbar mønt. Og efter at det så lykkedes for Søren Pedersen at

fæste gården og »få foden under eget bord«, så udpegede dette forhold også den retning hans økonomi kunne bevæge sig.

Landbrug og økonomi 1810–38

Hvor det for Peder Sørensen i 1700 årene havde været et uomgængeligt krav at yde hoveriet på hovedgården, så blev det for Søren Pedersen en nødvendighed at kunne udrede store og kontante pengesummer.

Den strategi han fulgte, var entydigt forankret i de muligheder, hans landbrug ydede. Igennem optegnelserne får man et tydeligt billede af de vanskeligheder, der var forbundet med den animalske produktion på gården, og her først og fremmest fodermanglen. Kun et år ud af de otte og tyve lykkedes kløveravlen og naturligt høslet hørte ikke til lodden (se s. 371). For Søren Pedersen betød det, at han kun havde betydelig indtægt af kreaturholdet, når han fedede kvæg med kartofler eller kunne sælge en ko. Endvidere fik de småkreaturer, svin og gæs, som formentlig havde udgjort hovednæringskilden for slettebonden i 1700årene, tilmed en meget lille betydning på den udskiftede gård, hvor der ikke længere var mulighed for at lade dem gå løse på fælleden. Ikke alene på Søren Pedersens gård, men over det meste af Danmark decimeredes gåseavl i årene efter udskiftningen. Kun lammene vedblev at give indtægt. I modsætning hertil fandtes der et vældigt uudnyttet potentiale i jorddyrkingen, som kunne frigøres gennem en omlægning af driften. Gennem optegnelserne får vi et meget fint billede af såvel de strategiske overvejelser, som selve den gradvise omlægning.

Søren Pedersens indtægter og deres procentvise fordeling 1811–37. Diagrammet viser, hvorledes hans indtægter fordelte sig på tre hovedkategorier. Ved vegetabilier forstås her kornavl såvel som indtægter ved have dyrkningen, kommenavlen osv. Den animalske produktion dækker såvel over salget af kreaturer som salget af smør, ost, æg, flæsk, honning osv. Ved andre produkter forstås de indtægter Søren Pedersen havde på sine rejser, ved salg af tømmer osv. samt sognefogedindtægterne. Det ses tydeligt, hvorledes Søren Pedersen i begyndelsen havde stærkt svingende udbytte af de to hovednæringskilder, hvorefter han efter 1828 (hvor driftsomlægningen var tilendebragt) fik stabiliseret sin kornproduktion.

Det lykkedes for Søren Pedersen at udvide kornavlen og den øvrige vegetabiliske produktion ganske væsentligt uden derfor at forringe indtægterne fra kreaturholdet. I diagrammet ses udviklingen i indkomsten med hensyn til den procentvise fordeling på de forskellige produkter. Denne udvidelse af kornavlen fandt sted på følgende måde.

For det første forandredes sædskiftet. Ved denne

omlægning, som i detaljer fremgår af hans årsoversigter, forandredes udsædens sammensætning, idet han efterhånden introducerede nye afgrøder, først og fremmest kartofler, men også hvede og tilsidst raps. Han etablerede endvidere en blandingsmødding og forøgede derved gødningsmassen således, at han kunne gøde henved to td. land mere. Disse omlægninger knyttede han sammen med en ansøgning til Det kgl. Landhus-

holdningsselskab om understøttelse. Han modtog i alt 300 rdl. herfra mod at foretage de påtænkte forbedringer og indføre sommerstaldfodring. Fordelen ved sommerstaldfodring var ifølge den tids eksperter, at gødningen blev bedre opsamlet. Søren Pedersen indførte denne måde at holde kreaturer på, men opgav den senere igen på grund af problemerne forbundet med kløveravl. Argumentet var dog ikke den forringede mælkeydelse, som ellers andre steder var årsag til, at man gik bort fra dette princip. For Søren Pedersen var det derimod gødningen, som ikke formeredes tilstrækkeligt. Alle de øvrige forbedringer var da også knyttet til jordbruget. Søren Pedersen anskaffede sig således meget hurtigt tidssvarende redskaber, efterhånden som den teknologiske udvikling skred frem eksempelvis en svingplov, en ekstirpator, dvs. en svær harve eller grubber osv.

Denne store indsats resulterede da også som sagt i en stærk forøgelse af salget af kornprodukter. Dette forøgede salg var først og fremmest knyttet til en forøgelse af udsæden. I perioden fra 1811 til 1828 steg den gennemsnitlige udsæd af hvede, rug og byg tilsammen med fire td. korn. (Se tabellen). Dette forringede dog ikke

foldudbyttet, det snarere stabiliseredes omkring de 6½ fold. En vis betydning havde dog også forøgelsen af gårdens tilliggende med de jordparceller, han købte til gården omkring 1830. Hvor salget af korn i tiden fra 1821–29 steg med ca. 15% i gennemsnit (i forhold til den foregående periode 1813–20, så var den steget gennemsnitligt med ca. 131% i 1830–38. (Stadig i forhold til perioden 1813–20).

Denne fordobling af kornsalget (i td. korn, af rug, byg og hvede) skal imidlertid sættes i relation til det forøgede jordtilliggende. Beregnet i hartkorn var der nemlig kun tale om en forøgelse på ca. 25%, da Søren Pedersen købte parcellen til. Årsagen til det forøgede kornsalg må derfor have været den jordforbedring og produktionsomlægning, som i detaljer kan følges i hans egne optegnelser.

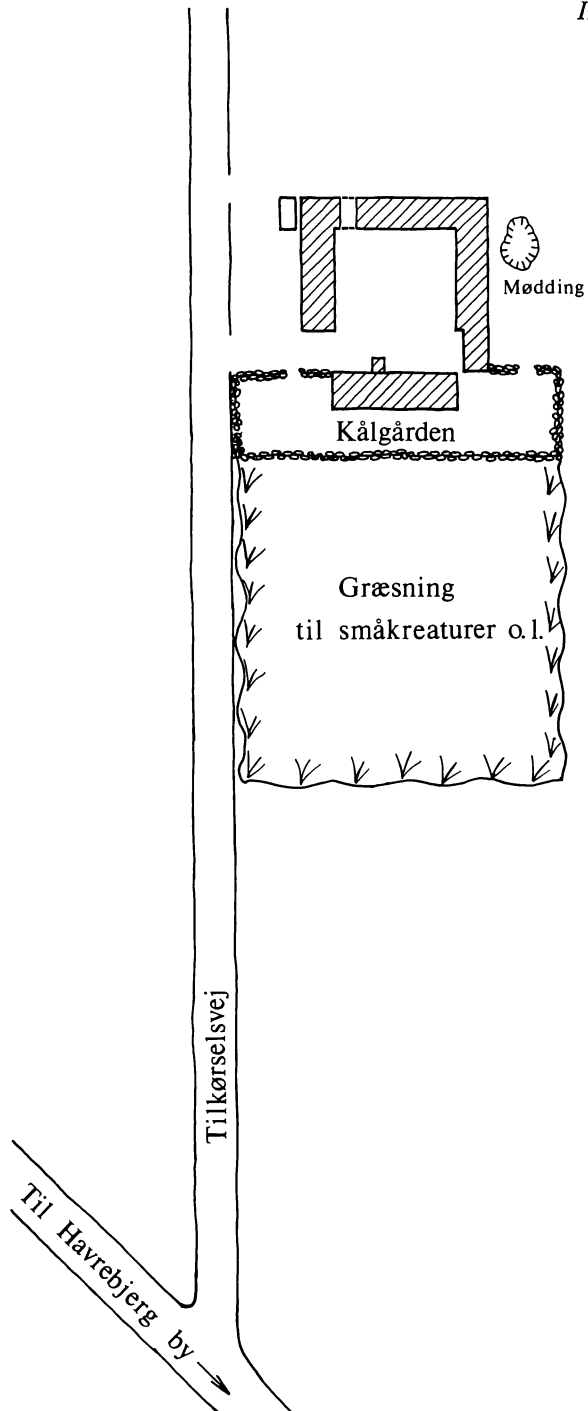
Hvilken betydning havde så denne omlægning af gårdens produktion for hele Søren Pedersens tilværelse?

Et nyt bondeliv?

Fæstebondens muligheder for at »overleve« i 1700-åre-

Gårdens gennemsnitlige udsæd i td. korn 1770–1828 (hvede, rug, byg og havre).

	1770	1800–(1810)	1811–16	1817–22	1823–28	
Hvede	÷	÷	÷	2,6	3,7	
Rug	3,5	4,5	4,9	3,9	5,1	
Byg	9	13	14	13	13,8	
Havre	7	9	8,9	9,0	7,6	
	} 12,5		} 17,5		} 18,9	
	} 17,5		} 18,9		} 19,5	
	} 17,5		} 18,9		} 22,6	

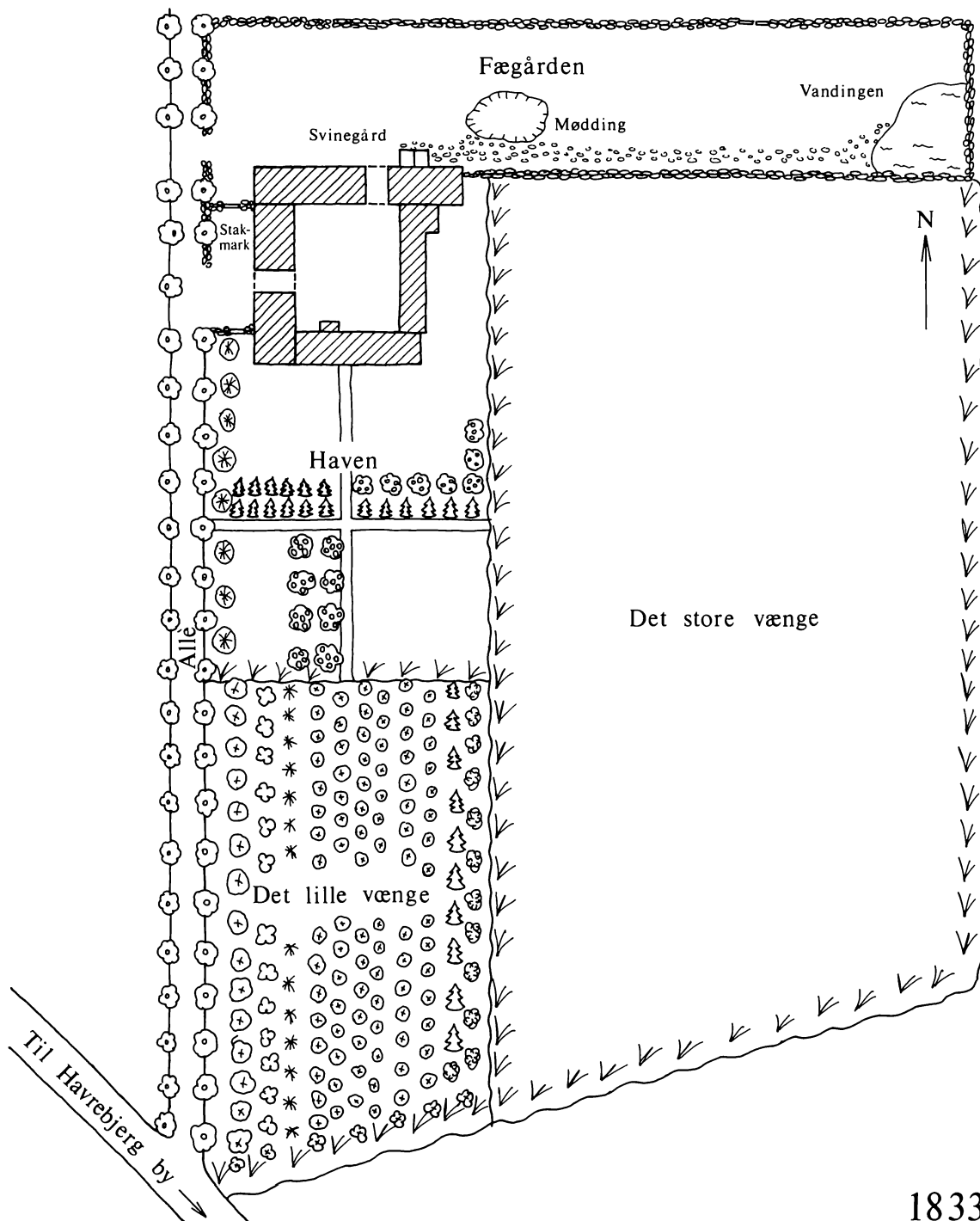

Grundrids af gården og dens omgivelser 1810. Da Søren Pedersen overtog gården var der næsten ikke anlagt have, og skellet mellem ager og toft var omtrent udvisket.

Udlagt til korndyrkning m. v.

1810

Gården og omgivelserne 1833. Rekonstruktionen viser, hvorledes Søren Pedersen formede hele gårdsanlægget og dermed var med til at præge kulturlandskabet på en stærkt dominerende måde. Elementerne i dette anlæg kan stadig genkendes i luftfoto-
grafiet fig. 00.

1833

ne bestod som sagt i enten at udvide binæringerne eller at presse fordele ud af landsbyfællesskabet. På denne måde blev landsbyen til en meget væsentlig del af det primære aktivitetsfelt. Det var i landsbyen, bonden havde mulighed for at kompensere for godsets overgreb – men, det var også i landsbyen over de andre bønders deraf afledte overgreb han forsøgte at udøve social kontrol gennem de forskellige ritualiserede adfærdsmønstre.

For Søren Pedersen derimod udgjorde udvidelsen og intensivering af gårdens drift næsten den eneste måde, han kunne reagere på overfor de forandrede økonomiske vilkår. Det er i lyset heraf, vi må betragte hele hans livsform. For Søren Pedersen var fixpunktet i tilværelsen ikke godset og landsbyen, men derimod gården, driften og dermed familien.

At få sine »ting i god orden og stand« betød for Søren Pedersen det samme som at lykkes som bonde – ikke bare fordi han havde tilegnet sig denne holdning gennem sin læsning af moraliserende skrifter, men fordi han så det som en uomgængelig nødvendighed for økonomisk overlevelse. At dette var hensigten bag en stor del af hans omlægninger og ombygninger af gården fremgår af den rækkefølge han foretog dem i. Det første skridt var at anlægge en nyttehøve til grøntsager og humle og dernæst et lille vænge til en skov. Den rationelle baggrund herfor var at blive selvforsynende på disse områder. Det næste – og nok så væsentlige – var at bygge gården om og gøre den større. I første omgang flyttede han staldene, så udgangen vendte ud til fægården (og væk fra gårdspladsen). De næste faser bestod i udvidelsen af den østre og vestre længe, således at »alt kornet kunne være inde«. Med til dette hørte også de

hegn, han anlagde rundt om sin gård. Formålet var selvfølgelig at holde kreaturerne væk fra jordens afgrøder. Det siger sig selv, at han i den samme periode gennemførte en lang række forbedringer i og omlægninger af gårdens drift.

Gennem disse bevidste anlægsarbejder formede Søren Pedersen imidlertid ikke blot sin gård og dens tilhørende som en rationel bedrift, men i lige så høj grad som et symbol på de holdninger og normer han lagde til grund for sin tilværelse. Som sådan fremstod hele gårdsanlægget med fægård, have, skov og vænge som en sluttet helhed, spejlende de grundlæggende elementer i hans tilværelse.

Selvforsyningen – og dvs. selvstændigheden – var symboliseret ved haven og »skoven«. Det »fuldkomne« landbrug kom til syne i det store vænge, der var i »fuldkommen vekseldrift«. Kreaturerne var, skønt et nødvendigt led i bedriften, anbragt længst borte og ude af syne i det nordøstre hjørne.²⁵ Og endelig i centrum af hele anlægget lå så selve den aflukkede gård med gårdspladsen og alleen, som førte derop, det hele et lille mikrokosmos.

At det netop var anlægget i sin helhed, der var kærnen i Søren Pedersens tilværelse fremgår også af hans forhold til stuehuset og dets indretning. Gennem optegnelserne får vi detaljeret at vide, hvorledes stalde, udlænger og have blev anlagt, hvorimod ombygningen af stuehuset kun beskrives således: »Og rummene omfordeltes«. Tilsvarende er der heller ikke tegn på, at han indrettede en »fin« stue, da han byggede øverste stuen ud. Formålet her var kun at få mere plads til børnenes udstyr. Vi får således ikke at vide, hvorvidt han indrettede et soveværelse eller et studerekammer i

forbindelse med disse ombygninger. De indkøb, han foretog af prestigemøbler såsom standur, skrivebord, spejle o.l., ser da heller ikke ud til at være indgået i en egentlig gennemgribende forandring af møbelkulturen. På samme tid bibeholdt han nemlig bondestuen med paneler, bænke osv. Så meget mere gjorde han da ud af gårdens ydre udseende. Han malede gavlene røde (så de kunne ses på lang afstand) kalkede gården, malede vinduerne osv. Og endelig ser vi de første spor af en egentlig prydhave, da han i 1821 bekostede »et nyt haveled og ved samme et stykke stakitværk af eg og fyr ved indgangen til haven, et smukt arbejde«. Han havde før anbragt et par »særdeles smukke store og gode stene« ved samme haveled.

Gårdsanlægget var på en gang rammen om Søren Pedersens tilværelse og det mest iøjnefaldende resultat af samme. Arbejdet med jorden og driften af gården var Søren Pedersens svar på de ændrede økonomiske krav, det omgivende samfund stillede ham overfor. Således kan gårdsanlægget anskues som en rationel praktisk organisation af hans selvstændige bedrift og udviklingen af samme.

Hele gårdsanlægget *betegnede* imidlertid også denne driftighed. Gården rummede nemlig som sagt en række symbolske betydninger, der viste hen til Søren Pedersens ideologiske grundkonceptioner: Sparsommelighed, flid, fortjeneste, selvstændighed osv. – og endelig fremstod hele gården i slutfasen som et symbol på selve driftigheden, i og med at den var resultatet af en meget langsigtet plan. Fortsættelsen af »planen« gennem børnene og glæden ved dem udtrykte så den sidste grundbestanddel i Søren Pedersens liv: Familien. Disse to momenter – gården og slægten – blev for alvor sam-

menknyttet, da Søren Pedersen gjorde sig overvejelser om, hvorledes børnene ved hans død kunne blive forsørgt. Men ved denne sammenføjning kom konflikten mellem gårdens to funktioner da også til orde, og vi kan tydeligt aflæse dem.

I sidste instans sejrede den rationelle opfattelse af gården. Søren Pedersen mente nemlig, at den burde kapitaliseres efter hans død og pengene fordeles på børnene. Gårdens funktioner udgjorde derfor nok et janushovede – praktiske, rationelle funktioner på den ene side, symbolske funktioner på den anden side – men til slut fik den første side mest overvægt, i overensstemmelse med de grundholdninger, der var Søren Pedersens. Det var først en senere tid, der skabte den »rigtige« slægtsgård som begreb.

En ny »mentalitet«?

Der er således ikke tvivl om, at der fandtes store forskelle mellem faderens og sønnens liv og videre, at disse forskelle var tæt sammenknyttede med de forskelligartede økonomiske krav, det omgivende samfund stillede.

Faderens liv var dybt forankret i landsbyfællesskabet og formet gennem den kappestrid og de tværgående samarbejdsrelationer, som formentlig dominerede arbejdslivet og festlivet og dermed en stor del af dagens og årets aktiviteter.

Sønnens liv var derimod forankret i nødvendigheden af så økonomisk rentabelt som muligt at drive gården og dens tilliggende jorder; Søren Pedersens livsform var derfor først og fremmest karakteriseret ved slidsomt arbejde, hvorimod faderens (i S.P.'s øjne) var karakteri-

seret ved unødigt praleri, slendrian, troløshed overfor familien, druk, brutalitet osv. I hans øjne derimod, fremstod sønnen som geskæftig, selvrådig og egensindig. Til disse forskellige livsformer knyttede sig forskellige holdninger og normer, således som de kom til udtryk i en række ideologiske grundkonceptioner.

Søren Pedersen satte pris på arbejdsomhed, flid, driftighed, sparsommelighed og alle de øvrige borgerdyder. Derimod hørte seksualitet, druk, kortspil samt banden og sværgeren til de »farlige« adfærdsmønstre, objektivt set dog fordi de ikke var økonomisk rentable. Efter Søren Pedersens mening var det urentabelt ikke at undertrykke sine lyster, fordi man kunne ende med at måtte gifte sig med en uformuende pige. Druk og kortspil kostede tilsvarende og dette gjaldt også indirekte det uhøviske sprog. Herved fornærmedes jo Vorherre og hans bevågenhed var helt nødvendig. For Søren Pedersen var der ikke tvivl om, at succes i det jordiske liv fuldstændig afhang af Guds velvilje.

Vi ved ikke meget om de tanker og forestillinger, faderen gjorde sig om »det gode liv«. Men i sønnens øjne levede han det i hvert fald ikke. Han giftede sig med en ung enke, skønt begge var uden nævneværdige midler. Han ødslede sine penge bort på »unødige sager«, deltog flittigt i forsamlinger og var hengiven til druk. Søren Pedersen begrebsliggjorde i optegnelserne sine egne ideologiske grundkonceptioner. Hans forestillinger om det »gode« liv kunne og blev sammenfattet i et ønske om et liv i selvstændighed, driftighed, flid osv. Faderens livs- og selvopfattelse blev derimod aldrig explicit formuleret. Hvis vi dog skal forsøge at sammenfatte hans ønskedrøm om et godt liv, gennem de spredte vidnesbyrd om, hvorledes han agerede, så

måtte det blive et liv i smukke klæder og med god mad og megen drikke. Et liv først og fremmest med muligheden for fysisk overstråling af naboer og slægt i lokalsamfundet.

På dette plan var der således klare modsætninger mellem faderens og sønnens grundholdninger til tilværelsen.

Trænger man imidlertid dybere ned, ser det ikke ud til, at forskellene var fremtrædende.

Begge var eksempelvis stærkt selvcentrerede. I Søren Pedersens tilfælde fremgår det klart, at hans opfattelse af tid og sted var organiseret ud fra et centralperspektiv. I centrum var Søren Pedersen og hans gård og i forhold hertil skred tiden og dens hændelser fremad i verden udenfor og indenfor.

Det er blevet hævdet, at netop dette centralperspektiv var nyt og anderledes i modsætning til tilværelsens perspektivering i 1700-årenes landbosamfund.²⁶ Der er imidlertid meget, der tyder på at også faderen havde en klar fornemmelse af sig selv som individ i forhold til det kollektive pres, landsbyen og godset udøvede. Tydeligt er det især, hvor han modsætter sig sønnens indblanding i gårdens drift med ordene, at når sønnen fik noget, så kunne han dyrke det således som han ville, men så længe som han (faderen) havde over det at sige da skulle det være således som han »syntes og selv fandt for godt«.²⁷ På samme måde er da og så de mange eksempler, som sønnen giver på faderens manglende selvdisciplinering (se ovenfor s. 22) netop et udtryk for selvhævdelsen. Begge havde endvidere en klar forestilling om forløb, der kunne gentage sig men ikke nødvendigvis behøvede at gøre det. Eksempelvis når faderen opdrog børnene efter de samme principper hans

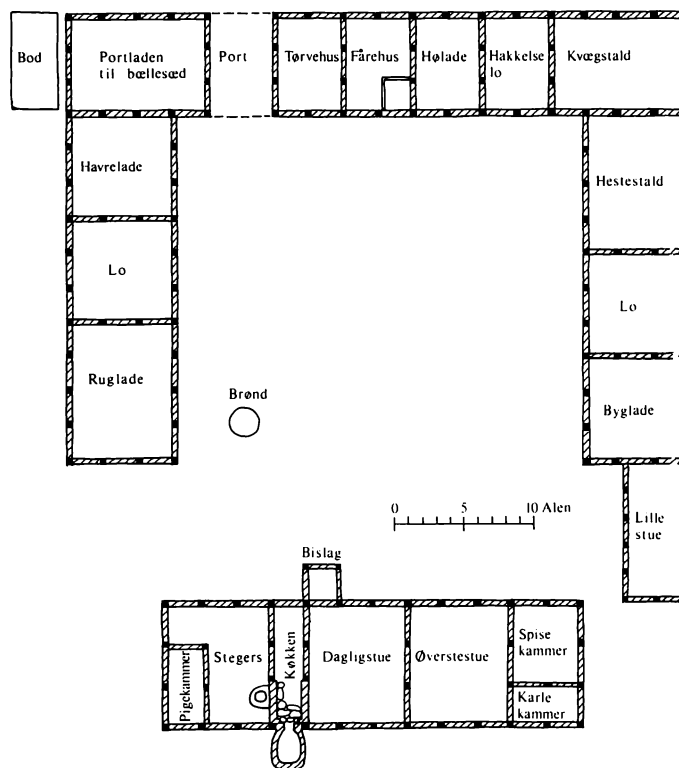
egen opdragelse havde været formet efter – eller når sønnen skrev fem bind optegnelser som vejledning for sine børn i den »rette« livsførelse – optegnelser af næsten udelukkende selvbiografisk karakter.

I virkeligheden ser det da også ud til at være halsløsgerning at udpege egentlige forskelle i faderens og sønnens mentaliteter, dvs. i deres sjælelige præg og bevidsthedsliv. Forskellene var derimod tilstede med hensyn til de økonomiske rammer de måtte agere indenfor, de sociale sammenhænge de som følge heraf nødvendigvis måtte opretholde, og endelig de tanker og forestillinger de gjorde sig om hver deres livssituation. Det er på baggrund heraf, at hverdagslivet og adfærdsmønstrene organiseredes og formede sig så forskelligt og i en vis forstand »skabte« den fysiske omverden de havde lod i – som Søren Pedersen der »skabte« sin gård og dermed det udskiftede landskab, som vi kender det i dag.

Denne slutsten på Søren Pedersens tilværelse er imidlertid også en nøgle til en dybere og mere nuanceret forståelse af disse forskelle i livsform og adfærdsmønstre.

Dersom der kastes endnu et blik på netop denne gård, så afslører den sig nemlig som én dybest set meget traditionel størrelse.

Den lukkede firkantede gård var i sin oprindelse en bebyggelsesform, der havde sin rod formentlig i senmiddelalderen. Disse gårde lukkede sig omkring en gårdsplads og vendte så at sige ryggen til verden i og med at vinduer og døre vendte mod gårdspladsen.²⁸ Ved udskiftningen forordnedes det, at stuehusene skulle bygges med et gab på ti alen mellem disse og udlængerne af hensyn til brandfaren. Men allerede ti år

Grundplan over Kragssbjerggård ca. 1810, rekonstrueret ud fra Søren Pedersens optegnelser. I forhold til planen fra 1833 ses tydeligt de smalle længer og den åbne karakter.

efter var de fleste gårde sammenbyggede igen, og påbudet måtte ophæves. I optegnelserne får vi et fint indblik i hvordan denne traditionelle form genskabtes. Det var den sammenbyggede gård, som Søren Pedersen brugte som det ene råstof i skabelsen af »Kragssbjerg-

gård«. Det andet element var omgivelserne med »haven«, »skoven« og »alleen«. Her var tydeligvis tale om det traditionelle herregårdsanlæg fra 1700-årene omplattet i miniformat til Søren Pedersens jordlod. Begge disse grundelementer: Den senmiddelalderlige bondegård og det klassiske herregårdsanlæg blev imidlertid ikke ukritisk overført. Gårdsanlægget var ikke bare lukket, det åbnede sig også mod haven.

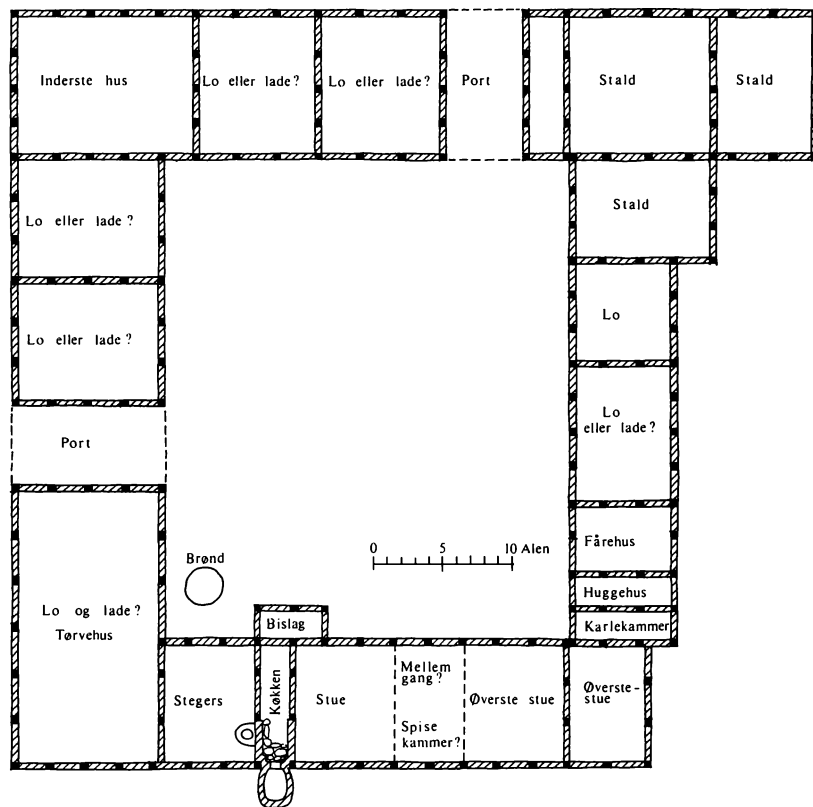
I sammenføjnningen af disse traditioner til et helstøbt gårdsanlæg skabtes således på en gang »den danske bondegård« som en helt ny størrelse, der på samme tid i egentligste forstand var dybt traditionel. På samme måde var Søren Pedersens livsform og forestillingsverden såvel en kolossal nyskabelse som også en størrelse, dybt forankret i sin fortid.

Det er denne historie om hvorledes nye livsformer og ideologiske grundkonceptioner skabes ved sammenføjnningen af gamle »råstoffer«, som Søren Pedersen med sine egne ord har fortalt på de følgende sider.

Beskrivelse af optegnelserne og udgivelsesprincipperne

Optegnelserne, hvoraf kun en del udgives her, er indført i fire skrivebøger i oktav og en folioprotokol, der opbevares i Det Kgl. Biblioteks Håndskriftssamling, Ny Kgl. Samling 3984,4°. For at give et indtryk af det samlede indhold anføres her sammentrængte fortegnelser over de enkelte afsnit i de forskellige bind.

(1) Skrivebog i original læderindbinding, oktav, indeholder 372 upaginerede sider. Bogen er delt i tre

Grundplan af Kragbjerggård 1833. Dette var det færdige resultat af Søren Pedersens anstrengelser. Da han imidlertid oplyser mindst om rumfordelingen, optræder der en række spørgsmålstegn. Han lukkede dog nok ikke af til sovekammer fra stuen som bønderne senere hen. (Ellers ville han nok have omtalt det). Rumfordelingen har derfor formentlig set således ud.

afdelinger og indeholder selvbiografiske optegnelser. Første afdeling, kaldet »Mit ungdoms levned

beskrivelse«, og anden afdeling indeholdende optegnelserne om hans kones fødsel osv., er udgivet her i deres helhed. Tredie afdeling »Om mit og min kones forhold og fremgangsmåde i vor ægtestand« – består af årsoversigter frem til 1838, næsten identiske med årsoversigterne i bd. 5.

- (2) Lommebog, som består af opskårne, sammenhæftede papirark, ialt 338 s. i oktav. Bogen indeholder dels selvbiografiske, dels slægtshistoriske optegnelser. De sidste former sig som meget fyldige biografier over en lang række slægtninge. Optegnelserne, skrevet ca. 1805–35, venter stadig på en udgivelse.
- (3) Lommebog, som består af opskårne, sammenhæftede papirark i original indbinding i koloreret pap, indeholder 208 s. i oktav. De fleste optegnelser i denne bog er skrevet som leveregler for »den unge landmand« og den »vagre unge landboqvinde«. Formålet med dette binds optegnelser har tydeligvis været at nedskrive en række erfaringer og formulere nogle leveregler overfor hans børn. Optegnelserne må i alt fald dateres til efter 1827, formodentlig er de sammenskrevet i slutningen af 20'erne og begyndelsen af 30'erne. De indledes med en kort selvbiografi. Derefter følger en beskrivelse af tiltrædelsen til gården og den følgende tids pengevan-skeligheder, så gårdens drift og forbedringerne i samme. Næste afsnit former sig som et sæt leveregler, tilegnet hans børn. De vedrører Søren Pedersens opfattelse af bl.a. håndværksarbejde, arbejde for fremmede, soldaterliv, pengelån, kæresteri og giftermål, ægteskab og børn. Endelig følger anvisningerne for den unge bondekone og bondemands indretning af arbejdet på gården, således

om markens drift, fæavl, havebrug, træplantning, høbjergning og gårdens indretning. Også disse venter stadig på udgivelse.

- (4) Lommebog, nu indbundet, men bestod oprindeligt af opskårne, sammenhæftede papirark, ialt 280 s. i oktav. Bogen indledes således: »Udi denne liden skriverbog findes nogle særdeles og adskillige beretninger over det som er foregaaet paa Broerupe-gods, paa hvilket ieg Søren Pedersen Haureberg er barnefødt og til denne tid opdraget. Og især er her en hovedberetning om samme godsets udskiftning i det mærkværdigste i kort udtryk herom. Saa og om samme godsets gaard- og husfæstere samt om skifting med præst, degn og møllere . . . Indvidere findes heri en liden beretning om nogle faae særdeles skete foranstaltninger og indtrufne tilfælde angaaende fødelandet. Saa og om mine forældres forfatning med mere fra den tid de kom til deres iboende gaar 1770 indtil deres afgang ved døden eller egentlig til året 1800. Og endelig om de almindelige aarlige kiøbepriser paa sælgevarerne af sæd, kreaturer, sulevarer m.m. fra ovennævnte aar af, men især fra aaret 1800 af og siden fremdeles, alt kortelig skrevet d. 24. oktober 1809 – Søren Pedersen Haureberg.« Optegnelserne heri venter også på en senere udgivelse, men en del er bearbejdet og citeret i indledningen.
- (5) Folioprotokol med 268 s. original læderindbinding. Titlen på dette bind lyder således: »Levnetsløb, journal og dagbog for gaardmand og sognefoged Søren Pedersen Havrebjerg.« Optegnelserne heri er – på nær den indledende selvbiografi og visse tabeller – udgivet her i deres helhed.

Det lader sig næppe afgøre, hvorvidt han har udarbejdet en egentlig kladde til selvbiografien. Regnskaberne og årsoversigterne synes dog at være ført ind på baggrund af en sådan kladde, udarbejdet efter egentlige dagbogs- og regnskabsoptegnelser. Disse eksisterer så vidt vides ikke mere. Et enkelt læg af en sådan kladde er dog indlagt ved år 1835, og indbyder således til kildekritiske overvejelser.

Om udgivelsesprincipperne gælder i øvrigt følgende: Optegnelsernes tekst gengives principielt ord- og bogstavret. Enkelte forskrivninger er uden videre rettet; eksempelvis er ord, som fejlagtigt er gentaget, kun gengivet én gang. Udstregninger og rettelser er medtaget, hvis de skønnes at være af reel betydning for forståelsen af teksten, ellers ikke. Endelig er ombytning af bogstaver (hvilket er temmelig almindeligt) uden videre rettet, eksempelvis ved to konsonanter i slutstilling. Søren Pedersens skrift er i øvrigt let læselig, når der ses bort fra hans a og o, som det kan være vanskeligt at skelne imellem. Tilføjelser mellem indførslerne er uden videre indføjet på deres rette sted, når dette har kunnet fastslås med rimelig sikkerhed. Med hensyn til brugen af store og små bogstaver følges de nugældende regler. I optegnelserne skelnes ikke mellem stort I og J, i udgaven er Søren Pedersens egen praksis så vidt muligt fulgt. Hvad orddeling angår, er teksten fulgt så langt, som det har været praktisk muligt. I de talrige tvivlstilfælde er originalens almindelige praksis fulgt, for så vidt en sådan har kunnet fastslås. Oversprungne bogstaver

inde i ordene er tilføjet i skarpe klammer. Udgiverens egne tilføjelser er anført i noterne.

Tegnsætningen er lempet efter moderne praksis, men med en nænsom hånd. Det er således karakteristisk, at originalteksten er næsten uden punktummer eller kommatering. For at gøre teksten læselig er der i et vist omfang søgt at råde bod herpå. I en del tilfælde har Søren Pedersen anvendt latinske bogstaver eller spatiering til fremhævning af egennavne, fremmedord o.l. I udgaven er disse fremhævelser sat med kursiv. Originalernes sider er ikke paginerede. De anførte sidetal refereres således til en fortløbende paginering foretaget i en kopi. Sidetallene er sat i mellem to skræstreger, således: /48/.

Udgaven er forsynet med noter, der dog på ingen måde gør krav på at være udtømmende. Iøvrigt henvises til gængse ordbøger og standardværker, såsom Ordbog over det danske Sprog I–XXVII, Kbh. 1919–1954. Endvidere findes en liste over mål og vægt s. 42 og endelig er her også vedføjet en litteraturliste, hvori evt. supplerende skildringer af f.eks. detaljerede arbejds gange kan findes.

Noter til indledningen

1. Carl S. Petersen: Holberg i Sorø-egnen. Kbh. 1959.
2. Søren Pedersens optegnelser bd. 2 s. 4.
3. C. Rise Hansen og Axel Steensberg: Jordfordeling og udskiftning. Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Historisk-Filologiske skrifter bd. II, nr. 1 Kbh. 1951, s. 170 ff.
4. RA. Matriklen 1682. Modelbog nr. 1708.

5. LAS. Tersløsegårds godsarkiv. Fæsteprotokol (1677) 1719–86, fol. 376.
6. RA. Rtk. 432.40. Indkomne betænkninger over spørgsmål til landvæsenets forbedring i henhold til cirkulære af 30. april 1768. B. Sjælland V–VIII. Indberetning fra Sorø akademi.
7. Se iøvrigt Fridlev Skrubbeltrang: Det danske landbosamfund 1500–1800. Kbh. 1978, s. 360 ff.
8. Søren Pedersens optegnelser, bd. 3, s. 97 ff.
9. Se Karen Schousboe: Foldudbytte og bondeøkonomi. Fortid og Nutid bd. XXVIII hft. 1, s. 35–49.
10. Se f.eks. Karen Schousboe: Bondedagbøger – kilder til dagliglivets historie. Brede 1980, s. 56–58.
11. For en diskussion heraf se: August F. Schmidt: Hegn og markfred. Brabrand 1953.
12. Bd. 2, s. 3.
13. Bd. 2, s. 3.
14. Skrubbeltrang op. cit. bl.a. s. 247 f.
15. Bd. 3, s. 98.
16. Karen Schousboe: Bondeøkonomi og livsformer i 1700-årenes Danmark. Upubl. afhandling 1977.
17. Schousboe, Karen: Kistefæ. I: Folk og Kultur, 1981 s. 24–42.
18. LAS. Sorø Godsarkiv, Nordre distrikt. Hovedbøger for Gårdmænd 1786. RA. Rtk. Regnskab for Formueskatten af 11/3 1789.
19. Skrubbeltrang, op. cit. s. 395 ff.
20. Thorkild Kjærgaard: Konjunkturer og afgifter. Landbohistorisk Selskab, Kbh. 1980, s. 25 ff.
21. Disse betragtninger er foretaget på baggrund af prismaterialet i Søren Pedersens optegnelser.
22. Se Schousboe: Foldudbytte og bondeøkonomi op cit.
23. Se note 21.
24. Se note 17.
25. Endnu i dag føres man, når man aflægger besøg i en af egnens gårde, ud i haven eller på toften, hvor man bedst kan se ud over markerne. På jyske gårde, hvor kvægavlen dominerer, beser man altid først staldene.
26. Se Martin Zerlang m.fl.: En selvskreven historie, Kbh. 1982, for en diskussion af dette centralperspektiv.
27. Se s. 63.
28. Svend Jespersen: Et nordisk gårdproblem. I: Fortid og Nutid, Bd. XIX, hft. 2, s. 342 ff, 1954.

Udvalgt litteratur

- Christensen, Christian: *Min Livsførelse og Virksomhed. Minder og Tanker om Personer og Forhold.* Kbh. 1918.
- Garde, Axel: *Fra Fællesskab til Fællesskab. Billeder af dansk Bondeliv og Bondesind. Fra Hovbonden til Andelsbonden.* Udg. af Landbrugsudstillingen, Kbh. 1938.
- Graves, Caroline: *Ved Halleby Aa. Optegnelser af Caroline Graves, bearbejdede ordnede og udgivne af Henrik Ussing.* Kbh. 1921. Danmarks Folkeminder nr. 24.
- Ingvorsen, Ingvor: *Ingvor Ingvorsens Fortællinger om gammelt Sjællandsk Bondeliv ved Henrik Ussing.* Kbh. 1918. Danmarks Folkeminder nr. 20.
- Müller, Th. A.: *Ærefuld Karakteristik af Holberg som Godsejer.* Genoptr. i Th. A. Müller: *Afhandlinger i Udvalg*, Kbh. 1942.
- Olrik, H. G.: *Brorupgaard i Ludvig Holbergs eje.* Kbh. 1946.
- Steensberg, Axel & I. L. Østergaard Christensen, Store Valdby. *Historisk-arkeologisk undersøgelse af en nedlagt landsby på Sjælland.* Det kgl. Danske Videnskabernes Selskab. *Historisk-Filologiske Skrifter* 8, 1 part 1. Kbh. 1974.
- Zerlang, Martin: *Bønderens Klassekamp i Danmark,* Kbh. 1976, s. 146–149.

Mål og vægt

- 1 tønne (td.) á 8 skæpper (skp.) á 4 fjerdingkar (fkr.) á 3 album (alb.).
- 1 lispund (lpd.) á 16 pund (pd.).
- 1 kande á 2 eller 4 potter. Ifølge forordning fra 30.8.1687 var 1 tønne = 144 potter = 72 kander (= 139 liter).
- 1 rigsdaler (rd.) á 6 mark (mk.) á 16 skilling (sk.).
- 1 favn (brænde) = 72 kubikfod.
- 1 alen = 62 cm.

Ungdoms levnets beskrivelse

/1/ Denne skriver bog
som jeg,

SØREN PEDERSEN HAVREBIEG

har opskrevet alle mine hidtil førte livets tildragelser udi, og fødested, opdragelser m.m., alt efter den nøyeste u[n]der retning fra mine forældre og siden ved egen nøye granskning og hukomelse, som ieg herover haver samled, og derfor vil kalde dette skrift i denne bog mit

UNGDOMS LEVNETS BESKRIVELSE

Bogen har kostet mig 2 mk. 8 sk. i *Slagelse*, som ieg der bestilte den 1806.

/2/ Jeg har indeelt bogens jndhold i *Paragrafer*, da ieg har fundet denne deeligns maade mest pasende efter bogens jndhold og dise følger efter hverandre saaledes som det her i fortalen findes anteinet.

- 1.§. Som handler om min fødsel paa hvilken tid og sted m.m.
- 2.§. Om min spede barndoms opdragelse.
- 3.§. Om min skolegang og første underviisning j læsningen.
- 4.§. Om min konfirmatsion.
- 5.§. Om min videre fremgang i læsningen efter min konfir.
- 6.§. Om min lærdom at skrive og videre øvelse med same.
- 7.§. Om min opdragelse som barn /3/ og dreng hos mine forældre.
- 8.§. Om min tienneste som karl hos mine forældre.
- 9.§. Om mine særegne handlinger til mine forældre i min ungdom.

- 10.§. Om mit forhold mod mine søskende.
- 11.§. Om mit forhold mod med christen og næsten.
- 12.§. Om mine egne fortiennester til eget beste i min ungd.
- 13.§. Om min lønn som karl hos mine forældre.
- 14.§. Om min handel med kiøer og fortiennester herved.
- 15.§. O[m] min handel med faar og fortiennester herved.
- 16.§. Om min handel med sæd, som ieg har avlet, kiøbt og solt igien og hør avl m.m./4/
- 17.§. Om mine biier og om andre af mig bekostede ting.
- 18.§. Om mine sinds lidenskaber til løstigheder og deslige i min ungdoms tid.
- 19.§. Om min tienneste udi krigsstanden.
- 20.§. Skildring af mine tildragelser udi krigsstanden¹.
- 21.§. Om mine venskabs og elskovs handlinger i min ungdoms tid.
- 22.§. Om min afgang fra krigstiennesten og tiltrædelse af mine forældres gaar og indtrædelse i ægttestanden 1811 i mit alders 35 aar.²

Denne bog haver ieg efter min beste overbeviisning givet den fuldstendige tydelighed som stod i min magt at kunde give den under arbeidet. Jeg kunde vel indnu paa nogle steder ønske en liden forandring men /5/ hoved meeningen er dog som ieg havde til formaal herved og intet vigtigt er udeladt og det som her meldes om er virke lig skeet, alt skrevet i Sundbye Øster paa *Amager* i aaret 1809 til den 27. Juni *S. Pedersen*.

1. § Dette er paragraf tegnet. Som handler om min fødsel paa hvilken tid og sted m.m.

Jeg er barnfødt i landsbyen Havreberg i nye Holbeks *amt* i Sielland j aaret 1776 i marti maaned og den 4de søndag i fasten var ieg til daaben i Haureberg kirke og blev af præsten Hr. Adevel³ ved den hellige daab indlemmet i den christelige menighed. Jeg blev derefter opdraget hos mine forældre. Min fader v.n. *Peder Sørensen* og min moder *Maria Peders* datter, som var bønderfolk i ovennævnde bye haver avlet i deres ægteskab tilsammen 5 børn, 3 søner og 2 døttre og 2 af disse, en

søn og en datter ere døde i deres /6/ spede barndom. De 3 af deres børn lever jndnu, 2 søner og 1 datter, af hvilket ieg er den ene, og mit hidtil førte levnetsløb følger beretningen over i denne bog i det efter følgende, men videre om mine forældre og søskende findes beretning over i en anden skriver bog, som ieg haver skrevet om det allene. Og ieg vil derefore ikkun melde saa meget om dem, som ieg finder fornødent til at vise mit eget levnets løb fulstendig og tydelig.

2. § Om min spede barndoms opdragelse

Jeg var efter mine forældres udsigende et meget besverlig og tung barn at opdrage, da ieg baade var meget arig og ofte skrigede og græd næsten baade dag og nat, og tillige var meget ureenfærdig, saa min opdragelse kostede mine forældre men især min moder megen møye og uroe, ja meere ind mine andre søskende. Min moder, paa hvilken den største byrde af os som spede børns opdragelse ligger, bar denne min besverlige pleie med /7/ tolmødighed og bar over med min svaghed og elskede mig som sit barn. Men min fader kunne ikke taalle dette men stedse vilde tvinge mig med magten og dette foraarsagede hos mig saa snart ieg lidet kune kiende og skønne paa nonge ting, afskye eller banghed for min fader og derfor alle tider viste mig vranten og græd naar hand blot talte til mig og denne min vrantenhed foraarsagede hos min fader en nye vrede som tid efter tiltog saaledes at hand undrog mig ganske sin kierlighed og ved sin strengthed mod mig flere gange udsatte mig for fare at blive gjort til en krøbling under hans haand og som maaske havde skeet havde min moder ikke med et mandig sind taget mig fra ham, ia hans vrede til mig voxte efterhaanden saaledes, at hand stedse betragtede mig som et barn der aldrig vilde gjøre sig noget got i sin tid og lagde lige som et skiul for hans øyne, at hand ikke saae nogen tid mine gierninger an, som noget der giortes af gemyt eller barnlig kierlighed til mine forældre, da ieg dog stedse /8/ og det lige fra første stund af viste mig troe mod mine forældre baade j arbeide og andet sligt, som kunne fordres af et oprigtig barn. Men dette agtede min fader ikke, men lige jndtil den tid, ieg havde gaaet til konfirmation viste sig haar og streng imod mig meere ind mine søskende, men siden den tid begjænte hand at betragte mig fra en anden

side og tilstod omsider at ieg var det barn hand minst havde vendet nogen hielp fra tilforn, men troede adlige vel at ieg vilde herefter som hidtil vise min skyldighed og pligt mod mine forældre. Men hand tvilvede indnu meget om ieg gjorde dette af kierlighed til dem eller for at vise mig for andre som et troe barn og dog ei gjorde dette af kierlighed til mine forældre. Men endelig erfarede hand med fuld vished omsider, at ieg var mine forældre et troet barn baade i tanker og gierningen og derfor nu har den tiltroe til mig, at ieg vil gjøre min skyldighed mod mine forældre paa deres gamle dage og derfor har tiltengt mig deres gaar og sted efter dem, naar mand kunde faae nogen vished og leilighed til min /9/ yngre broder, som indnu er tilbage i ugift stand. Saaledes seer mand min faders adfær mod mig sit barn i min spede barndom og siden fremdeles. Ieg kunne med en uskadt samvittighed indnu melde meget meere om min faders strengthed mod mig i mine barne aar men som barn maae ieg lade det være ved det som her er sagt dette angaaende og Gud være taket og prisat som har opvagt hans samvittighed og opladt ham fornuftens øyne til at afstaae fra sine ungdoms store vildfarelser og valt en bedre vei at vandre paa til den evighed, som vi alle gaar jnøde og komer hver dag nærmere.

Der min moder efter hunden bemerkede denne min faders ringe omsorg for mig for strengthed mod mig meere ind mine andre søskende, opvagtes hendes hierte saa meget meere til mig og forglemte den megen uroe og møye, som ieg i min spede barndom havde foraarsaget hende især, og satte sig baade i faders og moders sted for mig, men denne hendes forsvar og omsorg for mig forvolte hende selv ikke liden forted af sin strenge mand, men desuagtet har hun dog altid været en ædel

modig, god /10/ moder imod alle sine børn, men dog meest imod mig som altid har været hendes kiereste barn, men videre herom skal meldes i det efterfølgende.

Gud du algode fader takket være dig, for denne din store godhed imod mig, ieg som saalenge savnede min kiødelige faders hielp og omsorg. Du opvagte derfor min moders siel og hierte til mig, at elske mig destod meere og satte sig for mig i fader og moders sted. Giv

ieg aldrig forglemmer denne min moders store kierlighed for mig, men at ieg maatte stedse vise min barnlige skyldighed mod min æle moder. Og giv ieg illige maade maae forglemme min legemlige faders strenghed mod mig og betale undt med got og elske min fader som Guds ord og naturen byder. Bønhør mig og Gud, jeg beder dig her om j Jesu navn.

3. § Om min skole undervisning og første læsnings begiøndelse

Der ieg var 4 aar gammel begiønte mine forældre at sætte mig i skole, men det som var aarsag til, at ieg saa tilig be- /11/ giønte at gaee j skole var, at min søster der var var 1^{1/2} ældre jnd jeg, vilde jkke lade sig nøye med at gaee ene, men aldtid græd, naar hun ikke maatte faae mig med sig i skolen og indskiønt ieg indnu var et barn saa tillod dog skole mesteren paa min moders begierring mig til at kome i skolen. Ieg lærte med ringe umage det, der blev mig foresat, saasom ieg fra første stund og siden fremdeles aldtid har havt en meget god nemme til at lære at læse, og ieg lærte meget tilig at læse. Saaledes havde ieg til mit 10 aar lært ba[a]de *Catecismusen*³, *Forklaringen*⁴, de 7 *Davids Salmer*⁵ tillige med nogle af kirke salmerne alt uden ad, og kunde des foruden læse skikkelig got inden i enhver simpel dansk bog. Saa at skolemesteren sagte nu til mine forældre, at hand havde lært mig saa meget som henhørte til min *christendoms* lærdom og nu kunde hand ikke lære mig meere uden at skrive. Men dette maae mand her agte, at den gang var skoleundervisningen ikkun meget svag og langt fra den fuldkommenhed, som den nu er udi, ellers vilde der nok været at lære for et barn og det nok havde saa god en /12/ nemme og om det saa gik j skole til det var 16 aar gammelt. Men dengang kiente mand ikke til andet ind at lære de 2 forom melde bøger og den brugelige sallmebog at læse noget i deels jnden i og deels uden ad og den bibelske historie⁶ med 104 historier udi, som nylig var udgivet og forarbeidet i *Hamborg* og nu jndført til brug i de danske skoler. Dette var alt, hvad mand dengang viste af at læse i skolen og disse bøger, saavel den bibelske historie som de andre, havde ieg nu til mit 10 aar læst baade jnden og uden ad. Og nu giorte baade præsten og degnen med flere mine for-

ældre det forslag, at de skulle søge om at faae mig i den latinske skole, som det dengang kaltes men nu som rettere kaldes den lærte skole. Mine forældre havde vel løst hertil men befrygtede og det ikke uden grund, at det vilde blive dem for bekostelig at faae mig der til og derfor ikke torde begiønte her paa at lade mig komme der. De tvlvlede vel ingen lunde over at ieg io nok vilde have lært det, som kunde blive mig foresat og udkrævedes til præste embedet i sin tid, /13/ men som sagt befrygtede, at det vilde falde dem for meget bekostelige og at ieg som en fattig karl vilde havt megen vanskelighed med at faae nogen tid noget leve brød med flere slige forestillinger, som mine forældre giorte sig om vanskeligheden heraf.

Men paa den anmodning fra degnen, at lade mig lære at skrive, det tillod mine forældre mig efter egen begiering men tog sig ikke sønderlig noget videre heraf, saasom de dengang meere holdt det for skadelig ind nyttig at lære at skrive, men da ieg bad om tilladelse dertil saa fik baade ieg og skolemesteren tilladelse at øve mig noget heri. Min moder, som alle tider var mig med, gav mig nogle skillinger til papiir og blæk og talte med skolemesteren for mig og giorte ham tilgode for sin umage mod mig osv. Ieg lærte nu ogsaa noget at skrive, saa ieg var allere[de] komet saavidt at skrive sammen-skrift, der denne degn flyttede fra vor bye og kom hen en anden sted og blev degn og med det samme kom ieg ikke videre for denne gang med min skrivning men det meste heraf gik snart i for- /14/ glemmelse for mig efter haanden. Min læsning vedlige holt ieg got til jeg gik til konfirmation alt hvad ieg tilforn havde lært baade i skolen og hiemme. Thi ogsaa vare vi børn meget flittig holte til læsning hieme af vor moder, som havde givet

5 En fæstebondes liv

os den første undervisning og sidet holde os flittig til øvelse baade ved stadig at holde os til skolegang og ved sin egen overhørelse hjemme. Men jngen af mine søskende har opnaaet mig heri, men haver dog lært skik-

kelig got at læse saa at de ei havde nogen skam for deres læsning enten ved konfirmationen eller anden undervisnings øvelser.

4de § Om min konfirmation og videre under visning ved same m.m.

Ieg gik til konfirmation i mit alders 16. aar og ieg havde som oven for er viist tilforn lært baade *Catechismussen* og forklaringen med flere læsninger uden ad og nu skulle denne /15/ læsning om aaret efter forandres og denne podipodanssiske forklaring tilbage sættes og de nye lærebøger, som nu ere brugelige jndføres i steden til brug i de danske skoler. Nu vilde mine forældre ikke have, at ieg skulle have den megen umage til omsonst, at have lært denne store bog uden ad. Ieg skulle her fore gaae til læsning i dette aar som denne bog sidst blev brugt. Ellers haver mine andre søskende ikke saa tilig eller som nu almindelig skeer saa unge gaaet til konfirmation, som viser en meget ringe agt for denne vigtige religion handling af de forældre, som nu lader deres børn saa unge gaae til læsning føren de engang kand begribe eller forstaae, hvad denne religion handling betyder. Mine forældre haver ikke saaledes vist saa ringe agt herfore og her over vilde have at vi deres børn skulle først samle nogen forstand til at kune begribe, hvorfore mand udøvede denne høytidelige handling. Og indskiønt ieg som sagt var i mit 16 aar der ieg gik til læsning, saa var ieg /16/ jndnu svag nok til at begribe eller huske de af præsten forelagde udlægelses spørgsmaalle indskiønt ieg færdig kune læse alt hvad han fore satte mig. Men ellers var vi børn 10 i tallet som det aar gik til læsning, meget gode læsere paa en dreng nær, som intet kune læse noget, jsær var vi fire drenge og 3 piger som meget got kunne læse. Ieg stod øvers i kirken den dag vi blev konfirmeret og kune ogsaa af dem alle best læse, men der var et pr. ældre børn ind ieg der bedre kunne svare paa *udlægelses* spørgsmaalene ind ieg. Ieg havde ved min konfirmation lært uden ad baade den liden *Luters Catechismus* den store podipodanssiske

forklaring, den store bibelske historie a 104 historier, de 7 udvalte Davids salmer og 64 kirke salmer alt uden ad. Hvad inden ads læsning der blev mig foresat kune ieg læse ordenlig. Tilsidst vilde min konfirmations lærer intet vist foresætte, men tillod mig at læse hvor ieg selv vilde saasom hand nok bemærkede, at ieg øvede mig selv meget flittig. /17/ Engang spurte hand mig, hvad ieg havde denne gang læst over paa og lært, svarte ieg, at havde lært 24 salmer i salmebogen. 24, svarte hand smilende, har du lært saa mange, vis mig da nogle af dem. Ieg sagte ham saa mange af dem, som hand begierte at vises. Ieg læste et pr. for ham hvilke hand begierte og efter at ieg havde læst disse for ham udlagte hand og forklarede deres heele indhold for os og iblant flere, som hand saaledes udlagte og forklarede os indholdet af, var der en salme, som jeg jsær lagde mærkke til og siden ofte har jhukkommet for dens udlægelses skyld af denne præst og det er den salme, som begiønder saaledes, *O Jesu Livsens Herre* kom mig til hielp og trøst. Og ellers udlagte denne præst næsten et hvert stykke i forklaringen og *Catechismussen* ord for ord for os og sagte os dets betydning m.m. og hand var saa vel i dette som næsten i alle andre hans embeds sager en meget duelig præst og elsket /18/ mand blant de fleste af sine sognefolk med flere andre, som meget yndede ham for sine ædle handlinger og lærdome.

Jeg blev tillige med mine læse kamerater konfirmeret j *Haureberg* kirke Søndagen efter paasken i aaret 1792 af præsten hr. *Beck* og blev, efter fore gaaende over hørelse i kirken og hvorved præsten ytrede en særdeles tilfredshed med vor læsning og sagte iblant andet at vi børn vare de beste læsere hand nogen tid havde indtil denne tid havt at konfirmere, indlemmet på nye i den christe-

lige menighed og her jgientog vi paa det høytideligste det hellige løfte, som i vore umyndige aar blev aflagt af andre i vor *daab* paa vore vegne, Og efter mange vigtige og dyre bare formaninger til os om dette løftes opfyldelse i en retsindig vandel for fremtiden og megen vigtig tale og sang, som paa denne /19/ dag blev og indnu aarlig bliver paa disse konfirmations dage for rettet, indgik vi løftet og vor daabs gienforpligtelse under de sædvanlig men høyst vigtige ord og spørgsmaalle, som følger saaledes for enhver:

Søren, forsager du Dievelen og alle hans gierninger og alt hans væsen? Ia. Troer du paa Gud Fader, Søn og Helligaand? Ia. Vil du blive i denne troe jndtil din livets sidste ende? Ia. Saa giv mig derpaa din haa[n]d. Og efter at mand med erbødighed har givet præsten sin højre haand læger hand sin haand på vort hoved og taler følgende ord:

Den tre enige Gud som tilforn i den hellige daab har antaget dig til sit barn og gjort dig til en arving til det evige liv. Hand vilde opholde dig i saadan din daabes pagt indtil din sidste, men salige ende. Hand styrke dig j din troe din siel til salighed.

Disse ord er egentlig det, som bliver talet ved denne christelige confirmations- /20/forretning med mere

som gjør denne dags gierning indog i det udvortes meget høytidelig for os foruden den siels inderlige følelse og glæde, som det unge tænkende menneske sættes udi ved denne høytidelige handling.

Og jeg var paa denne dag saa fyrig og fornøyet, som ieg neppe med ord kand udsige. Og ieg har siden med en høytidelig tanke ofte kaldet denne dags handling tilbage med glæde og tak til Gud. Og ieg holder denne dag for en af de høytideligste dage ieg mit helle liv indtil denne dag haver oplevet. Og O du almægtige Gud, som haver altig i din magt, giv mig den gode *aands* bistand, der vil hielpe mig, at opholde mit det gode og opfylde det hellige løfte, som ieg paa denne dag giorte til hans ære og min siels evige salighed og beste foruden denne dyrebare dag, som ieg her tilbagelagte haver ieg ogsaa oplevet mange dage paa hvilke ieg som en bodfærdig sønder har mødt ved Herrens bord for der at nyde min Forløseres Hellige Legem og Blod til et pant og /21/ forsikring paa alle mine sønders forladelse. Naar jeg i hiertets ymyhed af alle kræfter forsager det unde og beflitter mig paa daglig fremgang i det gode og disse dage ere mig ogsaa særdeles høytidelige, som ieg erindrer mig med tak til Gud fore mfr.

5. § Om min videre fremgang udi læsningen efter min konfirmation

Ieg lod det ikke staae herved med det ieg ved min konfirmation havde lært, men arbeidede mig stedse videre frem i dette mit kiere og meget behagelige arbejde, uagtet ieg ofte fik mange knur af mine forældre, især min fader herfore, der sagte at ieg ikkun unyttig spille tiden med saa megen læsning, som ikke hen førte til min stands forretning men at ieg skulle ved arbeider i andre maader fortienne mit ophold, hvilket ieg ogsaa tilstod og har som det i det efterfølgende kand sees været ikke /22/ mindre flittig her i med mine arbeids forretninger ind til læsningen, hvilket sidste ieg som sagt havt stor løst til. Thi det har sielden været nogen dag, som har gaaet forbie, som jeg jo har havt min bog j haande at læse lidet eller mere udi cfter som ieg har havt leilighed til. Saasom naar ieg har tærsket om vinteren paa loen har ieg alletider havt min bog hos mig og ved adskillige andre grove arbeider har ieg mellem stunder læst i min bog medens ieg har hvilet mig o.s.v.

Og at jndskøn at *religions læsningen* stedse har havt den største ynde for mig, saa har jeg det stedse fundet stor behag i andre verslige videnskaber som jeg flittig har øvet mig udi og disse bøger har vor nuværende præst hr. *Budde*⁷ og degnen hr. *Trustrup* i *Haureberg* laant mig at giennemlæse og mens ieg har læst disses bøger har ieg meget omhøgeligt forvaret deres bøger og derefter leveret dem med min erbødigste tak tilbage og baade herfore, som ogsaa at disse lærere derefter har erfaret /23/ hvor meget nytte ieg her ved min idelige øvelse og hukommelse draget heraf, har foraarsaget hos dem at de har gjort mig det tilbud at vil laane mig saa mange bøger som ieg efter haanden kand faae tid til at igiennem læse. De laaner mig heller ingen meget vidtløftige bøger men ikkun saadanne som ere tydelige og

forstaaelige og som for det meste indeholder beskrivelser om naturlige ting, saasom natur læren⁸, naturhistorien⁹, den store almindelige verdens historie¹⁰ og nogle skønne eksempels bøger¹¹ der paa det kraftigste opmuntrer til flittighed, sparsomelighed og sædelighed i mange maader m.f. dl. bøger, som har gjort det herligste indtryk hos mig, og nogle af disse slags bøger har ieg efterhaanden kiøbt endeel af for egne penge og ieg vil efter haanden forskaffe mig fleere. Ieg haver kiøbt endeel medens ieg har været i krigstiennesten, da ieg baade har havt god leilighed til at læse heri til at fordrive tidens langsomhed i denne stand. Ogsaa sparer ieg herved /24/ mange penge, som ellers ved forsamlinger i kroen ved svir o.s.v. vilde medgaae og i dets sted kiøber nogle bøger og papiir til at skrive paa, men hvorom videre skal tales i den efterfølgende §. Og herved lærer ieg mange nyttige ting og videnskaber som i sin tid kand komme mig til baade. Og det skal med Guds hielp med tiden vise sig at ieg ikke haver læst forgieves saa vidt leilighed gives af yderste kræfter for mig.

Saaledes har ieg indtil denne tid anvendt den muligste flid til at øve mig i at læse mange nyttige og herlige skrifter og videnskaber. Men j blant alle disse mine øvelser i de verslige videnskaber, som haver saa meget jndtagende med sig for mennesket, har ieg ikke heller forglemt læsningen om religionen som den vigtigste af alle bogelige videnskaber og derfor ikke allene vedlige holt det, ieg havde lært i skolen og ved konfirmationen, men indog gaaet videre frem heri baade i læsningen og ved at kiøbe nogle religionsbøger. Thi da baade den forige salmebog som ogsaa for /25/ klaringen blev strax efter min konfirmation tilbage sat og denne

nu brugelige salmebog og lærebog¹² er inført i steden, hvilke bøger ieg ogsaa haver kiøbt mig, da ieg ansaa det for en herlig og skøn daad af vor regiering at forbedre alle mulige ting, selv det som henhører til sielen evige beste.

Og disse bøger ere ogsaa virkelige overmaade skønne, milde opmuntrende, trøsterige og gode for et hvert meneske, som behager mig overmaade. Heller ikke kunne ieg ret vel føre det over mig, at ieg som et ungt meneske skulle ved kattedisattionen i kirken e.d.l. staae som en dosmer jblant de andre mere unge brødre og søstre uden at kunne læse eller synge tillige med dem, hvorfor jeg tog mig fore at lære denne lære bog uden ad for at kunne svare tillige med de andre som og skede da ieg efter et pr aars forløb kunne svare efter denne bog ligesaa got som de der var konfirmeret efter den.

Og endelig den store religionsbog, den som er hovedet for alle andre bøger, nemlig bibelen, den blev for min /26/ skyld givet til mine forældres gaar j min barn-dom i aaret 1786. Thi da der paa denne tid ikke fantes noget børn i sognet, som teinede til bedre fremgang i sin tilkommende undervisning, saa blev den for min skyld skienket mine forældre, hvorfor jeg altid har havt denne bog til min under visning og christendoms øvelse.

Saaledes har ieg fra min første undervisnings tid og siden fremdeles anvendt dene ædle himlens gave til min sande frem væxt i alle viden skabelige dyder, saavel de som henhører til livets forædlinger som fornemmelig dem, som henhører sielens evige lyksalighed. Gud give mig sin aand og naade til altid at voxer og tiltage i dyd

og retskaffenhed saalenge mine dage varer, at denne æle sæd som Gud har nedlagt hos mig og givet mig en saadan udmærket løst og nemme til hans ord jkke skulle nogen tid blive ufrugtbar hos mig, men at den maatte bære frugt i gode gierninger til min sieles og legems timmelige og evige lyksalighed. /27/ Ja, ubeskrivelige fordele har læsningen allerede givet mig og ieg vilde uden en høyere jnd som almindelig j min stand, grad af læsning og rigelig oplysning aldrig blevet det menneske jeg er, saasom den søndige natur hos mig har temmelig sterg fristet mig til mange sønder at begaae. Men den Gud, som har givet mig den store naade gave, løst og nemme til hans ord, har ogsaa kierlig staaet mig bie til at stride mod denne farlige fiende, som ikke lader af med sine bestræbelser at styrte os i sønd og elendighed. Men dette Guds ord har givet mig den herligste opmuntring til fremgang i det sande gode. Saavel det som hører til den timelige lyksalighed, som fornemmelig det som henhører til den evige, som ogsaa trøst i modgang og nødens time og den herlige nytte at være tolmodig og tilfreds med de legemlige tildragelser og omstendighed, som mod vort beste møder os. Og endelig den før alle andre timelige lyksaligheder, at være nøysom med min stand og de gaver mig er forundt, for hvilkes erhvervelse ieg meget fornøyet takker Gud med mange flere herlige gaver, /28/ som mig herover er vederfareet allerede til denne dag og som jeg haaber vil her efter lige som hidtil være et kraftig hielpe middel for mig til at voxer i dyd og retskaffenhed lige som ieg tiltager i aldre og aar.

6. § Om min øvelse og lærdom at skrive

Jeg havde, efter som der i den 4. § er vist, begiønt at øves noget i skrivningen og var allere[de] i mit 11. aar kommet saa vidt her udi, at ieg begiønte at skrive sammen skrift, men da denne min første læremester i skrivningen flyttede herfra min fødebye og blev degn en anden sted langt herfra og vi i dets sted fik en meget slet degn, som jntet got lærte børn enten at læse eller skrive og forstod ingen af deelene selv til nogen betydenhed, saa kom ieg ikke videre nu her med min skrivning, men snart forglemte det ieg havde lært. Da ieg tillige nu begiønte at giøre noget drengs arbeide o.s.v. hos mine /29/ forældre og disse tog sig heller ikke noget mere her af, da de holt det snart for mere skade ind gavn, at vi lærte dette. Herover gik det lidet, ieg havde lært, ganske i forglemmelse for mig. Men efter nogle aars forløb, der ieg fik noget mere forstand, angrede ieg, at det saale[des] var gaaet forloren for mig. Men nu var det mere vanskelig for mig at kome til nogen videre fremgang her i, da min skoletid var for bie, og ieg som dreng maatte giøre hvad arbeide ieg kunne i mine forældres gaar baade vinter og sommer. Men da vi vare naboer til degnen, saa fattede ieg den beslutning at vilde gaae did til degnen om aftenen en vinter over for at øves noget heri jgien, indskiønt at ieg vel viste, at hand var en slet skrivere, men hand kunne dog dette uagtet lære mig noget af det nødvendigste heri. Der jeg sagte denne min beslutning her om til min moder var hun strax villig til at billige dette mit forsæt. Da hund som en ædel moder mod mig jsær var mig næsten altid med hvad ieg forlangede af hende, min fader tog sig ikke sønderlig noget heraf./30/ Min moder talte til degnen for mig her, som ogsaa beiaagede det. Hun fornøyede ham med nogle fødevarer, hun gav disse meget fattige degne folk, som

hun gav for den umage som de havde med mig i dette styge. Min moder gav mig ogsaa nogle skillinger til papiir og blek, som jeg forbrugte hertil, da min fader slet intet gav mig noget til hielp hertil. Jeg begiønte altsaa herpaa anden gang i mit 16. aar ved mortensdags tide om aftenen at gaae til denne degn og lære at skrive. Ieg maatte nu til at begiønte at skrive engkelte bogstaver jgien. Men da ieg vedholt stadigt heele denne vinter næsten en hver aften at øve mig her i saa lærte ieg inden næsten paaske saaledes at skrive, saa ieg kunde skrive et brev som til nød kunde læses og næsten lige saa got som denne degn, der var som sagt en meget slet skrivere. Men med det samme lærte ieg dog noget og som ieg en tid vedligeholt og øvede mig noget mere udi. Men efter et pr. aars forløb gik det atter endeel i forglemmelse for mig stergere drenge og karle /31/ arbeide meere og mere efter haanden tiltog for mig og at de sædvanlige ungdoms forløstelser gierne vil benytte den tid, som jeg var fri for arbeidet udi. Over dette gik min skrivning atter noget i forglemmelse for mig i nogle aar. Men da ieg i mit 24. aar blev taget til krigstienesten fandt ieg atter nye leilighed til at øve mig her i. Saa haver ieg siden den tid fremdeles med største flid og af yderste kræfter søgt at gaae frem med største held i denne herlige videnskab og da krigsstanden giver stor leilighed hertil, saa er ieg nu endeligen efter vedholdende øvelse kommet saa vidt her udi, at ieg kand skrive en haandskrift som kand læses af flere der haver lært denne kunst, som dette tillige med flere af mine skrifter beviser, indskiønt at den dog indnu behøver forbedring, som ieg ogsaa daglig tragter efter at kunne give dem. Men det, som har været mig det beste hielp middel ved denne min skrivning har været den gode oplysning i

den bogelige /32/ læsning, som ieg efter min stand i en temmelig høy grad har erhvervet mig, og herfore nogenledes got kand bogstavere et brev, som det vigtigste ved skrivningen, for hvilket ogsaa mine breve og skrift har vundet fleres bifald indog deres som ere i høyere stender, som præster, offeserer og borgere m.f.v. der har sagt, at det var got gjort og at de vilde ønske, at enhver bundekarl kunde saa meget, da var det skiønt og saare got. Ogsaa har ieg, jsær i den tid ieg har været i krigs tiennesten skrevet en stor mengde breve for mine kammerater hiem til deres venner og same vare efter deres egen sigelse meget got blevet dem besvarte for deres venner jgen o.s.v.

Og for mig selv har dette havt den herligste frugt og nytningste virkning, da samme haver allerede til denne tid forskaffet mig mangt et glædeligt øyeblik. Og som ieg ved Guds gode med virkning haaber vil blive et befordrings middel til min tilkommende velstand og fornøjelse j livet.

/33/ Det er mig jkke muligt at opreine de fordele, som denne herlige skrive kunst har til denne dag forskaffet mig. Men ieg kand dog ikke undlade at nævne nogle af de betydeligste, som ere følgende.

For det første har det i krigsstanden været en herlig hielpe middel til at afholde mig fra sviir, kortspil og slige slette *selskaber*, da ieg i dets sted har med megen sinds tilfredshed sat i min ensomhed i mit qvarter, naar same har været en smule passende dertil, og skrevet. Ogsaa har ieg i denne min fraværelse heraf havt den nytte, at kunde selv skrive et brev til mine forældre og venner saaledes som jeg vilde uden at ieg havde nødig at tikke eller betalle andre herfore, eller lade det komme

for andre alt, hvad ieg vi[l]de skrive om til mine venner o.s.v.

Der vilde ogsaa mange andre ting og nyttige videnskaber gaet forloren for mig, havde ieg ikke lært at skrive, men som ieg herved har faaet at see. Og baade i henseende til sielens som ogsaa til legemets velstand og nytte /34/ har samme ved forsynets medvirkn[ing] havt stor indflydelse på mig, thi ieg haver ved at opskrive alle mine indtægter og udgifter med alle mine handels sager, lønd og klæder m.m. her af kunnet erfare hvilke deele som var mig nyttige og hvilke der var jkke og da lagt meere flid paa det nyttige og aflagt det andet. Og naar aaret har været til ende har ieg til min megen fornøjelse kunnet over see alt, hvad ieg i det forløbne aar havde udgivet til mit brug til alle ting saa og hvad mine forældre jsær min moder haver hiulpet mig med og hvad ieg eller[s] havde fortient mig noget ved, som kreatur, sæd, smaae arbeids redskaber, som ieg har soldt med flere slige nærings artikler, som ieg har drevet, dem ieg alle har opskrevet til min store fornøjelse siden at efter see. Og alt har ogsaa havt den gode virkning, at jeg ved egen stræbsomhed og flid og Guds velsignelse haver tilig samlet mig noget til beste og været saa lykkelig, at ieg stedse kunne laane andre, men til denne dag ei har havt behov for at laane af nogen.

/35/ Jeg har ogsaa i den lange tid ieg har været i krigstiennesten fundet leilighed til at skrive om mange andre ting. Saasom min og mine fædres levnets beskrivelse. Om krigen med Engeland i aaret 1801 og 1807, og den franske revolusions krig, om Kiøbenhavns ildebrand og ildebranden som i mine dage har været i mit fødesogn. Om udskiftningen i samme sogn og af- og

tilgang med bønder og huu[s]mend siden den tid, om kornpriserne og priserne paa kreaturet og andre fødevarer i ethvert aar. Om veirliget overhovedet om aaret, baade vinter og sommer. Om frugtbarheden med sæden i et hvert aar. Om bøgernes og andre tings forandringer i disse nyere tider med deslige flere ting, som alt skaffer mig megen nyttig sysling i den ledige krigsstand og siden ofte den fornøjelse [at] have alle ovennævnte ting i hukommelse saa længe jeg lever og kand ligeledes have af mine venner, og dem som Gud kand have beskikket mig, naar jeg forla- /36/ der verden. Ja, denne skrive kunst har næst efter læsningen været mig den aller nyttigst, behageligste, trøstende og ommuntrende handling for mig i verden.

O, du *alnaadens* Fader, som søger alle dine børn timmelige og evige beste, mit rørte hierte yder dig mi inderligst tak for den ædle gave, du haver nedlagt i mi siel, at have saa stor en løst til disse ædle videnskaber som er hoveddrive feren til alle andre nyttige videnskaber og forret ninger og som ved velanvent brug befordrer vor timmelige og evige lyksalighed. Giv ieg altic nøye beflitter mig paa en vel anvendt brug af samme saaledes at Guds ære herved maatte fremmes og befordres og min egen lyksalighed forøges og min broder i ligemaade fremmes og befordres. Gud naadig bøn høre mig, som af hiertet beder ham herom i Jesu, mi forløser, navn.

/37/

7. § Om min videre opdragelse som barn og dreng hos mine forældre

Saasnat ieg kunde, omtrent i mit 6de aar, maatte ieg begiønde at følge med min søster i marken at vogte kreaturet, saasom at det dengang gik løst paa fælleden baade foraar og sommer, men om foraalet maatte det vogtes til alle græfterne omkring heele fælleden bleve opgravede og lukkede med riisgierder som kunde vare til hen imod *St. Hans* dag, til hvilken tid mand maatte vogte kreaturet. Saaledes maatte ieg tillige med min søster, som ogsaa var liden, vogte kratur i 4. a 5. til 6. aar hvert foraar, hvor ieg som barn døyede megen kuld og led megen undt i regn og uveir og da vore klæder var ikkun meget maadelige formedelst at vore forældre var i meget maadelige omstendighed[er], og da vi aldrig kom hjem om dagen uden om midagen saa gik vi ofte med vaade klæder det meste /38/ dagen og herved led megen kuld og undt mange gange.

Saasnat ieg kunde, fulte ieg med de andre folk ved tørveskir og hialp til med hvad ieg kunde, især var ieg meget flittig til at reise tørve og hielpe til med agningen, at læse af og paa o.s.v. og ved høesletten hialp ieg min broder Christen, som dengang giorte drengs arbeide hos vore forældre, at strøe græs, rive høe, hielpe noget til ved agningen, saa meget vi kunde, da vi børn meget tilig maatte til at arbeide og hielpe til med hvad vi kunde og jkke i nogen maade bleve sparte for noget arbeide fra første stund af.

I kornhøsten begiønte ieg at sanke ax der ieg var 5 aar og til dette arbeide var ieg altid meget flittig og havde megen løst til, og det var den sommer ieg kunde samle ax til en td. korn, some aar 10 til 12 skp. andre aar 4 til 6 skp. Men da ieg blev 9 til 10 aar maatte ieg mellemstunder tillige med min /39/ søster følge med

vor moder at neie op som det heder, og her maatte vi begge være om en skaar og inda kunde vi ikke følge med hende eller de andre folk, uden at vor moder mellemstunder maatte tage en faunfuld og bære over for os og hielpe os noget¹³.

Om vinteren gik ieg i skole og lærte at læse og hvori ieg giorte skøn fremgang ved den gode løst og neme som Gud havde betroet mig saa got hertil.

Der ieg blev 11 til 12 aar begiønte ieg om foraalet at kiøre noget plov imellemstunder for min fader og halvbroder, Christen, som mellemstunder pløyede i mens vor fader saaede sæden og giorte andre nødvendige arbeidsredskaber, hvad som behøvedes og da min søster var nu tillige blevet saa stor, at hun ene kune vogte alt kreaturet, saa kiørte ieg nu for det meste allene ploven baade foraalet og efteraalet.

Og om sommeren kunde ieg nu for det meste følge med min halvbroder /40/, der som dreng i alle hans arbeider og nu fulde stadigt med ved tørveskiær, høesletten og kornhøsten, som baade ieg og min søster nu toge haanden j med saa meget vi kunde og sielden fik ieg lov til at sanke ax nu, men maatte hielpe til med arbeidet det ieg kunde.

Om vinteren hialp ieg min broder at mue, røygte kreaturet og med hakkese skierelsen o.s.v. og lidet mellemstunder gik i skole for at vedligeholde det ieg forhen havde lært, som ieg ogsaa med ringe umage giorte for min gode nemme[s] skyld og den store løst ieg altid her til har havt.

Der ieg var 14 aar begiønte ieg at giøre ene drengs arbeide i mine forældres gaar. Det første aar skar jeg jkke hakkelse, men siden maatte ieg fuldt ud giøre alt

et ieg kunde og blev i ingen maade skaanet for noget rbeide, saasom min fader var en temmelig streng iand jmod sine børn baade med arbeidet og an-/41/ en slig adfær, og sædeles mod min halvbroder Christen og mig, hvorføre ieg døyede adskilligt undt fra min nder i mine første drenge aar og af ham blev undertien haart behandlet. Men efterhaanden, som ieg kunne edre forrette hvad ieg skulle og ligeledes samlede lidt rstand og mod til at forsvare mig imod ham, naar ieg yntes skede uret og tillige stræbede meget flittig at iøre alt, hvad ieg skulle og det tillige meget ordentlig et beste det var mig muligt til alle tider og i alle iaadere – saa forandredes denne min faders strengthed nod mig efter haanden saaledes, at hand i mine sidste renger aar tillod mig næsten at gjøre hvad ieg vilde og elden talte noget undt til mig. Og tilstod imod hans rventning, at ieg var et trot barn imod mine forældre, er gjorde sin skyldighed. Og denne min frihed ved iine arbeids forretninger misbrugte ieg ikke heller men iarrere viste mig herefter mere flittig og troe. Og der iine forældres gaar blev udflyttet i mit 17. aar var jeg er ved som dreng meget vindskibelig /42/ og flittig og ialp til med mange ting unden om ved den gamle aars nedbrydelse og sames bort førelse som ogsaa steabro, steengierdet, træerne i haven og saa videre til en nye gaars og have plads og her anvente ieg ikke iindre flid saa yderlig ieg kunde, men syselsatte mig edse næsten baade hellige og søgne dage jsær med roelægning, træers og buskes og urter[s] plantning i aven, men dette fik ikkun liden fremgang da baade enne nye havejord var ikkun lidet skikket hertil og eller ikke havde jeg dengang enten tid nok eller forstod

det ret at føre i den stand det burde eller skulle være. Ogsaa gravede vandsteder og vandhuller mange steder paa loden til at vande kreaturet udi, samlede en stor mengde smaasten af loden og kiørte hiem, hvor ieg siden afdeelte dem og brugte graaestenene til stenbroe og flintenstene til at fylde i veiene. De store kampesteen som fantes mange af paa denne nye udskiftede lod, dem gravede ieg jorden fra og siden fik nogen til hielp at faae dem opvæltet af jorden og hen- /43/ ført til gaarden og der sat i stengierder, hialp til at grave vandrender paa loden, hialp til at grave heingræfterne op tillige med karlen og huusmanden. Ja, kort sagt ieg anvente frivillig den muligste flid paa hvad ieg kunde i mine forældres gaar, jsær ved den ommelde udflytning og ellers forrettede mit sædvanlig drengs arbeide, saaledes at ieg sielden fik utak derfor. Men min førhen meget strenge fader tillod mig nu næsten at gjøre hvad ieg vilde selv, men indnu var hand ligesom tilforn meget knap i mod os alle hans børn med lønn og klæder m.m. men derimod var min moder desto bedre og næsten hver gang vi havde giort noget adpartig arbeide gav os nogle skilinger til opmuntring for os at vi skulle vedblive at være villige og troe imod vore forældre, som vi ogsaa gjorde og *Gud*, som kiender alting vel, skal være mit vidne at ieg har været et troet og stræbsom barn imod mine forældre, saa lenge ieg har været hos dem, hvilket min ædle gode /44/ moder som ogsaa min fader omsider har erkient, men som paa et andet sted herefter nøyere skal vises.

Jeg gjorde drengsarbeide hos mine foræ[l]dre i 8 aar til ieg blev 22 aar gamel, men de 2 sidste aar gjorde ieg noget karlsarbeide imellem tillige med den fremmede

karl, som tiente vore forældre og da min yngste broder nu kunne begiønde at kiøre ploven og forrette noget andet drengs arbeide imellem i mens ieg hialp karlen at tærskte paa loen, samt slaae og meie o.s.v. og ieg pløy-

ede nu næsten alt jorden, som brugtes til sæd paa mine forældres lod, baade foraar og efter aar og min yngste broder kiørte ploven for mig men[s] ieg pløyede og hialp noget til med andet drengs arbeide imellem.

8. § Om min tienneste som karl hos mine forældre

Der ieg var 22 aar begiønte ieg at gjøre ene karls arbeide hos mine forældre, da min ældste broder nu var gift og min yngste broder nu var ene dreng og min søster ene pige hos vore forældre. Min fader var indnu temme- /45/ lig haar imod mig jsær med at slaae og meie om someren tillige med andre karle arbeider, som hand holdt nøye reinskab over, skiønt hand ikke havde aarsag hertil, da ieg nu ligesaavel som tilforn giorte alt hvad ieg got kunde være bekient, om ieg havde tient en fremmed hosbond, indskiønt det grove arbeide som tærskes samt slaae og meie ingen tid har været min løst ei heller faldet mig let i haanden. Saa for at ei ieg vel kunne taale at høre noget af min fader herfore giorte ieg altid fuldt ud mit arbeide som en fremmed karl og dette saavel som alt andet paa beste maade har ieg aldtid meget bestræbt mig for at gjøre, da intet er mig modbydeligere ind uordentligt og iaske arbeide at forrette, hvorfore ieg elsker meget det meneske, som gjør sine ting net og ordentligt om indskiønt det aldrig vedkommer mig eller mine saa fryder og fornøyer ieg mig ved at see og betragte en vel indrette[t] ting og handling. Og selv de grove arbeider, som ieg gjør /46/ maa være saa ordenlige som muligt, hvor fore ieg aldrig driver meget sterk paa meg noget arbeide, uden i høsten na[a]r det er enten ustadigt veir eller sæden er meget trengse til at høstes. Alle andre arbeider forretter ieg med langsomhed, saaledes at mand kand have god tid at faae gjort det ordentligt og net, men holder herover stadigt ved og sielden, som ellers saa ofte skeer, staar og sladrer tiden hen ved arbeidet.

Men naar at jeg faar arbeidet en times tid, saa sætter ieg mig ned at hvile og er ieg da hos andre i arbeide og disse da har løst til at snakke med mig saa gjør ieg det

gjerne især dersom disse har løst og forstand til at talle med mig om *naturen*, som daglig viser sig saa skiøn jsær for landmanden¹⁴. Saa og om alle slags kreatur og de mangfoldige rige, skiønne væxter med plantning og dyrkning, som af alt er mig saa meget behagelig saa og om en og anden nyttig indretning med jorden, gaarden, have, kreatur og saavidere. Dette er mi- /47/ ne behageligste talle maader med mine arbeids brødre, og hvis disse som ofte af de fattige arbeidere paa landet ere tungsindige eller misfornøyeede over et eller andet som hendes dem, søger jeg paa beste maade at trøste og opmuntre dem til nøysomhed og taknemmelig hed mod vore ædelmodige, dyrebare, elskværdige konge og regering og over alt taknemmelighed mod Gud, som er saa overmaade god imod alle sine børn herpaa jorden, som ogsaa skiønsom mod andre velgiørende mennesker; og siden raader ieg dem til nøye at stræbe for underholdningen til dem og deres og at holde meget sparsommelig huus med deres liden deel og søger saa vidt ieg ved at forestille dem de hindringer, som læges for dem til deres bedre forfatning og saaledes raader dem i alle maader til det beste. Og dersom det er, at nogen af disse jsær mine søskende, slægtninger som ogsaa nogle andre klager sig for en liden understøtning og hielp, saa har ieg ofte tilbudet dem at laane dem nogen penge for en /48/ tid uden nogen vederlag og ieg har paa saa maade laant mange fattige huusmend nogle penge, som de ogsaa siden har betalt mig jgien uden mindste vederlag.

Naar ieg saaledes har kunnet under arbeidet sidt en 1/2 times tid at snakket om slige ting, saa har ieg tillige med min arbeidsbroder arbeidet trolig en tid til ieg jgien behøvede at hvile lidt og herved har det gaet temmelig

fort med arbeidet og liet got. Nogle har herved fundet sig got ved denne min talle og arbeidsmaade og elsket mig som en ven og talt got om mig, men der ogsaa været de, som har været misfornøyet med mig herfore og talt ilde om mig som en hykler og skindhellig, men falsk og en som bestræbte sig for at ustrabesere og overdrive en stakkels arbejdsmand m.m. som slige folk nok ingen tid mangler at tale om til sin broders forhaanelse, og dette slags mennesker kand ieg ikke vel finde mig udi at talle med, da disse ikke sønderlig finder nogen større fornøjelse i anden snak ind den som /49/ grunder sig paa sin næsten vanære og navns forkleinelse, og disse stemmer jeg ikke vel overens med.

Men med al dette min stræbsomhed i mit arbeide hos mine forældre vedblev dog min fader at være meget knap mod mig, skjønt hand rigtig nok tilstod ieg gjorde alt hvad ieg kunde som barn mod sine forældre. Hand vilde ikke engang give mig saa megen løn som en fremmed karl fører vi herom engang ret bleve uvenner, som var den første gang ieg dette havde gjort og her overskred ieg rigtig nok min pligt, ieg som barn skyldte min naturlige fader ved at talle mod ham i en temelig haar tone og ikke vilde dengang tage hug af ham, som hand i sin hæftigste forbittelse og drukkenskab vilde givet mig for mine haarde ord til ham, men vi bleve saalenge ved at talle mod hver andre jndtil min fader gik hen og gav mig 1 rd. sedel, som hand flere gange tilbød mig at tage føren ieg vilde, da ieg var blevet meget vred. Ieg tog da endelig efter min moders tilskjændelse den /50/ rd. og om nogle dage derefter blev vi jgien fornøiede med hverandre og derover i 2 aar derefter jkke et undt ord imellem os og ieg vedblev at vise same flid og troeskab hos mine forældre som forhen. Og

dette gjorde ogsaa saa megen virkning hos min fader at hand siden aldrig nægtede mig min lønn som en fremmed karl og mine klæder som jeg ligeledes fik som en fremmed karl. De maatte jeg selv bekoste, i standsætte i med favelønd, syelønd, knape, baand o.s.v. og desforuden selv holde mig med penge til sælskaber og gilleser a bryllupper, juleleie, fastelavns gille o.d.l. almindelige forsamlinger, ogsaa maatte ieg selv holde mig med offerpenge og købe hat, huer, knive, spender, støvler, skoe, lommetøreklæder, et pr. skind buxer, ogsaa selv købe en kiste, skabe og alt dette skulle ieg eller mine søskende, især vi brødre, fik nogen tid disse ting hos vore forældre, som andre børn /51/ der ere som vi hos deres forældre og det var ingen lunde vor moders skyld, som gierne vilde undet og givet os det men vor fader vilde indenlunde tillade os det, men sagte at saaledes havde hans forældre gjort imod ham. Vor moder hialp os alle saa meget hun kunde med en plokke skilling¹⁵ til hielp at bekoste ovenmelte til for, men alt dette skulle være vor fader uvidende, som ikke kunne taalle at hvide det.

Jeg vedblev at pløye baade foraar og efteraar næsten alt det som blev pløyet paa mine forældre[s] lod i ald den tid ieg gjorde karls arbeide i mine forældres gaar og i disse aar gjorde ieg ogsaa næsten alle gaarden[s] redskaber og holt aldtning vedlige, hvad som en ulært karl eller mand kunne gjøre og holde saaledes aldtning nogenledes got vedlige og ieg vilde have gjort det bedre havde ieg ikke skulle været saa meget ved det grove arbeide og som hindret mig i at gjøre det saa or-/52/denlig og net, som ieg havde løst til at holde det udi.

Og jsær engrede ieg det mest at ieg ei kunde faae

sønderlig nogen tid til at dyrke eller indrette haven til nogen sønderlig nytte, som dog er saa saare vigtig en deel for en huusholdning og som skaffer os saa meget fornøjelse og ære. Og dette er mig en overmaade glæde at see en smuk have og følgelig langt meere, om ieg engang kunde selv have det. Og Gud skal vide det, at ieg havde ligesaa god løst til at gjøre det for mine forældre som om ieg havde det selv, men det meget grove slæbe arbeide har forhindret mig her i. Ogsaa har min fader ikke engang vildet tilladt mig det om der havde været evne eller tid hertil. Ogsaa nogen forandring med mark jorden, som jeg tydelig kunne see taalte forandring og anden behandlings maade, som ieg tit forsløg min fader, men aldrig eller meget sielden nogen tid lod sig raade af mig hertil, men svarte mig, at naar ieg fik noget, saa kunde ieg dyrke det saaledes som ieg vilde,

men saalenge som hand havde over det at sige, da skulle det være saaledes som hand synes og selv fandt for got og hermed maatte ieg lade mig sige.

Jeg haver saaledes i den tid ieg har gjort karlsarbeide hos mine forældre saavel som til forn stedse andvendt den muligste flid og troeskab imod dem til vort fælleds beste og ieg vilde i mange deele gjort det bedre havde min fader ikke sat sig imod det. Men dette uagtet er mine forældres gaar dog herved skikkelig holt vedlige og med et af de ordentligste steder i byen. Og min fader har endelig ogsaa efterhaanden erfaret hvor meget got ieg som barn har gjort til nytte for mine forældre og herved sagt at ieg best havde forskyldt at faae gaarden efter dem i sin tid. Og min moder frem for alt ønskede dette med største lengsel io før io hellere at see det opfyldt, men videre herom skal tales i det efterfølgende.

/54/

9. § Om min øvrige adfær mod mine forældre i min helle ungdoms tid

Jeg var af naturen og fra mine børneaar af meget arig, egensindig og gienstridig, som gjorde min opdragelse meget tung for mine forældre og same forarsage[de] hos min fader først haarhed og siden efter handen da dette ikke vilde frugte nag og ligegyldighed for min opdragelse og tilkommende skiebne, som mere befordredes ved min egensindighed, trættekierhed og liden beviste føyelighed imod ham, der ieg voxte noget til og kunne skionne paa den uret, som mig skede, og den forskiel, der blev fra ham gjort imellem mig og mine søskende. Men ieg maatte udgielde herfore, da ieg fik over maade mange hug, som under tiden vare meget farlige for mine indnu spede lemmer, da min fader meget sielden straffede uden naar hand var drukken og da nu som aldtid var over dreven i sin vrede.

Min moder, som snart merkede dette, følte sig herover bevæget til at forsvare mig /55/, naar hand u[n]dertiden blev for haar, og hun forglemte snart ald den megen uroe og møye, ieg i min spede barndom havde forvoldt hende og nu i det sted fattede dobbelt godhed for mig og elskede mig som hendes kiereste barn. Og samme befordrede hos mig gienkierlighed til hende, føyelighed og venlighed som tilig tilhaabe bant vore hierter og gemytter til hverandre, at vi stedse har gjort hverandre alt det gode, vi har kunnet. Vel har hun aldtid været en overmode god og kierlig moder mod sine børnen, alle dem Gud har forundet hende, men dog mest mod mig, som aldtid var hendes kiereste barn.

Men med alt denne min barnlige feil havde Gud nedlagt hos mig en nem og lærvillig *aand* og en udmærket løste til flittighed, sparsommelighed, ordenlighed i alle mine forretninger. Og over alt en siel, som elsker dyd og gudsfrygt og daglig tragter efter forbedring saa

vel det, som henhører til livets gode som fornemmelig det som henhører til sielens evige lyksalighed, som det vigtigste af alle ting for os. /56/ Jeg udviste fra den allerførste tid jeg kunne begiønte at udrette noget, en stor løst til arbeidsomhed og ilige maade som mine kræfter tiltog som forfremmedes ogsaa min løst til stræbsomhed og ordenlighed med hvad ieg kunde forrætte, hvilke gaver der vare mig lige som medfødte og som tillige for øgedes hos mig af kierlighed til min moder, der stedse med gode ord og en liden lomme skilling, som hun gav os og lærde os tillig at sammen spare, opmuntrede os her til.

Saasnart ieg kunde lærte og øvede ieg mig flittig med at tillave og forfærdige alle smaae redskaber til gaardens og huusets brug og stræbte at holde alting got vedlige og forbedre, hvad ieg kunde, jsær ved træematerialer. Ieg gjorde et par sengesteder, en liden og en stor, saa og stole, hasper, garnvinder, manglefiel, tærskler, søve skeer, karrammer, ostehæk og deslige¹⁶ meere til huusets brug og helbredede det gamle, naar det var itu. Og udvendige sager ligeledes som tilhørte gaarden[s] brug, /57/, saasom skovler, møgegrever, spade skafter, meie reder, river, pleiels tøyee saa og alt hvad der tilhørte plov og harver, iulene undtagen og ligeledes mange deelle, som tilhørte vognene gjorde ieg ogsaa efterhaanden og holdt gaardens indvendige sager skikkelig vedlige, saasom døre, spilbom, krypper o.d.l. og hvilket ieg ikke selv kune giøre af slige ovennævnte deele fra først af, det lærte min fader mig som i den maade var en meget vittig mand og færdig kunne forestaae en gaar med pløyning og jordens dyrkning og færdig kunne giøre, hvad som tilhørte en gaar af alle oven nævnte redskaber. Og var i saa maade en af sine

tidens duelig bunde, men havde den skadelige feil at hand ikke gierne vilde lade sig raade til noget af andre og troede ikke, at nogen anden bunde mand eller karl kunde lære ham noget og aller minst hans børn troede hand slet ikke kunde sige ham det bedre ind hand selv viste, hvorføre ieg haver maattet lade /58/ mange ting blive, som ieg havde usigelig stor løst til jsær med en anden dyrknings maade med jorden fornemmelig en stor, mager, høy engslette omtrent paa en 8 td. land, som ieg saa tit har bedet ham om at faae tilladelse at pløye op et stykke af gangen paa et $\frac{1}{2}$ eller helt td. land til forsøg for ei at vove for meget om det slog feil, da same magre engslette ikke sønderlig er til nogen ting eller nytte, saadann som det nu er og den øvrige gode kornior, som loden bestaar af bliver herved pløyet og saaet flere gange i rad ind den vel kand taale, men som kunde fredes mere, naar denne engmaan blev brug noget imellem. Men dette haver ieg aldrig kunnet faaet raat min fader til.

Ogsaa havde ieg en stor løst til at faae alle hegn græfterne sat i stand og same beplantet med pile træer men samme udfordrer meget arbeide og umage at tillave de gamle græ[f]ter, saa pilen kand groe paa dem og tid hertil har hand aldrig vildet give mig saa megen, saa ieg kunne komme /59/ nogen vei hermed. Dog har ieg plantet toe styger græft omtrent paa 100 faune med piil, som ogsaa nogeleges er kommet i god grøde, skjønt ikke saa ordentlig som det burde været plantet eller ieg ønskede det være giort. Men samme lider ogsaa megen mangel nu for pleie og rygt ved min lange ude blivelse derfra i krigs tiennesten.

Og endelig over alle andre jordens arbeider, nemlig havedyrkning, der ere mig saa overmaade behagelig,

har ieg dog aldrig indtil denne dag kunnet faaet lagt noget vind paa i hvor stor min løst hertil har været, da ieg ingen tid kune faae hertil uden om hellige dage eller en anden ringe tid som ieg kunnet snege mig til det og dette kune intet forslaae saasom same udkræver megen tid og flid baade med dens indheining og pladsens dannelse paa en mager udanet øde mark. Vel lod kongen ved udskiftningen have pladsen til enhver udflyt gaar indheine paa sin bekostning, men dengang tengte ikkun faae heller indnu af de siellandske bønder paa at drive /60/ have dyrkningen til nogen fuldkommenhed og ved udskiftningen var ogsaa saae meget nødvendigt ved gaardene at giøre, at mand ei vel kunne faae nogen tid til at dyrke haverne som her udkrævede megen tid, giødning og røgte, hvorføre dette nu her gik gandske i forglemmelse og der tengtes siden ikke mere herpaa uden blot at have $\frac{1}{2}$ skiepe land til et pr. hundrede stykker grøn planter og saa ikke videre og dette plet indheinedes med stengierder og i mangel heraf laae det øde for svin og andet kreatur. Og alt den øvrige deel af haven laae hen til græsning og sæd lige som den øvrige mark jord og hegnen forfaldt, ia nogle udslettede den reent; mine forældres have hegn udslettedes ogsaa og vi dyrkede pladsen i 2 aar under ploven til sæd. Men imiller tid kom en nye godsbestyre[re], som er den nu værende kamerh[e]rre og *amtmand Steemann i Sorøe*, hand nødte os til at opgrave den /61/ udslettede have græft, som kongen først havde ladet opgrave. Nu var vi blevet noget opmærksom paa pille plantningen som denne gods bestyrere ogsaa havde tvungen bønderne til at plante en 30 faune græfter om aaret og gav dem plante stikkerne frit. Disse satte vi nu i den nye opgravede haved græft, og disse slog got an og nu er i en deilig

grøde saa smuk at ingen har den saa paa vor heele gods og same har ieg ogsaa pleiet saa got som ieg har kunet med fredning, gravning og saa videre.

Og endelig fik ieg min fader til at tillade mig forgangen efteraar 1808, der vi reensede en vanding ved gaarden, at indføre et par hundrede læs fed engjord paa et stykke af den sieste part af haven, som vi overlagte en 4 tommer høyt over alt og derpaa begiønte ieg at kulle kaste den og derpaa vilde giøden denne part, vel og i det paa følgende foraar plantet have væxter der i, som ieg haabede vilde s[1]aaet got an og ieg /62/ arbeide her med stor fornøjelse, men som ieg havde best begiønt med gravningen herpaa, fik ieg hastelig ordre at skulle jgien møde inde ved krigs tienneste som landeværner paa Amager, hvor ieg herved finder leilighed at skrive denne beretning herover. Men her ved standsedes pludselig alt dette mig saa behagelig arbejde og Gud allene ved det, om ieg kommer til at læge haand paa det meere, som ieg dog gierne ønsker, om det er Guds villie og til mit gavn.

Ieg haver tilligemed mine søskende plantet mange buske og smaae træer i den liden have, som der er indlugt med steengierder ved mine forældres gaar, men hverken var her plads nok til at plante dem, som de burde, ei heller havde ieg tid nok til at røgte dem for det grove slæve arbeide, som ieg stadigt maatte giøre baade sommer og vinter, heller ikke forstod ieg rigtig at behandle dem som det burde være, men siden har ieg efter haanden indhentet mere kundskab herom. /63/ Ogsaa har ieg kjøbt have *Catecismusen*¹⁷, som er en herlig veiledning for have dyrkningen og ikke inda elsker ieg saa meget have dyrkningen for spisevarene allene, som haves heraf, men ligesaa meget for frugtræernes

skyld, som giver saa megen nytte og siir og lige saa andre træers opelskning som ask, lind, og de[s]lige, der med tiden kunde give nyttig gavntømer til mange hande ting og brendsel i ligemaade, som ieg alt haver stor løst til at anvende den muligste flid paa, saa vidt Gud vil tillade mig det og give mig held og leilighed til. Og dersom de unge, som nu stunder til verder ikke vil bedre tengke paa, at plante nogen træer isteden for den store mengde skov, som i disse tider bliver afhugket og udrydet ind de gamle saa vil brendet om en 30 til 40 aar stige til skrækkelige høye priser, men samme kand meget let afhjelpes hvis der indnu /64/ snart maatte begiøndes paa nogen plantning, som udskiftningen giver saa stor andledning til ved de nye udflyttede steder og det kommer ikkun an paa meneskets egen løste og flid, da Gud visselig ikke nægter os sin velsignelse til vore bestræbelser som sigtes til noget nyttigt og got enten for os selv, vore medmennesker og efterkommere. Gud naadig velsigne sine børn her paa iorden med saadanne ælle bestræbelse til almeent beste.

Ieg haver ogsaa i ald den tid, ieg har gjort karls arbeide i mine forældres gaar i tækket alt det, som er i den tid tagt paa gaarden og her ver skaanet mine forældre for at udgive den skilling, som en fremmed tækkemand herved skulle havt og det som var det vigtigste herved, bant det saaledes fast at det ei som ellers almindeligt flyver løst og af, men det som ieg haver tagt liger indnu got fast altsamen.

Ieg haver ogsaa vundet gavlene med /65/ gamle høe og siv baand saa de ere tætte og gaade, klinet alle oseboerne¹⁸ fra leien til taget og herved forbudt snee og storm at trenge ind paa sæden i huusene om vinteren, som er saa ubehageligt og tillige skadeligt.

Ieg haver meget nøye holdet vægene paa gaarden vedlige med klining og spægning. Og hvert aar, vi har klinet, har min fader været vred paa mig for ieg har slaget flere af de gamle og da[a]rlige Væge, meer ind hand vilde have, da hand sagte at nogle af disse kunde udspækkes og der med staae et aar eller 2 indnu og forbød mig at slaae dem ned, men ieg snege mig til at slaae en del ned af dem føren hand havde forbut mig det, thi saa torte ieg ikke det giøre, men naar ieg havde i forveien giort det, blev hand vel noget vred paa mig her fore, men med det same blev de dog paa nyt jgien opklinede og satte i god stand, som ieg meget nøye baade selv, som ogsaa passede nøye paa at de alle bleve klinet /66/ *acorat* og net efter huusets tømmer og naar at arbeidet var giørt synes min fader got nok om det men føren og under arbeidet lod hand ofte ilde med mig herfore.

Ieg haver ogsaa brolagt det meste af mine forældres gaar samt begge stallene som alt qvæget og bæsterne staaar udi om vinteren og et skjønt styge uden for staldørene som ogsaa brygeset, som paa bunde viis kaldes steeset, og kykkenet med skorsteens rummet, allt brolagt og portrumet med flere stykker, som ieg alt allene haver brolagt med graae steen, som vi deels haver udkiørt fra den gamle gaar i byen ved udflytningstiden som af mig beforders meest, deels ogsaa blev sammen sanket af den nye lod, hvor paa der fantes en stor deel baade smaae sten, men de smaae steen samlede ieg næsten gandske allene sammen og kiørte hiem og det vist over 100 svære læs. Disse blev lagt ved gaarden, hvor ieg siden af deelte dem og lagde broe af graae-/67/steenene, men flintensteenene bleve fylte i veiene som var dybe og slemme og herved fik vi en stor

mengde brosteen, som ieg brugte efter haanden til den megen ommelde steenbroe. Ieg begiønte strax ved udflytningen at læge nogle styker indskiønt ieg var jkkun dreng og same var just ikke saa *acorat* som det burde være eller om en rigtig brolægere havde lagt det, men samme var dog til reensomhed og saaledes at det holt skittet fra døre og huusene. Ieg befordrede mig selv steenene, til gravede jorden, hvori den blev lagt, støtte den selv o.s.v. og giorte den det beste ieg kunde i alle maader, og lagte den offie om hellige dage, om aftenen og morgenen i pløye tiden, naar ieg kom fra plovs, eller føren ieg tog til plovs, ogsaa nogle andre dage om sommeren og efteraaret lagte ieg nogen broe. Ieg haver siden med tiden opbrækket nogle stykker, som ieg i førstningen lagte og givet en bedre danelse, saasom ieg efterhaanden/68/bedre har lært at skikke og dane da ieg i dette lige som i alle mine andre forretninger seer altid ligesaa meget paa det skjønne som nyttige og varige og alt dette har ikke kostet mine forældre en skilling, uden at min kierlige moder gav mig her som ofte nogle skillinger til belønning og opmuntring herfore og neppe nogen anden udflyt bunde paa vor heele gods har saa megen stenbroe paa deres sted som mine forældre.

De store steen, som fantes paa mine forældres lod, dem fragravede ieg i jorden og hvilke som ieg selv kunne brække løse og faae op af jorden, det giorte ieg og hvilke, som ieg fandt at være for store, dem maatte ieg nødvendig viis bede om hielp til og mange hvilke som vare for store til at faae til gaarden, de borede og skiød ieg, hvilket ieg engang havde seet en fremmed mand havde giort ved en stor steen, som laae i mine forældres gaar. Ieg haver derefter skut mange steen paa mine forældres lod og saaledes efterhaanden faaet rensat

heele loden for steen/69/paa en 4 til 6 nær og ført dem til gaarden hvor de siden ære satte i steen gierder til have hegn. Her maatte ieg nødvendig have andre til hielp, men meget af det smaae giorte ieg ene og var aarsag til at det heele blev giort, som uden mig neppe havde skiet i lang tid og meget aldrig i mine forældres tid. Saaledes er der sat en 60 faune steen gierder om toe smaae haver ved gaarden, hvor af alle grundsteenene med flere alle ere opgravede af jorden paa mine forældres gaarlod. Min fader bifaldt ikke vel at ieg saa meget havde med dette steen arbeide at giøre og hvorfore ieg tit fik utak af ham og derfor sielden vilde selv hielpe mig at faae dem op af iorden, men sagte at de kunde io blive liggende i iorden, men ieg havde dog næsten ald tid min yngste broder til hielp, som vel j førstningen var meget liden, da ieg indnu var dreng paa 16, 18 til 20 aar og hand et barn paa 10 til 12 aar, men dog gravede vi mange steen op. Ogsaa hialp min moder og søster mig somme tider at brække dem op og nogle /70/gange karlen og hvor fader, men sielden saasom det befaldt dem kun lidet, men siden efter der de vare satte i broe syntes min fader dog got nok om det og min moder behagede det meget og ofte belønnede mig herfore med nogle skillinger til opmuntring i ved holdende flittighed.

Ogsaa mydingsteder har ieg gravet ved gaarden til reensomhed og beqvemmelighed ved muning o.d.l. Men jsær har ieg gravet mange smaae vandinger omkring paa loden til at vande kreaturet udi om sommeren, men ved gaarden er gravet en stor vanding i en mose til alt kreaturets vanding jsær om vinteren, som ieg ogsaa har giort mit beste til og som uden mig lang fra ikke var giort som det nu er. Og saa har ieg meget

stræbt at faae gravet mange store vandrender paa mi-[n]e forældre[s] lod for at faae adskillige sie iordpletter brugbare til dyrkning under ploven og ved gravning og pløyning ievnet og opfyldt mose huller og andre sie steder og lavninger omkring paa loden og /71/ en vei, som løber i giennem loden har ieg meget bestræbt mig for at holde i god stand saaledes at den til alle tider uden megen vanskelighed kunne befares og derpaa ved gravning og pløyning ved siden af veien forbut at sæden og græsningen ikke, som saa ofte paa mange steder skeer, bort kiøres ved sidene af veien om foraar, efteraaret og vinteren, som herved skaanedes paa mine forældres lod.

Og nu saaledes, som her er viist, har ieg i alle mulige maader anvent den muligste flid medens ieg har været hos mine forældre til deres og vor fælleds velstand og beste og det fra den første stund, ieg kunne begiønde at udrette lidet til nytte, og siden fremdeles lige som min forstand og kræfter tiltog saa anvente ieg same til saa megen flid og nyttig stræbsomhed, som var mig muligt og det ofte mere ind ieg vel kunne taalle eller mine kræfter tillod saasom ieg ofte forrettede mit arbeide som dreng og karl dagen jgiennem tillige med de andre arbeidsfolk og i mine fri timmer, som naar /72/de andre sov til midag o.s.v. Da var det, at ieg giorte mange slige arbeider og om morgen stunden føren mand begiønte paa arbeidet, som almindelig om dagen skulle giøres, men især om hellige dage forrettede meget saadant arbeide tillige med nog[e]t til min egen nytte, og paa saa maade ofte nægtede mig selv den hvile og vederqvægelse, som mit legeme behøvede, og herved ofte følte mit træt og mødig af dette vedholdende sterger arbeide, som ieg baade fri villig og tvungen maatte

forrette og hvor ved min ungdoms lethed tilig begiønte at tabe sig.

Og i mange aar betragtede min fader denne min flid og troskab mod mine forældre med lige gyldighed og tiltroede mig ikke at have nogen kierlighed til dem men gjorde saadant ikkun af en løs indbildning og forstillelse og erindrede a ikke Jesu egne ord, som hand sagte til hine vantroende; *ransag* mine gierninger, de skal vidne om mig hvor ieg, men min faders samvittighed sagte ham tydelig at hand ei havde opfyldt sin fader pligt imod /73/ i nogen af sine børn, som hand burde og aller minst imod mig, hvorfore hand ei heller troede at hans børn nogen tid vilde hielpe ham om hand nogen tid skulle komme til at behøve vor hielp, men flere gange sagte frit ud, at aldrig nogen af hans børn gjorde ham noget got og minst ieg, som altid havde været ham saa stridig og sagte ham imod, og hvad vi gjorde det var kuns til vor egen nytte og ikke for det, at vi g[i]orte det af noget gemyt til ham eller til hans beste. Og naar det som ofte skede, at and[r]e af byen[s] folk sagte til ham, at hand havde gode og troe børn, som gjorde sin flid til hans beste, vilde hand ikke vel høre det, men sagte, at vi ikke vare saaledes, som vi holtes for, men saae ikkun hen til vor egen fordeel i de fleste ting. Og naar der som ogsaa ofte sagtes, at hand kunne sagtens faae sine ting gjort saalenge ieg var hos ham, men kom ieg engang fra ham, meentes det, at det vilde nok kiendes i *Peder Sørens* gaar, men alt dette vilde hand nødig høre, men /74/ sagte, at ieg havde god respekt hertil og altsaa var det en let sag for mig, at holde slige ting i orden. Saaledes vilde hand i mange tider ikke tilstaae eller troe, at hans børn, jsær ieg, gjorde ham got af noget got hierte eller gemyt til ham. Men endelig omsider erfarede hand, at

ieg gjorde min skyldighed mod mine forældre og tilstod, at jeg var det det blandt hans børn, som hand ikke havde vendet sig nogen hielp fra, men troede at ieg dog vilde blive den, der vilde vise sin skyldighed som barn mod sig paa deres gamle dage og at ieg best havde fortient gaarden efter dem i sin tid.

Min moder, som altid fra første stund var mig en over maade god og kierlig moder, betragte stedse mine gierninger mod mine forældre som det, der havde sit udspring fra et ædel hierte og barnlig kierlighed til dem og der fore ikke allene var skiønsom mod mig som forhen er meldt med en liden lommeskilling til belønning /75/ men ogsaa med venlighed og god giørenhed i alle ma[a]der og følte sit ømme moder hierte saaret hver gang hun saae eller hørte mig noget modgang vederfares og min fader begiene mig haart og vredeligt og var ret i alle maader overmaade god mod mig jsær. Og derfor hendes kiereste ønske at see mig vel forset, føren hun forlod verden og om muligt at see mig som mand i deres gaar efter dem, som hun af alt helst ønskede. Og her vil ieg fortælle et eksempel paa disse mine forældres omsorg og tillid til min hielp og bistand til dem i deres nu svage alderdom, som var forgangen aar 1807, da denne nærværende krigs urolighed paakom. Da ieg som soldat og nu tillige deres eneste til bage blevne barn, som de nu havde hos sig da min søster var gift og min broder var i krigs tienneste, blev indkaldt til tiennesten iust der kornhøsten /76/ begiønte den 11. august 1807, der sognefoden kom og tilsagte mig, at ieg inden en times forløb skulle begive mig paa reisen for i muligste hast at møde ved det regiment, som ieg tilhørte. Ieg vil her ikke talle om hvorledes mit sind blev, som en hver vel kand tenke var ikke meget fornøyet,

men min moder og fader blev saa bedrøvet, at de viste snart ikke, hvad de skulle gjøre. Min moder græd og klagede sig vee modig, og min fader, som eller i sin ædruelighed var temmelig haar og sielden lod sig merke med nogen modgang og sorig, udbrød i en veemodig stemme med disse ord, hvor skal ieg nu best henvende mig, da baade ieg og vor moder er gamle og skrøbelig og ieg nu deres eneste hielp og bistand skulle forlade dem og det paa en tid, da alting stod fuldkommen modent paa marken, færdig til at høstes og nu /77/ befandt sig ene paa en tienneste pige og en gaase vogtere paa 10 aar nær, og derfor beklagede sig herover meget og det ikke uden grund, som her er viist men herfore var intet andet at gjøre. Ieg maatte reise, som min bestemmelse var, og forlade mine forældre i denne deres svage stilling og siels bedrøvelse og byde dem med et sorig fuldt sind farvel, som de neppe for sorig kunde besvare mig, men toge mig i haanden og derpaa vende sig fra mig og taarene randt stride paa deres kinder af graad. Ieg reiste derpaa fort til Helsingør, som min bestemmelse var til, hvor ieg fandt min broder til min og hans glæde efter vor nærværende stilling. Vore gamle forældre maatte herpaa arbeide i denne høst af yderste kræf[ter] og meere ind de vel kunne taalle for at faa berget sæden, hvoraf baade de og vi skulle have underholdningen af og som tillige var forbunden med stor sorrig for os deres sønner, som i de første 7 uger ei kunde yde dem den trøst at faae et brev til dem og /78/ lade dem hvide, enten vi var levende eller død. De fik dog nogenledes alt sæden got høstet da nogle gode folk af vore naboer og venner hialp dem noget her med og den ommelde tienneste pige tillige med en anden væv pige, som boede i deres indehuus, begge giorte den største flid i denne

høst til deres beste, men siden efter har de været om at faae en karl til hielp med deres arbeider, da vi vedblev i lang tid at være i krigs tienneste.

Saa meget, som hertil er viist, har min faders sind saa meget forandre sig mod mig og kommet i dette som i mange flere ting bedre til efter tanke om sine begangne handlinger i sine ungdoms aar som mand, til hand blev henved 60 aar gammel. Og hand er nu j sin alderdom næsten det gandske modsatte af alt sin forige vandel og mand havde aldrig tilforn formodet hand skulle forandret sig sa[a]meget ogsom næsten alt sigter hen til forbedring baade de timmelig og aandelige forbedringer og har aflagt næsten alle sine forige største feiler, drukenskabet undtagen, som hand /79/ indnu er noget hengiven til. Men i øvrigt er meget omvent fra alle sine forige mange og store vildfarelser, hvorfore ieg af mit inderste hierte yde den gode *Gud* min varmeste tak for denne hans store naade og langmodighed, som er vederfaret min fader til hans timmelige og evige lyksaligheds befordring.

Og du ald naadens fader, som virker det gode i dine børn[e]hierter ved din gode aands og naades kraft. Uendelig taket, lovet og priset været dig for den gode og æle drift til flid og stræbsomhed, som du saa faderlig har nedlagt i min siel og h[i]ulpet mig saa vidt som hertil er viist, at udrette jndtil denne dag. Ieg beder dig i hiertets ymyghed, giv mig fremdeles din naade, til at ieg herefter maa voxte og forfremmes i det gode og tiltage i flid og nyttig virksomhed lige som ieg tiltager i alder og aar. Da dette er den hoved kilde som befordrer min timmelige velstand /80/ og lykke i verden og saaledes stræbe at bruge min tilkommende tid til lige saa megen nytte for mig selv og dem, som du, o *Gud*, kand

have forset mig i sin tid, som ieg hidtil har gjort til mine forældres beste hos dem. Og med lige ymyhed og hengivenhed til Gud beder ieg ham, at hand vil bestyrke mig i dette mit fattede forsæt at vedblive indtil enden at vise min barnlige skyldighed til mine naturlige forældre, glemme alle min faders strenge og haarde behandlinger mod mig i min barndom og betale ham got for undt og herved samle gloende kull paa hans hoved. Og kierlig giengielde min ædle moders omsorg, kierlighed, ømhed og godgiørenhed til mig, fra min første fødsels stund indtil denne dag og intet kand snart være skønnere i verden at høre, jnd at de unge er medlidende og gode mod de gamle og svage og saare skønt er det at høre, at et gammelt menneske paa sin syge seng naar som i dødens stund er omringet af frender og venner da kand sige denne min søn, datter, broder, /81/ slægtinge o.d.l. har været min rette alderdoms hielp og trøst og gjort sin pligt mod mig, Gud velsine ham derfor. Dette er den største berømmelse som der nogensinde kand gives mennesket i verden. Og de bønner og velsignelser som denne olding paa sin sotte seng udøser over sit barn og alderdomshielper lader Gud ikke gaae ubelønnet bort, men bliver betalt ham i hans skiød og den siele fryd og glæde, som slig en daad faar til belønning er ikke med pennen at beskrive eller med tungen at udsige, hvilken den aldrig smager som handler anderledes mod de hielpeløse gamle og især børn mod deres forældre – for alt i disses svage alderdom. Og det er vist lige saa umuligt med pennen at beskrive det siele nag, som de rygesløse børn maae føle, der viser sig uskiønsom mod deres forældre og betaller dem ald deres store møye og besverligheder som børnenes kum-

merfulde opdragelse har kostet dem, med stridighed, utroskab og ligegyldighed for forældrenes og deres eget vel /82/ og for alt at forlade dem i deres hielpeløse alderdom, da disse jsteden for velsignelse arver forbandede efter dem, og mand seer alt for ofte, at slige børn maae friste slig en skiebne i sin tid som de i forveien haver gjort mod deres forældre, foruden den liden lykke som følger dem med deres handlinger i livet og frøm for alt deres saarede samvittigheds bebreidelse for ret tager sin begiøndelse, naar den forlatte olding forlader verden og dem, men som varigen vedholder. Og dette haver ieg nogle gange faaet en liden forsmag paa, naar ieg har været stridig og trættedes med ham eller paa anden maade overtraat mine barnlige pligter mod ham. Men naar vi igien ere blevne gode venner og derpaa i lang tid omgaaedes venlig har ieg følet en siele tilfredshed og fornøyelse ved at giøre min største flid til deres beste, ganske fornøyet og glad i mit sind selv under det tungeste arbejds forrætning. Men beklagelses værdig var det for mig, at min fader ei bedre skønedes paa den nytte og fordeel, som af mig hans søn forskaffedes ham, men ofte lønnedes /83/ af ham med vrantenhed og ligegyldighed, blot fordi ieg ikke smigrede for ham med søde ord i hans nærværelse, men sagte min mening hvad ieg syntes, men endelig kom hand dog engang i erindring herom og som sagt paaskiønnede det som fader mod mig.

Nu slutter ieg dette med den ymygste begiering til Gud, at hand vilde naadig bønnhøre mig og det ieg i slutningen af denne § saa tillidsfuldt har bedet af ham, at vise min skyldighed mod mine naturlige forældre indtil den stund, de forlader verden og mig. Og at ieg tillige i alle andre ting maae følge Guds befalninger.

10. § Om mit forhold mod mine søskende

Vi børn forligtes ikkun meget slet med hverandre i vore barne aar, da vi alle vare temmelig stridige og trettekiere og det fra første stund af, hvilke feiler der vare os lige som medfødte, da vore forældre vare fristede af same sønder. Og da vor opdragelse var ofte meget raae, saa fik dise /84/ arve feiler meget indpas hos os i børne aarene og som derover lenge vedholte og som tillige ofte befordredes af vore forældre selv, især vor fader, ved den forskellige omsorg, som hand havde for os og gjorde imellem os m.m. Min halvbroder og mig var hand aldrig med eller kunde nogen tid vel lide os, men min søster og yngste broder elskede hand desto mere og var ham til gefald, hvorfor de ofte vilde have deres villie frem mod os 2. før steevæte¹⁹. Vor moder elske os 2. meest og herved foraarsagedes ofte trætter og stridigheder mellem os som undertiden med slagsmaal og graad, og forvolte herved baade os selv og vore forældre fortred og os selv huk af vore forældre. Jeg og min halvbroder forligtes best, hvorfor jeg gad gjerne være hos ham, der hand var dreng og jeg skalle barn²⁰ og paa 7. aar ældre ind jeg. Hand gjorde mig ofte nogle puds og fortred, som børn paa slig alder, naar de daglig er tilsammen, gjerne gjør, men ieg agtede det ikke saa meget eller /85/ nogen tid sladrede om ham til vore forældre, som vor søster gjerne vilde, hvorfor hand gad got lidt mig hos sig. Og vi forligtes i det heele nogenledes got, men med min søster kunde ieg ikke vel komme til rette, da vi bege vare meget arige og stridige og omtrent paa en størelse og alder, da hun var ikkun 1¹/₂ aar ældre ind ieg. Og da hun havde saa meget medhold af vor fader saa vilde hun stedse raade over mig. Jeg, som havde desto meere medhold af vor moder og temmelig stridig ligesom min søster, vilde ikke give efter for

hende og her over kom ofte i trette og uenighed med hver andre. Vor yngste broder, som var paa 7 aar yngre ind ieg, var dengang indnu spee barn, men da hand siden voxte til og lige som vi andre viste sig temmelig stridig og trettekiere, dog ikke saa meget som vi andre 2. Men da vor fader bar indnu støre godhed for ham ind nogen af os andre, saa misunte vi ham det og fore ikke sielden gjorde ham fortred, hand som /86/ bemerkede ofte sin faders store omsorg for sig, klagede os an for ham, hvor ved vi ikke sielden fik utak og huk og dette foraarsage hos ham oftere at sladre og hos os meere had til ham baade for dette som ogsaa for den store forskiel som blev gjort i mellem os og ham, da han ikke allene blev meget kræsilig og kielent opdraget, men ind og lenge sparet for alt arbeide videre ind hand selv vilde meere ind nogen af os andre var blevet spaaret og det ikke allene i hans barne aar, men næsten sin heele ungdoms tid.

Alt dette foraarsagede hos os andre, som merkede denne forskiel, at vi undertiden narede ham og gjorde ham fortred. Saaldes forligtes vi børn ikkun meget slet med hverandre i vore børne aar, men siden efterhaanden, som vi fik bedre forstand og begjonte at komme iblant fremmede folk som ved hoveriet og deslige, begjonte vi bedre at forliges med hverandre, men vare dog stedse noget ueens og ofte trættes og kivedes med hverandre indbyrdes og mel- /87/ lem stunder med vore forældre ogsaa. Men siden ieg i mit 24. aar blev taget til krigs tiennesten og siden efter min yngste broder i sit 22. aar ligeledes blev soldat og herved kom fra hverandre og fra vore forældre og søster, da vor halvbroder i forveien var gift, siden den tid har vi overmaade got forligtes og nu i 2 aar har der ikke været et rigtig undt

ord imellem os men eenedes og forligtes som rette søskende og i alle vore handlinger udvist en oprigtig broder kierlighed og omsorg for hver andre. Og vor søster især, der ikke allene sørgede meget for os hendes brøder og mig især og her over ofte vædede sine øyne med graad for os, som hun forstillede sig at lide tvang og modgang, men indog giorte sit beste til at vore forældre saa lenge hun var hos dem skulle sende os noget til hielp af føde og klæder, som vi behøvede, hvilke ting de vare temmelig knappe med mod os, den stund vi vare fra dem, men vor søster tilskiønte dem at sende os de fleste af slige ting, saa lenge hun var hos dem, men /88/ da hun siden blev gift fra dem har vi rigtig nok i dette stykke maattes savne hende fra vore forældre. Men indnu lod hun ikke af at vise sig som søster i mod os, thi uagtet at hun ikkun kom i maadelige omstendigheder, da hun med sin mand som unge folk skulle begiønde fra først af at sætte boe og selv bekoste alle deres fornødne sager baade ude og inde, saa dog adligevel haver hun med sin gode mands samtykke sendt os hendes brøder imens vi har været under denne nærværende krigs urolighed i krigs tiennesten mange gode fødevarer til hielp at leve af, saasom hun vel viste at vi langfra ikke fik det vi kunne behøve fra vore forældre og at vi i saa fald kom til at kiøbe det meste af slige ting for egne penge, dem hun nok viste vi manglede ikke, men vilde dog gjerne at vi skulle spare dem, saa vidt vi kunde til eget brug af andre ting i sin tid.

Saaledes sende hun os forgangen aar 1808 i alt 1 lpd. 10 pd. smør, 1 lpd. 4 pd. ost, 11 pd. flæsk og 9 lpd. brød og desforuden /89/ nogle smaaevarer, som naar de havde slagtet da lidt steg, et stykke sylte, pølse, kage o.d.l., varer som hun viste var os kiert sente hun os med

og hvergang vi fik madpose fra hende var der gjerne noget saadant med og disse smaae varer undtagen kunde det andet af fødevarer beløbe sig i penges værd naar vi skulle kiøbt det, som vi var, til en 14 rdl. Og naar de havde soldt det som de vare, havde det været en 10 rdl. værdie for dem. Og indnu i aaret 1809 har hun sendt os en deel fødevarer og tillige med sin mand loft at vil give os meere efterhaanden, som de kanid og vi behøver det, naar vi vil skrive dem til her om. En ædel broder handling, som denne vor søster herved haver beviist og som fortienner belønning hvilken heller ik udebliver, thi vist vil Gud velsigne slig en daad, som har saa ædelt et ønske til formaal og det skal vist ikke heller blive forglemt af os hendes brøder hvad som ikke allerede er giengældet, hvilket i det efterfølgende /90/ skal vises min daad mod dem og vil herefter vise mig som broder gjien, som er min pligt.

Med min yngste broder har ieg ligeledes levet skikkelig enig med indog mens vi vare hieme i de sidste aar da vi bege vare fuldvoxe og karle tilsammen hos vore forældre forligtes vi skikkelig med hverandre, men som meere forøgedes der vi kom til krigs tiennesten og fra hverandre ud jblandt fremmede. I de 4 første aar ieg var i tiennesten, var hand hiemme, men der hand derpaa i aaret 1804 blev soldat var ieg som landsoldat hiemme paa de 4 uger nær, som ieg var paa mynstring udi, den øvrige tid af aaret var ieg hiemme og da hand i de paafølgen[de] aar forblev i tiennesten saa pasede ieg i denne hans fraværelse alt hans sæd og kreatur, som hand havde tillige med mig lige saa got som ieg pasede mit eget og pungtlig opskrev enhver deel, som hans formue forhvervede og giorte ham reinskab for alt ved sin hiemkomst og /91/ saaledes saa vel i dette som i

flere ting gjorde ham ald den tienneste og broderskab, som var mig muligt og hand beviste mig igien sin erkjendtlige tak og tiltroede mig at vide ald sin handel og raade der med som ieg best synes, ia, ogsaa leverede mig i gjemme sin liden samlede formue, saa god en tiltroe havde hand til min redelighed og troeskab mod sig, med hvilket ieg ogsaa handlede uden svig, men da vi begge i aaret 1807, der denne nærværende krig paa-kom, blev inkalt til krigstiennesten, hvor vi siden har indtil denne dag maattet forblive og herved bege udelugt for vore forældres og venners bistand og ikke kunne være enten os selv eller dem til nogen hielp, har vi levet i den oprigtigste broder enighed, og søgt ved alle mulige leiligheder at trøste, opmuntre og komme hverandre tilgode, vexelviis har foræret hverandre nogle smaae ting som tillige har oplivet kierligheden hos os og saaledes baade i ord og /92/ gierning og ved skrivelser til hverandre søgt at vise os som rette brødre med hverandre ind til denne dag.

Min ædste broder har jeg, som ovenfor er viist, baaret megen godhed for fra barne aarene af og efterhaanden som vi voxte til forøgedes min omsorg og kierlighed til ham ved den strenge behandling af vor fader og den uret, som ieg syntes ham ofte skede . . . thi hand blev ofte skjønt ikke gandske uden skyld meget haart behandlet af sin strenge stiffader, som langt fra ikke opfyldte sin pligt som fader imod denne sin stif søn, men behandlede ham med yderste strengthed og karighed, thi haar og knap var hand mod mig, men meere mod ham. Og herover holdt vi os tilsammen og ieg fattede herved tilig godhed og omsorg for ham og ieg haver stedse beviist ham saa megen tienneste som ieg har kunnet, skjønt hand har ikkun lidet agtet herpaa

eller be- /93/ vist sig som broder mod mig igien. Saaledes trøstede ieg ham det beste ieg kunde, men[s] vi vare tilsammen hos vore forældre, naar hand efter at være overskiendet og haart begeinet af vor fader fandt sig vankelmodig i sindet. Og siden efter, der hand i sit 28. aar blev gift, var ieg ham til tienneste i alle mulige maader med at gjøre et og andet smaae redskaber og boeskaber og gav ham saasom skovler, muegrever, spadeskaster, tærskler, manglefiel, hasper, garnvinde, loft stige, træ til stole, kasteskufer, træ til vognkieppe, hamler, svingler med mange flere slige ting som ieg deels gjorde og gav ham deels levede ham træet til alt af min fader[s] træe, som vi altid havde i beraad henlang af det brende, som blev givet til gaarden som udviisning om aaret og alt dette maatte jeg snege mig til at lave og ved leilighed at faae til ham, min /94/ fader uvidende, som ikke kunne taale at vide det, saasom hand som sagt i det heele var meget knap og ikke unte ham sønderlig noget og den anden viste viste heller ikke sine pligter mod vor fader og vare i alle deres sindsbevægelser hinanden gandske modsatte og nu dersom hand traf for at see, at ieg gjorde slige ting og gav min halvbroder fik jeg utak af ham herfore, hvor over ieg maatte nøye vogte mig, at hand ei fik det at see. Jeg hialp ham at sætte sit huus i stand med tækning, gavle o.d.l., hialp ham at indheine have, grave vandrender o.s.v. og stedse tilraadede min fader at hielpe ham med pløyning, kiørsel o.d.l. naar min halvbroder bad ham derom og fra den første stund, da hand blev gift har hand stedse været igiel med mig og ieg har laant ham penge saa ofte hand har begieret det /95/ af mig og givet ham det tilbud, at saa ofte hand behøvede eller fandt leilighed til at kiøbe eet eller andet at drive han-

del med til sin fordel, saa skulle hand faae hos mig og hand fortiente mange penge ved dem ieg har laant ham, da hand har kiøbt en deel qvæg og drevet god handel med 9 køer, som hand har sat paa leie og siden soldt med god fordeel og undertiden kiøbt et pr. unghøvedder, som hand har foret og græset en tid og siden soldt med fordeel og saasnart hand førte en saadan fordeelagtig handel, da søgte mig kune hand fore penge hos mig hertil, og det uden minste gotgiørelse eller vederlæg her fore videre, ind hvad hand en enkelt gang af sig selv vilde tilbyde mig at fore og græse et faar eller deslige, men selv forlangede ieg det ikke videre ind mit eget igien, som hand havde fridhed at betale mig efter haanden, naar hand vilde og kunde og efter /96/haanden betalte hand mig da nogle og saa nogle og naar hand vilde kiøbe noget, da laante igien og i 8 aar var hand ikke af giel med mig og det var undertiden at hand skylde mig 20, 30 a 40 rd. som hand blot laante af mig til at drive nogen smaae handel med, thi i øvrigt behøvede hand ingen tid at laane til nødtørtig brug, da hand eller[s] stod sig vel og altid havde et smukt boe og i det heele stod sig vel og hidtil var ieg got hørt hos ham og hand haver ogsaa et pr. gange beviist en broder gierning mod mig igien. Den første gang var da ieg havde nylig kiøbt mig et koe af ham for 13 rd. som var den første koe ieg havde kiøbt mig og sat paa leie for 14 mk, men den mand, som havde den i leie kom til at mangle foer om foraaret og min koe maatte tillige med hans eget kreatur mangle foer og derpaa gaae ude førn der var noget græs paa marken til det min koe blev her /97/over ønkelig og ikke selv kunde reise sig, hvorfor ieg fik bud fra manden at ieg kom til at tage min koe. Jeg begierte af min fader at maatte tage den hjem og

derpaa selv kiøbe nogen havre og halm til at rette paa den, men min fader vilde ikke tillade mig det, da det ikke var ham med, at ieg lagte vind paa kreatur saa lenge ieg ikke havde noget selv at holde det paa og tillige selv manglede foer. Jeg beklagede denne min nød for min broder, hand gik derpaa ud og hentede koen til sig, som var saa udmattet at den knapt kunde gaae til hans hiem. Hand pleiede hende i en 8. til 14. dage det beste hand kunde med høe og havre og andet sligt got foer, uagtet hand selv manglede foer paa same tid, men efter en 14 dages forløb kom koen got til rette jgien og den mand, som havde den i leie fik den jgien og beholdt den siden i /98/i leie til aaret[s] ende og ieg fik hvad ieg skulle have til leie for den og min broder hialp mig ud af denne nød.

Den anden broder gierning, som hand beviste mig var følgende. Jeg havde engang kiøbt mig en anden koe for 15 rd., som ieg derpaa leiede ieg den hen til min broder og om vinteren hende det sig en gang, at en anden af hans kiøer var komet løs og denne gik hen og støste og rev indvolden i stykker paa min koe, som stod bunden i bindselet i huuset og ingen stede kunne kome fra den løse koe, tarmene tillige med helle indvolden sank ned i buen og den døde faae dage derefter og ieg havde ikke faaet en skilling af den tilforn og nu ikke fik videre ind en rd. for huden. Min broder ønkedes over mig for dette store tab[s] skyld og da hand nu som bunde havde megen iord, saa tilbød hand mig at saae /99/ mig 6 skiepper haure, som hand lod mig saae i god jord, hvor den groede got til og ieg avlede en 6 td. jgien, som ieg solde og fik got betalt saa jeg slap ud her med og intet satte til herved denne koe, formedelst hans hielp som hand her giorte mig og lidet kune hindre ham, da

hand havde megen jord. Saaledes seer mand, hvorledes det ene menneske lettelig kand af hielpe det andets trang, naar mand kun haver gemyt til det og ingen er hertil nærmere forbunden ind brødre med hverandre og saa vidt som her er viist har ieg og denne min halvbroder hiulpet hinanden til rette med mange haande ting, ogsaa haver hand foret og græset et pr. faar for mig et aar uden nogen betaling. Og der hand i aaret 1801 blev bunde og fik en stor maver gaarlod paa 80 td. /100/ land begierte ieg, at hand vilde saae mig et pr. skiepper haure om aarret, som hand ogsaa giorte, men den blev saæt i saa maver iord, at ieg ikke fik stort meere ind saae hauren jgien og dette var saaledes 2. aar i rad og det 3. aar var det, at jeg iik den havre saae for den koe, som blev revet ihjel hos ham og siden fik jeg ikke meere saaed hos ham. Hand var indnu i en deel giel med mig, da hand ikke vel kunne kome nogen vei paa dette daarlige sted, da avlingen slog meget feil hvert aar, hvorfore ieg maatte stedse laane ham nogle penge og atter efter et par aars forløb opsagte hand gaarden og flyttede herfra indnu temmelig velbeholden og bortflyttede fra gaarden det meeste af alt det som duede noget, /101/ som herskabet tillod ham, da det saae, at hand havde giort sin flid den stund hand havde boet der. Jeg maatte nu tage noget byg og haure i skieppen i steden for de penge, hand skylde mig som vi bleve enige med hverandre om, men der blev innu noget staaende tilbage os imellem. Det byg og haure, som ieg herved fik ved mortensdags tide og giemte det paa mine forældres loft vinteren over og sælde det om foraaaret med god fordeel, men herover vilde min broder ikke betale mig det tilbage blevne men meente at qvitte det af for det ieg havde tient paa dette ved at giemme

det vinteren over, uagtet ieg havde qvittet fuldt ud saa meget af for det om efteraaaret, som hand kunde faaet for det i nogen kiøbstæd og dog herved spart ham de reiser at kiøre det bort, som var ham paa den tid meget /102/ besverligt. Jeg vilde ikke det, men fordrede mit eget det tilbage staaende men det blev mig ikke betalt føren vi efter et aars tid derefter herom blev uvenner og det blev mig med vrede betalt, men siden har vi ikke havt minste handel tilsammen og indskiønt ieg tillige med min yngste broder nu begge har været i krigs tjenesten næsten 2 heele aar, saa har hand dog ikke sendt os engang en rigtig madpose eller engang besøgt os. Saa ligegyldig viser sig mod os sine brødre, uagtet hand havde langt bedre evne her til ind vor søster og svoger og er en mand, som nu staar sig meget vel, men j saa fald beroer det heller ikke paa ham allene jsær for ham, som snart er en slave af sin kone, der vel er en flittig og stræbsom kone, men har en utaaelig mund der mit under deres lykkelige forfatning giør sig selv og og ham med livet meget suurt og høylig misbruger sin mands store tolmodighed, da hand er en /103/ meget tolmodig mand, som maaske har givet andledning til denne hans egen forted, da mange fruentimmer ikke taaler saa blid en medfær, men i saa fald tiltager sig meere magt ind dem tilkommer. Nok er det, de lever et ægteskab med liden fornøyelse, skiønt dem mangler intet til livets nødtørtigheder, som de maae tilskrive deres gode held, da de flere gang har handlet meget uforsigtig ved deres ofte omflytning og her ved sat meget til, men lykken og deres venners hielp har erstattet dem det, da de for begiøndelsen af har stedse søgt hielp hos deres venner og allene bequemet sig til at tage i mod hielp, men aldrig at give og derfor altid har viist sig misfornøyet

naar de ikke stadig fik hielp og derfor ophørte ogsaa vores venskab, da ieg til slutning vilde have mit eget, som ieg havde laant ham og i mange aar stedse brug mine penge, hvorved hand i det heele tiende meere indsumen var og des foruden som sagt gjort ham megen anden tienneste og hvorved /104/ ieg ofte paa drog mig min faders vræde, og mangfoldige hellige dage og aften har arbejdet haart for ham ved at hielpe ham med høsten og andet som ovenfore er viist. Da ieg maatte gjøre sligt om hellige dage thi paa de andre arbeids dage tillod min fader det ingenlunde.

Og nu saa vidt som her til er viist har ieg beviist denne min halv broder ald den muligste flid og tienneste som ieg har kunnet gjøre ham efter min stilling og det langt meere ind nogen af mine andre søskende, men da ieg til slutning vilde have mit eget igien er det nu som ieg aldrig havde gjort ham noget got. Ogsaa lenge som hand trengte var ieg hans ven og saalenge levede hand og hans kone ogsaa mere kierlig tilsammen men nu ikkun meget maadelig som dog næsten gandske forarsages fra hendes utaaelige skienden. Men give Gud at de herefter bedre maatte elske hverandre og leve et kierligere ægteskab tilsammen at ieg aldrig mere skulle høre hendes utaaelige mund skiend og videre feiler /105/.

Min søster og hendes kierlige mand der indtil denne dag haver levet et meget kierligt ægteskab til sammen har ieg ogsaa beviist nogen tienneste efter min stilling og allerede mens vi vare tilsammen hiemme hos vore forældre der ieg begiønte at gjøre karls arbeide i mine forældres gaar begiønte ieg og hun at forliges skikkelig got og hielpe hinanden til rette med et og andet hvad som vi behøvede og kunde og da vor moder nu var

meget tykseende og begiønte at blive gammel saa holdt min søster mit tøye i orden især det linnede og selv kiøbte og udsyede hals kraver, halv ermer, skiorter og deslige for mig. Hialp mig til rette med min sæd at høste som ieg havde som koeleie paa fremmede steder med meere alt efter som det i begiøndelsen af denne § er viist. Ieg var hende igien til tienneste med hvad ieg kunde. Ieg lavde hende en stoel, haspe, garn vinde, mangle fiel, tæskel o.d.l. og især meget forsvarte hende naar hun som paa denne tid ofte skede /106/ blev overskiendet af vor fader naar hand var vred, da hun nu havde tabt sin gunst hos ham ved sin alt for megen overhengen for meere og jsær ved at hun ofte vilde sætte ham i rette for sin uordenlighed i sælskaber ved drukenskab o.s.v. Men især fra den tid ieg blev soldat, har vi forligtes overmaade got og ligeledes fra den tid, da hendes første kierreste saa troeløs forlod hende, har ieg og hun baaret stor omsorg for hver andre, da ieg i denne hendes største drøvelses tid var hende det største trøster næst Gud og søgte af yderste flid at komme hende til hielp og rede hende af den øyensynlige fare, som hun var nær ved at falde udi. Ieg bad inderlig til Gud for denne min søster om et tolmaadigere sind til at bære og overvinde denne sin store sorg og gik nogle gange til ham for hende og daglig trøstede og forelagte hende paa beste maade et og andet til hendes beroligelse, hvilket ogsaa havde den virkning, at det bidrog meget /107/ til hendes beroligelse saa at denne hendes store bedrøvelse omsider gik over og hun sagte selv, at ieg havde været hendes største trøst og havde hun ikke havt mig havde hun været meget meere elendig og maaske gaaet gandske forloren.

Hun haver siden baaret en stor omsorg for mig som

sin kiereste broder, men elsker ogsaa sin yngste broder som en ædel søster.

Men fra den tid hun giftede sig, og de tillige som alle eller de fleste unge folk mangler mange ting og behøver hielp, saa haver ieg ogsaa ydet dem samme, saa meget min evne og øvrige stilling haver tilladet mig. Ieg hialp min svoger med et og andet at giøre og tillave ved det daarlige huus, som de fik at boe i, hialp ham at indheine en have, tilraatte vor fader at hielpe dem at faae pløyet og dyrket jorden, især det første aar til de selv fik forskaffet sig heste og plov med meere til eget brug, gav ham ogsaa ved leilighed nogle stykker træ til et og andet brug /108/ det hand selv som en vittig mand kunde giøre og tillave, hialp ham ogsaa at tække m.m. og raadede ham paa det beste med en og anden god indretning med sine sager, hvilket hand saavel som min søster villig lydede mig ad, saa vidt muligt var for dem. Og dette havde ieg ogsaa tilforn ofte giort til min halvbroder, men hverken havde hand noget tid beflittet sig for at giøre det og heller ikke forstod eller kunde hand giøre nogen ting akurat, men holt en daarlig orden med sine ting og det næsten i det heele.

Men derimod holdt denne min svoger alle sine sager ordentligt og smugt og ieg fornøiede mig enhver gang ieg kom til dem og saa deres skønne orden, som de holdt med alle deres ting saavel inde som ude, da de begge ere meget flittige og ordenlige folk med alle deres ting, men ved den store forsætning som deres huus var sat udi ved afgiften og jorden maver og slet, saa kunde de ald deres flid uagtet, ingen vei komme paa dette sted men trengte til at laane penge /109/ og beklagede sig ofte for mig over denne deres trang og det ikke uden grund. Ieg trøstede dem aldtid paa beste maade om et

got udfald, men advarede dem tillige at see sig om efter en anden bopæl saa snart leilighed kunne falde her til. Ieg lofte dem ogsaa at vilde laane dem nogle penge hertil om de ikke kunde nøyere faae dem hos andre, som kunde lade dem lengere staae hen ind ieg. De toge imod dette mit tilbud og ord med glæde og af hiertet forsikrede mig ei at glemme denne min godhed mod dem, som de ogsaa trolig har holdet, see begiøndelsen af denne §.

Ieg laante dem strax der de begiønte at sætte boe og indkiøbe hvad de skulle bruge, 10 rd. og 20 rd. laante de af en anden fremmed mand af hans bekientere, for at forskaffe sig alt i god orden, som de ogsaa giorte og i de paafølgende aar laante ieg dem atter noget, saa de omsider kom i giel hos mig for hen i mod 30 rd. da de og havde en af mine kiøer i leie et par aar og leien herfore blev staaende. Dog fik de imillertid betalt /110/ den fremmede mand sine penge, men i det sted blev min yngste broders koe soldt for 18 rd. og samme penge beholdt de til deres brug, men følgelig skylder ham samme til afbetaling igien. De fik derefter en gaar at beboe i aaret 1809, hvortil de nødvendig behøvede nogle penge og disse mangledes dem, men de stolede paa mit tilbud, som ieg havde giort dem at faae nogle penge hos mig hvis de ellers ikke kunde faae nogen hos deres andre venner. Ieg laante dem nu atter foruden de forige, som indnu stod ubetalt, 30 rigsdaler til at hielpe dem frem med til denne gaars modtagelse, saa de skylder mig nu herved 59 rd. og min broder 18 rd. Uden nogen vederlag andet ind de selv vil, men de haver som oven for er viist beviist sig som oprigtige søskende mod os igien.

Indnu vil ieg her nævne et, som er giort dem af mig.

Mens de vare i det forige huus, trengte de engang til noget haure at saae og de havde iust den /111/ gang ikke penge ved haanden at kiøbe dem for. Vor halvbroder havde tilforn loft dem at lade dem faae samme ubetalt til Mikkels dag, men da de vilde afhente den hos ham havde hand betengt sig anderledes og vilde ikke lade dem faae nogen. Min søster kom derpaa til mig og beklagede sig herover for mig og var meget sørg modig. Ieg trøstede hende det beste ieg viste og lovede hende at faae haure hos mig, saa megen de her behøvede og vilde de have penge at kiøbe den for anden sted maatte hun faae dem hos mig til laans og betale mig samme naar de kune. Over dette uventede tilbud blev min søster saa bevæget, at hun neppe kunde svare mig, men omsider sagte: Søren, hvor vil ieg nogen tid giengielde dig ald den tienneste som du har gjort mig. Ieg skal vist ikke forglemme dig og hvad du gjør imod mig med meere, som hun af et rørt hierte talte til mig. Siden afhentede de hauren og dermed blev hiulpen denne

gang, men blev meget fortrydelige paa vor halvbroder, for hand /112/ ikke holdt sit løfte.

Ieg gav dem ingen penge til brude gave, der de havde bryllup, men foraaet derefter gav ieg dem 1 td. haure og 2 skepper byg i dets sted.

Ieg gav enhver af mine smaae søster døtre en rixort til fader gave ved deres daab.

Nu saaledes som hertil i denne § er viist, har ieg beviist mine søskende den muligste hengivenhed og levet meget enig og kierlig med dem i sær fra den tid vi kom ud fra hver andre og fra den tid vi alle fik nogen forstand og kom til alders. Gud være evindeligt takket og priset for sin store naade, som os er beviist, at vi ikke ere blevne i vore ungdoms vildfarelser og ere henrevne af den arve søndige rod, som af naturen og fra fødselen af var os medfødt og fristede os meget til sønd, men Guds naade har styrket os og hiulpet os til at afskye det unde og at elske det gode. Gud give, at vi aldtid maatte voxe i dyd og retskaffenhed og leve til hans velb[e]hag.

/113/

11. § Om min omgang og forhold mod mine med cristen og næsten

Ieg haver levet nogen ledes i god forstaaelse og enighed med dem, som ieg har levet i blandt, det har været u[n]dertiden, at ieg har kundet blevet ueens med mine kammerater om et eller andet, som kunde komme os i mellem, men samme har ingen tid været af nogen vigtighed og følgelig heller ikke har været noget ved men snart er blevet gode venner igien. Og i det heele betragtet har ieg holdet nogenledes god forstaaelse med alle.

Ieg har nogle gange holdet fortroligt venskab med nogle af mine bekientere, som ieg har fattet godhed for, men samme har sine store vanskeligheder og det har ikke lykkedes mig at finde en troefast ven, men de som ieg har holdet herfore har ikke været det, og efter det som ieg hidtil har erfaret, vil ieg ikke raade nogen af mine læssere til at omgaaes anderledes med sin ven i dag, ind /114/ som den kunde blive min uven i morgen. Thi en oprigtig og troe ven er meget vanskeligt at finde. Ieg taler paa dette sted ikke om ægteskabs venskabet eller mine elskovs tilbøyeligheder, som videre skal tales om i det efterfølgende paa et andet sted.

Ieg haver hiulpet dem til rette med det, ieg har kunnet, som har bedet mig derom, og især har ieg altid raadet og trøstet dem paa det beste, som har været tungsindig og vankelmødig over en og anden modgang og trang, som har kunnet hentes dem, som ieg har været hos i arbeidet o.d.l. og disse har offte ved at følge mine raad fundet sig bedre faren indtil forn, som ogsaa efter nogle gange at snakke med mig været noget meere rolig i sindet og fornøyet med sine kaar, hvilket de siden ogsaa selv har sagt mig med tak derfore.

Men der har ogsaa været dem, som har efter slige samtaler søgt at tilvende mig spot og foragt for mine

ord eller ikke aldtid har kommet over eens med deres ord og forhold og da disse ikke har fundet noget ulovligt eller falskt i mit forhold som de med nogen grund kunde laste mig for, saa haver de søgt at /115/ tilvende mig spot for min gudsfrygt, da ieg i min heele adfærd og talte har stedse seet hen til de regler, som Guds ord foreskriver og derfore ligesaa nøye vogtet mig for sønd i mine ord og taler som i gierningen og aldrig har stemet i med bespotterne mod dyden og dens sæder, eller besverret min tunge med eder og bander eller anden gudsførtørnelse, og heraf har mine misundere taget anledning til at uraabe mig for en skinhelgen og høkler m.m. og at ieg var ikke i gierningen som i ord. Og da ieg altid har havt stor løst til arbeide, som ieg indtil denne dag haver gjort for mine forældre i deres gaar, saa haver ogsaa mine misundelige arbeids brødre sagt om mig, at ieg gierne vilde krenke folk og drive dem over deres kræfter, og at ieg var og med tiden blev en hasebindere og streng mand i sin tid med meere, som disse mine misundelige brødre har søgt at tillæge mig til last. Men alt dette haver ieg ikke sønderlig agtet noget, men sat det til Gud, som den der kiender alles vores hierter og saa i øvrigt ladet gierningen vidne /116/ om mig, men dette har heller ikke været uden dem som har været ilde sindet og misundelige.

Der har været lige saa mange blandt dem, som har kiendt mig, ia vel mange flere, der har betragtet mig fra en anden side og mange har skattet mine forældre lykkelige at have saadan et barn, som ieg var dem, og elsket mig som en skikkelig karl, der aldrig giorte nogen fortred eller beviste mig uskikkelig i mod nogen og mine forældre og søskende har selv tilstaaet, at ieg har gjort min pligt imod dem.

Ieg har ogsaa efter den evne og leilighed, som hidtil er mig givet, hiulpet min trengende næste, med det ieg har kunnet, og da ieg fra min første stund omtrent fra mit 16. aar af, da ieg begiønte at fortienne mig noget ved en og anden smaa ting, som forhen er viist og holdet samme nøye tilsammen og ved flid og sparsommelighed samlet mig noget har ieg hidtil været sat i de lykkelige omstendigheder stedse at have haft baade penge, korn og kreatur at hielpe andre med deels til laans som /117/ korn og penge, deels til leie som kreatur, kakkelovne o.d.l. og herved har ieg saa vel som de havt nytte og gavn, da disse, som ei havde raad eller evne til at kiøbe de ting, som de behøvede, fik det til leie og paa saa maade hialp sig til videre, og dem, som laante ligeledes, fik afhiulpet en trang, som kunde paa komme dem paa en tid, som de ei havde penge, og som de en anden tid bedre kunde betale.

For mig var det ikke til hinder, da ieg for øyeblikket ikke behøvede at bruge det, og altsaa ikke kunde skade mig noget, naar de vilde være ærlige og ikke bedrage mig, og var det nu nogen, der paa en anden maade havde leilighed til at vederlægge mig det igien saasom for en fattig iord dyrker, der uden skade for sig ved megen halvmaver iord kunde saae mig et pr. skieper haure eller deslige, de begierte ieg af dem, hvilket ieg havde lidt gavn af og dem som leiede mine kiør havde ogsaa for det meste megen iord, saa de hellere vi[l]d e give mig lidt saaed til leie ind penge, der vare saa vanskelig for dem at faae samlet hertil, og uagtet at pengene var mig kiereste saa tog ieg dog ligesaa gierene

saaed, da samme baade betalte mig umagen, /118/ ie kune have herved, som ogsaa det, som mere var, ieg he ved fik min leie strax i rette tid, som i penge vilde bleve mig meget vanskeligt at faae. Dette var nu dem, sor der som sagt havde lige saa god leilighed til at giør dette imod mig, som det ieg giorte imod dem.

Men der har været flere som ieg har uden minst giengild eller veder lag hiulpet baade med korn og penge til laans, naar disse undertiden har ei kundet faa det hos adskillige andre og da kommet til mig og beklaget sig har ieg da enten soldt dem det, eller hvis de sor ofte ei havde penge, laant dem samme indtil de kunde betale mig det. Og der har været det, som har staae over et aar ubetalt og undertiden lenger eller kortere o adskilligt har ieg havt nogen uleilighed og forted for føren ieg har faaet mit eget igien udbetalt til mig, me ieg er dog indnu ikke blevet naret eller bedraget noge betydeligt fra af det, ieg har udlaant indtil denne stund

Nu saalededes som hidtil er viist har mit forhold i de heelle betragtet været imod mine forældre, søskende o min /119/ næste. Gud give mig fremdeles et hierte a elske mine med christen, som mig selv og Gud over all ting og at ieg maatte stese viise mig medlidende mo min fattige broder efter de evner og omstendigheder som forsynet behager at tildeele mig i verden.

Ieg vil nu i det efterfølgende talle videre om min øvrige handle maader, om min lønn, kreatur, saaed handel o.s.v. i den tid, ieg har tient som karl hos min forældre.

12. § Om mine egne fortiennester til eget beste i min ungdoms tid

Lige som ieg efter det, som her til er viist, har fra første stund af viist den muligste flid og stræbsomhed til mine forældres nytte i min ungdoms tid, saa har ieg ikke mindre heller om mine søskende været flittig og stræbsom til vort eget beste, saa meget snarere, da vi ikke, som de fleste andre børn af vore lige mend, kunne vende, at vore forældre i tiden skulle give os hvad vi behøvede, naar /120/ vi engang skulle sætte fod under eget bord, da det som forhvervedes blev altsammen brugt efter haanden, da det som blev over fra det nødvendige blev brugt til unødvendige ting, som ieg paa dette sted ikke videre vil tale om. Men herover var det nødvendig for os børn at i tide at tengke paa vort eget vel, og som vi ogsaa haver gjort, der heller ikke har faldet os tungt saasom denne løst til stræbsomhed var os ligesom medfødt og tilig blevet vant hertil.

De faae skillinger, som vor moder gav os, de sammen sparte vi, og naar der kunde blive os givet nogle skillinger som til drikke penge og deslige, dem giemte vi. Vi solte vore iulle kager, vore paaske eg²¹ om aaret og herfore havde en skilling til veede brød, som vi alle har gierne vildet havt. Brende viin har ingen af os børn især i vore yngre aar været for, de fleste af disse skillinger giemte vi.

Der ieg begiønte at gjøre eene drengs arbeide i mine forældres gaar, gjorde ieg nogle svøber om vinteren og hellige /121/ dage, naar ieg havde lidt tid hertil og ved dette arbeide fortiente ieg mig omtrent 3 til 4 rd. i det heele. Der ieg holt op med dette arbeide, som ieg ikke kunne vedblive af mangel paa heste haar hertil, saa begiønte ieg at gjøre søve skeer baade til vor eget brug hos vore forældre, som ogsaa adskillige gange solde ieg

endeel til fremmede og herved tiente ieg mig ogsaa mangan en plokke skilling.

Ieg var i mine drenge aar villig til at hielpe huusmendene at skiære tørv om sommeren om hellige dage o.d.l. og det kunne være den sommer, ieg hialp 6 til 8 huusmend og fik foruden meget got levemaade 8 sk. om dagen og følgelig herved havde 3 til 4 mk. om aaret.

Ieg var ogsaa meget flittig til at sanke ax om sommeren om hellige dage, især som ogsaa en morgen stund, om midagen naar de andre folk sov til midag en times tid og saa videre, da snegede ieg mig hertil min fader uvidende, der ikke vil kunde lide at ieg spilte tiden her til til min /122/ egen nytte, derfor maatte ieg forvare mig, at hand ei fik det at see, uden om hellige dage i mellem, som ieg passede kreaturet, da kunde ieg frit gaae og sanke ax naar der ellers intet høstedes. Og nu ved dette arbeide kunde ieg samle et pr. eller 3 til 4 skep byg om aaret, som ieg solde og kunne faae en rigsdalers penge herfore, som ieg giemte og samlede til mit eget beste, saasom ieg i øvrigt forrettede fuldt ud drengs arbeide paa denne tid hos mine forældre saa beholdt ieg nue dette selv.

Min moder gav mig og omtrent et pr rd. om aaret i plokke penge til hielp at bekoste mig noget for, saasom en kiste, et pr. skindbuxer, et silke tørklæde o.d.l. hvilket hun aldtid hialp os sine børn noget med at bekoste, og ieg, som aldtid var hendes kiereste barn, fik ikke de minste, men iust hvor meget ved ieg ikke, saasom ieg i disse aar ikke var den gang som siden blevet opmærksom paa at opskrive det, som ieg siden har gjort fra den stund, ieg blev karl, men saa omtrent kunde det blive 2 til 3 rd. om aaret. /123/

Bilægger hos husmand P. Fr. Jensen i Ottestrup. Sådanne bilæggere lejede Søren Pedersen ud med god fortjeneste netop til husmænd og indsiddere. Nat. foto.

Aaret efter ieg var *confirmeret*, købte ieg mig et faar af mine forældre om foraaret 1793, da det nylig havde faaet 2 lam og gav 3 rd. for det, som den gang var en meget høye priis. Dette faar havde ieg i 5 aar, som ieg derefter tiente for dreng, frit foret og græset hos mine forældre, og da det lykkedes got, saa havde ieg herover en god hielpe skilling heraf om aaret.

Og nu ved allé disse ommelde ting havde ieg allerede i mit tyvende aar samlet mig en 16 rd. i penge for uden at ieg den gang havde kostet mig en nye fyrkiste for 3 rd., en paa nye skindbuxer tillige med adskillige andre klædes stykker. Og det om melde faar for 3 rd. og en qviie havde ieg købt for 7 rd., som ieg havde leiet hen paa græsning. Ieg tiente siden toe aar som dreng hos mine forældre, men i disse 2 aar fulte ieg ofte med karlen i hans arbeider baade sommer og vinter. Derfor fik ieg det første af disse aar 5 rd. og det andet 8 rd. i penge foruden mine klæder som dreng syet og tillavet, saa at ieg havde, der ieg i /124/ mit 22 aar begiønte at gjøre ene karls arbeide, over 24 rd. i rede penge foruden det andet omskrevne og dette var en skøn liden grund at byge paa for fremtiden. Og dette lod ieg heller ikke lighe hen uden at bruges til nytte. Ieg købte mig efterhaanden nogle kiør og satte paa leie og hvorved ieg har tient mangan blank daler, men samme har ogsaa ofte kostet mig megen uroe og bekjømring og ieg har tillige mange gange maattet vaaget og arbeidet, naar andre mine lige har sovet og forløstet sig. Men disse mine bestræbelser har heller ikke været frugtesløse, men som sagt lønnet mig for min umage.

Ieg har ogsaa købt mig nogle faar og sat paa leie, hvor ved ieg ligeledes men ved ringere møye har tient mig mange gode penge. Ieg har ogsaa nogle gange

købt nogle tønder byg og havre om efter aaret og giemt dette tillige med det ieg selv haver avlet som koeleie o.d.l. vinteren over paa mine forælders loft og da soldt dette om foraaret og sommeren med god fordeel og /125/herved havt min umage rigelig betalt og saaledes har ieg naar det enne ikke vel kune gaae for sig eller standset noget, saasom kreaturet og kiørne især, som ieg i de senere aar har næsten ganske maattet skille mig ved af mangel paa at faae leiet dem hen eller have nogen. I sær i denne tid, da ieg saa lenge maae være i krigstiennesten har næsten alle disse mine handelsgrene ophørt, men tilforn naar det ene ikke vel kunne gaae for sig da drev ieg destod mere paa det forige andet, som da for tiden bedre kunne gaae for sig og da stedse saaledes søgt at fortienne mig noget foruden min lønn, saa vidt ieg har kunet. Et par kakkellovne har ieg købt og havt paa leie og ieg har nu allerede faaet over en trediedeel af deres hoved sum i indkiøbet og inda kakkellovnene lidet eller intet til hinder.

Og medens ieg i mine ungcalls aar har drevet denne handel, har ieg ikke ophørt at benytte mig af de smaae ting. Ieg gjorde indnu om foraaret og somme-/126/ren river og solte foruden dem, som vi i vore forældres gaar selv behøvede og her ved tiente ieg mig i nogle aar efter hverandre 2 til 3 rd. om aaret og om vinteren gjorde ieg skeer o.d.l. Ieg gjorde engang en rende og rendekiste for en væver kvinde og hvor ved ieg tiente en 10 mk. i penge. Og nu ved alt dette, som hidtil i denne § er viist, har ieg ogsaa erhvervet og samlet mig noget til beste ved min flid og stræbsomhed er saa at sige en velbeholden karl og til mit 30. aar var ieg eier af en 300 rd. i varer og penge, mine klæder undtagen, som efter skik og brug var gode. Og ieg vilde, hvis at denne nærvæ-

rend krig ikke havde gjort mig saa stort et afbræk her i nu været en karl paa en 4 til 500 rd. Men herved standsede alle disse mine nærings grene og isteden for at forhverve mig noget, maatte ieg i dets sted sætte til af det ieg her havde fortient og desforuden træde i denne tvungne stand, hvor mand er underkastet saa mange trengsler og ubehage-/127/ligheder m.m. som denne stand altid haver i følge med sig for de fleste af dens undergivne, men midt i disse mine modgangs tildragelser haver ieg dog den glæde at finde leilighed til at faae skrevet dette mit levnetsløb og beretningen over alle mine hidtil førte levnets tildragelser, der lenge har været min attraad, men ieg vilde uden at vært kommet i denne vedholdende krigs tienneste vanskeligt faaet tid hertil og om ieg, som ieg havde foresat mig, kunne om vinter aftener faaet nogen tid hertil, saa havde det dog aldrig vildet faaet den fuldkommenhed eller indretning, som det har, indskjønt ieg indnu paa adskillige steder ønskede det forandring. Denne stand har ogsaa skienket mig tid til at skrive over endeel andre mig behagelige ting o.s.v. og ieg synes, at ieg ikke bedre kand anvendde denne tid som ieg maae forblive i krigstanden, ind hertil, saa som ieg ingen løst haver til det /128/*schoiv*²² arbeide, som en eller anden gang kunde faaes at forrette, der iust er det eneste arbeide som kunne faaes for soldater, der intet haandværk eller hoved videnskab har lært.

Og nu her var ieg da udelugt fra alle de ting, som ieg forhen havde fortient mig noget ved, men herved lod

ieg det dog ikke saa aldeles staae, ieg tengte indnu paa at tienne mig noget isteden for det ieg satte til.

Der blev i begiøndelsen af dette aar 1809 *væxlet* en stor deel store guld og sølv mønter fra adskillige steder. Dette kom ieg og min yngste broder i erfaring om og nu havde vi bege nogle saadanne penge hiemme hos vore forældre, dem raadedes vi ved om med hver andre og skrev hiem til vore forældre, at de skulle sende os den som og skeede og disse væxlede vi og fik 4 mk. til opgie paa hver rigsdaler og herved tiente ieg en 26 rigsdaler det heele.

Ieg havde ogsaa et par aar tilforn kjøbt et halvt dusin sølv spise skeer for 22 rigsdaler, de samme solte ieg igien for 30 rd. og ved samme haver ieg her fortient mig saa meget, som ieg behøver at sætte til i nogle aar ved krigs tiennesten og mand vil dog haabe, at det snart igien kand blive rolig. Gud give os snart igien fredelige tider, som er det alle saa meget ønsker at enhver maatte vende til sit hiem igien og der stræbe for sit og sine underholdning i fred og roe.

Nu saaledes, som hidtil i denne § er vist, har mi forhold i det store været i hen seende til mit eget beste min ungdoms tid indtil denne dag. Ieg vil nu herefter vise dette for om melte meere fuldstendig og paa hvac tid og sted samt ved hvilket stykke og deel ieg have kjøbt, brugt og fortient noget ved og saa videre hvorledes det har tildraget sig med det alt, indtil ieg igien er bleven skilt herved /130/.

13. § Om min løn som ieg har faaet, jmens ieg har tient som karl hos mine forældre

Ieg fik, som ieg i den forrige § har vist, i de 2 sidste aar ieg var dreng hos mine forældre nogen penges løn foruden mine klæder syet og tillavet som dreng.

	rd.	mk.	sk.
Og det første af disse aar var i aaret 1797 og da fik ieg til løn i penge	5	–	–
Aaret derefter, da ieg kunne bedre følge med karlen i hans arbeider, som var i aaret 1798 fik ieg til løn i penge	8	–	–
I disse 2 aar havde ieg ikke, som ieg siden efter har giort, opskrevet, hvad ieg har brugt om aaret til almindelig brug, eller hvormeget min moder haver givet mig til hielp eller hvor meget ieg af andre smaae ting har fortient om aaret o.s.v. /131/			
Aaret 1799 da giorte ieg eene karlsarbeide hos mine forældre og dette år var min løn i penge	13	–	–
Oeg et faar foret og græset.			
I samme aar udgivet til mit almindelige brug i penge	9	2	–
I samme aar gav min moder mig til hielp i penge	6	2	12
I samme aar fortient ved smaating som drikkepenge, fortient ved reiser, skeer o.d.l. i penge	3	1	4
<hr/>			
Aaret 1800 fik ieg til løn i penge	15	–	–
Og mit faar foret og græset foruden 2 skp. byg saaed hvor ved ieg fik i penge	5	3	13

	rd.	mk.	sk.
Og i samme aar udgivet til mit brug i penge	8	5	10
Samme aar gav min moder mig til hielp i penge	5	1	5
Og i samme aar tient ved smaae ting i penge	4	2	6
<hr/>			
Aaret 1801 da var ieg 25 uger i krigs tiennesten /132/ formedelst krigen med Engeland og derfor var min løn ikkund disse aar i penge	10	–	–
Og ingen saaed, men mit faar foret og græset. I same aar udgivet til mit brug	6	4	5
Og i dette aar gav min moder mig til hielp i penge	4	1	11
Og i samme aar adpartig fortient ved smaae ting	1	2	4
<hr/>			
Aaret 1802 da fik ieg til lønn i penge	12	–	–
Foruden 2 skp. bygsaaed og der fore i penge	8	1	4
Og mit faar foret og græset. I samme aar udgivet til mit brug i penge	10	2	11
I samme aar gav min moder mig til hielp i penge	6	1	14
I dette aar fortient ved smaa ting i penge	4	3	8
<hr/>			
Aaret 1803 var min lønn i penge	12	–	–
Foruden 2 skep. bygsaaed og derfor i penge /133/	6	4	8

	rd.	mk.	sk.
og mit faar foret og græset.			
I dette aar gav min moder mig til hielp i penge	6	3	3
I dette aar udgivet til mit brug i penge	9	2	9
Samme aar fortient ved smaae ting i penge	5	4	—
<hr/>			
Aaret 1804 da var min Lønn i penge foruden 2 skp. bygsaaed og derfor i penge	12	4	—
Og i dette aar udgivet til mit brug i penge	4	3	—
Samme aar gav min moder mig til hielp i penge	9	—	6
Og i dette aar fortient ved smaae ting i penge	5	2	—
	2	3	8
<hr/>			
Aaret 1805 var min lønn i penge foruden 2 skp. bygsaaed og derfor i penge	14	—	—
Samme aar udgivet til mit brug i penge	8	4	8
I dette aar gav min moder mig	6	1	12
Og i dette aar fortient ved smaae ting i penge /134/	5	4	6
	5	1	10
<hr/>			
Aaret 1806 fik ieg til lønn af penge foruden 2 skp. hauresaaed og derfor i penge	18	—	—
Og mit faar foret og græset ligesom de to forige aar 1804 og 1805, hvor	3	—	—

	rd.	mk.	sk.
dette ei er nævnet, i dette aar udgivet til mit brug i penge	14	4	14
i dette aar gav min moder mig til hielp i penge	6	4	14
Og i dette aar fortient ved smaae ting i penge	3	5	4
<hr/>			
Aaret 1807 da var min lønn i penge ikkun	12	—	—
og ingen saaed formedelst ieg var i krigstiennest i 12 uger i den travleste høstens tid, men mit faar havde ieg foret og græset. I dette aar udgivet til mit brug	9	3	5
i dette aar gav min moder mig til hielp i penge	5	5	2
Samme aar fortient ved smaae ting i penge	5	5	10
<hr/>			
Aaret 1808 da var min løn ikkun	8	—	—
og ingen saaed og intet faar hos mine foreldre formedelst at ieg var i krigstiennesten i 38 uger /135/ men de 14 uger fra 14 dage efter St. Hansdag til 14 dage efter St. Mikelsdag var dog i den nytteligste aarstid. I dette aar udgivet til mit brug	3	5	8
Og dette aar gav min moder mig til hielp i penge	4	3	4
Og i dette aar fortient ved smaae ting i penge	4	1	4

	rd.	mk.	sk.
Aaret 1809 fik ieg selt ingen lønn, da ieg var hele dette aar bestandig i krigstiennesten men her tiente ieg dog nu	20	–	–
Og fik i priispenge	15	–	–
Af dise kiøbte ieg bøger og kostet klæder i alt for	13	–	–
Og min moder gav mig dette aar i penge	2	–	–

	rd.	mk.	sk.
Og intet videre i dette aar.			
<hr/>			
Aret 1810 fik ieg til lønn for mit arbeide hos mine forældre i 8 uger som ieg var hiempermitteret	8	–	–
Og i samme aar udgivet til mit brug af klæder og deslige	12	–	–
Og intet videre dette aar			

/136/

14. § Om mine kiør som ieg har havt og hvad ieg derved haver fortient mig

Den qvie, som der i den 12 § er meldt om, at ieg havde kiøbt af min fader for 7 rd. den leiede ieg hen paa græsning den paa følgende sommer som tillige med tøyrret til den kostet mig 9 mk. 2 sk. og drikke penge til den, som flyttede og pasede hende, 1 mk. Ieg meente den skulle ladet sig tyre i denne sommer og saa vilde ieg havt en koe af den og sat ud paa leie, men den blev intet tyret, derfor solte ieg min broder Cristen den om efteraaret for 8 rd 4 mk da ieg mente, at det vilde blevet mig for dyrt at koste græsning og foring til den flere aar uden at faae noget ved den i steden. Min Broder slagtede den og stod sig vel herved, men ieg tiende intet ved denne handel eller havde det ringeste for min umage. – Men ieg lod det ikke blive herved, ieg vilde indnu have mig en koe. /138/

	rd.	mk.	sk.
Ieg kiøbte derpaa i same aar 1798 en koe af Christen, som kostede mig	12	3	0
Denne Koe leiede ieg hen i aaret 1799 til en <i>Gaarmand</i> i Løve v.n. <i>Jeppe Nielsen</i> og fik til leie i penge	2	2	–
men dette foraar havde den nær død af mangel paa foer hos den mand, som havde den i leie, men her var min broder Christen mig god, hand tog koen til sig uagtet hand selv manglede foer paa denne tid, og pleiede den got i en 8 dage med lidt kjerne og got foer, saa den blev rask igien og kom til manden og ieg fik siden min leie, der aaret var omme.			

	rd.	mk.	sk.
Aaret 1800 leiede ieg samme koe hen til en gaarmand i vor fødebye <i>Havreberg</i> v.n. <i>Lars Hansen</i> og ieg fik 2 skp. byg og 2 skp. haure saaed, hvor af ieg fik foruden saaekornet der ieg solte det andet i penge	9	1	14
Aaret 1801 beholdt samme mand denne koe ileie og gav mig same stykke iord at besaae og ieg saade /139/ atter 2 skp. byg og 2 skp. haure og fik foruden saaekornet der ieg solte det andet i penge	10	2	0
derpaa vilde denne mand ikke have den flere aar i leie og da solte ieg den samme aar for	14	4	8
Jeg tiende paa denne handel med denne koe i penge	24	1	6
Aaret 1802 kiøbte ieg mig en anden koe i steden for det ieg her solte, af Christen for i penge	15	2	0
i samme aar leiede ieg den hen til en boels mand i Løve v.n. <i>Niels Krae</i> for 4 skep. haure saaed og fik foruden saehauren, der ieg solte den anden i penge	3	5	0
og derpaa solte ieg denne koe formedelst den malkede ikke got for	14	4	8
Ieg tiende alt saa ved denne koe	3	1	8

	rd.	mk.	sk.
Aaret 1801 købte ieg en koe af en musmand i Løve v.n. <i>Mørk</i> og ieg gav for denne koe i penge	12	—	—
samme aar leiede ieg den hen til '140/ den forom melte <i>Niels Kra</i> for 6 skp. haure saaed og fik derfor for- uden saehauren der ieg solte den anden i penge	5	5	—
Aaret 1802 beholdt samme mand den leie for atter 6 skep. haure saae og ieg fik foruden saahauren der ieg solte den anden	8	4	—
Aaret 1803 beholdt samme mand denne koe i leie for atter 6 skp. haure- saaed og ieg fik foruden saehauren der ieg solte den anden	4	1	—
Aaret 1804 beholdt samme mand denne koe i leie for 2 skep. byg og toe skp. hauresaaed, hvor af ieg fik for- uden saae kornet, der ieg solte det andet i penge	6	3	—
Og derpaa solte ieg denne koe for- nedelst den var gammel, for	5	—	—
Ieg tiende altsaae ved denne koe	18	1	—
Aaret 1802 købte ieg en koe af min broder Christen for	14	5	4

	rd.	mk.	sk.
som ieg aaret derefter 1803 lod /141/ ham beholde i leie for 2 skep. byg og 2 skep. hauresaaed, hvor af ieg fik igien for uden saækornet der det an- det blev soldt i penge	3	—	—
Nu vilde hand aaret derefter 1804 og- saa beholdt den i leie, men uheldig- viis var en dag om vinteren en af hans kiør kommet løs i stalden som rev min koe fordervet, saa den døde. Kiødet fik ieg intet for, men huden solte ieg for i penge	1	—	—
Min broder, som saae hvort stort et tab dette var for mig, vilde ike at ieg skulle lide skade for det alt. Hand saaede mig der fore 6 skp. haure i god iord, som hand vilde give mig til er- statning og dene voxte got til, saa ieg fik heraf foruden saehauren, der den anden blev soldt i penge	11	2	—
Og ieg tiende dog her ved denne koe	—	3	—
Aaret 1801 købte ieg 2 quier af min broder Christen, som ieg betalte ham for at græse den sommer og gave alt '142/ derefter solte ieg den ene for	18	2	8
men den anden af disse byttede ieg hen for en koe ieg fik i steden og ieg	9	5	—

	rd.	mk.	sk.
gav til bytte i penge	4	3	–
og derpaa solte ieg koen igien og fik herfore i penge	18	3	0

Ieg tiente altsaa ved denne handel	5	4	8
------------------------------------	---	---	---

Aaret 1803 kiøbte ieg og min yngste broder en koe af en huus mand i vor fødebye v.n. Christoffer Sivertsen og gav for denne koe	11	–	12
og da den ikke var med kalv leiede vi græsning til den for	1	2	–
derpaa leiede ieg den hen i aaret 1804 til en gaarmand i Løve v.n. Hans Krae og vi skulle havt toe skp. byg og 2 skp. hauresaae til leie for den, men denne saae fik vi ikke, men vi blv loft penge, som vi heller ikke bekom. Det qvaklede saa længe omkring, at vi maatte til sidst tage et faar som havde 2 lam i steden for leien og de 4 skp. sæd vi havde saaet. Saaekornet fik vi igien og faaret med lamene ansloges for fire i penge /143/	4	–	–
de 2 rd. betalte ieg min broder ogsaa beholdt ieg siden faaret			

Aaret 1805 leiede ieg denne koe hen til den forom melte <i>Niels Kra</i> for 4 skp. hauresaad, hvor af vi fik igien foruden saehauren der den anden blev soldt i penge	6	–	11
--	---	---	----

	rd.	mk.	sk.
og der paa blev denne koe soldt for da den blev sye og vi ikke herfor kunne faae leiet den hen	9	–	–

Ieg tiente altsaae paa denne koe til min part i penge	3	2	–
---	---	---	---

Aaret 1803 kiøbte ligeledes ieg og min yngste broder en anden koe af en huusmand i vor fødebye v.n. <i>Lars Hendricksen</i> kostet	12	4	8
Denne koe leiede vi hen til en huusmand i Rye v.n. Hans Sørensen og vi skulle have her fore 2 skp. byg og 2 skp. hauresaae, men da denne mand havde havt den i nogle uger vilde have den længere for den vilde æde reeb og det vi havde saaet de 4 skp. sæd fik vi ikke meere ind 1 rdl. for vi led altsaa herved skade for /144/	–	3	–

Derpaa solte vi denne koe til en anden huusmand i Rye og skulle have for den 16 rdl. i penge, men føren de blev betalt, vilde hand heller intet have den for den ovennævnte feil skyld, men denne mand gav os for det hand havde den et aar i leie	6	–	–
og da vi nu ikke kunde faae leiet den hen eller solt den, maatte vi slagte den, men da fik vi ikke mere i penge for den ind	5	–	–

	rd.	mk.	sk.
Ieg tabte altsaa ved denne koe	1	–	12
<hr/>			
Aaret 1803 kiøbte ogsaa ieg og min yngste broder en koe af vor broder Christen for i penge	17	–	–
Vor fader forede hende i 6 uger for os uden betaling og der paa solte vi den gien for	20	–	–
<hr/>			
Ieg tiente altsaa ved denne koe	1	3	–
<hr/>			
Aaret 1804 kiøbte ieg en koe af en huusmand i Drøsleberg for derpaa leiede ieg denne koe hen til /145/ min broder Christen og skulle navt enten 1 td. haure saaed eller ogsaa 1 1/2 td. Byg og 1 1/2 td. haure men mand holt intet sit løfte men gav mig vil leie i steden herfore og dermed naatte ieg lade mig nøye. Sandt er det, det var en god leie, men det var dog ikke efter løftet, thi ieg kiøbte ogsaa koen dyrt og hand fik den faste-avn, da den havde nylit kiælt og var i en skjøne stand og malkede got og fik kalven med.	22	–	–
	5	–	–
<hr/>			
Aaret 1805 leiede ieg denne koe hen til en boelsmand i Rye v.n. <i>Jeppé Nielsen</i> og fik i penge	3	–	–

	rd.	mk.
Aaret 1806 fik min svoger den i leie for medelst ieg ikke vel kunde faae den andre steder hen. Jeg fik i leie for den dette aar	3	–
<hr/>		
Aaret 1807 beholt min svoger og søster den ogsaa i leie for	3	–
<hr/>		
Aaret 1808 beholdt de ogsaa denne koe i leie for i penge nu vilde de ikke have den lengere i leie for medelst at de vilde flytte /146/ hen et andet sted at boe, som de ikke viste hvor hen eller hvorledes den gang indnu.	3	–
<hr/>		
Aaret 1809 leiede ieg denne koe hen til en huusmand i Haureber v.n. <i>Hans Mikkelsen</i> og fik dette aar til leie i penge	3	–
<hr/>		
Aaret 1810 leiede ieg samme koe hen til en huusmand i Uttestrop v.n. <i>Rasmus Pedersen</i> for	2	4
Derefter i aaret 1811 tog ieg den hjem til min egen gaar, som ieg nu havde faaet i besidelse efter mine forældre og da solte ieg den samme aar 1811 d. 17 Febr. for	27	–
/147/		

15. § Om mine faar og hvad og hvorledes min handel med dem er afgaaet for mig og min fortienneste herved

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
Ieg havde som ieg i den 12 § har viist kiøbt et faar af mine forældre, som ieg havde frit foret og græset hos dem i de 6 aar ieg tiende som dreng hos dem og ieg fik pengene for lammene som dette faar frembar, men ulden maatte ieg love min fader at de skulle beholde for foer og græs, men min moder gav mig en mk. for hver gang det blev klippet, men det var min fader uvidende. Nu skrev ieg det ikke op dengang som ieg siden efter fra mit 22 aar har giort, saa ieg ved just ikke saa bestemt hvormeget ieg fik for lam og toe af dette faar i disse aar, men ieg kand saa omtrent slutte mig dertil af det som ieg siden haver bekommet og mine forældre gav mig denne tilladelse fordie som de sagte at ieg stedse havde viist mig som et flittig og troet barn. /148/				de mig intet og dette aar fik det et lam og derfor i p.	1	3	—
Ieg gav som forhen er melt for dette faar, som ieg kiøbe af mine forældre i aaret 1793 i penge	3	—	—	Toet beholdt Christen for foer og græs.			
og det som ieg fik for lam og toe i de 6 aar ieg tiende som dreng, kand blive i alt omtrent i penge	11	4	—	Aaret 1800 var dette faaer hos ham paa samme maade og da havde det ogsaa et lam og derfor	1	2	—
				Toet beholdt hand for foer og græs.			
				Aaret 1801 satte ieg dette faar paa leie og da fik det ogsaa et lam og ieg fik til min part heraf	—	5	—
				baade for lam og toet.			
				Derpaa solte ieg dette faar for som min yngste broder kiøbte /149/	2	2	—
				Ieg lagte et faar til af et af de lam, som mit første faar fik, som blev foret og græset hos mine forældre i steden for den moder og dets første aar 1799	1	1	8
				havde det et lam som blev sold for og ulden af det gav min moder mig som sædvanlig i penge	—	2	—
				Det andet aar 1800 havde dette faar 2 lam og derfor i penge	2	2	—
				og for ulden i penge	—	2	—
				Det tride aar 1801 havde dette faar ogsaa 2 lam og derfor i peng	3	1	—
				og for ulden i penge	—	2	—
Der efter byttede ieg dette faar hen for et andet yngre, som min broder Christen forede og græsede for mig det første aar herefter 1799 og koste-							

	rd.	mk.	sk.
Det fierte aar 1802 havde dette faar ogsaa 2 lam og derfor i penge og for ulden i penge	3	4	—
	—	2	—
Det femte aar 1803 havde dette faar ogsaa 2 lam og derfor i penge og for ulden i penge	4	4	—
	—	2	—
Det 6. aar 1804 havde dette faar ogsaa 1 lam og tillige med ulden /150/	2	2	—
Det syvende aar 1805 havde dette faar ogsaa 1 lam som blev soldt tillige med ulden og der for fik ieg i penge for begge dele	2	5	—
Det ottende aar 1806 havde dette faar igien 2 lam som blev soldt tillige med ulden for	5	3	—
Nu vilde ieg indnu lagt dette faar til ind et aar, men det døde om vinteren 1807. Kødet duede intet men ieg solte skindet for	—	—	10
Ieg tjente altsaa ved disse 3 faar	42	1	2
Aaret 1804 købte ieg et faar af husmand <i>Lars Hendrichsen</i> i min føde bye <i>Haureberg</i> for men det havde dengang 2 lam. Den første sommer græsede min broder	5	—	—

	rd.	mk.	sk.
Christen det og kostede mig intet og ieg fik for disse 2 lam der de bleve solte i penge og for ulden af dette faar som var 2 pd. og derfor i penge /151/	4	1	—
	—	4	—
Aaret 1805 havde dette faar et lam som blev soldt for og ieg fik 2 pd. uld og der for og dette aar græsede Christen det og kostede mig intet og mine forældre føde det om vinteren ogsom ikke heller kostede mig noget.	2	—	—
	—	4	—
Aaret 1806 leiede ieg dette faar hen til en huusmand i vor bye v.n. <i>Christen Hansen</i> og dette aar havde det 2 lam og altsaa et til min part som blev soldt for og af ulden fik ieg til min part 1 pd. 1 fd.pd. som blev soldt for	2	2	—
	—	2	8
Aaret 1807 beholdt samme mand dette faar i leie og da havde det et lam, som ieg fik af til min part, der det blev soldt og ieg fik 1 pd. uld til min part, som blev soldt for	—	5	—
	—	2	—
og derpaa solte ieg dette faar for	1	—	—
Ieg tjente altsaa ved dette faar	7	2	8

	rd.	mk.	sk.
Aaret 1804 købte ieg et faar af <i>Hans Justesens Christen</i> for det havde dengang 1 lam som om /152/ sommeren derefter blev soldt og hvorføre ieg fik i penge	2	—	—
og ieg fik 1 pd. uld som blev soldt men ieg leiede græsning til dette faar om sommeren, som tillige med tøyr til det kostet mig	—	2	—
	—	3	—
<hr/>			
Aaret 1805 leiede ieg dette faar hen til en gaarmand i Løve v.n. <i>Hans Pedersen</i> og da havde det 2 lam og det ene til min part blev soldt for	1	3	—
og 1/2 pd. toe som blev soldt for	—	1	—
<hr/>			
Aaret 1806 beholdt samme mand det i leie og da havde det 1 lam og hvor af ieg fik til min part, der det blev soldt i penge	—	3	—
og ieg fik til min part 1/2 pd. uld som blev soldt for	—	1	—
<hr/>			
Og der paa solte ieg dette faar for	1	1	—
<hr/>			
Ieg tiente altsaa ved dette faar	1	4	—
<hr/>			
Aaret 1804 købte ieg et faar af <i>julmanden</i> i <i>Stillinge</i> for	4	3	—
og græsning leiede ieg til det om sommeren, som tillige med /153/ tøyr til det kostet mig	—	3	—

	rd.	mk.	sk.
det havde 2 lam, som blev soldt for men lamene blev klippet om sommeren og denne uld tillige med den, som ieg fik af faaret, var 4 pd. og herfor i penge	2	4	—
	1	2	—
<hr/>			
Aaret 1805 leiede ieg dette faar hen til den oven nævnte gaarmand i Løve og da havde det ogsaa 2 lam og det ene til min part blev soldt for	1	3	—
og ieg fik et pund uld til min part som blev soldt for	—	2	—
<hr/>			
Aaret 1806 beholdt samme mand dette faar i leie, og da havde det ogsaa 2 lam og det ene til min part blev soldt for	1	—	—
men lammet blev klippet om sommeren og denne uld tillige med faarets. Den part som tilfald mig blev soldt for	—	4	—
<hr/>			
Aaret 1807 leiede ieg dette faar hen til en mand i Soelberg v.n. <i>Peder Christesen</i> og da fik det 1 lam, som havlparten tilfaldt mig og som blev til mig i penge /154/	—	5	—
og ulden af samme faar blev til min part 1 pd. og derfor i penge	—	2	—
<hr/>			
Aaret 1808 beholdt samme mand dette faar i leie og da havde det 2 lam			

	rd.	mk.	sk.
og det ene til min part blev soldt for og ulden af dette faar til min part blev 1 pd. og derfor i penge	2	–	–
<hr/>			
Aaret 1809 beholdt samme mand dette faar i leie og da fik det 2 lam og det ene til min part blev solt for men ulden til min part beho[id]te min moder til sit brug.	3	–	–
<hr/>			
Aaret 1810 tog mine forældre dette faar hiem, saasom leierne ikke lenge- re vilde beholde dem og ieg var borte i krigs tiennesten og dette aar fik det et lam, som blev solt	3	–	–
men toet af samme blev til brug hos mine forældre og derpaa solte ieg det samme aar for	2	–	–
<hr/>			
Ieg tiente altsaa ved dette faaar /155/	14	1	–
<hr/>			
Det faar, som ieg fik fra Løve, som ieg og min yngste broder der maatte tage som koe leie hos Hans Kra og som ieg betalte min broder 2 Rdl. for til sin part ogsaa beholt ieg det med lammene som altsaa kostede mig i penge	4	–	–
men manden græssede det om som- meren i samme acort og ieg fik dette aar 1805 for lam og uld da dette blev solt	3	3	–

	rd.	mk.	sk.
Aaret 1806 leiede ieg dette faar hen til Hans Pedersens Christen og dette aar fik det 2 lam og det ene som til- faldt mig blev solt for	2	2	–
og af ulden til min part var 1 pd. 1 fd.pd. og derfor i penge	–	2	8
<hr/>			
Aaret 1807 var dette faar paa leie hos en mand i Soelberg og da fik det 2 lam og det ene til min part blev solt for	1	4	–
<hr/>			
Aaret 1808 var dette faar paa leie hos samme mand og da fik det 2 lam som døde begge om foraaaret af mangel paa pleie, og /156/ ulden af dette faar beholdt leierne altsammen for foer og græs, ieg fik altsaa intet af dette faar i dette aar.			
<hr/>			
Aaret 1809 gav mine forældre mig tilladelse at tage dette faar hiem iste- den for det faar, der døde 1807 og da fik det 2 lam som blev soldt og hvor for ieg fik i penge	6	–	–
nemlig 3 rdl. styket, men ulden be- holdt min moder til sit brug.			
<hr/>			
Aaret 1810 blev dette faar hieme paa samme maade som tilforn og da fik det et lam som blev solt for	3	–	–
men toet af samme beholt mine for-			

	rd.	mk.	sk.
ældre til sit brug, og derpaa solte ieg det same aar for	2	–	–
<hr/>			
Ieg tiente altsaa ved dette faar	11	5	12
<hr/>			

/157/

§ 16 Om min handel med kornsæd og korn avl m.m. i min ungdoms tid

Aaret 1800 laante ieg unge Lars Hansen gaarmand i Haureberg 4 rd. Denne mand har altid været mig mege gunstig, hand behøvede ikke just for trang skyld at laane disse penge af mig, men gjorde det mest for at finde leilighed til at bevise mig en velgierning, thi herfor tilbød hand mig 2 skep. hauresaaed, som hand saaede i god jord 2 aar efter hinanden. Denne mand havde til tengt mig mange flere velgierninger men det for derkelige drukkenskab, som med det samme foraarsagede at hand i aaret 1801 maatte forlade sin gaar, som var en af de beste i byen og det i hans beste aar og flytte i et huus og herved betoges ham leiligheden til at bevise mig, tillige med mange andre, meere tiennester eller velgierninger.

	rd.	mk.	sk.
Ieg fik det første aar 1800 af de 2 skp. haure saaed foruden saaehauren 1 td. 1 ske., som ieg siden derefter solte, der ieg havde /158/ gient det vinteren over for	2	3	—
Det andet aar 1801 fik ieg 1 td. igien, foruden saaehauren, som ieg derefter solte for	2	—	—
Og der hand derpaa kom af gaarden, betalte hand mig rigtig mine penge igien, de 4 rdl., som ieg havde laant ham.			
Ieg tiente altsaa herved i penge	4	3	—

	rd.	mk.	sk.
Aaret 1802 laante ieg unge Peder Nielsen gaarmand i <i>Haureberg</i> 10 rdl. og 2 td. haure og da hand havde en meget stor lod saa forlangede ieg herfore 2 skp. haure saaed, hvilket hand ogsaa gav mig og hand saaede den i god iord og ieg fik igjen foruden saaehauren 2 td. 2 skp., som ieg siden solte for	4	2	8

Aaret 1803 blev baade pengene og hauret staaende ubetalt og hand gav mig 1 skp. saaed, hvor efter ieg fik foruden saaehauren 3 skp., som blev soldt for /159/	1	—	—
---	---	---	---

Det som hand skylte mig blev jndnu staaende ubetalt i aar 1804. Nu dette aar lofte hand 1 td. haure i steden for saaden, hvormed ieg ogsaa var vel fornøyet, men ieg fik ingen haure dette aar.

Aaret 1805 blev det forige indnu staaende ubetalt og hand laante indnu samme foraar 2 tønder byg foruden det forige. Nu forlangte ieg 4 skp. haure saaed, 2 for dette og 2 for forige aar, men dette vilde hand ikke, men tilbød mig 1 skep. saaed for hvert aar. Men hertil svarede ieg ham, at naar hand ikke vilde give

	rd.	mk.	sk.
mig mere, da var det ikke umagen værd med saaed og høst; hand saade da de 4 skp. haure, men i en udslit plet iord hvor der ikke blev meere ind 6 skp. igien foruden saae hauren og derfor i penge	1	3	—
Og der ieg nu her bemærkede hans falskhed imod mig saasom hand som oven for er sagt havde lige /160/ saa god leilighed til at hielpe og unde mig disse skp. saaed til min fordeel, som ieg kunde laane ham mine penge ved den store magre iordlod, hand havde, men da hand var saa misundelig mod mig og viste sig saa slet, saa vilde ieg ei heller lade ham beholde min deel, men ieg fordrede mit tilbage, som ieg endelig med nød fik efter at have giort ham til min uven.			

Ieg tiente dog herved, men efter megen umage og ved at vove en deel af min formue, men tiente	6	5	8
---	---	---	---

Ieg haver ogsaa i aarene 1803 og 1804 udlaant nogle rd. penge og nogle gange udlaant nogle td. byg og haure til den forom melte mand i Løve v.n. *Niels Kra* om foraaet naar hand har trengt dertil om foraaet. og derfor har hand selv tilbuden mig et pr. skp. haure saaed om aaret, som

	rd.	mk.	sk.
ieg i det heele /161/ at regne har tient ved, men efter en deel umage i penge en	6	—	—
Ogsaa derefter har ieg næsten aldtid maattet tage noget byg og haure, som aldtid var meget maadelig, for det ieg havde laant ham, saasom ieg ikke vel kunde faae penge nogen tid hos denne mand. Men denne daarlige sæd blandede ieg iblant nogen bedre sæd og siden solte den uden tab for mig, men iøvrigt har denne mand været en tjenstfærdig mand mod mig.			

Ieg tiente efter en deel umage og saa her ved i penge en	6	—	—
--	---	---	---

Min halvbroder Christen har ieg stedse laant en deel penge og det fra den første stund, den hand blev gift og hvormed hand ved nogen hiemme handel har tient sig meget og ieg har tillige i andre maader giort ham mange tiennester alt efter som det i den 10§ er vist. Og nu /162/ da hand i aaret 1802 blev gaarmand og fik en meget stor, men maver gaar lod forlangede ieg af ham, at saae nogle skp. haure for mig, som hand ogsaa giorte og saaede hand 2 aar efter hinanden 4 skp. haure for mig, men det var saa slet, at ieg fik det første aar ikkun 6

	rd.	mk.	sk.
skp. igien foruden saae hauren og derfor i penge	1	3	—
Det andet aar 1804 saaede hand og-saa 4 skp. haure, men da fik ieg ikkun 3 skp. igien foruden saahauren og derfor i penge	—	3	—
men denne min haure saaed var og saa det aller sletteste paa hans heele lod.			
Ieg tiente altsaa herved i penge men havde iøvrigt slet intet meere ind min umage betalt herved.	2	—	—
Aaret 1804 udlaante ieg til min søster og svoger 10 rdl. og giorte dem foruden nogen tienneste i andre maader med hvad ieg da for /163/ tiden kunde. Nu vare de ligesindede og vilde vise dem tjenst villige mod mig igien. De tilbød mig 4 skp. haure saaed, som ieg vægrede mig ved at tage, men de sagte at det skulle saaledes være og ieg avlede efter dette 1 td. igien foruden saahauren og derfor i penge	3	—	—
Min søster og svoger har stedse indtil denne stund været mig meget gunstig og tjenstvillig. Baade i ord og gierning har de bevist sig som sande			

	rd.	mk.	sk.
venner imod mig og min yngste broder. Og ieg har heller ikke be vist mig følesløs herved eller uskønsom modtaget deres venskabs beviser, men viist min broder pligt mod dem jgien, saa vidt min stilling hidtil haver til-landt det, alt efter som det i den 10. § er vist.			
Ieg tiente altsaa herved i penge de /164/	3	—	—
Aaret 1804 St. Hans dag laante ieg den lille hønsekremmer saa kalt ²³ som hand begierte af mig til laans paa følgende maade. Hand vilde betale mig dem igien til næstkomende Mikkels dag og for at bruge disse penge denne tid vilde hand give mig 1 rdl. Min forældre raadede mig fra at gjøre dette, da de befrygtede at ieg skulle blive bedraget, men hand fik adlige vel overtalt mig hertil. Ieg fik rigtig nok mine penge tillige med de, hand havde loft mig, men efter lang tid og de sidste blev ikke betalt, føren paasken i det tilkomende aar. Nu vilde hand strax igien laant 10 rd. af mig og givet mig 10 mk. til rente her af for det hand vilde bruge dem 1 halvt aar, men ieg vilde ikke, men glædede mig over, at ieg ikke blev	10	—	—

	rd.	mk.	sk.
edraget de forige fra, som ieg havde ant ham.			
<hr/>			
ieg tiente altsaa herved i penge	1	—	—
aa de laante blev betalt som var de .65/	10	—	—
<hr/>			

m min kornhandel.

for aaret 1800 begjænte ieg at have
dt saad, men det ieg i de 3 første aar
er ved avlet har ieg for det meste
ldt strax om efteraaret.

Men i aaret 1803 avlede ieg ved
oeleie o.d.l. 3 td. byg og hertil kiøbte
g 4 td. ditto sæd, som ieg lagte hen
aa mine forældres loft, at gjemme
nteren over.

Ieg havde ogsaa samme aar 8 td.
aure til at gjemme vinteren over,
om ieg dels havde avlet som koeleie
g ved denne for ommelte maade,
dels havde ieg ogsaa taget nogle td.
denne i steden for penge og sæd,
om ieg havde udlaant til min skylne-
g og hvor fore ieg nu ved St. Mikel-
ags tide toge haure og byg isteden
r efter den pris, som disse sædeva-
r paa denne tid soltes for. Alt dette
emte ieg nu vinteren over /166/ paa
ine forældres loft. Det som denne

	rd.	mk.	sk.
sæd svant ved at lige vinteren over var ubetydeligt. Om foraaet der eter solte ieg denne sæd jgien og tiente 1 rd. pr. td. byg og 3 mk. pr. td. haure.			
Summa indkiøbet af bygget	22	1	—
Summa indkiøbet af hauren	13	2	—
ialt i indkiøbet	35	3	—
Bygget blev soldt for	30	2	—
og hauren for	17	2	—
i alt, der det blev soldt	47	4	—
<hr/>			
Ieg tiente altsaa herved, at ieg holdt det vinteren over	12	1	—
<hr/>			

Aaret 1805 eller rettere sagt 1804
havde ieg paa mine forældres loft 5 td.
og 3 skp. byg og 8 td. 6 skp. haure,
som ieg ligesom forige aar dels hav-
de avlet som koeleie og lønne sæd
dels ogsaa faaet nogen saaed som vil-
lighed hos mine skyldnere og kiøbt
noget foruden om efteraaret for føl-
gende priis /167/

Bygget kostede dengang td. i ind- kiøbet om efteraaret	3	—	—
og td. af hauren	2	—	—
Denne sæd gjemte ieg vinteren over i det haab, at fortienne mig noget her- ved, men det feilede gandske for mig dette aar. Ieg beholt den til ud paa sommeren og da maatte ieg sælge			

	rd.	mk.	sk.
den for samme priis, som det galt om efteraaret. Nemlig td. af byget	3	—	—
og td. af hauren soltes for	2	—	4

Ieg tiente altsaa intet, men havde min heele umage herved omsonst tilige med den mine forældre herved havde ved at lade mig faa heste og vogn at kiøre det til kiøbsteden med, hvor det blev soldt og denne befordring kostede mig intet anden ind bom penge og at ieg tillig kunde kiøbe $\frac{1}{2}$ pot brændeviin hiem at skienke dem med og nogle stykker hvedebrød, som ieg kunde give mine forældre, andet kostede denne min sæds bortkiørsel mig ikke /168/.

Aaret 1805 havde ieg paa mine forældres loft 5 td. 5 skp. byg og 17 td. 5 skp. haure, som ieg giemte vinteren over. Denne sæd havde ieg ligeledes deels avlet som koeleie, løne sæd, vilighed og deslige. Deels ogsaa kiøbt for penge og taget for giæld af mine skyldnere om efteraaret efter den priis, som det da var udi og som da var pr. td. byg	3	2	—
og pr. td. haure	2	—	—
Ieg solte det derefter i det paa følgende foraar og sommer for denne pris nemlig pr. td. byg	4	—	—
og hver td. haure	2	4	—

	rd.	mk.	sk.
Ieg tiente altsaa herved 4 mk. pr. td. og som i alt beløb sig til	15	2	—

Aaret 1806 havde ieg paa mine forældres loft 11 td. byg og 4 td. haure, som ieg deels selv havde avlet, deels havde kiøbt om efteraaret, som de var i følgende priis /169/

Nemlig pr. td. byg kostede	4	—	—
og pr. td. haure	2	3	—
og denne sæd giemte ieg vinteren over og solte den det paafølgende foraar og sommer. Byget blev soldt for pr. td.	4	4	—
Og hauren for det samme, den havde kostet, nemlig pr. td.	2	3	—

Ieg tiente altsaa herved 4 mk. pr. td. byg ialt	7	2	—
---	---	---	---

Aaret 1807 havde ieg paa mine forældres loft 6 td. 3 skp. byg og 9 td. 1 skp. haure, som ieg deels selv avlet deels og kiøbt for penge og taget som for giæld hos mine skyldnere om efteraaret, som da kostede mig:

De 4 td. 4 skp. pr. td.	3	1	—
og den 1 td. og 7 skp. pr. td.	3	2	—
tilsammen ialt	19	5	8
og hauren kostede pr. td.	2	1	—
Ieg giemte denne sæd vinteren over og solt det i det p[aa]følgende /170/			

	rd.	mk.	sk.
foraar og sommer, nemlig byget for hver td. blev soldt igien for	4	–	8
Og hauren pr. td. for	3	–	–
<hr/>			
Ieg tiente altsaa paa pr. td. byg 5 mk. og pr. td. haure 3 mk., ialt tient	13	4	3

Min yngste broder haver ogsaa i disse sidst nævnte aar havt næsten lige saa megen sæd som ieg til denne handel og herved lige som ieg tient sig noget til gode og hand har været meere villig til at købe slige varer og kreaturer til at fortienne sig noget ved ind ieg og været aarsag til at ieg har tient en deel af disse ovennævnte penge, som uden ham ikke havde skeet for mig, og fra den tid, da hand begjonte at have noget kreatur og sæd tillige med mig, har vor fader været os meget hielsom til dette vort handels fremgang baade ved /171/ at tage et kreatur af vore til sig i sygdoms tilfælde eller ved anden slig ulempe, som kunde paakomme. Og tillige ved at kiøre vor sæd bort naar vi vilde sælge den og herfore tog ingen betaling m.m. som hand var os til gode med. Men i førstningen da ieg begjonte med slige handels sager og føren min øngste broder fik noget af disse ting tillige med mig, vilde hand aldrig giøre mig nogen dienst villighed hermed men var snart meere paaholdende hermed ind mangan fremmed hosbonde kunne været i mod sin tiennere. Vor moder har aldtid været en ædelmodig, kierlig, øm og godgiørende moder mod alle sine børn.

Nu alle disse vore handels sager baade med sæd, kreaturer o.s.v. har nu ved denne nærværende krigs

uroelighed næsten gandske ophørt for mig og min broder ved vor lange udeblivelse herfra i krigstiennesten. /172/

Om min hør avling.

I førstningen, da ieg begjonte at giøre karls arbeide for mine forældre, begjonte ieg at grave nogle smaae iordpletter, som ved mine forældres gaar eller i haven ei blev brugt til nogen sæd eller græsning og som ei kunde dyrkes under ploven. Saadane pletter iord grov ieg om foraaret og saaede en otting hørfrøe i og hvorefter ieg kunde avle nogle pd. hør og blaar, som ieg saaledes i nogle aar efter hinanden samlede samen og giemte og hvor af min moder giorte mig omsider 2 stykker læred, et stykke hør og et stykke blaar læred, hver paa 14 alen. Min moder og søster tillavede den med brydning, sketning, spinden o.s.v. og kostede mig intet, men min broder konne, som kunde væve lofte at vilde væve det for mig som hun ogsaa giorte, men de 13 alen blaar læred /173/ giorte hun sig selv et par lagen af, som hun derefter beholdt til sit brug. Hun lofte at betale mig dem, men nu er det 9 aar siden og det er indnu ikke betalt og de bliver vel ikke heller herefter. Ieg betalte hende dyrt vævpenge for de 14 alen hørlæred og dette skede imens ieg laae borte i krigstiennesten under den første engelske krig 1801.

Nu frøet, som ieg avlede af denne hørsæd, giemte ieg til at saae det tilkommende aar og hvad der blev over var til intet at tale om. Aaret herefter 1802 saaede ieg ogsaa en otting hørfrøe i en krog i haven, som ieg havde gravet, som ei kunde pløyes og efter dette bekom ieg jgien nog frøe tillige med 2¹/₂ pd. hørgarn og 2¹/₂ pd. blaargarn, som ieg giemte til videre hos min moder, det

hun /174/ selv havde tillavet saa vidt, men dette var ikkun kort og smaae hør, som ieg avlede af efter dette danske art frøe.

Ieg kiøbte herfore i aaret 1803 $\frac{1}{2}$ skp. tysk hørfrøe i Kiøbenhavn for 3 mk. 8 sk., dette saae ieg til helten med min halvbroder Christen, som lod iorden til og dyrkede den og ieg lod frøet til. Og efter dette fdk. saaed, som tilfaldt mig avlede ieg igien 3 fdk. hørfrø og 5 pd. hør og 3 pd. blaar, som min moder ogsaa tillavede saavidt til det skulle væves, men moder tilraadede mig at kiøbe et $\frac{1}{2}$ lpd. hør til, saa vilde hun af det tilsammen giøre et stykke læred heraf til mig. dette giorte ieg ogsaa og gav 1 rd. 4 mk. for et halvt lpd. hør i *Slagelse*.

Min moder giorte mig nu af alt dette et stykke læred paa 34 alen hørgarnet reet og blaargarnet slaaet paa ved vævningen der kostede mig 4 mk. alt det øvrige giorte min moder og kostede mig intet. Ieg solte 3 ottinger af dette hørfrø for 2 mk. 12 sk. men læredet giemte ieg til videre./175/

Aaret 1804 gav mine forældre mig tilladelse at saae et fdk. hørfrøe paa deres lod i marken. Efter dette avlede ieg et lpd. reenskettet hør og blaar og 2 skp. hørfrø hvoraf ieg solte 1 skp. 3 fdk. frø for 1 rdl. 4 mk. 8 sk. men høren som min moder tillavede giemte ieg til videre.

Aaret 1805 fik ieg ogsaa tilladelse at saae et fdk. hørfrø paa mine forældres lod, hvor efter ieg bekom jgien 2 fdk. 1 ott. frø og 7 pd. reenskettet hør og blaar, som ieg giemte til videre, men ieg solte 1 fdk. 1 otting hørfrøe for 1 mk. 14 sk.

Aaret 1806 havde ieg ogsaa 1 fdk. hør saaed paa mine forældres lod og hvor efter ieg avlede 1 skp. 1 fdk. frø og 10 pd. reenskettet hør og blaar, hvoraf ieg solte 4 pd. for 17 sk. pd. ialt 4 mk. 4 sk. Det øvrige giemte ieg til videre.

Aaret 1807 havde ieg ogsaa 1 fdk. hør saaed paa mine forældres lod, hvor efter ieg igien avlede 3 fdk. frø og 1 lpd. 2 pd. reenskettet hør og blaar, hvor af ieg solte 8 pd. for 1 mk. pd. tilsammen 1 rd. 2 mk. /176/

I samme aar giorte min moder 20 alen læred af noget af min hør og blaar, som kostet mig 3 mk. 12. til vævpenge, alt det andet giorte min moder og søster og det kostede mig intet. Dette læred tillige med de 2 forom melte stykker og det over blevne hør og blaar, samt hørfrøet haver ieg altsammen giemt til videre.

Aaret 1808 havde ieg ingen saaed af dette slags heller ind anden slags saaed i nogen maade, formeldelst denne nærværende krigs uroligheder som haver ved min vedholdende tienneste i samme standset alle disse mine forommelte nærings og handelsgrenne. Og i aaret 1809 ligeledes for samme aarsag skyld haver ieg heller ingen saad af dette eller anden slags m.m.

Men nu ved denne min hidtil første saad og handel med hør avlen haver ieg saaledes som her er vist avlet nogen hør og blaar og hvorved ieg haver udgivet ialt af penge 3 rd. 3 mk. 4 sk. for uden den umage ieg herved har havt i førstningen j sær med gravning og bestandig med /177/ flittig lugning, røskning, brydning, seekning²⁴ o.d.l. med hvad meere ieg formaaede at hielpe til med hos min moder som inda giorte det meste arbeide her

ved; men denne min umage haver ogsaa lønnet mig herfore.

Ieg haver solt hørfrø for 2 rd. 3 mk. 2 sk. og ieg solte ogsaa i disse aar hør og bla[a]r for 2 rd. 4 sk. af begge deele i alt 4 rd. 3 mk. 6 sk. og ieg haver indnu i det overblevne 1 $\frac{1}{2}$ skp. hørfrø omtrent i penge 1 rd. 3 mk. og 6 pd. hør og 12 pd. blaar i penge 2 rd. 1 mk. 4 sk. og 68 alen læred omtrent i penge 18 rd. 1 mk. Altsaa udgivet 3 rd. 3 mk. 4 sk. og indtaget i alt 26 rd. 2 mk. 10 sk.

Ieg haver altsaa ved min heele hør avl fortient i alt anslaaet til penge 22 rd. 5 mk. 6 sk.

Den 15. juni 1809 solte ieg 31 alen læred for 1 mk. 12 sk. alen ialt 9 rd. 4 sk. og ieg haver nu tilbage 32 alen læred $\frac{1}{2}$ skp. hørfrø og 10 pd. reenskiettet hør.

d. 20 mai 1809.

/178/

17. D.

Dam fandt om min Brors. Om min
 Kærlighed og Loven af mig Bøsteden
 Fint Bastards Sam Lige Løgen

Af veed 1803 gav min Søster mig
 et Brev at du var det mig søn
 Vamms fandt Tidpunktet nu Brevet
 som var det Lige Brevet min søn som du
 gang om at se om det Lige og at
 or stille du det du Brevt sig og at
 led du de var det Lige. Og da sig det
 mange siden maade var min søn
 Brevet sig om det søns Brevs og
 mig om at Lige Brevet det som at
 Kære var Lige var de gamle Kære m.
 in. Na fere sig det min søn det
 et Brev at min søn maade mig
 Lige Brevet, men mig Brevet den
 Kære med 17 8 B.

Som jeg følger den min 1806 Lige mig
 for den det at den maade Brevet Vamms

Som min Søsters. Brevet i den
 Kære og min Vamms søn med det
 med Brevet 2. gang og gav den god
 og min søn som sig sig maade alle den
 Kære 2. Kære furet nu Lige for
 med 17 8 B og ungarnet Lige for
 12 B den min søster Brev det mig
 nu fandt min søn alle Brevet mig i
 gang 5 og 12 B.

Nu om søster og Lige sig mig om det
 de søn og den gamle og sig søn af
 den Brev 2. handte 12 Kære Vamms
 som Brevet 2 7 8 handte det som min
 søn mig 2 15 B. den Brev
 søn Brevet det mig og min søn min
 søn at mig Brevet sig Lige Brevet
 Brevet som søn søn, men mig søn
 at det var sig Lige at Brevet Lige
 Kære var sig og søn søn med den
 den mig alle som det sig søn mig
 Brevet sig søn min søn at den med
 Brevet min søn Brevet som søn
 søn mig at søn min søn søn
 og søn det søn mig og søn det mig

To sider fra bind 1 med de selbiografiske optegnelser, der viser Søren Pedersens karakteristiske håndskrift. Den ændredes kun lidt over årene.

17. § Som handler om mine biier, om mine kakkellovne og flere af mig bekostede deele saaledes som efter følger

Aaret 1805 gav mine forældre mig et biistade af den aarsag, at ieg forige sommer havde indhentet en biisverm, som vilde flyve bort, men ieg, som den gang var nærværende, løb efter den og fulte den til den satte sig og vi fik den der paa tilbage. Og da ieg tillige i mange andre maader var min moder behjælpelig ved deres biiers oppasning ved at lave benkke til dem at staae paa, lappe paa de gamle kuber m.m. Saa her over fik hun min fader til at bevilge, at hun maatte give mig dette biistade, men ieg betalte dem kuben med 1 mk. 8 sk.

Den paafølgende sommer 1806 fik ieg forlov til at de maatte blive staaendes /179/ hos mine forældres biier i deres have og denne sommer svermede dette mit bistade 2 gange og gav en god sverm og en liden fra sig. Ieg maatte altsaa kiøbe 2 kuber hertil, en nye for atter 1 mk. 8 sk. og en gammel ditto for 12 sk. dem mine forældre solte til mig. Nu havde mine bier alt kostet mig i penge 3 mk. 12 sk.

Nu om efteraaret d.a. tog ieg den lille sverm og den gamle op og hvoraf der blev 5 kander $1\frac{1}{2}$ pot honning som kostet 2 mk. 4 sk. kanden tilsammen i penge 2 rd. 15 sk. Den beste sverm blev sat til og nu vilde min fader at ieg skulle tage dette bistade bort fra deres bier, men ieg syntes at det var saa lidet at sætte et enlig stade paa leie og paa anden maade kunde ieg ikke have det hos fremmede. Ieg bad derfor min fader at dette mit bistade maatte blive staaende hos hans indnu et aar. Min moder raadete ogsaa til for mig og hand lod mig /180/ da beholde det hiemme indnu et aar.

I det paafølgende aar 1807 svermede dette mit bistade 2 gange og begge disse sverme satte ieg til. Kuberne

havde ieg fra det forige aar. Ieg vilde indnu dette efter aar havt taget et op, men mine forældre meente at det var mig nyttigst at sætte dem alle til, da ieg nu skulle have dem paa leie. Og da ieg paa denne tid var i Helsingør som soldat saa lod ieg mine forældre raade herfore, som de selv best syntes, men da ieg nu ikke torte begiere det af min fader at beholte mine bier flere aar hieme saa havde ieg om sommeren, føren ieg ved den paakommende krig den 11. august 1807 blev indkaldt til tiennesten da lovet en gaarmand i min fødebye v.n. *Lars Sørensen* mine bistader i leie. Mine forældre lovede derpaa denne mand mine 3 stader i leie efter mine ord. Men i den paafølgende vinter ud døde bierne i den første sverm fra forige aar. Honningen som var i dette stade, som ikke var ringe, den brugte /181/ mine forældre og de folk, som havde det i leie, og ieg fik intet her fore, indnu havde ieg ikkun 2 stader som nu var paa leie.

I det paafølgende aar 1808 svermede det ældste af disse to bistader 2 gange og gav 2 gode sverme fra sig, men det minste fra forige aar svermede intet dette aar. Nu tilfaldt den ene af de unge sverme fra det første bistade leierne. Ieg havde altsaa indnu ikkun 3 stader nemlig de 2 fra forige aar og det ene unge fra dette aar. Ieg syntes nu atter at vilde taget det eldste op af disse og soldt honningen af, men min moder tilraatte mig at lade dem alle 3 staae til indnu et aar. Ieg adlydede hende ogsaa, men i den paafølgende vinter uddøde bierne j gien af det beste stade og kuben var inda næsten fuld af honning, som mine forældre brugte til eget brug, men ieg fik intet herfore, da ieg var indnu borte i krigstiennesten paa Amager. /182/ Ieg haver altsaa

indnu kun 2 bistader og slet intet bekommet ved dem i disse to aar.

I aaret 1809 svermede disse 3 bistader som stod over, der var de 2 mine og leiernes det ene 4 gange og gav 2 gode sverme og 2 ringere. Af disse som nu i alt var 7 blev begge de 2 efter sverme og en gamel sverm taget op som vi var lige om, og ieg fik til min part 1 rd. 1 mk. 7 sk. Nu blev der 4re stader sat til i den tilstundende vinter, hvor af de 2 var mine de gamle og de 2 sverme som vi var lige om, men i dene vinter udøde atter et af disse sidste, som ieg fik intet af. Ieg haver altsaa indnu ikke uden 2 stader og leierne èt, som stode vinteren over og blev indnu staaende paa leie hos same mand.

I aaret 1810 svermede disse 3 biestader hver 2 gange, hvor af de 4 sverme var gode og de 2 ringere. Af disse blev det ene gamle og de 4 gode sverme sat til og blev paa leie som tilforn. Og de 2 gamle og de 2 ringeste sverme blev optage, det ene af disse gamle og begge svermene til lige deeling, men det ene gamle var indnu mit alene og af dette samlet fik ieg til min part i dette aar 7 rd. 3 mk. for biverket./183/

Om mine kakkelovne.

Aaret 1802 kiøbte ieg 2 jern bilæger kakkelovne j *Kiøbenhavn*, som kostet 22 rd. 3 mk. den ene havde ierføder og den anden træ fod.

Aaret 1803 satte ieg dem bege paa leie, den ene fik en huus mand i Hønge v.n. *Niels Hansen* i leie for 4 mk. aarlig og den anden fik en huus mand j Rye v.n. *Hans Johansen* i leie ogsaa for 4 mk. tilsammen 1 rd. 2 mk.

Aaret 1804 beholdt *Niels Hansen* den kakkeleovn i leie, som hand havde forige aar for 4 mk. Og den anden fik smede enken, som boede i mine forældres indeste huus i leie for 4 mk. tilsammen 1 rd. 2 mk.

Aaret 1805 beholdt *Niels Hansen* den kakkelovn atter i leie, som hand havde tilforn for 4 mk. og smede enken beholdt den anden ogsaa dette aar i leie for 4 mk. tilsammen 1 rd. 2 mk. /184/

Aaret 1806 fik en sneekere i vor bye den kakkelovn i leie, som havde i 3 aar været i Hønge, for 4 mk. og den anden, som smede enken havde, blev staaende i mine forældres huus, som Christen Hansen fik i leie tillige med min kakkelovn for 4 mk., tilsammen 1 rd. 2 mk.

Aaret 1807 beholdt sneekeren den kakkelovn i leie, som hand havde forrige aar for 4 mk. og Christen Hansen beholdt ogsaa den anden i leie for 4 mk. tilsammen 1 rd. 2 mk.

Aaret 1808 beholdt sneekeren den kakkelovn i leie, som hand havde tilforn, men da hand om paasken s.m.a. flyttede sin bopæl og ieg da var borte som soldat gav hand mine forældre ikkun 2 mk. i leie for denne forløbne vinter. Den anden fik en vævpige, som kom til at boe i mine forældres indeste huus i leie for 4 mk. Tilsammen 1 rd. dette aar. /185/

Aaret 1809 var den kakkelovn som sneekeren havde havt ledig og ieg fik intet dette aar af den, den anden blev loft en *Frue Enke* i *Slagelse* i leie, men hun vilde omsider ikke have den, hvorover den ligeledes var ledig

dette aar og ieg fik intet heraf hellere om den aanden d.a.

Aaret 1810 leiede ieg den ene kakkelovn hen til en husmand i min fødebye for 4 mk. og den anden beholt mine forældre til deres brug i stuen, hvor den siden blev staaende som min egen, da ieg nu havde fæstet gaarden aaret 1810. Den anden kakkelovn beholt ovennævnte husmand i leie vinteren over 1811 for 4 mk.

Og siden tillod ieg mine forældre at opsætte og bruge denne i deres huus for intet saa leng de lever.

/186/ Om mine øvrige sager bekostning.

Aaret 1796 købte ieg mig en nye fyr kiste, som var tinget hos en snekker i Korsøer, kostet 3 Rd.

Aaret 1803 gjorde ieg mig et lidet henge skab. Brederne samt laas og nøgel, med hengsler og farve kostede mig ialt 1 rdl. Det øvrige gjorde jeg selv og kostede mig intet.

Aaret 1800 købte ieg 12 sølvknapper der var gamle ansigter 8 skillinger²⁵, som i forhen var sat stilke udi, af den lille *Jens Hansen* i vor bye og jeg gav for hver 12 skilling, tilsammen 9 mk. Ieg havde 6 saadanne skillinger foruden, som jeg herpaa lod sætte stilke udi, kostet 6 sk. stykket, tilsammen 2 mk. 4 sk. og dette tillige med skillingerne var i alt 15 mk. 4 sk. Disse 18 knapper satte ieg i en damaskes brystdug, som ieg havde købt 4 alen til tillige med 6 alen af samme slags tøye til en under trøye, paset til same brystdug, men trøyen kom der intet sølvknappe udi for det første.

/187/ Aaret 1803 købte ieg et pr. sølvknæspender for 1 rdl. 4 mk. til et pr. buxer og i samme aar lod ieg sætte

stilke i 8 sølv 8 sk. for 6 sk. stykket, var 3 mk. og dette tillige med skillingerne var i alt 1 rdl. 1 mk. Disse 8 knapper satte ieg ogsaa i dette pr. nye skindbuxer, som ieg ogsaa havde bekostet for rede penge.

Samme aar 1803 købte jeg mig et sølv begere paa en pæls størelse med 3 knape u[n]der af en smuk danelse og er af *Kiøbenhavns* prøve sølv, som ieg bestilte hos en guldsmed og hvorpaa er min *navn* S. P. S. og aartalet 1803 og samme kostet 8 rd.

Aaret 1805 købte ieg mig atter et mindre sølv bægere paa $\frac{1}{2}$ pæls størelse af same statur af p[r]øve sølvet og staaer ligeledes paa 3 knapper og mit navn og aarstalet det kostet 5 rd.

Samme aar 1805 købte ieg 6 sølvspiseskeer, som ligeledes var af *Kiøbenhavns* prøve sølv, de vare bestilte hos herren eller guldsmeden til et herskab paa /188/ landet og skulle kostet 24 rd., men da de vare færdige bleve de ikke afhente. Ieg som nu herpaa forlangede dem til kiøbs fik dem for 22 rd. De var af en meget smuk statur med prøve stemplet og aarstalet paa.

Ieg haver foruden dette ommelde ogsaa kostet en deel klæder baade til daglig brug af valmen og læred foruden nogle andre klædes stykker som ieg reent ud købte for rede penge, saasom klæde til en kiøle, til en under trøye, skindbuxer, lommetøreklæder o.d.l. saa og som hatte, huer, støvler, skoe, knive, spender m.m., som ieg altsammen selv haver kostet for egne penge, for uden de daglige arbejds klæder, som ieg stedse haver som en fremed karl maatte bekoste istandsat saasom med farvelønn, syelønn, knape, baand og deslige, men min moder har aldtid givet mig dret til alle mine klæder uden betaling og kierlig hiulpet mig med mange en plokke skilling til hielp at bekoste disse ovennævnte

klæders deele for alt efter som /189/ det i den 13. § om min løn er vist, og min fra førstninge overmaade haarde og knape fader har efter haanden alt meere og mere, men nu i sær i sin alderdom forandret sig meget og er nu i mange henseender især i hielp og godgjørenhed mod sine børn næsten det modsatte af sin adfærd imod sine børn i sin ungdom og nu i nogle aar har hand dog for det meste betalt for vore klæder at sye m.m. og tillige i mange andre maader hiulpet os til rette med vor deel som kreatur og andet, imens vi har været borte som soldatter.

I aaret 1808 den 3de januari købte ieg et sølv lom uhr i *Helsingør* paa en *axion* for 13 rd. Uhret ligger i 2 sølvkasser, det viser baade dato og *secund* forudet de sædvallige minut og time visere og det er af de nye engelske uhre.

Nu hidtil haver ieg vist det meste og vigtigste af ald min handel og /190/ nærings bedrifter i min ungdoms tid indtil den stund, da denne nærværende krig urolighed paa kom, der næsten gandske standsede alle disse mine handels og nærings greene, ved det at ieg nu saalenge maa være borte herfra som soldat i krig tienesten, men uagtet at jeg nu herved var saa got som udelugt og tvungen til at lade alle disse for om melte ting fare og lige stille, saae havde ieg dog indnu ikke tabt gandske modet eller løsten hertil, men tengte indnu over hvorledes og paa hvad maade ieg kunde fortienne mig noget i steden for det, ieg nu satte til som soldat. Paa de forommelde maader kunde det nu intet hielp at tenge at fortienne mig noget ved, men der tilbød sig en anden leilighed til dette mit øyemed opnaelse, nemlig:

Ieg havde tilforn, der min søster blev gift 1804, faaet /191/ en deel store sølvpenge, eller som mand alminde-

lig kalder dem heele penge, som min svoger og søster begge havde samlet i deres ungdom, men da de nu bleve gifte, kunde de ikke spare disse penge for at ugive og bruge dem, og føren de dette vilde, begierte min søster, at ieg vilde bytte med dem og give dem gangbare penge for disse og dette giorte ieg ogsaa. Min søster forlange 40 rd. af mig, men gav mig ikkun 36 igien. Ieg vægrede mig noget her ved og sagte at ieg vilde ikkun hvis ieg skulle beholde dem, qvittere 2 rd. paa disse 40, men hun svarte mig, at det ikke var for meget at give 1 rd. opgielt paa hver af 10, altsaa 4 paa de 40 rd. og individere sagte hun, var det deres agt at løse disse penge igien saasart de kunde og dermed lod ieg mig nøye og hun fik de 40 for de 36 rd.

Disse sølv penge haver ieg siden den tid havt, men min søster og svoget har siden den tid ikke kunet /192/ havt evne til at bytte dem om igien, men behøver paa denne tid ind lige saa haart som dengang ieg fik dem, at have gangbare penge ved haanden.

Ieg kune heller ike vende at spare disse penge, naar ieg engang med tiden skulle faae nogen bopæl eller som det heder sætte fod under eget bord, og om ieg da paa denne tid havde nogle saadanne penge, da vilde ieg vist lige saa nødig som min søster og svoger lade saadanne penge komme ud til fremmede, hvor mand da i saa fald fik slet intet meere herfor ind de egentlig var myntet til og saa havde ieg tabt mine 4 rd. og da fik mine misundere ind hertil den glæde over mig, at faae min trange forfatning destod nøyere at hvide og da udsprede samme til min beskiemmelse og deres fornøvelse.

Og nu ved disse forestillinger besluttede ieg at vilde ved en beqvem leilighed om bytte dem tillige med nogle som ieg selv havde samlet og min yngste broder illige

maade havde ogsaa nogle saadanne /193/ heele penge, som hand havde samlet sig.

Nu indtraf det sig under nærværende krigs urolighed, at her blev i begiøndelsen af aaret 1809 væxlet og ombyttet en hoben guld og sølv penge og der blev givet 3 a 4 til 4½ mk. til opgiel paa hver rd. af slige guld og sølv penge og dette kom ieg og min broder i erfaring om. Nu meente ieg, at vi ikke bedre kunde anvende vore penge, vi havde af dette slags, ind faae væxlet dem paa saa maade. Ieg giorte her paa min broder det forslag, at vi skulle skrive hiem efter vore penge og faae ombyttet dem saaledes og dette bifaldt min broder ogsaa og ieg skrev hiem til vore forældre herom og de sende os dem ogsaa med et sikert bud, som bragte os dem rigtig alle, de vi havde af det slags, og som var i alt 85 rd. 1 mk. 6 sk., der blev os tilsendt i følgende pengemynter, nemlig /194/

	rd.	mk.	sk.
8 dukater a 3 rd. stykket i alt	24	—	—
19 spesier croner a 1 rd. 1 mk. 8 sk.	23	4	8
3 russiske robler a 1 rd. st. er	3	—	—
2 spesier croner a 5 mk. st. er	1	4	—
2 croner a 4 mk. 4 sk. st. er	1	2	8
7 spesier croner a 2 mk. 8 sk. st. er	2	5	8
50 rixorter a 1 mk. 8 sk. st. er	12	3	—
1 spesier a 1 mk. 8 sk. er	—	1	4
10 femten skillinger er	1	3	7
50 tiie skillinger er	5	1	4
32 otskillinger	2	4	—
13 fem skillinger	—	4	1
133 fier skillinger	5	3	4

i alt tilsammen er 85 — 12

men de 5 rd. 3 mk. 4 sk. som var fier skillinger fik vi ikke væxlet.

Men alle de øvrige, som i alt er 79 3 8 af alle de, som blev væxlet, fik vi 4 mk. til opgiel paa hver rixdaler alt-saa 10 mk. for 6 mk.

Vi fik altsaa til vexel penge 53 — 6
Vi fik da for de 79-3-8 jgien 132 3 14

/195/ De 5 rd. 3 mk. 4 sk. sendte vi derpaa hiem igien som var alle fierskillingerne, som vi ikke fik ombyttet. Min yngste broder have 2 rd. af disse og hand eiede de 24 rd. af det, som blev væxlet og fik 40 rd. igien for samme, altsaa tient 16 rd. Og der var 3 rd. i fierskillinger af de 36 rd. som ieg forhen havde faaet af min søster og svoger, de overbleve 33 rd. af dise blev væxlet og hvorfor jeg fik 55 rd. jgien for same, altsaa tient 22 rd.

Jeg havde de øvrige 22 rd. 3 mk. 8 sk., som blev væxlet og hvorfor ieg fik jgien 37 rd. 3 mk. 14 sk. altsaa tient 15 rd. — 6 sk. De 7 rd. af de penge, som blev væxlet af de ieg havde faaet af min søster og svoger havde min søster i forveien faaet af vor halvbroder Christen og derfor givet 4 mk. mere til ham ind de sølv penge galt, som hun fik og 1 rd. havde hun forlevet af disse, medens hun havde dem. Der blev altsaa væxlet 26 rd. af deres penge og derfor blev givet igien 43 rd. 2 mk., altsaa tient herved 17 rd. 2 mk. /196/ Og paa de 7 rd. som blev væxlet af min halv broders fik ieg jgien 11 rd. 4 mk., altsaa tient herved 4 rd. 4 mk.

Nu havde ieg, som forhen er vist, givet 4 rd. til opgiel paa de 36 rd. som ieg havde faaet af min søster og svoger og nu giver ieg dem 6 rd. til foruden de forrige 4, tilsammen 10 rd., og de øvrige tillige med de af min

halvbroders, beholder ieg selv og naar ieg nu fra regner disse sidst nævnte 10 rd., saa haver ieg ved denne handel tient i det heele 27 rd. 6 sk.

De 6 sølv spise skeer, som ieg havde kjøbt i aaret 1805 for 22 rd., dem solte ieg nu ogsaa til degnen Hr. *Trusterup i Havreberg* for 30 rd. d. 24. april 1809. Ieg tiente altsaa herved 8 rd.

Nu saaledes, som hidtil er vist, har ieg stedse hidtil anvendt den muligste flid, som har været mig muligt. Selv under nærværende krigs tildragelser /197/ har min løst til stræbsomhed ikke lagt sig hos mig, men ieg seer hen i alle mine handle maader paa sparsommelighed og formues erhvervelse paa lovlig maade saavidt mine andre nærværende omstendigheder tillader det og ved denne sidst næste handel, som var den aller for deel agtigste for mig af alt det, ieg hidtil har foretaget mig, har ieg herved tient. saa meget, som ieg behøver at bruge til at leve af til hielp med linningen i krigstienne-

sten i lang tid, ia i nogle aar og imiller tid vil ieg haabe en forandring med krigen til det bedre.

Og nu ved alle disse mine hidtil førte bedrifter er ieg ogsaa bleven skikkelig velbeholden baade med varer og penge tillige med klæder, som ieg dog saa got som selv haver erhvervet mig, ved min vedholdende flid og sparsommelighed tillige. Og disse to dyder forenet under et gudfrygtig og ham hengiven sind ere de grundvolde som /198/ mand skal byge sin velstand paa i livet. Og det menneske som af et got forsæt bestræber sig her paa skal vist ikke mangle livets nødtørtige ophold for sig og dem Gud giver ham i verden at forsørge. Du ald naadens gud og fader evig takket og priset være dig for den æle løst til stræbsomhed og flid, som du haver nedlagt hos mig. Giv ieg aldrig misbruger samme ved gierighed eller deslige laster men til Guds ære og mit eget gavn og beste for tid og evighed.

18 § Om mine sinds lidenskaber og tilbøyeligheder m.m. i min ungdoms tid

Ieg var som forhen er meldt i min spede barndom meget arig og ofte skrei og græd og var urolig og dette tillige med ureenhed og andre spede børns omhue og pleie, kostede mine forældre især min ømme moder megen uroe og /199/ møyne, men ieg voxte og trivedes got. Der ieg voxte noget til var ieg ikke, som de fleste børn almindelig gierne vil i lei og forsamlign men var hellere ene og morede mig selv med hvad ieg falt paa. Dog vilde ieg gierne meget være hos min moder; ind og der ieg blev støre omtrent 6–8 a 10 aar var ieg sielden nogen tid i forsamlinger eller leie med andre børn, men nu langt hellere læste i mine bøger som ieg fra første stund og fremdeles har havt en overmaade stor løst til og hvorføre ieg mange gange fik utak af mine forældre, men ieg blev lige fuldt ved Tillige begiønte ieg meget tilig at have lidet arbeids sager at sysle med for mig selv om indskjønt at disse var til liden eller ingen nytte, ia undertiden skadelig naar ieg som intet forstod begiønte at vi[l]de save og hukke paa træestykker, som var bestemt til andet brug o.s.v. /200/

Indog efter at ieg var bleven ene dreng i mine forældres gaar havde ieg liden eller ingen løst til forsamlinger eller leie, det skulle være sielden at min moder kunde faae lokket mig til at følge med min søster og halvbroder til jule stuen eller andre deslige forsamlinger. Og dersom hund fik mig engang hertil saa varte det ikke lenge føren ieg gik hiem igien. Men siden hen over mit 20 aar da ieg begiønte at giøre karls arbeide, forandredes min løst til dette gandske. Ieg begiønte at følge villig med de andre unge folk i forsamlinger, holt lav med hos dem og især gav nøye agt paa deres danse, som ieg synes befalt mig vel. Min søster, som ikke var

den ringeste heri, sagte og lærte mig ogsaa noget heraf, som ieg alt agtede nøje paa, og ieg lærte efter haanden det og gik /201/ villig med og lod mig ikke lenger bede herom. Dette undredes mange af mine bekientere over og derfor ofte sagte til mig, at dette havde de aldrig tilforn tengt om mig af min anden homør fra barne og drenge aarene af. Kort sagt, ieg blev efterhaanden de andres mester her i og var her over for det meste deres formand i alle deres danse og slige julle og fastelavns leie m.f. og nu fik ieg undertiden utak af min fader, for hand synes, at ieg holt mig for meget her til. Saaledes blev ieg veed til ieg var over 30 aar, da begiønte det noget at tabe sig hos mig, da baade de fleste af mine forige leigekammerater afgik, vore forige danse blev aflagt og nye som man kun lidet kiente blev almindelige brugte jsær som valser o.d.l. og frem for alt krigs tjenesten, /202/ som ieg nu stadig maae holde, hindrer mig gandske her fra, og her over er dette nu næsten jgien heelt fremmed for mig.

Ieg har af naturen ikke været meget sædelig i opførsel og taler ved forsamlinger o.d.l. men der i har min søster meget foregaaet mig, og hun holt mig derover det meget fore, hvordanne ieg især i først ningen skulle skikke mig og ieg lydede hende ogsaa ad og rettede mig efter hendes ord.

Til ander vilde løstigheder har ieg ikke havt nogen lyst, saa som til at giøre folk latterlige, at prøve styrke, brydes og slaaes o.d.l. og af vrede har ieg aldrig til denne dag giort. Noget trettekie og lidet selv klog har ieg stedse i min barn og ungdom været til hen imod mit 30. år da ieg især ved min megen over bevisning af læsningen har ret erkient disse feiler. Men dog /203/

har ieg ikke meget trettedes eller klamredes med nogen jsær som fremmede, men undertiden med mine søskende da vi var børn tilsammens.

Spille bolt og kieler ²⁶ har ieg nok en liden tid havt løst at være med ved, men snart igien holdet op og siden en liden tid seet paa de andre, men omsider ilet til min bog, peen eller mine smaae arbeider som ieg stedse har havt til mine forældres eller eget nytte for uden de almindelige daglige arbeiders forretninger.

I opførsel og klæder har ieg især i den daglige været meget simpel og som vi fra barndommen af blev van til, da vore forældres fattigdom ei tillod os det uden til yderlig nødvendighed, men da deres vilkaar forbedredes og vi siden hen kunde, som det heder, holde fremmede folk af gaarde ved vort arbeide /204/ i deres gaar, saa fik vi ogsaa nogen bedre klæder til at bruge baade til daglig brug og til hellige dage. Dog sparte ieg nøye paa de nye og nøye udsled de gamle, uagte ieg havde mange gode og smukke kleder, som ieg som karl selv har bekostet og som ieg brugte naar ieg tillige med andre paa høytids dage, ved bryllupper og deslige indfant mig hos andre hvor ieg gjerne vilde være paaklæt lidt skikkelig.

I ord og taler har ieg ikke været nogen tid stolt eller rost mig selv af det ieg har gjort eller eiet, men ladet gierningen svare for sig, der best viser hvad menesket er og det som det eier. Heller ikke har ieg som mange klaget, at ieg intet har eiet men været nøysom og takket Gud for de gaver hand har forundt mig og opmuntret andre til det samme og ikke har ieg ved mine ord mistrøstet enten mig /205/ selv eller andre; men her kommer ieg til at talle om en feile, som ieg ofte haver begaaet mod mig selv, nemlig ieg har stedse og af naturen været

aaben hiertig og talet meget fortrolig min meening til den ieg har været hos, saavel om mine egne begivenheder, som andet. Og dette er ofte misbrugt til min egen fortræd, da mine misundere heraf haver benyttet sig at udsprede same. Da det er langt rettere handlet ei at talle videre med sin ven i dag ind mand vil høre af sin uven i morgen.

Ieg har været middelmaadig til min spise men, altid og havt en god tidighed til mad og got kunnet spise, som ieg ogsaa har got trivedes og arbeidet efter og ieg har været en elskere af hvede brød og gjerne spist mad med kryderier paa, været en elskere af melk og smør /206/ med god ost, men ey at spise allene har ieg slet ikke git spist. Sul og fiet har ieg kunnet spist hos andre, men saltet kiød samt fisk har ieg ikke spist uden til sult, men fersk synes mig det lit bedre. Have urter som vidkaal, kartofler, gule og pistenakke røder med flere af slige ting er mig meget kierkommet; og en stor elskere af frugt er ieg, især ebler og perrer m.m. Pølse, kage og deslige har ieg elsket, naar den var fiin og got tillavet og velsmagende og sød melk mad og fersk suppe har ieg gjerne spist. Sød melk har ieg meget gjerne baade spist og drukket, men øl har ieg nok vildet drukket til at slukke tørsten med, men ølmad enten samen varmt eller for sig selv har ingen tid været min løst at spise. Hvad andre slags drikke /207/ som vine og des lige har ieg nok git havt, men sielden faaet noget af. Mød er mig behagelig at drikke, kaffe og teevande bryder ieg mig ikke om. Tilforn har ieg aldrig vildet smagt det men her paa Amager, hvor ieg skriver dette, er ieg blevet noget vant til at drike det, som her er almindelig i brug. Men det i vore dage saa almindelig brendevins drikken, dette haver ieg af naturen havt løst til at nyde vel af,

men formedelst denne driks store misbrug har ieg stedse stredet med mig selv og afholt mig nøye fra at nyde mere heraf ind ieg kune taale og havde got af, da mand alt for ofte seer mange sørgelige følger heraf og som ieg fra min første stund af alt for ofte har erfaret fra min faders side, som forhen i dette skrift nok som er viist. Og ingen af /208/ alle de nærings midler ieg kiender bliver saa meget misbrugt som dette som des være noksom er bekient. Det meste unde som skeer bliver almindelig udført i drukkenskab og de største og fleste laster udøvet og det vanærer mennesket saa dybt at det ikke meere ligner sig selv men fornedrer sig i dyrenes klase, ia under dyret, naar mand saaledes berøver sig selv forstandens brug og mand maae nødvendig tabe en hver retsindig meneskes agtelse herved, foruden den skade og svaghed mand foraarsager baade sin siel og legeme, skiendig ødeleger sin formue og høylig fortørner Gud ved saa skammelig at misbruge hans gode gaver i livet; og nu ved at betragte og rettelig at forestille mig dette i sin heele afskyelighed, har ieg fattet det stadige forset nøye og alvorlig at vogte mig here fore og som ieg i mine /209/ bønner til Gud ogsaa har bedet ham om sin bistand at imodstaa. Og ieg er indtil denne tid dog ikke sønderligen blevet besmittet af denne last.

Intet tobak har ieg til denne tid brugt uagtet at lidt kand være gavnligt som ieg maaske ogsaa bruger her-
efter.

Bandet har ieg intet eller meget sielden hverken i vrede eller daglig tale, men adligevel er mine ord antaget for sande og der er sat lid til mine løfter, som ieg har bestræbt mig for at holde nøyagtig, som er en deel der bidrager meget til et meneskes agtelse. Heller ikke sverger ieg eller nævner Gud lætsindig i daglig talle.

Kortspil om penge. Denne lei, som ansees for en forløstelse men bliver af alle leie snart høyligst misbrugt og er et forførende middel for mange til megen daarlighed /210/ Mange spilder her skiendig sine penge og formue bort, megen anden sønd kommer her af som tretterie, slagsmaal, drukkenskab, som synes at være forbunden hermed m.f. slige laster og for ung domen er det et slemt forførende middel til mange daarligheder, som almindelig flyder heraf, hvilket ieg som noget erfarer heri kand sige med hvished.

Thi ieg har stedse og fra først af fundet nogen behag heri men ved Guds hielp og fornuftens brug holdet denne begierlig hed inden sine grenser indtil i mit 33 aar, 1808, da ieg som soldat var i krigs tiennesten i Helsingøer, da ieg vovede mig til at begiønte nogle gange at begiønte paa at spille kort om penge som ieg ogsaa havde stor fristelse til da vi var en 12 soldater som laae paa et stort kolt loft og ved tidens langsomhed heri /211/ og kuld nøttes mand til at gaae anden steds hen og her ved kom vi i vanne med at spille kort, først noget til driks som det heder, men siden efter om penge, som immer blev høyere. Først spillede vi styrvolt og polskpas til bre[n]de viin og siden om en skilling, 2 á 4 til indskud og bedden dobbelt, og snart begiønte vi med 3 kort spil og hvor ved ieg immer hen tabte. Ieg havde snart tabt hen imod en rd. penge, som allerede fortrød mig og ieg haabede at vinde dem igien en anden gang og siden holde op, men ieg tabte atter noget mere. Ieg vovede nu undertiden at spille 3 kort og 6 skilling á 3 kort og 12 sk. i den mening engang at vinde, men dette skede ikke under tiden kune ieg spille frit men for det meste tabte ieg og det var en nat ieg spillede 2 rd. bort /212/ Nu bemærkede ieg, at dette var et galt haand-

værk, ieg drev og dette umuligt kunne vedblive om ieg ellers vilde mit eget vel. Ieg havde nu allerede sat en 6 rd. til herved. Vel havde ieg omtrent selv nydt drikkevarer for de halve af disse, men dette var ijkun for det meste til over daadighed og legemet mere skadeligt indgavnligt. Ieg holt nu op med ergelse over mine tabte penge. Men dette var mig nu gandske svert at forlade dette, som havde saa meget tillokkende for sig for sine brugere. Men da ieg med same fik et andet qvarteer, som ophørte dette gandske for mig og ieg har siden ikke spillet kort om penge og det bliver vist ikke mere mit haandværk. Ieg havde vel nogle gange hiemme i min fødebye spillet simpelt 3 kort om penge, men ieg har aldrig havt nogen held heri som maaske er til mit gavn ellers kunde ieg været blevet mere /213/ vant hertil at bruge dette unyttige og skadelige spil som neppe kand bruges uden sønd og bedrageri og hvor ved mange geraader i forleggenhed og taber meget her ved i mere ind en maade for den som meget er hengiven hertil.

Ieg haver i min ungdoms tid haft en nogenledes god helbrede og ieg haver dog intil denne dag ingen betydelig skade taget paa mine lemmer ved stød eller bræk og de naturlige børne kopper havde ieg der ieg var et barn og skade mig intet. Paa mine sandser har ieg endnu ingen skade lidt men for gangen aar 1808 var ieg paa en tid meget daarlig i mine øren og endeel tunghør, men samme for gik igien nogenledes af sig selv. Engang

i aaret 1801 var ieg blevet meget daarlig i mine tender, som i et fierding aar saaledes tiltog, at ieg tilsist /214/ nødtes til at gaa paa syge stuen, saasom ieg i den tid var i krigstiennesten. Her satte lægen strax en stoel til mig at side paa og tog frem sine indstrumenter. Ieg maatte skjønt med banghed vise ham hvilken tand ieg havde meste pine udi og denne bragte hand strax ud af munden og forsikrede mig ei at faae undt i dem nu mere for det første og ieg har siden til denne dag i 8 aar ei havt engang ret undt i mine tender.

Ieg har altid været meget let søvnet og været middelmaadig til at nyde samme, men siden ieg kom i kongens eller krigs tiennesten har ieg ikke sovet med nogen sødhed eller rolig hed, uden nogle faae timer naar ieg har været meget tret af dagens arbeider og strabaser ellers ikke.

Ieg er liden af væxt og simpel j min udseende og middelmaadig af anseelse, men i dette legeme boer /215/ en *aand* som af Gud er urustet mig gode forstands og vittig heds evner. Og dette lille legeme har indtil denne dag udført meget nyttig arbejde. Oh give Gud ieg stedse maae bruge begge deele til saa megen nytte som er mig muligt og til min Guds og Faders velbehag saa vilde ieg naar tiden kommer med glæde forlade verden og rolig gaae evigheden i møde og overlade jorden vor legeme og himlen vor siel til evig glæde og salighed.

§ 19. Om min tienneste udi krigstanden

Der jeg var 24 aar gammel blev ieg den fjerde gang ieg var paa sessionen udtaget til soldat at tienne kongen i 8 aar som /216/ land soldat ved kongens regiment 7. comp. no. 185, men siden et 114. den 1. mai 1800 for Sæbygaars *amt* i Sielland.

Jeg var ikkun det ringeste soldattermaal høy, nemlig 61^{1/2} tommer og der meentes, at ieg skulle voxet meere, som var aarsagen til at ieg ei blev taget før, og at ieg kom saa tit til sessionen.

Jeg fik derpaa mit indrulerings pas hen ad sommeren og derefter skulle møde i *Exersere* skolen i Kiøbenhavn den 19de septmbr s.a., hvilken ordre ieg efterkom og her gik ieg i skole i 7 uger og der efter reiste ieg hiem den 9de novm s.a. De sidste 8 dage af disse var ieg syc af feberen for det meeste i mine tender, men ved nogen lindrin dermed slap ieg dog hiem tillige med mine andre lærerkammeratter. Men ieg havde en overmaade streng lære mes- /217/ ter, en tysk under offeseer, hed *Leverens*, som var blant 40 den groveste mod sine lærlinger i heele skolen.

Mit andet soldatter aar, som var 1801, da vi havde den første engelske krig, da blev vi for samme aarsag skyld, indkalt til tiennesten den 10de mars og forblev i Kiøbenhavn som soldat til den 28 agust s.a., altsaa i 24 uger og 3 dage, efter hvilken tid ieg reiste hiem jgien.

Ieg var af forkiølse blevet sye ved en i 8 dage vedholdende vaagen baade dag og nat, da fienden gjorde sit angreb paa Kiøbenhavn og iust paa samme dag, som sydommen bemestrede mig blev ieg tillige med alle, som havde lært tillige med mig udkomaderet til forsvar og arbeide paa det saakalte 3 *Croners* batteri²⁷. Nu troedes, at ieg melde mig sye af feihed for at undgaae dette og derfor maatte ieg adligevel afsted; men

her tog sydommen snart meere til og ieg skulle arbeide /218/ men kunde ikke hvor over ieg fik hug og mange forhaanelser og tiltale, som en der var gandske uduelig. Og nu hvad ieg ikke var svag saa blev ieg nu her baade af *engrelse* og den haarde behandling og i 8 dage som ieg var her kom der ingen søvn i mine øyne og et 2 skillings surbrød var alt den spiese ieg nød i 8 dage. Og ieg havde aldrig vendet at komet meere levende til *Kiøbenhavn* eller hiem, men der efter kom ieg i land og paa syge stuen, hvor ieg efter haanden kom mig og blev frisk igien og siden gjorde tienneste i Kiøbenh. tillige med de andre. Hen ad sommeren blev ieg atter udkommanderet paa skibene at lære at betienne kanoner til skibs, tillige med alle dem som var under 4 aar i tiennesten, men her kom ieg vel jgiennem med hvad ieg skulle gjøre, og efter 9 dage kom vi alle i land jgien og gjorde tienneste indtil den 28de agust, da ieg reiste hiem, som ieg paa batteriet aldrig havde vendet /219/.

I dette aar gjorde ieg 23 garnisons vagter og 3 natte begvit²⁸ vagter og heele tiden gik paa fæstnings arbeide omtrent en dag mellem hver vagt dag og herfor fik vi 12 sk. hver arbeids dag foruden vor brød og lønning, som var i dette aar 6 sk. og 1 pd. brød om dagen. Ieg fik mine *dusør* penge 5 rd. og mars penge 1 rd. og afreiningens penge 3 rd. 3 mk. Ieg satte intet til af mit eget dette aar, men sparte 2 rd. 3 mk. af disse.

Og fra det forige aar, som ieg lærte, det ieg har glemt at melde om, da gjorde ieg 2 vagter og vort lønning og brød var 4 sk. og 1 pd. brød om dagen og ieg fik mine *dusør* penge 5 rd. og mars penge 1 rd. og afreiningens penge 4 mk. 8 sk. Foruden disse satte ieg til af mit eget 1 rd. 2 mk.

Det 3de aar ieg var i tiennesten 1802, da var ieg i

Kiøbenhavn i 4 uger til den sædvanlige mynsteretid. I dette aar kom ieg saaledes til skade, at en dag, /220/ som vi exerserte paa Nørre Fælle blev ieg uforvarende stukket af min bagmands baiunet bag i min høyre haand, som faae dage derefter nøtte mig paa sye stuen, hvor ieg efter en 14 dage blev helbredet igien og ieg kom herud af 2 dage føren mynster tiden var forbi og ieg reiste hiem tillige med de andre. I dette aar giorte ieg 2 vagter. Vor lønning og brød var 4 sk. og 1 pd. brød om dagen. Ieg fik mine *dusør* 5 rd. og mars penge 1 rd. og afreiningss penge 3 mk. 9 sk. Af disse sparte ieg 1 rd. 3 mk.

Det 4de aar ieg var soldat 1803, da reiste ieg til mynstring den 20. mai som sædvanlig og var i *Kiøbenhavn* i 4 uger til den 17. juni, da vi reiste hiem jgien. I dette aar havde ieg en god helsen og sundhed. Vort lønning og brød var som tilforn 4 sk. og 1 pd. brød om dagen. Ieg fik mine *dusør* penge 5 rd. og *mars* penge 1 rd. og afreiningss penge 3 mk. 8 sk., af disse sparte ieg 2 rd. 1 mk. I dette aar giorte ieg 1 vagt. /221/

Det 5de aar ieg var i tiennesten 1804, da reiste vi paa mynstring den 20. mai som sædvanlig, men Kongens regiment var nu flyt til Helsing øer, hvor vi, som stode ved samme, nu maatte til. I dette aar varede mynstringen ikkun i 14 dage, da *Kronprinsen* vilde tilig uden lands. I dette aar var ieg heller ikke sye, men var frisk og nu hvert aar kom lettere jgiennem med mine tiennestes forretninger. Vort lønning og brød var som sædvanlig. Ieg fik mine *dusør* penge 5 rd. og *mars* penge 1 rd. 2 mk. og afreiningss penge 3 mk., af disse sparte ieg 3 rd. 3 mk. I dette aar giorte ieg 1 vagt.

Det 6de aar ieg var soldat 1805, da reiste ieg paa mynstring den 20. mai til *Helsingøer*. Der vi havde exer-

seret her i 14 dage marserte heele regementet til *Kiøbenhavn* og laae den første bagtalion, som ieg var ved, i leir paa vester fælle i 14 dage. Derefter reiste vi jgien til Helsingøer at levere af og derpaa reiste hiem den 17. juni. /222/ I dette aar havde ieg en god helbrede men en sver strabase og i leiren en meget maadelig anstalt baade med natteleie, som ikke var andet ind halm i tættet, og pusning, som vi maatte giøre paa den blaaete jord og inda ordentlig. I dette aar giorte ieg 3 vagter. Vort lønning og brød var som sædvanlig, men i de 14 dage vi laae i leier fik hver mand 1 pd. kiød om dagen som vi selv maatte kaage i kieler og ved brende, som vi hertil fik. Ieg fik min *dusør* penge 5 rd. og mars penge 1 rd. 2 mk. og afreiningss penge 3 mk. 6 sk., af disse sparte ieg 3 rd. 3 mk.

Det 7de aar ieg var soldat 1806, da reiste vi til mynstring den 20. mai og saa til Helsingøer og som sædvanlig i 4 uger, men dette aar brugte ieg ikke geværet, men ieg tillige med dem som havde lært med mig, der nu var de ældste i tiennesten, blev antsatte til fæstnings arbeide paa Kronborg fæstning, hvor vi fik 8 sk. om dagen i /223/ arbeidsspenge foruden vor lønning og brød, der var som sædvanlig, men om søndagen var vi fri, der efter reiste vi hiem den 17. juni. I dette aar havde ieg ogsaa en god helbrede. Ieg fik mine *dusør* penge 5 rd. og *mars* penge 1 rd. 2 mk. og afreiningss penge 3 mk. 12 sk., af disse sparte ieg 3 rd. 3 mk.

Og nu af 12 landsoldatter, som stod ved same comp. og lærte tillige med mig, var ieg selvanden som giorte her den 7. mynstring. Den ene var død og de 2. blev fri med 6 aar, men ieg og en til maatte her giøre den 7. mynstring og nu var ieg jnda vel fornøyet, at ieg havde naaet saavidt og meente nu at være sikkert fri for videre

tienneste. Men ieg skulle indnu staae fast i Krigs Ruln et aar som overkomplet i aaret 1807 og da have mit afskeens pas ved sessionen 1808 og derved gaae over til lændeværnerne. Ieg blev ogsaa rigtig fri for den 8. mynstring 1807 og ei blev fordret til mynstring, men /224/ blev hiemme. Thi dette, at vi her blev efter givet aar mindre ind vor indrulerings pas fastsatte, skeede af des aarsag, at efter den nye bestemmelse med krigs tiennesten fra aaret 1803, at ingen karl skulle efter den tid indskrives til krigs tinnesten lenger ind paa 6 aar. Saa bleve vi som sidst var taget paa 8 aar nogle fri med 7 og andre med 6 aar, dog falt det som meldt i min lod at blive fast i 7 aar. Men denne tiennestes bestemmelse er igien forandret i aaret 1806 til 8 aars tienneste for det heele og siden til landeværnerne til mand er 45 aar gammel.

Nu som ovenfor er vist da ieg havde gjort den 7. mynstring haabede ieg sikkert at blive fri for meere at komme saaledes til krigs tiennesten, saa meget mere da ieg blev fri for den 8. mynstring i aaret 1807. Men dette mit haab feilede meget. /225/ Det meste var indnu for mig i denne stand tilbage. Thi i dette sist nævnte aar 1807 paakom pluselig denne nærværende krigs urolighed ved vore fienders, de engelskes, lumske og nedrige over fald paa Sielland og Danmark, for hvilken aarsag vi alle som indnu stode fast ved krigs tiennesten blev indkalt den 11. august s.a. og 8 dage der efter alle landeværgerne. Men videre om denne krigs udfald samt om forandringen meg krigsfolket m.m. og jsær med landeværgerne har ieg paa et andet sted i mine skrifter omskrevet, vil der fore ikkun melde saameget her, som ieg find[e]r nødvendig til at vise hvor meget og hvor lenge ieg selv siden den tid har været tjenstgiørende o.s.v.

I dette aar 1807, da ieg den 11. august fik fra sognefogden den ordre om midagen kl. 12 at skulle inden 1 times forløb begive mig paa reisen til /226/ *Helsingør*, efter kom ieg samme befaling og indfandt mig ved regementet den 15. s.m. hvor ieg forblev til aarets ende, nemlig i 20 uger. Ieg fik mine dusør penge for dette aar 5 rd. men ingen mars penge. Ieg fik min afreiningens penge for disse 20 uger 1 rd. 5 mk. 5 sk. og ieg gjorde 19 garnisonsvagter og 20 natte beqvte vagter foruden noget fæstnings arbeide i mellem paa *Cronborg* og Nye Batterier som i og ved *Helsingør* bleve gjort og anlagte.

Vort lønning var fra den tid vi blev inkalt til St. Mortens Dag 10 sk. og 1½ pd. brød om dagen. Men efter denne tid fik vi 13 sk. og 1½ pd. brød om dagen, som siden vedblev.

I dette aar havde ieg stedse en god helbrede og mine forretninger gik mig got fra haande. Ieg satte til af mine egne penge i denne tid 5 rd. foruden mine dusørpenge, der som sædvanlig var 5 rd. og afreiningens penge som var 1 rd. 5 mk. 5 sk., som ieg alle tillige forbrugte i ommelte tid. /227/

I aaret 1808 forblev ieg fra aarets begiøndelse i tiennesten til den 5de juli altsaa denne gang i 26 uger og 4 dage. Dog var ieg i febr. m. hiem i 4 dage og 4 dage paa reisen hiem og did igien, i alt 8 dage, som ieg dreven af en barnlig kierlighed og omsorg for mine gamle, svage og sørg modige forældre paatog mig denne reise, som var baade frem og tilbage i alt over 30 miile. Ieg havde ikke andet forlov hertil ind en under offeseers, som ieg var paa skov comande²⁹ med. Og i disse samme dage blev samme skov comande jgien indkalt til tiennesten og da fattedes 8 mand, af hvilke ieg var den ene, som

først melde mig 4 dage derefter. Vi slap uden straf, men under offeseren, der havde givet os tilladelse hertil at gaae hiem paa nogle dage maatte lide den krigstraf at lige 48 timer krom, men vi erstattede ham med en liden gave herfore. Saa nær var ieg herved geraadet /228/ i stor fortred ved denne min korte permission, der var forbunden med nogen tilsættelse af penge for mig og megen strabase ved den lange vei paa saa kort tid. Men da mine forældre saa ofte i deres breve til os havde yttret at et af os eller muligt begge maatte see til at komme hiem at tale med dem ind nu engang, saa som vi ei havde seet hver andre fra den stund at denne ommelte krig begiønte og for samme aarsag skyld var uvis at komme mere til hverandre. Saa paatog jeg mig for samme aarsag skyld denne reise hiem til dem, men som snart kunde forvoldt mig fortred og straf.

Ieg vil her for vidtløftighed skyld ikke talle om den fornøyelse mine forældre følede herover ved min hjemkomst til dem o.s.v. Der ieg reiste fra dem igien gav min moder mig 2 rd. og min fader 1 ditto til reise penge og kiørte for mig 6 miil³⁰ hen ad veien og ieg gik derefter den øvrige vei til Helsingør og her forblev atter i /229/ tiennesten som sagt til den 5. juli. Da vi sidste overkompletter, som nu havde tient paa 9de aar ved den første tienneste blev permiteret hiem ind til videre fra regementet efter kongelig befaling.

Nu var ieg denne gang hieme i 14 uger fra 14 dage efter St. Hans dag til 14 dage efter Mikkels dag altsaa i heele høsten og paa den nyttigste aarstid, der var mine forældre til megen hielp og mig selv noget. Men der paa fik ieg jgien ordre ved sognefogden efter amt mandens befaling d. 14. *octobr.* s.a. at møde ved landeværnerne af *amts* destriktet, som staar *organiseret* ved 4de *anekterede*

Bagtalion 2. *Compani a Danske Liv Regiment*, hvor ieg forblev tjenst giørende til aarets ende. Ieg var altsaa i tiennesten i 37 uger dette aar, udi hvilken tid ieg stedste var sund og frisk og vel udførte min tienneste. /230/

Ieg fik mine *dusør* penge for dette aar 5 rd. og afreiningens penge 3 rd. foruden disse satte ieg 3 rd. til af mine egne penge. Ieg giorte i denne tid 34 garnisons vagter og 16 natte *piqvæt* vagter for uden noget fæstnings arbeide.

I aaret 1809 forblev ieg fra aarets begiøndelse i tiennesten som landeværner paa *Amager* hvor ieg ved min indkaldelse den 14. *October* 1808 maatte møde og har her været indquarteret hos landets beboere, bønder og huusmænd. Ieg blev i april maaned d.a. permiteret hiem paa 10 dage, reisen frem og tilbage ibereinet. Det, som ieg udrettede denne gang hiemme var ei til nogen betydenhed til arbeidet at reine, men min meste hensigt var som før at erfare mine forældres tilstand, opmuntre, trøste og glæde dem noget ved min nærværelse. Ogsaa at raades med dem om deres forfat-/231/ning for fremtiden med gaarden og saavidere. Og om et huus, som ligger paa mine forældres gaarlod, som til denne tid var ledig, men videre om dette saa vel som gaarden m.m. skal paa et andet sted vises. Ieg forlod derpaa atter mine forældre efter at have over lagt med dem om vores fælleds anliggender for fremtiden og som vi beste synes efter [nær]værende omstendigheder og givet dem de beste raad, ieg syntes og fant raadeligst til vor fælleds beste, og møde jgien efter ordre paa *Amager* ved *Compagniet*, som ieg til hørte.

Nu blev ieg ansat som bagtalions skrivere hos bagtalions *aiudanten*, men saasom samme *offiseer* var ei god at komme overeens med, da hand reent ud at sige var en

n . . . og mit sind og væsen kom slet intet over eens med hans og ieg tillige ikke kom til meere *gase* /232/ herved ind tilforn, saa befalt dette mig slet intet, men ieg begierte at gaee til tiennesten jgien, som hand ogsaa tillod mig, men med en vrede hue og hand udvirkede hos min *lieutnant* ved *compagniet*, at ieg derpaa fik et meget slet kvarter og siden satte for mig saa meget hand kunde hos mine *offeserer* ved *compagniet*, som ogsaa for volte mig noget fortred.

Ieg blev derefter ansat til at skrive roparterne ved 2 vagter, som *compagniet* af gav mandskab til og giorte ingen anden tienneste. Dette befalt mig vel og ieg forrettede dette i en 14 dage og ieg var hos *aiudanten* i 4 dage og i samme tid var mit *Compani* skæf hiemme ved sin herregaar og gods paa Sielland, men imiller tid kommer hand jgien til *comp.* og i same dage kommer der ordre /233/ til bagtalionen, at der skal udkommanderes 15 mand af hvert *Comp.* til *roflotilien*³¹ og same skulle tages saa meget muligt af de yngste og ugifte hved hvert *Compani*, og da ieg var ugift og nylig overgaaet til landeværnerne, saa blev ieg nu ogsaa taget hertil og blev udkommanderet paa kanonbaaden *Littra n. X eller 10*, den 24. mai d.a. ved Dragøe paa Amager. Men her finder ieg aarsag til at vise en hendelse, som vel ikke er sielden men dog merkeligt og kand skjønt til min ærgrelse tienne til advarsel for mine læsere.

Imens min *captain* var her denne gang hiemme havde præsten³² i min fødebye *Havreberg* besøgt ham og iblant andet havde *capt.* spurt ham om min opførsel m.m. og hvordanne, ieg havde lært saaledes at skrive ned mere, som befalt *capt.* vel. /234/ Her paa svarede præsten at *capt.* ingenlunde skulle troe, at ieg var saa, som hand ansaa mig for, men at ieg var et menneske, som søgte at

ophidse folk til stridigheder og vilde selv *agere* prokurator for dem. Og at der i øvrigt var slet intet got hos mig til nogen og at ieg søgte at nedrive alle præster og herremend m.m., som denne æreskiender saa troeløs og skammelig tillagde mig. Der *capt.*, som er af et hidsig sindelav, hørte disse ord, opvages hand til vrede mod mig og sagte, at da hand nu viste, hvad ieg var for en karl, saa skulle hand nok have mig her efter i hukommelse ved enhver leilighed. Og nu det første hand kommer her ind igien til *comp.* finder hand strax her det første leilighed til at udkommandere mig til *roflotillen* /235/. Jeg havde saavel som de fleste andre ved *comp.* ikke vendet dette, og de fleste underoffeserer ved *comp.* havde ydermere nogle gange ytret, at de gierne vilde at ieg maatte vedblevet at skrive paa vagterne for dem og forblive ved *comp.* uden videre tiennest. Og blant andre havde ieg en ven, som var mig gandske ubevist. Denne sagte til *capt.* at han kunde io lade mig blive i land for undrer offeserernes skyld med skrivningen, men *capt.* sagte, ieg skulle afsted. Dertil svartes, hvarfore ieg iust skulle afsted, da ieg var en karl som kunde ved mange leilighed bruges vid *comp.* til et og andet, som kunde forefalde jsær med skrivningen angaaende m.m. men *capt.* svarte hertil atter og ligesom med en vred mine og s[v]or der til, ieg skulle /236/ afsted, som ieg ogsaa maatte, men hvorved en deel ved *comp.* forundredes. Ieg gik med et munter sind dertil, og ieg havde ogsaa meget got paa kanonneer baadene og levede vel og kom got jgiennem med mine forretninger der. Natte leiet var det daarligste, men dog taalelig, og ieg var ene soldat paa den skierbaad blant 63 mand matroser, hos hvilke ieg omgikkes vel og ingen kom mig for nær i nogen maade.

Men der ieg nu var tillige med de andre 14 mand marseret væk til søes anholt denne min ven hos *kapt.* om at faae bedre underretning om hans vrede til mig, som i flere maader kune mærkes hos *kapt.* Endelig sagte denne til den anden mand den heele sammenhang og ord for ord saaledes, som det var sagt til ham af præsten og lagte dette til, at ieg /237/ skulle have jhukomelse. Den anden mand bemærkede nok, at hand intet kunde udrette noget hos *kapt.* for det første, men blot svarede at ieg kunde være udsat for misundelse e.d.l. og at ieg vel ikke iust havde gjort mig skyldig til det som var sagt, men *kapt.* troede præsten og vedblev sit forsæt.

Men da ieg tillige med den øvrige comande 12 dage derefter kom i land igien, saa blev ieg snart underrettet om det heele, som sagtes mig jgien ord for ord, og ieg blev advaret her ved nøye at tage mig i agt for *kapt.*, som var bleven mig saa vred, at ieg maatte vide at holde mit tøy ret pusset og tage mig i agt ved exerseringen o.s.v. Ieg erfarede snart sandheden her af, da *kapt.* tiltalede mig haart ved enhver leilighed /238/ og offte uden minste forseelse. Men begge løytnanterne, af hvilke den ene var den mand, som her viste sig mod mig som en broder og sand ven, syntes at ieg ikke havde forskylt en saa haar tiltale og behandling, sagte til *kapt.* flere gange, at ieg exerseerde og gjorde mine ting got, som ieg ogsaa nøye beflittede mig paa. Og her ved undgik ieg nogenledes *kapt.* hender for det første, og i miller tid forandres vel hans sind noget efter haanden indtil hand enten selv erfarer det rette heraf eller ved andres under rettning overbevises herom.

Men tengt engang mine venner, en slig gierning af en præst at være begaaet mod den, som hand udvortes holder for sin ven og i samme tid, hand taler dette om

mig hos *kapt.*, tilskri- /239/ ver hand mig paa det venkabeligste i mine forældres navn om vore sager mellem os selv. Og denne mand haver ieg stedse holt for min oprigtige ven og aldrig enten gjort eller til denne tid sagt ham imod, men talt vel om ham ved enhver leilighed hos mange, som der ei har vel kunnet lide han og der fore talt ilde om ham.

Men hand haver ei lønnet mig, som ieg fortiente, men bevist mig et uvens handling og det i høyeste grad, som haver været af det slags, mand dog sielden finder, at der io dog haver været lidet eller mere aarsage dertil. Men hand har uden minste aarsag, som en morder vildet bruge en andens sver til at dræbe mig med, af det som ieg kand formode af jdel misundelse og det fra en mand, som det dog allerminst kunde /240/ formodes en saadanne handling.

Lær heraf, mine læsere, at tage eder i agt for menneskene og hvor varsomt mand maa være i ald hvor omgang og samqvem med dem o.s.v. Og Guds omsorg for sine børn kiendes lige saa tydelig her af, da ieg blant disse farlige uvenner dog fant venner, som ieg aldrig havde gjort mig forbunne, men som dreven af en ædel følelse antog sig mig at forsvare og udrede som vidt muligt mod dette forræderi, som snart kunde blevet mig svart ved saadan en mand og i denne stand. Thi uden denne stand vilde ieg have leet heraf og lidet eller intet bryt mig herom.

Ieg kom da siden som melt tillige med den øvrige kommandoe i land igien og til tiennesten efter 12 dage og for blev derefter i land at gjøre tienneste jndtil videre eller /241/ indtil aarets ende 1809.

Nu i dette aar var ieg i tiennesten heele aaret paa de 10 dage nær, som ieg var permiteret hiem i april

maaned. Ieg havde i ald denne tid en god helsen og sundhed, og mine forretninger gik mig nogenledes got fra haande undtagen med den handel om præsten hos kaptainen, som forvolte mig en deel fortred og det i flere maader. I dette aar gjorde ieg 65 vagter. Ieg fik mine dusør penge 5 rd. og afreiningens penge, men for afreiningens pengene tog ieg under monderings tøye. I dette aar satte ieg ingen penge til af mine egne, men sparte og tiente i alt 20 rd. til mit eget beste, foruden de 15 rd. i priis penge fra Helsingøer og foruden det, ieg tiente ved den handel med mine sølv penge og sølv skeer og foruden det ieg tiente ved min koe og faar, bier og kakkel-

ovn, men haver kjøbt bøger for en 7 rd. og kostet klæder for en 5 rd. og foræret min søster og svoger for de fødevarer de har sendt mig 10 rd. /242/

I aaret 1810 var ieg i tiennesten 39 uger paa *Amager* og i *Kiøbenhavn* og i samme tid gjorde ieg 50 vagter. I dette aar satte ieg intet til af mine egne penge, men sparte al min dusør og afreiningens penge 4 rd. 4 mk. Ieg var 2 gange efter kongelig ansøgning hiempermitteret dette aar. Den første gang fra d. 29. april til 20. mai, og den anden gang fra den 29. juli til 3. septb. og endelig blev ieg med mange flere hiempermitteret den 1ste novb. til aarets ende. /243/

20 § Skildring af min heele vandel udi krigstanden

Det er af den foregaaende § noksom bevist at min skiebne i krigstanden jkke har været heldig, men at ieg udi denne stand har offte prøvet adskillige gienvortigheder og det fra første stund, da ieg indtraatte i denne stand. Og det var alt saa ingen under at den tilig tabte sin løst for mig. Og ieg har heller ikke nogen tid fundet mig velfornøyet med den, men stedse betraget den som en byrde og hindring for mig paa min vandring giennem livet. Som den og virkelig i mange henseender har været, uagtet den ogsaa har havt nogle gode følger med sig for mig, men de første har for mig saavel som de fleste /244/ andre i krigstanden overtaget de sidste. Thi foruden den megen tvang og haarde kuuer, mand maae stedse her være under og følgelig er berøvet sin meste og kiereste fridhed, uden hvilken mennesket føler liden fornøyelse af livets øvrige gode ting, saa settes mand ogsaa betydelig tilbage i sin velstands befordring og som tillige er forbunden med megen bekjæmring for vore efterladte venner, som forældre, børn, egne mage, søskende, o.d.l. der ofte meget savner baade vor hielp og vi deres. Og ieg, som tillige har havt en sind der ikkun lidet var over enstemmende med denne stands egenheder og for endeel vilde og sønde fulde opførelse, saa har det været mig saa meget destoe tungere, uagtet ieg dog stedse har kunet gjøre min tienneste nogenledes got. Men ved min svaghed /245/ og den meget strenge adfær mod mig i de første aar tabte den sig gandske for mig, saa ieg siden stedste har betragtet den som en byrdefuld stand for mig og følgelig liden eller ingen løst havt hertil. Føren denne nærværende krig paa kom, under hvilken ieg har været mest tilfredsstillende med min forblivelse udi krigs tiennesten, saasom ieg dreven af en nødvendig overbevisning om mit fødelands

skiebne og tarv under de nærværende omstændigheder ved krigen finder mig forbunden og bevæget til at saa vidt muligt bidrage til dets videre forsvar og hævn mod fienderne for det tab og vanære, som saa troeløst og skiendig er tilført os og aldrig kand ieg tengke herpaa uden med den bitreste harme. Og herover er det, at ieg nu meest finder mig beroligende med min forblivelse i krigstanden /246/ meere ind til forn.

Krigstanden haver ogsaa nogle gode følger med sig for sine undergivne og meere for nogle ind for alle, og som ieg har melt har denne stand ikke været gunstig for mig, men der fore er det ikke sagt, at alle i krigs tiennesten har eller maae prøve saa megen modgang som jeg, men der imod er der nogle som haver saa vel, at de snart jkke ved af, at de ere soldatter, jndskiønt at krigstanden i det heele at reine er en almindelig byrde stand for det unge mandkiøn, og som sætter mange langt tilbage i sin velstands befordring o.s.v., som oven for er melt.

Mand lærer, seer og er farer meget i denne stand, som kand tienne til nytte. Og mest af den, som engang er bleven opmerksom paa at agte /247/ efter det, som foregaar om sig, saa vidt mand kommer.

Ieg haver ved min vandring i krigtiennesten, skiønt ieg aldrig har været uden for fødelandet, hvilket ieg tit havde ønsket, seet mange nyttige og skiønne indretninger med bygnings, havers, markers og deslige deeles forbedrede anvendelse, som i tiden kand være et skiønt og følgeværdig exempel, selv i min stand, som ieg mest seer hen paa det, som er og kunne være passende for. Og frem for alt en bedre anvendelse og dyrknings maade med iorden, haver og træers plantning ind det indnu skeer paa min føde egn, som indskiønt den alle-

rede har gjort nogen fremgang dog indnu staar langt til bage for adskillige andre egne j Sielland og efter beretning /248/ jnda langt mere for Danemarks øvrige lande, af hvilke Sielland staar meget tilbage her i. Men dog ved Kiøbenhavn og Amager og ad *Helsingørs* kanten seer mand mange skønne indretninger og anvendelser med gaarde og steders anlæg med træers plantning baade som skov i marken og frugttræers anlæg ved gaarde i haver o.d.l. og den nyttige kartoffel avl meget at drives, men især paa det lidet Amager seer mand denne saa vel som alle andre have frugter drives til en stor fuldkommen og jordens anvendelse vel at iagttages paa beste maade. Og nu alle saadanne skønne begivenheder læger ieg nøye merke til for egen afbenyttelse i sin tid, efter formue og omstendigheder.

Mange fortræffelige men tillige simp- /249/ le haandværker og redskaber seer mand gjorde og brugte med behendighed til megen nytte, adskillige slags kreaturers formerelse og bedre afbenyttelse med lettere underholdning o.s.v.

Mand lærer ogsaa i denne stand bedre at skikke sig mellem folk af alle stender i opførsel, klædedragt og i sin talle, der snart mest bidrager til vores agtelse. Mand lærer her først rettelig at lyde og alvorlig at efterkomme sine forresattes befalinger. Og her bliver mangt en stift og haart sind saa ymyget, der tilforn aldrig havde ladet sig under deres forældre eller velgiørere bevæge, at det efter denne tid bliver bløt og bøyelig. Mand lærer ogsaa her ret at sætte priis paa det gode, som mand ofte tilforn følesløs har modtaget og da følgelig /250/ vil herefter bedre paaskiønne det gode med hiertens fornøjelse og taknemmelighed baade mod sine rette venner og velgiørere som fornemmelig mod Gud

selv hvor fra alt det gode vi nyder i verden bliver os givet og fra hvem der stedse tildeles os utalige velgiøringer. Mand lærer ogsaa selv at holde i veie med sin deel, heie og pase paa sine klæder og andet tøye, som mand tilforn snart intet tog sig af.

Og her lærer mand best at kiende forskiel mellem got og undt og da sætte pris paa det gode med den kierlighed og taknemmelighed til dem som ere befordrere her af. Og j blant disse mine beretninger over de gode følger, som kand drages af denne stand maae ieg til sluttning melde et ord om min øvelse med skrivningen, hvil- /251/ ken ieg uden denne stand vist aldrig havde kommet saa vidt med, som ieg her ved er kommet. I det minste havde ieg knapt nogen tid faaet leilighed til at skrive enten dette mit levnets løb eller mange andre ting, som ieg har skrevet over, havde ieg ikke kommet til denne stand eller i det minste aldrig til den fuldstændighed, som det nu har. Hvilke ting dog lenge og meget har været i min agt at faa udført.

Og nu saa vidt, som hertil er vist kand krigstanden have mange gode følger med sig for sine undergivne, og flere ind som her er melt om og som ikke er ubetydelige. Men det kommer nu an paa, om mand vil ogsaa benytte sig her af, men som ieg frygter at det des være sielden skeer hos den største part. /252/.

Thi denne afbenyttelse og gode følger ved krigs tjenesten kand ikkun finde sted hos den mand, som engang har opladt fornøftens øyne til at agte paa det som fore gaar om ham og tengke der over. Men den største hob agter dette indet, men følesløs overskuer det alt med en flygtig tange, som ved stundom kand opstige hos saadane, men hastig og uder virkning bort svinder ved andre vilde betragtninger, som er forbunden med

de almindelige ungdoms vildfarelser som sviir, kortspil om penge og til driks, dans, støye agereri o.d.l., som har bemestert sig dem. Og derfor følger ei kand agte paa det forige som udkræver et stille og efter tenkelig sind, men disse er vel maaske ogsaa undertiden befriet fra nogle andre byrder, som følger med denne stand og som nogle gange har tryket mig maaske mere ind disse /253/.

Ieg har sielden været i forsamling ved svir eller drik med kortspil om penge eller deslige, i mens ieg har været i soldatter standen. Et pr. gangge havde ieg dog faaet for meget at drikke, meere ind ieg vel kunne føre, mens da forholdt ieg mig gandske stille, til det gik over, og saa fore satte ieg mig nøyere at tage mig i agt derefter, at det ei oftere skulle skee for mig. Engang var ieg ogsaa kommet noget i vane med paa en føye tid at spille kort om penge, og hvorved ieg tabte nogle rdl. penge, men ieg holt derpaa inde med dette arbeide, og ieg har

hverken siden eller før brugt det haandværk. Men selskab med mine kammerater af venner og bekientere har ieg gierne nogle timer vildet snakke med dem og imedens drukket en pæl brendeviin og et pot øl og spiist /254/ os et stykke mad tilsamens, og der paa undrtiden gaaet ud og seet os lidt om. Ellers har ieg for det meeste opholdt mig i mit qvarteer og læst eller skrevet.

Ieg har ingen tid brugt at bande i min daglige talle og ellers meget sielden. Men dette har for voltet mig nogen for haanelse undertiden jsær i de første aar, ieg var i denne stand. Men dette kunde dog ikke bevæge mig til at forandre min engang fattede beslutning herom. Men blant de af mine kameratter, som engang ret har lært at kiende mig og været noget hos mig, har agtet og vel kunnet lide mig som deres ven. Men den vilde og stolte, som gierne er ved kortspil og sviir og bruser op med afskyelige eder og banden og anden Guds bespottelse, men denne er ieg sielden enig eller ven med. /255/

21 § Om mine venskabs kjerligheds og elskovs handlinger i min ungdoms tid

Ieg har været meget, ia vel under tiden alt for villig og tilbøvelig til at omgaaes mine kammeratter, som ieg har yndet alt for aabenhierdig og fortrolig, og samme har siden ofte, skjønt uden aarsag fra min side, maattet til min ergrelse erfare, at disse som ieg holt for mine venner var i grunden mine uvener og stemte i med mine fiender til min forhaanelse og min fortrolige omgang med dem og taller m.m. er misbrugt mod mig selv, og mand maae rettelig sande ord- /256/sproget som siger, at en ret trofast ven er rarere at finde ind guld i dise tider, og mand burde ikke ander ledes omgaaes sin ven i dag, ind mand vilde høre samme fra sin uven i morgen. Men dette er min natur imod, som lettelig vil holde dem for min ven, der taler got og betroer mig ham alt for meget ved min aaben hierlighed, som i saa maade er en feiler hos mig. Da verden er saaledes i saa maade, at den ene broder vanskelig kand ret tiltroe den anden og dette har erfarenhed allerede flere gange vist mig, hvorpaa det ene eksempel noksom beviser, der meldes om i den 19. § og flere har og saa hendet mig af dets slags, men som ieg for vidtløftighed skyld ei her vil tale videre om.

Og da ingen af os alle er frie /257/ for feiler, saa er det ogsaa vor pligt at tilgive vore svage brødre, og ieg har af des aarsag ei heller nogen tid næret had eller hevni i mit hierte til nogen enten af disse mine troeløse venner eller andre mine modstandere. Men den som engang har vist sig falsk mod mig af de, som ieg omgikkes og holt for mine venner, dem betroer ieg mig ikke oftere til i slig maade. I vrede har ieg været meget betengelig og ikke strax giengieldet min modpart. Men naar ieg har sat mig imod har ieg ikke let givet efter, men naar min modsatte har vist sig eftergivende var ieg

strax færdig at betale ham med lige mønt og efter vreden kunnet talle got til dem, naar de har gjort det, men ellers ikke for det første en tid der- /258/ efter. Et kjerlig og hielpsom sind har ieg stedse næret til mine forældre jsær min moder, søskende og andre og gierne befordret deres vel saa meget det stod i min magt og glædet mig over min næstes lykke og fremgang, da ieg ei har været plaget af misundelsens last, men gierne ønsket alle jsær de som haver levet skikkelig tilsamen med dem, som har været om hverandre stræbet ærlig og ei har overgivet sig til laster, lykke og fremgang i deres vandel giennem verden. Og som det forhen i denne bog er vist bidraget saa meget det stod i min magt til mine forældres og søskendes velstand og fremme, og det samme skal ieg ved guds bistand vedblive saalenge mine dage skal blive her paa iorden efter de omstændigheder og formue, som mig her forundes./259/.

Nu kommer ieg til at talle om elskovs venskabet, som baade er og bør være det vigtigste, vigtigste og urokkeligste venskab af alle, saasom at her paa beroer for en stor deel menneskets baade timelige og den evige lyksalighed. Og da ieg stedse har anseet dette for den vigtigste handling i livet saa haver ieg tit og ofte indsluttet denne begiering i mine alvorlige bønner til Gud, at hand i tiden vilde tilskikke mig en ægte mage, der vilde blive min troe og hulde hielper inde paa livets bane, og at ieg i hende maatte finde en ven, der vilde stræbe urokkelig med mig, trøste, hielpe og staae hinanden bii i giennem alle vore /260/ hendelser i verden. Og at hund maatte have et af Gud velsinet dydig hierte, at vi begge med hver andre maatte føre vor vandel til hans behagelighed. Og at vi maatte af Gud velsines med børn og livets frugt, der er den ypperste have hand

skienker menesket paa iorden. Og uden denne vilde ieg i ægtestanden savne den vigtigste deel af hans jordiske velsinelser, men om saa skeer da med inderlig hengivenhed anraaber ieg ham om viisdom og forstand, som maatte forundes mig og min ægte ven til vel at opdrage de børn som os maatte forundes i dyd og gudfrygtighed, uden hvilket vore børn kunde blive os den største byrde, som desværre erfaringen ofte har vist. Alt dette haver ieg ofte med et følende hierte anraabt Gud om, at mig /261/ maatte i tiden forundes. Og i øvrigt var min attraad og løst helst at ægte en pige ikke fordi, at io mangel en enke kvinde kunde være lige saa god, ia i mange parter bedre ved erfaringen og saa videre, og saa almindelig eier de noget mere af timelig formue, som ogsaa og med rette kand kaldes en velsinelse og baade i livet, men for dig at her med gierne følger stedbørn, som stedse er en aarsag til et slet ægteskabelig venskab, og dette ungaar mand dog ved de første, og i det hele betragtet er altid ægteskabet varmere mellem et pr. unge ind gamle og bedre passer sig til en hver tid tilsammen baade i ungdomen og alderdommen. Men dette overlader ieg til Gud og er for nøyet med hans til skikkelser for mig, og kunde ieg ikkun leve til hans /262/ velbehag, saa tvilleder ieg ingen sinde over, at hand io vist gav mig dette, som ieg har bedet ham om, hvis at ieg ikke, som desværre skeer, at ieg ved sønd og svaghed i min dyd gjorde mig uverdigg her til, hvad velstand og de jordigske velsinelser i min ægtestand kand blive mig anbelangen. Dette haaber ieg ved fælleds flid og sparsommelighed forenet med et dydig og hengiven hierte til Gud, at er holde for fremtiden lige som hidtil uden mangel og nød, saa lunge ieg skal være beboere af af denne iord.

Ieg har ligesom alle andre følet naturens drift og en ikke ringe til bøvelighed til at velge sin mage og med denne at omgaaes naturlig efter den natur drift, som af skaberen er indplantet os alle. /263/ Men min gode oplysning af Guds ord, hans egen med virkning og min engang fattede beslutning om at blive kysk og tugtig, min mandom ubesmattet til det øyeblik, ieg inlader mig i ægteskab. Alt dette har bidraget til, at ieg stedse har holdet mine begierligheder inden fornustes grenser og afskyet det som stredede her imod. Dog har denne reenhet i min siel noget aftaget ved de mange forførende smiger og til lokkelser, som især i den søndefulde krigstand ofte frister os hertil.

Men den almindelige elskovs syge, der ofte meget forstyrrer ungdommens glæder og lader dem berøve sig næsten sin heele ungdoms fornøjelse, ia nogle forliser livet selv herved, og denne er den største fiende af vore ungdoms glæder /264/ men dog i meget forskjellig grad. Af denne har ieg iust ikke været meget plaget. Vel har ieg med lengsel nogle gange næret godhed og kierlighed til nogle piger efter stand og vilkaar lige med mig, men samme er aldrig kommet til nogen fuldkommenhed mellem os. Og det er siden jgien gandske blevet til intet, maaeske vare de mig eller ieg dem ikke værd eller tienlige for hverandre. Ieg havde et par gange attraaet at vilde ægtet en enke kvinde og som vare unge og beboede en god gaar, som ieg vel kiente baade qvinderne og deres steder, men samme kunde ikke skee for mig, da disse allerede vare halv gifte med deres anden mand, føren den første døde, som ieg siden fik at hvide.

Der ere mig ogsaa gjorde nogle /265/ tilbud om velhavende gifter maael af unge enker, som beboede gode steder, men disse kvinder har ikke befaldet mig vel til at

skule være min kone, og derfor har afslaget mig der fra. Og en deel piger har i den hen seende giort sin opvartning hos mig, men de samme har ikke heller velbefaldet mig til at leve med i ægttestanden. Og altsaa heller ikke er blevet til noget hermed.

Og nu paa saa maade er min ungdoms tid indtil denne dag i henseende med mine elskovs og kierligheds til dragelser hen gangne for mig uden nogen fast beslutning eller afgjørelse, hvor der skal blive min ægte-mage i tiden. Indnu vil ieg bede Gud, som ieg ofte haver giort, hand vilde give mit /266/ hierte den atraad at elske den, som vile blive mig tienlig for tiden her og evigheden hiset. Og herpaa hviler mit haab.

Ieg føler mig i denne min frie og for elskovs forbindelser ubetvungne stand meget lykkelig, og der gives i dets sted plads i mit hierte til mange nyttigere tanker og betragtninger over de ting, som baade her i livet og hisset i evigheden kand forhøye min lyksalighed, og hvor meget tungere vilde denne langvarige krigs tjeneste været mig, om ieg skulle ladet en fast kiereste og ven tilbage ved min bort reise. Ieg havde i saa fald handlet ilde baade mod mig selv og hende, og ieg havde heller ikke i gierningen bevist Gud den tillid, som ieg var pligtig ved at lade ham, ald viisdommens herre, raade for dette mit egteskabs val, som vil, naar vi ikkun søger hans rige og den retfærdighed /267/ som er ham behagelig, saa lade alt andet jordisk tilfalde os, som er os tienligt. Min tillidsfulde siel til Gud giver mig det haab efter mine mange gientagne bønner og ønsker, som stedse fornyes hos mig, at hand bøyer mit hierte til at elske den, som i verden er mig af ham forseet til hustrue og kaldes ieg bort inden den stund her fra,

følger ieg med megen tilfredshed min himmelske faders kald og efterlader min plads til en anden.

Og da ieg ligesom alle andre mennesker paa iorden er uvis om, naar denne min *f[ø]rskilleles* stund kommer, saa vil ieg saa meget meere bruge alle mine *aand* og legems kræfter til nyttig virksomhed i dene naadens tid mig her for undes; og det har ieg til denne tid ved Guds naades med virkning virkelig *g[i]ort*, som dette mit levnets beskrivelse beviner, som ieg med saa megen *nøy*-agtighed i denne bog har beskrevet det vigtigste af, alt hvad der /268/ hendet mig indtil denne dag; og kaldes ieg nu bort af verden i mine ungdoms aar, saa efter lader ieg mine slægtninge for at minde om min vandring i verden, som maaske kunde tienne til efter lignelse for de venner, som ieg lader til bage efter mig her, men med hvilke ieg vist haaber at samles med i Guds rige.

Og dersom ieg maae indnu være beboere af denne iord i nogle aar og opleve nogen alder, saa vil ieg her efter lige som hidtil stræbe at anvende tiden saa nyttig som muligt. Og foruden mit inderlige suk til Gud om hans naades medvirkning benytte mig af alle de hielpe midler mig hertil gives, som mange ædle mends vigtige bestræbelser sigter hen, som mand med saa meget *nøy*-agtighed finder beskrevne i de af dem affattede *bøger*, hvilke ieg med saa stor fornøjelse bestræber mig for at faae forskaffet mig. Og de penge, som ieg her for udgiver, vender ieg ikke at skulle være unyttige *u[d]givne*, men vist i tiden vil, og har alle-/269/rede betalt sig med nytte, fornøjelse og agtelse.

Mit hiertes inderlige tak og bønner skal uafladelig stige til Gud om held og naade til at bruge naadens dage til hans velbehag, udi hvilken ieg kunde som en

nyttie plante voxer og bære modne frugter til beste for mig selv og medbroder. Bønhør mig og min himmelske fader i Jesu navn.

Nu hidtil haver ieg skrevet denne bog i aaret 1809 i

den første halvdeel af aaret, mens ieg som soldat har været i krigs tiennesten paa *Amager* og indquarteret i Sundbye Øster, hvor ieg har fundet leilighed hertil.

S. P. Haureberg
de 13de Juli 1809

22 § Der handler om min afgang fra krigs tiennesten, om min tiltrædelse af mine forældres gaard og om min indtrædelse i ægtestanden

/270/ Da ieg nu ved landeværnet, som ieg i aaret 1808 var fra den faste tienneste overgaaet til, indnu som soldat maatte forblive fast og bestandig i tiennesten og efter den fattede bestemmelse med os *anecteerte* krigsfolk først kunne vende at blive fri herfor naar vi opnaar det 45. aar, og ieg nu i mit 35. aar som en gamel karl indnu havde 10 aar at være soldat i, føren ieg kunne vende at blive fri for krigstiennesten – saa begiønte ieg nu at blive meget kiedsomelig herover og længes efter at blive denne stand qvit for at nu see mig om efter mit eget vel, og denne længsel forøgedes saa meget destoe meere hos mig, da mine forældre nu som aldrende og svage begiønte at gaae meget tilbage i deres forfatning, som tillige befordredes ved krigens mange besverligheder og byrder ogsaa for bønderne, og tillige ved den tvingsel de ogsaa havde af os begge deres sønner, som nu bestandig lagde i tiennesten og nu ved nogen baade k[l]æder og føde til os var dem til byrde, i steden for vi nu kunne været dem til hielp, som de nu meget behøvede. Og da ieg tillige som deres ældste søn og den af deres børn, som stedse havde været dem mest til hielp og bistannd og herved da ogsaa var til tengt gaarden efter dem – saa overalt dette var nu min lengsel fra kriegstiennesten /271/ saa meget større. Ieg gav da efter mine forældres villie 2 gange kongelig ansøgning i dette aar 1810 om permission at komme hiem til at hielpe mine forældre noget især i den travle sæde- og høstetid, og begge gange blev mig ogsaa efter begiering forundt permission. Den første gang i sædetiden fra 28. april til 21. mai og den anden gang i sædehøsten fra 29. juli til 3die septmbr., som var os samtlig ogsaa noget til hielp, men efter hvilken tids forløb ieg igjen maatte forblive fast i tiennesten, og mine forældre følede stedse trang til min

hielp for dem ved deres heele bedrift ved gaarden. Ieg overlagde da med mine forældre denne sidste gang ieg var hiempermiteert og begierte, om de nu ikke ville overlade mig gaarden ved afstaaelse til mig, hvorved alt dette forommelte modbydelige kunne afhielpes, som ieg her forelagde dem med største alvorlighed med betengning tillige om vor samtlige skiebne herefter, om dette skeede eller om de lengere vilde vedblive gaarden, hvad man da kunne formode i begge tilfælde. Begge mine forældre billigede mine ord og forslag med beste villie og lofte mig gaarden i besidelse efter dem og sagte de nu io før io hellere, men det store fæste for mig ved gaardens tiltrædelse, som dette gods bestyrere paa denne tid fordrede for godsets steder, det var nu /272/ det besverligste for os samtlig som simple bønderfolk at udrede af en 400 rdl. Thi sagte de, havde det været muligt at kunne erhødet arvefæste paa gaarden først imens min fader var i besidelse af den, saa kunne de herved spare mig ommelte høye jndfæstning, men føren ieg gaar videre maa ieg talle lidet om dette *arvefastning*.

Paa alle kongens egne godser var alle baade gaar og huusfæstere fra udskiftningstiden tilladt at maatte frit og uden betaling faae arvefæste paa sit sted enten samtlig af en bye eller enhver engkelt mand, naar de ansøgte og begierte det hos vedkommende øvrigheder. Og naar en mand erhølt dette havde hand samme fuldkomne raadighed med alt, der tilhørte hans sted, som selveierne. Kuns er dette forskiellig, at arvefæsteren ikke maae betale noget af stedets vurdeerte og bestemte suma, om indskiønt man saadant forma[a]de, men skal stedse alt sammen staae til fuldkomne renters svarelse, men i øvrigt kan arvefæsteren ligesom selveieren sælge noget af sin iord, eng, tørveskier o.d.l. til sine børn eller frem-

mede, samt udstykke sin lod i flere parter om han har flere børn, saa hver barn kan faae noget, og kan han i sin alderdom og ved døden overlade sit sted med alt ham tilhørende til sine /273/ børn eller hvem anden han vil, uden at disse behøver at give fæste eller saadant til herskabet, naar man modtager et saadan selveier- eller arvefæste sted.

Det var altsaa dette, som baade jeg og mine forældre nu fornemmelig ønskede, for at ieg kunne spare den ovenmelte høye indfæstning. Ogsaa da det var vor samtlig agt, at naar mine forældre fik arvefæstet, da at deele gaarden og dens tilliggende iorder til lige besidelse af mig og min yngste broder efter vore forældre.

Vi kunne nu meget let havt det, thi for 3 aar for hen blev det tilbudt enhver gaar og huusfæster paa Broerup gods, at faae arvefæste men dengang fraslog de fleste dem herfra og vilde ikke fordi at arvefæste afgiften var endeel større ind den, som de nu svarte efter deres gamle fæster. Min fader vilde heller slet intet indnu tage arvefæste, uagtet baade ieg og min broder meget raadede hertil og i de følgende aar ofte tilskiøndede vor fader at ansøge om arvefæste, men han svarte aldtid, nei, han vilde ikke i sin tid paatage sig den høye afgift og dermed hengik tiden. Nu i dette aar 1810, da de ei lenger vilde ved blive gaarden, men afstaae den til mig, nu ønskede at faae /274/ arvefæste og ansøgte herom hos herskabet, men nu svarte godsforstanderen, at vi vel skulle faae det, men det skeede ikke de første 2 eller 3 aar og maaske det kunne vare længere, da han viste nok af hvad aarsag vi nu begierte det – og hvad var nu herved for os at gjøre. Arvefæstet kunne vi nu med vanskelighed oppebie, med mindre vi meget maatte befrygte vore gamle forældres fattigdom og mulige fuldkomne un-

dergang, hved vilket de imillertid kunne have seet sig nødt til af foromtalte aarsager at overladt gaarden til fremmede, da vi begge deres søner måttet lagt i kriegstienesten. Vi kunne altsaa ikke nu oppebie arvefæstet, men sammentalte med hinanden om at vilde forlange gaarden i fæste, som vi ogsaa gjorde, men ieg maatte ikke faae den i fæste heller om andre deres gaarde, på denne tid ringere om 400 rd. Ieg besverre mig meget herover at det var mig for haart, og ieg ikke havde de penge, men godsbestyreren *Kamerherre* og *Amtmand Steemann* svarte, at hverken ieg eller andre fik den ringere i fæste, men om ieg ikke strax havde saa mange penge da maatte de 200 rd. af fæstet staae ubetalt 1 aar /275/ og de 200 rd. betaales strax. Dette var mig som sagt temmelig haart og det saa meget mere, som ieg nu ogsaa strax maatte tilsvare at betale den nye og høieste afgift, samt yde mine forældre aarlig fornødent ophold og tillige vederlæge min uforseeete yngste broder noget som arv fra vore forældre, da disse ei var i den forfatning at kunne give ham noget paa anden maade. Intet skulle tages af stedet samme til fornærmelse, ja, ind ydermere af 7 arbeidsbæster som var paa stedet beholt mine forældre det ene til at sælge for heraf at have en hielpe skilling for fremtiden i alderens større svaghed. Alt det forommelte store i alle maader stod da paa mig at tilsvare og udrede, og for hvilket ieg da imodtog et middelmaadig sted i en middelmaadig forfatning, saavel stedet i sig selv med bygning o.d.l. som med kreaturet, besætning, boe og indventarium tillige med stedets tilhørende iorder, som blev mig overleveret i saa maade af mine forældre d. 1ste mai 1811, men mit fæstebrev paa gaarden erholt ieg i septmbr. 1810, det min fader besørgede fuldragt, som snarest ved forval-

terens medvirkning, at det blev /276/ forevist ved sessionen, som holtes i samme maaned, hvor ieg da blev udsat som gaarfæster og gik over i reserveklassen, og hvorved ieg siden kunne haabe permission og fritagelse fra krigstiennesten, indtil en høyere nødvendighed fordrer os alle ud til landets forsvar. Dette mit ommelte fæstebrev med meere besørgede min fader fuldbragt i min fraværelse, da ieg efter min permissions bestemmelse maatte igien indfinde mig ved tiennesten d. 3die septemb. hvor ieg for blev til 1ste novmb. da ieg med mange andre blev ved den da store permission hiempermitteret til 1ste mars 1811.

Ieg enedes og vedtaltes med mine forældre om at de vedblev at beside og forestaae gaarden til 1ste mai d. a. og imillertid modtage dens jndtægter og svare dens afgifter i en hver maade dog efter mit fæstebrev.

Ieg maatte altsaa, naar ieg vilde have mine forældres gaar paa denne tid i besidelse og i fæste, tilstaae at give de 400 rd. i fæste, som herskabet vilde have og fordrede af mig, og ieg betalte de 200 strax og tilsvarte at betale de andre 200 førstkommende Mikkelsdag 1811 og ieg foruden af fodpenge gav til forvaltere, fuldmægtigen, synsmændene /277/ og for fæstebrevet i alt omtrent en 40 rd. Indvidere tilstod ieg mine forældre til aarlig ophold 2 td. rug, 2 td. byg og 1 td. malt, 1 koe og 2 faar foret og græset og 1 gaas med sin grøde græset og give dem 2 lpd. flæsk og saae dem et fdk. hørfrøe. Frit huus skal de have til deres død, som de selv tilforn havde bygt og indrettet, men skal af mig vedligeholdes og den have plads ud for huuset til mit ned i den store have beholder de til deres afbenyttelse, og 10 læs tørv skal ieg levere dem tilbragt aarlig. Og da de flyttede fra gaarden ud i huuset medtog de følgende: 1 seng med alt

tilbehør, 3 ildkar, 1 stort madskab, 2 stole, nogle træekar, to kister, deres gangklæder og noget linnet til deres fornødne brug m.m. Deslige ogsaa tager de 1 koe og 3 faar og 1 gaas, samt det ommelte bæst at sælge og hvad som var over fra det fornødne føde og saakorn af avlingen, der ieg modtog det 1ste mai 1811, det beholt mine forældre at bruge og sælge til eget nytte.

Ieg tilstod at give min yngste broder som arv efter mine forældre 100 rdl. i penge, 1 koe og klæder til en seng, men disse tillige med koen beholder ieg, til hand gifter sig, men /278/ pengene svarer ieg ham strax og de andre 2de deele, naar hand gifter sig og et bistade faar han ogsaa strax.

Indvidere blev ieg af herskabet foresat at tilsvare at betale og yde den bestemte høyeste afgift efter 3die og sidste periode for det 20. aar efter byens udskiftning høyeste summa, det maatte ieg tilsvare at yde strax, skjønt det 20. aar for Haureberg bye er først 1813. Ogsaa blev mig strax frataget det ene faun brende og den tørveskier, som mine forældre med flere gamle fæstere hidtil er holt frit af herskabets skov og tørvemose.

Det var altsaa efter det ovenanførte mange store og svare pungen, som ieg ved gaardens tiltrædelse maatte paatage mig og ieg kan efter den billigste bereining sige, at ieg haver aarlig over 100 rdl. afgift meere end mine forældre før havde eller andre gamle fæstere i byen og det foruden en 550 rdl. i rede penge, som ieg strax maatte tilsvare i fæste og til min broder osv. at betale.

Det var mig nu for det første meest om at gjøre, at faae de penge tilveiebragt til begge ommelte deele uden hvilket ieg /279/ havde seet mig nødsaget til enten at sette mig i en saa stor giæld og vitløftighed, som ieg

aldrig kunne redet mig ud af – eller ieg maatte ladet det hele blive.

Men nu var det min lykke, at ieg forhen havde tient og samlet mig noget til beste ved alle forommelte deele i 13. 14. 15. 16. 17. §, hved hvilket, at ieg nu havde samlet mig en 500 rd. i penge og varer, 400 rd. havde ieg i rede penge og koe, kakkelovene, sølvbægere og nogen udlaante penge havde ieg, som sagt omtrent 100 rd. foruden kiste, skav og klæder til alt fornødent brug, tillige med lit andet adpartig smaae deele og redskaber.

Hermed kunne ieg nu udrede det meste og store af det som paalagde mig, men indnu var det dog ikke nær tilstrækkelig for mig til at udrede det alt, og til saa meget af det almindelige brug for mig og min kone i den lange tid af 3/4 aar inden vi begjonte at drage nogen indtægter ved stædet til vor brug, saa et pr. hunder daler var indnu meget fornødent for os, hvilket ieg nu ikke kunne formode til veie bragt paa anden maade ind ved mit giftermaal, ved hvilket ieg da havde det ogsaa i eriinding og dette var mig nu saa meget lettere, da ieg ikke var forbunden med nogen i ægteskabet eller /280/ havde nogen forbunden ægteven eller kjerreste, men kunne nu see mig om efter en kone, hvor ieg lystede og best synes og hvor forsynet havde forseet mig samme til hvem ieg nu som før tillidsfuld fortrøstede mig i dette mit store og overmaade vigtige anliggende, og derfor indnu ofte med et følende hierte opsente til Gud mine varmeste bønner, at hand nu vilde tilskikke mig en from og dydig ægtehustrue at leve med det øvrige af mine leve dage her i verden.

Ieg raadedes da med mine forældre og broder, især med mine andre sødskende om hvem ieg ønskede og de synes tienligt for mig at vælge og begiere til min brud,

og vi synes det passende, især min yngste broder, at ieg skulle begiere en pige i vor egen bye ved navn Karen, som var gaarmands Lars Sørensens datter, en færdig og dygtig pige, opdragen af en retskaffen moder og værdig bunde kone, men denne pige tillige meget flygtig i sind og adfærd, hende at begiere til min kone, som ieg ogsaa forlangte, hvilket hendes forældre, sødskende og venner glade bifalt, og pigen selv, som ieg i eenrum talte med herom tilsagte mig sit *ja*, men kort derpaa /281/ gav mig gienbud, at her blev intet af videre med os om ægteskab, som ieg ei heller derefter videre i mindste maade talte om mere indten til hende eller hendes forældre.

Ieg og min broder tog derpaa hen til Nidløse at besøge vor søster og svoger paa Hellig tre kongers dag, og her blant andet taltes vi ogsaa sammen om at vælge mig en kone, og de foreslog mig efter en foregiven forslag til dem flere gange af en gamel mand ved navn *Jens Jespesen*, som var vel bekiendt med pigen, at ieg skulle beile til gaarmand *Søren Nielsens datter* i Kasholt. Denne mand, fader af 10 nulevende børn, havde nu paa denne tid 2 giftfærdige døttre hiemme, den ældre v. n. Else og den yngste v. n. Karen, som begge ieg vel kiente. Men den yngste, en smuk, dydig og blufærdig pige, stod min hue best til, og ieg nu ved dette forslag og tilskiøntelse fra min søster, svoger og ommelte mand fant mig ogsaa tilbøyelig, sindig, til at begiere denne sidst nævnte pige til min kone, og i denne andledning fik den gamle vel-sindede og sanddrue mand til at gaae did samme dag at talle med pigen og hendes forældre mit budskab, hvad de samtlig syntes hertil, men for alt at han maatte være mig troe i at talle med pigen selv allene om det kunne være pigens egen fuldkomne villie at /282/ vælge mig til

sin ægte mand uden hvilket ieg slet intet herom videre ville talle. Han gik og udrettede mit errrende, pigen gav sit *ja* hertil, saasom baade hun og hendes forældre forud vel kiente mig, men forældrene foreslog dog som helst den ældste at burde været først, men da manden sagte, at min huu stod allene til den yngste og da de sagte dette til den ældste gav hun sit minde hertil, at hendes yngre søster maatte nok først tage brød, som det heder, naar hun kunne faae, da hun sagde, at de som 7 fuldvoxte børn der indnu var hiemme var inda nok tilbage, og manden fik altsaa et got svar paa sit errrende, som han igien til sagte mig, og derefter paa vor hiemreise tog ieg og min yngste broder der ind og talle selv videre med pigen og hendes forældre herom og paa mine egne ord og begiering til dem blev mig given ia, baade af pigen og hendes forældre, hvorpaa vi aftalte nøyere om det hele, og ieg begierte da til slutning, at de vilde om faae dage komme hid til mig at see min boepæll og forfatning. Hendes forældre, som begge vae gamle og noget svage kunne ikke vel komme ud saa lang, 2¹/₂ miil, paa denne aarstid, men hendes ældste broder, af dem som var hiemme, kiørte herhid for pigen og efter at have seet, hørt og betragtet alt, befant de dem fornøyet og hendes ja til mig /283/ blev paa nye bekræftet, og vi taltes saa ved om, at vi om 2 dage herefter, ieg og min fader, ville reise did hen til hendes forældre for at fuldbringe forlovelsen som og skede.

Men imillertid var nærved en ophævelse af dette sket, som foraarsagedes fra den ældre søster, som imillertid var bleven saa melangkolsk over at hun skulle sættes tilbage og ligesom foragtes, hvorfor hun gjorde alt muligt til hinder heri, men kunne dog ikke forhindre vor ægteskabs fuldbringelse. Men hun var os siden den

heele forlovelses tid til ald mulig hinder og modstand i alt hvad hun kunne og baade hendes brave forældre og sin søster, min kierest, til megen fortrede. Men til lykke herfor blev hendes forældre dog snart skilt herved, da hun ogsaa kort efter vores giftermaal blev gift med en enke mand.

Ieg og min fader reiste saa did som melt d. 11. *januari* hvor ieg og denne min pige blev forlovet i Tesløse præste gaar hos hr. *Reinsholm*, hvorefter der blev lyst til ægteskab for os fra prædike stolen første gang i bege kirkerne, *Tesløse* og *Haureberg*, søndagen d. 13. *januari* 1811, den anden gang, søndagen d. 20. og tredie gang søndagen den 27. s.m. blev udlyst for os, /284/ hvorefter vi holt vort bryllup den 1ste febr. en dag og om anden dagen tog vi samtlig hiem til vort sted for siden at skiøtte vore ting og forholde os i et og alt som ægtefolk.

Med min kone fik ieg et udstyr og hielp, som var tilstrækkelig at afhielp for mig det manglende i det omtalte ved gaardens modtagelse, af fæstet og til min broder o.d.l., og denne hendes medgift var som følger: Eet lidet bryllup i een dag med nogle faae af vore nærmeste slægninge i alt 22 personer, forældre og os selv i bereinet og til dette blev ingen brudegave givet, men et got offer blev præst og degn givet. I steden for et stort bryllup med mange sneese mennesker i fleere dage, som ellers til denne dag var meget brugelig, blev os givet 200 rd. i rede penge og dernæst en koe, 5 faar, en kakkelovn, en seng med sit heele tilbehør i fuld stan, en skion deel linnest, nogen hør, overflødig gangklæder, kostbare, kiønne og gode, og en stor mæssingbeslagen egekiste foruden 50 rd. i penge, som til hielp til ildkar o.d.l. Ved denne medgift, som ieg efter den billigste

berøining, hendes gangklæder og linnet undtagen, kand vurderes for omtrent 700 rd. kom vi strax i en saa lykkelig forfatning, at vi uden nogen billig nærings sorg tør haabe en lykke-/285/ lig fremtid, da vi nu næsten kunne sætte saa meget ind i vort sted og boe, som mine gamle forældre tog med sig ud i deres huus og penge til at udrede det manglende af fæstet m.m. for, hvilket ieg og vi begge ere Gud og hendes gode forældre vor varmeste tak skyldig, ligesom ogsaa mine forældre for beviste fader og moder pligter og store velgierninger, som stedse maa og skal ihukømmes med ymyhed, kierlighed og velgierninger jgien, som værdige og gode børn saa længe de lever og hendes forældre i lige maade.

Vort bryllup maae ieg indnu tale et par ord om, hvorfor at det ikke blev et stort vertskab efter som brug var. Aarsagen var for det 1ste hendes forældre, som begge vare gamle og svage og deres stuer smaae med en del gammelt boeskab, ønskede meget for disse aarsager skyld, at give os penge isteden for at giøre et stort bryllup og min lyst var aldrig til et stort bryllup og nu saa meget mindre, da ieg hvis vi havde faaet et stort bryllup, som vel kunne skaffet os nogle snees daler i brudegave, da maattet undvære de 200 rd., som de gav os i medgift. Og saa var min lyst at være et exempel og opmuntring for flere til, at aflæge og indskrenke den overdaadigheds brug ved bønder brylluper, som hidtil var saa brugelig /286/ til manges støre tab, ia næsten ødelæggelse, men som dog til held for flere lykkelig er begiønt at aflæges. For slige aarsager holt vi vores bryllup saa lidet, skiønt baade min broder og søster med flere tilraade mig meget at faa et stort bryllup, som ieg ogsaa for deres skyld inda forlangede i steden for pengene, men hendes forældre fornemmelig, som også

mine forældre fraraadede og som de vilde, blev det, som got var.

Paa vores bryllupsdag d. 1. febr., som var et stille veir med frost og got sledeføre møtte ieg og begge mine brødre, som kiørte med mig i slede, og 2 andre mandspersoner af mine paarørende, som var ridende. Min fader var i militærreise og min moder gammel, som ikke kunne reise saa langt. Hos min kierrestes forældre, Søren Nielsens i Kasholt, som vort bryllup stod i god betids om formidagen kl. 9^{1/2}, hvorfra vi siden kørte, ieg og min brud med vort lidet følge, til *Tesløse kirke*, hvor vi ved siden af hinanden fremtraatte for Herrens alter og blev ægteviet af præsten hr. *Reinsholm* samme sted inden kl. 12, og derefter begav os tilbage til hendes forældres gaar, hvor vi holt os glade /287/ med spise og drikke og med lystighed den dag og aften og om morgenen efter at have spist frukost og midagsmaaltid lavede vi os til at kiøre hjem, hvorefter vi med følende hierter begiønte vores ægtestand i gudsfrygt og jnderlig hengivenhed. I hans haand tilbad vi os begge hans naade og velsignelse til at leve til hans velbehag som hans børn og retskafne ægtefolk.

Og her erindrer ieg mig med høyagtelse de formaning, som præsten ved vor brudevielse forelagde os, nemlig at intet af alt det som mennesket fore tager sig paa iorden, hvad som ikke er grundet paa dyd og gudsfrygt skal aldrig faae nogen lykkelig fremgang, men skal enten tilig eller sildig vorde mennesket til skade – lige som hvad der bliver fuldbragt i gudsfrygt og retskaffenhed vil uden ophold engang vorde mennesket lykkelig, og at man da ikke skulle søge sin lykke paa anden maade, som ved rigdom, skiønhed eller deslige, men ved eet dydig forhold og et gudfrygtig og nøysom sind

og hans egentlig taxt var disse ord, at guds frygt med nøysomhed er en stor vinding. Indvidere sagt hand, at ingen af alle stender paa iorden staa det saa meget i menneskets magt at skabe sig selv sin lykke eller ulykke som i ægtestanden, saa at det er saa meget vigtigere for mennesket at begiønte denne stand og fremdrage den som sande *christne* /288/ og nu disse med flere formaninger og den derpaa hosføyede orriginale paabefalede rette brudevielses oplæsninger rørte mit hierte saaledes, at ieg blev lige som indtagen af en høytidelig erbødighed og ærefrygt for denne stand og ham som stiftede den og lagde alt i min hukommelse.

Ieg erindrer mig denne dag med en hellig glæde som en af de vigtigste og høytideligste i mit liv, til hvis foretagende ieg saa ofte for hen havde og indnu bad til den almægtigste Gud, han vilde lade blive til min og min kones sande vel for tid og evigheden, til hvilken bøn hørelse ieg frimodig og tillidsfuld fortrøster mig, og paa saa maade begiønte vi omsider vor ægtestand til hvis fremdrag og fuldendelse Gud forlene os sin aand og naade for Iesu skyld.

Min Gud og fader i himlen tak være dig for den naadige bøn hørelse af mine mange sukke og bønner, som ieg i mit eensomme kammer og paa mit hvile leie opsende dig til om befrielse fra den kummerfulde krigsstand, medens ieg i de mange aar var den undergoven i trang og modgang. Tak være dig ogsaa for den naadige bøn hørelse af de tusind gange gientagne bønner til dig om tilskikkelse af en from og dydig ægte kone, som du nu haver forundt mig, med hvem ieg kand nu leve i kierlighed og /289/ fornøyelse paa iorden, ia en udmærket ægte kone har du givet mig at leve hos.

Tak være dig ogsaa for det sted, som du gav os at leve

paa, hvor vi herefter ved vores flid og stræbsomhed og din velsignelse kan mulig erholde vores ophold til os selv og til dem, som du vil os forunde uden armod og trang, det ieg ogsaa ofte bad dig om.

Tak være dig, at du endelig og opfyldte denne min bøn at være hos mine kiere forældre og flere venner at yde dem den hielp og trøst som et barn sine forældre i disse gamle og svage aar. Og for meget andet got takker ieg dig, som ieg har modtaget af dinne fader hender. Du give mig og min ægteven din naade, at vi nu maatte kunne anvende var tid ret vel, bruge dine gaver som gode børn, takke dig for alt got og saaledes gaee frem i dyd og sand christendom og efter tidens fuldendelse gaee indtil dig i evig salighed. Døden komme saa tilig eller sildig, naar du kalder, vil vi rolig følge og dertil stedse holde os berette.

Hermed slutter ieg mit ungdoms levnets løb d. 1st. Febr. 1811 i mit alders 35 aar, da ieg begav mig i ægtestanden./290/

Nu føren ieg anfører noget om vort forhold og fremgangs maade i vort ægteskab, vil ieg først giøre et kort overløb af min kones ungdoms levnets løb, der viser hendes vandel i de hende vedkommende forretninger som barn, pige og datter hos sine forældre, til hun med mig indtraade i ægtestanden. Vel er hendes ungdoms vandel mig ei aldeles nøye bekient, saasom ieg var hende langt fraværende ved den lange afstand i mellem *Haureberg* og *Karsholdt*, vore fødesteder, men dog adligevel var hun mig noget bekient, saasom ieg ogsaa forhen havde opholdt mig med mange andre her ude fra dette gods, saasom /291/ naar mand skovede og deslige. Men det egentlige, som er herefter sagt om hende,

der er mig tildeels foresagt og som ogsaa meget kommer over eens med hendes i ægttestanden førte væsen.

Og nu da her indnu i denne bog gives megen plads til overs fra mit eget ungdoms levnets løb, saa vil ieg her i

det over blive skrive over hendes ungdoms levnets løb og siden om vort forhold i ægttestanden, saa langt her gives plads og saa vidt liv og tilstand rækker frem i tiden for mig. /292/

2^{den} Afdeling. Om min kones ungdoms levnets løb

Ieg vil nu og give en liden beretning over min kones ungdoms levnets løb, saavit ieg har kunnet indhente nogen sikker efterretning om samme.

1. § Om hendes fødsel og spede barndom

Hun var sine forældres 5. barn i fødsels tallet, som blev født i novembr. m. 1784 og blev strax ved daaben i Thesløse kirke indlemmet i den christelige menighed af præsten hr. . . . og bekom det navn *Karen*. Hindes fader, gaarmand Søren Nielsen i Kasholt og hendes moder Dorthe Rasmus datter, hans kone opdrog hendes som deres andre 9 børn alle hiemme hos sig til hun blev gift. Hun var i sin spede barndom en meget tolmødig og got barn at passe og opdrage, der sielden græd

eller var uregierlig men vel og herfor ofte manglede passelse og det som oftest, da moderen nu alt havde mange flere/293/smaae, der alle manglede tilsyn og pleie. Det varede derfor lenge føren hun kunne gaae ene og føren hun kunne snakke rigtig, men ellers opdraget uden mangel for nogen af livets nødvendig heder, da forældrene aldtid stod sig vel og vare flittige, stræbsomme bønderfolk.

2. § Om hendes underviisning og skolegang

Dette var og er fremdeles blevet en af de aller betydeligste mangler for hende i hendes heele livets optrin, ikke fordi at hende io var forundt baade gaver til at kunne fatte det, saasom hun havde god forstand og løst og nemme til baade at læse og synge, men hun blev ikke heller om hendes sødskende holdet sønderlig noget til skolen af sine forældre, og hun snart minst, da moderen næst efter hende fik tvillinger, som hun da saa snart mulig maatte hielpe til /293/ at passe, ogsaa var skolen langt fra haande, da de maatte gaae til Thesløse i skole.

Nok var det, deres børn blev alle kun lidet lært og hun saare lidet, at hun ei kand læse i en bog, langt mindre regne eller skrive, som er for hende som ogsaa for mig saare tungt, at hun skulle staae saa meget langt tilbage i saa vigtig en deel, der alt har vædet hendes øyne nogle gange, siden hun blev min kone, da hun først ret indsaae den store nytte og fornøjelse, det kand give mennesket paa iorden, at være oplyst i den bogelige lærdom og det indnu meere for mandkiønnet.

3. § Om hendes videre opdragelse og undervisning i de quindelige arbeider o.s.v. i hendes opvæxt

Formedelst hendes mange smaae sødsken, nogle støre og nogle mindre end hun, der hendes forældre havde samlet og alle hiemme, men hun var et barn, /295/ giorte at hun allerede maatte meget snart tvinges til at passe paa de indnu hendes mindre sødskende, det saa meget mere som hun var et stille og troe, tolmodig barn, og hun her over blev baade en deel forsæt i sin fremvæxt og i hendes lærdom i flere maader, dog hvad hendes underviisning var angaaende, de nemlig som førte til hendes stands forretninger, lærte hun omsider skikkeligt at giøre af hendes duelige og meget flittige moder, saa hun i de voxne aar kunne giøre alt som en pige og datter tilkom og i de mandbare aar kunne fore-

staae en bundes huus, hvad en kone tilkom i hvilken forfatning hun omsider gik ind til mig som kone.

Troe var hun aldtid i ald hendes gierning og det fra spedeste barndom af og lige saa i hendes ord, saa intet smigeri eller falskhed hørtes eller saaes nogen tid af hende, men fluxhed var ikke /296/ hendes væsen og samme heller ikke hendes gang. Denne var ellers ved et tilfælde i hendes barne aar blevet hende besverlig og tung, og hvoraf hun siden og fremdeles havde meen saa lenge hun lever, da hun i børnelei fik vredet det høyre been af lede i anglen og samme forsømt at læges i rette tid og paa rette maade, og foraarsagede hende som sagt en tung og besverlig gang.

4. § Om hendes konfirmation og videre forhold i hendes ungdoms tid

Der hun var 14 aar gammel gik hun til læsning, aarsagen for hun begjonte saa tilig var denne, at forældrene, som viste hvor lidet hun var oplært vendede ikke, at hun blev taget frem det første aar eller mulig det andet aar heller, og derfor vilde hun skulle begjonde saa tidlig, men den derværende præst hr. /297/ *Rensholm*, præst for *Thesløse* og *Skielleberg* menigheder, der ellers er en blant disse tiders beste præster, tog hende dog frem det første aar, ikke for hendes læsning skyld, thi som var i sin aller første begjøndelse, men snarere baade for hendes agtede forældre skyld, som han ei gierne vilde gjøre imod, som ogsaa da hand saae, at denne deres datter alt var saa langt tilbage med sin læsning, at hun nu med den største vanskelighed kunne faae hende videre frem heri.

Hun blev altsaa konfirmeret i sit 14. aar 1798 i *Thesløse* kirke af ovennævnte præst. Der hun nu videre frem voxte blev hun ligesom hendes andre søstre flittig holt til ald huusgierning af moderen og maatte tage haanden i med alt for at lære at gjøre aldtig efter af de mange haande ting, der hører til den huus lige landboeqvinde at gjøre og besørge. Ia omsider, da baade hun og sin næstved /298/ søster Else var fuldvoxen og

hiemme begge, maatte de skifteviis hveranden uge forrette det udvendige med bagning, brygning og begge ved vaskning, slagtning, mødbrygning o.d.l. saa intet af noget saadant skulle være fremmet for dem, naar de skulle i tiden besørge deres eget huus og fornemmelig den mangfoldig tøyvirkning af ulden og linnen, som blev gjort i dette huus især til disse mange børn, der alle blev rundelig og vel forsynet baade med uldet og linet sengeklæder, gangklæder og deslige foruden det fornødne til huusets brug og inda aarlig noget til at sælge. Det alt disse hendes døtre maatte virke med saa meget muligt og herved følgelig vennedes til det, som for fremtiden var til deres eget at besørge, dannedes til piger, som var en mand værdig i sin tid til koner og forenede her med tillige hos disse sine børn et bevægelig og efter givende sind til alle, som de havde at omgaaes med. /299/ De var og alle i den henseende gode børn og fornemmelig denne pige, som blev min kone, var virkelig heri dydig sindet til saa meget held og lykke for vort ægteskabs fremdrag i sin tid og i det foranførte om hendes omgangs maade og qvindelige forretninger, som hører til dem at besørge, fant ieg hende at være værdig til at forestaae et huus, da hun blev min kone.

5. § Om hendes øvrige vandring i hendes ungdoms tid og om he[n]des elskovs og veenskabs handlinger samt om hendes indtrædelse i ægtestanden

Hun var aldtid og i allemaader troe i ald sin gierning, hvad hun blev anvist eller foresat af sine forældre, og her hverken knurrede eller viste sig efter laden i hvad hun skulle gjøre, men gjorde det ald med en god villie, det saa mange /300/ børn ikke gjør.

Hun blev og i den voxne alder et meget smukt fruentimmer af anseelse og var i sit ansigt en meget kiøn pige og i sin adfærd stille og alvorlig, hvorved der af de flere som yndede hende blant de unge karle ei fantes saa let leilighed for dem til efter deres ønske at tale med hende om elskovs handlinger. Og heri var ogsaa forældrene alvorlig paaholdne over deres børn at vogte dem for ald saadan utidig venskabs forbindelser og kobleri, der med tiden kand forvolte saare meget forted, ia ikke sielden er aarsag til manges store armod og fattigdom i verden. Nok, denne pige skyede smukt alt saadant uagtet flere bar godhed for hende for hendes sædelighed og smukke anseelse, og dette var vel ogsaa en af de aarsager, der virkede hos mig til at begiere hende til

min kone og fornemmelig at forre drage hende for hendes ældre søster, der dog var helst baade dennes og for ældrenes /301/ første ønske, at ieg skulle giftet mig med hende, men min løst stod som sagt til den yngre og hendes ogsaa til mig og hende begierte ieg hos forældrene til min ægtehustrue, som de og bifalt med denne deres datters villie og gjorde det her saa meget hellere og snarrere, som hun vel kiente mig tilforn, og fordi hun nu tillige var fri og uden for ald kierreste kovlerie ogsaa tillige, da her indnu var 7. store og snart gifte færdige børn hiemme og begge forældrene gamle, især faderen, ønskede hun som billig, io før io hellere, at faae brød, i mens forældrene levede. Hun blev min kone efter begge vores ønske og med bifald af vore forældres villie paa begges side, men videre beretning herom fi[n]des foran i min egen levnets beskrivelse, behøves derfor ikke her at i gientages.

Haureberg de. 1ste Febr. 1811.

Søren Pedersen

Noter

1. Det fremgår af disse kapiteloverskrifter, at levnedsskildringens disposition på forhånd lå fast, idet overskrifterne lyder anderledes inde i teksten.
2. Dette kapitel tilføjet senere.
3. Formentlig: D. Mort. Luthers liden Catechismus, med Børne-Lærdoms Visitatz etc. Kbh. 1731 ff. og mange senere udgaver.
4. (Erik Pontoppidan): Sandhed til Gudfrygtighed, udi en eenfoldig Forklaring over sal. D. Mort. Luthers liden Catechismo. Kbh. 1737 og mange senere udgaver. Den autoriserede læsebog.
5. Måske flg. udgave: Davids Psalter. Kbh. 1737, 1745 og 1759.
6. Formentlig: Jo. Hübner: Udvalde Bibliske Historier af det Gamle og Nye Testamente. Oversatte af Chr. Lihme, Kbh. 1728 og mange senere udgaver.
7. Robert Budde, præst i Havrebjerg 7/1 1803 – 1/9 1814. En af de mange præster, der anvendte Havrebjerg præstekald som gennemgang til et bedre. Se iøvrigt side 121.
8. Måske: Rothe, Geo.: Kort Begreb af Naturlæren til Nytte for Begyndere, samlet udaf Natur-Forskernes nyeste Opdagelser. Oversat af Tydske i det Danske Sprog. Kbh. 1770.
9. Måske: Raff, Georg Christian: Naturhistorie for Børn. Oversat af det Tydske efter den 4. formerede og forbedrede Udgave ved Fr. Hansen. Kbh. 1784.
10. *Den store almindelige verdenshistorie*. Formentlig: Henrik Petersen Den alm. Verdens Historie, udi kort Begreb og til Brug for Begyndere. Kbh. 1779.
11. *Nogle skønne eksempels bøger*: Blandt mange mulige kan nævnes: »Almuens Lærer, en nyttig Læsning for Meenigemand i Danmark og Norge. Af det Tydske oversat og omarbejdet af Lauritz Hasse 1–2 Bd. Kbh. 1785–86. Men også: En nye og Sandfærdig Historie om Jesper Hansen, Hvorledes han ved Tidens gode Anvendelse blev af en Betlerdreng til en agtbar og velholden Bonde. På Dansk udg. af Edvard Storm. Kbh. 1791. For en nærmere Karakteristik af denne litterære genre se: Schmidt, Povl: Litteratur for menigmand. Dansk kulturhistorie og bevidsthedsdannelse 1880–1920, Bd. 7, Odense 1982. Kapt. 1 og 2.
12. Den pietisme, som havde været fremherskende i Danmark fra 1720'erne og 30'erne afløstes af en ny kirkelighed, i dialog med oplysningstidens øvrige filosofiske strømninger. Et resultat heraf var bl.a. udarbejdelsen af et nyt autoriseret lærebogssystem til afløsning af Erik Pontoppidans fra 1737. Hovedelementerne var: »Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion« fra 1791, benævnt »Balles Lærebog« og »Evangelisk-kristelig Salmebog« fra 1798. – Bøger der blev gjort til genstand for skiftevis megen ros og skiftevis skarp kritik. Det sidste især fra folkelig side.
13. *Neie op*. At binde kornet op i neg.
14. »*Naturen der er så skøn for landmanden*«. Det er karakteristisk for Søren Pedersen, at han ikke opfatter sig som landmand, men som bonde og at han iøvrigt overhovedet ikke synes at betragte sine omgivelser som skønne, men derimod som udbytterige, frugtbare osv. Her er da også tale om et skjult »citat« fra et af de mange opbyggelige skrifter han har læst – men også et eksempel på hvor overfladisk et indtryk denne læsning har gjort på ham.
15. *Plokke Skilling*. Små skilling.
16. *Mangelfiel*. Manglebrædt. *Tærskler*. Den ene halvdel af plejlen, det gamle tærskeredskab. *Karramme*. En slags tallerkenrække, der hang på væggen til forstuen. *Ostehæk*. Hylde til ophængning under loftet til opbevaring af de færdige oste under lagringen.
17. Formentlig: Mansa, Johan Ludvig: Have-Katekismus eller Grundregler for nyttige Have-Vexters Dyrkning i Dannemark efter d. kgl. d. Landhuusholdnings Selskabs Indbydelse forfattet. Med et anhang om Kaffedrikkens Skadelighed. Kbh. 1787 (1796 og 1804).
18. *Oseboerne og leien*. Ovsbordene er lukningen mellem tagremmen (leiden eller læden) og taget.
19. *Før steenære*. Førstnævnte? Formentlig skrivefejl.
20. *Skalle barn*? Enten skolebarn eller også (i nedsættende betydning) skalle barn = et lille barn. Jfr. Nordsjællandsk: »Skalhanne« = sladre-kælling og Østsjællandsk: »Skal-kusse« = lille-pigen. Velvilligst oplyst af Inge Lise Pedersen, Institut for Dansk Dialektforskning.
21. *Julekage*. Var et højtidsbrød bagt af sigtemel i modsætning til dagligdagens grove rugbrød. Sigtemelsbrødene blev formentlig ofte pyntet af børnene eller stemplet med særlige brødstempler. Hvert tyende, gårdens husmand og børnene fik julekager. Det

- samme gjaldt påskedag, hvor æg blev farvet med løgskaller, stenmos osv. og givet væk.
22. *Schoiv*. Sjoeverarbejde. Dvs. tilfældigt arbejde. Sammenlign med udtrykket: Havnesjover.
23. *Den lille Høsekræmmer*. Som en følge af Københavns vækst efter 1700 organiseredes et net af opkøbere ud over en stor del af Syd- og Vestsjælland, der via Valbys høsekræmmere solgte fjerkræ, æg, smør, lam osv. til hovedstaden. Det er formentlig en sådan lokal opkøber, der er tale om. Det er karakteristisk, at han ikke blev regnet med til lokalsamfundet i sletteegnene.
24. Når frøet på hørren var blevet brun, så *røskedes* den, dvs. den blev trukket op med rode og lagt på skår. Derefter fulgte *rødnin-gen* hvor træstoffet (skæverne) rundt om tavet rådnede enten på bar mark eller i en mergelgrav. Når denne forrådnelse var tilendebragt, fulgte *brydningen*. Hørren blev tørret over en brydegrav, dvs. et hul i jorden med et bål nede i graven. Derefter blev den brudt i en *hørbrage* (*hørbryde*) og skættet, processen der tjente til at skille skæverne fra tavet. Endelig hegledes den, dvs. kæmmedes. Til flere af disse arbejder organiseredes gilder. *Seekning* – formentlig skrivefejl for skætning.
25. *Ansigter 8 skillinger*. Formentlig de såkaldte Paryk 8 skillinger udmøntet under Frederik d. IV.
26. *Kieler*. Kegler.
27. *3 Croners Batteri*. Søfort ved København. Spillede en afgørende rolle i krigen mod England 1801 og 1807.
28. *Natte bequit*. Nattevagt på fremskudt post. (bequit = piquet).
29. *Skov Comande*. Formentlig udkommandering til skovarbejde.
30. *Seks mil*. Ca. 44¹/₂ km.
31. *Roflottilen*. En flotillie er en enhed bestående af seks til otte både, i dette tilfælde robåde. Betegnelsen kan dog også dække over de roere, som var knyttet til en sådan enhed.
32. Se note 7.

Regnskaber og årsoversigter 1811–1838

/1/

Udi denne af mig bekostede og i aaret 1820 jndbunne skriver bog agter ieg at opgive et oversigt af mit hele levnets løb fornemmelig min vandring i ægtestanden som mand fader og huusbonde for mulig at give mine efter levende et minde om min vandring giennem livet. Maatte ieg af den algode Gud giøres lykkelig nok til at føre samme saaledes at mine efterlevende børn og venner kunne af samme have et følge værdig exempel og her af arve held og lykke for tiden her og evigheden hidset, saa var min hensigt opnaet.

Ieg kalder derfor bogen, hvor i ieg skriver dette mit

*Levnets løb og
Dag bog*

Søren Pedersen

Gaarmand og sognefoged
j Haureberg
d. 15 januar 1820.

Endelig om min vandring i mine sidste dage og afgang fra verden skal ieg give plads til i bogen, skjøndt ieg ikke selv vil kunne give dette første, ind ikke at tale om det sidste, saasom alderdommens svagheder saavel paa sielens som legemets kræfter neppe nogen sinde tillader det aldrende menneske, men samme vil ieg have anbefalet til mine efterlevende børn. /2/

LEVNETS LØB

og

DAG BOG

for

SØREN PEDERSEN

Gaarmand og sognefoged

j

HAUREBERG

og hans kone

Karen Sørenns datter

samt

om de i samme ægteskab avlede børnetal

regnet

fra hans fødsel 1776

til

hans jndtrædelse i ægtestanden 1811

men

fornemmelig om hans vandring i denne stand som mand fader og huusbonde frem i tiden saa langt bogen giver underretning.

Denne bog

er stedse afskrevet efter foreløbige optegnelser

og indbundet i aaret

1820

og har kostet

3 Rbd. i sedler.

For erindring

/3/ Min hensigt ved dette skrift er at give mine børn, dem *Gud* gav mig lykke at eie, et minde om min vandring giennem livet, mulig vilde de af samme kunne have en jevnlig, nyttig ledetraad paa deres tilstundende vandring giennem verden, i sær naar ieg ikke er meere hær og ikke meere kan med faderhaand veilede dem, naar de synes at behøve samme. Da skulle disse efterstaaende optegnelser efter deres faders plan komme dem til nytte, maatte ieg kuns kunne være heldig nok til at føre mit levnet saaledes og vandre min stii giennem verden saaledes at samme kunne tienne mine børn til et følge værdig exempel, saa opnaaes forfatterens hensigt og saa er maalet opnaaet, hvortil dette skrift sigter.

Med den muligste nøyagtighed efter mine kundskaber og min stilling har ieg udført hvad som efterskrevet staar, bedre formaade ieg det ei at gjøre, enten hvad som skrevet staar eller det hvor om skriftet handler. Og har mit lives vandring ind ikke været blandt de meest udmærkede landmends, saa troer ieg dog at det heller ikke er blandt det usle og skal ieg stedse med beste villie gaae frem mod mit maal til fuldkommenhed i min stilling som bunde og agerdyrker, som ieg gaar frem i aarenes tal indtil ieg i den høyere alder maae standse og lade mig nøye med vedlige holdelsen af, hvad ieg dertil havde og villet kunne udføre og indrette.

Men da mine børn, da venter jeg i jer at finde en bistance, som kunne afhielpe saavel mine forstands evner som legems kræfters meeget om ieg den tid skal opleve, og med samme lyst og iver skal ieg stedse gjøre alt som staaer i min magt for at oplyse og dane mine børn til at vorde gode og lykkelige mennesker her i tiiden og ved Guds naade lykkelige i evigheden. Du Gud vor fader i himlen give mig lykke til dette herefter,

som du hidtil har givet mig lykke i mine foretagender indtil nu. /4/

Mand vilde vil herved kunne spørge hvortil disse mange optegnelser, denne tidspilde, disse penge ofrelser, dette meget hovedbryd og siels arbeide, der vil fra enkelt side betragtet kunne synes at være unyttig, men hertil svarer ieg, dette arbeide var mig altid noget af det behageligste i mit liv og var en føde for mig til megen glæde, og hvad nytten heraf angaar, da mulig var denne stor for mig, det ieg ei stykke vis her finder passende at anføre, og hvad det videre kunne være nyttig for mine børn og medchristne, det overlader ieg til andre at bedømme. Tidsspilden herved var ubetydelig eller næsten ingen, aftenen om vinteren og et pr. timers tid en hellig eftermiddag var den tid som brugdes hertil. Men jeg kan nok med sandhed sige, at dette saavel som min utrættelige læse lyst har vist nok været en af de vigtige aarsager til den frem gang ieg som bunde har gjort i min stilling og med den deel mig blev anbetroet og hvorved ieg ved Guds velsignelse har arbeidet mig op til en taalelig velstand, som maalet jeg sigtede til, for min vugge var det ei syngt, at naaet dette maal.

Ieg kom til verden i mine forældres store fattigdom, ussel og fattig i mange aar opdraget, pløyet krigstanden møysommelig og modtaget min fædrene gaard i besværlige omstendigheder, men Gud til hvem ieg af gandske hierte tilig satte min lid til og satte mig for at tienne trolig, hand havde beskiket det bedste for mig ind fortiden spaaede mig og ieg vilde allere[de] kunne været en rig mand paa penge, om ieg vilde have samlet nøye sammen paa dem og ikke gjort flere bekostninger paa og ved mit sted ind de meget nødvendige, men dette blev ikke nogen sinde min plan. Langt store lyst

fant ieg i at have alle mine ting i god orden og stand, ind at lade disse maadelig og have en pengesum liggende og er tillige vist Gud velbehagelig, at flere af hans børn haver arbeide og næring ved en mands mange haande arbeiders udførelse og indretninger med redskabers, boskabers, bygnings væsen og deslige sagers

istandsættelser ind i det modsatte heraf. Nok hidtil var ieg lykkelig, det føler jeg med tak til Gud og i tillid og fortrøstning paa hans naaderige bistand gaar ieg den kommende tid imøde.

Søren Pedersen

Haureberg d. 1. Januari 1821.

[Herefter følger s. 5–25 en kort selvbiografi § 1–12]
/25/

13. § Om den tilstand af vor gaard og lod som begge deele bestod af dengang vi modtog samme

Vor nu i boende gaard i *Haureberg Bye, Broerup* gods Sorøe Academie tilhørende no. 10, *Kragebiere* gaarden kaldet, som bestaar af hartkorn 9 td. – 3 fdk., med et tillingende *arial* af 60 td. land, hvor af omtrent 15 td. land var i den saakalde Fulemose, næsten, uduelig og var til liden eller ingen nytte og aldrig dyrket med ploven, de and[r]e 45 td. land middel jorder, men alt uden engbund og tørvejord. Dog havde mand for det meste hidtil hiulpet sig med det tørveskier i Fulemose og brug det ogsaa med besverlighed nogle aar herefter, men efter nogle aars forløb duede det ei mere, da den under udtøringen blev forvanlet til jord tid efter anden. Lodens almindelige pløvejord blev under min fader drevet saaledes. Den var indeelt i 9 fald, hvoraf de 4 laae i hvile til tøyering og de 5 til sæd i omgang til høyre fra vest til øst, saaledes 1ste aar byg i efteraars brak og gjødning, andet aar rug, tredie aar byg og nogle skp. ertesaa, fierde aar haure og nogen vikkesaad, femde aar haure med paasaaet kløver avner. Efter denne omgangs drift med iorden avledes ikkun smaat og ringe halmfover, kløver avledes ikke sønderlig uden lidt til frøkløver, og høet havdes ei heller sønderlig noget af. /26/ Men lidt vikker havdes til fovring, got tøyre græs og en deel skøn sæd, især byg og haure, udsæden omtrent aarlig 12 á 15 td. byg, 8 á 10 td. haure, 4 á 5 td. rug, 4 á 8 skp. erter, 8 á 12 skp. viker og 1 pr. skp. hørfrø.

Heinet omkring loden, den del som tilhørde gaarden omtrent det halve, ialt 719 favne var som dengang almindelig ikkun maadelig vedligeholdet uden sønderlig pileplantning eller anden levende hein.

Haven og dens afbenyttelse var heller ikkun maade-

lig i drift. 2de smaae med steen gierde indheinede haver hver paa 1 fdk. sædelandstørelse var det heele som blev brugt som have. Følgelig alle have produkterne faae og indskrenkede og neppe til nødtørtig huusbrug.

Gaardens bygninger bestod og var indrettet saaledes og var en nogenledes god stand, 1 stuelengen i syden 12 fag, var indrettet saaledes: De to fag fra øster ende var overskaaret med et skillerum i mitten og herved deelte i 2 kamre, det ene til spisekammer og det andet til karlekammer, derved 3 fag til øverste stue, derved 3 fag til daglig stue, saae 1 fag til kykken skorsteen og bageovn og de 3 sidste fag til steese¹ eller bryggers med kiøle og loft over alt, men uden loftslem, bislag for indgangen til stuen og fielligavle i begge ender af lengen som og saa for gavlen af bislaget.

Den vestre lenge med et aaben gav af 10 alen mellem denne og stuelengen bestod af 10 fag og var indrettet saaledes: 4 fag til ruglade dog et lidet huggehuus aflugt i same, dernæst 3 fag til loe og 3 fag til haurelade alt nogenledes god bygning.

Den nordre lenge 18 fag, der i først en lade til bælle-sæd 4 fag, til port 2 fag, til tørvehuus 2 fag, et faarehuus 2 fag, men heri et lidet aflukke til hønsehuus for oven og svinehuus eller leir² for neden, der næst 2 fag til hølade, 2 fag til hakkelse loe og 4 fag til qvægstald alt smaat og simpel bygning.

Den østre lenge 10 fag, deri 3 fag til hæste stald, 3 fag til loe og 4 fag til byg lade, alt god bygning, især under delen paa alle udlengerne, men overdelen paa dem alle var lav og maadelig og alt var understeenet for lavt, saa stolperne stod lige ved jordfladen.

Indvidere var et gav paa 10 alen aaben mellem den

østre lunge og stulungen, her var bygget 5 fag huus indrettet til en lillestue som nu blev til mine forældres beboelse.

En brønd $7\frac{1}{2}$ alen dyb, steensat med verk om og brøndvind var sat i gaarden og holdt dog nogenledes got vand bestandig. En bod at sætte halm ud paa om

efter aaret stod ved den vestre ende af den nordre lunge. Et got vandsted haves ved gaarden, men som den gang trengde til at opgraves støre og oprinses. En deel vandrender var tilforn gravet paa loden, men trengde nu til at oprensnes, da de var tilgroede i flere aar. /27/

14. § Om alt, som vi modtog ved gaardens tiltrædelse af mine forældre enhver deel, og sammen værdie i penge³

Af sædevarer modtog ieg af rug og byg saa meget som behøvedes til alt huus brug for denne paafølgende sommer til der blev høstet og til udsæd dette foraar modtog ieg foruden 4 td. 3 skp. rug, som var saet forige efteraar, indvidere 13 td. byg, 7 td. 6 skp. haure, 2 td. erter, 2 td. 2 skp. vikker, 4¹/₂ skp. hørfrøe, 5 ottinger hampefrøe, som ieg købte og ¹/₂ skp. bohvede som ieg ogsaa købte. Alt dette saaekorn in summa 206 rd. 3 mk. – sk.

Af avlsredskaber modtog ieg følgende:

2 beslagne vogne men ikkun maadelig, som snart trenger til forbedring.

1 gammelt plovredskab og træplov, gamle iul og træaxel.

1 gammel udslit iernharve.

1 gammel maadelig træharve.

1 gammel ubrugelig slede.

1 tørvesluffe.⁴

noget træe til en tromle og et krøyejern⁵ og ellers ingen tromle eller krøyetøye, heller ingen iulbør.

	rd.	mk.	sk.
alle disse avlsredskaber omtrent af verdie dette en suma	74	–	–

Jndvidere

2 pr. gode brugbare seeletøyer til vognene	10	–	–
--	----	---	---

3 pr. maadelige plov seeler med 1 tømme	2	–	–
---	---	---	---

5 vævede hampe grimmer til bæsterne	1	3	–
-------------------------------------	---	---	---

	rd.	mk.	sk.
1 ridehiynde og lædermile ⁶	1	3	–
3 gamle dækener til bæsterne	1	–	–
3 gamle høstrev til vognene	1	3	–
Og en deel gamle tøier til kreaturet om sommeren	8	–	–
3 pr. fieller til vognene, gode brugbare ⁷	10	–	–
3 pr. høsthaver ⁸ , meget gode	6	–	–
2 læstræer, meget gode	1	–	–
3 høe tyver, gode	1	–	–
1 høstrive, god	–	1	8
2 muegreber, brugbare	–	4	–
2 skovler, brugbare	–	2	8
3 smaae haandkaste skuffer, gode	–	3	–
1 gammel, daarlig gravespade	–	2	–
1 god tørvespade	–	4	–
1 gammel huustørveiern	–	–	8
1 gammel leerhakke	–	2	–
1 brugbar hakkelse kniv	–	4	–
1 god meie lee	1	–	–
1 gammel lee	–	2	–
1 gammel seile	–	–	8
1 god slibesteen med truv /28/	1	–	–
1 skov hammer, meget god	2	3	–
4 iernvæge, ⁹ gamle og maadelig	–	3	–
1 skov øxe, god, brugbar	1	–	–
1 haandøxe i god stand	1	–	–
1 plov øxe, gammel	–	1	8
1 haandsav, brugbar	1	–	–
3 navre-bor, gode	1	3	–
3 vimmelbor, gode og 1 vimmeskaft	1	–	8
3 hukkeiern, brugbar	1	–	–

	rd.	mk.	sk.
1 bræktang, god	—	3	—
1 vredtbør, gammelt	—	—	12
1 koldmeis ¹⁰ , gammel	—	—	8
1 braat ¹¹ , gammel	—	—	6
1 vingkel, gammel	—	—	12
3 høvle med bloke, brugbar	1	1	—
1 baandkniv og knivelad, brugbar	1	—	—
2 hukkestokke, smaae og gamle	—	3	—
Og nogle gamle træematerialer og gavn træ	2	—	—
<hr/>			
Dette in summa	65	3	6

Af kreaturet modtog ieg følgende
efter mine forældre 6 bæster som
var

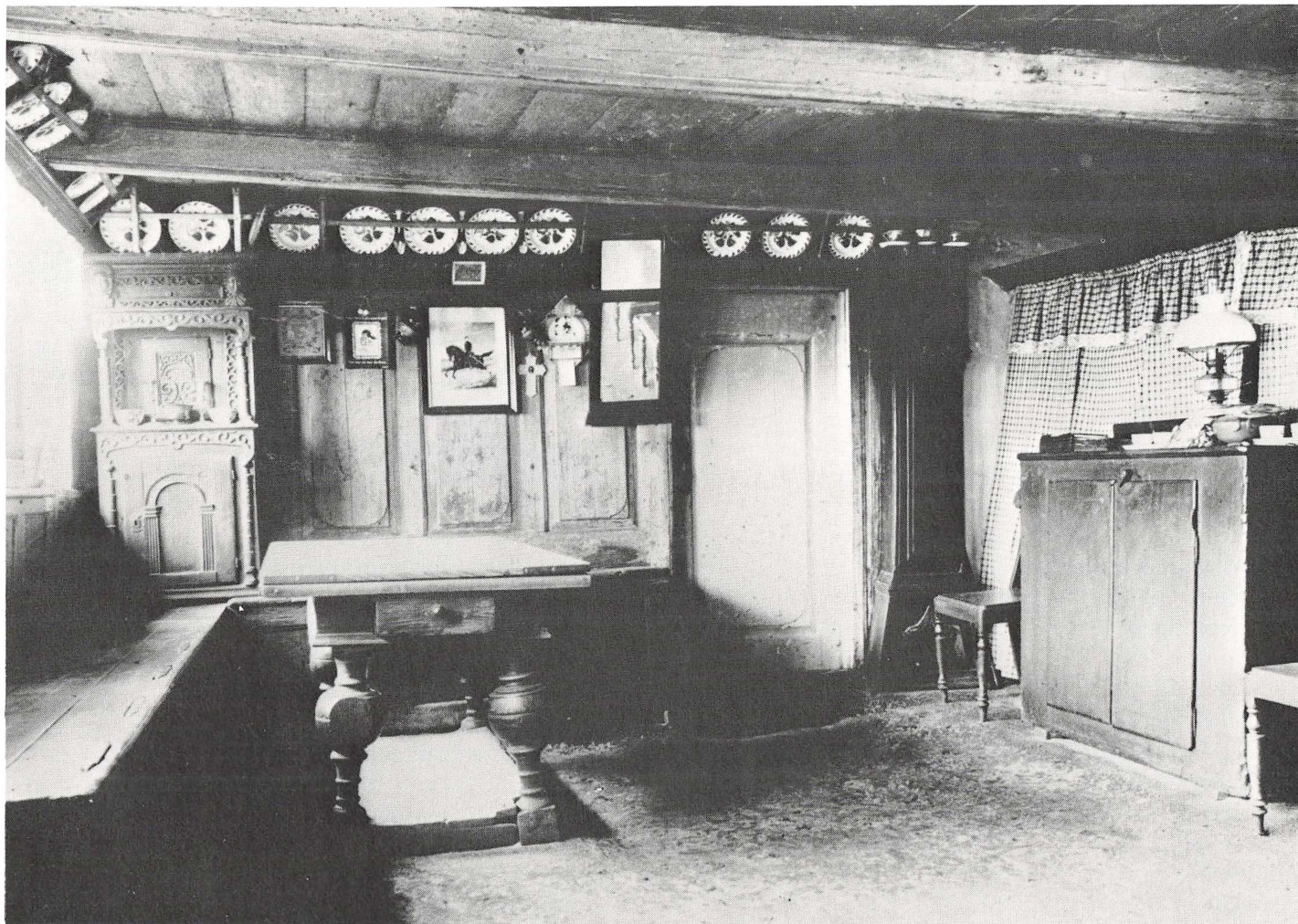
1 brun hæst, 7 aar gammel	35	—	—
2 brun hæst, 9 aar gammel	35	—	—
3 sort hæst, 11 aar gammel	25	—	—
4 sort hoppe, 13 aar gammel	30	—	—
5 sortsokket hoppe, 4 aar gammel	40	—	—
6 brunstiernet hoppe, 3 aar gammel	30	—	—
4 kiør og 4 unghøveder, som var			
1 quie og 3 kalve som var følgende			
1 broget koe, 6 aar gammel	20	—	—
2 blakket koe, 4 aar gammel	18	—	—
3 rødkullet koe, 9 aar gammel	15	—	—
4 sortkullet koe, 6 aar gammel	16	—	—
5 sort quie, 2 aar gammel	8	—	—
6 sort kalle, 1 aar gammel	4	—	—
7 rodhielmed, 1 aar gammel	5	—	—
8 røddraget, 1 aar gammel	4	—	—

	rd.	mk.	sk.
8 faar og 1 væder af forskellig alder, disse med 8 spæde lam, alle 17 italet af værdie	40	—	—
4 ungsviin, alle i 1ste aars alder, 1 soe, 1 ¹ / ₂ aar, disse 5 i talet af værdie /29/	26	—	—
3 gaasekreaturer a 2 gæs og 1 gase, som følger			
1 graaegaas, 4 aar gammel med 8 giæslinger	3	—	—
2 dunet gaas, 1 aar gammel havde ingen giæslinger	—	4	—
3 graae gase, 3 aar gammel	—	4	—
8 høns og 1 hane af forskellig alder og værdie	3	3	8
1 hund, 5 aar gammel, slet	—	1	8
1 kat, 3 aar gammel, god	—	1	8
<hr/>			
Dette in summa af	379	2	8

Indvidere modtog ieg af boeskab og
senge med sengeklæder, ildkar,
træekar og saavidere som følger

2 borde, 1 i hver stue	maadelig	10	—	—
2 stole med felle baand	brugbar	3	—	—
2 stole med flettet halm- baand	gode	3	—	—
2 stolehynder	gamle	1	—	—
1 trannebenk	god	2	—	—
1 bordbenk	brugbar	1	—	—
1 lille trannebenk ¹²	gamel	—	3	—

		rd.	mk.	sk.			rd.	mk.	sk.
1 gaasebenk med 3 reder eller rum	god	3	—	—	1 sengested med blaae- tneret omheng	gammel	9	—	—
1 stort madskav	got	10	—	—	1 standersengested som karleseng	got	4	—	—
1 kiste uden laas	gammel	1	3	—	7 dyner af oven og ne- den dyner	brugbare	42	—	—
6 tintalerkener	gode	3	—	—	5 lange hovedpuder	brugbare	10	—	—
1 tinfad	got	1	1	—	2 korte hovedpuder	brugbare	2	—	—
4 porselaiens talerkener	smuke	1	—	—	2 smaae trækpuder med pudevaar	gode	5	—	—
1 malmlysestage	god	—	4	—	4 pr. blaarlæreds lage- ner, ildkar og træk- kar	gode	12	—	—
1 malmstrygejern med 2 jern bolte	got	2	—	—	1 koberbrykke kiele a 1 td. størelse	gammel	12	—	—
1 mæsing sie	god	1	3	—	1 ditto à 2 spander stø- relse	brugbar	4	—	—
2 paneelrammer, 1 i hver stue	gode	2	—	—	1 mæssing kiele à 5 kan- der størelse	gammel	1	3	—
3 melkehylder	gode	1	3	—	1 jerngryde à ditto stø- relse	gammel	1	3	—
11 melkebytter	brugbare	4	—	—	1 koberpote à 2 kander størelse	god	2	—	—
5 leerfade	gamle	1	—	—	1 malmstegepande	god	3	—	—
4 leerkruker og 1 ditto pote	gamle	1	1	—	1 kielskrog	brugbar	1	—	—
2 pr. karter	maadelig	1	2	—	1 ildtang	brugbar	—	2	—
1 uldsax	maadelig	—	3	—	1 deitrug	got	5	—	—
1 dobbelt heile ¹³ , fiin og grov	god	1	—	—	1 støvkar	got	4	—	—
1 spinderok	god	1	4	—	1 brykkeballie	maadelig	1	—	—
1 haspe	god	—	2	—	2 ballier til kiødsaltning	maadelig	2	—	—
2 garnvinder	brugbar	—	2	—	2 øltønder med træ- baand	gamle	3	—	—
2 glasflasker	brugbare	—	1	8					
1 brendeviinsglas /30/	lille	—	—	8					
1 ølkande	brugbar	—	3	—					
1 øltræflaske	gammel	—	2	—					
1 sengested med blaae tryket omheng	brugbar	14	—	—					

Bondestue ca. 100 år gammel. Fotografiet viser den gamle traditionelle opstilling af bondestuen med husfaderens plads på endebænken ved hjørneskabet. Stuen er fra Græsted sogn i Nordsjælland. Bortset fra billederne på endevæggen ved panelet, spejlet, uret og lampen har Søren Pedersens stue set således ud, da han overtog gården i 1810. Nat. Fot.

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
mand derimod beregne alt oven- staaende efter den priis, som var i begiøndelsen af 1811 paa alt saadant kand det almindelig be-				regnes til 4re gange dobbelt mod de oven anførte priser og da ud- kommer her af in summa af	1809	3	8

 /32/

15. § Bemærkninger af den foregaaende paragraf

Det maatte vel af flere, som løselig ville betragte det heele anførte i foregaaende post kunne synes at det var en rundelig god besætning for en bundegaar og alt det som behøvedes til nødtørft. Men langt fra vel var det betydelige mange diele og her i blant mange gode, nyttige og nødvendige ting og mangfoldige unge gaarfolk maae begiønde med en mindre boesætning og bedrift ind den ieg her fik efter mine forældre, men her var dog mangfoldige ting som manglede os. Saaledes var her hverken iern eller kuul, salt eller sæve, tiere eller deslige, ingen sæd og intet kreatur at sælge til en hielpe skilling, heller intet smaaevarer at sælge som eg, smør, lam eller deslige, da de faae sullevarer, som var over fra vinteren, da tog mine forældre med sig da de i mai maaned flytte ud i huuset og herved maatte vi forbruge næsten alt det smør, ost og eg som avledes denne sommer. Sæden som havdes til at sælge, forbeholdt de dem, de lam, som avledes, kunne behøves at læge til for at forøge den lille faareflok, ogsaa i det tilstunde efteraar var intet qvæg eller bæster at sælge til hielp for de høye afgifter og store aftægt at udrede. Ogsaa her støtte denne besverlighed til for os i vores begiøndelse som bønder folk at aarsgrøden i dette aar 1811 slog overmaade feiel at mand solde lit eller intet heraf til penge og følgelig sees heraf, at det var ei saa magelig og let en sag for os at giennemgaae uden trang og mangel. Men nu var det min lykke, at ieg havde sparet og erhvervet mig

noget i mine unge aar og tillige at ieg ved mit giftermaal fik noget til hielp ikke allene penge som for det meeste var brugt til jndfæstning af gaarden og til min broder, som forhen er sagt, men ind og noget af boe og kreatur at indsætte isteden for det som var gaaet ud til mine forældre. Endelig tillod ogsaa min fader mig at modtage gotgiørelsen for alt det leverede af rug, haure, høe og halm, som var leveret den forgangne vinter, som var i disse krigens aar almindelig til hielp for betaling af mine skatter, ogsaa den militærkiørsels gotgiørelse tillod hand mig at motage i samme hensigt, saa dette tilsammenlagt hialp noget og var omtrent for dette aar 100 rd. /33/

Nu med dette foranførte, som ieg bekom med gaarden af mine forældre og det ieg fik til udstyer med min kone samt hvad ieg selv havde over fra indløsningen af gaarden og til min yngre broder begiønte vi bestyringen af vort sted og dets heele bedrift d. 1ste mai 1811, fra hvilken datto i dette og de følgende aar de aarlige beretninger herefter ere beregnede fra, med hvilke ieg nu vil begiønde for deri i at vise hvad forandring der i et hvert aar er giort ved stedet, hvad nyt, der er anlagt og indrettet, hvad der serskilt er bekostet og erhvervet m.m. for nu her efter at ieg i dette foregaaende har vist mit ungdoms forhold da nu her efter ogsaa at vise mit forhold og fremgangs maade som agerdyrker og bunde.

For aaret 1811

Først om udsæden og det derefter indavlede

	td.	skp.
Der var saaet sidst i octobr. maaned 1810 af rug	4	4
Der blev saaet i mai maaned dette aar af byg	13	—
Der blev saaet sidst i april maaned af haure	7	6
Saaet d. 1ste april af erter	2	—
Til samme tid af viker	2	2
I haven d. 28. marti lagt af kartofler	—	4
d. 22. mai saaet af bohvede	—	1/2
Først i mai saaet af hørfrø	—	4 1/2
D. 9. mai saaet af hampefrø	—	1/2
I haure jorden blev saaet kløver avner og lagt ud.		
<hr/>		
Den udsaaede sæd en summa	29	4
<hr/>		
Efter denne udsæd jndavledes igien efter følgende		
Rug	22	6
Byg	57	4
/34/ Haure	32	6
Erter	8	3
Men de fleste af disse opfovret utærkset	1	4
Viker		
Hørfrø	1	2
Hampefrø	—	1

	Kartofler	3	2
Bohvede blev der intet af			
<hr/>			
Tilsammen	124	4	
<hr/>			
Den 20 marti begjænte ieg at pløye og fik tilsaaet d. 22. mai. Den 25. juli begjænte ieg at meie og d. 11 august fik ieg jndhøstet.			
Dette aars kapitels kiøb			
Rug 7 rd. 2 mk. 8 sk.			
Byg 6 rd. 1 mk. 2 sk.			
Haure 4 rd. 4 mk. 8 sk.			
<hr/>			
Af ovenstaaende sædevarer er i aarets løb 1811 fra brugt følgende til vor heele huusholdnings forbrug. Følgende med som ieg af mine forældre fik til sommerføde, altsaa for et heelt aar fra 1ste mai 1811 til 1ste mai 1812, nemlig:			
	td.	skp.	
Rug til brød	13	3	
Byg ogsaa til brød	3	3	
Byg til malt	7	2	
Byg til gryn	4	3	
Byg til kagemeel	1	6	
Byg til sigtmeel	—	6	
Byg til pellegryn	—	6	
<hr/>			
Tilsammen	31	5	
<hr/>			
Til ydekorn er i samme aar brugt som følger:			
Til mine forældres ophold			
dette første aar	Rug	1	—
	Byg	1	—

	td.	skp.
Malt	1	4
Erter	–	4
I alt	4	–
Indvidere til degnekorn	–	6
Til smedeløn for 1/2 aar,	byg	– 4
	haure	– 4
Til herredsfodgen,	byg	– 1
	haure	– 1
Til fattigkorn	rug	– 1 ^{1/2}
/35/	byg	– 3
Til den paabudne leveranse blev ydet som følger:	rug	4 4 ^{1/2}
	byg	2 6 ^{3/4}
	haure	7 4 ^{3/4}
For 1 soe at orne	haure	– 1
Det heele ydekorn in summa	21	5 ^{1/2}
I samme aar er ligeledes ydet følgende fourase ¹⁴ , saasom:	lpd.	pd.
Til den udskrevne kongelige leveranse	høe	54 10
	halm	54 10
Til degne fourase	høe	9 –
	halm	9 –
Til smeden	høe	4 8
Til sammen	131	12

Tørv har ieg ogsaa i samme aar ydet følgende:

	Læs	
Til mine forældre	10	–
Til degnen	1	–
Til smeden	1	–
I alt	12	–

Vore pengeudgifter i aarets løb for alle efterstaaende købevarer var som følger:

	rd.	mk.	sk.
Til de virkelige kongelige skatter og herskabelige afgifter med tiender, <i>ausuranse</i> skat og fattig penge	244	3	6
inda her fra regnet got giørelsen for ovenstaaende kongelige leveranse			
For:			
4 ^{1/2} skeppe salt	11	4	8
12 lpd. jern	37	3	12
7 ^{1/2} skp. steenkull	14	3	–
3 td. træekull	8	–	–
25 bægere tiere	10	3	8
9 pd. sæve	8	–	4
7 ^{1/2} pd. humle	17	3	–
10 pd. tækkegarn	4	1	–
4 linnier rev	13	1	–
14 potter brendeviin	46	3	10
5 pr træskoer	4	1	–
1 gang skaler og 1 pr. grimmer	2	4	–
Tobak for	2	2	4

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
Kiøbte klædevarer, især til spede				1 ølglas	—	5	—
barneklæder	33	3	8	1 brendeviinsglas	—	2	—
2 pæle tran	—	4	8	1 almanak for det kommende aar	—	—	12
Fæstepenge, folkeløn og deslige arbeidspenge	40	—	—	Skrivpapier, blæk og lak	1	—	8
Spindeløn	1	1	3	1 slavel til tærskning	—	3	8
Vævløn	3	3	12	For 1 pr. ferredshaver ¹⁵ med for og bagsmæke	20	—	—
Skræderløn /36/	4	4	4	For tømmer og brende med bræder, ragter o.d.l.	79	4	10
Stampeløn	1	4	4	1 vimmelboer	—	3	8
Farveløn	6	2	14	Urtefrø, kaalplanter og for frugttræer i haven	2	4	—
Skomagerarbeide	1	—	12	For 4 hungrissc at snitte ud	—	3	—
Kurvemagerarbeide	6	4	—	For baandhøe til omtrent 40 traver			
Smedens pengeløn	3	3	6	baand	1	—	—
Til jordemoderen	2	—	—	Græsleie for 4 unghøveder	6	—	—
For pottemagerkar	12	3	4	For 10 pd. røt kløverfrøe	11	4	—
Ildkar	13	1	—	Drikepenge, levemaade, bompunge, vede brød hiem og deslige saadanne udgifter	27	—	3
Trækar	7	1	—	Til smaaeting saasom staastraad, sye naale, skiæksæve, kiøbetaad, hægter og deslige meere	1	—	1
For sild og tørfisk	20	3	8	Atter for smaaeting	3	3	12
2 skp. meelkalk til vitning	2	—	—	For det halve fæste paa gaarden og for fæste brev og skattebog	215	—	—
1 skp. brend aske til bygning	1	—	—				
Mallepenge	2	4	4				
Offerpenge	6	1	2				
Brudegave	4	—	—				
Kryderier	5	4	12				
Knappe	2	—	—				
1 slibesteen	1	2	—				
1 meielee	5	—	—				
1 sax	1	1	—				
1 kiørespisk	1	—	—				
1 spinderok	8	—	—				
1 4 lispunds bismar	8	1	—				
1 laas til dørlukke	2	1	—				
				/37/ Indtægter i samme aar 1811 var som følger:			
				For 1 hæst	300	—	—
				Til bytte paa 1 koe og 1 hæst	30	—	—

	rd.	mk.	sk.
For 4 sviin	119	–	–
8 lam	56	–	–
9 kyllinger	3	–	–
20½ snees eg	10	1	–
6 lpd. smør	64	5	–
Haveprodukter for	43	1	8
Biværk for	18	1	8
10 td. 2 skp. sæd	108	2	–
Prispenge som forhen er omtalt fik ieg i dette aar	127	3	6
og tilgode for 4 td. byg fik ieg ogsaa i dette aar	88	–	–
For 7½ skp. hørfrøe	43	2	4
Tørveskier	6	–	–
Egebark for	12	–	–
For militær reiser	9	3	–
For at kiøre kongebrende	9	3	–
Tient ved og paa egne reiser	15	2	8
Tient ved handel med 4 td. sæd	4	–	–
Indgvarteringspenge for krigs folk	5	2	4
2 kalvskind	1	–	–
penne fiere	–	3	–
1 gammel gase	1	3	–
Smaaevarer som brød, øl, melk, gryn og meel	3	–	–
<hr/> Summa jndtægt	1079	3	6
<hr/> Summa udgift	1005	5	7

Heraf fragaar af indtægterne de anførte priispenge og de tilgode ha-

	rd.	mk.	sk.
vende penge for de 4 td. forhen udlaante byg, som dette aar er mig begge deele betalt det beløb 215 rd. 3 mk. 6 sk. de nu her til bagestaaende virkelige jndtægter er in summa af	864	–	–

Ligeledes fragaar af udgifterne den anførte suma af det halve fæste paa gaarden og til fæstebrev og skattebog et beløb af 215 rd. – mk. – sk. De da hertilbagestaaende virkelige udgifter er in summa af	790	5	7
--	-----	---	---

Vi havde altsaa en overbalanse af 74 rd. 5 mk. 7 sk. i penge indtægter for dette aar 1811. /38/

1. Indvidere haver vi i samme aar jndrettet, anlagt, bekostet og fornyet efter staaende ting ved gaarden, marken og haven, som følger.
2. Lagt et stykke nyt loft over kiølen og giort 1 loftslølem med lukke for loftet som manglede forhen.
3. Indrettet et hønsehuus i den halve underdeel af bislaget og herved blev faarehuuset støre som før var for indskrenket.
4. Byget en god tilklinet bod til vognskiul for den ene vogn, som før altid stod under aaben veir og til svineleier om natten.
5. Giort en tromle i god stand som her manglede forhen. 1 stykke laae her til knop ieg anskaffede det øvrige.

6. Giort 1 nye julbør som ogsaa manglede og som min fader ei nogen tid havde havt.
7. Fornyet og samlet en gammel slede, begge meierne og 1 ovedne¹⁶ laae her, det øvrige anskaffede ieg og fik den i brugelig stand.
8. Giort 1 nye træharve, da den forige duede intet.
9. Indrettet et hukkehuus i under delen af 2 fag i portladen med stenge over og leerloft til at gjemme smaae foer paa til foraaret og herved blev rugladen heel og støre.
10. Kiøbt 8 frugt træer af eblertræer at plante i den store af nye opdyrkede have.
11. Kuelgravet det sydvestlige qvarteer i haven, videre om havens indretning og dyrknings maade skal tales paa sit sted.
12. Kiøbte endeel egetræe og 1 faun bøgetræe til gavntømmer, som her giordes fornødent.
13. Opbrudt eller oppløyet en ager omtrent 1 td. saad stor i de saakalde Fulemose enge og herpaa førte nogle hundrede læs frugtbar jord paa denne ager fra gaarden og en mellem græft i haven.
14. Gravet en vandrende paa omtrent 200 faune lang ud giennem en siliggende flad jord og giennem de omtalte Fulemose Enge.
15. Beplantet en deel gamle græfter med piel mellen os og huusloden omtrent 100 faune efter forud om efter aaret at have giennem gravet en rende oven i dem for at indsuge væske og næring om vinteren til pilens fremvæxt.
16. Kiøbt en brugt justeret 4 lpd. bismær.
17. Kiøbt en nye gryde paa 1 spans størelse.
18. Kiøbt en trefod. /39/

Vorre tienneste folk i aaret 1811 var følgende

1. *Karlen*. Christen Hansen, som vi først fik efter mynstertiden fra 7. juli til 1ste novembr og gav ham dog penge 20 sk. daglig. Denne samme fæstet vi igien for det kommende aar fra 1ste *novembr* 1811 til samme datto 1812.
2. *Pigen*. *Maren Lars datter*, som havde tient mine forældre det foregaaende aar. Hende gav vi til løn denne halv voxne tøs, som havde gaaet til læsning den foregaaende vinter for dette halvjaar 2 rd. i penge, 8 alen læred, 3 alen ternet tøye til foreklæde, katuen og baand til hue og 1 pr. træskoer. Denne samme fæstet vi jgien for det komende aar.
3. *Drengen*. *Peder Christensen* som ogsaa tilforn havde tient mine forældre og gaaet til læsning den forige vinter fik til løn for dette $\frac{1}{2}$ aar 1 nye blaae trøye, 1 skiorte, 1 pr. buxer og 1 pr. træskoer. Ham fæstede vi ogsaa at tienne os det tilkommende aar.
4. *Vogterdrengen*. *Peder Christensen* 8 aar gammel. Han fik nogle klædes stykker som 1 hue, 1 pr. træskoer o.d.l. han blev ogsaa hos os i det tilkommende aar.
5. *Min fader*. Han arbeidede næsten hver dag hos os efter hans egen villie, og ieg gav ham 8 sk. for dagen.
6. Huus mand Hans Justesens kone gjorde os da manden var udlevet for pløyning, harvning, møyagning, vogne og saa videre i alt 20 dages arbeide eller høstdage i sædhøsten.
7. Adskillige andre høstdage giordes os saasom for tørvevogne, møgvogne, 1 skov vogn og deslige. Og nu saaledes ved dette anførte fik ieg ved samme

udførte alle de nødvendige og efter ønske anlagde arbejder ved heele gaardens og avlingens bedrift i dette aar, men ieg var og selv paa muligste maade med over alt baade først og sidst, tilig og sildig især fra foraarets første til efteraarets sildigste dage særdeles var marken og haven skifteviis mine idelige arbejdssteder, som ieg passede og rygtede med beste flid og jver. /40/

Om vor heele sædavl og fæavl dises fremvæxt og afbenyttelse i aaret 1811

Først om sædavlen

Vi dyrkede ingen veede, men foreløbie maae for dette aar sige, at det var et ufrugtbart aar.

1. Rugen gjorde best til af sædarterne. Ieg avlede efter 4 td. og 4 skp. udsæd igien 22 td. 6 skp. altsaa omtrent 5 fold, saækornet iberegnet og god langhalm, sterk og frisk foer.
2. Byget var almindelig uselt. Jeg avlede efter 13 td. udsæd jgien 57 td. 4 skp., omtrent $4\frac{2}{3}$ fold, men halmen smaae og ringe, meget udrue at fovre med.
3. Hauren slog ogsaa meget feiel efter 7 td. og 6 skp. udsæd avlede ieg jgien 32 td. 6 skp. altsaa $4\frac{3}{7}$ fold. Halmen smaa og ringe, meget udrue at fovre med.
4. Erterne groede kuns maadelig til, men var ei saa slet til skieppen. Efter 2 td. udsæd avlede jeg igien 8 td. 3 skp. altsaa omtrent $4\frac{1}{2}$ fold, men halmen lit og ringe.
5. Vikkerne groede heller ikkuns maadelig til hos mig og samme blev for det meeste opfovret og skaaret i

- hakelse utærsket. Af de 2 td. 2 skp. udsæd blev aftærsket 1 td. 4 skp. til udsæd i det kommende aar.
6. Kartofflerne slog almindelig feiel. Efter 4 skp., som var lagt i haven avlede jeg igien 3 td. 2 skp., altsaa $6\frac{1}{2}$ fold.
 7. Ieg havde saaet $\frac{1}{2}$ skp. bohvede som slog reent feiel.
 8. Hørren groede heller kuns maadelig til; var meget kort, men med god tav. Jeg avlede det fornødne til vor forbrug og nogle skp. frøe at sælge foruden det fornødne til udsæd igien.
 9. Hampen lignende med hørren.
 10. Høeberringen med kløver var almindelig usel. Jeg som ingen eng har og ingen kløver var saaet, da ieg modtog det, avlede altsaa lit eller intet som høeberring, men min vikke avl maatte her træde i høet sted.
 11. Have frugterne var ogsaa dette aar almindelig ringe, dog vort havevæsen gav os dog rundelig alt det fornødne til huusbrug af saadant og soldt en deel foruden /41/.

For det andet om fæavlen

Denne bestod den første sommer af følgende.

6 bæster, men hermed avlet 3 føll, det ene imod mit forsæt. 5 kiør dog den ene fik min broder om efteraaret. Disse kielte alle denne sommer. De 3 kalve lagt til, de andre slagtet spæde. 1 Fioring og 3 aarskalve. 8 faar med 15 lam, men 3 spede lam af disse døde og 1 væder. 5 sviin og 1 tilig født griis samt 6 spæde grisse født i august. 2 giæs og 1 gase med 13 giæslinger. 5 høns og 1 hane med 11 kyllinger og endeel eg. Samt 1 koe og 3

faar af min kones med gift. Tillige med 1 koe, 3 faar med deres lam og 1 gaas med nogle giæslinger af mine forældres aftægt som vi græssede og overfovrede.

Af denne ovenstaaende fæevl os tilhørende havde vi følgende brug og nytte denne sommer 1811.

1. *Om bæsterne.* Med de 6 arbeids bæster udførte ieg min heele avlsbedrift med kiørsel tillige og alt saadant uden mangel eller besverlighed i nogen maade og for tillæg skyld i de kommende aar lod ieg i dette foraar 2 øyg hæste, som ogsaa blev i foel, men et 3die ungt øyg i 4 aar blev mod min villie bedæket i evred og blev ogsaa i foel. Disse 3 øyg fovlede om foraaaret 1812, men videre her om skal tales i næste aars beretning.
2. *Om Qvæget.* Af de 5 kiør havde vi denne sommer og efteraar alt det fornødne af melk, smør og oste til huusholdnings forbrug og dette var noget betydeligt, saasom at intet andet suel havdes fordie mine forældre havde medtaget til deres behov det lidt suel, som var, da de i mai flyttede ud i huuset. Vi solte dog inda af smør 6 lpd. for 59 rd. 3 kalve lagdes til for den kommende tid. Den ene koe fik min broder om efteraaaret, da hand denne sommer giftede sig. De 3 aars gamle kalve leiede ieg hen paa græs denne sommer, men den quie i andet aar blev græset hiemme. Den koe af min kones medgift var ikke god. Ieg byttede den derfor bort for 1 hæst i næste foraar, som videre skal vises i næste aars beretning.
3. *Om faarene.* Med de 11 faar og 1 væder havdes 15 lam af disse døde 3 spede lam af de overblevne, 12 lam lagde vi 3 til som tillæg. /42/ 8 lam blev soldt for 56 rd., 1 slagtet til høstgilles, men et af de som blev lagt til døde om vinteren. Vi slagtede den gamle væder om efteraaaret og 3 af de ældste faar feedede og slagtede vi ogsaa dette efteraar og alle disse 5 faarekroppe, som blev slagtet, var got i stand, de gav foruden endeel got suul 1 lpd. 10 pd. tægl, som blev brugt til lysning og holdt os det meeste af vinteren. Alt ulden af vor faare avl forbrugtes til eget brug for os selv, vore tiennestefolk og huusbehov. Dette efter aar fik vi de 2 andre faar af min kones medgift og samme blev lagt til som tillægs faar.
4. *Om svineavlen.* Af de 5 svien fra forige aar og 1 gris, som var født i febr. solde ieg de 4 ungsvien sidst i mai for 119 rd. og derpaa kiøbte ieg igien 6 pattegrisse, 3 uger gamle for 18 rd. som tillæg for det kommende aar. Den gamle soe blev ornet og fik i august 10 grisse hvoraf 2 døde 2 lagte til og 6 blev slagtet, saa som at ingen kiøbte paa denne tid nogen tillægsgrisse. Soen og den tilig født gris blev fedet og slagtet om efteraaaret og de gav begge 12 lpd. flæsk og omtrent 1 lpd. fit foruden hoved, ryg, been og øvrig smaaemad.
5. *Om gaaseavlen.* Med de 2 giæs og gase avlede den ene gaas 13 giæslinger af 2 kule, 8 den første gang og 5 den anden gang. Den ene gaas lagt til, forige aar fik ingen saasom gasen ei vilde parres med hende. Af de 13 unge giæs blev de 11 fedet og slagtet til huusbrug, 1 lagt til som livgase og 1 fik degnen som tiendegaas for 2 aar og 2 fede gaaseskrov fik mine forældre istæden for deres aftægsflæsk, som de gjorde os til lettelse i dette trange aar.
6. *Om hønsene.* Af disse havdes de fornødne eg i huusholdningen indtil vi fik lagt nogle til, thi 5 høns og 1 hane var alt for lidt til en gaars forbrug naar bryllupper og barsel qvinder indtraf noget ofte. Vi solde

dog 4 pr. kyllinger og 15 sneser eg dette aar til omtrent 10 rd.

7. *Om biavl.* Ieg havde i nogle aar forhen havt bier paa leie hos gaarmand Lars Sørensen her i byen og disse var der indnu dette aar, vi tog dog nogle stader op og solte biværk til omtrent 18 rd. til hver af os, men derpaa næste foraar delede vi dem ad, saa hver fik sin part og ieg tog da vor part hiem, 2 stader, og satte dem i vor egen have /43/.

Vor heele fæavl, som vi overvintrede og satte paa stald i efteraaret 1811 var følgende: 6 bæster, 12 qvæghøveder, 12 faar, 8 sviin, 4 giæs, 9 høns, 2 biestader, og herforuden 1 koe, 3 faar og 1 gaas af mine forældres aftægtsdeele, som vi overfovrede vinteren 1811 og 1812 ialt 56 kreaturer, foruden bierne, som nok var flere tusinde, dog ieg har ikke talt dem, men disse fover dem selv.

Betragtning over aaret gang i almindelighed og for os i særdeleshed

Aaret 1811 var, som ieg forhen haver sagt, et trangt og ufrugtbar aar, som baade var knapt paa sæd og høe for den overmaade tørre sommer skyld saa at sæd og foer mangel var uundgaaelig hos mangfoldig landboefolk og bønder i det tilstundende foraar som og skeede. En hver gammel halmbod og halmstak om den ogsaa var 10 aar gammel gik med og gruelig dyrt var den paa sine steder, hvem som var haarhiertig nok til at tage saa meget. Her erindrer ieg den uforskammende bunde gaarmand *Lars Pedersen i Kirke Stillinge*, der havde endeel meget gammel overgiemt halm, han lod denne opbinde i lis-

punds knipper og pinede disse ud for de trengende til uforskammede priser over alle andre, mand hørte, men denne mand er ogsaa i andre ting et menneske hadere og et afskum i flere maader, skjønt meget oplyst, afskyet af alle og fattig er hand omsider blevet, skjønt hand besider en god byelod.

Sædmangelen var ikke mindre ind foermangelen. Øvrigheden fandt det fornødent at lade undersøge hos enhver bunde, hvad de havde af sæd og hvor meget det skjønnedes at mangle til næste høst for at have saadant i behold til udsalg paa de enkelte steder, hvor der endnu ei var udsoldt da næsten intet var til fals blant meninge mand. Denne undersøgelse skede sogneviis i heele *Holbecks Amt* og er den eneste, ieg mindes hidtil. Penge trangen var ingensteds saa stor dette aar, saa som at alt var skjønt i priis i disse krigens aar og penge udgifterne til det offentlige intet store. /44/ Dette aar var for mig, som begiønder følgelig et trangt aar og det ikke uden billig aarsag efter det anførte med aarets grøder, fremvæxt og tillige, da jeg ved gaardens modtagelse havde forbrugt, hvad som vi havde, at altsaa intet forraad eller forskud var tilbage at tage af til hielp i saadant et ufrugtbar aar. Skjønt ieg som dog her nu boede paa et indskrenket sted, der i min faders tid ofte manglede foer og penge slog mig dog jgiennem uden at mangle enten foer eller korn til egen nødtørft, men heller ikke kunne eller havde sønderlig soldt noget sæd til hielp til penge, og ieg var nærved at kommet i betydelig giæld strax. Ieg laante virkelig af min hielpsomme svoger *Anders Larsen*, gaarmand i *Ørsløv* 300 rd., som pengene da var noget slette i kuers i begiøndelsen af aaret 1812 for at hielpe os frem med i det tilstundende foraar og til afgiften, men inden de blive brugte traf det til, at

ieg med got held solde en af mine beste hæste og fik 300 rd. for og glad betalte ieg nu strax min giæld. Ieg havde forhen soldt nogle deele, som ieg synes best kunne undværes, men som ieg i en bedre stilling ikke havde soldt, hvorved vi hialp os frem i simpelthed ved flid og sparsommelighed og saaledes hengled dette vort første aar for os som bønderfolk vistnok ikke i magelighed og overflod, men dog uden at mangle det nødvendige og tak være dig herfor min *Gud*. Ieg saae med det kommende aar og de kommende tider en gladere og heldigere fremtid i møde, hvorfor ieg ogsaa med oplivet kraft iagtog mine nærings deele paa beste maade, som evne og leilighed tillod mig og efter de oplysninger og forstands gaver ieg havde indsamlet og til denne tid erhvervet.

Til slutning af dette aars betragtninger vil ieg anføre lidt om mit havevæsen. Ved en hendelse, som indtraf i mine forældres tid, de havde gaarden, var heinet omkring den ved denne, som ved enhver udflydt gaar paa kongens godser, støre have paa $\frac{1}{2}$ td. land størelse blevet af nye igien indheinet og same velbeplantet med piel som nu stod i god grøde, da ieg fik den hvilket heien ieg indmere nu forbedrede med et stykke steengierde og samme jordvold forinden beplantet med et slags ægte piel til tækkevider og fremdeles dette heele heien bestandig vel vedlige holdt, saasom ieg paa denne indheinede plads agtede at anvende en meer ind hidtil almindelig flid blant bønder paa disse /45/ egne.

I den tid ieg havde været i krigstanden og ude paa fremmede steder og seet adskilligt dette angaaende og især paa det vindskibelige og frugtbare *Amager*, hvor ieg ret saae nytten af havefrugterne, havde ieg faaet løst til havevæsenets bedre drift og tengte ieg da, om jeg en-

gang faar nogen, skal ieg vist ogsaa benytte mig af denne sysel. Jeg havde allerede i mine forældres tid, efter at haven paa nye var blevet indheinet, anvendt endeel arbeide herpaa og faaet nogle deele lidt frem til havens forbedring, planeret, giødet og kuelgravet noget, men kunne dog ikke faae indrettet noget betydeligt her ved, saasom min fader intet giorte noget heraf, men holdt meget over, at ieg stadig blev ved avlsbruget og de almindelige arbeider, men nu saasart ieg havde faaet stedet tilfuld raadighed, blev dette en af mine kiæreste sysler, og ieg har her lagt manganen en træet og svedig arm og mange gange arbeidet, naar mine folk og andre haver hvilet sig.

I dette første aar bortførte ieg en tver græft, som var opgravet tvers over haven og denne heele vold med et kvarstlers dybe under jordfladen kiørte ieg ud paa en opbrudt ager i Fule mose engene. Haven afdeelte ieg nu i 4de hovedkvarterer lige store adskilte med en hovedgang paa langs og en tver gang, gangene 3 alen brede og nu forbedrede disse kvarterer med giødning, et kvarteer om aaret, dyrkede og forarbeidede den det beste ieg kunne, og ieg gjorde det heller ikke omsonst, allerede det første aar havde vi en betydelig deel af alt som for min stand almindelig kaal, urter og røder rundelig til alt vort forbrug og solde dog for omtrent 40 rd. og giorte inda nogle forerringer heraf til venner. Nogle begiønte allerede at blive opmærksom paa vort havevæsen, men nogle derimod giorte latter heraf og sagde det var Amager væsen, som nu blev ført igang her, ieg lod det nok blive omsider med saadant mere Dette virkede intet paa mig, ieg fortsatte mit forehavende og i stilhed lod dem sige hvad de vilde herom. Vor brave skolelærer *Trustrup* havde allerede om efteraaret inden ieg kom

hiem fra tiennesten foranstaltet mig 8 frugt træer fra Sorøe *Academies* have, som ieg samme efteraar udplantede i min have ved høyre side forneden ved hovedgangen alle ebletræer. De 7 slog an og groede, men det ene gik ud. /46/

For aaret 1812

Om udsæden og det herefter jndavlede

	td.	skp.
Først i octobr. maaned i det forgangne ef- teraar 1811 blev saaet af rug paa vor mark	4	4
fra 8. til 20. mai 1812 blev saaet af byg	12	7
fra 3. til 6. mai blev saaet af haure	7	5
d. 24. april blev saaet af erter	2	2
d. 26. april blev saaet af vikker	1	3
d. 20. mai blev saaet af hørfrøe	—	3
d. 18. mai blev saaet af hampefrøe	—	$\frac{3}{4}$
d. 1ste mai blev lagt i haven kartofler og saaet i haureiorden 2 lpd. 10 pd. rødt kløverfrøe 2 lpd. 10 pd.	1	—

Af sæd allene tilsammen 28 5

Efter denne udsæd avlede vi igjen følgende

rug	26	7
byg	90	1
haure	41	4
erter	16	6
vikker	1	3
kartofler	24	—
hørfrøe	1	2
hampefrøe	—	1

Af sæd tilsammen 176 5

Det bemerkes at noget af ovenstaaende sæd, noget byg, en deel haure, det meste af vikkerne er skaaret i hakkelse og opfovret utærsket.

Den 13. april begiønte ieg at pløye og d. 20 mai tilsaaet.
Den 17. agust begiøntes at meie og d. 20. septembr
jndhøstet.

Af ovenstaaende indavlede sædevarer er i dette aar for-
brugt følgende til vor heele huusholnings forbrug fra
1ste mai dette aar til samme datto i det tilkommende.
/47/

	td.	skp.
Altsaa forbrugt til føde saasom		
rug til brød	14	—
byg til brød	6	3
erter til brød	—	5
byg til gryn	5	3
byg til malt	6	4
byg til kage meel	3	4
byg til pellegryn	—	2
byg til sigtmeel	1	2

Tilsammen 37 7

Kapitels kjøbet var i aar

Rug 8 rd. 4 mk. 14 sk.

Byg 6 rd. 5 mk. $5\frac{1}{2}$ sk.

Haure 4 rd. 4 mk. $1\frac{1}{2}$ sk.

Af ydekorn er i samme aar forbrugt følgende. Ogsaa
eferstaaende ydet foer og tørv.

Til degnekorn, byg — 6

Til fattigsæd, $1\frac{1}{2}$ skp. rug og 3 skp. byg er
bege dele — $4\frac{1}{2}$

Til herredsfodgen, 1 skp. byg og 1 skp.
haure er — 2

	td.	skp.
Til smedeløn for 1 aar fra 1ste novembr. 1811 til datto 1812, byg 1 td. og haure 1 td. er	2	–
Til mine forældres aftægt har ieg leveret 1½ td. rug 3½ td. byg, er tilsammen	5	–
og til den paabudne kongelige leveranse har ieg i same aar leveret følgende rug, 7 td. 6 skp. og atter 7 td. 5¼ skp. rug, dog her indbegrebet de 1½ td. rug til mine forældre og de 1½ skp. rug af fattig sæd. Leveransen af rug allene er 13 td. 6 skp.	13	6
Leveransen af haure	14	5½
<hr/>		
Det samlede ydede i sæd		
af rug	15	3¼
af byg	5	6
af haure	14	5½
<hr/>		
Tilsammen af sæd	35	6¾
<hr/>		
Indvidere er leveret i samme aar til smeden 10 lpd. høre, til degne fourase 9 lpd. høre og 9 lpd. halm og til den kongelige leveranse 92 lpd. høre og 92 lpd. halm	lpd.	pd.
Af foer tilsammen	210	–
<hr/>		
Ogsaa er ydet af tørv til degnen 1 læs, til smeden 1 læs til mine forældre, 10 læs	læs	
Tilsammen	12	
<hr/>		

Og til mine forældres ophold har ieg ydet den flæsk /48/

lpd.
2

Vore penge udgifter i dette aar var følgende

	rd.	mk.	sk.
Til de virkelige skatter og afgifter, som ogsaa tiender, <i>Ausuranser</i> og fattigpenge, alt dette	207	–	8
Inda her fraregnet alt gotgiørelsen for det forige aars leveranse, der beløb sig til 217 rd. 3 mk. 9 sk. Til fæstepenge, folkeløn og deslige arbejdspenge	51	3	4
Til vævløn	29	1	–
Skræderløn	4	3	–
Farveløn	9	1	8
Stampeløn	2	4	8
Smedepenge	3	3	–
Skomageren	34	2	12
Kurvemageren	7	2	8
Glarmesteren	6	–	–
Malepenge paa møllen	8	5	–
Offerpenge	5	–	4
For 5 skp. salt	8	4	–
6 pd. sæve	16	2	–
24 lpd. iern	161	2	–
2 td. 6 skp. steenkull	64	3	–
¼ td. tiere	14	1	–
54½ pot brendeviin	27	2	6

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
9 linnier og 4 faune rev	41	—	—	2 løyrever	—	4	—
Seletøye og grimmer	79	—	—	Urtefrø og planter	1	3	4
13½ pd. tækegarn	9	—	—	3 skp. brendaske til byning	4	—	—
6 pd. humle	13	—	—	8 pr. træskoer	7	5	4
Sild, tørfisk og aael	43	2	12	Drikepn., bompeng, spillemands-			
Kryderier	6	5	8	penge, levemaade paa reiser og desli-			
Kiøbte klædevarer	30	2	12	ge	53	4	—
Ildkar	33	—	—	Smaating og adskilligt	11	2	12
Trækar	42	—	8				
Tømmer og brende	50	4	—	Alle disse udgifter in summa af	1462	2	14
Knapper	4	2	—				
12 ark skrivepapier og blæk	—	4	4				
Apoteker sager	1	—	—	Vore penge indtægter i samme aar			
1 pr. karter	4	—	—	var følgende			
1 blæktragt og et lille bæger	2	2	—	Af sæd af rug, byg og erter tilsammen	649	—	—
1 pr. tinlysestager og 1 gl. tinkruus	6	3	—	7 skp. hørfrøe	25	—	—
1 have spade /49/	11	3	—	15 td. 3½ skp. kartofler	238	2	—
For 1 dragkiste	86	—	—	1 td. 1 skp. gulerøder	14	2	—
6 stole med sæder og dette skriver				Nogle vidkaashoveder	12	2	—
bord	40	—	—	Viderøder	1	3	—
2 dusien vide talerkener	24	—	—	For bæster, qvæg, sviin, lam og bier			
1 lomeuhr	70	—	—	tilsammen	411	—	—
1 strile	3	—	—	For 9 lpd. smør	151	—	—
1 almanak for aaret 1813	—	—	12	22 sneeser eg	20	3	8
¼ pd. snuustobak	1	—	—	For øl, mad, lys og saavidere ved			
Optagningspenge for en hæst	1	—	—	nogle ganges gilles hos os af de unge			
Græsleie for 4 ungvæg	12	—	—	folk	66	4	—
For 4 grisse at snitte ud	—	3	—	For nogen tørveskier	35	—	—
For 6 pattegrisse 3 uger gamle	17	—	—	For egebark /50/	16	2	8
Ausions penge	7	1	8	Kakelovns leie for dette aar af 1 ka-			
1 hakelse kniv	8	—	—	kelovn	2	—	—
1 plov øxe	2	3	—				

	rd.	mk.	sk.
Militær reiser	15	3	10
Tient paa reiser	18	–	–
Indqvarterings penge for krigsfolk	2	3	10
Adskillige smaae ting	16	–	–
<hr/> Summa indtægt	1693	2	4
<hr/> Summa udgift	1551	5	14
<hr/> Altsaa et overskud eller overbalanse af penge	141	2	6

Almindelige betragtninger over vor sædavl og fævl, dens fremvæxt og afbenyttelse i aaret 1812 var som følger.

Først om sædavlen

Foreløbi erindres, at det var et almindelig frugtbart aar.

Vede avlede vi ikke indnu, uagtet ieg var til sinds her om naar ieg kom igang med markens drift, som ieg synes.

	td.	skp.	fold
1. Rugen groede saa almindelig got til efter	4	4	
4 td. udsæd avlede vi jgien	26	7	
altsaa omtrent			6 ¹ / ₄
<hr/> 2. Byget groede got til, efter min udsæd her af	12	7	

	td.	skp.	fold
avlede vi igien	86	5	
altsaa omtrentlig			7
<hr/> 3. Hauren var middelmaadig til væxt, efter vores udsæd heraf avlede vi igien omtrent	7	5	
altsaa	36	7	5
<hr/> 4. Erterne var meget gode efter vor udsæd avlede vi igien	2	2	
altsaa	16	6	8
<hr/> 5. Vikerne var ogsaa gode og gav jsær en god deel fovring, af vor udsæd heraf aftærskede ieg ikkun nogle til udsæd jgien	1	3	
	1	3	
<hr/> 6. Kartofflerne groede got til, efter vor udlægning avlede vi jgien	1	–	
altsaa /51/	24	–	24
<hr/> 7. Hørren groede vel til og vi avlede det fornødne til alt vort eget fornødne brug for os selv, vor huus og vore tienneste folk og af frøet 1 td. 2 skp., der blev soldt, det overblevne fra udsæden for det kommen- de aar 1813.			
8. Hampen avlede vi en deel af ogsaa til eget forbrug			

og som noget af samme til rev og frø til udsæd igien i tilkommende aar.

9. Høeberringen med kløver avlen var dette aar almindelig god, men ieg som ingen eng har og de faae kløveravner, som var sa[a]et forige aar i andenhalm haureiord og 5. halm i sædskiftet gav intet sønderlig af sig til slaaekløver.
10. Havefrugterne var almindelig gode, træfrugterne allene undtagen, som den ødelegende mengde oldenborer fordervede. Ieg avlede et rundelig forraad af haven til vor forbrug og solde endeel herforuden til mangan en plokeskilling og giorte tillige en deel foræringer heraf til venner. Ogsaa af min i dette aar anlagde humle, 35 kuler, avlede vi 2 pd. dette første aar.

For det andet om kreaturet

Af de 6 bæster, 12 qvæghøveder, 15 eller rettere 12 faar, 4 sviin og 4 grisse, 4 giæs og 9 høns og 2 biestader havde vi efter staaende brug og nytte dette aar. Denne fæavl fra forrige aar overfovret vinteren 1811 og 1812 foruden 1 koe, 3 faar og 1 gaas af mine forældres aftægt.

1. *Om bæsterne.* De tre øyg som forige aar blev bedækket, det ene mod min villie, blev alle 3 i fovel og fik 3 føll, men det ene sildig født, hvor ved baade dette øyg 4 aar gammel og dens føll blev ilde sat tilbage. De andre 2 øyg og føll gode. Dette var her for mange føll for mig paa et fover og især hœknapt sted at tillæge og opdrage. Ieg maatte i det mindste skille mig ved det ene. Det sildig føtte vilde ieg nu helst soldt og det for ringe priis, men fandt ingen købere

til det, ieg nødsagedes da til imod min villie at sælge et af de 2 bedre, som ieg og gjorde og fik det got betalt, 100 rd. ogsaa var det i dette aars løb at ieg solde den ene af vore beste hæste for 300 rd. og da her var nu ikkun 5 arbeidsbæster syntes mig dette for lidt. Ieg forhandlede mig da en gammel hæst til for 1 koe og fik 30 rd. til bytte. Denne gamle hæst blev mig brugbar til føllene blev arbejdsdyktige, og saaledes fik ieg nu udført min bedrift og avls dyrkning i alle maader, som ieg best synes med disse mine 6 arbejds bæster og de 2 føll opdraget til tillæg og brug for den kommende tid. Ingen sydom eller misheld havdes paa dem dette aar. /52/

2. *Om qvæget.* De 5 kiør var alle med kalve, samt den 2 aars qvie og som alle kielte i for sommeren. Jeg købte en koe, som havde kielte om foraaaret, 100 rd., af disse 7 kiør havde vi det fornødne af melk, smør og øst til eget forbrug og solte herforuden 9 lpd. smør for 151 rd. Ieg solde 2 qvier i tredie for 140 rd., 3 kalve lagde vi til denne sommer. 5 ungvæg leiede vi hen paa græs denne sommer, men det uheld indtraf, at 1 blev sye og døde 8 dage efter at den var kommet paa græs. I græsleie gav ieg 12 rd.
3. *Faarene.* Af de 12 faarekreatuer havde vi med de 9, 15 lam, 1 faar og 1 fiorklam løb over, 1 fiorklam døde om vinteren, 2 faar døde om foraaaret og 5 lam døde ogsaa, i alt 8 som døde af faar og lam. Vi solde 9 lam for 12 rd. stykket, et af de beste lagt til, men ieg købte igjen 4 udsøgte, gode, langrumpede lam, som vi lagde til, da vor forrige faareart ei var god, som ieg ønskede især til ulden. Lammekremmeren tog ei de 2 af lammene og da disse var 2 gimme lam, blev de ogsaa lagt til, altsaa 7 lam blev lagt til tillige med

- 8 faar og den fiorgamle væder for det kommende aar. 1 lam købte ieg i forsommeren, som blev soldt med vore egne og de andre 4, ieg købte, havde ieg noget ringere ind det, som vore egne skaffede. Vor heele jndtægt af lam var 43 rd. Det overløbne fiorgiaar blev slagtet om efteraaret, som var ret got istand foruden sulet, som var ret got, fik vi 9 pd. tægl, som blev brugt til lysning om vinteren.
4. *Om svinene.* Af de 8 svien solde ieg denne sommer de 4 beste i andet aar gamle, for 100 rd. De 3 blev fedet om efteraaret og slagtet til vort eget forbrug, de 2 af disse var ret gode, men den ene, 1 soe blev fedet paa dobbelt saalenge som de andre, men var inda slettere. Deres flæsk samtlig veiede 17 lpd. 10 pd., heraf fik mine forældre 2 lpd. af deres aftægt. 1 soe blev ornet for tillæg skyld, men blev ei med grisse. Ieg købte da 5 patte grisse for 10 rd., men til uheld døde den ene, da den var 7 uger gammel, som skede ved pigens uforsigtighed, at hun gav grissene engang for megen raae valle at drikke. Den beste drak her saa meget, at han revnede og døde strax, og de andre 4re havde nærved gaet den samme vei. Ieg købte siden 1 gris, 3 maaneder gammel for 7 rd. isteden for den, som /53/ her døde. Nu disse 5 grisse og 1 soe i andet aar blev som tillæg over født til næste aars brug.
5. *Om gaaseavl.* Af vore egne 2 giæs og 1 gase havdes følgende nytte. Den ene gl. gaas avlede 12 giæslinger, men de lille vogter kom til skade om sommeren og slog den ene jhiel. De 11 levede og kom til nytte. Vor anden gaas gjorde vel nogle eg, men blev igen giæslinger af. De andre 11 bleve fedede og slagtede til vort eget hussbehov alene og ingen soldt. De samme giæs og gase blev igjen lagt til.

6. *Hønsavl.* De 9 høns med hane gjorde endeel eg, hvoraf soltes foruden de fornødne til huusbrug 22 snese for omtrent 20 rd. 1 høne udrugede nogle kyllinger, der allene blev anvendt som tillæg isteden for de høns der brugtes ved gilleser, barsel koner o.d.l. Ingen kyllinger blev soldt, men et lige antal blev igjen lagt til som forige aar.
7. *Om vor biavl.* Af de 2 stader svermede 3 sverme og hvoraf de 2 kom til nytte og blev sat til. Jeg solde et stade til min konebroder *Jens Sørensen* for 20 rd. og de andre 3 sat til for det kommende aar.

Dette var indeholdt af de 2de hovednærings deele for os i dette aar, sædavl og fæavl. Vi satte derefter følgende kraturer paa stald i novembr., som vi overfovrede for det kommende aar 1813, nemlig 6 arbeids bæster og 2 føll, 6 kiøer og 6 unghøveder, 8 faar, 7 lam og 1 væder, 1 soe og 5 grisse, 2 giæs og 1 gase, 9 høns og 2 haner, samt 3 bistader, ialt 56 kreaturer for uden bierne og her foruden 1 koe, 3 faar og 1 gaas af mine forældres aftægt deele.

Min unge kone, som i forige aar var blevet frugtsommelig fødte i dette aar d. 15. januari en søn, kaldet Niels efter min ældste broder, et barn som var død i sine spedte aar. Denne vor første barn og første grøde af vor ægteskab havde nærved kostet hans moder livet. 3 haarde dages og nætters fødselssmerter maatte hun udholde, føren fødsels timen kom, og da var kræfterne hende nær forgaaet, men Gud ente dog nøden vel uden skade for beges liv og lemmer i den kommende tid. /54/

Beretning

Over hvad som er giort, bekostet, forandret og jndrettet ved vort sted i dette aars løb 1812.

1. Giort 1 nye vugge og gangevogn for vot lille barn.
2. Giort 1 fyerstag til brug om natten, da barnet var farlig urolig og i 6 uger var ei slukt lys nogen nat.
3. Giort 1 stoel med vundet sæde i.
4. Giort 2 nye høstriver og 1 haverive med jerntender.
5. Giort 1 skolle¹⁷ med jernbeslag.
6. Giort en nye krog til krøyning om foraaaret.
7. Giort et nyt forvognrede og beslaget samme.
8. Giort 1 ny jernplov.
9. Giort 1 nye jernharve.
10. Kiøbt et nyt komplet læder selletøye ogsaa med lædergrimmer.
11. Kiøbt 1 hakkelse kniv, 1 strile, 1 dørslag, 1 pr. karter.
12. Kiøbt 1 lille koberkiedel og 1 ebleskive pande.
13. Kiøbt 1 lomeuhr og 1 pr. tinlysestager.
14. Kiøbt 12 nye melkebytter.
15. Giort en bogramme i stuen.
16. Kiøbt et pr. gode ferredshaver med for- og bag-smæke.
17. Fornyet et pr. høsthaver med nye slaer og stikker.
18. Kiøbt et gammelt fyr bord, som blev giort istand og siden brug til rulle bord i kalekammeret.
19. Aflukket et pigekammer bag i steset ved et skille- rum og dør for kammeret.
20. I denne sommer har ieg omgiort begge fæhuusene som var i den østre lenge og staldørene med mø- dingstedet ud i øster. Den ene stald blev aflagt og giort i den nordre lenge og saavel uddørene for

dette som for det andet fæhuus blev giort ud ved nordre side og et nyt sterk, rummelig mødingsted gravet forbi begge dørene i nord, samt lagt et styk- ke steenbroe langs uden for og brolagt den ene stald, giort nye spieltog og nye krypper, dette et stort arbeide. Og nu med samme fik ieg da plads og leilighed til at indheine gaarden med have ved de 3 sider efter mit forhen havde ønske. /55/

Beretning

Om vore tienneste og arbeids folk og høstfolk dette aar.

Vores karl var Christen Hansen, Hans Justesens søn. Hans løn var 30 rd. i penge og 1 karls almindelige klæder, saasom 8 alen valmen, 1 hørlæreds og 1 blaarlæreds skiorter, læred til buxer, 1 pr. strømper og 1 pr. strømpeføder og 1 pr. vanter samt 1 rd. i fæste- penge. Vor pige var den halvvoxne tões, som havde gaaet til læsning forige aar, hed Maren Larsdatter. Hendes løn var 4 rd. i penge og det meste af 1 piges klæder, men omsider befandt vi hende utroe. Vi sagde hende herpaa op paa det halve aar og fik det halve af ovenmelte hendes løn. Vi fæstede da en anden, som var karlens forige utroe kone, levet i hoer med krigsfolket. Denne var et aabenbar skarn og en grov tyve rad og en sær, stiv, gienstridig mær som var fræk og kunne stiele lige for vore øyne. Vi skilte os da ogsaa ved denne paa 1/2 aar, og hun fik det halve hendes løn. Vi fik da atter en halv voxen tões af mine paarørende at tienne os det sidste halvaar og gav hende denne sidstes halve aars lønd af alle deel.

Den dreng som her i flere aar havde tient ved nav[m] Peder Christesen, Christen Pedersen søn, hans løn var almindelig drengs løn af klæder 1 trøye, 1 bryskne¹⁸, 2 skiorter, buxer, hat og skoe, strømper og strømpe føder, vanter, de træskoer hand opslider, lit fæstepenge og offerpenge.

Den lille vogter blev ogsaa hos os dette aar at vogte kreatur, lam og giæs om sommeren. Om vinteren gik hand i skole. Vi gav ham for disse halvandet aar nogle klædes stykker. Hand hed ogsaa Peder Christesen.

Min gamle fader vedblev ogsaa dette aar at arbeide inde hos os næsten hver dag og gav ham herfor nogle skillinger og lidt tobak. Ei at tale om mit arbeide, der næsten daglig fulde karlen baade vinter og sommer først og sidst, men dog fornemmelig i saad og høst. Her foruden havde vi endeel høstdage tilgode, saasom for hørsaad, tørvevogne, møyagning og Hans Justesen især for ployning med meere.

/56/ Disse havde saaledes 21 dages arbeide de fleste i høsten af *Hans Justesens* folk, *Niels Nielsen* væver, 4 høstdage, *Niels Jacobsen* væver, 4 høstdage, *Arved Nielsen*, 4 høstdage, min broder *Christen Nielsen*, 4 høstdage giort velvillig, *Hans Christensens* kone, 2 høstdage, *Simon* skræder, 1 høstdag, der giortes os foruden endeel dage ved brydning og skietning, som skyldage vi havde tilgode.

Betragtning over aarets gang i almindelighed og for os i særdeleshed

Dette aar var et deilig frugtbar aar paa alle saavel sædfrugterne som høe, kløver og havevæxterne, træfrugterne allene undtagne, som den skrækelige mengde

oldenborer ødelagde. Og mand hørte ingen klager fra landmanden over nogen trang eller nød for nærings udkommet, skatter og afgifter var intet trykende, da den i disse aar almindelige udskrevne leveranse afdrog det meste af samme for landmanden, mand syntes ei at mangle andet ind fred, skjønt den da værende krig ikke var meget fortærende saa var dog den kiere lande fred det forønskede af alle.

For mig og mit huus var aaret lykkeligt. Vi avlede deilig af alle deele og havde ved samme vort gode udkomme. Høe avlet vi intet sønderlig og kand ikke avle, da vi ingen engbund har til vort sted og kløver heller ikke sønderlig, da kløver avlen var gaaet under i de sidste aar af min faders tid, og de avner ieg forige aar havde saaet tøndt i den udslitte haurejord gav intet til høeslet, men nogen vikkehaure, som groede got til og min bælle sæd maatte træde i høets sted og hvormed vi hialp os got og vor kartoffel avl og vore have producter forskaffede os mangen en god plokkeskilling.

Vor fæavl derimod, der i forige aar var vor hielpekilde var i dette aar kuns simpel, da vi havde en deel misheld derpaa, men som dog tilhield ei ramte det store kreatur, bæster eller qvæg. Ingen sydom eller anden stoer nød ramte os og den oventalte haarde og tunge barsel nød for min kiere ægteven entes dog lykkelig, tak være dig herfor og for alt andet got, min Gud og Fader /57/ i himlen. Du lod os dine børn nyde saa mange af livets gode ting, som vi behøvede til vort ophold, samme vil vi nu og fremdeles stræbe at anvende vel og ved flid og et sparsommelig forbrug sige at vedlige holde kuns dette, at vi stedse kunne leve til dit velbehag. Du ville da fremdeles velsigne os med held og lykke og efter dette lives dage unde os den varigere hos dig i himlen.

Til slutning af dette aars betragtning vil jeg tale lidt om mit havevæsen og træplantning.

I dette aar kuelgravede jeg atter et stykke af haven og i øvrigt giødede og behandlede den vel og den lønnede ogsaa vor flid saa vi havde foruden det rundelige forbrug i egen huusholdningen og endeel som foræring til venner inda til salg for omtrent 150 rd. Jeg købte dette foraar 100 humlerøder i Sorøe Acadmies have for 2 rd. og en 40 røder fik jeg af min kone broder Jens Søren. Disse satte og plantede jeg i kuler i det sydvestlige kvarter i haven i 35 kuler og som næsten alle slog got an og avlede allerede dette første aar 2 pd. humle. Og-saa samme gang købte jeg 8 unge aske træer fra Sorøe for 1 rd., som jeg udplantede langs inden for den vestre have græft og hvoraf de 7. groede, men 1 gik ud. Et stykke steen gierde, som i mine forældres tid var sat inde i haven nogle faune ud fra stuelengen, denne lille strimmel havde de allene anvendt til havebrug og den anden heele store have laae hen til græsning og sæd. Dette steengierde med den inden for liggende vold var ikke allene nu unyttig, men stod mig indog i veien. Jeg udflyttede steenene og lagde dem nu norost for gaarden

ved fægangen hen til vandingen, hvor de aaret efter blev sat i gerde og den heele jordvold udkjørte jeg paa de for omtalte opbrudt Fulemose Enge, hvor den gjorde herlig nytte paa denne ellers udyktige aldrig før dyrkede iord og her blev en lidt for dybet gang hvor den havde staaet. Pilen omkring paa have heinet, som nu stod i god grøde førte jeg mig og ret til nytte. Jeg afstevnede et stykke om aaret og sorterede dem nogle til baandkieppe, en mengde til tækekieppe, nogle til koste, endeel til sætte-/58/piel paa græfterne af markheinet og resten at lukke giere med paa have heinet, ogsaa nogle at klæde væge med for regn slag og inda solde nogle hundrede tækevender og saaledes indteget mangel en plokkeskilling, naar andre mine lige matte købe, og dette gjorde følgelig til, at flere begjonte at blive opmærksom paa vort havebrug, men føren de vilde giøre deres noget efter skulle mit mere vedblivende vise dem stadige frugter, og de misundelige vilde gjerne more dem med at giøre dette mit arbeide latterligt, som noget intet betydende. Den egentlige fremgangsmaade, og som jeg troer forbedrede behandling og dyrkningsmaade med markens iorder skal paa sit sted vises i det efterfølgende af disse betragtninger i dette skrift.

For aaret 1813

Efterretning om vor udsæd paa vor mark i dette aar og om det herefter jndavlede

		td.	skp.
Fra 24. til 30. octobr. 1812 blev saaet af	rug	4	5
Fra 4. til 20. mai 1813 blev saaet af	byg	11	—
Fra 5. til 30. april blev saaet af	haure	10	2
Fra 4. til 8. april blev saaet af	erter	2	2
Fra 27. marti til 4. april saaet af	viker	1	2
D. 28 april lagt af	kartofler	1	5
D. 28. april saaet af	hørfrøe	—	1 ^{1/2}
D. 18. mai saaet af	hampefrøe	—	^{3/4}
Summa af sæd allene		29	3

Efter den ovenstaaende udsæd avlede vi igien følgende

rug	25	1
byg	80	—
haure	63	—
erter	20	2
viker	2	3
kartofler	50	—
hørfrøe		intet
hamp	—	1
humle	1 lpd.	14 pd.

Det bemærkes her, at endeel af det anførte

af hauren, vikkerne og nogle erter er opfovret utærsket.

Summa af sad allene		190	6
Kapitels kiøbet dette aar			
Rug	12 rd. 2 mk.	1 ^{1/2} sk.	
Byg	6 rd. 5 mk.	14 ^{1/2} sk.	
Haure	4 rd. 4 mk.	1 ^{1/2} sk.	
/59/ Den 22. marti begiønte ieg at pløye og d. 22 mai tilsaaet.			
Den 9. agust begiønte ieg at meie og d. 4. sept. jndhøstet.			
Følgende sædevarer er forbrugt ved vor heele huusholdnings væsen i dette aar 1813.			
		td.	skp.
Rug til brød		8	1
Byg til brød		8	7
Byg til gryn		3	4
Byg til malt		7	—
Byg til kagemeel		2	3
Byg til sigtemeel		—	4
Byg til pellegryn		—	7
Det tilføyes her at foruden disse anførte sædevarer er omtrent for brugt til føde af kartofler 8 td.			
Summa		31	2
Ydekorn og foer samt tørv i samme aar.			
Degnekorn, byg		—	6

	td.	skp.
Smede løn, byg	1	—
haure	1	—
Til julmanden, byg	—	4
Til væveren, byg	—	5
Til skræderen, byg	—	2
Til pundetærskeren, rug	—	2
byg	1	1
Til fauneslageren, byg	—	2
Til en bran lidt mand, byg	—	1
Til herredsfogen, byg	—	1
haure	—	1
Til min broder for høstarbeide, byg	—	2
Til fuldmægten paa amtstuen for lettelse med fourase leveransen og dets reiser i aaret 1814, haure	—	4
Til <i>Fisker</i> i <i>Slagelse</i> for lettelse med militæreiserne i samme aar, haure	—	2
Til mine forældres ophold, byg	2	2
rug	—	4
Til den i disse krigens aar paa budne leveranse leveret dette aar, rug	3	6½
byg	4	4½
<hr/> Summa	18	2
<hr/> Til degne og smede fourase høe	18	lpd.
halm	9	lpd.
<hr/> Og af tørv allene til mine gamle forældre	3	læs
<hr/>		

Vore penge udgifter 1813

i gl. penge, Dansk Courant¹⁹

	rd.	mk.	sk.
De virkelige afgifter saasom kongelige skatter, herskabelige afgifter, tien- der, <i>ausuranse</i> og fattig penge	1795	4	1
Folkeløn, arbejdspenge og fæstepen- ge	319	5	—
Indvidere			
Spindeløn	16	—	—
Vævløn	96	—	—
Syeløn	35	—	—
Stampeløn	8	3	—
Farveløn	29	2	12
Smedeløn	66	—	—
Hukkerløn	66	—	—
Savskiærløn	10	—	—
Skomagerarbeide	18	—	—
Sneker og tømmermand	117	—	—
Malepenge	19	—	—
Offerpenge	32	1	—
Og for 4 skp. salt	138	—	—
4½ pd. sæve	22	3	—
8 bægere tiere	30	—	—
71 pottes brendeviin	350	—	—
4 lpd. 13 pd. stangjern	112	3	—
3 skp. steenkull	18	—	—
3 td. trækull	23	—	—
4 linner rev	62	—	—
7½ tækkegarn	22	3	—
Kjøbte klædevarer	82	2	8

	rd.	mk.	sk.
3 skp. vittekalk	18	–	–
3 dusien knapper	5	–	–
Sild og tørfisk	35	–	–
Kryderier	48	4	–
Skrivpapier og blæk	3	4	8
Havefrøe og planter	5	2	–
Drikepenge, bompeng, leve- maade paa reiser, vedcbrød hiem, spillemands penge og deslige mere	109	–	–
Apotheker medicin	2	2	4
Abilgaars qvæglæge, en bog ²⁰	2	4	–
Almanaken for 1814	–	3	–
Optagnings penge for 1 hest	6	–	–
Potte magerkar	9	5	–
<i>Ausionspenge</i>	21	2	–
1 hat til drengen /61/	23	2	–
Tran, aalie og lys	36	–	–
Træskoer	40	–	–
1 lee og en skierekniv	50	–	–
1 morder med støder	70	–	–
1 gl. thekiedel	16	–	–
1 ride hiynde og 2 dækkengio- rer	70	–	–
2 pattegrisse, 3 uger gl.	20	–	–
For tørveskier	20	–	–
For tømmer og brende	251	–	–
Mit lommeuhr at reparere	24	–	–
Adskillige smaaeting	61	5	2
<hr/>			
Summa	4435	1	3

Vore penge jndtægter i samme aar

	rd.	mk.	sk.
Af sædevarer			
Rug 2 skp.	18	–	–
Byg 23 td.	1712	–	–
Erter 4 skp.	35	–	–
Kartofler 7 td.	191	–	–
Hørfrø, 1 fdk.	1	3	–
Humle, 10 pd.	55	–	–
Havefrugter som kaal, urter og rø- der	20	3	–
3 qvæghøveder	780	–	–
8 sommer lam	174	–	–
1 svien og 5 grisse	262	–	–
2 høns og 3 kyllinger	12	5	8
19 sneeser eg	59	–	–
3 lpd. 14 pd. smør	213	3	8
10 kander og 3 pæle biværk	103	3	10
1 spæe kalv	6	–	–
1 dags tørveskier	20	–	–
200 pennefiere	5	1	–
Kongereise penge	17	3	4
Indqvarteringspenge	57	3	4
Tient paa reiser	14	–	–
Smaaeting	7	–	–
<hr/>			
Summa	3765	2	2
<hr/>			
/62/ I gamle penge, dansk courant summa indtægt	3765	2	2

	rd.	mk.	sk.
I gamle penge, dansk courant summa udgift	4435	1	3
I rigsbanks penge, navneverdi summa indtægt	627	3	6
I rigsbankspenge, navneverdi summa udgift	739	1	3
I gamle penge underbalance in summa	669	4	14
I rigsbank nv. underbalance in summa	111	3	13

Og nu en saadan underbalanse af 669 rd. 4 mk. 14 sk. var en ikke ringe ubetydelig summa for en bundemand at tage i et aar, skjønt pengene den gang var overmaade slette i *cuers* og derfor gav ieg vel som de fleste andre folk mange dalers penge ud for varer, der ei giordes nødvendig hos os.

Almindelig betragtninger

over vor sædavl og fæavl, dens fremvæxt og afbenyttelse for os i aaret 1813, som følger

Først om sædavlen

Foreløbi erindres at det var et skjønt frugtbar aar.

	td.	skp.	fold
1. Rugen var god, efter vor udsæd heraf	4	5	
avlede vi igjen	25	1	
altsaa			5 ¹ / ₂
2. Byget var ogsaa got, efter vor udsæd her af	11	–	
avlede vi igjen	80	–	
altsaa			7 ¹ / ₃
3. Hauren var meget god, efter vor udsæd heraf	10	2	
avlede vi igjen	83	–	
altsaa			6
men omtrent ¹ / ₃ deel opfovret utærsket og til hakkelse.			
4. Ertern var middelmaadige i kiernen, men en mengde fover efter vor udsæd heraf	2	2	
avledes igjen	10	2	
altsaa omtrent			5
5. Vikkerne var lig erterne, efter vor udsæd her af	1	2	
aftærskedes igjen	2	3	
de fleste blev opfovret utærsket			
6. Kartofflerne var overmaade gode, vi lagde	1	5	
og avlede igjen efter samme	50	–	
altsaa omtrent			30
Summa af sæd /63/ almindelig	180	6	6 fold

7. Høren var god og frembar det vi behøvede for os, vore folk og vort huus, men intet sønderlig frø erholdt vi til udsæd igien.
8. Hampen var simpel. Den vi avlede blev for det meeste brugt til rev og lidt frøe erholdtes igien til udsæd.
9. Høeberringen og kløveren var dette aar ypperlig. Ieg avlede en deilig kløveravl efter min 2 lpd. kløver udsæd, som ieg maae takke min kone brod[er], *Jens Søren*, for i *Terløse*, der laante mig dette frøe til udsæd, at ieg kunne betale, naar ieg vilde enten med frøe jgien eller med penge.
10. Have frugterne var ogsaa gode tillige med træfrugterne og alt saadant. Haven saavel som markens frugter var i dette aar meget gode.

For det andet om fæeavl

Nu af de 8 bæster, 13 qvæghoveder, 16 faar, 6 sviin, 3 giæs, 11 høns og 3 bistader, foruden 1 koe, 3 faar og 1 gaas af mine gamle forældres aftægt, som vi havde over vintret sidst forgangne vinter, havde afbenyttede og tillagde vi følgende dette aar.

1. *Om bæster.* Med de 6 arbeids bæster som var stedse sunde og holtes i god stand, saasom vi ei manglede en foer eller græs til dem i dette aar udførtes alt det fornødne med kiørsler og ved heele avlsbruget uden besværlighed i nogen maade og de 2 fiorføll voxte og trivedes got og alle 8 beholdt vi for det komende aar.
2. *Om qvæget.* Af 6 kiøer og 3 qvier fra forige aar solde ieg 2 kiøer om sommeren strax efter de havde kielt og 1 tyer og 2 qvier soltes ogsaa alle 5 for omtrent 750 rd. men vor smørs salg var her over i denne sommer

mindre betydelig. Der blev soldt 3 lpd. 14. pd. smør for 213 rd. Vi lagde 4 spæde kalve til for det komende aar som tillæg. /64/

3. *Om faareavl.* Af de 16 faaer, væderen iberegnet, fik vi 19 lam, men heraf døde 7 lam og 2 faar, samt den gamle væder om foraaet, i alt 10 stk. af de tilbage blevne 12 lam solde ieg 7 for [ikke anført], 2 blev slagtet og 3 lag til, 2 faar blev fedet og slagtet og de gav for uden en deel got suel 1 lpd. tægl, som blev brugt til lysning om vinteren.
4. *Om vor svineavl.* Af de 6 sviin solde ieg 2 om foraaet for [ikke anført]. 3 søer var blevet i faer og fik i alt 18 grisse, hvor af der blev soldt 10, 1 døde, 3 slagtet og 4 lagt til, de 3 søer og 1 udsnittet blev fedet og slagtet til eget brug, deres flæsk var 26 lpd. 5 pd. og 1 god deel feet og smaae mad, som altid er en stor drøielse i huusholdningen.
5. *Om vor gaaseavl.* Med de 2 giæs avledes 10 giæslinger hvor af døde 1, ræven tog 1 og degnen fik sin tiende gaas, de andre 7 blev fedet og slagtet til eget huusbrug og de forige jgien lagt til.
6. *Om hønseavl.* Af de 9 høns havdes de fornødne eg i huusholdningen og herfor uden soldt 19 sneeser eg for 59 rd. Et pr. høns bragde nogle kyllinger, som blev brugt til barsel koner og deslige, nogle blev lagt til som liv høns og nogle tog altid høyen bort fra os.
7. *Om vor biavl.* Vi havde dette aar ikkun maadelig held med vore bier, der blev taget 1 got stade og en efter sverm op, hvoraf der blev 10 kander biværk, som blev soldt for 103 rd. 4 mk. 10 sk.

Nu saavidt om indholdet af vor sædavl og fæeavl, de 2de hoved nærings veie for os. Vi satte derefter følgende kreaturer paa stald for det komende aar nemlig

8 bæster	5 svien	Og herforuden
12 qvæghøveder	3 giæs	1 koe
14 faar	16 høns	3 faar
	2 bistader	1 gaas af mine forældres aftægt

Tilsammen 56 kreaturer foruden bierne og foruden mine forældres kreaturer.

Utøyet var i dette aar meget sterk og biskadiget sæden i laden om vinteren. /65/

Beretning

over de vigtigste ting, som er gjort, bekostet og jndrettet ved vort sted i aaret 1813 som følger.

1. Kiøbt en god ege dragkiste.
2. Kiøbt dette skriver bord med skuffe, et mig kiert og meget nyttig deel for mig selv.
3. Kiøbt 6 stole med betrukne sæder.
4. Kiøbt 2 dusien hvide porselaien talerkener.
5. Kiøbt et nyt ege brykekar paa 1 $\frac{1}{2}$ td. størelse.
6. Giort et nyt bord af egeplanker i stuen.
7. Giort en nye hønsebenk i kakelovens krogen.
8. Giort en fielle senge gavl og 1 varsk i steset.
9. Giort en kistebenk.
10. Giort en heel nye beslagen vogn, dog ei fiellefadning.
11. Giort et pr. nye plov jul med løs jernaxel til.
12. Bekostet et pr. vogn seeler fovret og betrugne med lær.
13. Kiøbt en meie lee og 1 bred havespade.
14. Kiøbt en malm morder med støder.

15. Kiøbt en sadel eller som det heder et ridehiynde.
16. Byget 4 fag huus i det vestre aabne gav for gaarden, indrettet til 1 port og hukke eller tørvehuus og her ved blev gaarden sammenbygget i den vestre side.
17. Istandsatt og beslaget den gamle ubrugelige slæde fra min faders tid og gjort den i brugbar stand for sledeføret i denne vinter.
18. Indheinet det lille venge syden for haven imellem denne, veien og heingræften til gl. Peder Niensens mark.
19. Indheinet den lille have ved den østre side for den østre lenge af gaarden.
20. Sat et stykke steengierde omtrent 20 faune i den nordre ende for den lille have og i samme linnie hen til vandingen som blev omsider et stykke hein nordre for det store venge.
21. Lagt steenbroen om i steset og et stykke uden for have døren langs med den vestre gavl af stuelengen.
22. Lagt et skiønt stykke steenbroe langs uden for den nordre lenge mellem begge staldørene og mødingstedet. /66/

Beretninger

Om vore tienneste og øvrige arbeids folk dette aar.

1. Tienneste karlen var *Jens Hansen*, hm. Hans Justens søn og hans løn var foruden almindelig karls klæder 60 rd. gl. penge.
2. Pigens løn var foruden en tiennestepiges almindelige

klæder 10 rd. gl. penge og 1 otting hørsaad. Denne pige var ogsaa hm. Hans Justesens datter, *Karen Hans datter*.

3. Drengen var *Lars Knudsen, Knud Johansens* søn, han fik til løn ikkun almindelig drengs klæder, da hand gik til læsning.
4. Faare og gaase vogteren var *Margrethe Jens datter*, hm. *Jens Nielsens* datter. Hun fik til løn nogle klædes stykker om vinteren, derefter gik hun til læsning eller *confirmation*.
5. Min gl. fader arbeidede næsten bestandig hos os sommer og vinter og han fik herfor omtrent halv betaling mod en fremmed.
6. Huusmand *Hans Justesens* kone gjorde os for møyvogne og pløveløn (manden var udlevet, gammel) i alt 16 dages arbeide, deels i høsten og deels ved hørarbeide.
7. Indvidere Niels Væver 5 høstdage.
Christen Nielsen, min broder 4 høstdage.
Hans Christesens kone 1 høstdag.
Christen Sørensens kone 4 dage.

Og nu med disse ovennævnte tienneste og arbeids folk fik vi alle vore saavel særskilte som almindelige arbeids forretninger udførte i betimelig tid, men ieg var og selv næsten bestandig med overalt men fornemmelig ved alle markens arbeider fra foraarets første til efteraarets sildigste dage, og ieg fik da ogsaa udført mangan et skønt arbeide særskildt, som ei mange andre mine lige fik gjort og fik tillige lavet alle mine arbeider rigtig, og som ieg best syntes, og det inda med en temmelig driftighed, der og foruden var egen heraf havde nytte opvagne fleres opmærksomhed paa mit forholds væsen, og det saa meget mere som de kiendelige velstands

frugter af denne min anvende flid og anvendelse af mine nærings deele saaes tydelig. /67/

Betragtninger

over aarets gang i almindelighed og for os i særdeleshed.

Dette aar var ogsaa et deiligt frugtbar aar paa alt, saavel sæd som høe, kløver og alle mulige havevæxter tillige, der alt groede got til og bar ypperlig frugt. Tørven var det eneste som var slet, da den vedholdende vaade sommer forbød at faae den got høstet.

Ogsaa i andre maader var det et lykkeligt aar for bundemstanden, da man havde nok at sælge og det blev meget dyrt betalt alt, da afsætningen af alle vore produkter til udlandene var stor og især i slutningen af aaret var priserne paa alle ting stiget til en uhyre højde, saaledes at for exempel at 1 td. byg kostet 120 rd. gl. penge eller 20 rbd. n.v. – 1 god hest kostet 200 rbd. eller rigsbankdaler, 1 koe 100 rbd. og saavidere. Dog maae ieg erindre her, at kreaturet blev indnu det følgende aar høyere i pris. Nu dette foraarsagede at mand alle havde penge nok og da denne uhyre pengemasse af sedler allene, der var i *circulation* eller omløb og i mængde hos alle, havde herover faaet den nedsættelse at 6 rd. galt ikkun for 1 rd., saa bevirkede dette at mand i almindelighed ret øslede med penge og mand syntes blot tilfreds naar mand kunne faae nogen af hvad som heldts varer for de penge som havdes. Skatter og afgifter var i forhold mod bundens almi[n]delige penge jndtægter ubetydelige og herved florerede den danske almustand ret i disse aar og svømmede saa at sige i

overflod og hvo som den gang havde tengt eller kunne anet de pengetrange aar, som snart var paafølgende, da havde mange, ia mangfoldige, kunnet undgaaet den store nød og trang, som den danske almues stand maatte prøve især i aarene 1818, 1819 og 1820, men ingen troede en saadan nød at være nær og derfor florede alle med de nærværende rigdomme.

Ieg kand vel ikke saa sønderlig sige at have handlet bedre. Ogsaa ieg gav mange unødvendige penge ud, men dog ikke just til unytte eller overdaadighed. Ieg bekostede mangfoldige deels nødvendige til avlsbruget og besætningen deels boeskabs ting til gaardens og huusets forbedring, saa at samme blev i disse /68/ aar betydelig forbedrede og sat i stand, saa at var ieg ind ikke klog nok til at holde sammen paa mine penge indtægter saa var det dog et gode for mig, at ieg brugde dem til stedets, besætningens og boets formerelse og forbedring, saa at ieg naar trange aar vilde indfinde sig kunne da allene nøyes med at bestride de almindelige og nødvendige udgifter.

Aaret var for mig i almindelighed ikke just gunstig, vel var det paa grøden og sædavlen rigt og frugtbart, og ieg solde ogsaa en betydelig deel sæd af byg, haure, kartofler og nogle have produkter, men derimod var fæeavlens mindre fordelagtig for os. Af 2 kiør, ieg solde ved St. Hansdagstide, der de kielde tabte ieg foruden deres betydelige sommer melkning og smør, her foruden over et halv tusind rigsdaler, da ieg solde dem begge for 300 rd. og ved Mikkelsdag galt saadan et pr. kiør 8 til 900 rd. gl. penge, her var et stort tab. Vore faar med lam og vore giæs mislykkedes for os og havde af samme kuns liden nytte. Ingen bæster havde vi at sælge. Vore svien var os vigtig og skaffede os en bety-

delig hielpe skilling. Af smaaevarer solde vi heller intet betydeligt, saa aarets indtægter for os var kuns middelmaadige mod det de ellers i almindelighed var, men trang maae jeg intet klage over. Mine adpartige hielpe kilder, havefrugterne og kartofel avlen hialp noget, og som ieg troer et sparsommelig forbrug og god anvendelse med vore nærings deele var vel noget af det viigtige for vor velstands fremme. Og disse mine optegnelser, som ieg saa nøyagtig stedse haver ført, var en deel, som vist ikke nogen sinde var os skadelig, men vistnog var gavnligere ind nogen uvidende heraf vilde troe.

Endelig mod slutningen af dette aar lettedes en ikke ringe byrde for os. Gud henkalde min kiere moder ved en salig død af verden. Hun og min fader faldt begge i en heftig sydom kort for iulehøytid. Hun døde efter 7 dages syeleie, og hand var meget nærved døden paa samme tid, og ieg havde vist troet, at begge havde død og kommet i en grav. Vi tøvede ogsaa nogle dage lenger med hendes begravelse for det same skyld, men han begiønde at bedre sig og hun blev iordet. Efter 2 maaneders sydom kom hand igien paa benene, men efter den tid blev han aldrig mere den mand af forstand, arbeide og kræfter, som han før var. Sorgen over hans kones død rørde ham for haart i hans egen store sydom, at hand tabte /69/ saa meget af sine forstands og hukommelses evner, at han i de 5 aar han levede efter blev næsten et barn jgien. Da nu min moder var død, tog han ind til os jgien, sov i stuen, spiste ved vort bord og fik sin reenlighed og fornødne tilsyn hos os fremdeles efter den tid til hans død, og da bortfaldt deres heele hidtil havde aftægs ophold for os, som io var for os en stor lettelse. For hendes begravelses omkostninger, som ieg udrette, beholdt ieg deres koe, gaas og

noget bohave m.m., som han nu ei lenger kunne nytte i sine svagere aar.

Til slutning lit om vort havebrug. Atter dette aar kuelg[r]avede vi endeel. Forige aar var ieg blevet færdig med de 2 kvarterer, det sydvestlige og det sydøstlige. Nu begjonte ieg paa det norvestlige kvarter, men her var et dobbelt arbeide herved, nemlig at det underliggende andet spademaal iord var et udyktig iorart, grus og stenet. Ieg tog mig nu for at bortføre samme og da at nedkaste det øverste lav jord og opgrave og bort kiøre det underste lav ud paa veie og sie mose huller, at opfylde med samme og denne gravning foretoges i samme orden som anden kuelgravning, rad efter rad frem ad, men et møysommeligt langsomt arbeide, men fik dog paa 2 aar ogsaa hermed giennem gaaet dette kvarter. Dette aar blev næsten heele haven giødet og bragde os ogsaa dette og de følgende aar gode frugter, som forhen er vist. Ogsaa vor nye humle avl, plantet forige aar, bragde os dette aar herlig nytte og adskillige træplanter, især ask, plantede ieg dette aar i og uden for

haven, men hvor af adskillige gik ud. Ogsaa en stor menge pilestiklinger plantede ieg, især de gamle hein-græfter i marken, for om mulig engang at faa min part hein bevokset med levende hein, men er saare langsomt, da de ei ret vel vil groe paa de gamle græfter. Derimod slog pilen ret got an paa de nye gravede græfter om det lille venge og om den lille østen have, som dette aar var gravet.

Min yngre broder Hans, som i dette aar havde faaet gaar i Tersløse i meget fattige omstendigheder, tyede til mig om hielp i flere maader, særdeles for sæd til føde og sædekorn. Ieg ragte ham ogsaa broderlig haanden med hvad ieg formaaede, og hand erkiende mig ogsaa for en broder sig til hielp, raad og trøst og som vel ogsaa gjorde ham sin tunge stilling taaligere, og det var ikke allene dette hans første aar, ieg hialp ham, men flere paa følgende aar, foraar og sommer fik hand sæd og undertiden lidt penge hos mig. En villig og redelig gienbetaler var han, saa got hand kunne.

/70/

For aaret 1814

Først om udsæden og det herefter jgien indavlede

	td.	skp.
Fra 7. til 19. octobr 1813 er saaet af rug	5	3
Fra 18. mai til 1ste juni 1814 er saaet af byg	13	6
Fra 22. april til 17. mai er saaet af haure	10	4
Fra 21. til 30 marti er saaet af erter	2	—
Fra 30. april til 15. mai saaet af vikker	1	4
Fra 18. til 28. mai er lagt af kartofler	2	6 ¹ / ₂
D. 28. mai saaet af hørfrøe	—	1 ¹ / ₂
D. 28. mai saaet af hampefrøe	—	1

Summa af sæd allene 33 1

Efter denne ovenstaaende udsæd avledes følgende

rug	13	6
byg	83	6
haure	39	14
erter	11	2
vikker	4	2
kartofler	32	2
hørfrøe	—	4
hampefrøe	—	1

Summa af sæd allene 155 6

Det bemærkes herved at lidt erter, nogen vikker og endeel haure er i aar som sædvanlig hos mig endeel skaaret i hakkelse og opfovret utærsket.

Den 20. marti begiønde ieg at pløye og d. 1ste juni tilsaaet.

Den 16. agust begiønte vi at meie og d. 13. septmbr. jndhøstet.

Følgende sædevarer er forbrugt i huusholdningen dette aar 1814, nemlig

rug til brød	13	2
byg til brød	8	2
byg til malt	8	—
byg til gryn	7	6
byg til kagemeel	2	—
byg til sigtemeel	1	1
byg til pellegryn	—	6
erter til brød	—	4
viker til brød	—	3

Summa 42 —

Det maae her bemærkes at foruden disse anførte sædevarer er endeel kartofler forbrugt med i huusholdningen omtrent 10 td.

/71/ Ydekorn og fover samt tørv, nemlig

	td.	skp.
Deinekorn, byg	—	6
Smedeløn, byg	1	—
haure	1	—
Fattigkorn, rug	—	2
byg	—	3
Pundetærskeren, rug	—	1
byg	1	5 ¹ / ₂
erter	—	3
Herredsfoget, byg	—	1
haure	—	1
Oplags fouraset paa Broerup, haure	—	6
høe	11	lpd.
halm	6	lpd.

	td.	skp.		rd.	mk.	sk.	
Deine fouraset, høe	9 lpd.		Indvidere til haandværksløn, saasom				
halm	9 lpd.		til Væveren	6	—	—	
Smedefouraset, høe	10 lpd.		Skræderen	2	2	8	
Christen, min broder, for nogle			Farveren	10	2	—	
høstdage, rug	—	2	Stampeløn	1	2	8	
De brandlidte i Krenkerup, rug	—	2	Smeden	1	4	6	
Degnen, tørv	1 læs		Julmanden	—	3	—	
Smeden, tørv	1 læs		Tømermanden /72/	4	—	—	
Min gl. fader, tørv	3 læs		Fremdeles saasom til				
Af forige aars udskrevne leve			Snekeren	5	3	—	
ranse, leveret dette aar haure	5	—	Skomagerarbeide	21	—	8	
<hr/>			Malepenge for sæd	5	2	—	
Tilsammen af sæd allene	12	1/2	Offerpenge	4	3	6	
af høe 39 lpd.			Pottemagerkar	—	3	—	
af halm 15 lpd.			Salt, 5 skp.	10	4	—	
af tørv 5 læs.			Sild og tør fisk	16	2	—	
Kapitelskiøbet var for dette aar,			Sæve, 6 pd.	3	—	11	
Rug 21 rd. 4 mk. 2 sk.			Tran, 6 1/2 pot	8	4	—	
Byg 12 rd. 1 mk. 15 sk.			Tiere, 65 bægere	10	5	9	
Haure 7 rd. 1 mk. 8 sk.			Iern, 2 lpd. 10 pd.	12	2	—	
<hr/>			Steenkull, 1 td. 4 1/2 skp.	13	—	—	
Vore penge udgifter 1814 i r.b. penge n.v.			Rev og seletøy m.m.	15	3	8	
	rd.	mk.	sk.	Tækkegarn, 8 pd.	3	2	—
De virkelige udgifter saasom kongeli-				træskoer, 8 pr.	4	2	—
ge skatter, herskabelige afgifter, tien-				Brendevien, 75 potter	48	3	2
der, brandskat og fattigpenge	655	5	11 1/2	Drikepen, levemaade paa reiser,			
men her i got giort for levert sæd af				bompenge, stallerumspenge, vede-			
den i forige aar udskrevne leveranse				brød hiem og saa videre	22	3	9
278 rd. 3 mk.				Tørveskier	1	—	—
Folkeløn og deslige arbejdspenge	64	1	3	Brende og tømer m.m.	45	2	8
				Kryderier	8	1	12
				Skrivpapir og blæk	—	2	—

	rd.	mk.	sk.
Kiøbte klædevarer	8	1	—
Ausionspenge	7	3	4
Steenkalk, 1 td.	6	—	—
Urtefrøe og planter, frugttræer	3	—	—
Vit valmen, 10 alen	7	5	8
2 fag vinduver med karm	10	—	—
Jordemoderen	—	5	—
1 egehalvtønde	4	1	—
1 pr. karter	1	4	—
Apothekermedisin	—	2	—
1 skierekniv	6	—	—
1 speil i den øverste stue	6	—	—
1 nye paabuden skat	18	1	3
Adskillige smaating	5	5	—
Da vor heele faareflok i dette foraar næsten heelt uddøde, kiøbte ieg 1 faar og 5 lam jgien at begynde med for	25	5	—
<hr/>			
/73/ Summa udgifter	1116	2	13

Indtægterne samme aar
1814 r.b. penge n.v.

Var følgende, først sæde varerne			
Rug, 2 td. 3 skp.	59	2	4
Byg, 46, td.	329	3	—
Haure, 23 td.	122	5	—
Erter, 3 td.	34	4	8
Vikker, 1 td.	9	2	—
Kartofler, 19. td. 3 skp.	65	—	4

	rd.	mk.	sk.
Hørfrøe, 1 skp.	1	3	—
Hampefrøe $\frac{7}{8}$ skp.	2	2	—
Humle, 6 pd.	5	—	—
Guleroder, 3 skp.	1	3	—
Kaalurter og madrøder	4	—	—
1 koe	24	—	6
1 kalv	1	—	—
4 svien	73	—	—
13 giæs	25	—	—
Smør, 14 lpd. $7\frac{1}{2}$ pd.	131	1	8
Eg, $18\frac{1}{2}$ snees	8	5	4
Tørveskier til huusfolk	13	2	—
Pennefiere, 100 stg.	—	2	—
Kommen, 1 skp.	6	4	—
Egebark og lidt træe	15	2	—
Huder og skind af kreatur	11	3	—
Nogen gl. halm	6	2	—
Ater for hør og hampefrøe	—	—	—
Et pr. gl. julnav	2	—	—
Noget suel	6	5	—
Tient paa reiser	3	5	—
<hr/>			
Summa jndtægter	867	—	2

Altsaa en underbalance af 250 4 11
Men som til ført udgifterne maae og her anføres de for leveransen giorte tilgode 278 3 —
Fraregnes nu gotgiørelsen for den anførte leveranse af 278 rd. 3 mk. saa bliver dog vore indtægter 28 rd. 1 mk. 11 sk. mere ind vore udgifter 1814.

Beretning over det vigtigste af det som er
giort, bekostet og indretet ved vort sted
1814

1. Bekostet en væv af nye i brugbar stand.
2. Giort en nye salt olle med lov paa, men snart igien flagdes²¹ i bunden.
3. Bekostet en nye halv vogn i god stand.
4. Kiøbt 2 fag nye vinduver med karme indsat i den foreste stue /74/
5. Giort en nye jernplov, den første paa dette sted.
6. Giort en nye kistebenk at side paa bag bordet i stuen.
7. Kiøbt én nye egehalvtønde.
8. Kiøbt en nye hakkelsekniv.
9. Kiøbt en deel ege og asketrae til gavngjørens brug.
10. Giort en nye tørvespade.
11. I denne sommer har ieg aftaget begge de nu brystfældige fielle gavle paa stuelengen, nedtaget gavlspararendet og giorte skraa gavle igien, indsat et fag gl. vinduver i vor gavl for lysning paa loftet og opklinet gavlen, som omsider beklædt dem foruden med langhalm og lægter for og denne sommer første gang vittet gaarden udvendig og i de følgende aar jnd og udvendig overalt, der gav den herefter et got udseende.
12. I denne sommer har ieg nedtaget skillerummet i mellem karlekammeret og spisekammeret, for at faae dette sidste rummeligere og da indtil videre indrettet til karlekammer bag i hukkehuset.
13. I dette aar har vi opgravet en mengde vandrender paa vor mark, deels de gamle tilgroede, rettet og linnieret dem af, saa de paastødende ager holme

blev lige, heele, reen plovdrift og deels nye vandrender og det paa flere hundrede faunes lengde og ald denne iord som opkast blev efterhaanden kiørt hen i mosehuller og sider, saa ieg efterhaanden fik jevn og acorate pløyeagre, men et møysommeligt, tungt og langsomt arbeide, der har kostet mig mangen tret arm, saasom ieg selv idelig fulde med ved alt saadant arbeide og bestandig var den første og sidste, men min plan blev ogsaa med samme efter haanden opnaaet og frugter af disse mine særskilte arbeider blev ogsaa aar for aar mere kiendelig af min avling, gaard og forfatning. Gud lod mig heller ikke savne sin velsignelse med min bestræbelse.

Til lodens frugtbarhed og forbedring anvende ieg den yderste flid. Møygssamlingen var ieg yders agtsom paa og intet som kunne tienne hertil blev spildt. Alt luning fra haven og afluningen af høren om sommeren, afskopning af gangene i haven omkring gaardens lenger, græsroder, tørvesmul og tørve aske, alt saa dant, blev blandet med den rette fægiødning og formerede den betydelig. Bælesædens formerelse, nogen kløver avling og en deel blandings sæd af haure og viker, haure og erter formerede fovringen og giødningen og raadede bod for høemangelen som mangler dette sted, der vist nog er en slem mangel, /75/ men som herved ei blev saa følelig for mig. Iordens dyrkning passede ieg nøye og handlede den paa det beste og som ieg skønner paa den rette tid, ogsaa begiønde ieg at sommerbrake lidt og saae vintersæd det første aar efter hvile og sædskifterne saaledes for dealte, at den gav ikkun 4 halme i rad og heraf den ene bælle

og blandsæd, og loden bedrede sig stedse lidt efter lidt aarlig og snart blev min lod i røgte for en af de beste i byen.

Jeg merkede og, at mit røgte voxte og efterhaanden med min flid, og selv mine misundere bekiende det offentlig, og min øvrighed viste fuld beskeen om mit heele forhold, føren ieg anede det, og roste min fremgangs maade som et følge værdig exempel for min stand.

Almindelige betragtninger over vor sædavl og fæavl i dette aar 1814. Først om sædavlen

	td.	skp.	fold
Foreløbie erindres at dette var atter et frugtbar aar.			
1. Rugen var dette aar almindelig meget slet og mange avlede ikke saakornet igien. Vor rug var ikke saa meget usel, efter vor udsæd heraf avledes foruden saakornet, eller rettere efter udsæden	5	3	
avledes igjen	13	6	
altsaa omtrent			2 ¹ / ₂
2. Byget var almindelig got, efter vor udsæd	13	6	
avledes jgien	83	6	
altsaa			6 ¹ / ₂
3. Hauren var ogsaa god til væxt, efter vor udsæd	10	4	
avlede vi jgien	40	6	
altsaa følgende fold			4

	td.	skp.	fold
4. Erterne var ogsaa skjønt til væxt, efter vor udsæd	2		
avledes igjen	11	2	
altsaa			6
5. Vikkerne var ogsaa gode, efter vor udsæd heraf	1	4	
avledes jgien	4	2	
foruden en deel af disse saa vel som lidt erter og endeel af hauren opfodret utærsket			3
6. Kartofflerne var ogsaa frugtbare. Vi lagde til udsæd	2	6 ¹ / ₂	
og efter samme avlede vi jgien	32	2	
altsaa omtrent			9
7. Høeberringen var almindelig god og kløveren lige saa, vi fik lidt høe og en skjøn deel kløverhøe /76/			

For det andet om vort kreatur og fæavl

Nu af de 8 bæster, 13 qvæghøveder, 15 faar, 6 svien, 3 giæs, 9 høns og 2 bistader samt 1 koe, 3 faar og 1 gaas af mine forældres, som vi overfødte denne vinter havde, afbenyttede og tillagdes følgende.

1. Om bæsterne. Med de 6 arbeids bæster udførte vi vort heele avlsbrug med videre deslige arbeidsbrug, alt uden mangel, da de vare got ved magt og ingen sydom. Den lille gamle hest, som ieg havde forhandlet mig til 2 aar forhen, den var nu gandske udlevet og duede ei mere. Ham skilte ieg ved livet og solte huden for 3 rd. 2 mk. 1 øyg var hæstet forige

- aar og fovlede d. 17. mai dette aar, som levede og trivedes got. Der blev 2 andre øyg bedæket dette foraar for tillæg i den kommende tid og nu blev de 5 arbeids bæster, 2 plage og det patte føll blev overfovret til det kommende aar.
2. *Qvæget.* Af de 5 kiøer og den ene af mine forældres, som vi nu efter min moders død afbenyttede, havde vi det fornødne af melk, smør og oste for vor huusholdning og solde herforuden 14 lpd. $7\frac{1}{2}$ pd. for omtrent 131 rd. 1 koe solde ieg om sommeren for 41 rd. og 1 spæ kalv for 1 rd., men 1 stud kiøbte ieg om efteraaret for 16 rd. og satte paa fover. En lille tyer blev slagtet om vinteren, hvis tægl vi selv brugde lidt af. Kiødet blev soldt omtrent for 6 rd. De 3 af fiorkalvene og 3 sommerkalve døde for os denne sommer, vi havde da jgien 5 kiøer, 2 qvier, 2 sommerkalve og den kiøbde stud at sætte paa foer for det kommende aar.
 3. *Faarene.* Af den 81 i tallet havde faareflok, som var overfovret om vinteren, døde denne heele flok om foraaet paa 4 spede lam nær. Dette var os et haart stød, vi maatte da kiøbe jgien nogle til hielp for tillæg og jeg kiøbte da 1 faar og 5 lam for 25 rd. og maatte inda tage nogle jnd paa leie et aars tid, da penge til at kiøbt ind for jgien til nødtørtig behov ei synes til strækkelige og saa kiøbte vi 10 alen valmen for vort og tienneste folkenes behov. 4 faar leiede vi ind for 1 aar, de 4 moderløse lam og 1 faar og 5 lam, som ieg kiøbte, ialt 14, som over vintredes til aaret 1815 /77/.
 4. *Om svinene.* De 6 overfødte sviin blev os særdeles fordeelagtig. 2 af dem blev soldt om foraaet for 83 rd. 2 mk., de andre 4 blev fedet og slagtet om efteraaret og hvor af blev 31 lpd. 10 pd. flæsk og 3 lpd. 14 pd. fit. Heraf blev soldt 14 lpd. 6pd. flæsk kostet omtrent 112 rd. Derpaa kiøbte ieg 1 grisse soe om sommeren med 9 nyfødte grisse for 31 rd. 4 mk. De 3 af disse grisse solde vi for 6 rd. 2 mk. og de 6 lagde vi selv til, men de 2 døde om efteraaret 18 uger gamle, da de blev snittet ud. Vi havde altsaa kuns 4 at overføde for det kommende aar. Jndtægten af vor svineavl var altsaa dette aar 170 rd.
 5. *Om giæssene.* Af de 2 gamle giæs og gase fik vi ikke en eneste giæsling, men min faders gaas avlede 8 giæslinger, som vi fik til vort huusbrug, da han stedse fik sit ophold i vort huus og ved vort bord. Ieg kiøbte om foraaet 12 smaae giæslinger for 12 rd., og samme blev soldt om efteraaret for 36 rd., altsaa tient for sommergræsningen 24 rd. Vi lagde vor ene gamle gaas af, den anden, min faders gaas og gase ialt 3 blev lagt til for det kommende aar.
 6. *Hønsævlen.* Heraf havde vi de fornødne eg i huusholdningen og solde herfor uden $18\frac{1}{2}$ snees eg for omtrent 9 rd., men vi havde indet held til at læge nogle kyllinger til, ikke engang til fornødent til læghøns for os selv mindre til at sælge De fornødne høns til bryllupper og barselkoner maatte vi tage af de gamle høns. Vi lagde 8 høns og 1 hane til for det kommende aar.
 7. *Om biavlen.* Af de 2 bistader havde vi ingen indtægter her dette aar. De svermede tit nok men fløye stedse paa moderstaderne igien alle. Kom 1 sverm til nytte og denne tillige med de 2 gamle stader stod til for det komende aars nytte.
- Nue saavidt om vor sædavl og fæavl sees indholdet, dets fremvæxt og afbenyttelse m.m. Vi satte derefter

følgende kreaturer paa stald for det kommende aar, 1815. 8 bæster, 10 qvæghøveder, 14 faarekreatur, men heraf 4 leiefaar, 4 svien, 3 giæs, 9 høns og 2 bistader ialt 44 kreaturer foruden bierne. Vistnok en lille besætning paa en bundegaar af saa høyt et iordskyld og hartkorn /78/

Beretning over vore tienneste folk og øvrige høst og arbeids folk dette aar

1. Tienneste karlen var *Peder Christesen*, hm. Christen Pedersens søn her i Haureberg, hans løn var 16 rd. 4 mk. i rbpenge n.v. og fuldt klæder som andre karle, skjønt han ei var fyldest karl, men en ung knøes.
2. Tienneste pigen var densamme som vi havde forige aar, *Karen Hansdatter*. Hendes løn var almindelig piges klæder og 2 rbd. i penge.
3. Tienneste drengen var *Christen Nielsen*, skræder Nielses søn. Hans løn var de almindelige klæder og-saa videre for en dreng som ei har staaet til *confirmation*.
4. Lille pigen, som tillige faare og gaase vogtere om sommeren, var den samme som forige aar, *Magrethe Jens datter*. Hendes løn var en deel klædes styker farvet, syet og tillavet, 1 halstoreklæde og offerpenge de 3 høytider.
5. Vi havde og huusmanden paa vor lod, *Hans Christesen*, at tienne os 2 dage om ugen fra paaske til Mikelsdag for følgende løn, 2 td. byg, græsning til 1 koe i Fulemose, 2 læs tørv at skiære i samme mose og lidt at slaae omkring paa græfterne og da min fader nu ei meere udførte sønderlig noget arbeide vinter eller sommer, saa var nu ogsaa denne huusmand noget

for os om vinteren at tærskke til punds og fik for samme sin almindelige pundeskiepe. Vore øvrige høst og arbeidsfolk om sommeren var følgende

6. *Hans Justesens kone*, 14 dages arbeide, som giordes i sædhøsten ved hørarbeide og nogle dage at varske.
7. *Peder Eliasen* og hans kone, 18 dages arbeide, som de gjorde mest i sæd høsten og nogle ved tærskning og hørarbeide.
8. *Niels Nielsen* væver, 4¹/₂ dages arbeide, alle i sædhøsten.
9. Skræder *Niels* og hans kone, 4 dages arbeide alle i høsten.
10. *Morten Larsen* og hans kone, 4 dages arbeide meest i høsten.
11. *Christen* min broder, 3 høstdage.
12. *Christen Sørens* kone, 5 høstdage. /79/

Betragtning over aarets gang i almindelighed og fore os i særdeleshed

Dette aar 1814 var som foran er sagt et skjønt frugtbar aar paa næsten alt baade i mark og have, rugen allene undtagen som var over maade usel, at mengden ei avlede sønderlig meere ind saasæden igien. Ellers var alle andre slags frugtbare, ogsaa høe og kløveravlen lykedes got, kartoffel avlen og andre haveproducter med træfrugterne ligesaa, tørven fik mand kuns maadelig berget, da sommeren var almindelig vaad, men saa benyttede mand efteraaret til at faae den tørv høstet, som veirliget om sommeren ei havde tilladt. Slagte kreaturet samt malke kiørerne og lam havde mand god nytte af og

indbragde landmanden god nytte, da sommergræsningen var god i disse frugtbare aar og vaade sommere, men indskiønt at dette som ovenmeldt var et frugtbart og lykkeligt aar, saa var landmandens forfatning mindre heldig, da en almindelig penge mangel allene føltes hos mengden, der ved at deels var mand i de foregaaende aar vant til at have vagl²² paa penge til alle sine fornødenheder, ia vel og lidt til unødvendigheder, og deels vedblev nu de i krigens aar opstigende afgifter og skatter at staae ved deres forige høyde, uagtet at saavel sæden som kreaturets priser sank ned. Efterhaanden ogsaa ophørte nu efter at freden var sluttet d. 14. *januari* dette aar den under krigen udrette leveranse som da havde afdraget undertiden det meeste af bundens aarlige afgifter, som nu efter at der blev fred maatte alt erlægges i rede penge, og hvorved penge mangel for bunden blev følelig, og heraf som følge strakte dette sig til andre stender uden for os, fornemmelig til handelsstanden og haandværks standen, og som med de kommende aar sørgelig tiltog, som videre heraf kand sees i de efterfølgende aars beretninger, alt som en følge af vort penge væsens fordervelse under krigen, der nu i de gienvunne fredens aar maatte forbedres, og som allene maatte skee ved at indrage den umaadelige sedelmasse, som under krigen /80/ var udste og til intet giøres for at faae samme for ringet til sin forige bestemte antal. Kort, som krigens unde forlod os, saa indfandt sig i stedet nærings sog[e]r og bekjømring for livets daglige nødtørtigheder i alle stender, og som voxte med et hvert af de kommende aar, dog forskiellig. Et aar, som 1816, var et lykkeligt aar, men ogsaa det eneste i mange paa følgende.

For mig var aarets gang ei heldig. Vel avlede vi en

deilig sædavl, indog af den høyst mislykkede rugsæd avlede ieg dog omtrent 2^{1/2} fold og af alle andre markens frugter got, ogsaa endeel høeberring, meest af kløver fik vi dette aar, men vor fæeavl var usel, ingen bæster havde vi at sælge, lidt og ubetydeligt qvæg, ald den heele faareflok af 15 stykker med faar og lam døde paa 4 spæde moerløse lam nær. Med vore 2 giæs og gase fik vi ikke en giæsling, hønsene havde vi heller intet held med til nogen nytte, 3 skiønne fiorkalve og 2 sommer kalve døde, saa det heraf saas, at lykken var os just ikke saa gunstig. Alle[ne] vor svine avl var os dette aar god og vor kartoffel avl med øvrige havefrugter gav os en hielpeskilling og paa saa maade gik aaret hen for os uden at mangle noget til nødtørfthighed i nogen maade, ia indog bekostede vi enkelte deele og gjorde tillige nogle forbedringer ved vort sted, som kand sees af det foregaaende af dette aars beretninger, saa ieg maa for mig og mit huus ikke klage. Ved flid og sparsommelig forbrug af det erhvervede fik ieg under Guds velsignelser alt det som behøvedes til nødtørtig ophold, hvorfor ieg altid vil yde Gud mit rørte hiertes tak.

Til slutning vil ieg som sædvanlig anføre noget om vort havevæsen og træplantning. Dette aar blev ieg færdig med det 3die kvarteers kuelgravning af haven, og nu hermed agter ieg at standse med dette arbeide og lade det 4de i norost ligende kvarteer bruges ved almindelig dyrkning, saasom baade at dette haver en bedre grund, og ieg tillige kiedes ved dette møysommelige, langsomme sverre arbeide, som ieg stedse selv næsten ene udførte. Nu havde ieg altsaa faaet planeret og tildanet havepladsen over alt som den forfrem- /81/ tiden agtedes at være. Ieg havde nu altsaa plads for omtrent 30 stykker frugtræer at udplante langs ved de 2

anlagte have gange. Disse gjorde ieg anmeldelse for at faae fra *Sorø Academiets* plantase have og fik 2 stg. denne gang, nogle af hver slags som eble, pære, blomme og kirsebertræer for omtrent 5 rbd., der blev udplantet hver i sin gang, og hvoraf de fleste slog got an, nogle faae gik ud. Vi havde ellers almindelig god nytte af haven, foruden det fornødne for os selv solde vi 1 skp. kommen, nogle pd. humle, en deel gulerøder og vidkaal, samt endeel kartofler, der alt gav en plokke skilling til hielp.

I dette aar begiønde ieg paa det store venges indheining østen for gaarden og haven langs ved den syden side for vandingen ned til gl. Peder Nielsens lod, 3 td. land stort. Her opsatte ieg nu først et styke steengierde langs fægangen hen til vandingen af de steen fra haven, 2 aar før hen udførte og den øvrige strækning om venget opgravet jordvold, men blev ei alt færdig føren næste aar, og som forglemt i forige aars beretning maae ieg og her anføre, at et lidet venge syden for haven blev ind-

heinet forige aar omtrent af 6 skp. land størelse. Dise smaae indfredninger skal ieg i næste aars beretning give mine tanker tilkiende om, hvortil ieg i tiden agter at anvende dem. Heinet omkring dem beplantede ieg med dobbelt pille stiklinger, som almindelig faldt got til grøde i disse nygravede græfter, men min endnu vedblivende beplantning af de gl. heingræfter i marken lykedes ei saa got, men nogle slog dog an og ieg vedbliver min plan. Paa markens iorder lagde ieg ikke mindre flid ind paa min have og mine smaae venger, som forhen i dette aars beretninger om de særskilte giorte bekostede, og indrettede deele ved vort sted er omtalt.

I dette aar kom min kone i barsel seng og fødte atter en søn af navn *Rasmus*, opnævnet efter sin moders morfader. Hand blev født d. 8. juni om aftenen kl. 9 efter 24 timers haarde fødselssmerter, men entes dog vel uden skade for begges liv og lemmer og til glæde for sin fader. Ieg modtog denne hemlens gave som det største gode, Gud giver os paa iorden med sand taknemmelighed.

Lignende beretninger for aaret 1815

Om udsæden paa vor mark i samme aar og det herefter jgien indavlede

	td.	skp.
Fra 8. til 14. octobr 1814 var vor udsæd af rug	4	6
Fra 29. april til 20. mai 1815 var udsæden af byg	14	6
Fra 14. april til 2. mai saaet af haure	8	—
Fra 13. til 24. april saaet af erter	3	5
Fra 1ste til 30. april saaet af viker	1	4
<hr/>		
Af sæd in summa	32	5

Indvidere lagt af kartofler	1	2
Saaet af hørfrø	—	3

Efter denne ovenstaaende udsæd avledes følgende

rug	20	5
byg	82	7
haure	33	7
erter	17	4
viker	4	2
kartofler	27	4
hørfrøe	—	5 ¹ / ₂

Den jndavle sæd in summa kartoflerne og hørfrøet undtagen	159	1
---	-----	---

Det erindres hermed at endeel haure og endeel af vikerne er opfovret utærsket. Det vides altsaa ikke bestemt hvor mange fold samme giver om aaret. Hamp

avlen lagde vi jgien af saasom at samme ei ret vilde lykkes for os da vor lod nok ikke eier saa god eller feed iord, som denne avl udkræver.

Om sædevarerne der er forbrugt i vor huusholdning dette aar 1815, nemlig

	td.	skp.
rug til brød	10	—
byg Byg til brød	9	6
erter til brød	1	1
byg til malt	9	—
byg til gryen	6	—
byg til kagemeel	1	4
byg til sigtemeel	1	—
byg til pellegryen		4

Af sæd in summa	38	7
-----------------	----	---

Det bemærkes at foruden de her anførte sædevarer til føde er som i de foregaaende aar endeel kartofler ogsaa brugt til føde, vel omtrent 10 td. /83/

Ydekorn og foer samt tørv.

Degnekorn, byg	—	6
Smedeløn, byg	1	—
haure	1	—
Fattig sæd, rug	—	1
byg	—	4 ¹ / ₂
Herredsfodkorn, byg	—	1
haure	—	1
Huusmandens sommerløn, byg	2	—
Pundetærskeren, rug	—	3
byg	1	2
erter	—	2

	td.	skp.
Af den indnu for aaret 1813 af udskrevne tilbagestaaende leveranse af haure	8	2
For 2 øyg at bedække hos min svogers hæst i Nidløse, erter	—	4
Til julmanden for 2 vognhiul at ege op og ringe, byg	—	4
Skovfodgen, byg	—	1
Brandlidt mand, byg	—	1
Givet pigen ved hendes bryllup hos os til sigtem., byg	—	2
og givet hende ved samme til øl, byg	—	4
Til den ovennævnte 1813 udskrevne leveranse, høe	31 lpd.	4 pd.
halm	31 lpd.	4 pd.
Degne fourase, høe	9 lpd.	
halm	9 lpd.	
Degnetørv	1 læs	
Smedetørv	1 læs	
Tilsammen af hver slags, rug 4 skp., byg 7 td. 1 skp. haure 9 td. 3 skp., erter 6 skp., høe 40 lpd. 4 pd., halm 40 lpd. 4 pd. og 2 læs tørv.		
<hr/>		
Af sæd in summa	17	6
<hr/>		
Summa af høe	40 lpd.	4 pd.
Summa af halm	40 lpd.	4 pd.
og af tørv	2 læs.	
<hr/>		
Det 26. marti begiønde ieg at pløye og d. 25 mai tilsaaet.		
D. 16. agust begiønde vi paa sædhøsten og d. 10. septembr. jndhøstet.		

Kapitels kjøbet var for dette aar,
 Rug 17 rd. 2 mk. 4 sk.
 Byg 8 rd. 2 mk. 17 sk.
 Haure 5 rd. 1 mk. — sk.

/84/

Vore penge udgifter i aaret 1815 rb. n.v.

	rd.	mk.	sk.
De virkelige, kongelige skatter og herskabelige afgifter samt tiender, <i>ausurans</i> og fattigpenge o.s.v.	466	3	13
men heri gotgiort for leveranse 98 rd. 2 mk. 4 sk.			
Folkeløn, fæstepenge og deslige arbeidspenge	40	1	—
Til de almindelige haandværkeres løn	39	4	6
Salt, 5 ¹ / ₂ skp.	10	2	—
Sæve, 8 ¹ / ₂ pd.	4	—	13
Tran, 4 potter	5	3	12
Tiere, 21 potter	7	—	—
Jern, 2 lpd. 14 pd.	8	4	12
Steenkull, 5 skp.	4	—	—
Sild og fisk	16	3	—
Brendeviin, 59 potter	38	—	—
Kryderier	8	1	1
Apotheker eller medisien varer	9	5	—
Og til doctoren ved min sygdom	12	—	—
Tækkegarn, 10 pd.	4	5	4
Rev, seletøye og grimmer	35	5	—
Kiøbde klædevarer	12	2	8
Offerpenge	8	—	4
Træskoer	5	3	8

	rd.	mk.	sk.
1 fag nye vinduer med karme	10	–	–
1 meie lee	4	–	–
2 pr. karter	4	–	–
1 kornskuffe	1	–	–
1 lyseform	1	1	–
2 folle knive	2	2	–
4 skp. vitta kalk	2	3	–
11 dusien metal og beenknapper	4	3	–
200 brente muersteen	3	4	8
Endeel nye og gamle søm	1	4	8
pottemagerkar	3	–	–
1 ølglas	–	4	–
Brudegave ved 1 bryllup	3	–	–
Havefrøe og kaalplanter	–	3	–
Tobak	2	1	12
1/2 pd. krut	1	–	–
1 tiere kande /85/	1	–	–
1 faun bølge brende	11	1	–
Til fauneslageran og stemple penge	1	1	–
Nogle Ellesparer og ragter	7	1	6
12 pd. rødt kløverfrøe	6	–	–
2 unge giæs til tillæg	6	–	–
4 unge ender til tillæg	4	–	–
1 hane og 6 kyllinger til tillæg	3	–	–
Drikkepenge og saavidere heele aaret	32	3	–
Smaaeting og adskilligt	6	5	4
<hr/>			
Summa udgift	861	–	7

Vore penge indtægter samme aar

	rd.	mk.	sk.
Soldt 2 td. rug	34	–	–
10 ¹ / ₂ td. byg	321	2	2
3 td. haure	18	–	–
9 td. erter	83	–	–
9 td. 7 skp. kartofler	40	3	4
6 skp. viker	5	2	–
3 skp. hørfrø	6	–	–
1 gammel hest	48	–	–
3 slagtehøveder soldt for 141 rd., men i samme aar kiøbt 2 kiør for 101 rd. og 2 foer stude for 60 rd., altsaa udgi- vet 19 rd. meere for qvæg ind vi ha- ver jndtaget i dette aar.			
For nogle faare kroppe	29	–	–
For nogle ungsviin	76	2	–
1 spæ kalv	1	1	2
11 lpd. 8 pd. smør	154	2	5
5 lp. flæsk	50	4	8
3 sneser eg	2	3	4
For 1 td. øl ved pigens bryllup	8	–	–
For 4 dages tørveskier	20	–	–
For mit lomuhr	38	–	–
For et læs egebark	16	–	–
Tient paa 1 kiøbenhavnreise	3	–	–
Indtægter som sognefoged	22	2	10
For smaaeting	3	4	–
<hr/>			
Summa indtægt	981	3	3

I dette aar havdes en overbalanse af 120 2 12

/86/

Betragtning

Over vor sædavl og fæavl, dets fremvæxt og afbenyttelse i aaret 1815.

Først om sædavlen	td.	skp.	fold
1. Rugen var det simpleste af sæden i sin fremvæxt efter vor udsæd heraf, som var avlede vi jgien efter samme altsaa	4	6	4 ¹ / ₃
2. Byget var almindelig got baade til lod og i skieppen, efter vor udsæd heraf som var avlede vi jgien altsaa omtrent	[1]4	6	6 ¹ / ₄
	82	7	
3. Hauren var almindelig god baade i foer og korn efter vor udsæd af samme avlede vi meget got. Foruden den som blev opfovret utærsket, fik vi jgien	8		
Hvor mange fold heraf vides ikke	33	7	
4. Erte sæden var meget god efter vor udsæd heraf avlede vi jgien efter samme altsaa omtrent	3	5	5 ¹ / ₃
	17	4	
5. Vikke avlen var ogsaa god, efter vor udsæd heraf avlede vi en mengde got foer med nogen kjerne som meest blev opfovret utærsket og brugt som høe vi aftærskede	1	4	
	4	2	

Hvor mange fold disse giver ved man sidden

	td.	skp.	fold
6. Kartofflerne var almindelig gode efter vort udlæg avlede vi jgien altsaa omtrent	1	2	22
	27	4	
7. Høer og hamt groede ogsaa got til. Hamp avlede vi ikke, efter vor udsæd af høerfrø avlede vi foruden det fornødne for vort huus brug	—	3	
	—	5	
8. Høe avlen med kløver var ogsaa ret god overalt, vi allede paa vor høefattige lod dog lidt heraf og en skøn deel kløver.			
9. Alle have producterne, træfrugterne allene, undtagen som den store mengde olden borer ødelagde, var ellers meget gode og frugtbare.			

Dette var et deiligt frugtbar aar og en almindelig vaad sommer. /87/

For det andet om fæavlen

Af de 8 bæster, 10 qvæg, 14 faar, men heraf de 4 leiefaar, 4 sviin 3 giæs, 9 høns og 3 bystader, som vi havde overfovret denne vinter havde, afbenyttede og tillagde vi følgende dette aar

1. Om bæsterne. Med de 5 arbeids bæster og de 2 plage, som var i 3die aar kunne nu ogsaa trække plov med, udførte vi alt det fornødne ved avlsbruget og saavidere uden mangel eller besverlighed i nogen maade,

- og fiorføllet voxte og trivedes got. Af de 2 øyg som blev hæstet forige aar blev det ene i foel og fødte et brunstiernet hæst føll dette for aar. Ieg lod atter 2 øyg hæste jgien for tillæg i den kommende tid. De forige 8 og nu dette patte føll, i alt 9, blev sat paa foer for det tilkommende aar.
2. *Qvæget.* Af de 6 kiøer fra forige aar havde vi det fornødne af melk, smør og ost til huusholdningsbrug, men solde herfor uden af smør, 11¹/₂ lpd. for omtrent 154 rbd., 2 slagtehøveder, som var græsset got ud, solde ieg og fik meget got betalt 141 rd. 4 mk. Saa her efter købte ieg jgien om efteraars markedet 2 foer stude for 60 rd. og det paafølgende foraar 2 kiøer, som kielte tilig for 101 rd., da vi havde i flere aar stedse været næsten 1 pr. maaneders tid om foraaet melkeøde, som er en slem mangel i en huusholdning, og fornemmelig naar mand har smaae børn. 5 kalve lagde vi til denne sommer, og 1 qvie i 3de aar lod sig denne somme tyre. Vi satte da de 6 kiør, 1 qvie, 2 stude i 3de aar, 2 stude i 2det aar og de 5 sommerkalve, i alt 16 paa stald for det kommende aar samt de 2 tilig bærende kiøer, som ieg købte hen ad vinteren.
3. *Om faarene.* Af de 14 faarekroppe havde vi den fornødne uld til klæder. Vi solde den gamle væder og 2 beder, som var ogsaa fiorgamle for 48 rd. og 3 lam for 32 rd., men saa købte ieg 4 lam at læge til igien for samme 32 rd. og 5 lam af vor egen avl lagde vi ogsaa til Et fiorfaar døde dette foraar, og det ene leie faar blev af vore feede svien bidt jhiel, og hvorfor vi maatte give eieren et af vore lam for isteden og ulden iligemaade, saa vor held med faarene var dette aar ogsaa maadelig og sammes jndtægter ubetydelig.
- /88/ Vi avlede ikkuns 5 lam med vore egne faar dette aar og 1 lam og ulden af 1 faar af de 4 leiefaar til vor part. Vi beholdt ikke leiefaarene flere aar, men hialp os med vore egne jgien. 14 stg. i alt blev sat paa fover for det kommende aar 1816.
4. *Om vor svineavl.* Af de 4 fra forige aar solde ieg de 2 om sommeren, da de stod i tøyer og fik dem got betalt. De kostst 83 rd. 4 mk. De andre 2 svien blev fedet og slagtet til vor eget brug, deres slæsk var 16 lpd. 8 pd. og 1 lpd. 12 pd. fit. Jeg købte da 5 pattegrisse for 8 rd. som alle blev overfotte for det kommende aar.
5. *Om vor gaaseavl.* Med min faders gaas fik vi ogsaa dette aar 8 giæslinger, som alle levede og kom til nytte, men med vor egen gamle gaas fik vi ikke en eneste giæsling, hvor for den tillige med de 8 unge giæs blev fedet og slagtet til vor eget huusbrug. Jeg købte da jgien 2 unge giæs at læge til tillige med min faders gaas og gasen, i alt 4 stg., blev overfødt for det kommende aar.
6. *Om hønsene.* Af de 9 hø[n]sekreatur fra forige aar havde vi de fornødne eg til eget brug og soldt 3 snese for 4 rd. 1 mk. 4 sk., men kyllinger havde vi intet held med at læge til, og da høyen tog en deel fra os, og nogle blev brugt som til barsel koner og deslige, saa var vi nær ved at blive øde for høns, og vi havde 1 septmb ikke flere ind 2 høns og hanen, men saa købte vi 6 stg. voxne kyllinger at læge til som liv høns. Nu disse 6 og hanen med 1 gl. høne havdes for det kommende aar.
7. *Om enderne.* Ieg og min kone taltes ved om at holde nogle ender om mulig, at vi kunne have lidt bedre held med disse, ind vi havde ved vort andet smaae

kreatur, som her i flere aar havde været meget uheldig. Vi købde da 3 ender og 1 andrik som over fødtes for det kommende aar.

8. *Om biavl.* af de 3 stader fra forige aar fik vi ikkun 1 god sverm til nytte, som tillige med de 3 gamle blev sat til for det kommende aar. /89/

Nu ogsaa var atter dette aar et uheldig aar for os med vor fæeavl, hvoraf vi havde en ubetydelig jndtægt. Smøret, 2 svien og 3 faarekroppe var alt som blev soldt, men nu havde vi igien faaet samlet en god besætning for det kommende aars nytte, om vi ellers maae faa lykke med samme.

9 bæster, 18 qvæghøveder, 14 faar, 5 svien, 4 giæs, 8 høns, 4 ender og 4 bistader, tilsammen 62 kreaturer foruden bierne, over vintrede vi til det kommende aar 1816.

Beretning om vore tienneste og øvrige arbeids folk 1815

1. Tienneste karlen var den samme som forige aar, *Peder Christesen*. Hans løn var 33 rbd. n.v. i penge og almindelig karls klæder.
2. Tienneste pigen var vor forrige lille pige, *Margrethe Jens* datter. Hendes løn var 5 rbd. i penge og almindelig piges klæder, samt 1 otting hørsaad.
3. Tienneste drengen var karlens broder, hm. Christen Pedersens søn, kaldet *Hans*. Hans løn var 1 rbd. i penge og almindelig drengsklæder.
4. Faare og gaase vogteren var søsteren til tienneste pigen, hm. *Jens Niensens datter, Kirsten*, hendes løn var nogle klædes stg.
5. Pundetærsker havde vi hver anden uge om vinteren

og gav her for almindelig pundeskieppe, og samme behold vi om sommeren 3 dage om ugen for den løn af 3 td. byg samt lidt tørveskier, lit at slaa paa græfterne og deslige flere smaating. Denne var *Niels Madsen*.

De øvrige arbeids og høstfolk var følgende

<i>Peder Eliassen</i> og hans kone gjorde os	8 høstdage.
<i>Niels Nielsen</i> og hans kone	5 høstdage.
<i>Niels Christesen</i> og hans kone	12 høstdage.
(som giodes os om sommeren og i høsten)	
Christen Sørens kone	2 høstdage.
Hans Christesens kone	2 høstdage.
Morten Larsens kone	1 høstdag.
<i>Jens Nielsen</i> og <i>Niels Madsen</i> hver 1 dag er	2 høstdage.
Hans Justesens kone som sædvanlig for pløyning 20 dage, som giordes os i høsten og ved hørarb[ejd]e. /90/	

Betragtninger over det særskilte af hvad som er giort, bekostet og indrettet ved vort sted i aaret 1815

1. Kiøbt et fag nye vinduver i træindfatning med karm til at indsætte i dagligstuen.
2. Kiøbt et speiel at staae i vor øverste stue.
3. Kiøbt en løgte, den første rigtige løgte som var i denne gaar.
4. Kiøbt en meie lee og en hakelse kniv.
5. I denne sommer malet og farvet alle vore vinduvers rammer og karme baade jnd og udvendig, det de meget haart behøvede, samt herforuden farvet 1 sengegavl og 2 sengerammer, 1 hengeskov m.m.
6. I denne sommer har vi omsat det halve og øverste

deel af brønden, som var usikker samt heinet brøndværket og broen omkring den.

7. I denne sommer fortog ieg mig dette lenge af mig besluttede vigtige arbeide at opsteene en del af gaardens bygninger, som var her som næsten overalt fra udflytningen stenet alt for lavt, saa at stoppestenene var allerede under jordfladen. Ieg opstenede da denne sommer den heele vestre lengen af 14 fag med gavl og 4 heele skillerum og med store og gode stolpesteen satte den 8 tommer høyere ind før og i en forbedret god stand, særdeles væge, loe og ladegulver, som ogsaa adskillige stykker tømmer og en stor mengde støiler²³, da alle neden vægene og skillerums med gavl vægene maatte ned, alt et stort betydeligt arbeide og endeel bekostninger, men fik min hensigt hermed opnaet.
8. Broelagt det vestre portrum og i samme danet god adgang for vaadet ud giennem samme.
9. I dette foraar fik vi opgravet den øvrige heien omkring det store venge og besat heinet med pileplantning og i dette efteraar forhøyet og forbedret ald den øvrige heien om begge vengerne og haven i fuld stand.
10. I dette efteraar gravet 1 nye vandrende fra det øverste Kragebjergs hull og kiørt ald den opgravede jord hen i mosen at fylde noget op med i samme, da ieg i tiden agter at opfylde den heelt.

Til slutning noget om vort have væsen og træplantning m.m.

I dette aar havde vi indnu lidt særskildt arbeide at giøre i vor have, dette nemlig at afgrave og bortføre et spademmaal jord af den plads imellem stuegavlen, haveledet

og steengierdet ud til veien, da denne plads nu var for høye efter havens /91/ nue øvrige flade og derefter paa denne plads samle have mødingen og samle ald anden af fald fra haven, ia og sommetider sætte hæs paa denne plads. Denne afgravede iord blev ført ud paa en lille opbrudt ager i Fulemose, hvor ieg aarlig foretager en stor mengde jord blanding for i tiden at faae mine forhen udyrkede og udyktige 15 td. land noget frugtbar og nyttige. Af vor have havde vi ellers dette aar som almindelig nytte ald det fornødne til vort eget brug, lidt foræring til vore venner og endeel soldt foruden til en pokeskilling. Nogle stg. kirsebærtræer fik ieg under haanden at plante i haven, og fra skoven ved skovfogden fik ieg endeel unge eger, bøger og granplanter samt endeel unge askeplanter, som jeg plantede neden i det lille venge radviis i lige linnie, hver slags i sin rad og askene omkring ved græfterne for inden, da min bestemmelse var at dette lille stykke iord skulle i tiden af benyttes til træplantning og altsaa var nu giort begiøndelsen. De 19. stg. granplanter blev alle satte inde i haven oven for den første tvergang, men næsten dette heele mislykkedes for mig, alle grannerne gik ud hver een. Egerne og bøgerne slog næsten alle an det første aar, men andet aaret gik de næsten alle under, ikkun et bøgetræ, som staar i det nordvestlige hiørne blev ved at groe af de flere smaae askeplanter, som næsten alle bleve plantede omkring ved heinet faldt til grøde, men voxer meget langsom og adskillige gaar ud efter haanden. Men af min kone broder, *Jens Sørensen*, fik ieg 15 stg. store unge *askeplanter*, som ieg plantede lags inden for den vestre græft af det lille venge, og de fleste af disse kam i god grøde og synes at faae fremgang. Fremdeles vedblev ieg i aar som forhen at beplante nogle

stykker af heingræfterne i marken med pilestiklinger, og nogle faldt dog tilgrøde, men ingensteds kunne ieg faae et rigtig i god grøde staaende pillehæk, naar ieg undtager heinet omkring haven og det lille venge, da lammenne om sommeren og evreds kreaturet ødelæger plantningen paa heingræfterne og græfterne med for endeel, og oldenborerne har nu ogsaa i flere paa hinanden følgende aar hindret det unge pileplantning meget, og her over er mand snart til sinds om at ophæve pileplantningen, men derimod udbredes vidtorns plantningen, som giver en mere sikker fredning paa græfterne. /92/

Betragtning over aaret gang i almindelighed og for mig i særdeleshed

Dette var atter en yperlig, deilig frugtbar aar, hvor ikke allene alle sædevarer, mark og haveprodukter voxte og groede got til, men at samtlige sædevarer var overmaade gode i kiernen, saaledes at alle havde betydeligt at sælge, og til held for landmanden blev inda sædepriserne temmelig høye, da de danske kornvarer søgtes i detlandene, og dette gode stragte sig ud over til skattens og især vore finantsers ypperlige forbedringer, og følgerig blev alle skatter og offentlige afgifter staaende temmelig høyt som i de foregaaende aar, hvorover der førtes urimelige mange klager over disse byrder, som forekom mengden snart utaaleligt meest af den aarsag, som ieg i det foregaaende har sagt herved, nemlig at mand i de flere foregaaende krigens aar var vant til at have penge mellem henderne i overflødighed til brug af alt hvad mand vilde købe for sine fornødheder, ia indog

til fornøyelse og mindre nødvendigheder og tillige fordi mand tilforn i de urolige tider havde afdraget det meeste, ia i nogle aar ald udgift ved den leveranse af sæd og foer som bunden ydede til det militære væsen, men som nu derimod maatte udrede alt i rede penge. Nok, mand klagede og havde ingen nød, men snart ryker mand nær mod de aar, som mand faar aarsag til at klage, som i det efterfølgende skal vises. Aaret 1815 var et got aar for alle.

Hvad mig og mit huus angaar var aaret et got aar. Uden mangel for nogen nødtørt hen gled aarets mange dage for os, hvor i vi nu som forhen brugte samme med flid og god anvendelse af det, som hører til vor næring. Vel var en hovednæring for os meget mislykkende, nemlig vor fæeavl, som var intet at regne for os til indtægt, som i det foregaaende af dette aars beretning kand sees. Allene vore svien og smør salg gav os en hielpe skilling, men nu havde vi jgien faaet samlet en god besætning for de kommende aars nytte, om Gud vil give os en god fremgang med den. Men vor sædavl, denne for os hidtil heldige nærings deel, var ogsaa dette aar os god, og hvor af /93/ vi havde alt det vigtige og store til vort forbrug, men ieg kom til at mangle lidt foer, det paafølgende for aar, som ieg maatte søge om hos andre for betaling, der just heller ikke var vanskeligt at faae, da mengden ikke manglede foer, men et var dette for mig, vor besætning var som sagt temmelig stor, og tillige begik ieg den uforsigtighed, at ieg øslede med min mange grove ertehalm om vinteren til bagning, strøelse og saavidere og ei giemte den til foraaret eller mellem fovrede med den blant byg halmen om vinteren til qvæget. Nok, ieg kom til at mangle, og dette den første gang, siden ieg blev bunde, men det var en

nyttig lære regel for mig i den kommende tid at tage mig bedre i agt for foertrang.

Men 2 andre langt betydeligere ting ramte mig selv i dette aar. Det første nemlig om sommeren faldt ieg i en sydom, ieg ved nattevaagen paa en reise havde paadraget mig og i de paa følgende dage ved forvoven anstrengelse af arbeide, skjønt ieg følte hos mig megen upaselig forøgede til den grad, at ieg pludselig blev nedkast paa sygeleiet, og der i faae dage saa haart angrebet af smerter, at mit livs lys nærved var undergaaet i en tid af 10 timer. Især var ieg næsten uden livs tegn, enkelte gange sagde de tilstedeværende, kunne ieg sige et ord, give et suk, aabne øynene, men ellers lagde ieg heele timer hen som dødens undergivne, men Gud, min rette fader, hand hørte min og min kiere kones jndderlige bøn om forlængelse af mine leve dage, og ieg bedredes lit efterhaanden igien. En fornuftig læge og brugen af lægemidler efter hans anviisning, som ieg brugte hialp med og hertil, men det ieg meest under denne sydom befrygtede var den tilstødende elendighed, at forstoppelse indfandt sig, og i flere dage havde ieg ei aabning, og ieg befrygtede dette forvist at blive min død. Lægens raad herfor syntes mig ei sønderlig virkede noget, men min kones søster, *Anders Larsens* kone i Ørsløv, gav mig et let og meget simpelt raad, virkede ypperlig, og 2 timer efter fik ieg aabning, og siden bedrede ieg mit lidt bestandig, og ieg efter nogle ugers forløb blev frisk igien og atter kunne tage mine ting vare som forhen. /94/

Den anden mig selv angaaende ubehagelige deel var denne, at ieg mod min villie blev ansat til sognefoged for mit føde sogn, *Haureberg*, samt bunnefoged for det samlede Broerup gods og kirkeværge og stevningsmand i *Haureberg*, til hvilket alt ieg blev efter den da

værende forvalter Hr. *Assessor Reippers* forslag til kammerherre og amtmands *Stemann* af denne beskikket og indstruxeret til alle ovenstaaende smaae embeds forretninger. Føren ieg viste det mindste heraf kom den forige sognefoged, *Rasmus Olsen* i *Blæsinge* med min indstrux og alle embedet vedkommende fororninger og deslige papirer at levere og overlade til mig alt saadant og med samme at frasige sig alt disse forretninger vedkommende. Troe mig, ieg blev ei vel tilmode ved dette budskab, og ieg havde gierne givet 10 rd. strax for at blive det qvit.

Ieg søg og strax baade forvalteren og *Stemann* for at enten som helst at blive det alt qvit eller i mangel heraf da at maatte faae jnd en mand til at deele alle saa mange forretninger med, fordi at som ieg foresagde, at her var formange forretninger til en bundemand at udføre, naar de skulle passes ret foruden at tage sine ting vare som bunde, hvor af mand egentlig skulle have sit ophold, thi det er kun et ubetydeligt bidrag den alt for indskrenkede lønning, som herfor er tilstaaet. Men disse mine forestillinger hialp mig intet. I mit som i fleres fæstebreve var den sætning indført, at ieg ei maatte undslaae mig herfor naar *academiet* saadant maatte behøve og forlange og derfor kunne ieg ikke blive det qvit. Paa den maade ieg ønskede det deele, ville *Stemann* ikke, og paa den maade hand forslog det deelt, synes ieg ei vel om. Ieg maatte altsaa tiltræde det samtlig i mod min villie, ind og flere gange siden har ieg attraaet at blive det befriet, men har ei vel kunnet sluppet herfra. Forvalteren, som nok var meest skyld i, at ieg kom til det, var min ven og meente vel mulig her at giøre mig til villie, og da hand erfarede det modsatte, sagte hand mig, at det syntes ham det rimmeligst at vælge og fore-

slaae mig som et af godsets gamle indfødte børn og som en mand, der saavidt det var ham sagt og hand viste, kunne forestaae det og som hand ei saa let befrygtede vilde som *Rasmus Olsen* henfalde til drikfældighed. Men hertil svarte ieg, det /95/ var noget, som ieg ligesaavel som flere kunne i tiden ei saa let sigre mig for, da baade ieg var af naturen noget fristet til, saasom min fader, var ikke lidet hengiven til, og altsaa et arvegods herfra laae i mig og nu saa meget meere maatte ieg befrygte mig, som ieg nu blev aabnet en dobbelt leilighed til saadant ved de idelige ofte daglige omstryfen mellem folk, som deels for intet og halv paatrengende fremsatte for mig og deels ved svire, sælskab og deslige let kand føre hertil, ogsaa tilstod hand mig, som ieg sagde, at mand almindelig seer de fleste sognefoger at være endeel hengivne til drik og saare maadelig tager deres nærings brug i agt hiemme, og dette stred gandske mod min plan, thi bunde var ieg, og det allene var mit forsæt og væsen stemt for og intet andet attraaede ieg, og det forekom mig, som det ikke vilde blive mig mulig som sognefoged at pase mine ting herefter som hidtil, og altsaa vilde ieg tabe langt mere, ind ieg vilde fortienne herved, og det saa meget meere som lønninger og alle disse forretningers fortienninger er alt for ringe for saa megen tidsspilde, som hertil medgaae, imens at nærings driften hiemme gaar som den kand, sielden som

den skulle [i]sær for den mand, der hvirken har voxne børn, forældre eller søskende hiemme, som trot kand være paa mandens post i hans saa ievnlige fraværelse.

Kort ieg gjorde alle mulige indvendinger for at blive det qvit, men det hialp mig ikke, det var nu alt for sildig. Havde forvalteren forud vist min meening herom, saa havde ieg got blevet frie, da hand unde mig alt for got til, at hand skulle paaført mig noget ubehageligt, men troede meget meere at gjøre mig vel tilmode hermed. Hand kunne nu ikke omgiøre det, og *Steemann* vilde ikke, ieg maatte trods alle mine forestillinger herimod blive det, som de havde beskikket mig til, hvilket ieg ogsaa har siden bestrit nogenlunde, som det skulle og kunne gjøre det temmelig bestemt, hvis ieg ei meere virksomt passede mine bundehandlinger hiemme, men disse havde ieg som i det foregaaende er vist temmelig vidt udstrakt forud, og saare nødig lader ieg disse efter og har siden som forhen passet og drevet dem lige fuldt igiennem efter mit ønske. Og nu saavidt har ieg her forklaret min meening om denne deel, hvor ieg har været lit vidtløftig, men som ieg syntes fornødent for at give mine børn min fulde meening her om tilkiende, for hvem dette skrift egentlig er stilet for mulig engang at advare dem om det hermed forbindende, da de vel mulig engang kand leve den dag, da saadant kand møde dem. /96/

Lignende betragtninger for aaret 1816

Om udsæden paa vor mark og det herefter jndavlede

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Fra 9. til 15. octobr. 1815 saaet af rug	5	5
Fra 11. til 25. mai saaet af byg	18	4
Fra 15. til 27. april saaet af haure	9	2
Fra 15. til 18. april saaet af erter	2	—
Fra 15. til 27. april saaet af viker	2	3
Fra 1ste til 18. mai saaet af hørfrø	—	3
I samme tid lagt af kartofler	1	6
Summa af sæd	39	6
Den indavlede sæd	td.	skp.
Jndavlet igien af rug	24	5
af byg	109	3
af haure	61	4
af erter	8	2
af viker	7	5
af hørfrø	—	6
af kartofler	24	—
Hamp dyrkede vi nu ikke		
Summa af sæd	211	3

Men heraf som sædvanlig opfovret endeel haure og vikker samt lidt erter og byg utærsket og til hakkelse.

Sædevarer til huusholdningsbrug	td.	skp.
Rug til brød	19	1
Byg til brød	2	2
Byg til malt	9	4
Byg til gryn	6	6
Byg til kagemeel	1	4
Byg til sigtmeel	1	4
Byg til pellegryn	—	2
Summa	40	7

Og herforuden er forbrugt af kartofler omtrent 10 —

Den anden april begiønde ieg at plø[i]e og d. 25. mai fik vi tilsaaet. Den 20. agust begiønde vi at meie og d. 15. septembr. fik vi indhøstet.

Ydekorn tillige 1816	td.	skp.
Degnekorn, byg	—	6
Smedeløn, byg	1	—
haure	1	—
Herredsfogen, byg	—	1
haure	—	1
Fattigkorn, rug	—	2
byg	—	5
Pundetærskeren, rug	—	3
byg	—	5

	td.	skp.
Huusmandens sommerløn, byg	2	4
Skovfodgen, byg	–	1
<hr/> Summa	7	4
<hr/> Degne fourase, høe	9 lpd.	
halm	9 lpd.	
Degne tørv 1 læs		
Smede tørv 1 læs		

/97/

Om vore indtægter og udgifter i penge
rigsbankpenge n.v. 1816.

Først om indtægterne	rd.	mk.	sk.
8 td. 6 skp. rug	122	3	–
41 td. 6 skp. byg	462	–	–
6 td. 4 skp. haure	32	3	–
2 skp. erter	3	–	–
1 ³ / ₄ skp. hørfrø	4	–	–
For 1 bæst	60	–	–
5 qvæg	250	–	–
5 lam	30	–	–
3 grisse	9	3	–
10 ender	9	3	–
For 15 lpd. 5 pd. smør	156	4	14
1 lpd. 1 pd. flæsk	6	2	12
14 sneser eg	6	–	10

	rd.	mk.	sk.
For 1 læs egebark	8	–	–
Til leie af vor væv	5	–	–
Sognefoged jndtægter	70	–	–
Kongereise penge for 1811 og 1812	6	–	–
For huder og skind	4	2	8
For lidt haveproducter	2	–	–
Solt omsider vor væv	40	–	–
For adskillige smaaeting	20	1	12
<hr/> Indtægt in summa	1308	–	8
<hr/> Udgift in summa	1275	3	12

Altsaa havdes i dette aar 1816 et overskud eller over balanse af in summa	33	3	4
Kapitels kiøbet for dette aar var			
Rugen td.	14	1	9
Byget	7	3	3
Hauren	4	5	7
<hr/> Om udgifterne	rd.	mk.	sk.
Til de kongelige skatter	161	1	3
Der herskabelige afgifter	228	5	10
Præste og konge tiender	99	1	10
Ausuransø og fattigpenge	3	5	14
Folkeløn og arbejdspenge	58	2	8
Til haandværks lønning	87	3	10
Salt 5 ¹ / ₄ skp.	12	–	8
Sæve 7 ¹ / ₂ pd.	4	5	8

	rd.	mk.	sk.
Sild og fisk	29	2	11
Brendeviin 90 ³ / ₄ potter	63	2	—
Kryderier af flere slags	16	2	13
Jern 6 lpd. 13 pd.	16	4	8
Steenkull 6 skp.	6	4	—
Tiere 23 potter	7	4	—
Tran og lys	18	2	12
Rev, seler og grimer	27	3	—
Tækegarn 12 pd.	6	—	—
Kalk 9 skp.	6	5	—
Kiøbte klædevarer	12	4	—
Træskoer 2 pr.	6	5	8
Offerpenge	12	5	15
Malepenge foruden toldkorn	10	5	—
Tøveskier 2 dage	11	—	—
Ausions penge	103	5	7
1 ¹ / ₂ td. saae veede	33	—	—
1 ¹ / ₂ td. koge erter	8	—	—
Drikepenge og deslige	47	1	—
Græsleie for 4 fiorkalve	8	—	—
For 3 traver og 17 lpd. halm	8	—	—
For 11 pd. rødt kløverfrøe	5	3	—
Til bytte paa 1 hæst	50	—	—
5 stg. huusbielker	21	—	—
2 pr. støvler og 2 pr. skov	20	5	—
2 hatte	7	—	—
1 tinkrus	5	—	—
1 skp. hørfrøe at saae	2	—	—
Adskillige smaating	46	1	11
<hr/> Summa	<hr/> 1275	<hr/> 3	<hr/> 12

/98/

Betragtninger

Over vor sædavl og fæavl i aaret 1816.

Først om sædavlen	td.	skp.	fold.
<hr/>			
Foreløbi erindres at dette var et overmaade deiligt frugtbart og grøderigt aar og alt got i priis.			
1. Rugen var almindelig god,			
efter vor udsæd heraf	5	5	
indavlede vi jgien	24	5	
altsaa følgende fold			4 ¹ / ₁₂
2. Byget var udmærket got i sin fremvæx og i kiernen, efter vor udsæd heraf som var	18	4	
avlede vi	109	3	
altsaa omtrent			6 ¹ / ₁₂
3. Hauren var meget god, efter vor udsæd heraf	9	2	
avlede vi omtrent	61	4	
altsaa			7
4. Erterne var middelmaadig, efter vor udsæd	2	—	
avlede vi	8	2	
altsaa			4
5. Vikerne var som erterne til væxt, efter vor udsæd	2	3	
avlede vi foruden en mengde got foer jgien	7	5	
altsaa omtrent			3

	td.	skp.	fold.
6. Kartoffel avlen var midelmaa- dig, vi havde lagt og efter samme avlede vi igien altsaa	1	6	
	24	—	13
7. Høren var almindelig god. Vi avlede efter saaden alt det fornødne for os selv, vort huus med børn og tiennestefolk og igien hørfrø	—	3	
	—	6	
8. Høeavlen med kløver var almin- delig god alle veine, vi avlede en kiøn lille kløver avl og vore vik- ker og lit blandings sæd maatte i aar som tilforn giøre høets tien- neste.			
9. Have væxterne med træfrugterne var meget gode, vi havde indnu ingen træfrugter, men vore andre haveproducter var gode, men solde dog intet sønderlig i aar fra haven.			
10. Ogsaa havdes i denne sommer som de foregaaende frugtbare aar siden 1811 en god sommer græsning, men hverken megen tøre eller meget vaadt denne sommer.			

/99/

Om fæavlen i samme aar

Af de 9 bæster — 18 qvæghøveder — 14 faar — 5 svien — 4 giæs — 4 ender — 8 høns — og 4 bistader fra forige aar havde, afbenyttede og tillagde vi i dette aar følgende, nemlig

1. *Om bæsterne.* Da vi nu havde 8 arbeids bæster solde ieg dette foraar en gammel hæst paa fastemarkedet²⁴ for 48 rd. Om sommeren byttede ieg med min naboe *Christian Moritsen* i *Krenkerup* fiorføllet hen og fik en blisset hæst for i 4de aar og gav 50 rd. til bytte. Denne var af kolør og størelse mage til vort blissede øyg, men han var intet heiet²⁵ og fovret til noget, men slet behandlet inden ieg fik ham, men ieg fik ham paa et aars tid ret heiet og istand, at denne hæst blev mig et rigtig dyr, som siden kand sees i følgende aars beretning. Af de 2 øyg som blev hæstet forrige aar blev det ene i foel og fødte i aar i juni maaned et brunstiernet hestföll. Denne unge blissede hæst, som ieg tilbyttede mig var vrinsk, og hand bedækkede 3 af vore øyg denne sommer, et meer ind ieg vilde havt. Nu 8 arbeidsbæster og patteføllet blev sat paa foer for det komende aar.

2. *Om Qvæget.* Dette aar havde vi 9 malkekiøer og 9 ungvæg, men denne qvægbesætning som og den store bæsteflok og ligedan faareflok, ogsaa 5 svien, var en store fæavls besætning ind vort sted ret kand holde, enten vinter eller sommer, hvorfor ogsaa af mangel paa græs vi ikke sønderlig havde meere af vore 9 kiør i aar ind af de 6 forige aar, da vi kunne græse dem got. Vi solde smør i aar for 156 rd., 4re

- stude i d. 3die aar og 1 koe, som var malket gold, blev soldt dette efter aar for 250 rd., og en ung koe var forud soldt dette foraar for 70 rd. Vi havde denne sommer 4 fiorkalve henne paa leiegræsning og gav her for dem alle 4re 8 rd. J denne sommer lagde vi 4 melk kalve til og nu disse 4re og 4re fioringer, 6 kiøer og 1 qvie, som var med kalv, ialt 15, blev overforet for det kommende aar 1817.
3. *Om faarene.* Vi havde denne sommer og dette aar samme usle held med vore faar, som tilforn. 3 lam døde dette foraar, 1 faar løb over, og de andre fik for det meeste kuns et lam og disse faae stg. lam, som gik løse paa /100/ græsningen, hvor de vilde heele sommeren, blev inda kuns maadelige. 5 blev soldt for 31 rd., som var det heele. Af de 3 overfødte vædre ville vi soldt de 2 om efteraaret, men var slette, og hvorfor vi fik intet soldt dem. De blev da fedet i nogle uger, men de blev ikke bedre. Vi slagtede dem da til vort eget huusbrug. Den ene gamle væder og 1 got væder lam og 4 gimmelam med 10 faar blev sat paa foer for det kommende aar 1817.
4. *Om svine avlen.* Vor svine avl, som stedse hidtil havde været heldig for os blev dette aar det modsatte. Af de 5 overfødte svien var en soe blevet i faer og farede i april maaned og fik 7 grisse, hvor af de 3 blev soldt for 9 rd. 3 mk. og de 4 som tillægs grisse. Ieg vilde, som ieg var vant soldt et pr. svien denne sommer, min ingen kiøbde nogen formedelst flæskest lave priis og sædens høye priis i aar. Ieg maatte da fede og slagde dem alle 5 og brugde omtrent 10 td. sæd af erter, haure og byg og herforuden 5 td. kartofler. De gav da 40 lpd. flæsk og 3 lpd. 8 pd. fit. Flæskest blev altsammen nedsaltet til videre og intet soldes for det første formedelst dets usle priis. De ovennævnte 4 grise blev overfødte for det kommende aar.
5. *Om gaaseavl.* Med vore giæs havde vi ogsaa kuns slet held. Den gamle gaas af min faders fik 9 giæslinger, men med de 2 andre unge giæs kuns 4re. Disse 13 stg. blev fedet og slagtet for vort eget huusbrug og de forige 3 giæs og gase blev atter lagt til for det kommende aar.
6. *Om vore ender.* Af de 3 ender og 1 andrik, som vi kiøbte forige aar, havde vi heller ingen nytte af. Den ene and døde om foråret med det første eg, den 2den and gjorde vel endeel eg, men fik ingen unger af samme, den 3die and gjorde to gange endeel eg og udrugede ogsaa endeel unger, men som døde de fleste. 10 stg. var alt som kom til nytte og blev soldt for 10 rd. 1 ung and blev lagt til i steden for den som døde, og atter 4 lagt til for det kommende aar.
7. *Om hønseavl.* Denne var lit bedre ind giæs og enderne. Foruden ege til eget huus brug solde vi 14 snese for omtrent 6 rd. og lagde tillige nogle pr. /101/ kyllinger til deels for eget brug og deels som tillæg igien og nogle pr. soldt. Høyen var ikke meget slem i aar. 12 høns og 1 hane lagde vi atter til for det kommende aar.
8. *Om vor biavl.* Med disse havde vi dette aar et usel held. Hen ad foraaret gik et stade ud efter det andet og det 4de og sidste uddøde ind i juni maaned. Denne uddøde kube blev staaende i haven nogen tid og til min forundring kom levende bier i den igien og begiønde at trække, saa at det syntes som at vi indnu skulle beholde en levning af denne avl at begiønde med paa nye, men kort efter kom en fremmed sverm af min naboe, unge *Peder Nielsens* og fløye paa dette

vort stade, og de forblev sammen at trække sammen. Ieg og hand blev da eens om at være halv om det og samme stade blev sat til for det kommende aar.

Nu saavidt som her er vist var ogsaa vor fæeavl dette aar, som de foregaaende meget mislykende for os, qvæget allene undtagen, som dette aar var os heldig. Besætningen for det kommende aar var nu 9 bæster – 15 qvæg – 16 faar – 4 svien – 4 giæs – 4 ender – 13 høns – og $\frac{1}{2}$ bistade, ialt 67 kreaturer, som vi overvintrede for det kommende aar 1817.

Beretning om vore

tienneste folk, deres løn og om vore øvrige arbeids folk 1816.

1. Tienneste karlen var den forige *Peder Christensen*, hans løn var 33 rbd. 2 mk. i penge og almindelig karls klæder.
2. Tienneste pigen var ogsaa den forige *Magrethe Iens datter*, hendes løn var 5 rbd. i penge og almindelig piges løneklæder.
3. Tienneste drengen var *Christian Nielsen*, indsider skræder *Nielses* søn, hans løn var lrd. i penge og almindelig drengs klæder.
4. Faare og gaasevogteren var *Ane Peers datter*, som var hm. *Morten Larsen* stef datter i Blæsinge, hendes løn var nogle klædes stykker syet og tillavet.
5. Huusmanden og pundetærskeren var den forige *Niels Madsen*, hans løn var om vinteren almindelig pundeskieppe og om sommeren for $2\frac{1}{2}$ dag om ugen fra paaske til Mikkelsdag $2\frac{1}{2}$ td. byg samt sit fornødne tørveskier i Fulemose med vogn og slæve bæ-

ster, lidt træ til smaae brug og slaae lidt omkring paa græfterne o.s.v.

Vore øvrige høst og arbeidsfolk var efterstaaende

Peder Eliassen og hans kone	
giorde os i alt	18 dage
Niels Nielsen væver giorde os	5 høstdage
Niels Christesøn og hans kone	2 høstdage
Niels Olsen Bøker og hans kone	2 –
Christen Nielsen, min broder	2 –
Iens Nielsen	1 –

Og her for uden en deel dagleiende qvinder ved hørarbeide om sommeren at lue og røske, om efteraaret at bryde og skiette hør.

En kort oversigt

Afhvad som er giort, bekostet og jndrettet ved vort sted 1816.

1. Kiøbt 1 stuuhr, et 8 dags værk med futteral, alt i god stand. Ieg kiøbte dette paa landindspæktør *Bistrups ausion* paa Soelberegård.
2. Kiøbt 1 nyt tinkrus og 2 ditto spølskaaler.
3. Kiøbt 1 øltønde med jernbond.
4. Omringet og beslagen 2 vognjul med nye skinner og søm.
5. I denne sommer nedtaget indestehuset, som mine forældre havde beboet og her isteden opbygget 4 fag vigere og støre i forhold efter den østre lenge sat i linnie med samme, og herved fik gaarden ordenlig sammenbygget, og da med samme lagt skraa gavl for den søndre ende af denne lenge saavel som skraae

Peder Sørensen, ca. 1860. Den søn der overtog Kragstbjerggård efter faderen, på trods af dennes sidste vilje.

Søren Pedersens efterkommere vedblev at drive denne gård såvel som flere andre på egnen. Endvidere var de sognefogeder i Havrebjerg i fire generationer, den sidste – et oldebarn indtil kommunalreformen i 1972. Nat. Fot.

gavl, der forige aar blev lagt paa samme ende af den vestre lunge. I disse 4 nyebyggede fag huus blev indrettet til hukkehuus og karlekammer med rullestue og stenge over begge. Og nu med samme ophævet og understeenet den heele østre lunge á 10 fag omtrent 7 tomer høvere ind som før. Vistnok et vigtig arbeide og endeel bekostning.

6. Omtrent til samme tid indrettet en lille reserve stald forad i høladen og gjort det fornødne med krypper og /103/ spiletog med steenbroe, som kand giøres fornødens, samt omlagt baade loe og ladegulvene i komplet stand tillige med vægene.
7. I denne sommer opmurede ieg en skorsteen for vor øverste stue og da herved indsat en kakelovn i samme stue.
8. Til samme tid nedtaget og igien opmurede ieg vor kykenskorsteen fra noget neden for hammeren til op oven for taget som tilhør.
9. I dette aar har ieg lagt en deel steenbroe omkring brønden, danet det skraae for affald og hermed samme faet det beqvemme mødingsted i gaarden acorat fierkantet og jevnet.

Betragtning

Over aarets gang i almindelighed og for os i særdeleshed.

Dette aar var atter et deilig frugtbar aar ikke allene i foer mengde, men fornemmelig i kiernen og dette inda som det største og vigtigste for vort land og folk, at disse vore rigelig avlede sædevarer søgdes med stor begierlighed i fremmede lande, og der blev dyrt kiøbt, saa

at vore danske sædevarer var dette aar overmaade høyt i priis, og herved forbedredes vort forhen fordervede penge væsen sig saa ualmindelig meget, at mand troede snart at have overstaaet alle krigens plager og være nærved de før krigen lykkelige aar. Penges *cursen* var nær pari, og mand troede med et at have de gamle lykkelige aar fat og dette næsten allene ved vor lykkelige kornhandel i udlandene, hvor der dette aar have været en almindelig misvæxt, og Dannemark skal i dette aar have soldt for mange millioner rigsdaler sæd til andre riger. Men dette eller denne Dannemarks lykke blev ogsaa for det meeste statts og finantsernes fordel allene til deel, vel havde borgere og bundestanden nogen for deel og næring af det frugtbare aar, men skatter og afgifter var ogsaa vedblivende meget høye, saa bunden gav det hen til skatter og sine fornødenheder næsten alt, som han fik for sin sæd og fæavl, og saare lidt blev over til hielp for sig og sine, men det gik dog saa taalelig got /104/. Og mand havde ei indnu aarsag at klage, med glæde saae mand io Dannemarks vel at fremmes og det danske folkes agtelse at trives.

Hvad mig og mit huus i den anledning angaar saa klager ieg ikke. Ved flid og en god anvendelse af vore nærings deele fik vi ved Guds velsignelse ald det fornødne for os selv og vort huus med hvad der af kræves uden trang og uden armod, men derimod for bedre vort sted og vor forfatning i adskillige maader. Af vor sædavl, som stedse har været os god og byget især dette aar, samt af vort qvæg salg og smør havde vi i aar vor største næring. Vor anden fæavl, især smaae kreaturet, som vi bønder ellers skal have en jevnlig plokkeskilling af, var i aar som forhen en deel mislykkende for os og vore svine avl, som forhen stedse var os god, begjænte

nu ogsaa at gaae tabt for os, men ieg maae som sagt dog være fornøyet ved tidens taaleligere gang for os i vor ievne stilling.

Men en anden stor modgangs seene ramte os i dette aar, denne nemlig at vor ældste barn, 1 dreng paa 5de aar blev voldsomt, skammelig berøvet livet herved, nemlig, at tienneste drengen, et stor klods, overkiørte ham en dag om sommeren, som der kiørtes leer til at kline væge med, og barnet døde af samme om anden dagen herefter, da jndvoldene vare itue. Enhver som haver børn og elsker samme, som den kiereste deel af alt vi eier i verden, tenke sig let den sorg og veemod som omgav vore hierter, med jnderlig bedrøvelse tog ieg min kiere kone i faun og med høyrædende stemme beklagede vort kiere barns død, der alt for tilig blev givet døden til rov og paa saa slet en maade os berøvet. Her laae det første haab for mig om en tilig støt i de snart tilstunde svage aar og denne den første grøde af vor ægtestand, og det engstede mit hierte jnderlig og det til den grad, at ieg en tidlang efter var nærved bleven meget slet. Min kone synes det ei at angre saa meget, men om sider blev hun ogsaa maadelig, hvortil min kummer og svaghed bidrog noget, og da hun paa denne tid gik høyfrugtsommelig, saa var denne en saadan sorrig hende saare skadelig og kunde blive frygtelig baade for hendes eget og hendes fosters liv og deres helbred i den kommende tid. Saaledes en saadan tilfælde saare en fader og moders hierte og snart kand føre flere sørgelige følger med sig. Men Gud, som altid var vor sande tillid /105/ og haab, hand gjorde det ogsaa denne gang vel. Vort tungsind lettedes, og vi efter nogen tids forløb erholdt den tabte tolmodighed og tilfredshed tilbage.

Min kone kom, da den rette fødselstid var for haande, i barselseng og fødte atter 1 søn d. 5. octobr. 1816 og blev kaldet Peder efter min morfader, Peder Madsen i Aarsløv, men haver ogsaa min faders fulde navn, der indnu levede.

For aaret 1817

Om udsæden paa vor mark og den herefter jndavlede sæd

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Fra 9. til 15. octobr. 1816 saaet af rug	5	1
D. 9. octobr. saaet af veede	1	4
Fra 9. til 17. mai 1817 saaet af byg	13	—
For 5. til 26. april saaet haure	9	4
Fra 5. til 26. april saaet erter	3	1
Til samme tid saaet vikker	3	1
Men af disse og hauren noget til sommerstaldfovring		
D. 8. mai lagt af kartofler	2	—
Tilsamme tid saaet af hørfrø	—	3
Den udsaaede sæd in summa	35	3

Den 30. marti begiønde ieg at pløye og d. 17. mai fik vi tilsaaet. Den 19. agust begiønde vi at meie og d. 18. septembr. fik vi jnhøstet.

Den jndavlede sæd	td.	skp.
Herefter igjen indavlet, rug	30	2
veede	12	5
byg	73	—
haure	34	7
erter	6	7
vikker	2	—

Blandings sæden blev brugt til sommer og vinter fovring, alt utærsket ligesom ogsaa $\frac{1}{3}$ af hauren. Det mee-

ste af vikerne opfovret om vinteren utærsket og skaaret i hakkelse.

	td.	skp.
Vi avlede igjen af kartofler	10	—
Og af høren avlede vi det nødvendige til vor forbrug og frøe	—	4 $\frac{1}{4}$
Hampavlen havde vi nu aflagt.		

Den indavlede sæd in summa	159	5
----------------------------	-----	---

Dette foruden hørfrøe og kartofler.

Sæd til vor huusholdningsbrug	td.	skp.
Rug til brød	18	—
Veede til juul	—	2
Byg til brød	2	—
Byg til gryn	4	—
Byg til malt	7	—
Byg til kagemeel	3	1
Byg til sigtmeel	1	4
Byg til pellegryn	—	4
Erter til at koge	—	5
Summa	37	—

Ydekorn i samme aar	td.	skp.
Degnekorn, byg	—	6
Smedeløn, byg	1	—
haure	1	—
Fattigkorn, rug	—	2
byg	—	5

	td.	skp.
Herredsfodkorn, byg	–	1
haure	–	1
Til pundetærskeren af veede 2 skp., rug 4½ skp., byg 5. skp. er	1	3½
Huusmandens somerløn, byg	3	–
Givet branndlidte i Giersløv, byg	–	3
Fourase haure til Næstved, haure	–	3
<hr/> Summa	9	½

/106/ Indvidere er i dette aar ydet til det ordinære fouras 11 lpd. 5 pd. høe og 3 lpd. halm. Til degne fourase 9 lpd. høe og 9 lpd. halm, givet degnen tiende 1 gaas for 1817 og 1816, for smede fouraset holdt ieg 1 faar, givet degnen sædvanlig julerente, 1 ost og 1 julekage, samt sine tiende eg, 20 stg., givet degnetørv 1 læs og smeden 1 læs.

Beretninger om vore penge indtægter og penge udgifter i rigsbank n.v. 1817.

Først om penge indtægterne	rd.	mk.	sk.
For 8 td. veede	149	2	–
½ td. rug	9	–	–
28 td. byg	326	3	–
1 skp. erter	1	5	–
4 td. 4 skp. kartofler	13	2	–

	rd.	mk.	sk.
For 1 hæst	205	–	–
11 lam	81	–	–
10 gaaseskrov	15	3	–
10 unge ender	9	4	8
For 15 lpd. 10 pd. smør	144	4	12
17 lpd. ryget flæsk	91	3	–
24 sneser eg	19	3	–
2 pd. vox	3	2	–
For 22 allen valmen	33	–	–
Huder og skind	8	4	–
Kakelovns leie 1816	2	–	–
950 pennefiere	5	3	4
For 1 gammel vogn	20	–	–
1 pr. gamle støvler	2	–	–
1 halvslidt blaae trøye	6	–	–
Jndtægter som sognefoged	50	4	4
For nogle bræder til en ligkiste kiste	8	–	–
Tient ved og paa reiser o.d.l.	33	1	8
<hr/> Summa indtægt	1239	3	4
<hr/> Summa udgift	1355	–	8
<hr/> Altsaa havdes i dette aar 1817 en un- der balanse af	115	2	12
Kapitels købet for dette aar			
Rug	13	–	7½
Byg	7	5	3½
Haure	5	1	7½

For det andet penge udgifterne	rd.	mk.	sk.
Til de kongelige skatter og den herskabelige afgift	535	—	—
De 2 tiender og smaaeskatter	86	2	12
Til folkeløn og arbejdspenge	88	—	—
Til haandværkernes lønning	94	3	12
Offerpenge	10	5	—
Brudepenge	6	—	—
For 8 lpd. 11 pd. stang jern	29	2	10
1 td. 5 skp. steenkull	12	4	—
1 td. 5 bæge tiere	24	—	—
5 ¹ / ₂ skp. salt	8	4	—
9 ¹ / ₂ pd. sæve	5	3	12
Sild og tør fisk	10	3	—
Lys og tran	5	3	4
8 pd. tækegarn	3	2	—
Rev, seeler og grimmer	18	5	—
Brendeveen 6 ¹ / ₂ pot	48	4	4
Kryderier	14	2	5
Tobak	1	3	—
Støvler og skoe	22	5	12
Træskoer	4	1	—
Kiøbte klædevarer og baand	9	2	8
19 ¹ / ₂ dusien knapper	8	3	—
Givet til ombytning, 1 bryke kiel	80	—	—
For 1 lpd. røt kløverfrø at saae	4	—	—
2 tylder bræder	36	—	—
Nogle gran ragter	20	5	2
1 tyer fior kalv	10	—	—
3 nye vinduer i jnderste huus	9	—	—

	rd.	mk.	sk.
1 sort gimme lam at lægge til	5	—	—
1 pr. karter	1	3	—
1 korn sold	2	—	—
30 ark skrivpapier m.m.	1	1	4
Drikepenge og levemaade m.m.	53	2	11
For mange adskillige smaaing	82	5	8
Summa udgift	1355	—	8

/107/

Betragtning

Af vor sædavl og fæavl, disses fremvæxt og af benyttelse i dette aar, saaledes som følger.

	td.	skp.	fold.
Lenge havde ieg attraaet at have lit veede avl, ieg kiøbte da i aar			
1. 1 ¹ / ₂ td. veede og saaede forige efteraar, den voxte og groede got til, efter disse	1	4	
som var saaet avledes jgien	12	5	
altsaa følgende fold			8
2. Rugen groede ogsaa meget got til, efter de	5	1	
som var saaet, avledes jgien	30	2	
altsaa omtrent			6
3. Byget var kuns simpelt, efter det udsæd af	13	—	
avledes jgien	73	—	
det var ikkun			5 ¹ / ₂

	td.	skp.	fold.
4. Hauren var god i sin fremvæxt, efter dens udsæd af avledes jgien foruden endeel adpartig, som aldtid bliver opfovret utærsket.	9	4	
	50	–	
5. Erte avlen var sterk til væxt, men daarlig i kiernen. efter dens udsæd heraf avledes ikkun, eller blev ikkun aftærsket de øvrige gik væk til kreaturets føde.	3	1	
	6	3	
6. Vikke avlen var heller kuns simpel, efter udsæden heraf aftærskedes igien De øvrige blev i aar som tilforn opfovret utærsket. En deel blanding sæd af haure og vikker blev saaet og brugt til vinter og sommer staldfovring og denne blandings sæd groede got til.	3	1	
	3	3	
7. Vor kartoffel avl var god efter de nedlagde avledes jgien altsaa	2	–	
	34	–	17
8. Hørren groede got til og gav det fornødne til eget brug, samt det fornødne frø til udsæd igien, der var saaet og avlet igien	–	3	
	–	3	
9. Høe og kløveravlen var hos os middelmaadig, hvor af vi dog for hialp os igiennem.			
10. Have producterne var for os rundelig gode, til eget forbrug.			

/108/ Vor fæeavl var som sædavlen i det heele be-
tragtet middelmaadig, som i det efterfølgende kand sees.
Besætningen fra forige aar var 9 bæster, 15 qvæghøve-
der, 16 faar, 4 sviin, 4 giæs, 13 høns og 1 bistade til
halvs med min naboe ug. PNS, samt 3 ender og 1 an-
drik.

No. 1. Om bæsterne. Af de 9 arbeids bæster, som alle
trivedes og vare friske, solde ieg det gamle sorte øyg paa
fastemarkedet for 60 rd. Den sortblissede hæst solde ieg
paa Skielskiøre efteraars market for 205 rd., denne hæst
nemlig, som ieg forige aar havde tilbyttet mig fra *Chri-
stian Moritsen* i *Krenkerup*. 3 føll blev født dette foraar,
hvoraf ieg solde de 2 om efteraaret til vor præst for det
tilkommende aars præstetiende eller 33 rd., dette var
altsaa os et vigtig aar med vor bæsteavl. Et øyg blev
hæstet for det tilkommende aars grøde og nu blev 6
arbeidsbæster, 1 føll og 1 plag, i alt 8 sat paa foer for det
kommende aar 1818.

2. Om qvæget. Af de 15 qvæghøveder fra forige aar
solde vi slet ingen, men kiøbte 1 lille tyr for 10 rd., 2
kiør eller rettere 1 koe og 1 stud døde for os, kun 4 uger
efter hun havde kielt og studen om sommeren paa græs.
Af de 6 øvrige malke kiør soldes 15 lpd. 10 pd. smør for
144 rd. 4 mk. 12 sk., foruden det som behøvedes til eget
brug. Og nu blev 6 kiør, 4 i tredie aar, 4 i andet aar og 4
sommer kalve, ialt 18 stg. sat paa foer for det kommen-
de aar 1818.

3. Om faarene. Med de 16 faarekreatuer fra forige aar
havdes 20 lam, hvor af 10 blev soldt for 81 rd., 5 spede
lam døde, 3 blev slagtet og 2 lagt til. Den aars gamle
væder døde om foraaaret, da den blev gillet. Et over
løben faar og den i tredie aar gamle væder blev slagtet
om efteraaret fra græset og var ret gode, hvis kiød og

tægl vi selv forbrugde i huusholdningen og nu blev i alt 15 stg. faar sat paa stald for det kommende aars grøde, nemlig 1 væder lam, 1 gimmelam og 13 faar.

4. *Om svinene.* Af de 4 tillægsgrisse fra forige aar kunne ieg ikke som ieg var vant, sælge et pr. fra græsset, men maatte fede og slagde dem alle til ingen fordeel, saasom at svinene og flæsket var let og sæden dyr. Flæsket af dem alle 4 var omtrent 30 lpd. og deres fit 2¹/₂ lpd. Vi solde i alt 18 lpd. flæsk for 98 rd., vi købte 2 grisse for det kommende aar.

5. *Om giæssene.* Med de 3 giæs og 1 gase fik vi 20 stg. giæslinger, som alle kom til nytte. Degnen fik sin tiende gaas og de 19 blev fedet og slagtet, hvoraf soldes /109/ 10 fede skrov for 15 rd. 3 mk. De øvrige forbrugde vi selv. De 3 gamle giæs og gasen blev atter lagt til for det kommede aar.

6. *Om enderne.* Med de 3 ender og 1 andrik havde vi en stor mengde ellinger, men mange bed andriken jhiel og mange døde, ellers ikkun 20 kom til nytte, 1 slagtede vi og 10 blev fedet og soldt slagtede for omtrent 10 rd. og ingen flere kom til nytte. Vi lagde atter 2 ender og 1 ung andrik til for det kommende aar.

7. *Om hønseavl.* Af de 12 høns og hanen havdes indet tillæg, saasom at vi i flere aar ei havde kunnet nyt held hertil, men 1 pr. kyllinger blev købt at læge til. Men foruden de fornødne eg til brug i huusholdningen blev soldt 24 snese eg for 19 rd. 1 mk. 5 sk. og 8 høns og 2 haner blev atter lagt til 1818.

8. *Om bierne.* Det eneste tilsatte bistade svermede denne sommer 1 gang, fik 1 god sverm, der tillige med moderstadet blev sat til for det kommende aar.

Nu af dette ovenanførte sees at vor sædavl saavel som fæeavl var i aar ved det middelmaadige. Rug og veden

af sæden, og hæstene af kreaturet samt smøret af smaaevarene vare deele som gav os de betydeligste penge indtægter og var for os vigtige nærings deele.

Om vore tienneste og arbeids folk 1817

1. Tienneste karlen var Lars Jørgensen *Foerløv*, hans løn var 50 rd. n.v. og almindelig karls klæder.
2. Tienneste pigen var *Maria Fredericks datter*, hendes løn var i penge 2 rd. 4 mk. og almindelig piges klæder, dog de 8 alen valmen ogsaa farvet grønt.
3. Lille pigen var huusmand *Morten Larsens* stefdatter *Ane Peders datter*, hendes løn var nogle til lavede klædes styger.
4. I steden for dreng havde jeg denne vinter til hakelse-skierer og røgter den ovenmelde *Morten Larsen*, hans løn var for denne vinter omtrent 20 rd. Om sommeren fik vi en lille dreng, *Peder Jørgensen*, *Jørgen Jensens* søn paa *Foelstang*,²⁶ hans løn var nogle klædes styger.
5. Som pundetærsker om vinteren havde jeg *Jens Nielsen*, som fik 1 skp. for 3 td. rug, 1 skp. for 3 td. veede, 1 skp. for 3 td. erter, 1 skp. for 4 td. byg at tærskke. Denne mand tiente os 3 dage om ugen fra paaske til Mikkelsdag for denne løn, 3 td. byg, sin koe græset, pløyet sin jord, lit tørveskier i Fulemose, sit vognbrug og lit græfte slet.
6. De øvrige høst og arbeidsfolk var følgende. Peder Eliasen 3 og hans kone 3 dage, *Niels Nielsen* 3 og konen 2 dage, Peder Truelson 2 og konen 2 dage, /110/ *Niels Olsen* 1 og konen 2 dage, min broder Christen 5 dage, *Morten Larsens* kone 1 dag, *Hans Christesen* 1 dag, *Jens Nielsen* 5 dage alt i sædhø-

Vognbod, fra Arnhauegården i Lyngesogn. Gården, der var bygget i 1600-årene, blev gennemfotograferet før 1920 af Zangenberg. På det tidspunkt var gården helt forfalden. Vognboden ser så forfalden ud, som Søren Pedersen aldrig ville have accepteret det på sin gård. Til gengæld viser den udmærket den klassiske opbygning med naturgroede hjørnestolper og et massivt halmtag – brugt i løbet af vinteren til foder. Nat.fot.

sten i alt 30 dage. Indnu havde min kone endeel dagleiende qvinder ved brydning og skietning, dem ieg ikke saa nøye ved beretning om.

En liden oversigt

af hvad som er gjort, bekostet og jndrettet ved vort sted i aaret 1817.

1. Kiøbt en nye kober bryke kiedel a 2 lpd. 11 pd. til 2 rd. 4 mk. pd., i alt 114 rd. 4 mk. og var af 1 td. størrelse, tyk og sver. Den gamle, ogsaa af 1 td. størrelse, blev soldt isteden til 1 rd. 2 mk. pd., veiet 1 lpd. 6 pd., blev i alt 29 rd. 2 mk. som fragik paa den nye – igien 80 rd. 2 mk.
2. Af sneker arbeide blev gjort adskilligt saasom et hørne skav, en lang bordbenk med udskaaren bagklædning, et paneelværk, en pyramide. Jndvidere en nye rødmalet fiellefadning og 2 ditto agestole med buersæde og samme vel beslagen.
3. Af savskiereren lod vi udskiere endeel ege, aske og bøgetræ saasom af et bøge kievle blev udskaaret 21 planker alle 4 alen lange men 6 til 20 tommer brede og 15 til 14 tommers brede. Dernæst 15 ege stolper og 4 løsholder, samt 14 harvebuller, 4 aske slede-meier og vævtømmer til 2 nye væve samt tømmer til en rulle, men som ei blev sat i brug for det første.
4. I dette aar jndrettede vi os jgien et inderste huus i den vestre ende af den nordre lenge 4 fag og satte øvring paa den store bod og da 5 fag, som alt blev indrettet beqvemt for en lille huusfamilie, og denne fik ieg og strax efter min hensigt, nemlig en ferdig ung mand, som havde lært at væve, og hans kone, en

beslægtet af mig og for huusleie aarlig at væve 40 alen valmen, 40 alen hørlæred, 40 alen blaarlæred og 30 alen dynevaar eller sæke tøye, samt 8 høstdage i sædhøsten for den fulde afbenyttelse af huuset og en skøn passende haveplads ved den østre side af den østre lenge.

Betragtning over aarets gang i almindelighed og for os i særdeleshed

Dette aar var vel ikke som det foregaaende saa lykkeligt enten i henseende til frugtbarhed eller vore produkters høye priser til landets og stattens opkomst, men det var heller ikke noget nødens hungers eller ufrugtbart aar, men et midelmaadig got aar, allene skatter og afgifter havde indnu intet forminsket sig, skjønt alt andet var synket betydeligt ned fra den høyde de havde opnaaet under krigen eller i krigsaarene, hvor for ogsaa at landmanden ingen formues kræfter kunne indsamle, men blev i midel maadig fattig tilstand, imens at rigets *finantser* i det store skulle ophielpes, hvorfor ogsaa, som de 2de efterfølgende aars beretninger udviser, den /111/ danske almuestand ingen evne eller formues kræfter havde til at udholde med nøden med de ufrugtbare aar kom. Klager hørte mand nok allerede, hvortil mennesket, især dem i de simple klaser er saa saare tilbøyelig at lade høre, men indnu havde mand ingen grundig aarsag, men snart, ia ak alt for snart, maae min skælvende haand anmærke, at nødens aar nærmer sig, hvor mand faar aarsag at klage sig. Men i lykkens aar og saa langt som hidtil maae vi med tak opfylde herter for Gud, glæde os og bruge saadanne vore lykkelige aar

med forstand, kloskab og et sparsommeligt forbrug af hvad os tilflyder i de lykkelige aar, og vel den mand, som dette gjør, ham skræker ikke en ringe nød, og saadan en gjør ham intet afbræk i sin stilling.

For mig var aaret et gode, hvori jeg og mit huus nød Guds velsignelse i et nødtørtig erhverv af alt det, som tienner til vore fornødenheder. Ingen sygdom eller anden betydelig nød og modgang ramte os, og af vort avlsbrug og fæavl fik vi det fornødne, jsær var vor liden begiøjnte veede avl og vort salg af bæster i aar vore vigtigste næringskilder, og disse tillige med videre af andre vore indtægter anvendte med sparsommelighed og maadehold satte os saadan ievnthen i en forfatning, hvor vi ikke allene havde til daglig nødtørt, men indog samlede lidt meere til lykke, ikke allene for os selv men iligemaade for andre, særdeles min 2 mindre lykkelige søskende, der ievnlig hidtil havde nydt en støt fra mig,

men i dette aar indmeere, nemlig at ieg foruden anden smaaehielp efter gav min broder Hans 16 rd. hand skylde mig og min mere fattige søster og svoger eftergav ieg 70 rd., som de dengang skylde mig og have faaet tillaans af mig saavel i varer som penge. Min broder havde ieg forhen giort mangfoldig hielp, særdeles der hand kom til sin gaar i aaret 1813, i gaarden og stedets usle forfatning og hiulpet ham med raad og daad og for udlaante sæd og penge modtaget lit trævarer og dellige smaat igien, og min søster og svoger har ieg særdeles fra dette aar 1817 da de kom til Blæsinge at boe og i de følgende trange aar giort saare megen hielp og tienne-
stes beviser og det kand ieg nok med sandhed sige, uden min hielp havde de været af gaarden, som de og selv efter har sagt og taket mig for. Som vist har ieg været en fader og broder for mine søskende, og hvortil Gud gav mig evner baade at ville og kunne det. /112/

For aaret 1818

Om udsæden paa vor mark og det herefter jndavlede

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Saaet af vede	2	7
Saaet af rug	2	5
Saaet af byg	11	1½
Saaet af haure	6	7
Saaet af erter	4	3
Saaet af viker	3	–
Saaet af hørfrøe	–	1½
Lagt af kartofler	7	–
N.B. det bemerkes, at endeel haure, erter og viker er som blandsæd saaet til at bruge baade til sommer staldfovring og vinterfovring.		
Summa af sæd	30	7½

Dette foruden hør og kartofler.

Den jndavlede sæd.	td.	skp.
Indavlet af veede	25	–
af rug	22	1
af byg	70	–
af haure	30	–
af erter	24	–
af vikker	5	–
af hørfrøe	–	3
af kartofler	90	5
N.B. det bemerkes, at endeel haure, erter og vikker		

foruden blandsæden samt byg omtrent til 5 td. er skaaret i hakkelse og opfovret utærsket.

	td.	skp.
Summa af sæd	176	1
Dette foruden hør og kartofler		
Sæt til huusholdningsbrug	td.	skp.
Rug til brød heele aaret	17	1
Byg til malt	4	–
Byg til gryn	4	2
Byg til kagemeel	2	2
Byg til sigtmeel	–	4
Byg til pellegryn	–	4
Vede til julekage	–	4
Summa	29	1

Og her foruden er omtrent forbrugt af kartofler, 10 – som er forbrugt fra 1ste mai 1818 til 1ste mai 1819.

Yde sæd, foer og tørv m.m.	td.	skp.
Degne korn, byg	–	6
Fattig korn, rug	–	2
byg	–	3
Smede løn, byg	1	–
haure	1	–
Huusmandens somer løn, byg	2	–

	td.	skp.
Ditto pu[n]deskp. om vinteren, byg	1	4
vede	–	4
rug	–	4
erter	–	4
haure	–	3
Adpartige gaver	–	5
<hr/>		
Summa	9	3

Jndvidere til degnen 1 læs tørv
 til smeden 1 læs tørv
 Til degne fourase 9 lpd. høe
 og 9 lpd. halm
 Fouraset til Næstved blev dette aar betalt med penge.
 Den 21. marti begjænte ieg at pløye og d. 27. mai tilsaa-
 et.
 Den 6. agust begjænte ieg at meie og d. 27. s.m. indhø-
 stet. /113/

Om vore penge jndtægter og penge
 udgifter i aaret 1818 i n.v.

Indtægterne	rd.	mk.	sk.
5 td. 1 skp. veede soldt for	54	3	–
49 td. 2 skp. byg	306	4	3
8 td. 4 skp. erter	71	–	–
4 td. 5 skp. haure	20	–	8
– td. 4 ¹ / ₂ skp. viker	3	4	8
3 td. 6 skp. kartofler	10	–	12
1 gammel hæst	26	–	–

	rd.	mk.	sk.
7 qvæghoveder	148	3	–
19 lam soldt om sommeren	67	–	–
16 giæs eller fede gaaseskrov	14	–	–
11 ender eller andeskrov	4	2	–
8 kyllinger	1	3	–
16 lpd. 6 pd. smør	75	5	11
6 snese hønseeg	1	2	4
1 lpd. 12 pd. flæsk	6	–	–
2 ¹ / ₂ pd. vox	1	3	–
3 skp. kommen	7	2	–
5 skind	–	4	4
9 sække	13	3	–
1 kakkelovnsleie	1	2	–
Indtægter som sognefod	43	1	12
Tiente ved pengevexling	20	–	–

Summa indtægt 901 2 14

Summa udgift 798 – 14

Vi havde altsaa i dette aar 1818 en
 overbalanse 103 2 –

Udgifterne	rd.	mk.	sk.
De kongelige skatter	100	–	5
Den herskabelig afgift	200	1	–
Præste- og kongetiende	64	2	13
Ausuranse penge	6	1	–
Fattig penge	–	–	8
Skolepenge eller reparasjon	5	5	12
Folkeløn og fæstepenge	24	–	5

	rd.	mk.	sk.
Snekerlønning	16	—	—
Vævløn	6	—	—
Skræderløn	2	—	4
Farveløn	12	—	5
Stampeløn	2	1	8
Malepenge paa møllen	6	3	12
Skomageren[s] arbeide	7	5	—
Hæste gilleren	3	—	—
Jordemoderen	3	—	—
Malerarbeide	2	3	—
6 lpd. 8 pd. jern	10	5	8
550 søm	3	1	—
2 td. 2 skp. steenkull	9	—	—
6 ¹ / ₄ skp. salt	5	3	8
9 pd. sæve	2	5	14
6 ³ / ₄ potter tran, 4 pd. lys	6	—	12
106 potter brendeviin	48	3	13
11 linnier rev	10	3	12
Sild og fisk	20	4	8
1 pd. tægegarn	0	1	8
10 par træskoer	4	2	8
2 meie leer	9	—	—
3 dags tørveskier	14	—	—
1 nyt lomuhr	20	3	—
Offer og tavlepenge	10	3	12
Brudegave a 4 brylluper	14	—	—
Kiøbte klædevarer	14	4	4
Kryderier	17	5	—
Drikepenge og deslige	30	3	10
Ved min faders jordefær	15	—	—
Til bytte paa 2 koberkieler	15	4	—
Adskilligt og smaating	51	3	5

	rd.	mk.	sk.
Summa udgift	798	—	14
Kapitels kiøbet dette aar			
rug	13	5	7 ¹ / ₂
byg	8	3	13
haure	5	3	15

/114/

Efterretning

om vor sædavl og fæavl, disses fremvæxt og afbenyttelse dette aar.

Først om sædavlen

Foreløbi erindres, at dette var et ufrugtbar aar næsten lig aarsgrøden 1811, dog var vinter sæden almindelig god.

	td.	skp.	fold
Efter vor udsæd af veede, som groede got til	2	7	
avledes jgien	25	6	
altsaa næsten			9
Efter vor udsæd af rug, som ligeledes groede got til	2	5	
avledes igien	22	1	
altsaa omtrent			8 ¹ / ₂
Efter udsæden af byget, som var middelmaa dig i fremvæxt	11	2	
erholdt vi jgien	75	—	
altsaa af folden næsten			7

	td.	skp.	fold
Efter de 4 td. haure, som var saæet ublandet, nemlig	4	–	
avledes igien	30	–	
altsaa næsten			8
Vor erte avl var almindelig god efter udsæden	3	5	
avledes jgien	24	–	
altsaa henved			8
Vikkerne var der i mod daarlige, vi havde saæet	1	3	
avledes ikkun igien	2	6	
altsaa kuns			2
Indvidere havde ieg saæet 2 td. 7 skp. haure, 1 td. 5 skp. vikker, og 6 skp. erter, alt sammen til blandsæd	5	2	
til sommer- og vinterfovring i høet og kløverens sted, som i dette noget tørre aar slog feiel, hvormed ieg ogsaa hialp mig vinteren jgiennem og uden foermangel, som mange havde i det paafølgende foraar.			
Høet var lidt som altid hos os og kløveren slet intet, men vor blandsæd maatte som ovenmelt tienne i høet[s] sted.			
Vor kartofel avl var god, efter de nedlagde	7	–	
avledes jgien omtrent	90	–	
altsaa herved			12
Hørren var daarlig og ikke tilstrækkelig for eget brug, men kiøbtes dog ingen, da noget havdes til overs fra forhen.			

Vor humle avl var usel og ikke heller tilstrækkelig, men vor kommen avl god. De øvrige haveprodukter var for os maadelig got til eget for brug. Af vore unge frugt træer avlede vi allene faa stg. ebler.

/115/

Om fævlen

Af de 8 bæster, 18 qvæghøveder, 15 faar, 2 sviin, 4 giæs, 10 høns og 2 bistade samt 3 ender havde, afbenyttede og tillagde vi følgende dette aar 1818.

Om bæsterne. Med de 6 arbeids bæster udførte vi alt fornødent ved avlsbruget og af kiørsler uden mangel, heller ingen sygdom eller misheld var iblant dem. 2 øyg havde ieg ladet bedæke og et trædie var og blevet med en sildig fødning. De fovlede alle 3 og fik hvert sit føll, nu havde ieg gierne soldt det ene, men ingen vilde kiøbe et saadan, da mand befrugtede foermangel, de blev da alle 3 tillige med de 2 plage og 6 arbeids bæster, i alt 11, sat paa foer for det kommende aar 1819.

Qvægavlen. Med vor qvægavl havde vi ikke heller nogen misheld. Af de 6 kiør og 3 qvier som kielde denne sommer havde og avlede vi smør, foruden det som forbrugtes for os selv, 16 lpd. 6 pd., som soltes for 75 rdl. 5 mk. og mere havdes faæet, dersom vi ikke havde manglet græs. 1 koe og 5 unghøveder blev soldt for 91 rdl. 3 mk. Vi lagde kuns 2 kalve til formedelst det store bæstetal, som mand for deres lave priis ikke kunne sælge nogen af, vi satte derpaa 14 qvæghøveder med stort og smaat paa foer for det kommende aar.

Faare avlen. Med de 15 faarekreatur fra forrige aar, som intet misheld traf, avledes 21 lam, hvor af 3 spæde lam døde, 17 soldes for 59 rdl., 1 lam og 2 faar blev slagtet om efteraaret til eget brug og 14 blev sat paa foer for det kommende aar.

Svinene. De to svien fra forrige aar, som blev holt got, gav, efter de var fedet, 18 lpd. flæsk og 2½ lpd. fit, som alt brugtes i vor egen huusholdning og to grisser købtes til tillæg for det kommende aar.

Giæssene. Med de 4 giæs havde vi 24 giæslinger, som kom til nytte, hvoraf vi solde 11 fede gaaseskrov for 17 rdl. 2 mk., de øvrige blev fedet til vort eget forbrug og de 4 gamle giæs atter lagt til jgien.

Hønsene. Af vor lille hønseflok havdes de fornødne af dette slags til huusholdnings brug, barselqvinder o.d.l. og herforuden soldt 6 sneser eg og 8 kyllinger for henved 3 rdl. og da atter beholdt 10 høns for det kommende aar. /116/.

Andeavl. Med de 3 ender fra forrige aar avledes vel som almindelig en mengde ellinger, men endeel døde og indnu flere bed andriken ihjel, saa at vi ikke fik meere i 15 til nytte, hvor af 11 soltes for 4 rdl. 2 mk. og derpaa fik min søster de gamle at læge til, da vi ei synes lenger at holde dette kram for den liden nytte de giver af sig for deres megen eeden, de maae have.

Den fælles biavl. De 2 stader fra forige aar gav ikkun 1 god og 1 lille eftersverm fra dem denne sommer, og hver af denne lille sverm og det eldste gamle stade blev taget op. Ieg gav *Peder Nielsen* 11 mk. for sin tilfaldne part, og de brykede min kone et anker mød af dette heele biværk, som vi forbrugte selv i vor huus og som vel tillige sparte nogle pottes brendeviin. Der blev sat 2 stader til for det tilkommende aars grøde 1819.

Efterretning om vore tiennestefolk 1818

1. Karlen var *Lars Jørgensen*, som tiente os forige aar og skulle have 60 rdl. i penge løn og almindelig karls klæder, men om foraaret blev vi engang ueens om hakelse skieringen, og hand fik da forlov efter hans egen begiering at reise til maidag. Hand fik sin halvpart af karls klæder for 1 aar og 25 rdl. i penge.
 2. Vi holdt ingen dreng denne vinter, men 2 karle, hvoraf den ene skar hakelse og røgtede. Denne vor anden karl var Vandhuus Peer, saakaldt, som nylig var kommet hiem fra forbedrings huuset i K(øben)h(avn). Hans løn var 40 rdl. i penge og almindelig karls klæder.
 3. Pigen var den forige *Maria Frederichsdatter*. Hendes løn var i penge 2 rdl. 4 mk. og almindelig piges klæder, dog at ieg betalte farvelønnen for hendes 8 alen valmen at farve.
 4. Huusmanden var den forige *Jens Nielsen*. Hand fik sin almindelige pundeskieppe for sin terskning om vinteren og for 2 dage om ugen fra paaske til mikelsdag fik hand 2 td. byg og lit at slaee paa græfterne og i Fulemosegravene.
 5. Drengen, en lille, som vi havde foraar, sommeren og efteraaret, var Niels Christesen fra Løve Hæsthalm. Hans løn var nogle klædestyger á en lang vidvalmens trøye, 1 skiorte, 1 pr. buxer, 1 pr. strømper og 1 pr. træskoer.
 6. Lille pigen, som vogtere om sommeren, var den forige *Birthe Marie Christensdatter*. Hendes løn var intet bestemt, saasom hun ei har andet tilhold ind her, hendes løn er hos os saa meget bedre.
- Som høste- og deslige arbejdsfolk havde vi i denne

sommer følgende. Peder Truelsen 2 og hans kone 2 dage, Niels Christensen 1 og hans kone 1 dag, min broder Christen 2 dage, Hans Christensen 2 dage, Niels Olsens kone 1 dag, Jens Nielsen 1½ dag – ialt 19½ høstdage. Indvidere gjorde Peder Truelsen og hans kone os 18 dages arbejde om efteraaret /117/ ved tærskning, opgravning af kartofler, brydning og skietning, som de alle skyldte os for møgning vogne, huus leie og deslige. Ogsaa havde min kone nogle flere arbeids koner til hielp ved hørarbeide om efteraaret.

En kort oversigt

af hvad som er gjort, bekostet og indrettet ved vort sted i aaret 1818.

1. Kiøbt 1 nye koberkiedel paa 2½ spand størelse a 11 pd. vægt, kostet 18 rdl.
2. Kiøbt 2 gode, bestilte, nye meieleer af LNS i Blæsin-ge til 9 rdl.
3. Giort 2 nye harver af egetræe, en iern og en træharve i fuld og brugbar stand.
4. I dette foraar fik ieg jndheinet en fæhave norden for gaarden og hen omkring vandingen og denne græft beplantet med pilestiklinger, som vel for endeel groede, men den tørre somer forvoldt, at mange fremskutte gik under.
5. I dette efteraar oprenset og opgravet en stor mængde, vel henved 300 læs dønd og mosejord op af den store vanding ved gaarden, et ikke ringe arbejde.
6. I denne sommer og dette efteraar begiønte ieg et nyt arbejde, dette nemlig at blande møg og jord samen til giødning, da det egentlige møg ei er tilstrækligt

at giøde hele brak nommeret med, men hvor vidt dette arbejde enten vil lønne min flid eller vorde gavnlig for jorden i fremtiden, og ieg at vedblive, vil tiden herefter viise.

7. I denne sommer har ieg lagt et styge steenbroe i gaarden ved karlekammeret og hukehuuset i linning med den anden broe langs den øster lence, samt omlagt det meeste af steenbroe i hæste stalden til meere beqvemmelighed saavel for muningen som for hæstenes stade og leie i baaserne.

Skildring og oversigt

af aarets gang i almindelighed og for mig og mit huus i særdeleshed.

Nu var de lykkelige aar hensvundne for Danmark og særdeles for den danske bunde og almuestand, saa at mand fik billig aarsag at klage. Tilforn hørtes klager nok over tiderne tilstand men uden aarsag, men nu gaves aarsag nok til grundig besværing over tidens tunge kaar. Og at disse klagemaal ikke var ugrundede viste sig fornemmelig derved den uhyre mængde *ausioner*, udlægs, opbuds boer og deslige indføseles sager af pantehavere for skifteretterne, som saa græselig gik i svang fornemmelig i dette som i det følgende aar, til deels ogsaa i det foregaaende, saa at aviserne idelig var opfyldt med an/118/givelser af *ausioner* af dette slags, som forarsagedes mest af det mislige aars grøde, som ogsaa af de danske finantsers maadelige tilstand, som der saa jdelig meget arbeidedes paa i disse aar at op-
hielppe, som jdelig havde til hensigt at indrage og for-

mindske den uhyre sedelmasse som i krigens aar var udstæt og sat i omløb. Saa briligant som alt under krigens aar havde holdt sig, da alle havde penge nok og kunne kjøbt og bekoste, hvad man ville – saa knebet og trangt var det nu. Ingen ting kunne mand nu bekoste, ingen kunne betale noget paa sin udstaaende giæld, men alt synes at gaae ned ad, og mand priste den mand lykkelig, som kunne holde sig i ligevægt, og det var ikke allene den ringe bundestand, som fristede denne aarets tunge byrde, men kjøbsteds og borgerstanden med flere i embeds standen havde det ligesaa tungt.

Ieg og mit huus havde indnu ingen aarsag at klage, ingen trang og ingen sydom eller nød ramte os. Aarets mange dage gled lykkelig forbie, og ikke allene havde og erholdt vi af vore nærings deele det nødtørftige for vort eget forbrug, men indog havde en hielpe skilling i behold, der fornemmelig blev en trøst for mine 2de trengende søskende, der ievnlig havde laan hos mig i flere maader, og uden denne havde neppe min søster og svoger, gaarmand Jens Hansen i Blæsinge, blevet ved gaarden. Selv fortrød ieg det adskillige gange, at ieg havde været aarsag til, at de forlod deres gaard i *Nidløse* og kom herhid til Blæsinge 1817. Vel gjorde de et bedre bytte, saasom det sted i *Nidløse* var et langt ri[n]gere

avlssted in det, som de fik i Blæsinge, men intet formaede af evne at udføre eller at udholde, da disse besverlige aar nu kom. Nok ieg var den meste aarsag til denne ombytning, og ieg maatte ogsaa bære med dem den besverlige byrde, som hvilte paa dem nu, da ieg dog nødig ville lade dem gaae af gaarde saasnart. Thi saa kunde de io ligesaa got havt gaaet af gaarde dær, hvor de først var. Foruden mit brodersind til hende drev ogsaa ærefølelse mig til at giøre, hvad ieg gjorde mod denne min søster, men hvorvidt denne min hensigt, nemlig at opretholde dem i deres indnu svage stilling, er uvis.

Min broder holdt sig dog lidt bedre og stred med mandig mod imod tidernes tunge byrde, hvortil ieg og flere gange styrkede ham, naar sindet var tungt, og kom ham indnu lidt til hielp om foraaret og sommeren med laan af lit sæd, kartofler, klø[ver]frø eller deslige, som ieg jevnlig fik lit træe sager for, thi penge fik ieg sielden.

Min gamle svage fader døde d. 19. mai 1818 i sit 74. aar i sin høyst svage alder og med ham entes en stor byrde for os, da hans omgang i de sidste aar formedelst forstandens svaghed var yderst frastødende, men min tolmødige kone giennem gik det got, og Gud gjorde det altsammen vel. /119/

For aaret 1819

Om udsæden paa vor mark og det herefter jndavlede.

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Saaet af veede	2	2
af rug	2	–
af byg	14	2
af haure	11	–
af erter	3	3
af vikker	3	–
Tilsammen	35	7

Men det bemærkes, at de 3 skp. erter, 13 skp. vikker og 17 skp. haure var saaet som blandsæd baade til staldfovring, for somer og vinter.

Der var lagt af kartofler	3	4
og saaet af hørfrøe	–	1/2

Den indavlede sæd	td.	skp.
Indavlet af veede	22	3
af rug	23	–
af byg	69	–
af haure	25	4
af erter	9	3
af vikker ingen		
Tilsammen	149	2
Af kartofler er avlet omtrent	34	–

og af haure, erter og viker er skaaret i hakkelse og opfovret utærsket omtrent 24 –
Vi avlede næsten slet ingen hør, enten frø eller tav.²⁷

Sæd til huusholdnings brug	td.	skp.
Rug til brød	15	5
Byg til malt	6	–
til gryn	7	–
til kagemeel	3	7
til sigtemeel	1	–
Erter til mad	–	6
Til sammen	33	4

Kartofler til føde omtrent	12	–
----------------------------	----	---

Den 15. marti begjænte ieg at pløye og d. 6. mai tilsaaet.
Den 20. juli begjænte ieg at meie og d. 12. august jndhøstet.

Ydekorn og foer samt tørv	td.	skp.
Degnekorn, byg	–	6
Smedeløn, byg	1	–
haure	1	–
Huusmandens somer løn, byg	4	–
dennes pundeskp. om vinteren, byg 5 skp., rug 6 skp., veede 2 skp. og erter 2 skp., i alt	1	7
Fattig sæd for dette aar, rug	–	2
byg	–	2

	td.	skp.
Herredsfodkorn	–	1
Til skovrideren	–	1
Leveret en degne gaas for 1818 og 1819.		
Tiende eg til degnen, 20 stg.		
Til degne fourase, høe 9 lpd. og halm 9 lpd.		
Leveret fouraset til Næstved med 2 ¹ / ₂ skp. haure og 6 lpd. 4 pd. høe og 2 lpd. 5 pd. halm.	–	2 ¹ / ₂
Til degnen 1 læs tørv og til smeden 1 læs tørv.		
<hr/>		
Tilsammen af sæd	9	5 ¹ / ₂

/120/

Om vore penge indtægter og udgifter i aarets løb 1819 beregnet i penge n.v.

Først om pengeindtægterne	rd.	mk.	sk.
36 td. – skp. veede solt for	215	5	12
6 td. 2 skp. rug	42	3	–
47 td. 7 skp. byg	173	1	6
3 td. 3 skp. erter	18	2	6
6 td. 6 skp. kartofler	15	–	–
– td. 4 skp. hørfrøe	3	–	–
2 bæster soldt for	40	–	–
4 qvæg høveder	45	5	–
15 sommer lam	29	–	–
12 kyllinger	2	–	–
8 lpd. 10 pd. smør soldt for	34	5	14

	rd.	mk.	sk.
11 sneser eg	2	2	1
3 skp. kommen fra haven	6	–	–
Tient ved penge væxling	12	3	12
Tient for noget fourase, ieg leverte til Næstved	6	–	7
Indtægter som sognefoged	24	5	7
Adskillige smaaeting	9	–	–
<hr/>			
Summa	680	5	1

Nu efter dis beregninger har altsaa vore penge indtægter været en summa

	680	5	1
og vore penge udgifter lige ledes en summa af	519	2	4
Vi havde altsaa i dette aar			

en overbalance af

	161	2	13
<hr/>			
Kapitel kiøbet for dette aar			
Rug	9	2	–
Byg	7	5	4
Haure	4	5	12

Og penge udgifterne	rd.	mk.	sk.
De kongelige skatter	84	1	7
De herskabelige afgifter	123	4	12
Konge og præstetiender	49	2	8
De smaae og mindre udgifter som ausurans og fattigpenge m.m.	5	4	4
Folkeløn og arbejdspenge	36	–	14

	rd.	mk.	sk.
Farveløn	3	2	–
Skræderløn	2	–	–
Savskiereløn	4	–	–
Stampeløn og malepenge	6	3	12
Offerpenge	5	1	6
5 skp. salt	4	–	–
5½ pd. sæve	1	1	4
4 pd. humle	2	4	–
8 lpd. jern samt staal og søm	14	1	–
10 skp. steenkull	2	2	8
65¼ pot brendeviin	19	1	1
10 pd. k. 5½ pd. s. ²⁸	12	4	–
5 linnier rev og 2 pr. grimer	3	2	4
3 lpd. kløverfrøe til at saae	10	2	7
4 dags tørveskier	10	–	–
15 par træskoer	3	2	14
Kiøbte klædevarer	2	2	10
Lys og tran	1	1	–
Sild og tør fisk	8	2	10
Lædertøy	4	–	4
Egetræ paa roden	11	–	–
1 tylt bræder	6	–	–
Til ombytte paa 1 hæst	6	–	–
For denne min dagbog	3	–	–
Ausions penge	27	–	–
Drikkepenge og levemaade m.m.	26	1	13
Brudegave	6	–	–
Faune slagerepenge	3	–	6
Smaae kryderier	1	3	10
Potte mager kar	–	2	8
1 save blad	–	5	–
Anstrygning eller maling	–	2	8

	rd.	mk.	sk.
1½ bog skrivpapiir	–	2	8
1½ dusin knappe	–	1	2
For et optaget faaer	–	2	8
For adskillige smaaeting	6	3	8
<hr/> Summa	519	2	4

/121/

Efterretning for aaret 1819
om vor sædavl og fæeavl, disses
fremvæxt og afbenyttelse i dette aar

	td.	skp.
<hr/> Først om sædavlens grøde		
<i>Veeden.</i> Der var saaet af dette slags i det store venge, som groede got til, hvor- efter vi jgien avlede altsaa 8½ fold	22	3
<i>Rugen.</i> Heraf havde ieg saaet som blev meget god baade i kiernen og fovret og fik igien	23	–
altsaa gav den omtrent 9 fold		
<i>Byget.</i> heraf var saaet i alt som groede simpel til næsten alt, her avle- des jgien af byg	14	2
altsaa gav det 5 fold.	69	–
<i>Hauren.</i> Efter dens udsæd her af som var der var saaet deels allene og deels som	11	–

	td.	skp.
blandsæd, groede alt usel til, der blev af-tærsket	25	4
den øvrige blev opfovret utærsket.		
<i>Erterne.</i> Der var saaet af dette slags	3	5
men 3 skp. her af til blandsæd. Den groede alt meget daarlig til og gav ikkun jgien	9	3
altsaa knapt 3 fold		
<i>Vikerne</i> hvoraf var saaet	2	6
deels allene og deels som blandsæd og groede alle overmaade uselt til og slog gandske reent feil, saa ieg ikke en gang avlede nogen til udsæd jgien.		
<i>Kartofelavl.</i> Efter de udlagde	3	4
avledes igien	36	—
altsaa omtrent 9 fold.		
Deres fremvæxt var altsaa kuns simpel.		
<i>Høravlen.</i> Heraf var saaet ikkuns	—	1/2
soj slog reent feiel.		
<i>Høe og kløveravl.</i> Af høe avlede vi 1 1/2 læs og af kløver slet ingen, altsaa uselt var vor høeberring.		

Dernæst om fæeavl

Bæsterne. Af de 11 bæster fra forige aar blev soldt 2 for 40 rd. Ieg ombyttede 2 for 1 og der blev lagt et føll til. Med 7 arbeids bæster, som alle vare friske, udførte vi alt det fornødne arbeids brug. Og 9 blev sat paa stald igien for det kommende aars grøde.

Qvæget. Af de 14 qvæg høveder fra forige aar solde vi 4 for 55 rd. og af de 7 malke kiøer solde vi 8 lpd. 10 pd. smør for 40 rd. 2 mk. 11 sk. foruden det fornødne til eget brug. Ingen misheld havde vi med det i dette aar, der blev ikkun lagt 2 kalve til og 10 af de forige, i alt 12, blev sat paa fover for det kommende aar.

Faarene. Med de 14 faarekrope, som var overfovret, avledes 22 lam, hvoraf 2 døde, 15 blev soldt for 29 rd., den gamle væder og 3 faaer blev slagtet til huusbrug og 4 lam, udsøgte langrumpede gode lam, som ieg til handlede mig blev tillige med 11 faaer i alt 15, sat paa fover for det komende aar.

Svinene. De 2 grisse fra forige aar, som voxte og trivedes got blev fedct og slagtet til eget brug, deres flæsk var omtrent 19 lpd. og 24 pd. fit. Vi kiøbte atter 2 grisse til tillæg for det kommende aar.

Giæssene. Af de 3 giæs og 1 gase fra forige aar havdes ikkun 8 unger, hvor af 1 døde og 1 fik degnen som tiende gaas, da den ene gamle gaas døde om foraaret, og den /122/ anden fik slet ingen unger, saa at den tredie fik allene de faae stg. som anmeldt. Ieg kiøbte da same foraar en gaas med 7 giæslinger for 5 skp. byg, og disse 7 og vore forige 6 i alt 13 blev feedet og slagtet til eget brug, og derpaa lagte vi atter 3 giæs og 1 gase til for det kommende aar.

Hønsene. Af de 10 høns fra forige aar havdes foruden de fornødne eg og høns til huusbrug o.d.l. 6 par kyllinger og 7 sneser eg til salg, som kostet 4 rd. 2 mk. 1 sk.

Den fælleds bial. De 2de steder fra forige aar gav denne sommer 3 sverme fra sig, hvoraf de 2 blev sat til tillige med de 2 gamle, altsaa 4 for det kommende aar, og den ene sverm, en efter klat, blev røvet af de andre og gik ud.

Efterretning om vore tienneste og arbeids folk

Tiennestekarlen var den i forige aars beretning omtalte Lars Jørgensen, hans løn var i penge 30 rd. foruden almindelig karls klæder.

Tienneste pigen var Karen Niels datter fra Løve, hendes løn var for et halvt aar fra novbr. til mai foruden det halve af en piges almindelige klæder i penge 2 rd. Det sidste halvaar havde vi i dennes sted pigen Maren Jensdatter, smedens søster her i byen, hendes løn var for dette halvaar i penge 2 rd. men ingen klæder.

Tienneste Drengen var Johan Knudsen fra Bøstrup Hæstholt, hans løn var almindelige drengs klæder, dog farvet lang trøye, og offerpenge de 3 høytider, om-trent 3 mk.

Lille pigen var den forige fattige tøs Birthe Christens datter, hendes løn er hendes heele fornødne klædning fri og tilsyen i alt, vel en for hende god løn, hun stod i dette aar til *confirmation*.

Til gaase vogter havde vi denne sommer en lille tøs af Christoffer Sivertsens børn, hed Kirsten, hendes løn var nogle klædes stykker.

Indvidere havde vi som pundetærsker om vinteren og husmand om sommeren den forige Jens Nielsen. Hand var hos os hver anden uge om vinteren som tærsker og fik som tilforn sin pundeskieppe og 4 dage om ugen om sommeren og fik her for 4 td. byg, 1 skp. byg saad, 2 faar med deres 3 lam græsset, lit tørve at skiere i Fulemose, lidt at slaee i Fulemosegraverne, pløyet sin jord og de fornødne vogne til sit brug.

Og som høstfolk havde vi følgende.

Jens Jensen	6 høste dage
Peder Truelsen	4 dage
Dennes kone	4 dage
Hans Christesen	2 dage
Jens Hansen Bl.	1 dag
Christen Nielsen	2 dage
Lars Hansens kone	2 dage
Søren Skræder	3 dage

I alt 24 høste dage

Min kone havde ikke i aar som eller i almindelighed de andre aar nogen dagleiende qvinder til hielp før hørarbeide, da vi ingen hør fik avlet i aar. Lidt havde vi kuns saet og slet ingen blev der.

/123/

Beretninger

Over hvad som er giort, bekostet og jndrettet ved hvort sted i aaret 1819.

1. Giort en nye rulle i fuld brugbar stand, hvortil ieg i de foregaaende [aar] havde kiøbt gavntræe i skoven og ladet samme savskiere og holdt nu en sneker at giøre den.
2. Giort 2de nye væve paa samme tid som rullen af samme snekere og ligesaa af savskaaret ege og aske tømmer, der forhen liggledes var savskaaret til det samme og henlagt at udtøes.
3. Giort 2de nye slæder, som ieg selv tillavede af sav-

- skaarne aske meier og egetræe og haver ieg nu 3 brugbare slæder. Men naar leilighed falder sælger ieg nok en af slæderne og en af vævene.
4. Kiøbt en nye kober kiedel paa en 5 kanders størrelse, veiet 6 pd.
 5. Kiøbt et nyt lomuhr for mit eget brug, som adskillige gange er meget nyttig paa reiser ved mine mange forretninger som sognefoged.
 6. Giort en heel nye vogn til mark og hiemmebrug, hvorfor den er meget lav, og julene gaar med træering uden skinner.
 7. Giort en nye jernplov, som gaar got.
 8. Kiøbt en nye hakkelse kniv, dog ikke kiøbt den for penge, men er mig godvillig givet af en smed, min ven, som ieg havde giort noget laan af sæd om foraaret til udsæd.
 9. Giort en nye skovøxe og en nye leerhakke samme gang.
 10. Sat en nye brøndstøtte og brøndvippe ved brønden, da det forige var gammelt og ubrugeligt, men her faar ieg nok snart et nyt vigtig arbeide, da ieg frygter, at brønden, som er blevet udtøret i disse aars skrækkelige tøre sommere, ei mere giver os det fornødne vaad, men enten vil fordybes, eller vi maae grave en nye.
 11. Atter i denne sommer og dette efteraar har vi gravet og opkiørt af den store vanding ved gaarden en stor mengde baade af dønd, jord og steenet grus fyld. Døndet og jorden blev lagt oven ved vandingen for siden at bruges til blandings giødning, og det stenede og grusede blev lagt ud paa veien og henlagt til opfyldning i mosehuller, som ieg agter at have ployning over.

12. I denne sommer har vi ogsaa gravet en nye rummelig skiøn vandning i Fulemose til vanding for kreaturet i denne kant af vor mark.

13. I dette efteraar har vi atter gravet en tredie vandig i Kragebjerg hullet, saa vor mark er nu got forsynet med vandsteder. Nu nok af disse arbeider.

/124/

Betragtning

Over aarets gang i almindelighed og for mig og mit huus i særdeleshed.

Dette aar var det foregaaende meget ligt, dog indnu meere trangt og besverlig ind det foregaaende, deels for dets indnu mindre frugtbarhed, dels og fordi at formues kræfterne alt vare udtømte, og intet havdes i behold fra krigens og som mand kalde dem de lykkelige aar, da mand som ieg i de aars beretninger sagde, ei havde været saa forsigtig at holde sammen paa dem mengde penge, mand saa let dengang erholdt for alle sine salgs deele, og derfor nu følte byrdernes horde tryk saa meget tungere. Nok, hvad ikke der i det forige aar havde været besverlig, saa var dette; en græsselig langvarig heede og tøre, var det i denne sommer, saa at alt grøde, saavel den som skulle føde kreaturerne som mennesken, slog forfærdelig feiel, saa at den kommende tid sees med engstelighed i møde, sær da alle baade skatter og afgifter indnu ingen afslag havde faaet, og hvad ausioner af bopæle, efægter og deslige eiendomme, der ikke i det foregaaende aar havde fundet sted, saa fandt dette sted i aar, og fornemmelig ragde nu besverlighederne den

arbeidende menneskeklase ved den meget ringe høst, mand havde faaet. Mange færdige og arbejdsføre folk, saavel gifte som ugifte, vankede omkring og tilbød sig at arbejde for den bare føde, men kunne inda ikke faae tienneste, de i tienneste værende haandværks folk gik det ikke bedre, hvilket gav aarsag til at saavel dagpenge for haandværkerne, som lønnen for tienneste folk paa landet blev nedsat dybt, ia under det maael for krigens tid, som indvidere havde til følge, at det overmodige væsen i klædedragt og briliering med lomuhre og sølvbislagne pibetøyer fik et dybt fald for disse folk. Og trangten for borger og bønder havde og den samme virkning, saa at mand fik meget hastigere de gamle tiders skikke baade i levemaade, klæde dragt og videre opførsel, ind mand havde vendet, som vel havde sit gode, men derved bevirkedes ogsaa megen forfald af de i velstands aarene begiønde skønne og nyttige forbedringer saavel paa avls og agerdyrkningen som gaardenes og stedernes opbygelse, vedligeholdelse og bedre indretninger, saa at ingen maatte ønske en saadan revselse. Nok dette aar 1819 var et hunger og trengsels aar for Danmark og lig aaret 1811, saa at nu maatte det danske folk med rette klage og bede Gud om bedre tider, mand gjorde det ogsaa og fra mangen en mund hørtes hiertets rørte bøn og hengiven hed for Gud, hvorfra stolthed og forfængelige ord mange gange forhen udkom.

/125/ For mig var aaret intet trengsels aar, Gud var os god. Ved flid og et sparsommeligt forbrug af det erhvervede fik vi alt til fornødent ophold. Aarets mange dage hengled uden sygdom, uden sorg og anden nød uden misheld og uden misvæxt, ia indog underligt synes det for mig, at dette aar var et af de heldigste for

mig, derhen at vi havde den største overbalanse af indtægterne og udgifterne i dette aar. Mand kiender io heraf, hvad Gud kand gjøre ved dem hand vil vel, og mand seer ogsaa, at en forstandig og god anvendelse af sine nærings dele kan bidrage til lykke og velstand og tillige, hvor got det er, at have tægn paa at have enten lidt i behold af en nødskilling eller at have bekostet og sat sinne ting i stand, medens mand kunne overkomme saadant i de lykkeligere aar, paa det at mand kand have noget at holde ud med, naar de mindre lykkelige aar komme. Vel var ieg ikke saa forsigtig at spare sammen paa penge, da mand i de sidste krigens aar og i endeel af de næste aar efter krigen kunne formedelst de høye priser paa alle vore sælge varer sparet og samlet noget, men saa got var det for mig, at ieg i disse aar bekostede og satte alle mine ting istand, saa at ieg nu kand om det giortes fornødent, lade være med at gjøre nogle betydelige reparasjoner paa nogen som helst deele ude eller jnde i nogle aar. Tillige har ieg nu ogsaa en bistannd af min megen forhen havde slæv og anvendelse paa mit havevæsen og i min mark mere ind den lige gyldige bunde, som intet enten har seet, lært eller bestræbte sig for at komme videre ind i den gamle simple tuer. Kort, mit agerbrugs drift er paa veien til forbedring og har vel allerede tient flere af mine jevnlige til exempel, hvor for ogsaa de ord ofte er sagt, det var en let sag for mig at udholde de besverlige aar og at min lod nu var en af de beste, som den dog i sig selv ikke er.

Nu, vor sædavling var i aar meget, ia overmaade god, i sammen ligning med andres og efter aarets frugtbarhed, og blant disse var veden den fordeelagtigste, hvor af ieg solde til en god skilling, og saa vor udsalg af byg var i aar betydelig, og af de andre slags avlede vi

det fornødne, undtagen vikker og hørren, som slog gandske feiel og kløveren ligeledes. Høet er altid borte, dog dette uagtet, led vi dog i det paafølgende foraar ingen foermangel. Af vor fæavl havde vi saa en ievn jndtægt, noget af bæsterne, noget af qvæget, noget af lam og smør og af det øvrige til fornødent brug og intet af det mislykedes. Af vore adpartige arbeider i aar var

vandinggravningen og vore fægaars fulde jndheining det vigtigste.

/126/ Min kone kom atter i barselseng og fødte 1 søn Jens og 1 datter Dorthe Maria d. 2den februar 1819. Nu voxte vor børneflokk betydelig og med samme bekostningerne ogsaa fra denne side. Jeg sporer og seer frugtbarhed hos os saavel i sengen som paa marken og saaer min sæd i frugtbar jord.

Lignende efterretninger for aaret 1820

Først om udsæden paa vor mark
og det efter samme igien jndavlede

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Saaet af veede	3	1
af rug	3	4
af byg	12	4
af haure	8	3
af erter	3	1
af viker, alle købte	1	1
Tilsammen	31	6
Lagt af kartofler	7	2
Saaet af hørfrøe	–	2
Intet var i aar saaet som blandsæd, det forrige aar kiøs mig.		
Den jndavlede sæd	td.	skp.
Indavlet af veede	29	4
af rug	43	1
af byg	102	6
af haure	24	2
af erter	15	5
af viker	3	
Tilsammen	218	2
Avlet af kartofler	130	–
af hørfrøe	–	4

Det bemerkes, at en deel haure, og erter samt lit vikker er skaaret i hakelse og opfovret utærsket.

Om sæd til huusholdningsbrug	td.	skp.
Rug til brød	19	7
Byg til malt	4	–
til gryn	8	–
til kagemel	1	6
til sigtemeel	2	2
til pellegryn	–	4
Erter til kagemel	–	6
Vede til julen og deslige	–	2
Tilsammen	37	3

Den 1ste april begiønde ieg at pløye dette foraar og den 13. mai fik vi tilsaaet. D. 7. august begiønte vi paa sædhøsten og den 8. septembr fig vi jndhøstet.

Om ydekorn og foer samt tørv	td.	skp.
Leveret degne korn, byg	–	6
Leveret fattig sæd, byg	–	3
Leveret fattig sæd, rug	–	1
Leveret smedeløn, byg	1	–
Leveret smedeløn, haure	1	–
Huusmandens sommerløn, byg	4	–
Dennes punderskiepe om vinteren veede 3 skp., rug 10 skp., byg 15 skp. og erter 2 skp., tilsammen	3	6
Herredsfod korn, byg	–	1

	td.	skp.
Givet den brandlidte PNS malt og 2 brød, omtrent 24 pd.	–	2
Givet en skovfogde sigtemel, byg	–	2
Til de brandlidte i Holmstrup, byg	–	2
rug	–	1
Givet 1 skovfoged, byg	–	2
Givet min broder for tærskning	–	1
<hr/>		
Tilsammen	12	3

/127/

Om vore penge indtægter og penge udgifter i aaret 1820

Først om penge indtægterne	rd.	mk.	sk.
Soldt veede 17 td. 4 skp. for	79	3	8
Soldt rug 4 skp. for	2	–	–
Soldt byg 48 td. 3 skp. for	93	4	8
Soldt kartofler 2 td.	2	–	8
Soldt hørfrøe 2 skp.	2	–	–
Soldt kommen 2 ¹ / ₂ skp.	6	5	8
Soldt sennop ¹ / ₄ skp.	–	4	–
1 hæst	44	–	–
2 kiøer	40	–	–
20 sommer lam	50	4	–
Smør 8 lpd. 9 pd.	24	–	–
Eg 3 sneser	–	3	12

	rd.	mk.	sk.
Biværk 7 kander	2	5	13
Huder og skind	1	2	–
Væv leie	2	3	–
Indtægter som sognefod	26	3	10
Tient ved 1 reise	2	3	–
Smaaeting for	1	1	8
<hr/>			
Summa indtægt	383	2	11
<hr/>			
Summa udgift	373	4	13

Vi havde altsaa i dette aar 1820 en
overbalance af

9 3 14

Kapitels kiøbet for dette aar

Rug	5	–	5 ¹ / ₂
Byg	3	4	5 ¹ / ₂
Haure	2	4	3 ¹ / ₂

Dernæst om penge udgifterne

Først de virkelige afgifter.	rd.	mk.	sk.
Kongelige skatter	89	3	1
Herskabelig afgift	30	1	3
Konge tienden	9	–	–
Præste tienden	33	–	7
Ausuransse og fattigpenge	–	3	10
Folkeløn og deslige arbeidsp.	51	5	6
6 ¹ / ₂ skp. salt	5	4	–
6 ¹ / ₂ pd. sæve	1	3	12
6 ¹ / ₂ lpd. 10 pd. jern, staal og søm	14	2	13

	rd.	mk.	sk.
6 skp. steenkull	1	5	–
84 ¹ / ₂ potter brende viin	19	2	10
Kryderier	14	4	11
10 linnier rev og 1 pr. seler	6	3	14
13 bægere tiere	1	–	10
Sild og fisk	12	4	11
Købte klædevarer og baand	12	1	3
Offerpenge	3	4	13
Malepenge og stampeløn	6	–	6
4 stg. fyrbræder	–	4	2
6 skp. steenkalk	1	1	8
5 lpd. kløverfrø	11	4	13
17 pr. træskoer	3	–	13
20 lpd. høe til fourase	1	1	8
1 dags tørveskier	1	3	–
1 smør kjerne	1	4	–
1 pr. karter	–	4	8
12 læs giødning	2	–	–
200 brende muursteen	2	3	8
Fauneslagere penge	2	3	–
Til jordemoderen	1	–	–
Nytaarsgave til mine 4 børn	4	–	–
Smaae adpartige ting	8	3	3
Causion, bompunge, levemaade paa reiser, drikkepenge m.m.	16	2	12
Summa udgift	373	4	13

/128/

Beretninger

Om vor sædavl og fæeavl, dens fremvæxt og afbenyttelse i aaret 1820.

Først om sædavlens fremvæxt td. skp.

Vor *veede avl* var meget sterk til væxt, saa at kiernen blev noget ringere i værd og fovret groft, men en mengde langhalm, efter udsæden 3 1
 avlede vi igjen 29 4
 altsaa 9¹/₂ fold
Rugen groede ligeledes meget sterk til, men og var ringere i kiernen, efter udsæden 3 4
 avledes igjen 43 1
 altsaa 12¹/₂ fold.
Byget var almindelig got baade i kiernen og fovret, efter udsæden 12 4
 avlede vi jgien 102 6
 altsaa 8¹/₆ fold.
Hauren var den ringeste af vore sædarter, efter dens udsæd 8 3
 avledes jgien 24 2
 altsaa omtrent 6 fold. Henved halvparten blev skaaret i hakkelse og saaledes opfovret utærsket.
Erterne var overmaade sterke til væxt, efter deres udsæd 3 1
 avledes igjen 15 5
 altsaa 6 fold, men endeel blev opfovret utærsket.

	td.	skp.		rd.	mk.	sk.
<i>Vikkerne</i> var meget gode, efter udsæden heraf	1	1	eget brug. De 3 qvier i 3. aar kielte alle denne sommer og smøret af disse, saavelsom af kiørne 8 i talet som malkede denne sommer, solde vi foruden det vi selv forbrugte i aar 8 lpd.			
avlede vi jgien	3		9 pd. for	24	—	—
altsaa 4 fold, lidt blev opfovret utærsket som høe.			3 kalve blev lagt til og 9 andre høveder i alt 12 for det kommende aar blev sat paa foer.			
Vor <i>kartoffelavl</i> var god, der var udlagt	7	2	Med de 15 <i>faarekroppe</i> , som var overfovret avledes 21 lam, hvor af 19 blev soldt for 16. mk. stg.	51	2	—
og derefter jndavledes	130	—	3 faar blev slagtet til eget brug, 2 lam blev lagt til og da ialt 14 blev jgien overfovret for det kommende aars grøde. Af de 2 <i>sviin</i> fra forige aars tillæg var den ene en vantrevling, som omsider døde, der den dette efteraar skulle feedes til slagtning, et slemt tab. Den anden blev fedet og slagtet og var god, dens flæsk veiet 16 lpd. 12 pd. og 28 pd. fit. 2 grise købte jeg atter denne sommer at læge til som kostet,			
altsaa 16 ¹ / ₃ fold.			men en af disse vil blive fedet og slagtet til foraaet 1821.	5	—	—
<i>Hør avlen</i> var ogsaa god i aar, vi havde saaet	—	2	/129/ Med de 3 <i>giæs</i> og gasen fra forige aar avledes 13 giæslinger, som kom til nytte, blev fedet og slagtet til eget brug, og de 3 gamle giæs og 1 ung gase blev jgien lagt til for det kommende aar.			
og fik af samme det fornødne af dette slags for vort heele forbrug og frøe		4				
Vor <i>høe avl</i> var meget lidt og slet ingen kløver, men saaede i det sted lidt bland-sæd til fovring, nu i 3 aar slet intet somerstald fovret.						
<hr/>						
Dernæst om fæeavlens nytte	rd.	mk.	sk.			
<hr/>						
Af de 9 <i>bæster</i> fra forige aar solde jeg denne sommer den ene vognhæst for og med de andre udførte vi det fornødne arbeide og de øvrige 8 blev sat paa fover for det tilkommende aar 1821.	44	3	—			
Af de 12 <i>qvæghoveder</i> fra forige aar solde jeg de 2 ældste kiøer, som blev om efteråret og vinteren fedet med kartofler og nogen kjerne og de kostet da de bleve solde. En lille fiorring blev ogsaa fedet, men slagtet til vort	40	—	—			

	rd.	mk.	sk.
Af vor <i>høns avl</i> havdes det fornødne til huusbrug af eg og høns og her foruden soldt 3 sneser eg som kostet	–	3	12
Den fælles <i>biavl</i> . Disse var i aar som tilforn simple, de 4 sverme fra forige aar gav i denne sommer 4 unge sverme fra sig, hvoraf de 2de sene af disse 2 og 2 af de gamle blev taget op og som gav 14 kander og $\frac{1}{2}$ pot biværk, der blev soldt for 5 rd. 5 mk. 10 sk. altsaa til min part	2	5	13
Der blev atter 4 stader sat til for det kommende aar.			
Ialt	163	2	9

Efterretning om vore tienneste og arbejdsfolk

Karlen var Søren Jensen, huusmand Jens Nielsens søn, hans løn var i penge n.v. 16 rd. foruden klæderne som karl.

Pigen var Maren Jens datter, vor smeds søster, der tiente os den forige sommer, hendes løn var 3 rd. og almindelig piges klæder.

Drengen var Johan Knudsen, der tiente os forige aar, hans løn var i penge 1 rd. 3 mk. foruden almindelig drengs klæder, dog færvet trøye og vest og støvler isteden for hat og skov.

Lille pigen var Birthe Maria, den forige af os antagne

fattige tøs fra Nidløse, hendes løn var klæderne med videre fornødent for hendes brug.

Gaase vogteren var Mette Niels datter, Niels Vævers datter her i byen, hendes løn var for denne sommer nogle klædes stg. som serk, skiørt, foreklæde, hue, træskoere og strømper som almindelig.

Som huusmand eller isteden for anden karl havde vi den forige Jens Nielsen, hand tærskede til punds hver anden uge om vinteren og fik sin punde skieppe som sædvanlig og for 4 dage om sommeren hver uge, fra paaske til Mikkelsdag fik hand i løn 4 td. byg, 1 skp. byg saad, 2 faer græset tillige med deres 3 lam, pløyet sin jord, de vogne hand forbruger og at skiere lidt daarligt tørvekram i Fulemose.

Indvidere havde vi følgende høst og arbejdsfolk

Jens Jensen	13 dage at høste
og hans kone	4 dage
Peder Truelsen	1
Niels Nielsen	1
Christen Nielsen	1
Hendrik Jenscn	1
Jens Jacobsen	1
Hans Christesen	1
Søren Skræder	2
Min brøder Christen	2 dage
alle disse i sædhøsten i alt	27 dage.

Indvidere havde vi endeel dage tilgode hos vor indeste huusmand Jens Jensen, som hand gjorde os ved gravning, tærskning og hørarbeide. Ogsaa havde min kone endeel arbeidende, dagleiende kvinder til hielp ved hørbrøden og skietning.

/130/

Efterretning

om det vigtigste, af hvad som er giort, bekostet og jndrettet ved vort sted i aaret 1820, saaledes som følger, samt noget om lodens indeling og dyrkning.

1. Giort og bekostet en høvlebank i fuld stand, sneke-
ren gjorde den hos os og tømmeret med en hertil
savskaaren bølgeplanke havde ieg forhen hertil i be-
hold. En nyttig skøn deel.
2. I denne sommer har ieg opbrudt det heele stykke
steenbroe inde i gaarden langs med den venstre
lengde, afgravet fordybet og i en snorret flade og
linnie med de andre steenbroe flader i gaarden og
med radsteen for hvert fag huus forsynet saa at
gaarspladsen er en acurat steenbroe lagt sær ved alle
3 udlengerne og omkring brønden rundt om mø-
dingstedet.
3. Til samme tid omlagt det styge steenbroe langs med
stuelengen ind i gaarden fra bislaget hen til hugge-
huus krogen udfor 6 fag.
4. I denne sommer har vi faaet afskaaret den deel af
vor mark, som er øster og norden for gaarden fra den
heele øvrige vestre deel af gaardens jorder, ved en
nye gryft, som blev gravet langs op med veien fra
gaardens fæhave til ug. [unge] Peder Nielsens
mark, og hvorved denne østre, som den mindste
men beste deel af gaardens jorder, som nu kaldes
Julhøvs marken kand dyrkes i en særskilt drift for sig
selv i fald efter omgangs turen saaledes.
5. Nu denne Julhøvs mark, som omtrent er 14 td. land
stor og delt i 7 fald er begiønt og skal fremdeles
dyrkes saaledes, 1ste aar kartofler eller kaal i brak og
giødning, 2det aar veede, 3. aar byg, 4. aar erter, 5.
aar byg med paasaaet rød kløver, 6. og 7. aar klø-
verslet og vel det sidste aar tøyring for 1 pr. hæste.
6. Den øvrige deel af gaardens jorder, Fulemose og
dens omliggende høye mudrede engskrappe undta-
gen, skal drives i 8 fald efter omgang, saaledes: 1ste
aar noget i heelbrak og noget med vikkehaure i brak
og giødning, 2. aar rug, 3. aar byg, 4. aar erter og
vikker, 5. aar haure med kløver 6.–7. og 8. aar klø-
verslet og tøyring.
7. Fulemose med dens omliggende engskrappe er alle-
rede for endeel og skal herefter til pløyning, opbry-
des og drives i omgang med den foregaaende mitter-
ste deel af min gaars jorder, dog for det første med
den undtagelse, at den skal have et aars lengere
hvile og da et aars mindre drift og skal i sædskiftet
dyrkes saaledes: 1ste aar heel brak og giødes saavidt
mand kand, 2. aar rug, 3. aar vikker til sommer-
staldfovring, 4. aar byg, 5 aar haure med paasaaet
raigræs og vide kløver, 6.–7. og 8. aar tøyring, ia vel
5. 6. 7. og 8. aar tøyring. /131/
8. Det store venge, omtrent 2¹/₂ td. land stort, agter ieg
at dyrke med heel vexeldrift saaledes: 1ste aar som-
merstaldfovrings frugter i brak og giødning, 2. aar
byg, 3. aar erter, 4. aar rug eller vede, 5. aar vikker
til høe, 6. aar byg og 7. aar kløver. Dette styge jord
er min agt, at skal blive min alderdoms nærings plet,
naar ieg ei lenger formaar at bestyre gaardens heele
bedrift, om Gud det saa tillader mig. Dette store
venge er østen for gaarden.
9. Det lille venge syden for haven, 6 skp. land stort,
agter ieg med tiden at anvende til en lille skov plan-

tase, men som først beplantes rundt om ved heinets 4 sider og dernæst radviis i agres brede og imillertid at dyrke denne mellemliggende jord, allerede er endeel udplandede unge asker i god grøde omkring ved heinet. Dets heele til plantning vil for endeel blive min eftermand forbeholden, da den megen hein omkring det store venge og fægaarden tillige giver megen beleilig plads for unge træers udplantning for det første uden mindste jordspilde. Og ogsaa vil dette arbeides fremme beroe noget paa mine nu tilvoxende sønners flid og lyst i deres tilvoxende alder. Følger de min løst og tilbøyeligheder, saa fremmes det vist snarlig.

Betragtninger

Over aarets gang i almindelighed og for os i særdeleshed

Nu havde Gud ligesom hiemsøgt det danske folk med nogen modgangs prøvelse i de 2de foregaaende mindre frugtbare aar, thi ufrugtbare maae mand dog ikke kalde dem, da vi dog avlede fuldkommelig til rigets og statens eget behov, og nu var ved samme meget bragt tilbage til sin fortids jevne saavel opførsel, levemaade som øvrige hvorefter sin stand passende forholds maade og nu efter saadant fuldte i dette aar 1820 et saa overmaade paa frugtbarhed rigt aar, som ieg ikke i den tid, ieg kand mindes, har seet dets lige, vel i kiernen, men aldrig til fylding, saae mand sæden saa sterk. Og havde kløveren, som den eneste mand i aar savnede, som gandske slog feiel, været med blant det indhøstede, saa

havde dette aar ind mere blevet ulignelig frugtbart. Nok, det var et grøderigt aar, og mand havde overflødhed til føde baade for mennesket og kreaturet. Men midt i al denne herrrens velsignelse savnede mand et nødvendig, penge, indnu dette aar, saa at havde skatter og afgifter ei ved de foregaaende mislige aar været noget lindret i aar, saa havde dette indnu for penge skyld været et ligesaa besverligt aar, som de foregaaende allene for penge, thi intet andet savnedes, som allene for aarsagedes af den /132/ yderlige lave priis paa sædevarerne, der nu gik langt ned under de priser, mand havde i de aaringer før krigen, saa at 1 td. rug soldes for 2 rd., 1 td. byg 8 mk., 1 td. haure 7 mk. og saavidere. Det var en lykke, at kreaturet og sulevarerne holdt sig dog lidt got i priis, ellers havde det seet høyst besverligt ud for penge til bundens mange fornødenheder, jsær da alle kiøbmandsvarer stod ligesaa høyt i priis som i de foregaaende aar, da sæden var meer ind dobbelt saa dyr. Nok, pengemangelen var stor, som gjorde bundens forfatning indnu slap, men derimod havde den arbejdende klase folk arbeide nok alle i aar, og ingen gik ledig, men dog lønnen ringe. Hvad mit huus og vores fornødenheder angaar, har ieg ingen aarsag til at klage ved Guds velsignelse og den af mig som muligst beste anvendt flid erholdt vi rundelig alt til vore fornødenheders befodrning. Blant vore næring deele var smør, lam, byg og vede de vigtigste salgs deele, intet mislykkedes, men alt gik sin jevne gang, og dette under et sparsommeligt og fornuftigt brug af det erhvervede gjorde os lykkelige. *Gud* min fader i himlen, ieg takker dig, fordi du i aaret mange dage befriede mig og mit huus fra ald nød, kummer og sorg og gav i dets sted føde og klæder uden trang og mangel. Maatte ieg kuns og kunne ieg

ikkuns tienne dig med et lydige og fromt hierte, saa vilde ieg inderlig fryde mig, og dette saa meget meget meere, der som mit gandske huus med kone, børn og tjenestefolk vilde og kunne leve saaledes, at du maatte finde i os dit vel behag.

Herefter følger s. 132–156 med tabeller med oplysninger uddragne af de foregaaende årsoversigter. S. 140–43 findes »Tabel J, med bemærkninger af alt som ieg med kone modtog af mine forældre, da vi fik gaarden i fæste besidelse 1811, d. 1ste mai, som de afstod til os«. Denne afdeling er identisk med den opgørelse anført s. 154 med undtagelse af følgende:

/142/

Tabel K.

For hvad ieg og min kone havde i eie da vi modtog gaarden.

	rd.	mk.	sk.
Mine ungdoms eiendele var som følger			
1 nye fyr kiste og malet rød	5	–	–
1 henge skav malet blaaf	2	–	–
1 koe 9 aar gammel	16	–	–
2 iern kakeloven	24	–	–
2 sølvbægere	20	–	–
Udlaant 4 td. byg	20	–	–
Udlaant nogle penge og noget linnenet garn til min søster, men som ei blev mig betalt.			
I rede penge havde ieg	400	–	–
og som soldat tient priispenge, men som først blev mig betalt i dette aar 1811	127	–	–
I alt	614	–	–

	rd.	mk.	sk.
Min kones medgift var følgende			
1 mæssing beslagen egekiste	20	–	–
1 kakelovn	9	–	–
1 koe 6 aar gammel	15	–	–
5 faar af forskellig alder	15	–	–
1 sengested med omheng	15	–	–
3 dyner, 1 over og 2 neden	30	–	–
2 hovedpuder	5	–	–
2 smaae Trækepuder med vaar	4	–	–
2 pr. hørlæreds lagen	8	–	–
3 pr. blaarlæreds lagen	7	–	–
Borduge, 1 stor og smaae	4	–	–
J steden for et stort bryllup gav hendes forældre os	200	–	–
Og til hielp at kiøbe ildkar	50	–	–
I alt	382	–	–

/143/

Tabelen L.

Over alt af hvad som findes af verdie ved vort sted i den tilstand det var d. 1ste mai 1821, 10 aar efter at vi fik gaarden at beboe.

Antal af de anførte dele med verdie	rd.	mk.	sk.
-------------------------------------	-----	-----	-----

Gaar gaardens bygninger bestaar nu af 59 fag huus, alt vel vedligeholdt og vel forbedret til omtrent 200 siden ieg fik den i fæste 1811.

		rd.	mk.	sk.
Den udsaaede sæd for dette år 1821 er følgende				
Veede	2 td. 1 skp.	10	3	12
Rug	3 – 1 –	12	3	–
Byg	13 – 4 –	20	1	8
Haure	8 – 2 –	12	2	–
Erter	2 – 4 –	6	1	8
Viker	3 – 3 –	8	2	10
Kartofler	16 – 4 –	13	4	8
Hørfrøe	– – 3 –	3	–	–

I alt tils. 287 – 14

Indvidere haves til sommer føde og i behold at sælge, nemlig

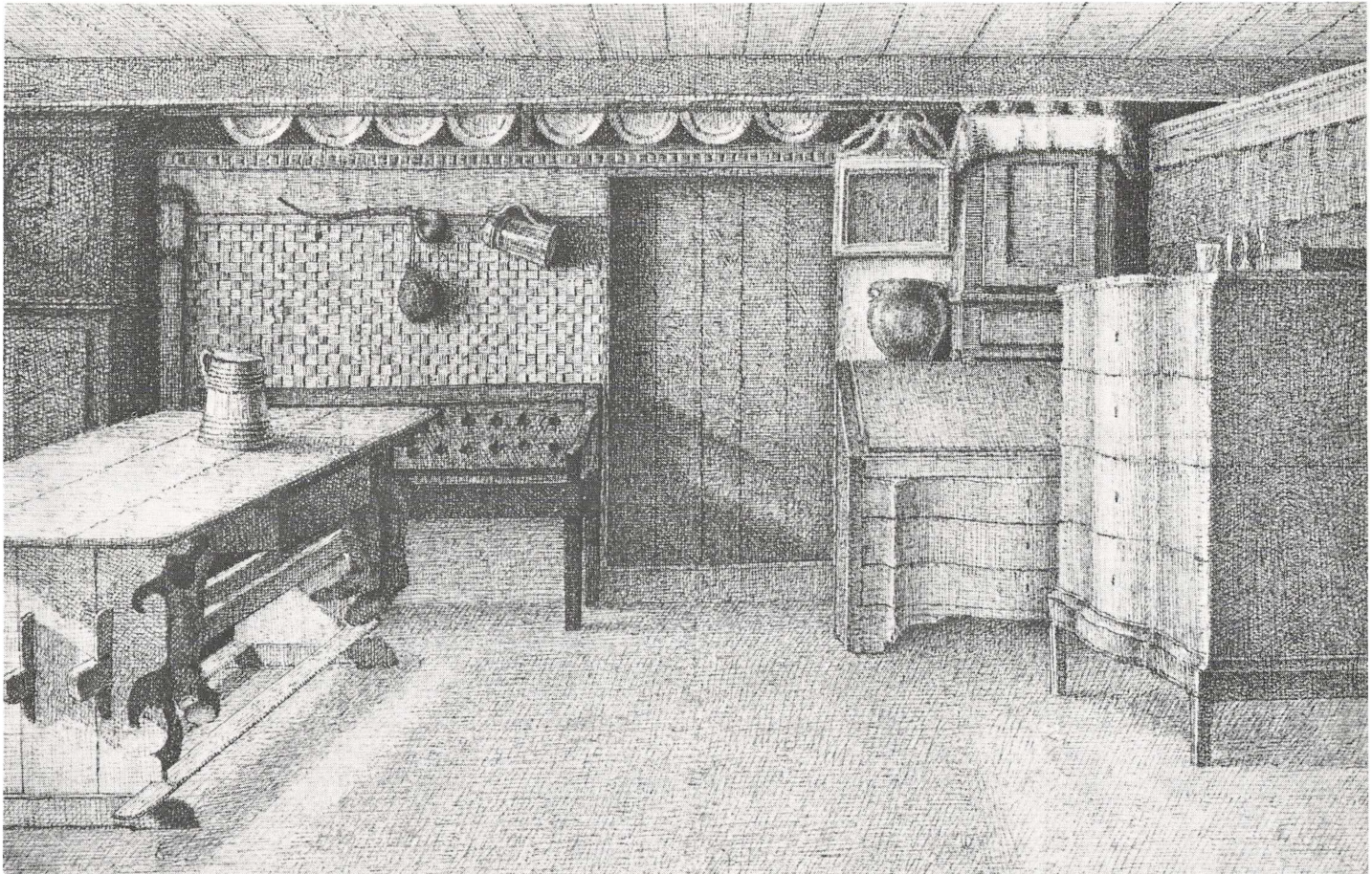
Veede	6 td. – skp.	24	–	–
Rug	20 – – –	40	–	–
Byg	25 – – –	37	3	–
Haure	8 – – –	10	4	–
Kartof.	1 – – –	–	5	–

I alt tils. 113 – –

1 god vogn med rødmalet fieller og 3 bue agestole	50	–	–
1 ditto med fieller og 1 agestoel	40	–	–
1 ditto med træring og 2 pr. fiel.	30	–	–
Alle 3 vogne gode og næsten nye			
2 pr. høsthaver med 2 læs træer	8	–	–
1 pr. færreds haver i fuld stand	8	–	–
3 pr. seele tøyer de 2 med liner	20	–	–
1 got plov redskab a jern plov, nye jul og jern axel m.m.	10	–	–

	rd.	mk.	sk.
1 mindre ditto til 2 hæste	8	–	–
1 hyppe plov	3	–	–
1 krøye tøie	2	–	–
1 god nye jern harve a ege buler	6	–	–
1 mindre ditto	3	–	–
1 træeharve	3	–	–
1 tromle	6	–	–
2 nye slæder	12	–	–
1 gl. ditto	3	–	–
1 tørvesluffe	1	–	–
1 julbør	1	–	–
1 brunstiernet hest 5 aar	35	–	–
1 brunsoket hoppe 8 aar	30	–	–
1 brunstiernet hoppe 13 aar	20	–	–
1 sort hest 4 aar	35	–	–
1 brun plag, 1 hoppe 3 aar	35	–	–
1 sort plag, 1 hest 3 aar	15	–	–
1 rød plag, 1 hoppe 2 aar	20	–	–
1 sort hest, 1 lille 9 aar	15	–	–
1 blaket koe 14 aar	16	–	–
1 sort koe 12 aar	15	–	–
1 rød koe 7 aar	15	–	–
1 blaket koe 5 aar	15	–	–
1 sort koe 4 aar	15	–	–
1 rød koe 4 aar	15	–	–
1 sort koe 3 aar	15	–	–
1 blaket qvie 2 aar	14	–	–
1 sortdraget stud 3 aar	16	–	–
1 skiolle kalle 1 aar	6	–	–
1 blaket kalle 1 aar	5	–	–
1 røddraget kalle 1 aar	5	–	–

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
13 faar af forskellig alder	37	—	—	1 mit skrivebord	4	—	—
1 væder 2 aar gammel	3	—	—	6 stole med betrukne sæder	9	—	—
18 spæde lam	18	—	—	1 fiele stol	—	3	—
2 ungsviin	12	—	—	3 stole med halm bund og hiynder	3	—	—
4 smaae grisse	8	—	—	2 smaae skamler	—	3	—
3 giæs og 1 gase, unge giæs	6	—	—	2 smaae stole	—	3	—
10 høns og haner	4	—	—	1 trane benk	1	4	—
2 bystader, som staaer over	4	—	—	1 gl. ditto	—	3	—
1 rulle nye og god	20	—	—	1 lang bordbenk med bagklædning	5	—	—
2 væve, nye og gode	40	—	—	1 lang benk	1	2	—
/144/ Senge og sengeklæder				1 gl. benk	—	2	—
1 sengested med blaaetrygt omheng	15	—	—	1 hønse benk med 3 rum	3	—	—
1 ditto med ditto	12	—	—	1 gaase benk med 3 rum gl.	2	—	—
1 ditto med ditto	10	—	—	1 kiste benk	2	—	—
1 karle senge	5	—	—	1 gl. kuffet	1	3	—
1 pige seng	1	—	—	1 mæssing beslagen ege kiste	20	—	—
17 dyner, 6 over og				1 drag kiste	20	—	—
11 under ditto	60	—	—	1 fyr kiste	6	—	—
14 lange hovedpuder	24	—	—	1 jernbeslagen kiste	5	—	—
4 smaae hovedpuder	4	—	—	2 gl. kister	4	—	—
Trækepuder med vaar, 4 pr	4	—	—	1 stort madskav	12	—	—
2 pr. hørlæreds lagener	8	—	—	1 ditto lidt mindre	10	—	—
8 pr. blaarlæreds ditto	20	—	—	1 hjørne skav	8	—	—
1 vugge med klæder	5	—	—	2 henge skave	5	—	—
2 lange bord duge	5	5	—	1 speiel i sort ramme	5	—	—
7 smaae ditto	4	—	—	1 ditto i forgylt ramme	3	—	—
2 mad poser	1	—	—	1 lille speiel	—	5	—
Boeskaber				1 malm lysestage	—	4	—
1 bord i dagligstuen	6	—	—	1 ditto stryge jern med 2 bolte	2	—	—
1 ditto i øverste stuen	5	—	—	15 tintallerkener	6	—	—
1 ditto i ølkammeret	2	—	—	6 tinfade	4	—	—
2 smaae ditto	1	3	—	2 ditto spølskaaler	—	4	—

Bondestue fra Jydstrup sogn tegnet af P. Ølsted d. 12. juli 1845. Billedet viser, hvorledes indretningen af den gamle bondestue kun forandredes lidt, medens selve strukturen forblev den samme. Det gamle statussymbol, hjørne- eller hængeskabet, blev skiftet ud med standuret, bænken med en moderne sofa. Men skabet flyttedes blot over mod sengen, hvor de øvrige nye møbler, chatollet og dragkisten, blev anbragt. På billedet ses således de fleste af de nyanskaffelser, Søren Pedersen foretog sig, standeruret, porcelænstillerkjerne, spejlet, chatollet osv. Da han er mærkelig tavs i sine optegnelser om indretningen af sine stuer, kan vi formentlig gå ud fra, at han på tilsvarende vis har bevaret den gamle opstilling og blot skiftet elementerne ud. Nat. Fot.

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
19 vide posteliens talerkener	3	–	–	1 jern lystage	–	1	–
2 paneel rammer	2	–	–	2 kiefskroge og 1 ildtang	1	2	–
1 8 dags stuuhr	25	–	–	1 deitrug med lad	4	3	–
1 nyt sølv lomuhr	16	–	–	1 stort egekar	6	–	–
2 sølv bægere	20	–	–	1 ditto /145/	4	–	–
2 sølv spiseskeer	6	–	–	2 øltønder med jernbaand	6	–	–
1 vid skienke flaske	–	3	–	1 ditto med træbaand	2	–	–
8 butælle flasker	1	2	–	1 halvtønde med træbaand	2	–	–
1 øl glas	–	3	–	2 ølfierdinger	1	2	–
3 brendeviinsglas	–	4	8	3 halvankere	1	3	–
1 ølkande	–	2	–	1 bryke ballite	–	3	–
1 tinkrus	2	–	–	1 kjerne	1	3	–
1 justeret 4 lpd. bismar	2	–	–	1 ditto	–	4	–
1 justeret skiepe	1	–	–	2 malke kander	2	–	–
2 melke hylde bredt	–	4	–	1 malke spand	–	4	–
1 klæde ræk	–	3	–	1 strippe	–	1	8
1 bog ramme	–	3	–	2 spande med jern baand	2	–	–
1 heel deel trykte og skrevne bøger mig kiere	15	–	–	2 ballier til kiødsaltning	1	–	–
3 jern kakelovne	30	–	–	1 salt ølle	4	–	–
Ildkar				En heeldeel gamle kar paa loftet til tørevarer	3	–	–
1 nye kober brykke kiedel	40	–	–	24 melke bytter af nye og gl.	8	–	–
1 ditto paa 3 spande stor	8	–	–	1 sælde til meelbrug	1	–	–
1 ditto paa 1 spand stor	4	–	–	3 korn sold	1	3	–
4 jerngryder	12	–	–	1 meel sold	–	4	–
1 kober potte	1	3	–	1 sigte	1	–	–
1 ditto ebleskive pande	3	–	–	16 korn sæke, 11 gode og 5 gl.	20	–	–
1 ditto dørs slag	1	3	–	3 poser	2	–	–
1 malm pande	4	–	–	4 bryder	3	–	–
1 jern pande	–	3	–	3 skiette tøyer	–	4	8
1 mæssing sie	1	–	–	1 dobbelt heile	1	–	–
2 tranlamper	–	3	–	2 uldsaxer	1	–	–

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
1 pr. karter	1	2	—	4 andre støre og mindre hamre	1	2	—
3 pr. gl. ditto	—	1	8	1 bræktang	—	3	—
1 tøye hæk	—	1	8	Og endeel smaat vertøye	5	—	—
2 spinde rokke	2	4	—	2 bondkniv og knivelad	1	—	—
2 garnvinder	—	4	—	1 hukkestok	1	—	—
3 hasper	1	2	—	4 høetyver	2	—	—
1 malkefiel	—	2	—	3 høstriver	—	3	—
1 mangetøye	—	3	—	1 loerive og 1 pleiels tøye	1	1	—
1 ostekar	—	1	—	4 gravespader	4	—	—
1 ostehæk	1	—	—	2 tørvespader	1	2	—
1 karramme	1	3	—	1 skuppe jern og 1 gl. huustørej.	—	3	—
1 karbord	1	—	—	2 hyppe jern	—	2	—
2 karhylder	—	2	—	1 have snor	—	3	—
1 varsk	1	3	—	4 mue grever	—	4	—
2 karstole	1	—	—	2 skoller	—	3	—
5 leerfade	1	2	—	2 kaste haand skuffer	—	3	—
7 leer krukker	3	—	—	1 kornskuffe	—	3	—
6 leertalerkener	—	3	—	2 leerhakker	1	—	—
2 potter	—	1	—	1 jernbrækstang	2	3	—
1 otting og 1 fierdings kurve	—	1	4	2 smaae tierekander	—	3	—
1 høvlebank	16	—	—	2 slibestene med 1 trug	1	—	—
1 brænde hammer	3	—	—	1 hakkelse kiste med 1 kniv	2	—	—
5 jern væge	1	—	—	4 meie leer	4	—	—
1 skov øxe	1	3	—	4 gl. ditto	1	2	—
1 haand øxe	1	—	—	1 brød kniv og 4 folle knive	1	—	—
2 gl. ditto	—	3	—	6 bordknive og 6 gafler	2	—	—
1 skov sav	1	4	—	1 ride hiynde og lærmile	2	—	—
2 haand save	2	4	—	1 rev mile	—	1	8
4 naver bor	3	—	—	2 ridedækkener og 1 giorde	1	4	—
5 hugkejern	1	—	—	2 rødstrive hæste dækkener	4	—	—
3 vimler og et skaft	1	—	—	4 andre dækkener og 2 giorde	4	3	—
1 broe hammer	—	3	—	7 hampe grimmer, 1 rev grime	1	2	—

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
3 gl. riis kurve	–	3	–	Endeel bod støtter	5	–	–
2 hæste kurve	–	2	–	Samt endeel gl. tøyr paa loftet	8	–	–
1 hanke kurve /146/	–	1	8	Og en deel got jernskramel	5	–	–
1 saltkasse paa loftet	1	–	–	Samt adskilligt smaating	5	–	–
3 svine truge	1	–	–	baade ude og jndvendig			
60 stg. egetømmer	40	–	–	I rede penge	290	–	–
Nogle stg. fyrtømmer	10	–	–	Udlaante penge	100	–	–
Nogle bræder og planker	5	–	–	Udlaant sæd			ingen
Endeel gavntræ af eg og bøg	10	–	–				
En deel brende	20	–	–	<hr/>			
En mengde stengetræer	15	–	–	In summa af alt	2163	5	12
				<hr/>			

/157/

Nu da for aaret 1821

først om udsæden paa vor mark
og den efter samme atter jndavlede

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Af veede	2	—
Af rug	3	3
Af byg	13	4
Af haure	8	2
Af erter	2	4
Af vikker	3	3
Tilsammen af sæd	33	—
Lagt af kartofler	16	2
Saaet af hørfrøe		3
Kiøbt og saaet kløverfrø	5 lpd.	
Ingen blandsæd, som til sommer staldfovring er heller saaet eller brugt dette aar.		
Den indavlede sæd	td.	skp.
Af veede	8	4
Af rug	27	2
Af byg	90	—
Af haure	28	—
Erter (men skaaret ligesaamg.)	13	—
Af vikker	6	—
Tilsammen af sæd	192	6
Af kartofler	140	—

Af hørfrøe td. skp.
— 3
men hørren meget ussel og ringe.
Det bemerkes at omtrent 28 td. haure, 6¹/₂ td. erter og 3
td. vikker var skaaret i hakkelse og opfovret utærsket.

Om sæd til huusholdningsbrug	td.	skp.
Rug til brød	21	1
Byg til malt	8	1
til gryn	6	—
til kagemeel	3	6
til sigtmeel	1	4
til pellegryn	—	2
Ærter at koge	—	6
Veede til fient meel	—	2
Tilsammen af sæd	41	6

Spiist af kartofler 13 —
Den 29. marti begjænte ieg at pløie dette foraar og d. 25.
mai tilsaaet. D. 15. agust begjæntes sædhøsten og d. 4
septm. indhøstet.

Ydekorn og foer samt tørv	td.	skp.
lpd.	læs	
Degnekorn, byg	—	6
Fattigsæd, rug	—	1
byg	—	3
Huusmandens sommer løn, byg	3	—
Smede lønne, byg	1	—
haure	1	—

	rd.	mk.	sk.
Folkeløn og arbejdspenge, haand- værkernes lønning	79	2	9
105 potter brendeviin	23	4	6
4 ¹ / ₂ skp. salt	3	2	14
12 pd. sæve	2	3	12
3 lpd. 3 pd. jern	6	1	15
950 søm a 3 og 4 tomer	5	2	4
12 skp. steenkull	3	—	8
1 td. og 17 bægere tiere	12	5	10
8 potter tran og 2 pd. lys	4	1	14
10 rev linnier	5	3	4
Kryderier	12	—	—
18 pd. tækkegarn	3	2	—
Tømmer og bygningssager	61	1	10
18 pr. træskoer	4	2	6
Støvler og skoe	8	5	12
Offerpenge	4	3	9
Stampeløn og malepenge	5	—	10
Farveløn	5	4	10
Kiøbte klædevarer	13	3	10
Sild og fisk	4	5	12
For aviisholdning i ³ / ₄ aar	1	3	—
Brudegave	6	3	—
1 td. vittekalk	1	4	4
2 ¹ / ₂ pd. snuustobak	1	1	3
Drikkepenge, levemaade, bom pen- ge, causion og vedebrød	21	2	6
De adpartige og øvrige ting	51	1	9
<hr/>			
Tilsammen penge	562	4	15

/159/

Beretninger

over vor sædavl og fæavl, deres frem væxt og afbenyt-
telse i aaret 1821.

Først om sædavlens fremvæxt	td.	skp.
<hr/>		
<i>Veeden.</i> Min vede avl var i år daarlig, efter udsæden	2	—
avledes igien	8	4
altsaa af fold 4 ¹ / ₂ .		
<i>Rugen.</i> Rugavlen var derimod meget god, efter udsæden	3	3
avledes igien	27	2
altsaa 8 fold		
<i>Byget.</i> Bygavlen var middelmaadig, efter udsæden	13	4
avledes jgien	90	—
altsaa omtrent fold 7		
<i>Hauren.</i> Denne var ogsaa middelmaadig, efter udsæden	8	2
avledes jgien	12	—
altsaa omtrent 5 fold		
<i>Erterne.</i> Denne var middelmaadig ringe, efter udsæden	2	4
avledes jgien	12	—
altsaa omtrent 5 fold		
<i>Vikkerne.</i> Denne var daarlig og usel, efter udsæden	3	3
avledes igien	5	—
altsaa ikke fuldt 2 fold		

	td.	skp.
<i>Kartofelavl.</i> Denne avl var ei heller god der var udlagt	16	–
og der indavledes jgien	140	–
altsaa ikke fuldt 9 fold		
<i>Høravl.</i> Denne var heel usel og vi fik ikke nær til eget nøtørtig forbrug efter udsæden	–	3
avledes neppe jgien	–	3
<i>Høe og kløveravl.</i> Høeavl var og er altid ubetydelig, kløveravl var ogsaa kuns ringe men endeel lod jeg staae til frøe og samme blev meget frugtbar, vi avlede af frøe	lpd.	pd.
	27	5

Og dernæst om fæavl	rd.	mk.	sk.
---------------------	-----	-----	-----

<i>Bæsterne.</i> De overfødte antal var 8, af disse vantrivedes en plag i 3 aar, som ieg lod skyde og huden soldt for	2	–	–
Et sildig født føll fik vi i aar, og dette 1 plag og 6 bæster overfødtes.			
<i>Qvæget.</i> Af de overfødte 13 qvæghøveder solde vi qvæg for	63	1	5
og for 12 lpd. $\frac{1}{2}$ pd. smør, som soltes	35	–	13
og 4 kalve lagt til denne somer og 15 blev sat paa foer igien.			
<i>Faarene.</i> Med de 16 faarekroppe, der var overfødt, avledes 19 lam, men 4 spæde lam døde om foraaet og de øvrige 15 blev soldt for	45	–	–

	rd.	mk.	sk.
og 15 stg. blev atter sat paa foer.			
<i>Svineavl.</i> Af de 2 svien i andet aar døde den ene, da den skule fedes, den anden blev tillige med 2 aars grisse fedet og slagtet, hvis flæsk var 19 lpd. og 5 grisse lagt til for næste aars brug.			
<i>Gaaseavl.</i> Med de 3 giæs og gase avledes 21 giæslinger, som alle kom til nytte og hvor af vi solde 15 fede gaaseskrov for	13	4	8
og atter lagte vi 4 stg. til jgien.			
<i>Høseavl.</i> Denne var uhældig, i steden for at have 1 pluke skilling af dem kostede de os penge, da vi maatte kiøbe nogle par kyllinger at læge til vel omtrent for	1	–	–
<i>Biavl.</i> Af de 4 oversatte bistader gik et ud om foraaet og de andre gave kuns 1 god sverm og 1 efter klat. Denne og 2 gl. stader blev taget op og af det halve som min part fik ieg	2	1	8
og 2 stader blev atter sat til som fælles for mig og ug. PNS.			

/160/

Efterretning

Om vore tienneste og arbeids folk. Deres navne og løn med mere

Karlen var den samme som forrige aar, nemlig *Søren Jensen*, hans løn var i penge 16 rd. og sine klæder som almindelig.

Pigen var den som i flere aar har tient os som lille pige og nu i aar var ene pige, hendes løn var i penge 3 rd. og almindelig piges klæder.

Drengen. Denne var den forige som i 2 aar forhen var hos os, hans løn var i penge 2 rd. samt klæder, hat og skov.

Lille pigen. Denne som vogter tillige var det første halve aar *Mette Niels* datter og det andet halve aar *Lisbet Anders* datter, deres løn var endeel klædes stykker.

Huusmand og pundetærsker. Det var den forige *Jens Nielsen* der i flere aar har tient os, hans løn var for 4 dage om ugen for sommeren 4 td. byg med endeel meere, alt til penge og sin pundeskieppe om vinteren omtrent samme i penge alt 20 rd.

Vore høstfolk.

<i>Jens Jensen</i>	9 dage
<i>Christen Nielsen</i>	2
<i>Hans Christesen</i>	1
<i>Hans Jørgensen</i>	1
<i>Jens Hansen</i>	1
<i>Søren Skræder</i>	2
<i>Mads Larsen</i>	1
<i>Hendrick Jensen</i>	1
<i>Peder Truelsen</i>	1
<i>Niels Olsens kone</i>	1 dag

i alt 20 dage

Efterretning

Om det vigtigste af det som er giort, bekostet og jndrettet ved vort sted 1821.

1. I dette aar nedtog ieg den nordre længde af min gaard til ombyggelsen af samme paa de 4 fag nær, som var inderste huus. I steden for de andre 14 fag opbygde ieg igien 12 fag hver paa 3 alen bred og 10¹/₂ alen vie, samt høide forholdsmæssig derefter og indrettet til stald 3 fag, foer loe 1 f., port 2 f., lade 3 f. og loe 3 f., samt giort 1 nye port med love og i stalden nye spieltoge med kryber og broe lagt, saavel stalden, som portrum med og et skjønt stykke uden for staldøren og porten et stort bekostelig og vigtig arbeide.
 2. Bekostet et nyt have leed og ved samme et stg. stakitværk af eg og fyr ved jndgangen for haven. Et smukt arbeide.
 3. Giort 2 nye tækkestiger, en større og en mindre og disse saa vel som have ledet og stakit værket overtieret tillige med port og loven til desto mere varighed og skjønere udseende.
 4. Kiøbt 4 smaae ebletræer at udplante i haven ved den øverste tvergang.
 5. Kiøbt 40 skjønne unge lindetræer, som blev udplantet langs uden for gaarden ned veien fra gl. PNS leed op forbie gaarden, som næsten alle slog got an, men nogle slette mennesker ødelagte endeel af disse unge træer for mig lige som og et par birketræer, som ieg med samme havde plantet.
-

/161/

Betragtning

Over aarets gang i almindelighed og for os og vort sted i almindelighed.

Aaret 1821 var igien et mindre frugtbar aar, hvor alt saavel kjerne som foer var langt mindre ind det forige aar, og dette uagtet var sæden dog temmelig lav i pris, og da som følge heraf var pengemangelen stor for alle, saa besverlighederne var og blev stoer, der viste sig tydeligst ved de mange falitter, excusioner og til skiften retten og opgivne boer, som nu jgien begiønde at finde sted, og da skatter og afgifter tillige med alle købmandsvarer slet ikke stod i forhold til nogen af landmandens sælgevarer, saa maatte saadant nødvendig forarsage pengetrang og fattigdom.

Jeg maae vel ikke og kand ikke klage over nogen mangel, vel har mine udgifter været betydelig støre ind indtægterne, men dette var en aarsag deels af den nye lengdes opbygelse, deels af det at ieg overgiemde det meeste af den sæd, jeg kunne undvære, til salg. Ogsaa var min sædavl ei heller hældig for mig i aar, jsær vee-den, der ellers nu har i endeel aar været mig en god bistannd, tillige var jndtægterne af vor fæavl indskrenket og en voxen plag døde. For alle disse aarsagers skyld havdes den store under balanse af næsten halvtredie hundrede daler paa vore jndtægter og udgifter i aar, dog beholdt ieg indnu en hielpe skilling i behold.

Men et gode faldt i aar i min lod, dette nemlig at et penge bidrag blev mig forundt fra det Høykongelige Landhuusholdnings Sælskab for og til mit agerbrugs fremme, og som rigtig nok kom mig i aar vel til gode, og det skal ogsaa vist vorde anvendt hos mig til agerbrugs retskafne drift, saaledes som det ærede sælskabs medlemmer ønsker, nemlig til en heel væxseldrift forenet med sommerstaldfovring, hvilke begge dele paa dette mit sted allerede er nær ved at komme i fuld gang hos mig fra dette aar af. I 5 aar er dette bidrag mig lovet af 60 rd. aarlig, og hvorved ieg seer mig baade æret og belønnet for ald den vistnok udmærkede flid, ieg som bunde og agerdyrker har viist i en tid af 11 aar, ieg har dyrket min gaars jorder.

Nærved var en ulykke rammet mig selv i aar derved nemlig, at ieg ved at afhugge enden af en kiep fik af samme kiepstump et saadan slag paa det aabne høyre øye, at ieg nær havde daanet og synet mig for flere uger gandske betaget, vel kom det sig noget omsider, men aldrig meere det klare syen i det jgien.

En søn *Hans* blev os i aar født d. 7. *marti*, men hans levnets løb blev kort, hand døde d. 27. novembr. s.a. til sin faders sorg, da dette vakre, tolmødige barn var ofte sine forældres glæde og løst.

Mit huus blev hiemsøgt af en i dette aar her i sognet graserende smitsom sygdom, lille pigen og vogteren, men som dog omsider blev igien friske. Men jeg med kone og børn og støre tjenste folk forbleve friske. /162/

Lignende for aaret 1822

Om udsæden paa vor mark og det efter samme jndavlede sæd

Den udsaaede sæd	td.	skp.
1. Saaet af veede	3	4
2. Saaet af rug	6	4
3. Saaet af byg	14	3
4. Saaet af haure	9	6
5. Saaet af erter	4	1
6. Saaet af vikker	3	4
Summa af sæd	41	6
7. Lagt af kartofler	24	4
8. Saaet af hørfrøe	–	3
9. Saaet omtrent 6 lpd. kløverfrøe, nemlig af det røde 4 lpd., af det vide 2 lpd.		
Det bemerkes at en betydelig deel af hauren, erterne og vikkerne er saaet som blandsæd og hvorefter vi avlede en heeldeel drøi og god fovring.		
Den indavlede sæd	td.	skp.
Avlet af veede	21	2
af rug	23	3
af byg	69	7
af haure	34	–
af erter	8	–
af vikker	3	–
Summa af sæd	159	4

Avlet af kartofler	400	–
af hørfrø	–	6
Og avlet af kløverfrøe	lpd.	pd.
det røde	17	–
det vide	10	5
Dette var noget særdeles, da ieg ei har noget aar til forn neppe avlet saa meget som til eget nødtørfdig brug og i dette aar saa overflødig, nemlig		
	27	5
Sæd til huusholdningsbrug	td.	skp.
Rug til brød	15	4
Byg til malt	9	1
til gryn	6	–
til kagemeel	2	4
til sigtmeel	1	2
til pellegryn	–	2
Erter til at koge	–	6
Veede til julen	–	3
Summa	35	6
Spist af kartofler	15	–
Sidst i marti begiønde ieg at pløye, d. 15. mai fik vi tilsaaet, d. 29. juli begiønde vi sædhøsten og sidst i <i>agust</i> jndhøstet og sidst i <i>septmbr</i> fik vi de fleste af vore kartofler optagne.		
Ydekorn og foer, samt tørv	td.	skp.
Degnekorn	–	6

	td.	skp.
Smedekorn, byg	1	–
haure	1	–
Husmendenes sommer løn, rug	1	–
byg	3	–
Herredsfoged korn, byg	–	1
Fattig sæd, rug	–	1½
byg	–	3
Skatte sædveede	13	5
Til skovfoged, byg	–	1
<hr/>		
Sæd in suma	21	1½

/163/

Om vore penge indtægter og deslige udgifter i aaret 1822

Indtægterne	rd.	mk.	sk.
19. td. 5 skp. veede	112	2	4
11. td. 4 skp. rug	29	2	–
52. td. – skp. byg	124	2	4
Hørfrøe	–	1	8
6 kander kommen	1	4	4
Sennop	–	–	–
1 hæst, 1 føll	12	3	–
5 fede qvæghoved.	99	3	–
15 lam	40	–	–
22 lpd. 8 pd. smør	49	2	11
2 snese eg	–	2	–
4½ kande biværk	2	–	12

	rd.	mk.	sk.
6 lpd. 7 pd. kløverfrø	23	4	8
Huder og skind	–	4	4
Jndtægter som sognefogde	27	–	4
2 væv leier	4	–	–
Kakkelon's leier	–	–	–
Adpartige og smaaeting	9	3	8
Bidraget for mit agerbrug	60	–	–
en privat gave af det høikongelige Landhuusholdnings <i>Selskab i Kiøbenhavn.</i>			

Summa indtægt 597 – 3

Summa udgift 562 5 10

Her er altsaa overbalance af 34 rd. – mk. 9 sk., men at fradrages jndtægterne de 60 rd. den private gave fra Kiøbenhavn saa bliver her under balance.

Af den summa 25 5 7

Kapitels kiøbet for dette aar			
Rug	3	–	8
Byg	2	4	8
Haure	1	5	6

Udgifterne rd. mk. sk.

De virkelige udgifter saasom			
Kongelige skatter	110	4	–
Herskabelige afgifter	68	1	15
Konge tienden	10	5	4

	rd.	mk.	sk.
Præste tienden	33	—	7
Skole og fattig penge	4	4	14
Følge løn og arbejdspege	37	—	—
Haandverkernes lønning	13	4	—
7 skp. salt	5	2	8
10 pd. sæve	1	5	6
Lys og tran	5	3	8
7 lpd. 13 pd. jern og 300 søm	12	1	7
Tiere ingen	—	—	—
98 pottes brendeviin	21	1	—
6 skp. steenkull	1	3	—
10 stg. revlinnier	5	4	1
Tækkegarn	—	—	—
Træskoer	4	3	14
Støvler og skoe	1	2	—
6 skp. vitte kalk	1	—	—
Kiøbte klædev.	15	2	13
Sild of fisk	3	4	2
Brudegave	5	—	—
Offerpenge	3	—	10
Farveløn	7	3	8
Stampeløn	1	2	10
Malepenge	4	1	8
1 pr. malm lysestager	2	2	—
4 pd. humle	—	5	—
Bygnings tømmer og deslige	28	1	8
4 pattegrisse	2	—	—
Drikkepenge og levemaade	17	2	10
Adpartige og smaating	26	5	3
For den eiendoms tørveskier ieg i aar			
kiøbte paa Løvemose	70	—	—
Kryderier med kaffe og thee	15	2	12

	rd.	mk.	sk.
Adskillige andre indnu bekostede ting	24	2	2
<hr/> Summa udgift	562	5	10

/164/

Beretning og underretning

Om vor sædav[1] og fæavl, disses fremvæxt og afbenyttelse i aaret 1822.

Om sædavlings fremme	td.	skp.
----------------------	-----	------

Veeden. Denne var middelma[a]dig god, efter udsæden 3 4
avledes jgien 21 —
altsaa 6 fold af vor veede. Kiernen klar og foveret meget got.

Rugen. Denne var sterk til lod, men smaae og svag i kiernen og i skieppen
efter udsæden 6 4
avledes igien 23 3
altsaa 3½ fold af vor rug i aar.

Byget. Dette var kuns slapt især til lod efter udsæden 14 3
avlede vi jgien 69 7
altsaa 5 fold af byget.

Hauren. Denne var indnu daarligere, svang i kiernen og lit men ypperligt foer, efter udsæden 9 6

	td.	skp.		rd.	mk.	sk.
avledes vel omtrent altsaa jkkuns 3½ fold af hauren.	34	–	4 kalve lagt til dene somer og overfødt for det komende aar.			
<i>Erterne.</i> Denne avl blev indnu ligesaa slet som hauren, efter udsæden	4	1	<i>Faarene.</i> Med disse havde vi god lykke, vi solde 15 lam til	40	–	–
avledes igjen	8	–	2 lam lagde vi til i aar, den 4 aars gl. væder slagtedes, 12 faar, 2 lam, 2 vædre og 2 fremmede faar overfødtes igjen.			
altsaa 2 fold heraf.			<i>Sviinene.</i> Allerede de 4 sviin fra forige aar blev feedet og slagdet og hvis flæsk var 30 lpd. 4 grisse kiøbtes til tillæg for	2	–	–
<i>Vikkerne.</i> Disse blev endnu noget ringere ind ertene, efter udsæden heraf	3	4	som overfødtes til næste aars brug.			
avledes jgien	3	–	<i>Giæssene.</i> Med vore 3 giæs fik vi 11 stg. giæslinger, som alle brugdes i vor egen huusholdning og atter 4 stg. lagt til igjen.			
altsaa 1 fold her af.			<i>Hønsene.</i> Denne avl var jndskrenket. Vi kiøbte nogle pr. kyllinger for tillæg og der imod soldt nogle sneser eg og 8 stg. overfødtes jgien.			
<i>Kartoflerne.</i> Denne avl var god, der var udlagt	24	4	<i>Bierne.</i> Af disse solde vi biværk for	2	–	12
og avledes jgien omtrent	400	–	1 god sverm fik kuns med 4 oversatte stader og atter 2 stader sat til for os begge ieg og ug. PNS.			
altsaa 16 fold.						
<i>Hørrn.</i> Denne var daarlig over alt, men god til frøe, efter udsæden	–	3				
avledes jgien	–	6				
men kuns det halve, som kand behøves til vort fornødne brug af hør og blaar.						
<hr/>						
Om fæavlens fremme	rd.	mk.	sk.			
<hr/>						
<i>Bæsterne.</i> Med disse havdes intet misheld, 1 lille gl. hæst og 1 spæe føll solde vi i aar til	12	3	–			
et andet føll tilig født blev tillige med fior føllet og 6 arbeids bæster sat paa foer igjen.						
<i>Qvæget.</i> Med dette havde vi got held, der blev soldt qvæg for	99	3	–			
og 22 lpd. 8 pd. smør til	49	2	11			

Om hœ og kløver. Heraf avlede vi i aar en skiøn deel især til efter slet og en heel deel blandsæd, saa at vi i aar er got forsynet med saadan fovring, bedre ind nogen tid før.

/165/

Underretninger

Om vore tienneste og arbeids folk.

Deres navne og løn m.m.

Karlene. Denne var Lars Nielsen fra Drøsleberg, et afskyelig slet menneske, hvorfor ieg lod ham efter forlangende reise paa et halv aar med halv løn, 8 rd., og de halve klæder. En anden fra Gudom fik ieg jgien det sidste $\frac{1}{2}$ aar for den løn, som restet paa den ovenskrevne, nemlig i penge 8 rd. og de halve deel af 1. karls klæder.

Pigerne vare Kirsten Jens datter og Birte Maria *Christens* datter, deres løn var i penge for enhver af dem 3 rd., altsaa og for den anden 3 rd. og almindelig piges klæder for hver især.

Drengen Johan Knudsen, hans løn var i penge 4 rd. og almindelig drengs klæder, samt hat og skoe og træskoer.

Ogsaa Morten Jensen havde vi ogsaa endeel dage, deels som dagleier deels som haandværk, og herfor givet ham i penge 5 rd. 2 mk.

Til huusmendene. Morten Larsen 2 dage om ugen fra mai til mikkelsdag og herfor 1 td. rug, 1 td. byg, disse til p. 4 rd. 3 mk. og Lars Hansen 2 dage om ugen samme tid og herfor sæd, 2 td. byg, samme til penge 4 rd.

En dagleier Hans Hansen i 5 uger og herfor givet ham i penge 2 rd. 1 mk.

Foruden disse ere os giorte 60 høst og deslige arbeidsdage, der vare os forskyldte ved en og anden velvillighed i mod dem.

Beretning over

det vigtigste af hvad som er giort, bekostet og jndrettet ved vort sted i aaret 1822.

1. Byget 3 fag til de 12 fag huus, som blev byget forige aar nu 15 fag, den nordre lengde af min gaard nu en stor, god, rummelig og skøn lengde beqvemt indrettet for mit kreatur og sæd, hvor ved den sæd, som Gud giver mig lykke til at avle paa min lod, kand huses og berges reent og tørt.
2. Indrettet en svine gaar med dobbelt steengierde og heel brolægning samt af deelt i 2 aflukker med stægierde mit igiennem med dør og lukke for hver deel samt et fastsat svinetrug i hver deel med en skraaesat vandrende uden fra ind i hvert trug, et saare vigtig og nyttig arbeide.
3. Indrettet en reserve stald til 10 kreaturer, men som egenlig er meest bestemt for nogle styger fede qvæg, spæde kalve, lamme faar, spæde føll o.d.l. og som tillige beqvemt kand bruges til at have kartofler udi at fovre med.
4. Giort 2de nye leede med stolper og stiver samt oplukke fra fæhaven til julhøymarken og den store mark.
5. Kiøbt 4 frugt træer til udplantning i have, hvor der i øvrigt er anvendt en deel fornyet arbeide, samt kiøbt 100 unge aske, 20 birke, 2 fyrre og 10 granplanter til udplantning i det lille venge, der fra nu af allene skal være anvendt til en saadan lille skovplantning til min fornøjelse og min efter mands nytte.

6. Giort en nye julbør og jstandsats den gamle, nu begge gode.
7. Kiøbt en udvalt god hakelse eller som mand kalde skiere kniv./166/
8. I dette efteraar har ieg jgien begiønt at sætte en blandings møding, og det noget betydeligt, omtrent til en 3 td. land, saasom at nu det mengde fovring fra det fovrige aar 1820 var udbrugt, og de sidste 2 aars høst var ringe, saa maae nu blandings giødningen erstatte mangelen af forraad paa fover til giødning.
9. Ogsaa i dette efteraar har vi opgravet en heel deel vandrender i Fulemose, og her ved som og ved brakning i giødning saadet en deel rug, som denne muder jord er passende til, og saaledes har ieg nu snart opdyrket det meeste af denne udyktige jord paa dette store fladerum i denne mose og omkringliggende ligesaa udyktige engskrappe.
10. Snarre ind ieg havde vendet, troer ieg at naae maalet for mine bestræbelser med min jords bedre jnddeling og drift, nemlig til fuld væxeldrift, som i aar er allerede begiønt, og som i 7 til 8 aar først kommer til fuld gang paa den heele lod, men som ieg og alle fornuftvise landmænd troer at være den beste af den drift, man hidtil kiender.

Betragtninger

Over aarets gang i almindelighed og for os i særdeleshed.

Aaret 1822 var ligesom det foregaaende knapt og henhø-

rer til de mindre frugtbare, især var foraars sæden meget mislig og høe og kløver avlen meget ringe, men da regnen omsider kom vel for sildig for sønderlig nytte for sæden, men gav i aar som noget sielden en mengde efterslet baade af høe og kløver. Ieg avlede næsten ligesaa meget til efterslet som førsteslet, og havde det blevet et frugtbar aar, saa havde vi avlet en meget stor mengde god fovring ved den mengde kløver og staldfovrings deele, som var saadet og fredet til afslet. Vi avlede dog en skøn deel, noget af det meeste vi noget aar har avlet af sligt, men sædavlingen var jndskrenket, og dette foraarsagede hos os som hos andre pengemangel, der nu i saa mange paafølgende aars knaphed førte til det maal for den heele bundestand, en jndskrenket simpel, gammel, jevn forhold, opførsel og fremgangsmaade i det heele, der vel ogsaa best passer for vor stand, men som er en slet opmuntring for agerdyrkeren til at gaee frem i sit ikke uvigtige kald, og hvorfor mand sporer i almindelighed kuns liden fremgang, men snarere en ligegyldighed, og som snart kand føre til det gamle usle, dersom ikke det snart forandrer sig til det bedre, kand have skadelige følger for det heles vel.

Jeg og mit huus maae ikke jndnu klage over nogen mangel for noget som helst til mit og mines ophold og bekvemmeligheder. Vel er nu den liden samlede forraad af penge, som vi havde, forbrugt, men /167/ som ieg ogsaa havde i disse 2de aar forbrugt til ikke just nødvendig brug, da baade den forommelde lengdes ombyggelse og en deel flere bekostninger, samt ogsaa den i aar kiøbte tørvejord, alt kunne være blevet tilbage, naar der ei var evne dertil, men da det kunne bekostes uden skade, og ieg tillige er saa stor elsker af det at have alle mine ting i god stand meere ind af at have

henlagde penge, saa er alt saadant som oven nævnt bekostet. Vore fornødenheder bliver ogsaa stedse flere, børne floken voxer, huusholdningen er stor, alt kræver penge udgifter. Men indtægterne skulle ogsaa noget tiltage. En god besætning af kreatur, et got boe og avlsredskaber, et i god drift værende avlsbrug, som lover en god avling, en skøn have og lidt jndtægter af mit foderi bestilling, alt dette maae dog ogsaa kand raade bod paa slige pengeudgifter. En skilling haves dog indnu imellem henderne til haandbrug og noget over et 100 daler haves tilgode hos andre, der skjønt er ei saa let at faae, men som vel kommer engang, saa ieg har io ingen aarsag til at klage, og det saa meget mindre, som at hverken sygdom, sorig eller nogen siels bekiømring heller om

misheld eller misvækst er i aar falden i vor lod, hvorfor Gud skal være lovet og takket. Dog maae ieg ei forbigaae at nævne en slem fortredelighed, som møtte os i aar, dette nemlig, det slette menneske, vi havde som karl og drengen ikke bedre. De havde nær ved gjort mig med min kone vranten og kiedsommelig, da disse 2 slette mennesker i forening med hverandre tiente os til *uvillie* i steden for at tienne os til god villie, kort de vare 2 ret slette folk, der søgte tillige at dadle og fortale os alleveine hvad de kom, men ogsaa dette overvant vi vel, og langt bedre folk kom i deres sted. Min kone kom atter i aar i barsel seng og fødte en søn d. 15. novmbr. som blev kaldet *Hans* efter den forige lille, som døde jfior. /168/

Betragtninger for aaret 1823

Om udsæden paa vor mark og den efter samme jgien jndavlede sæd

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Saaet af veede	4	4
rug	4	6
byg	17	6
haure	8	1
erter	3	2
vikker	1	6
Tilsammen	40	1
Indvidere er saaet til sommer staldfovring 5 skp. rug, 2 td. 5 skp. haure, 1 td. erter og 4 skp. vikker, i alt 4 td. 6 skp.		
Lagt af kartofler	26	–
Saaet af hørfrøe	–	4 ^{1/2}
Kommen avleden var lagt	–	^{1/8}
Den indavlede sæd	td.	skp.
Herefter avlet af veede	34	7
rug	44	2
byg	86	2
haure	22	4
erter	7	1
viker	2	1
Tilsammen	197	1

Alt udsæden til somerstaldfovring var usel paa rugen nær, som var meget sterg.

Avlet i gien af kartofler	310	–
Og af hørfrøe	1	2
og megen god tav blev i den		
Kommen avlede vi i aar	–	4 ^{1/2}

Om sæd til huusholdnings brug	td.	skp.
Rug til brød	19	4
Byg til malt	6	–
til gryn	8	4
til kagemeel	1	2
til sigtem.	1	4
til pellegryn	–	2
Veede at sigte	–	2
Erter at koge	–	5
Kartofler at spise omtrent	12	–
Summa af sæd	37	7

Den 4. april begiønde ieg at pløie og til 20. mai tilsaaet noget byg og haure i Fulemose, nogen hør, bohvede og blandsæd til sommer staldfovring blev saaet af og til sidst i mai og i juni maaned.

Den 7. agust begiønde vi paa sædhøsten, og vi fik indhøstet til den 31. samme maaned.

Om yde sæd, foer og tørv	td.	skp.
Deine korn, byg	–	6
Herredsfodkorn, byg	–	1
haure	–	1

	td.	skp.		rd.	mk.	sk.
Til fattig sæd, rug	—	1 ^{1/2}	3 ^{1/2} skp. kommen	8	1	—
byg	—	3	1/2 ditto ditto	1	2	—
Smedeløn for dette aar, byg	1	—	Hæste ingen	—	—	—
haure	1	—	Qvæg	60	4	4
Tærskerens vinterløn, byg	3	4	18 lam	42	4	—
rug	—	2	18 lpd. 14 pd. smør	43	1	8
Til det ordinære fourase, haure	—	6 ^{3/4}	2 sneser eg	—	1	4
høe	6 lpd.	13 pd.	16 lpd. 15 pd. flæsk	21	1	—
halm	5 lpd.	12 pd.	2 td. haure	fragaar i andre ting		
Til skovfodgen, byg	—	1	2 td. kartofler	1	—	—
Degne gaas for 1822 og 23			Huder og skind	5	—	12
Degne fourase, høe	9 lpd.	—	Adpartige og smaaeting	29	3	11
halm	9 lpd.	—	Jndtægter som sognefod	18	—	13
og for degne tørv, kartofler	1	—	Mit bidrag fra det Kongelige Land-			
og smeden 1 læs tørv og degnens julerente 1 brød, 1 ost.			huusholdnings Sælskb. i <i>Kiøbenhavn</i>	60	—	—
Af sæd i alt	8	1	Summa indtægt	466	2	1

/169/

Vore penge indtægter samt ogsaa pengeudgifterne i aaret 1825

Indtægterne	rd.	mk.	sk.
28 td. 4 skp. veede	125	—	13
13 td. 4 skp. rug	39	3	—
30 td. 2 skp. byg	60	5	—
Hørfrøe	1	4	4
3 lpd. 6 pd. kløverfrøe	7	4	12

Udgifterne var 455 1 11
 Her var altsaa i dette aar en overbalanse af 11 — 6
 Den private gave til mit agerbrugs fremme er ikke her under indbegreben, naar denne var iberegnet, saa havde ieg en overbalanse af den summa 71 rd. 6 sk.

Udgifterne	rd.	mk.	sk.
De virkelige udgifter saasom			
Kongelige skatter	81	2	15
Herskabelige afgifter	54	2	7
Konge tiende	8	—	2
Præste tiende	28	—	12

	rd.	mk.	sk.
Skole og fattig penge	–	4	12
Individere			
Folkeløn og deslige arbejdspenge	31	4	–
Haandværks løn o.d.l.	31	–	8
4 ³ / ₄ skp. salt	3	4	2
13. skp. steenkull	3	–	14
4 lpd. 12 pd. jern	10	1	3
1 td. tiere	7	5	–
8 pd. sæve	1	2	11
9 pd. lys og tran	1	5	2
99 pottes brendeviin	20	4	10
Kryderier	14	4	15
Sild og fisk	4	5	12
Købte klædevarer	7	1	14
Offerpenge og brudegave	9	4	3
Træskoer	3	5	13
Støvler og skoe	8	1	8
Farveløn og stempeløn	5	3	4
Vævløn og syeløn	11	5	8
Bygnings tømmer o.d.l.	14	4	7
Rev, seler og grimmer	5	4	4
Pattegrisse at læge til	1	–	–
Mallepenge paa møllen	4	2	6
Vitte kalk	1	4	–
Drikkepenge og levemaade, cansion ²⁹ og bompunge m.m.	12	–	9
Egetræ i skoven	5	–	–
Adpartige og smaating	13	4	3
For 14 td. reent saabyg	45	2	–
<hr/> Suma ugift	<hr/> 455	<hr/> 1	<hr/> 11

	rd.	mk.	sk.
Kapitels købet for dette aar			
Rug	2	3	11
Byg	2	–	2
Haure	1	3	1

/170/

Betragtninger og oversigt

Om vor sædavl og fæavl, disses fremvæxt og afbenyttelse i aaret 1823.

Sædavls fremme	td.	skp.
<hr/> <i>Veede avlen.</i> Denne var i aar meget god efter udsæden som var aveledes igjen	4	4
altsaa næsten 8 fold og baade kjerne og halm sundt og got.	34	7
<i>Rugen.</i> Denne var overmaade god, efter dens udsæd som var jndavledes igjen	4	6
altsaa omtrent 9 fold og dog var den meste avlet i Fulemose.	44	2
<i>Byget.</i> Denne avl var daarlig, efter dens udsæd der var avledes ikkuns	17	6
altsaa omtrent 5 fold.	86	2
<i>Hauren.</i> Denne avl var ligeledes daarlig, der var saet og avledes igjen	8	1
	22	4

	td.	skp.
altsaa ikkuns knapt 3 fold, men 2 fold blev opfovret utærsket.		
<i>Erte avlen.</i> Denne var meget slet til væxt, efter dens udsæd som var	3	2
avledes igien	7	1
altsaa 2 fold, men 1 fold blev som hauren opfovret utærsket.		
<i>Vikkerne.</i> Disse var heel usle, efter udsæden her af	1	6
avledes igien	2	1
altsaa ikke stort mere ind der var saaet, men ogsaa noget opfovret utærsket.		
<i>Kartoflerne.</i> Denne avl var god, der var brugt til udlægning	26	—
og avlede igien efter samme	320	
altsaa omtrent 12 fold.		

Fæ avlingens fremme	rd.	mk.	sk.
---------------------	-----	-----	-----

Hæste avlen. Heraf havdes ingen indtægt i aar, men et uheld traf os med et vakkert fiorføll, der faldt paa en iisplet og slog den ene hofte ind saa den altid bliver en krøbling og satte atter 8 stk. paa stald jgien.

<i>Qvægavlen.</i> Denne var os saa nogenledes god, der soldes qvæg for i alt	60	4	4
og 18 lpd. 14 pd. smør til	43	1	8
2 kiør døde i aar, 5 kalve blev lagt til og 17 blev sat paa foer igien.			

	rd.	mk.	sk.
<i>Faareavlen.</i> Denne var god i aar, der avledes 22 lam, og hvoraf soldes 16 stg. til	34	4	—
og 2 beder soldes til	8	—	—
og 3 lam lagdes til og 16 stg. i alt sat paa foer igien.			
<i>Svinene.</i> Samme var os i aar god, af de 4 sviin, som blev fedet og slagtet solde vi 16. 1pd. 15 pd. flæsk til	21	1	—
foruden det fornødne for os selv til huusholdnings brug. 2 smaae grisse blev kiøbte at læge til for	1	—	—
<i>Gaaseavlen.</i> Denne var daarlig, med de 3 giæs og 1 gase fik vi 7 giæslinger, var alt som blev fedet og slagtet og 2 giæs og gase atter lagt til. Ender havde vi ingen af og hønsene havde vi ingen indtægter af i aar og af bierne ikke hellere.			

/171/

Efterretning over vore tienneste og arbeids folk

Disses navne og løn m.m.

2de karle havde vi i aar.

Den ene karl, som hed *Christian Arvidsen,* hans lønd var i

penge 15 rd. og almindelig karls klæder, samt fovret 1 faar om vinteren.

Den anden karl, som hed *Christian Nielsen*, hans løn i penge var ogsaa 15 rd. og almindelig karls klæder.

Ogsaa 2de piger havde vi.

Den eldste pige var *Kirsten Jens datter*, hendes løn i penge var 3 rd. og almindelig piges klæder.

Lille pigen var *Ane Sophie Lars datter*, hendes løn var endeel tillavede klædes stykker, offerpenge og saa videre.

Drengen hed *Lars Jensen*, hans løn var almindelig drengs klæder og saa videre.

Alle disse vare gode tienneste folk og 3 af dem fæstet vi at tienne os igien i det tilkommende aar 1824.

Vi holdt ingen husmand denne sommer eller punde-tærsker om vinteren, da vi havde 2 fyldelst karle, men nogle, skjønt ikke saa mange som vi har før haft af høst dage, giordes os om sommeren i sædhøsten og ved kartoffel høsten.

Betragtninger

over det vigtigste af det som er giort, bekostet og indrettet ved vort sted i aaret 1823.

Atter i dette aar foretog ieg en meget betydelig reparation paa vort sted, dette nemlig

1. Heele stuelengen ophævet og understeenedes 9 tommer høiere ind den før var efter at have heelt afklædt lengen undtagen taget alle baade ind og udvendige vægge og skorsteenspiben var nedtagen og maatte igien i stand sættes. Nye gulver blev lagde oven paa de gamle, stuerne omdeelttes, 2 nye bielker

Forstuekøkken fra Stenstrup i Lyngesogn. Når husmoderen lavede mad stod hun inde i selve den store åbne skorsten, hvor indfyring til bageovn, bilægger og gruekedel var koncentreret. Nat. Fot.

bleve indsatte, nyt loft over 2 fag i øverste stuen blev lagt, nye skillerum og døre bleve giorte og et stort arbeide havde mand ved alt dette og en ikke liden bekostning. I 4 uger var vi ude i en loe med vort heele huusvæsen. Jeg maatte kasere alle de forige stolpestenene og andre støre og fuldkomnere maatte isteden, saa den nu er ogsaa med samme rettet og staar nu got.

2. Giort en nye slagbenk, et smukt, nyttig og got stykke boskab i vort huus, og hvori vore 3 mindste børn haver et beqvemt og magelig natte leie.
3. Giort 2 nye stole med fiellebaand til jevnlig brug i daglig stuen. I øvrigt er intet særskilt arbeide foretaget andre steder paa marken eller i haven.

/172/

Betragtninger

over aarets gang i almindelighed og for os i særdeleshed.

Dette aar var atter et af de mindre frugtbare ved den meget tørre sommer det var, og som følge heraf blev sædavlningen ikke sterk, men desuagtet var sæden dog kun i en lav priis, da vore kornvarer ikke søgtes begierlig i udlandet, og af des aarsag vedblev landmandens stilling at være svag, da ogsaa kreaturet og suleva-

terne ogsaa vare i lave priser, men nu ere vi jgien snart atter bleve tilvante med saadan simpelt væsen, og da føles trangen ei saa byrdefuldt som strax efter krigen, da mand var vant til overflod.

Jeg for mit vedkommende havde indnu ikke aarsag at klage over mangel paa noget i nogen maade. Gud lod mig ved flid og en forstandig anvendelse med mine næringsdele nyde alt fornødent for mig og mine. Vel var for endeel mit lidet forraad udtømmet, men dog ikke gandske, og ieg har io nu ogsaa i mange aar giort en heel deel adpartige og ikke saa faac eller smaae bekostninger i og ved gaarden især.

Min avling var i aar midelmaadig, som kand sees af ovenstaaende, og min fæeavl var omtrent ligedan, dog noget bedre, altsaa ingen misvæxt og intet misheld og heller ingen sydom eller anden betydelig modgang eller sorrigs stød ramte mig eller mit huus, og hvorfor skulle ieg da vel klage, skulle da mit hierte ikke glæde sig, og skulle da min pen og min tunge her ikke skildre det meget gode, Gud lof mig i aarets mange dage nyde, io Gud min himmelske fader gav mig meget got og gjorde mig vel, og derfor tilsigter ieg ham her min tak, kunne ieg kun ved en god vandel gjøre mig værdig til hans velbehag, dertil vil ieg stedse med iver og alvorlighed stræbe. Giv mig hertil din naade, gode fader, saa vandrer ieg nu og i fremtiden tryg og rolig min livets vei, og naar da min livets aften kommer, skuer ieg med glæde og frimodighed dens komme imøde. /173/

Aarets betragtninger 1824

Først om udsæden paa vor mark og den efter samme indavlede

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Saaet af veede	4	—
rug	6	—
byg	10	7
haure	6	6
erter	5	·5
vikker	1	3
bohvede	—	2
hør	—	5
kommen	—	$\frac{3}{8}$
kartofler	38	—
Saaet af blandsæd til grøn fover, 3 td. haure, 7 skp. erter og 5 skp. viker	4	4
Raigræs	4	lpd.
Sæd in summa	39	3
Den jgien indavlede sæd	td.	skp.
Avlet af veede	32	—
rug	35	5
byg	52	3
haure	26	3
erter	6	2
vikker	—	$7\frac{1}{2}$
bohvede	1	4
hørfrø	—	4

kommen	—	4 $\frac{1}{2}$
kartofler	280	—
raigræs	2	2
Og 3 læs raigræs høe, 3 læs grønfovers høe foruden en deel grønt sommerstaldfovring		

Sæd in summa 155 —

Kapitels købet
Rug 2 rd. 1 mk. 5 sk.
Byg 1 rd. 5 mk. 2 sk.
Haure 1 rd. 2 mk. 8 sk.

Om sæd til huusholdningen	td.	skp.
Rug til brød	21	1
Byg til malt	6	—
gryn	4	5
kagemeel	2	3
sigtemeel	1	2
Bohvede pellegryn	—	3
Veede at sige	—	4
Erter at spise koge og spise kartofler i det heele aaret omtrent	12	—
Sæd in summa	36	7

Den 4. april begiønde ieg i dette foraar at pløie og den 26. mai fik vi tilsaaet. Den 31. juli begiønde vi paa sædhøsten, og den 30. agust fik vi tilsi[dst] indhøsten.

Ydesæd, foer og tørv	lpd.	td.	skp.
Byg til degnekorn		–	6
Rug } til fattigsæd		–	1 ¹ / ₂
Byg } til herredsfodgen		–	3
Byg } til herredsfodgen		–	1
Haure } til herredsfodgen		–	1
Byg } til smedeløn		1	–
Haure } til smedeløn		1	–
Byg til huusmandens løn		3	–
4 dage om ugen i sommer			
Byg } til tærskemanden, punde-		1	6
rug } skieppe om vinteren		–	5
veede } skieppe om vinteren		1	–
Skovfodgen byg		–	1
1 brandlidt mand byg		–	1
Haure til den almindelige fourase			7
Tilsammen		11	¹ / ₂
Sæden anslaaet til penge 21 rd.			
Høe 16 lpd.			
Halm 15 lpd.			
Tørv 2 læs			

/174/

Beregninger

over mine penge indtægter og over penge udgifter 1824.

Penge jndtægterne	rd.	mk.	sk.
Veede 9 td. til	34	4	–
Rug 5 td. til	10	–	–
Byg 31 td. til	57	–	–
Erter ingen	–	–	–
Kommen 4 skp.	11	1	8
Hørfrøe ittet	–	–	–
Hæste, 1 hoppe	30	–	–
qvæg 4 stg.	73	4	–
Lam 17 stg.	37	5	–
Smør 12 lpd. 4 pd.	33	–	4
Eg, 5 sneese	–	3	12
Flæsk ittet	–	–	–
Kyllinger 4 par	–	5	–
Indtægter som sogne og bunnefoged	21	4	9
Huder og skind	–	2	3
Adpartige smaating	–	1	–
Vævleie for 2 væve	3	4	–
Kakkelovns leie	1	–	–
Kartofler 13 td. 6 skp.	9	1	–
Summa indtægt	325	–	4
Og summa udgift	368	2	9
Underbalanse af	42	4	5

	rd.	mk.	sk.
Den private gave af mig skienket af det Kongelige Landhuusholdnings Selskab til mit agerbrugs fremme er ikke indbegreben blandt indtægterne som uvedkommende.	60	–	–
<hr/>			
Penge udgifterne	rd.	mk.	sk.
<hr/>			
De virkelige udgifter			
Kongelige skatter	71	5	8
Herskabelige afgifter	50	–	1
Kongetienden	7	1	14
Præstetienden	22	1	3
Skole og fattigpenge	1	–	10
Folkeløn og arbejdspenge og haandverks løn som julmand, sneker, sauskier, tækemand, væver, skræder	25	5	5
4 skp. salt kostet	1	4	8
8 pd. sæve	1	2	8
3 lpd. 11 pd. jern, søm m.m.	5	3	13
9 skp. steenkull	2	2	6
Tiere ingen	–	–	–
8 linier rev	6	5	12
Seletøi og grimmer	10	1	8
104 pottes brendeviin	18	3	9
Kryderier for	13	3	–
Offerpeng	2	–	9
Brudegave	3	3	–
Mallepenge	3	2	14
Farve og stampeløn	–	–	–

	rd.	mk.	sk.
Lys og tran	3	1	2
Kiød, sild og fisk	8	–	12
6 skp. kalk til vitning	1	1	8
21 par træskoer	3	4	12
Støvler og skoe, hatte og huer	6	5	–
Købte klædevarer	5	3	13
Bygnings tømmer	5	3	9
Egetræer i skoven	2	–	–
4 pattegrisse at læge til	–	–	–
Alle øvrige adpartige ting	29	5	–
<i>Comsion</i> , bompeng samt levemaade og drikepenge	16	3	3
Smaaeting	5	2	6
<hr/>			
Summa udgift	368	2	9
<hr/>			

/175/

Oversigt og beretning

om vor sædavl og fæe avl, disses fremvæxt og afbenyttelse 1824, begge slags som vore hoved nærings produkter for os som bønderfolk.

Sædavlens fremvæxt	td.	skp.
--------------------	-----	------

Veedeavl. Denne var i aar meget god, efter dens udsæd, som var

	4	–
avledes igjen	32	–

altsaa omtrent 8 fold og kiernen og fover sundt og god.

	td.	skp.
<i>Rug avlen.</i> Denne var og meget god, efter dens udsæd	6	—
avledes jgien	35	5
altsaa 6 fold og dog var det meste saact i Fulemose.		
<i>Byget.</i> Dette blev i aar got, efter dets udsæd som var	10	7
avledes igien	52	3
det var altsaa 5 ¹ / ₂ fold.		
<i>Hauren.</i> Denne var meget god, efter dens udsæd	6	6
avledes igien	26	3
altsaa 4 fold.		
<i>Erterne.</i> Disse var maadelige, der var saact og avledes igien	5	5
som blev et fold.	6	2
<i>Vikke avlen.</i> Denne var usel i aar, efter dens udsæd	1	3
avledes jgien	—	7
altsaa ikkuns ² / ₃ fold.		
<i>Bohvedeavlen.</i> Der var saact	—	2
og vi avlede igien	1	4
<i>Kartofelavlen.</i> Denne var daarlig, der var udlagt	38	—
hvorefter vi jgien avlede	280	—

Fæcavlens fremme	rd.	mk.	sk.
------------------	-----	-----	-----

Bæsterne. Jeg solde i aar 1 ungt bæst i 5 aar som kostet 30 — —
 2 sildig føtte føll fik vi imod mit ønske, som blev sat paa fovr, disse 2 og 2 plage og 5 arbejds bæster sat paa fovr.
Qvæget. Der soldes 4 høveder til 73 4 —

	rd.	mk.	sk.
der alle bleve feedede med k.tf., og der soldes 12 lpd. 4 pd. smør til	33	—	—
men alle vore kalve, som vi ville lægge til døde, vi købte 3 kalve at læge til kostet	1	3	—
og 2 af eget tillæg, disse 5 og 5 fior kalve, 2 qvier og 5 kiør i alt 17 blev sat paa fovr.			
<i>Faarene.</i> Der soltes 17 lam, der kostet 2 faar blev slagtet til vort eget forbrug af de gamlste, ingen lam lagt til i aar. Der sattes 13 stg. paa fovr igien foruden karlens og smedens faar, i alt 15.	37	5	—
<i>Svinene.</i> Jeg købte 4 pattegrise at læge til der kostede	4	—	—
og det en fiorsvien, døde, var aldtid en vantrevling, et slemt tab, den anden galt blev slagtet, som var god og de 2 ældste grise blev ogsaa omsider fedet og slagtet.			
<i>Giæsene.</i> 7 giæslinger var dette aars grøde, 15 blev købt til	10	—	—
hvor af soltes 8 skrov til	5	—	—
de øvrige til eget brug. 1 ung gaas og 1 ung gase og den ene gamle gaas lagt til igien. Hønsene gav ingen jndtægt og bierne ikke heller.			

/176/

Beretning

om vore tienneste og arbejds folk i dette aar 1824.

Disses navne, klæder og løn i penge m.m.

Karlen var *Christian Arvidsen*, som tjente os forige aar,

hans løn i penge var 15 rd. og et faar fovret og græset samt almindelig karls klæder, der er 8 alen valmen, 1 hør og 1 blaar læreds skiorte, hørlæred til lange buxer, 1 pr. strømper og 1 pr. strømpe føder og 1 pr. vanter og fæstepenge 2 rd.

Drengen var den forige *Lars Jensen*, hans løn var følgende, 1 pr. støvler, 1 lommeløklæde, 2 skiorter, 1 hør og 1 blaarlæreds, 1 pr. blaae valmens buxer, 1 blaae væst, 1 pr. strømper og 1 pr. strømpeføder. 1 pr. blaarlæreds buxer, 1 pr. vanter, alt tillavet og de træskoer, hand slider, samt offerpenge, fattig og fæstepenge 4 mk.

Pigen var *Birthe Maria Christens datter* som før i mange aar har tient os, hendes løn i penge var 4 rd. og almindelige klæder a 8 alen valmen, 6 alen hør og 8 alen blaarlæred, 1 hue med baand, 1 pd. uld til strømper og vanter, 1 uldstrivret forklæde, 1 pr. skoe, de træskoer hun slider og i fæstepenge 1 mk.

Lille pigen var den forige *Ane Sophie Lars datter*, hendes løn var 1 hue, 1 korsklæde, 1 lommeløklæde, 1 uldstrivret foreklæde, 1 hør og 1 blaarlæreds serke, 1 skiørt og 1 trøye, 1 pr. strømper og 1 pr. strømpeføder, 1 pr. skov og de fornødne træskoer alt tillavet samt offerpenge, fattig og fæstepenge 4 mk.

Huusmanden var *Morten Larsen*, hans løn var for 5 dage om ugen om vinteren og 4 dage om ugen om sommeren for den løn a 7 td. 4 skp. byg, der kand anslaaes til den sum af penge, 12 rd. 4 mk.

Indvidere havde vi i denne sommer følgende høstfolk og arbejdsdage i sædhøsten og ved kartoffelhøsten i alt 42 dage.

/177/

En kort oversigt

Over det som er giort, bekostet og indrettet ved gaarden i mark og have og saavidere i aaret 1824, nemlig

Indnu i aar foretoges et betydeligt arbeide, som var os indnu manglende, dette nemlig, 1 brønd, da den forige havde nu i disse foregaaende aar siden 1818 for det meste været tør bestandig, saa det var os magtpaaliggende at faae 1 nye brønd. Vi tog nu stenene op af den gamle paa den nederste ringel nær og fylde hullet jgien med tilkiørt jord.

Vi grov da 1 nye i krogen ved steedørene og var saa heldig at træffe en god aare paa $9\frac{1}{2}$ alens dybde, der gav saaledes vand, at vi maatte med et hæve op med gravningen, at den satte os den første nat 3 alen vand i dette store rum. Ieg maatte nu søge *Slagelse* for at faae en brøndsætter med et got brøndredskab for baade at faae dette meget vand ophidset af brønden, som vi ei kunne ved egen hielp og med vore redskaber faae af og for at sætte i det mindste nogle alen forneden, som ieg og fik en dyktig mand hertil. Vandet blev paa en kort tid opragt uagtet aarens sterke gang, og hand satte derpaa de 3 nederste første alen, imens at ieg var stedse nede hos ham, og siden satte ieg selv det øvrige af brønden ved hielp af vore egne folk. Et helt nyt brønværk blev giort og sat over den og axel og drag isteden for vind³⁰ blev lavet til at trække vand op med.

Steenene og den gamle brønd forslog ei tilmere ind den halve deel af den nye, ieg lod derfor en stor deel svære steen skyde, opgrave og hiemkøre fra min nabo

unge Peder Niensens lod til den øvrige deel af brønden og alle de svære og upasseligste stene blev sat i et stykke steengierde for den væsten side for fæhaven, 12 faune langt foruden nogle særdeles smukke store og gode stene, der bleve satte op ved ledene i fæhaven og ved haveledet.

I denne sommer lod vi farve og male alle vinduer og døre ud og jndvendig, samt det meste boskab i stuerne tillige med nogle nye dørgeregter som blev gjort paa denne tid, og 1 bielke blev lagt paa loftet tvers over den foreste stue med skruebolte igiennem til styrke for de andre bielker.

/178/

Betragtning

over aarets gang i almindelighed og for mig i særdeleshed, det mig og mit huus vedkommende i aaret 1824.

Dette aar, som mere nærmede sig de tøre og magre ind de rige og frugtbare aar, var indnu et knapt aar for den danske bunde og det danske folk i det heele, da priserne paa alle bundens sælge varer af sæd, kreatur og sulevarer vedblev at være lave og paa alle hans kiøbevarer var priserne derimod indnu temmelig høie, skatter og afgifter og tiender var ogsaa indnu betydelig store, og da i forening hermed en stor deel af vaarsæden med kløver, grøn fover, kartofelavlen og græsningen i denne farlige tøre sommer groede svagt til, saa fremskiøndedes her ved saa meget mere landmandens svage stilling.

Jeg for min deel maac og bør ikke klage, ved flid og god anvendelse af mine næringsdele lod Gud mig nyde livets gode ophold uden mangel. Mine næringsdele i aar var følgende, min vecde avl var meget god, rugen middelmaadig, byget got, hauren ligesaa, erterne maa-delig, vikkerne usel, hørren simpel, kartoffelavlen meget ringe, høg, kløver, grønfoer og græsning ligesaa. Af bæsterne havdes nogen jndtægt, af qvæg og smør god, af faar og lam nogen, af sviinene misheld, af giæssene ligesaa, høns og bier ingen. Haveproducterne kom dog got frem, kaaalurter og røder til alt eget fornødent brug, nogen træfrugte især pærer avlede vi og nogle skp. kommen til at sælge. Paa denne sidste avl, som ieg for tiden anseer fordeelagtig, har ieg i nogle aar gjort mig megen umage for at dyrke til mere fuldkommenhed, men veirliget har været ugunstig, og ieg er ingen vei kommen hermed til betydenhed ind nu.

Nu aaret mange dage hengled for mig og mine uden sorig, trang eller nogen modgang. Gud lod mig nyde livet i sundhed og fred med glæde og tilfredshed i min stand og stilling i forening med gode tienneste folk, en troe og kierlig ægteven og mine kiere børn, der nu opvoxer til min glæde og bistand allerede forsøder, og letter de mig byrderne, og ieg haaber og forventer i fremtiden i dem at have en alderdoms hielp og trøst. Gud du allene ved om ieg skal blive skuffet i denne min forventning, eller at ieg maatte være saa lykkelig ogsaa at nyde dette livets gode, i miller tid henlever ieg i haabet og vil imillertid forberede mig og dem hertil, det ieg formaar. /179/

Betragtninger for aaret 1825

Først om udsæden paa vor mark og den efter samme indavlede saaledes som den efter foreløbige optegnelser findes anførte

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Saaet af veede	5	2
af rug	5	6
af byg	14	5
af haure	10	2
af erter	2	7
af vikker	–	5
af bohvede	–	3 ¹ / ₂
af hørfrøe	–	6
af kartofler	49	–
af komen	–	¹ / ₁₆
Af sæd in summa	39	6 ¹ / ₂
Den jndavlede sæd	td.	skp.
Avlet af veede	31	–
af rug	36	5
af byg	79	4
af haure	42	4
af erter	7	2
af vikker	–	4
af bohvede	1	5
af hørfrø	–	³ / ₄
af kartofler	450	–

af kommen	td.	skp.
	1	1
Af sæd in summa	199	–
Sæd til huusholdningen	td.	skp.
Rug til brød	20	1
Byg til malt	9	–
Byg til gryn	8	–
Byg til kagemeel	2	4
Byg til fient meel	–	6
Byg til pellegryn	–	–
Bohvede til gryn	1	–
Veede til julekage	–	6
Erter at koge	–	6
Kartofler at spise	12	–
Sæd in summa	42	7
Den 4. april begiønde ieg i dette foraar at pløie og den 22. mai tilsaaet.		
Den 4. agust begiønde ieg at meie og d. 30. s.m. fik vi indhøstet.		
Yde sæd, foer og tørv m.m.	td.	skp.
Byg til degnekorn	–	6
Rug } til fattigkorn	–	2
Byg } til fattigkorn	–	3 ¹ / ₂
Byg } til herredsfogen	–	1
Haure } til herredsfogen	–	1

	td.	skp.
Rug } til smede løn	1	—
Byg } til smede løn	1	—
Byg til huusmandens somer løn for 4 dage om ugen	4	—
Veede	—	—
Rug } til pundetærskeren om	—	7
Byg } vinteren	2	—
Haure }	—	2
Røgteren { rug	—	4
{ byg	1	1
Skovfodgen	—	2
1 brandlidt, byg	—	1
Det almindelige fourrase haure og høe 7 lpd., halm 6 lpd.	—	7
<hr/> Sæd in summa	13	5

/180/

Oversigt og beregninger

For vore penge indtægter og penge udgifter i aarets løb 1825, saaledes som samme efter foreløbige optegnelser ere faldne.

Penge indtægterne	rd.	mk.	sk.
22 td. 6 skp. hvede	90	1	4
14 td. 2 skp. rug	33	2	—
12 td. 4 skp. byg	22	2	4
5 td. 5 skp. haure	8	—	14
48 td. — skp. kartofler	24	5	—

	rd.	mk.	sk.
1 td. 1 skp. kommen	12	2	4
— td. 1/2 skp. senop	—	3	8
En hest	22	—	—
4 fedeqvæg	74	—	—
10 sommer lam	22	—	8
1 u[n]gsvien	8	—	—
5 fede gaaseskrov	2	5	—
10 lpd. 7 pd. smør	37	4	7
2 1/2 snes høense eg	—	2	10
1 lpd. 10 pd. kløverfrøe	4	2	—
300 pennefiere	—	1	14
3/4 pd. svine bøster	—	3	—
1 væv leie	2	—	—
1 kakelovnsleie	1	—	—
Noget gamelt egetømmer	9	3	—
Huder og skind	3	1	—
Indtægter som fodge	22	2	5
Smaae ting	1	4	6

Jndtægt summa	403	5	2
---------------	-----	---	---

Udgift summa	336	3	4
--------------	-----	---	---

Overbalanse summa	67	2	14
-------------------	----	---	----

Og min prisgave fra det Kongelige Landhuusholdnings Selskab	60	—	—
--	----	---	---

Penge udgifterne	rd.	mk.	sk.
------------------	-----	-----	-----

De kongelige skatter	71	5	5
Herskabelige afgift	56	—	12

	rd.	mk.	sk.
Konge tiende	8	2	13
Præste tiende	19	4	8
Skole og fattigpenge	–	1	8
Folkeløn og dagleie	28	4	3
Haandværks løn	19	2	15
Salt 5 ¹ / ₂ skp.	3	4	6
Sæve 10 pd.	1	3	6
Jern 6 lpd. 12 pd.	10	2	8
Søm 250	1	2	12
Steenkull 1 td.	2	–	–
Lys og tran	2	3	9
Sild og fisk	8	2	5
Brendeviin 125 pot.	20	2	1
Kryderier	11	–	1
Rev, seler og grimer	3	–	8
Tækegarn	2	3	8
Støvler og skoe	10	1	–
Træskoer	2	4	10
Kiøbte klædevarer	4	3	6
Malepenge	3	1	8
Offerpenge	2	1	15
Brudegave	3	–	–
Tobak	–	1	15
Kalk til vitning	2	–	–
Egetræer	7	1	–
Aviishold	2	–	–
Flere adpartige dele	10	3	–
Drikepenge o.s.v.	11	3	6
Smaaeting	5	1	8
<hr/> Summa	<hr/> 336	<hr/> 3	<hr/> 4

	rd.	mk.	sk.
Kapitels kiøbet			
Rug	2	4	3
Byg	2	–	12
Haure	1	3	2

/181/

Betragtninger

Over vor sædavl og fæavl, disses fremvæxt og afbenyttelse i mere eller mindre gavnlig held for os i aaret 1825.

	td.	skp.
<hr/> Om sædavlingen		
<hr/> <i>Hvede avlen.</i> Efter udsæden som var avledes igien	5	2
altsaa omtrent 6 fold.	29	3
<i>Rugen.</i> Udsæden var hvorefter avledes	5	6
altsaa omtrent 7 fold.	36	5
<i>Byget.</i> Udsæden var hvorefter avledes	14	5
altsaa lidt over 5 fold.	77	–
Halv 2 og halv 6 radet, men det 2 radet gav 8 ¹ / ₂ fold og det 6 radet 2 ¹ / ₂ fold.		
<i>Hauren.</i> Udsæden var hvorefter avledes	10	2
altsaa 4 fold.	42	4
<i>Bælle sæden.</i> Denne var usel, udsæden af erter var indavlingen var	2	7
altsaa 3 fold.	7	2

Udsæden af viker var indavlingen var neppe 1 fold.	td.	skp.	
	–	5	
<i>Bohvede.</i> Udsæden var hvorefter avledes altsaa 4 fold.	–	3 ¹ / ₂	
	1	5	
<i>Kartofler.</i> Udlægningen var hvorefter avledes altsaa 9 fold.	49	–	
	450	–	
Hør avlen var god og komen avlen ligesaa.			

Fæavlingens fremgang	rd.	mk.	sk.
<i>Bæsterne.</i> Af disse soldt 1 hæst 6 arbeids bæster og 2 fior føll blev sat paa stald for det kommende aar 1826.	22	–	–
<i>Qvæget.</i> 4 fede kiør blev soldt og smør soltes for 1 koe vantrivedes og døde, 3 kalve lagdes til i aar og 18 stg. i alt blev sat paa stald igien.	74	–	–
	37	4	–
<i>Faarene.</i> Endeel af disse løb over, vi avlede 14 lam, hvor af 1 døde, 10 blev soldt til og 3 lagdes til tillige med 11 faar, i alt 14 stg.	22	–	–
<i>Svinene.</i> Et ungsvin soldes 3 slagtedes til eget huusbrug og 5 grisse lagt til igien.	8	–	–
<i>Giæssene.</i> Med 2 giæs og 1 gase havde			

vi ikkun 6 giæslinger til nytte og de 3 gl. atter lagt til.

Høns og bier. Af hønsene havdes neppe det fornødne til eget forbrug og af bierne heller slet intet, 1 sverm fik vi af det ene stade og begge blev sat til igien.

/182/

Betragtninger

over vore ticnneste og arbeidsfolk.

Disses navne og løn m.m.

Karlene. Denne var *Christian Arvid* fra novb. til mai, da han saa kom i krigstiennesten. Fra mai til novb. havde vi 1 karl, *Hans Andersen*, deres løn var som almindelig karls klæder og løn, 16 rd.

Pigerne. Disse vare først vor forige pige *Birthe Maria Christens datter*, hendes løn var 4 rd. og almindelig piges klæd. Lille pige var *Kirsten Niels datter*, som tiente os fra paaske til Mikels dag, hendes løn var nogle klædes stg. *Jsteden for dreng* havde vi om vinteren fra novb. til mai hm. Morten Larsen, hans løn var 1 skp. sæd om ugen af halv rug og halv byg i alt 3 td. 2 skp.

Til pundetærsker om vinteren og hm. om somer havde vi *Jens Nielsen* hvis løn var i sæd pundeskp. om vinteren, i alt 3 td. 5 skp. rug og byg og 4 td. byg for 4 dage om ugen om sommeren i alt 7 td. 5 skp.

Herforuden havdes endeel høst og arbeids dage som i sædhøsten ved hør og kartofel arbeide.

Oversigt for

det vigtigste af hvad som er bekostet og indrettet for os i aaret 1825.

En nye skavseng med beslag lod ieg giøre og anstryge til brug i vor øverste stue, et nye modens skønt styge. Et mindre ege bord med skuffe og anstryget blev giort ogsaa til brug i øverste stuen. Et nyt og ypperlig salte kar med sverre jernbaand blev giort, som noget varig og beqvemt, da det med lov over kand tillige tienne som et bord i spisekameret.

En nye halv korntønde med hanke og jernbaand blev giort, et beqvemt og got stykke til jevnlig brug.

Endelig foretog ieg mig i aar et stort broe læger arbeide i min gaard hele fortoget for stuelengen 5 alen ud i gaarden og kiøre linnien lige for porten $4\frac{1}{2}$ alen bredt og alt 30 alen langt blev opbrudt, grunden omdanet og planeret og heele dette store stykke steenbroe paa nye omlagt alt i rader efter snorette linnier, stenene sorteret efter deres størrelse hvert slags i sin rad, som ieg selv altsammen lagde og fik udført efter ønske.

/183/

Betragtninger

over aarets gang i almindelighed og for os i særdeleshed.

Dette aar var et efter mange foregaaende mislige et saa nogenlunde got aar fornemmelig var den langstraaede sæd som hovedsæden almindelig god, men da somer veirliget var temmelig tørt, saa aaret nermede sig mere de tøre ind vaade aaringer, saa var som følge heraf bælle sæden, grønfoeret til sommerstaldfovring og græsningen meget simpel samt høravlen, men høe og kløveravlen var almindelig god. Men priserne paa alle en bundes sælgevarer, især sædpriserne holdt sig temmelig lave, og af des aarsag kunne landmandens kaar ei lettelig bedre sig til nogen betydenhed, uagtet dette var det beste aar siden 1817.

Indnu maae jeg som forhen erkiende, at ingen nød, trang eller mangel faldt i min lod. Ieg havde alt til rundelig god nødtørft i alle maader, og sorg og sydom var bort fiernet fra min bolig, og dette forenet med et enig og kierlig egteskab, vakre sunde og haabefulde børn, der opvoxer til min glæde og trøst, og gode tjeneste folk forøgede denne min lykkelige stilling, og dette saa meget meere, som Gud vor himmelske fader lod mig nyde og gav mig at føle nydelsen af disse hans jordiske goder, som han lader sine børn nyde her i livet, for hvilket ieg i hiertets ymyghed yder ham min tillidsfulde tak med forhaabning at maatte beholde til mit lives ende.

Mine nærings dele var følgende, først sædavlen. Hveden var god, rugen ligesaa, bygget midelmaadig, hauren simpel, erterne ringe og vikkerne ussel, høe og kløver midelmaadig grønfoeret ringe, men kartoffel a[v]len god og vor høravl som noget særdeles meget god, have producterne gode rundelig til eget forbrug, ogsaa af humle, og nogle træfrugter især ebler, men af

komen avledes 9 skp. som gav en god plokkeskilling.
/184/

Af fæavlens var qvæget det betydeligste, af bæsterne soldes 1 halv gammel hest, men af qvæget soldes 4 fede kiør og 1 betydelig deel smør, af faarene soldes ikkuns 10 lam, og af svinene soldes et ungsviin, gaaseavlens mislykedes, høns, kyllinger og eg gav intet og bierne ikke heller. Lidt, men intet betydelig var mine foderindtægter. Altsaa sees tydelig her af, at mine næring

indkomster ikke just var heldige, men at ieg i aar havde overbalanse af mine indtægter mod udgifterne kom deraf, at intet betydelig blev bekostet i aar, hverken bygning, vogntøi eller andre avls redskaber. Nogle boskabs stykker, men ikke meget bekostelige, blev giort.

Min kone kom atter i aar i barselseng og fødte os atter en søn ved navn Lars, som blev født den 23. mai d.a. /185/

Hoved beregning for aaret 1826

Først om udsæden paa vor mark og den efter samme jndavlede sæd alt efter foreløbige optegnelser

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Saaet af hvede	3	3
af rug	4	—
af byg	15	1
af haure	7	—
af erter	4	—
af vikker	—	6
af bohvede	—	2
af hørfrø	—	4 ^{1/2}
Lagt af kartofler	40	—
af blandsæd	8	—
af kommen	—	1/16
Sæd in summa	42	4
Den jndavlede sæd	td.	skp.
Avlet af hvede	22	4
af rug	27	—
af byg	63	—
af haure	30	—
af erter	4	—
af vikker	—	4
af bohvede	1	4
Usel grøde af hørfrø	—	3 ^{1/2}
af kartofler	216	—

[Blandsæd] simpel grøde, alt til vinter fovring	td.	skp.
af kommen	1	1 ^{1/16}
Sæd in summa	148	4
Sæd til huusholdning	td.	skp.
Rug til brød	22	—
Hvede til fient meel	—	2
Byg til malt	8	—
Byg til gryn	5	4
Byg til kage meel	2	4
Byg til sigtmeel	1	—
Bohvede til gryn	—	6
Erter at koge	—	6
Kartofler at spise	12	—
Sæd in summa	40	6
D. 20. juli begiøntes sædhøsten og den 10. agust indhøstet.		
Yde sæd, foer og tørv	td.	skp.
Deinekorn, byg	—	6
Fattig sæd, rug	—	2
byg	—	3 ^{1/2}
Sæd til herredsfodgen, byg	—	1
haure	—	1
Smede løn i sæd, rug	1	—
byg	1	—

	td.	skp.
Deine fourase, høe	9 lpd.	
halm	9 lpd.	
Sommerløn af sæd, byg	5	–
Almindelig fourase, haure	1	2
høe	9 lpd.	11 pd.
halm	8 lpd.	6 p.
Til skov fodgen, byg	–	2
Deine tørv, 1 læs		
Smede tørv, 1 læs		
<hr/>		
Sæd in summa	10	2
<hr/>		

/186/

Oversigt og beregning

af vore penge indtægter og udgifter i aaret 1826, regnet fra 1ste mai dette aar til datto i det komende 1827.

Indtægterne	rd.	mk.	sk.
Solt 22 td. hvede til	98	1	–
1 td. 4 skp. rug	6	4	8
22 td. 1 skp. byg	75	1	4
1 td. 1 skp. kommen	13	1	11
15 td. 6 skp. kartofler	17	–	–
Ingen heste	–	–	–
5 fede qvæg høveder	90	3	–
13 somer lam	34	1	–
3 magre sviin	22	–	–
10 fede gaaseskrov	5	–	–

	rd.	mk.	sk.
7 lpd. 10 pd. smør	20	3	7
1 snees eg	–	–	12
7 lpd. 4 pd. flæsk	9	4	–
Pennefiere	–	1	8
3 huder og skind	–	2	10
Indtægter som fodge	32	4	–
Smaaeting	1	2	12
1 kakkelovns leie	1	–	–
1 væv leie	1	4	–

Summa indtægt	429	5	8
---------------	-----	---	---

Udgifterne vare	506	3	3
-----------------	-----	---	---

Altsaa haves underbalanse	76	3	11
---------------------------	----	---	----

Kapitels kiøbet i aar

Rug	5	4	4
Byg	5	1	3
Haure	4	–	14

Udgifterne	rd.	mk.	sk.
------------	-----	-----	-----

De virkelige afgifter,			
saasom de kongel. skatter	71	1	–
De herskabel. afgift.	132	1	15
Konge tienden	21	3	10
Præste tienden	29	3	–
Skole og fattig penge	–	4	–
11 lpd. 14 pd. jern til	17	2	–
og 250 søm	1	1	–
2 td. 1 skp. steenkull	3	–	6

	rd.	mk.	sk.
1 td. tiere	7	3	–
1 foustasie steenkalk	1	5	–
Rev, seletøj og grimer	4	–	5
6½ skp. salt	4	2	–
7 pd. sæve	1	5	–
5 pd. lys og tran, 2 potter	1	4	4
Støvler og skoe	8	5	9
21 par træskoer	3	3	12
108 potter brendevin	23	2	2
Kryderier til	10	2	5
Sild, kiød og tørfisk	6	4	4
Bygnings tømmer og bræder, samt træe m.m.	39	1	7
Folkeløn og arbejds.	31	4	–
Haandværkeres løn	29	1	14
Til farving af klæder	1	5	–
Til maling, anstrygn.	–	–	–
Kiøbte klædevarer	7	3	4
Offerpenge	2	1	10
Brudegaver	5	3	–
Mølle penge	1	5	4
Tobak til	–	–	–
Adpartige ting	17	5	12
Smaating	4	5	5
Levemaade paa reiser, drikepenge og deslige	13	1	13
<hr/> Summa udgift	<hr/> 506	<hr/> 3	<hr/> 3

/187/

Betragtninger

af sædavlen og fæævlen dets fremvæxt og afbenyttelse i en større eller mindre gavnrig daad for os i dette aar 1826.

Sædavlingen	td.	skp.
<hr/> <i>Hvede avlen.</i> Udsæden heraf var	3	3
hvorefter avledes	22	4
altsaa 6¼ fold.		
<i>Rugen.</i> Udsæden var	4	–
jndavlingen var	26	6
altsaa 6½ fold.		
<i>Byget.</i> Udsæden var	15	1
hvorefter avledes	63	–
altsaa 4 fold.		
<i>Hauren.</i> Udsæden var	7	–
jndavlingen var	30	–
altsaa 6 fold.		
<i>Erterne.</i> Udsæden var	4	–
jndavlingen blev	1	7
altsaa ½ fold, daarlig.		
<i>Vikkerne.</i> Var ret usle, udsæden	–	6
indavlingen	–	4
lit opfovret, utærsket.		
<i>Bohvede.</i> Udsæden heraf var	–	2
hvorefter avledes	1	4
altsaa 6 fold.		
<i>Kartofler.</i> Udlægningen var	40	–
hvorefter avledes	216	–
altsaa 5⅓ fold.		

	td.	skp.		rd.	mk.	sk.
Af blandsæden saæet meget simpel grøde.	8	–				
Af kommen avledes	1	1				
<hr/>						
Fæavlingen			rd.	mk.	sk.	

Bæsterne. Af disse havdes i aar ingen jndtægter, vi avlede et føll og dette tillige med 2 plage og 6 arbeids bæster blev sat igien paa foer.

Qvæget. Heraf blev fedet og soldt 5 kiør til

91 3 –
[ikke angivet]

lpd. pd. smør soldes til

3 kalve lagdes til iaar tillige med 4 unghøveder og 7 kiør, i alt 14 stg. sat igien paa foer.

Faarene. Heraf avledes 21 lam, men heraf døde 4, de 13 soldes til 11 faar, 2 gimmelam, 2 væder lam og den gamle væder, i alt 16, blev sat paa foer igien.

Svinene. Et ungsvien soldes til 4 blev fedet og slagtet, men heraf soldes 7 lpd. 4 pd. flæsk og 4 grisse blev lagt til igien for det kommende aar.

Giæssene. Med de 2 giæs og 1 gase fik vi i aar 15 giæslinger, som blev fedet og slagtet, men hvor af soldes 10 skrov til 5 atter blev lagt de 3 gamle til igien.

rd. mk. sk.

Hønsene. Med disse havdes et slet held, snarere udgift ind indtægt.

Bierne. Af disse havdes heller ingen jndtægt i aar, et ungt stade gik ud i foraaaret, et gamelt tog vi op, som vi selv forbrugde.

/188/

Betragninger

om vore tienneste og arbeidsfolk.

Disses navne og løn med mere

Karlen var *Hans Jeppesen*, hans penges løn var 12 rd. og almindelig karls klæder.

Pigen hed *Mette Magrethe Hans datter*, hendes løn i penge var 4 rd. og almindelig piges klæder.

Lille pigen. *Kirstine Friderichsdatter*, hendes løn bestod i endeel tillavede klædnings stg.

Røgteren. Mads Larsen, som for vinteren fik 1 skp. sæd om ugen, $\frac{1}{3}$ rug, $\frac{2}{3}$ byg – eller penge for samme.

Pundetærskeren var Jens Nielsen, som tiente omtrent 13 $\frac{1}{2}$ td. sæd af hvede, rug, byg.

Huusmanden om sommeren var Jens Nielsen 4 dage om ugen og Morten Larsen 2 dage om ugen, hvis løn var 5 td. byg og 1 rd. i penge. I sædhøsten og kartoffelhøsten, samt ved hørarbeidet havdes som sædvanlig endeel arbeids dage tilgode, der nu blev os giorte.

Oversigt for

det vigtigste af det, som er giort, bekostet og indrettet ved vort sted i dette aar 1826.

1. I denne sommer ombyggedes den halve deel af den vestre lence, som var brøstfældig, der nedtoges 7 fag af den *nordre* ende, i hvis sted blev opbygget 6 nye fag omtrent af samme kvalitet som den nordre lence alt nyt, stort og rummelig indrettet til loe og lade og sammenbygget med den nordre lence.
2. Giort en nye kartoffel plov med fuld behør.
3. Giort en nye bag plov med axsel og jul.
4. Giort en nye krøye krog med tilbehør.
5. Opringet og beslaget med nyt jern 4 vogn jucl.
6. Giort et par nye høste haver med tørvesmække og vognbaand.
7. Giort en nye kartoffel harpe.
8. Giort en nye julfør med beslaget jul.
9. Giort 2 nye bryder.
10. Ombygget og sat et nyt skillerum med gammer og spieltoge i stalden, en beqvem indretning til 5 fede høveder.
11. For flyttet og henkiørt en stor mengde jord i nogle mosehuller til opfyldning.

/189/

Betragtninger

over aarets gang i almindelighed og for mig i særdeleshed.

Aarets løb 1826 hengled for mig i henseende til livets udkomme og i den huuslige stilling selv i henseende til vore legems sundhed blidt og got uden mangel, nød, sydom og deslige, men noget særdeles vigtig ubehageligt biede lumsk og skiuldt paa mig selv, som ieg langfra ikke anede, hvilket ieg i det efterfølgende vil vise. Først maa ieg tale et par ord om den almindelige aarets gang. Denne var ei for vort folk og land af de heldigste, thi dette aars grøde var et af de ringeste i mange aar, ia 1811 ligt, og indnu svagere ind dette i henseende med fovringen, saa at med vaarsæden især der mange steder neppe avledes saaesæden igien ved den umaadelige hede og tørre sommer veirlig, da det ikke regnede fra slutningen af april til midt ind i juli maaned, da høsten allerede var nær. Kort, aars grøden 1826 blev yderst ring, især vaarsæden, vintersæden var taalelig god, ogsaa høe og kløver, med kartoffelavlén var slet hør og hamp heel usel og nu som følge her af steg priserne paa sæd og foer noget umaadelig, saa at 1 td. byg stigede op fra 10 til 30 mk. i septmbr. og octobr. maaneder, men kreaturets værd der i mod faldt forfærdelig ned om efteraaret, da alle befrøgtede foer mangel, saa at af disse aarsager var landmandens og med samme statts og landets tarv ei heldige. Hvad mit avlsbrug og nærings væsen angaar, da var det som følger. Rugen var god, hveden maadelig god, bygget simpel, hauren ligesaa, erterne meget daarlige, vikkerne heel usle, kartoflerne meget simple, hørren næsten ingen, høet meget lidt og slet ingen kløver, grøn fovret ubetydelig og græsningen ringe, af have producterne var humlen god og kommen avlen taalelig, lidt træfrugt fik vi men de andre almindelige have væxter af kaal, urter og røder var i aar yderst mislige, dog manglede vi ikke til eget fornødent

brug. Af fæavlen var qvæget /190/ det betydeligste til jndtægt baade med smør salg og salget af 5 fedehøveder, nogen jndtægt havdes af lam svien og giæs, og intet uheld af mislighed med vort kreatur ramte os, saa at alt gik taalelig got for os. Vor tiltagende børneflokk opvoxser, og begiønder alt at lette mig mine arbeids byrder. Ogsaa var ieg saa heldig at faae nogle af mine udestaaende penge ind i aar, og ieg syntes mig veltilfreds i min stille, nøisomme, fredelige, huuslige kreds. Disse goder nød ieg imens, at den sorteste undskab, avind og misundelse i skiul undergravede og lurede paa mig for at størte mig paa engang ned i den dybeste skiendsel og van ære, og hvori jndog de flere med kiendelig velbehag deeltog, som ieg mindst formaade sligt, om ia dette mit fødesogns folk her ved denne leilighed lagt for dagen deres sindelav til mig, og ieg lærte herved saavel at kiende mine hemmelige fiender som de faae mine venner og den store hobs væsentligste stemning, naar noget særdeles slet udspreedes om et mennesk, helst naar dette har ved nogen udmærket duelighed gjort sig agtet ved samme, hvor gierne da, ia med inderlig glæde, dette menneske angribes og skaaner ind ikke hans ømmeste, vigtigste og dyrebareste evner om det indog gielder hans sundheds og livs fortabelse for at rive ham ned fra den agtelses og lykkens bane, de synes, at han vandrer paa, for at sætte ham ned under sig, ia at faae ham sat i klase med de aller laveste folkeklaser. Saaledes blev et angreb gjort paa mig i aar, hvis indhold er følgende.

Kort efter paaske blev et røgte udspreedt om mig, at ieg havde stiolet skoe paa det sidste *Slagelse* fastemarket fredagen efter paaske, ia jndog 2 par skoe, og da ieg skulle været paagrebet i dette tyveri, skulle ieg, for at undgaae at leveres i øvrighedens hender, tilbuddt at be-

tale forseelsen med penge og endelig blevet enig med den bestiølne mand om at give 10 rdl. i muldt og betalt skoene med 13 mk. og derpaa nede /191/ i een kielder have betalt 3 pottes brendeviin som en tyvedrik, hvilket tyverie skulle været opdaget af Olle Jensen paa *Ham-mendrup* gaarden. Nu, dette røgte kom i omløb og udbredte sig med en jlsomhed, at ikke allene alle i dette sogn viste det, men indog i flere omkring liggende sogne vistes god beskeed her om, imens den paa gieldende person ikke anede det mindste af denne skiendighed, der allerede var paalæsset en byrde, som naturligviis snart maatte blive tung for ham, ia jndog mine egne tienneste folk havde været vidende herom over i 14 dage inden ieg, men kunne dog ikke synes at beqvemme sig til at tale mig herom, skiønt de dog, som de siden sagde mig, gierne vilde det, saasom de nok merkede paa mit jevnlige indnu fortsatte væsen, at ieg intet indnu viste herom. Ligesaa min ven *Peder Truelsen* og *Jacob Jensen*, som ei heller kunne overtale sig til at sige mig det. Endelig kom og røgtet for min søsters øren, og skiøndt hun saare unødig kunne sig en elsket broder saadanne skiendigheder, kunne hun dog ei heller bære det skiuldt, for da, som hun vel rigtig formeente, kunne indog være skadeligere for mig, io lengere ieg blev uvidende her om. Hun kommer da hid til mig en midagstund og med taarer i øinene fortæller mig denne hele tyve parabel, ieg smilende af denne fortælling, troede ikke saadan skiendsel at være mulig, holdt det for intet værd. Men snart blev mit sind mere alvorlig, da ieg saavel af denne min søsters videre fortællinger, som af mine tienneste folkes nu videre forklaringer i denne maade, nu da ieg selv begiønte at tale herom bekræftede alt, hvad hun havde sagt mig.

Mine forehavende arbejder afbrødes pluselig, og ieg, dreven af uroe, forføiede mig strax samme eftermiddag hen til nogle, som ieg var sagt skulle vide beskeen her om. Præsten, degnen og 3 andre talte ieg med her om, og alle disse holdt ikke i betenkning at sige mig fridt ud, at dette røgte havde de længe hørt og var almindeligt bekiendt, og dette kun-/192/ne siges mig med saadan en koldblodighed, som man slet ikke drog i tvivl, at ieg virkelig var den skyldige, hvilket indnu mere forøgede min siels uroe og forundring, thi indskiøndt ieg var mig min uskyldighed bevist, saa harmede det mig dog inderlig, at ieg paa en saa nedrig og skammelig maade skulle berøves min agtelse, og mit navn vorde beskiemmet. Dagen efter forføiede ieg mig til herredsfoden og forre drog ham denne hele omstendighed og bad ham at meddele mig raad, forundret blev han over min tale, og da hand bemærkede min bekiømring, trøstede hand mig med den forsikring, broderlig at tage sig heraf for at erholde den muligste oplysning i denne for min ære vigtige sag, men paalagde mig imillertid stille og rolig at jndhente alt, hvad mulig ieg kunne til dette øiemeds videre opnaaelse vidnesfast paa lovenes vei, uden hvilket han holdt det for vidtløftig at tage fat paa. Om min uskyldighed vilde hand slet intet høre, saasom at, sagde hand, kiendte han mig i saa mange aar alt forvel, til at ieg kunne nedlade mig til slig en handling, og at han kunne læse det i mit aasyen, og sagde han videre, at saadan et røgte blandt almuen kunne for en føie tid være slemt nok, men ligesaa ubesindig ugrundet og hastig, som det fremkommer, saa snart og hastig qvæles det igien, men, sagde han, anderledes gaar det en mand i min stand. Nok, ieg med nogle af mine velyndere gjorde os nu i nogen tid ald mulig umage for at

efterspore saavel æreskienderen selv, som røgtets driftige befordrere, hvilket indnu nogen tid *circulerede* nok saa driftig, men alt i smug og ensidig, saa at mand ikke kunne paa rettens bane forfølge disse menneskehedere. Omsider lod ieg mig efter flere tilskiøndelser tilraade at indføre et avertisement af følgende indhold:

Da ieg har bragt i erfaring, at et slet røgte har været udspreedt om mig, dette nemlig at ieg paa et af *Slagelse* faste markeder sidst afvigte skulle have stiolet skoe og herfor være straffet med betydelig penge muldt og brendeviins skienk, hvilket alt ieg herved erklæret at være den groveste usandhed og skammeste opdigtelse. Enhver derfor, som har sandhed og retfærdighed kier, /193/ anmoder ieg om, saavidt leilighed dertil maatte gives at med dele oplysning om, hvo den uforskammede er, der har paa digtet mig sligt et æreskiendig røgte, slig en skammelig løgn, for hvilken beviislig, lovlig oplysning ieg udlover 10 rd. i dusør, ligesom ieg ogsaa finder mig beføiet til at drage til ansvar de, som i fremtiden maatte føre sligt et røgte mig selv eller mine til fornermelse, og for hvis oplysning ieg udlover 1 rd. i dusør.

Ieg har i nogen tid gjort mig ald mulig umage for at opdage, hvo denne min banemand er, og det har lykkedes mig at erholde temmelig grundet forvisning om, hvem hand er, men dog ikke saa tilstrækkeligt, at ieg har kunnet saggive ham. Naar ieg dette maal, som ieg forventer og inderlig ønsker, skal det blive publicum meddeelt.

Haureberg d. 22. juni
1826

Søren Pedersen
gaarmand og sognefogde.

Dette avertisement blev indført 3de gange i den Vest

siellandske aviis i no. 50, 51 og 52 af aargangen 1826, hvilket bevirkede, at denne heele sladeragtige skiensel næsten heel qvaltes paa engang, da undskabs stifterne nu formærkede, at det fri spillerum var dem sperret, og at flere i forening med mig gjorde sig umage for at efterspore dem for mulig at over bringe dem i rettens hender. Nok, skiendselen standsedes, men ieg var ikke indnu saa vel hermed tilfreds, saa ieg kunne være rolig, saa meget mindre som ieg formerkede, at ilden temmelig indnu ulmede under asken, og da mine umøndige smaae indnu af og til maatte høre af de andre skolebørn om disse undskaber, som enhver let kand tenke sig maatte indnu med forøget kraft krenke et uskyldig menneske, saa henvende ieg til en sagkiøndig mand for at raadføre mig med ham i denne anledning, der blev da skrevet en ansøgning til amtets øvrighed og andraget paa, at denne sag maatte fra den offentliges side optages til videre at kunne ved optagne forhører vorde udviklet til giernings mandens opdagelse, eller at ieg kunne vorde sat under justitiens tiltale, hvorved mine fiender kunne aabnes /194/ leilighed til frit at fremstaa for at angive alt, hvad de viste for at faae hevnet sig paa mig, men at naar saa dant ikke skede, da at erholde en retfærdigørelses dom saa meget billigere, som at ieg af amtet var beskiket til at have med det offentliges anliggender at bestille. Men *Steemann* lod mig giennem birkedommeren give til giensvar, at der gaves ingen leilighed fra den offentliges side at inlde sig i denne sag. Her var altsaa intet videre fra denne side at giøre. Vilde ieg nu fortsætte undersøgelsen af at faae mine æreskiendere opdaget, vilde saadant komme paa min egen bekostning an, og i hvor gjerne ieg ønskede dette, frygtede ieg dog, at ieg mulig efter at kunne have anvendt

baade umage og bekostninger inda vanskelig vilde have opnaaet det attraaede øiemed, men kunne ved samme indnu have glædet mine uvenner ved at see mine bekostninger spilde og min møie omsonst, hvilket ogsaa flere forstandige folk foreholdt mig, og herved blev alt staaende indtil videre.

Røgtet tabte sig og efterhaanden, saa at mand efter en føie tid ikke hørte et ord om det mere, ia det syntes som at en rødme føltes hos de flere, naar ieg af og til førde denne skiendighed paa tale, ia ieg greb ogsaa nogle gange en leilighed til at sige de forældre, hvis børn havde ved skolegangen haanet mine smaae, og det i en alvorlig haard tone, hvor skammelig de handlede i at tillade deres unge saadanne undskaber, som ieg, hvis ikke de selv vilde, skulle forekomme, men vist nok ikke paa blide veie, naar ieg paatraf noget saadant her efter. Dette med det andet hialp, saa at denne heele undskab blev død og magtesløs, og alt tabte sig i det intet, hvor af det var udsprungen, men Gud maae vide, om ikke det dog engang maae vorde oplyst, hvo de slette væsener er, som har vovet, som har villet tillagt mig denne skiensel. Og ieg forundrer mig noget over, at saa mange af mine bekiendere, ia selve flere af de, ieg holdt for gode folk, kunne med saa megen morsomhed høre og føre saadant røgte uden i minste maade at bekiømrer sig, om det var sandhed eller løgn. Indog de lærte og mest oplyste vare ikke tilbage holdne med at /195/ deeltage her i. Præsten, med hvem ieg engang havde havt en misforstaaelse, med greb denne leilighed til at hevne sig, og var en af de vigtige aarsager, hvorfor røgtet blev ført med saa megen frækthed hos os.

Og *Gud* hvor svag en verden lever mand dog i, og hvor lidet got og retskaffent kand mand dog forvende

sig af sine med mennesker, naar det gielder om at opretholde sig paa sin lykkes vei og agtelses bane, som mand kand have begiøndt at sætte foden paa. Ikke havde ieg med henderne i skiødet magelig og lad erhvervet mig enten mit lives rundelige udkomme eller ved samme erhvervet mig agtelse i min stilling, men ved noget gandske andet, den driftige og oplyste landmand værdig, saasom kartoffel avlens udvidede drift, der fører ieg begiønde, ei var dyrket i marken paa disse egne, ligesom humle avlen, kommen avlen, træplantning i baade af frugtræer og vilde træer med næsten hele have dyrkningen er ved mit givne eksempel bragt til en driftig gang for os tillige med agerdyrkningen planmæssige skiønne drift, samt heinets gode vedligeholdelse, ia en bundegaars heele vel indrettede og velvedligeholdte stand og sierlighed samt fæhavens nyttige maade ved en gaard og giødningssamlingen, dens vigtighed af agerdyrkeren fortiente støre omhygelighed, i hvilket alt ieg vistnok eksempel viis har tient min føde egn til sand nytte som en blandt de, der først har drevet samme til nogen fuldkommenhed, som ieg ogsaaa blev af flere agtet og anseet for og som en saadan virkelig er bevist megen agtelse som hunde, ia jndog blev omsider hædret og belønnet af Det høikongelige landhuus holdnings sælskab til at dyrke og drive en bundegaars jorder i en stadig fast planmæssig drift, der nærmer sig den herlige vekseldrift forenet med sommerstaldfovringen. Nu, hær nærmer man sig vistnok grunden, hvorfor ieg af undskaben er paaklikket den ovenanførte skiendsel, misundese over at ieg /196/ i saa mange ting kunne gaee andre for og ved samme fremme min velstand, ieg som var kuns simpelt opdraget, begiøndte med liden formue, kunne saaledes hæve mig og blive andres læ-

remester, nagede disse slette menneskers hierter, at de med glæde greb noget saadant, hvilket som helst der kunne nedsætte mig, ia indog dybt under dem selv.

Men det er dog stedse en underlighed for mig, hvo der kunne, og hvo der dristede sig til at paadigte mig et saadan røgte, hvortil ieg ikke var noget aarsag. Dog ieg vil indnu fortælle en omstendighed for mig, om det mulig kand være udsprungen derfra.

Paa *Slagelse* sommer market d. 5. juli 1825 vilde ieg kiøbe et par smaae børneskoe og kommer hen til en skomager bod med skomaalet i haanden og finder et par, som vel passed efter maalet, men læredt syntes mig ikke got. I miller tid holdt ieg dem i haanden, i mens ieg seer paa nogle andre, som laae tet ved min anden side, og som tilhørde en anden skomager, og faar øie paa et par, som ligeledes passede efter maalet og som forekom mig bedre i bonitet ind de første, hvorfor ieg spurte om prisen, som ieg ogsaa havde giort om de første, nu som ieg giør et bud paa de sidste skoe, siger den første mand til mig, hvorfor ieg beholder hans skoe paa haanden, imens ieg taler til en anden om at kiøbe, ieg maatte io kunne ansee ham, var hans ord, at hand vilde stiele dem, naar hand vender sig fra min bod med mine skoe. Men det troer dog ikke, var mit svar, da ieg ikke har flydt en fod, og ieg kan baade kiøbe dem eller henlægge

Opslag fra Den Vestsjællandske Avis, juni 1826.
 Nederst til venstre ses Søren Pedersens annonce, som han indrykkede i avisen. Opslaget viser ogsaa andre annoncer, bl.a. én vedrørende salg af en arvefæstegård. Af annoncematerialet i avisen fremgår det tydeligt at en væsentlig del af læserskaren må have været landbefolkningen. Bl.a. averteredes såvel efter bortløbne kreaturer som efter ditto optagne.

Enspiondt min den 21de Februar skilleben ved Døden
afgaaende Mand, Koffardirecapitain Christian Friderich
Jørgensen, ikke formodes at have efterladt sig nogen
Gjeld, saa bliver dog herved Enhver, der maatte formene
sig at have noget hos ham eller mig at forbre, Prioritet
i saae Eienedom undtagen, indkaldet til inden 12 Uger
fra dette Avertissement's sidste Udrykkelse i Aviserne,
sub poena praelusi et perpetui silenti, at melde sig
sig hos mig paa Soelberggaard i Soelberg Sogn, Søve
Herred, Holbøls Amt, da Enhver, hvis Forbring maatte
sinde rigtig, skal af mig vorde fuldstaigort. Eigeledes
indkaldes Alle og Enhver som maatte være fornævnte min
af den Mand noget Skyldig, til inden 12 Uger fra Dato
at indmelde sig hos mig, der efter Confirmeret Testament
er Lier af hele Boet for at afgjøre deres Gjeld.

Soelberggaard den 16de Juni 1826.

An. Charlotte Jørgensen,
født Vogel.

Onsdagen den 12te Juli d. A., om Formiddagen Kl.
10, bliver, paa Høsteborg Grevskabs Ringvej, foreta-
get en Skiftesamling ubi Eterboet efter afsøde Arveska-
ster Peder Lassen af Gaardrup, og da Skiftet denne Dag
vendes optaget til Slutning, saa anmodes samtlige Boets
Arvinger, Formyndere, samt Boets Creditorer at møde
eller møde lade, hvorhos det tilkiendegives, at de Udes-
blivende onsees at samtykke i hvad de Væbende bestemme;
hvilket herved overensstemmende med Placaten af 21de
April 1824 bekiendtgjøres.

Rude den 20de Juni 1826.

Kl u w e r.

Fra Pressen er udkommet

Fornødent Svar til Slagelse Borgemeester
H. Cancelleraad, Birkedommer Birch;
Trak til hans Characteristik, ved Generalrigs-
commissair Dr. Med. J. B. Keergaard (2½ Ark)
saags i Kiøbenhavn i den Wahlske Boghandling, Ud-
følspiads 118, i Sorø hos Hr. Boghandler Palm, i
Slagelse hos Hr. Bogbinder Møller, i Næstved hos Hr.
Nordberg, i København hos Hr. Brandt, i Holbø hos
Hr. Gustavi for 16 s. heftet.

Da jeg har bragt i Erfaring, at et flet Rygte har
været udspreidt om mig, nemlig at jeg skal have staaet
Gloer paa et af Slagelse Fastmarkebeder sidst afdigte, og
herfor være straffet med betydelig Pengemuler, og Bræn-
døviindspiont, hvilket jeg herved erklærer at være den
groveste Uværdighed og Sammeligste Dydigtelse. Enhver
som har Sandhed og Retfærdighed siar, anmoder jeg
om, saavist nogen Leilighed dertil maatte gives, at
meddele Underretning hvo den Uforstammede er, der har
paabigtet mig dette uretferdige Rygte, denne Sammelige
Egen, for hvilken beviislig lovlig Dødsstraf jeg udlover
10 Rbd. i Douceur. Eigeform jeg ogsaa siuder mig be-
friet til herester at drage dem til Ansvar der maatte
føre sig et Rygte, mig Selv eller Mine til Fornær-
melse og til hvem som beviislig vil angive mig saadant

udlover jeg 1 Rbd. i Douceur. — Jeg har i nogen Tid
giort mig aft muelig Umage for at efterforske hvo min
Panemand er, og det har vel lykkes mig at erholde
temmelig grundet Forskning hvo han er, men dog ikke
saa tilstrækkelig at jeg kan saggive ham. Naar jeg
bette Maal, som jeg haaber og inderlig ønsker, skal det
blive Publicum meddeelt.

Hauteberg pr. Slagelse den 22de Juni 1826.

Søren Pedersen,
Gaardmand og Cognesfoged.

Da Gørboer Kirke nu er under en Hoved-Reparation
indkaldes herved med lovlig Bærel alle de, som formene
sig at have Ret til de i hemelte Kirke værende aabne
Begravelser, eller de paa Kirkegaarden henlagte Grav-
stene, for at bevise deres Ret til samme for Gørboer
Kirkeinspecteur.

Gørboer den 22de Juni 1826.

En Arveskæftegaard med nogle og 60 Ader Land, som staaer
for Hartkorn 6 en halv Tønde, beliggende omtrent en
halv Mil fra Slagelse, og i hvis Forder er nedlagt 5
en halv Tønde Rug, 11 Ader Byg, 7 en halv Td.
Havre og 6 Ader Urter, er strax at saae tilkiøbs. Naar
mere Anviisning gives af Bogtrykker Magnus i Slagelse.

Den Gaard paa Bredegaden i Slagelse, som for Ti-
den beboes af Præste-Enken Mad. Fischer, er at saae til
Leie til forstkommende Michaeli Flyttetid, naar man des-
angaende henvender sig til Bogtrykker Magnus i Sla-
gelse.

Formedelt anden Bestemmelse er et Hus i
Slagelse underhaanden tilkiøbs, med 3de Væ-
relser, gode Værd i Oaarden, en liden Have og
en Td. Land. Huset selges paa billige Vil-
kaar; man behøger at henvende sig til Bogtryk-
ker Magnus inden denne Maanedes Udgang.

Ratten imellem den 18de og 19de d. M. er fra Gaard-
mand Christen Jepsens Mark i Blasinge bortstaaet en
brun Hoppé, omtrent 10 Aar, lidt svirvlet, sort Manke
og Klumpe; den er brændt paa det nærmeste Baglaar med
Mark. B. S. og var siirføet. For dens Tilvebringelse
loves en passende Douceur.

Hos Teglblander Hovelsen ved Øydenholm kan fra
1ste Juli erholdes nyebrændt Steenkalk, a 3 Rbd. pr
Tønde.

Da jeg har bragt i Erfaring, at forskellige Rygtes
ere udsprede, saa kan jeg ikke herved undlade, som prac-
tiserende Læge at bekiendtgjøre enhver her i Byen, som
og paa Landet, der ønsker at behandles af mig, skal jeg
paa det usigtligste bestaae mig for den bedste Be-
handling.

Si a b t,
praktiserende Læge,
boende paa Slagelse Kystvej,

dem tilbage, hvilket som helst det skal være, thi aldrig har ieg stiolet og ikke heller er det min agt at bestiele ham, og da enten ieg kiøbte de første eller sidste eller ingen af dem, det husker ieg nu ikke, saasom intet videre blev talt i mellem os. Men det forekommer mig (ikke for vist kan ieg sige det), at den for ommelde *Ole Jensen paa Hammendrupgaarden* gik os forbie i den stund, ieg og skomageren talte sammen. Om nu historien kand have sit udspring her af, ved ieg ikke, men kan halv formodes, saasom at *Ole Jensens* navn fulde rask med som angiver /197/ af dette opdigtede tyveri, men som han alvorlig har benægtet. I miller tid staar denne mands karakter ikke paa den beste fod blandt de folk, han omgaaes. Men underlig er det dog, at intet herom hørtes i $\frac{3}{4}$ aar der efter, og at da tyve røgtet slet ikke lød lignende med dette sidst omtalte, og at ieg aldrig har havt et undt ord med denne mand eller nogen samqvem med ham, saa Gud maae hvide, hvem den sande aarsag er, og hand vil mulig engang opklare de sande redskaber hertil.

See nu her mine børn, hvorledes et menneske kand vorde skiendt og berøvet det, der er ham kiert og dyrebart i livet, naar mand mindst enten formoder det eller har giort sig fortient dertil, og see tillige, hvad misun-

delse kand føde af sig, og lærd heraf tillige at være bered paa at tage imod saadanne eller lignende forfølgelser af eders medlevende især om i engang paa noges somhelst maade hæver eder en smule paa errens eller velstands banen, da varer eder, siger ieg, dog hvo kand vel tage sig i agt for slig undskab, hvad aarsag var ieg til, og hvad aarsag gav ieg til det, som mig blev bevist, men saadant er menneske livet. Her er ikke det land, hvor den varige sande lyksalighed erholdes, mellem storme og uveir omtomles vi, som ofte afbryder den lykkes vei, man har begiønt at betræde, og dette maae naturligen opvække lengselen efter evighedens land og at formindske lysten til jordelivet, og at komme did hen til de saliges boliger, hvor undskab og misundelse ei lengere skal foraarsage os kummer og sorrig, og hvor ald lumsk og nedrig skiuldt undskab skal vorde opklaret. Dette, mine børn, var den vei, ieg søgte trøst og beroligelse paa i denne pinende tilstand, mine fiender satte mig eller vilde sat mig i, og naar i engang i eders tiltagende aar uheldig maatte komme til at prøve slige undskabs efterstræbelser, saa er hær den have, hvortil I skulle tragte, og vhor den aldretfærdige vil give sine børn roe og hvile efter ald udstanden møie, og hvor ogsaa undskaben lønnes retfærdig.

Hoved beregning for aaret 1827

Saasom om sædavlen og fæavlen, penge indtægter og udgifter, yde sæd, foer og tørv, sæd til huusholn[n]g m.m.

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Saaet afhvede	4	–
rug	5	3
byg	12	2
haure	7	4
erter	1	2
viker	–	3
bohvede	–	6
Af sæd in summa	31	4
Indvidere af hørfrø	–	3
af kartofler	34	4
Erter } til blandsæd	2	5
Haure }		
Viker }		
D[e]r efter jndavlet sæd	td.	skp.
Avlet af hvede	30	6 ¹ / ₂
af rug	38	7
byg	86	1
haure	60	1
erter	5	3 ¹ / ₂
vikker	1	6

bohvede	td.	skp.
	17	3
Af sæd in summa	240	4
Hørren var saa middelmaadig, men avlet af frø	–	4
af kartofler	500	–
Blandsæden taalelig god.		
Sæd til huusholdningen	td.	skp.
Rug til brød	15	2
Byg til malt	6	–
til gryn	4	1
til kagemeel	2	3
til sigtemeel	1	–
Bohvede til gryn	4	–
Hvede til fient meel	–	2
Erter at koge	–	6
Spise kartofler	12	–
Smaae hvede til brød	3	2
og byg til brød	–	4
Af sæd in summa	37	4
Yde sæd, fourase og tørv	td.	skp.
Byg til degnekorn	–	6
Til fattig sæd, rug	–	2
byg	–	3 ¹ / ₂
Smedeløn af sæd, rug	1	–
byg	1	–

	td.	skp.
Dommer løn, byg	–	1
haure	–	1
Til skovfodgen, byg	–	2
Skatte sæd af hvede	8	6 ¹ / ₂
Almindelig fourase, haure	–	6
6 lpd. 4 pd. høe, 5 lpd. 3 pd. halm.		
Degne fourase, 9 lpd. høe		
9 lpd. halm		
Degne tørv, 1 læs		
Smede tørv, 1 læs		
1 degne gaas og julerenter af et sigte brød og 1 ost.		
<hr/>		
Sæd in summa	13	4

Det bemærkes at alt yde sæden er anslaget til penge og indbegrebet i dette aars penge udgifter. /191/

Penge indtægter og udgifter

Indtægterne	rd.	mk.	sk.
For 32 td. 2 skp. hvede	144	3	8
5 td. 2 skp. rug	17	2	10
24 td. – skp. byg	49	4	
12 td. – skp. haure	16	4	–
50 td. – skp. kartofler	20	5	
1 td. 2 skp. komen	10	–	–
Soldt et bæst	14	3	–
Og 4 fede høveder	67	–	–

	rd.	mk.	sk.
Og tient paa 10 stg. at fede med korn af	87	1	8
For 11 somer lam	28	5	–
1 gammel væder	6	–	–
For 7 lpd. 14 pd. smør	23	5	3
For huder og skind	4	4	6
Vævleie	1	4	–
Kakelovnsleie	1	–	–
Noget gamelt tømer	3	4	–
Smaating	–	1	8
Mine fodgeri indtægt	23	2	8
<hr/>			
Indtægt in summa	521	2	3
<hr/>			
Udgifterne	rd.	mk.	sk.
Kongelige skatter	76	–	6
Jordrottelig afgift	61	4	9
Smaa udgifter	1	–	4
Kongetienden	8	1	9
Præstetienden	11	4	12
Folkeløn og dagpenge	36	2	8
Haandværks løn	28	–	7
Salt, 4 ¹ / ₂ skp.	3	–	–
Sæbe, 10 pd.	1	2	12
Jern, 30 lpd. 4 ¹ / ₂ pd.	44	3	–
Steenkul, 3 td. 3 skp.	6	4	10
Lys, 5 pd., tran 1 ¹ / ₂ pot.	1	3	12
Sild og fisk	8	–	7
Brendeviin 113 ³ / ₄ pot.	22	3	14
Kaffes. og smaa kryd.	15	2	–
Rev og seletøi m.	5	2	2

	rd.	mk.	sk.
Bygnings tømer og bren	45	4	4
Kiøbte klædevarer	11	2	13
Hat og huer	1	5	—
Skoe og støvler	8	5	13
Træskoer, 20 par	2	5	8
Offerpenge	1	2	9
Brudegaver	1	—	—
Møllepenge	4	2	—
Kløverfrø, 2 lpd. 14 pd.	8	1	12
Steenkalk, 3 skp.	1	2	4
Hampeblaar, 20 pd.	2	5	8
Aviishold dette aar	2	—	—
4 kiør og 1 qvie	62	1	—
Flere adpartige ting	17	4	15
Flere smaae ting	5	—	15
Drikepenge, levemaade og vedebasser	11	1	10
<hr/>			
Udgift in summa	520	4	15
<hr/>			
Overbalanse summa	—	3	4
<hr/>			
Kapitels kiøbet for dette aar			
rug	3	1	13
byg	2	—	7
haure	1	3	10 ¹ / ₂
<hr/>			

/200/

Betragtninger

over vor sædavl og fæavl med sammes mere eller mindre heldige fremvæxts og afbenyttelse for os dette aar.

	td.	skp.
<hr/>		
Om sædavlingen		
<hr/>		
<i>Hveden</i> dennes udsæd var	4	—
herefter avledes	30	6
altsaa omtrent 7 ¹ / ₂ fold.		
<i>Rugen</i> hvis udsæd var	5	3
og indavlingen var	38	7
lidt over 7 fold		
<i>Byget</i> udsæden heraf var	12	2
indavlingen var	86	1
altsaa 7 fold		
<i>Hauren</i> hvis udsæd var	7	4
og indavlingen	60	1
var 8 fold		
<i>Erterne</i> udsæden heraf var	1	2
og indavlingen	5	4
var 4 fold		
<i>Vikkerne</i> heraf var saaet	—	3
og afledes igjen	1	6
altsaa 4 ² / ₃ fold		
<i>Bohvede</i> hvis udsæd var	1	—
og indavlingen	17	3
gav altsaa 17 ¹ / ₂ fold		
<i>Kartoffelavl</i> en udlægningen var	34	4
hvorefter avledes	500	—
altsaa omtrent 14 fold		

Samt om fæeavlen	rd.	mk.	sk.
<i>Bæste avlen.</i> Denne var i aar taalelig god, uden misheld. Et næsten gammelt øig blev soldt til og 6 arbeidt bæster og 1 plag sat paa foer igien.	14	3	–
<i>Qvægavlen.</i> Var saa taalelig. 1 god ung koe døde af en tærende syge, ingen soldt af egen avl, men tient ved at fede 10 stg. kiøbte qvæghøveder og 7 lpd. 14 pd. smør blev soldt til	92	2	8
2 kalve lagdes til i aar og 15 i alt var i dette aar qvægbesætningen.	23	5	3
<i>Faareavlen</i> var god med de 16 stg. over føde avledes 18 lam foruden nogle spede lam som døde, ogsaa 1 væder som blev gillet døde. 2 gamle faar og 1 bede blev slagtet og 13 lam soldt til og 14 stg. sat paa foer igien.	29	2	–
<i>Svineavlen</i> gav nogen jndtægt. 2 maglev svin soltes	14	–	–
2 blev fedet og slagtet og 1 gris fedt og slagtet og 4 griser lagt til jgien.			
/201/ Af smaae kreaturet kunne liden eller ingen jndtægt have, ender og bier havde vi ingen af og giæs og høns var ringe og ingen soldt, kuns lidt til eget forbrug.			

Fortegnelse

Over vor tienneste og arbeids folk dette aar.

	rd.	mk.	sk.
<i>Iste karlen Jens Christesen</i> , hans løn var i penge	16	–	–
og almindelig karls klæder			
<i>Og karlen Hans Jeppesen</i> , hans penges løn var	14	–	–
og fuld karls klæder			
<i>Iste pigen Kirsten Jens datter</i> , hendes penges løn var	4	–	–
og almindelig piges klæder			
<i>Og pigen Juliane Maria</i> , hendes løn var i penge	2	–	–
og halv piges klæder for det første $\frac{1}{2}$ aar vi havde hende i tiennesten.			

Altsaa disse 4 tienneste folk, jeg og kone og 6 børn, i alt 12 personer, bestod vor huusgisinde af om vinteren og 11 om sommeren foruden af og til nogle haandværker og dagleiere i høsten og om efter aaret.

Oversigt

Af det betydeligste særskilt bekostede ting i dette aar.

1. Bekostet en heel ganske nye mørtringe vogn, samt med fiellefadning og 2 læderbetrugne bue æge stolle, under vognen overtieret og fiellefadningen rødmalet.
2. Bekostet en nye haandqvern, men som ei strax fra

først af var i god, brugelig stand, men skal indnu videre gøres istand af en derhen kiøndig mand.

3. Giort en nye hakkelse kiste med en hertil nye hakkelse kniv.

/202/

Oversigt

Af aarets gang i almindelighed og for mig og mit huusvæsens tilstand i særdeleshed.

Aaret 1827 var et efter mange foregaaende næsten paa hinanden følgende mislige aaringer et deilig, frugtbar og got aar, der noget afhjalp det foregaaende ufrugtbare 1826 aars mangel, og den største deel i alle stender begiønde allerede at oplives paa nye og fatte mod og haab om fremtidens bedre skiebne. Den vrimlende mengde af betlere og arbejdsløse mennesker aftog jgien, restanser og skatter blev nogenlunde afbetalte, og alt syntes igien at nærme sig sin rolige gang.

Hvad mig og mit huus angaar, maae jeg ikke klage over mangel for noget til livets tarvelige fornødenheder ved flid og god anvendelse forenet med Guds velsignelse, nød jeg alt, hvad ieg behøvede af temmelig goder for mig og mine. Ogsaa syntes min fra røvede og tabte ære (– see forige aars beretning –) jgien over alt at vorde mig ydet, da det eftersporedes, at det var den rene undskab, som havde paa digtet mig en saadan skiendsel.

Men aaret 1827 var mig i en anden henseende tungt, da sydommen hiemsøgte os temmelig haart, baade jeg

og min kone var en tid meget syge, næsten alle børnene og tiennestefolkene efterhaanden ligeledes, alle af den i dette aar sterk og vidt graserende undartede feber sygdom, som angreb de fleste mennesker overalt. Et andet uheld ramte mig. Et af mine bæster blev skye og slog mig af sig om sommeren, da ieg red ude i marken paa det, og ieg fik ved faldet saaledes slaget min høire arm og skulder, at ieg ikke forvandt det et heelt aar derefter, saa ieg neppe kunne klæde mig selv paa og af. Men efter et aars /203/ tid gik det dog hen igien. Mine øine begiønder at vorde dunkle, og ieg maae nok snart undvære denne for mig behagelige forretning, at skrive og læse, i sær aviserne, men da beroliges ieg ved, at min ældste søn nu snart kan udføre samme for mig og i mit sted, og mine andre børn efterhaanden.

Nu mine nærings deele, sædavlen og fæavlen i aar, var følgende. Vinter sæden var meget god, og salget af hvede var noget af det betydeligste for os, og alt foraars sæden var ogsaa meget god. Kartoffel avlen meget god, blandsæden var det simpleste, men sommer græsningen var god, saa sommerstaldforingen kunne undværes, høe avledes lidt af, men kløver slet ingen, heller ingen til frøe. Raigræset gik ogsaa næsten under, men noget venehøe avledes istedet, vor høravl var ei heldig i aar, men maatte kiøbe noget til hielp isteden³¹.

Haveprodukterne var taalelig gode og humlen til nødtørftig forbrug og kommenavl gav en hielpeskilling.

Af fæavlen havdes saa taalelig jndtægt. Besteavlens lykkedes og gav lidt jndtægt og qvægavlen var det betydeligste, skjønt noget uheld, men smør salget lidet. Af faareavlens havdes saa taalelig got held og af svinene ligesaa nogen indtægt, men af det øvrige smaakreatur

ntet og maadelig held med min qvægghandel ved at
siøbe en deel magre qvæghøveder og fede med kartof-
er, som soldes jgien gav en betydelig hielpeskilling.
'204/

Oversigt af aaret 1828

Dets mere eller mindre heldige gang for mig i alle mine nærings dele, saaledes som efter følger

	td.	skp.
Først om udsæden paa min mark		
Saaet af hvede	1	4
af rug	4	6
af byg	12	2
af haure	6	—
af erter	3	4
af vikker	1	—
af bohvede	1	—
Sæd in summa	30	—
Jndvidere af blandsæd nemlig 12 skp. haure, 4 skp. vikker	2	—
Lagt af kartofler	47	—
Saaet af hørfrø	—	3 ¹ / ₂
Den jndavlede sæd	td.	skp.
Avlet af hvede	5	2
af rug	33	6
af byg	90	1
af haure	37	4
af erter	15	4
af vikker	3	6

	td.	skp.	
af bohvede	3	2	
Sæd in summa	189	1	
Blandsæden var meget god, kartoffelavlens ligesaa, vi avlede omtrent	580	—	
Høren var ogsaa meget god i taven og frøe avlet af kornen	1	3	
Sæd til huusholdningen	td.	skp.	
Rug til brød	16	—	
Byg til malt	8	—	
til gryn	4	—	
til kagemeel	2	4	
til sigtmeel	1	—	
Koge erter	—	6	
Bohvede til gryn	2	4	
Spise kartofler	12	—	
Summa af sæd	34	6	
	rd.	mk.	sk.
Kapitels købet rug	4	1	1 ¹ / ₂
byg	2	4	6
haure	1	5	7 ¹ / ₂
Yde sæd og fourase	td.	skp.	
Byg til degne korn	—	6	
Smedeløn, rug	1	—	
byg	1	—	

	td.	skp.
Huusmanden somer løn, byg	2	–
Til pundetærskeren	–	–
Fattig sæd, rug	–	2
byg	–	3 ¹ / ₂
Dommer korn, byg	–	1
haure	–	1
Til skovfodgen, byg	–	1
Almindelig fourase, haure	–	6 ¹ / ₄
høe	6 lpd.	
halm	5 lpd. 7 pd.	
Degne fourase, høe	9 lpd.	
halm	9 lpd.	
<hr/> Sæd in summa	6	5

Det bemærkes at alt yde sæden er anslaget til penge og er indbegrebet blandt aarets penge udgifter.

/205/

Penge jndtægter og udgifter

1. Indtægterne	rd.	mk.	sk.
Soldt hvede, 3 td. 7 skp.	45	–	–
6 td. rug	20	5	–
32 – 4 byg	99	–	–
– 3 erter	1	1	8
Haure intet	–	–	–
2 – 4 bohvede	5	–	–
1 hængst soldt til	35	–	–

	rd.	mk.	sk.
6 fedeqvæg	76	–	–
4 ditto tient ved fed.	33	–	–
1 qvie soldt til	14	–	–
16 lam soldt til	45	–	–
11 fede gaaseskrov	6	1	–
10 lpd. 1 pd. smør	26	1	–
Foderie jndtægter	15	–	15
1 td. 3 skp. kommen	11	–	2
2 kakeovens leier	2	–	–
1 vævleie	1	–	–
Huder og skind	2	1	14
Lidt tømmer	2	–	–
500 pennefiere	–	4	8

<hr/> Summa indtægt	440	3	5
---------------------	-----	---	---

2. Udgifterne	rd.	mk.	sk.
---------------	-----	-----	-----

Qvartal skatterne	73	2	5
Jordrottelig afgift	78	3	7
Amtlige smaaskatter	5	4	9
Kongetienden	10	4	12
præstetienden			[ikke anført]
Degnekornpenge	15	3	3
Fattig korn penge	2	2	12
Folkeløn og dagpenge	44	2	14
Haandværks løn			
saasom væverløn	7	4	12
skræder	2	–	8
smedeløn	7	2	8
sauskerer	2	1	4
tømmermand	6	4	–

	rd.	mk.	sk.
snekeren	1	2	
maleren	—	—	—
sadelmager	—	4	—
6 skp. salt	4	—	—
Sild og fisk	7	4	10
8 pd. sæve	1	—	7
3½ pd. lys og tran, 3 pot.	1	3	15
1 lpd. 8 pd. jern, 500 søm	4	—	13
4 skp. steenkul	—	5	—
1 td. tiere	7	3	—
Tømer og bræder	27	4	14
118 potter brendev.	21	1	6
For kryderier	10	—	8
Intet tobak	—	—	—
Rev og seletøi	6	—	13
17 par træskoer	2	2	8
Støvler og skoer	4	2	—
Hat og huer	4	1	8
Kiøbte klædevarer /206/	1	5	15
Offerpenge	5	1	1
Brudegaver	1	3	—
Møllepenge	4	5	10
Spindeløn	—	—	—
Et spil	4	5	4
1 follekniv	—	1	8
6 skp. vitte kalk	2	2	—
1 lille kober potte	1	3	—
1 lomuhr	10	—	—
1 korn sold	—	3	—
1 skyde gevæhr	3	3	—
1 strile	—	2	8
Aviishold for 1829	1	3	—

	rd.	mk.	sk.
Betalt for fourasen	4	3	4
1 lomuhr at repare[re]	1	2	—
8 pd. røt kløverfrø	1	2	—
1 lpd. vidt ditto	1	5	—
Drike penge og levemaade	9	2	2
Stampeløn	1	1	12
Farevesager	4	3	12
Snuus tobak	1	—	5
Smaaeting	3	4	—

Summa udgift	428	5	1
--------------	-----	---	---

Overbalanse	11	3	12
-------------	----	---	----

Her foruden haver ieg i dette aar
 købt en paraseel arvefæste jord paa
 næsten 11 td. land geometrisk maal
 for den summa 50 rd. foruden om-
 kostningerne som var
 [ikke anført] _____

Men i dette aar erholdt ieg ogsaa 2de
 smaae arvekapitaler, den ene paa 20,
 den anden paa 10 rigsdaler, begge en
 sum

30	—	—
----	---	---

Kort oversigt af vor sædavling med høberring, græs-
 ning og haveproducterne.

Min sædavling	td.	skp.
---------------	-----	------

Hveden. Denne var meget simpel,

udsæden var	1	4
-------------	---	---

	td.	skp.		td.	skp.
hvorefter avledes altsaa ikkuns 3 fold	5	2	og avledes igjen altsaa [12] fold	580	–
<i>Rugen</i> var for det meste god, udsæden var	4	6	<i>Blansæden</i> af 12 skp. haure, 4 skp. viker var meget god i væxt og gav en heeldeel got foer til vinterfovring.		
og avledes igjen altsaa 8 fold.	33	6	<i>Kløver avlen.</i> Denne var i aar reent gaaet under for mig. Dog avledes nogle ældre vide kløver til frø og ligesaa lidt af det røde til frøe – men slet intet kløverhøe.		
<i>Byget</i> var meget got, udsæden var	12	2	<i>Høeavlen</i> fik ieg dog skrabet noget sammen af baade paa agrene og engen, da det var et rigt græsaare.		
hvorefter avledes altsaa 8 fold	95	5	<i>Sommer græsningen</i> var i aar heele tiden me- get god, saa at mand ikke havde sønderlig fornødent at sommer stalfovre. Dog staldfovrede ieg 7 smaae høveder og mine sviin.		
<i>Hauren</i> var taalelig god, udsæden var	6	–	<i>Havefrugterne</i> vare alle meget gode. Min komenavl var taalelig god, 1 td. 3 ^{1/2} skp.		
og avledes igjen altsaa 5 ^{1/2} fold	37	4	Humlen var meget god, kaal, madurter og røder vare meget frugtbare, men træfrug- terne ringe.		
<i>Erterne</i> var meget gode, dens udsæd var	3	4	<i>Tørven</i> i aar mislykkedes gandske. Mand fik ikkuns meget lidt heraf og samme jnda meget usel berget.		
hvorefter avledes altsaa 6 fold	15	4			
<i>Vikkerne</i> meget gode i væxt, udsæden var	1	4			
hvorefter avledes og gav 4 fold	3	6			
<i>Bohveden</i> var udvalt god, udsæden var	1	–			
og avledes jgien altsaa 3 ^{1/2} fold /207/	3	2			
<i>Hør avlen.</i> Denne lykkedes ogsaa got, der var saaget frø	–	3 ^{1/2}			
og avledes frøe jgien foruden hør og blaar til alt vort fornødne brug for dette aar.			Om fæeavlen		
<i>Kartoffelavlen</i> var overmaade god, der udlagt i omtrent 5 td. land	47	–	Denne var os i det heele mindre heldig.		
			<i>Bæsterne</i> var dog ei uheldig. Ieg solde 1 hæst til 36 rd.,		

men 2 hopper lod ieg bedække forige aar, men ingen af dem blev med føl i aar.

Qvæget. Med dette havdes meget uheld. 1 god koe, 1 ypperlig qvie, en god $\frac{1}{2}$ aar kalv og 3 smaae tillægs kalve døde for os dette aar. Vi solde vel nogle stg., men maatte købe ligesaa mange igien i de dødes sted. Den indtægt vi havde af vor qvægavl var fedning med kartofler af nogle stg., som ieg købte og solde igien og herved tiente [ikke anført] og soldt smør til [ikke anført].

Faareavlen. Denne var god, nogle faae spæde lam døde, men ellers solde vi /208/ 15 lam til 16 mk. stg. er 40 rd. 2 faar og den gamle væder slagtedes og 4 gimmelam og 1 væderlam lagdes til igien, altsaa blev faareflokken lidt forøget.

Svineavlen. Denne var uheldig. 1 soe vantrivedes og døde, et andet ungsviin blev halt og ei heller kom sønderlig til nytte, 1 stor gris, $\frac{1}{4}$ aar gl. døde, da den blev gillet, 2 sviin og den halte blev fedet og slagtet og 4 grisse lagtes til igien.

Gaaseavlen var taalelig god. Med 2 giæs og 1 gase avledes 17 giæslinger, som kom til nytte. De 16 fedet og slagtet og hvor af soldes 11 stg. fedeskrov til 6 rd. og de 3 gl. og 1 ung gaas lagdes til igien.

Hønsavlen. Heraf havdes ingen jndtægt, men nogle kyllinger lagdes til som livhøns.

Ender, biier og duer havde vi ingen af i disse aar. De har ei nogen tid vildet lykkes for os til nogen nytte.

Nu heraf sees, at sædavligen var os i aar meget god, men at der i mod fæavlen mindre heldig, især qvæget og svinene.

Fortegnelse

Over vore tienneste og arbeids folk i dette aar.

	rd.	mk.	sk.
<i>Karlen</i> var <i>Søren Hansen</i> , hvis løn i penge var	17	—	—
og almindelig karls klæder, en færdig og dygtig karl.			
<i>Pigen</i> var den forige <i>Kirsten Jens datter</i> , hendes penges løn var	5	—	—
og almindelig piges klæder. En færdig pige, men tiente mig ei til velvilie, sladeragtig og stivnakket imod os.			
<i>J stedet for dreng</i> havde vi om vinteren hm. <i>Morten Larsen</i> . Hans løn var 1 skp. byg hveranden uge og 4 sk. om dagen hver anden uge fra novb. til mai, alt anslaget til penge	8	—	12
<i>1 huusmand om someren</i> 4 dage om ugen fra mai til novbr. Denne var <i>Hans Pedersen</i> fra <i>Bild søe</i> , hvis løn var 4 td. byg, men han blev syg i begiøndelsen af høsten, og vi fik ham ike mere, og denne sydom saavel som karlens senere sydom og nogle af vore børn ligeledes satte os slemt tilbage med vore arbeider i dette efter aar. Denne hm. fik de 2 td. byg, for den halve tid, samme i penge	6	—	—
/209/ Men nu ved de her anførte sydomme, som ramte vor huus, holdt vi en deel dagleiende personer, som ogsaa i dette som i forige aaringer endeel haandværkere			

saa vor huusholdning var stedse betydelig stor. Jeg kan regne 1 dagleier eller haandværker bestandig hele aaret. Nu denne, 4 tienneste folk, jeg og kone og 6 tilvoxne børn, i alt 13 personer var vor huusholdning størelse dette aar.

En kort oversigt

af det vigtigste af det, som er gjort, bekostet og jndrettet ved vort sted i aarets løb 1828.

1. Ombygget den anden halvdeel af den vestre lence af vor gaard, 8 fag til de forige 6, i alt 14 fag, alt nyt stort og rummeligt saa at vi nu forfremtiden ei vil behøve at sætte nogen sæd ude af det som gaardens jorder kand frembringe.
2. Omsat bagerovnen fra grunden af, som var brøstfældig og trengte til at omsættes.
3. Ogsaa omsat vor malkiøle som stod nede paa gulvet og opmuret den paa loftet i en bedre form og til mere beqvemmelighed for rum i steset og pigekammeret.
4. Lagt et nyt stg. loft over steset og under kiølen, samt flyt loftstrappen og loftslemmen hen bag i steset.
5. Giort 1 nye malketrappe i stuen samt giort nye foer hække over bæsterne i stalden.
6. Kiøbt et skyde gevær mest for at hæve eble tyveri i vor have, hvor slige giester begiønder at faae adgang.

/210/

Betragtninger

over aarets gang i almindelighed og for mig og mit vedkommende i særdeleshed.

Aaret 1828 var et af de meget rige og frugtbare aar og et af de lykkelige for vort *Dannemark*, da vi havde en rig høst af alt, og disse rige producter søgtes begierlig i udlandene og til krigens egne, og som desaarsag bleve dyrt betalte, hvorfor at velstand i alle stender og jsær landets og rigets tarv bedres, som best kan skiønnes af vor penge *curses* nærmelse til *pari*. Fornemmelig nyder almuestanden den første fordeel af disse frugtbare aar, da alle have arbeide og med samme føde og ophold, ia mand var i aar nærved at ma[n]gle arbejdende hender til sine fornødne arbeiders udførelse, som ogsaa var en følge af den indnu i aar graserende undartede feber sygdom, der begiønder at antage en alvorlig *carackteer* og bortriver flere i dødens arme, der billig medfører betenkelige anaelser om dens fremtids gang. O Gud, lad dog ei pæst eller deslige undartede smitsomme sygdomme udbrede sig iblandt os. Vel tager folkemengden frygtelig til, som kand opvække bekiømringer for disse manges ophold i den kommende tid, men desuagtet maae dog enhver af hiertet bede Gud, at hand vil bevare vort land og folk fra hunger, krig og pæst. Hunger er vort land vel befriet for i aar, krigen har nu i flere aar været bort fiernet fra os, og indnu synes vi at være tryge under den velgiørende fredens skyge, men destoe mere maae vore bekiømringer forene sig med frygten for at de undartede smitsomme sygdomme skulle tiltage i vore lande og i blant vort folk.

Ogsaa maae jeg /211/tilstaae, at denne lidelse er den

og næsten det eneste tunge byrde, som af og til er mig og mit huusgesinde temmelig nær og jevnlig er os over hovedet, og var dette en aarsag til, at ieg i aar blev ilde sat tilbage med mine arbeider i dette efteraar, da vor tiennende huusmand, som var fæstet 4 dage om ugen til novbr., blev syg i begiøndelsen af sædhøsten og kom ikke mere til os. Pigen laae syg i nogen tid ogsaa i høsten. Karlen blev syg ved mikkelsdag af hver 3die dags feber og vedblev til novbr. Børnene har af og til ligeledes ligget syge heraf, ogsaa de ældste af disse, som kunne bestille lidt, vare svage. Ieg selv og min kone vare ogsaa nær ved underlagde denne sygdom, men et forsigtig og varsom forhold i begiøndelsen hialp os snart jgien til vor sundhed, men altsaa har den omtalte sygdom været os en aarsag til, at vor tærskning er meget

i aar tilbage sat, og fornemmelig vor kartoffelhøst kom reent i forfald i aar, saa ieg fik dem ikke rigtig alle op, lidt blev staaende. Ogsaa noget af vinter sæden blev temmelig sildig saaet i dette efteraar, og min øvrige efteraars pløining fik ieg ikke heller alt overkommet i aar, alt af mangel paa de fornødne arbeidsfolk.

I øvrigt var aaret for mig som for den store deel af vort folk et gode, hvor vi alle nød livets gode ophold i fred og roe, for hvilket alt vi herved tilsiger dig, algode Fader i Himlen, vor hiertelige tak, og giv os fremdeles naade til at tienne dig som lydige og gode børn og derved erlange det faderlige velbehag, saa vorder vi her og hisset evig lygkelige, døden komme saa naar det skal være, den finder os da beredte. /212/

Regnskab for aaret 1829

Hvoraf kand sees dets mere eller mindre heldige gang for mig i mine nærings deele og tilstand m.m.

	td.	skp.
Om udsæden paa min mark		
Saaet af hvede	2	2
rug	8	—
byg	14	2
haure	9	2
erter	4	5
viker	1	2
Summa af sæd	39	5
Lagt af kartofler	22	1
Saaet af bohvede	—	3 ¹ / ₂
Saat af hørfrøe	—	4
Den efter same jndavlede sæd	td.	skp.
Avlet af hvede	14	—
rug	47	4
byg	79	7
haure	41	4
erter	25	—
vikker	8	6
Summa af sæd	216	5
Avlet af kartofler	219	—

	td.	skp.
af bohvede	6	—
af hørfrøe	—	4
Det meste af høren god.		
Om sæd til føde af alle slags	td.	skp.
Rug til brød	20	—
Byg til malt	4	—
Byg til gryn	6	1
Byg til kagemeel	1	4
Byg til sigtemeel	2	4
Bohvede til gryn	6	4
Koge erter	1	—
Summa i alt	41	5
Spise kartofler	12	—
Ydesæd, fourase, tørv	td.	skp.
Degne korn	—	6
Samt 1 gaas, 4 mk., 1 julekage og 1 ost, 3 mk.		
Fattig sæd, skp. rug	—	2
og af byg	—	4
Ditto af paraselen	—	1
Fouras haure	—	6
samt 7 lpd. 9 pd. høe og 6 lpd. 5 pd. halm.		
Byg til skovfodgen	—	2
Og degne fourase af 9 lpd. høe og 9 lpd. halm.		

	td.	skp.
Til herredsfod af 1 skp. byg	–	1
og 1 skp. haure	–	1
Og 1 læs degne tørv		
Til pundetærskeren i alt	1	6
<hr/>		
Tilsammen	4	5

Det bemerkes at alt yde sæden er anslaget til penge og regnes blant aarets udgifter. Ogsaa det læs tørv, som er købt.

/213/

Om penge indtægter og penge udgifter

Indtægterne	rd.	mk.	sk.
7 td. rug	32	2	–
65 do byg	160	3	8
3 – haure	6	–	–
12 td. 2 skp. erter	40	3	8
2 td. 1 skp. viker	6	3	4
– – 3 – bohvede	–	5	–
1 – 5 – komen	13	–	–
2 lpd. kløverfrø	3	3	11
4 sække kløver avner	1	4	–
46 lpd. halm	1	5	–
Af fedeqvæg	68	–	–
Sommer lam	47	–	–
Patte grisse	3	4	–

	rd.	mk.	sk.
7 lpd. smør	15	–	7
1 snes eg	–	–	12
6 skind	2	4	4
2 kakkelovns leier	2	–	–
2 rafter til 1 stige	–	2	–
Fodge indtægt	18	1	12
Smaaeting	1	1	–

Tilsammen	425	2	2
Udgifterne vare	472	5	3

Underbalanse	47	3	1
--------------	----	---	---

Dette foruden den af mig i dette aar købte paraseel med udgift	90	2	15
---	----	---	----

Udgifterne	rd.	mk.	sk.
De kongelige skatter	71	1	15
Herskabelige afgifter	75	5	15
Amtlige smaae skatter	–	3	–
Præstetienden	15	4	3
Kongetienden	9	2	5
Degnekorn til penge	2	4	–
Fattig sæd til penge	2	2	–
Folkeløn og dagpenge	40	1	10
Haandverksløn saasom			
Vævløn	6	1	5
Skræderløn	2	4	8
Farveløn	1	1	6
Smedeløn	7	4	10
Tømmermandsløn	6	5	10

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
Snekerløn	–	–	–	Aviishold for dette aar	1	5	–
Bøkerløn	–	–	–	Brente mursteen	–	2	8
Salt 5½ skp.	3	4	4	Vitte kalk	1	3	–
Sæbe 10 pd.	1	3	6	Spindeløn	–	5	–
Jern 3 lpd. 10 [pd.]	4	3	4	Smaating	3	3	8
Søm 825	3	3	4	Et krus	1	–	–
Kull 4 skp.	1	–	8	Et par karter	–	3	–
Lys 7 pd.	1	4	8	En meie lee	1	4	–
Tran 6¼ pot	2	–	1	1 hakkelse kniv	1	4	–
Brendeviin 131 pot	26	5	5	1 jern gryde	3	1	–
Sild og fisk	3	3	5	1 kober kiedel	10	–	–
Tiere ingen				1 kober theekiele	3	–	8
Tømmer og bræder	20	1	4	1 kakkelovn	16	4	–
Rev og seeletøi	5	5	10	2 bistader	3	3	2
Kryderier	11	5	15	5 vinduver	3	4	–
Tobak 1 pd.	–	4	–	28 ark skrivpapiir	–	2	10
Skov og støvler	7	3	–	Egetræe i skoven	13	–	–
Hatte og huer				1 læs kragetræ	1	1	–
Kiøbte klædevarer	3	1	2	2 smaae mødinger	2	4	8
Træskoer 20 par	3	2	10	1 spil kort, 1 almanak	–	2	2
Offerpenge	2	4	4	Apotheker varer	3	5	5
Brudegaver	5	2	–	Fine drikke varer	1	1	14
Møllepenge	7	4	8				
Drikepenge m.m.	11	3	3	<hr/> Summa	472	5	3
Stampeløn /214/	1	1	14				
Fauneslager og stemple pen[ge]	1	5	14	Indvidere kiøbt en paraseel			
Tørve 2 læs	1	5	4	jord	50	–	–
1 ege jern bunden kiste	8	1	8	og opmaalingsudgift	8	–	–
1 halvgamel fyrre kiste	1	3	–	og afgift af dette 1829	23	–	2
12 alen vidt vadmæl	5	–	–	Videre ved bygningen	9	2	13
Endeel ausionssager				<hr/>			
mest klædevarer	4	5	14				

Kort oversigt af sæd avlen og fæ avlens mere eller mindre frem væxt

Sædavlingen

Hveden groede got til og gav [ikke anført] fold. Blev got høstet, men smittet med brand.

Rugen var god i kjerne og straae, gav [ikke anført] fold, men slet høstet.

Byget groede taalelig got til gav [ikke anført] fold og efter veirliget got høstet.

Hauren var ogsaa taalelig god, gav 5 fold, men maadelig høstet.

Bællesæden groede sterk til, men gav ikke mange fold. Dog var mine vikker gode og lidt af erterne. Slet høstet.

Bohvede. Denne var simpel, gav 12 fold, men got høstet.

Kartoflerne. Disse vare gode, de gav 10 fold og optagne i got veir. /215/

Min heele høhøster med hœe, kløver og frøkløver med blandsæd, alt den gode fovring groede vel i aar got til men alt meget slet høstet.

Tørven ligesaa. Mand fik kuns lidt og den var maadelig især for mig, som boer saa langt. Ieg fik hverken i aar eller det forige aar det halve, som behøvedes til vort fornøden brug.

Fæ avlen

Af bæsterne havdes ingen indtægt, men med de 6 arbeids hæste udførtes vores i aar betydelige avlsbrug, da de vare raske og i god stand.

Qvæget. Med dette havde vi i aar intet misheld, men

heller ingen betydelig indtægt, især var smør salget noget ubetydeligt, skjønt vi havde mange kiøer og dog skjøn græsning, men prisen var usl lav, vi solde [ikke anført].

Faareavlen. Denne lykkedes got for os i aar, ingen faar døde og kuns nogle faae spæde lam. Dog blev 2 voxne lam om sommeren dræbt, vistnok af en lumsk dreng af vore naboer.

Svineavlen. Denne lykedes meget got, men var i aar i ingen priis og gav os ingen jndtægt.

Giæsene. Havde vi et slet held med, af 3 giæs og 1 gase fik vi 6 til nytte at slagte.

Høns havde vi af kyllinger og æg til eget fornødent brug og heller ikke sønderlig videre.

To bistader kiøbte ieg for 3 rd. paa ausionen efter Ole Madsen.

Vore tienneste og arbeids folk dette aar 1829

Karlen var *Peder Jensen*. Hans løn i penge var 16 rd. og almindelig karls klæder, en god karl.

Karlen *Johan Knudsen*. Hans løn af penge var 14 rd. og fyldest karls klæder, en simpel karl./216/

Pigen var *Chatrine Mortens datter*. Hendes løn i penge 5 rd., et faar fovret og græset og alle en piges klædes stykker.

Pigen *Juliane Maria*. Hendes penges løn var 4 rd. og nogle klædes stykker, men en simpel og sye person.

Huusmand havde vi ingen af i dette aar, vinter eller sommer.

Drenge hialp vi os med vore egne 2 ældste børn. Men endeel dagleiende qvinder holdt vi i dette efteraar og nogle i Johans sydrom om foraaet samt endeel arbeids folk i høsten.

En kort oversigt

Af det vigtigste, som er giort, bekostet ved vore ting 1829.

1. En kakkelovn paa jernfod, kostet i indkiøb 15 rd. og nogen reparation 2 rd.
2. En halvgammel koberkiedel, veiet 15 pd., kostet 10 rd.
3. Men endelig købte ieg i begiøndelsen af dette aar en jord paraseel af unge *Peder Nielsen* paa $1\frac{1}{2}$ td. hartkorn, 13 td. land stor, for 50 rigsdaler sedler, men samme var hverken pløiet, besaaet med nogen vinter sæd eller bebyget. Foruden denne kiøbesum hvilte paa mig de fleste omkostninger ved udstykningen og skiøde, ligesom ieg maatte tiltræde alle skatter og afgifter fra aarets begiøndelse 1ste januari 1829. Jeg opbygde nu i denne sommer et huus paa 10 fag, indrettet til 2 jnderste familier for det første, til ieg faaer disse simple jorder i nogen stand og ordenlig drift, som vil medtage nogle aar føren indtægterne vil kunne blive noget af betydenhed. Denne jord med omkostninger og husets opbygelse kostede til sammen noget betydeligt, ogsaa svarte det første aars grøde neppe til samme aars afgifter.
4. Endelig købte ieg i slutningen af dette aar indnu en mindre parasel af samme unge *Peder Nielsen* paa 6 skp. hartkorn a 7 td. land for 30 rd. og paa mig

hviler alle de heraf flydende omkostninger, men hans liden møding fulde hermed i kiøbet og alle skatter og afgifter heraf udredes af mig fra aarets begiøndelse 1830.

Kapitels kiøbet for dette aar

Rug	4 [rd.]	2 [mk.]	15 [sk.]
Byg	2 –	2 –	2 $\frac{1}{2}$ –
Haure	1 –	4 –	10 –

Betragtninger

Over aarets gang i almindelighed for den danske bunde og for mig og mit huus i serdeleshed.

Aaret 1829 var et af de gode frugtbare aar, hvor alle havde god næring og taalelig udkomme, selv den arbejdende klase. Folk havde overalt arbeide nok, og man var færdig at lide mangel paa disse, som ogsaa forarsagdes af den jndnu graserende undartede feber sygdom, der især paa disse egne nedlægge mange paa sygesengen. Allene høsten blev i dette aar meget mislig og det paa alle deele, tørv, hœe, kløver men især den vigtige sædavl, som mangfoldige stæder blev yderst maadelig høstet, især af hvem som ikke tolmaadig gav tid, thi hen sidst i septmbr. blev veiret dog lidt stadigere. Sæden blev som sagt simpel bragt i huus, og som følge heraf sank eller dalede alle vore sædpriser meget, fordi ingen sønderlig fra fremmede lande søgte ham, men derimod tilførdes vort land megen udenriges sæd, især rug. Kapitelstaxten var i aar temmelig høi i forhold til landepriserne, saa landmandens pengetrang var i aar

ikke ubetydelig. Den herpaa følgende strenge vinter og mangel paa tørv og brendets dyrhed samt foderets mangel paa adskillige steder, alt dette følte ogsaa i aar som noget betydeligt trykkende.

Jeg for mit udkomme i nogen som helst maade har ikke aarsag at klage, uden mangel for noget hialp vi os got igiennem, sæden lykkedes got, og ved taalmodig at give tid fik ieg den taalelig got høstet, men sildig, dog ogsaa var en deel af vaarsæden sildig saet. Vor fæeavl var saa midelmaadig, megen jndtægt gav den os ikke, men dog heller ikke noget betydeligt uheld ramte os i aar paa vort kreatur.

/218/ Men et slemt unde ramte vort huus og mig især i dette aar. Den undartede feber syge angreb mig først i septmbr. og satte sig derefter saa fast hos mig, at den holdt mig til vinteren var næsten overstaaet, et halvaar.

Det var mig en slem sydom, hvor i jeg blev meget af kræftet og svag.

Vores pige, tærskemanden og nogle af vore børn blev ogsaa som ogsaa karlen angrebet heraf, men især piger og pundetærskeren maatte agsaa holde ud den heele vinteren, og hved ald denne svaghed blev vores arbeider betydeligt sat tilbage, baade efteraars pløiningen og vikkertærskningen. Men tillykke var utøiet ei slemt i aar eller i denne vinter. Disse sydomme foraarsagede os tillige betydelig udgift og penge spilde foruden den singelse og det hermed forbudne tab, saa aaret kan kaldes heldig for os, thi under sydom og uden sundhed er man ikke lykkelig, men saadan er menneske livet her paa jorden, blandet med det gode og unde, med glæde og sorg.

Regnskab for aaret 1830

Først om sæd og høst af ethvert slags

	td.	skp.
Den udsaaede sæd		
Hvede avlede vi ikke	—	—
Saaet af rug	4	5
af byg	23	2
af haure	8	4
af erter	3	4
af vikker	1	3
af bohvede	1	3
af sæd i alt	42	5
Lagt af kartofler	22	5
Saaet af hør	—	3
Saaet af blandsæd til fovring	4	7
Den indavlede sæd	td.	skp.
Avlet af rug	30	—
af byg	167	2
af haure	44	—
af erter	12	1
af vikker	3	6
af bohvede	5	4
Nu af sæd i alt	262	5
Avlet af kartofler	100	—
af hørfrø	—	2
Blandsæden groede meget got til i aar.		

/219/ Føde sæden	td.	skp.
Rug til brød	20	3
Byg til brød	5	—
Byg til malt	6	—
Byg til gryn	6	6
Bohvede til gryn	1	4
Byg til sigtemeel	2	—
Hvede til fient meel	—	2
Koge erter	—	6
Byg til kagemeel	1	6
Sæd in summa	44	3
Spise kartofler	6	—
Yde sæd og fourase	td.	skp.
Degne korn byg	—	6
Fattig korn byg	—	4
rug	—	2
Dommer korn byg	—	1
haure	—	1
Smede korn byg	2	—
(Huusmandens sommer løn intet)		
[Muligt senere tilføjet/udraderet		
4 td. byg.]		
Tærskerens pundeskp. om vinteren		
rug	1	—
byg	5	7
erter	—	6

	td.	skp.
Almindelig fourase haure	—	6
høe	6 lpd.	5 pd.
halm	5 lpd.	6 pd.
Og degne fourase høe	9 lpd.	
halm	9 lpd.	
Degne gaas, 1 til	4 mk.	
og degnens julerente		
et sigtebrød, 1 ost	4 mk.	
og degnens tørv, 1 læs	1 rd.	

Af sæd i alt 12 1

Nu dette anslaget til penge efter aarets priser et beløb af 54 rd. 3 mk. 12 sk. som tilføres aarets penge udgifter, men beregnes ogsaa som soldt og tilføres indtægterne.

I penge 54 3 12

Kapitels kiøbet for dette aar

rug	
byg	[ikke
haure	anført]

Min sædgrøde var i dette aar følgende.

Hvede havde vi ikke. Rugen var taalelig god til væxt, men simpel i kiernen. Byget temmelig got, baade i kjerne og straae. Hauren taalelig god baade i kjerne og straa. Erterne middelmaadig. Vikkerne simple, bohvede usel i alt. Mine kartofler heel usle. Hørren meget god. Blandsæden med høe og kløver got, men ald maadelig høstet ved det overmaade ustadige høstveir, ogsaa tørvehøsten vanskelig og ringe. Træfrugterne med humlen vare simple, men de øvrige haveproducter gode.

/220/

Penge indtægterne og udgifterne

Først jndtægterne	rd.	mk.	sk.
For 13 td. hvede	71	3	—
21 td. rug	90	3	—
71 td. 6 skp. byg	248	4	1
5 skp. erter	3	4	—
6 skp. vikker	4	—	—
4 skp. bohvede	1	4	5
6 skp. kommen	8	3	12
1 ¹ / ₄ skp. senop	3	5	—
4 td. haure kostet	10	4	—
For 5 stg. fede qvæg	100	—	—
16 somer lam	47	3	—
6 fede gaaseskrov	3	5	8
18 lpd. flæsk	25	2	6
10 lpd. 15 pd. smør	29	3	7
14 snese hønseeg	2	1	11
1 lpd. 6 ¹ / ₂ pd. kløverfrøe	5	3	12
93 lpd. langhalm	14	3	3
150 pennefiere	—	1	1
nogle kniper halm	—	3	—
huder og skind	—	2	—
3 kakelovns leier	3	—	—
1 koeleie nogen tid	1	—	—
fodgæ indtægter	15	4	8
Tilsammen	693	3	6

Heraf fragaar af de hær anførte indtægter for de 4 stg. kiøbte qvæg paa de 5 stg. solte qvæg til beløb 30 rd. 3 mk. Tillige er soldt 4 td. haure til 10 rd. 4 mk. og kiøbt 7 td. 4 skp. kartofler til 10 rd., hvilket alt kan ansees som handel og maae være uberegnet af de almindelige penge indtægter og udgift.

Udgifterne	rd.	mk.	sk.
Til kongelige skatter			
saasom juli qvartal	14	–	15
octobr qvt.	26	–	7
januari qvt.	22	–	14
april qvt.	14	–	10
Og de 3 termin afgift			
saasom octobr term.	19	–	–
decbr. term.	19	–	–
marti term.	55	2	2
Og til kongetienden	12	2	9
til præstetienden	17	4	9
I fattig penge	–	4	8
Skoleafgift	1	5	1
Smaae afgift	–	4	7
Og i alle de hær anførte dele			
af mine 2 parasæl loder	51	5	1/2
Indvidere			
8 1/2 skp. salt	5	3	–
8 pd. sæbe	1	1	–
3 lpd. 8 pd. jern	4	1	4
1 pd. staal	–	3	6
400 søm	1	3	4
3 potter tran	1	–	–
11 pd. lys	2	5	8

	rd.	mk.	sk.
9 skp. kull	1	5	4
Sild og anden fisk	2	1	–
Fersk kiød	2	3	6
Folkeløn og arbeids	32	4	15
Haandverks løn	15	4	2
saasom smedeløn			
sneker og tømerman			
spindeløn			
væver			
skræder			
stampeløn			
farveløn			
skomagerløn			
steenskydning /221/			
161 potter brendeviin	34	4	1
Kryderier	14	1	15
Kiøbte klædevarer	4	5	2
Læder fodtøi	4	1	8
25 par træskoer	5	3	10
Hatte og huer	3	5	12
4 brudegaver	10	–	–
Offerpenge	5	3	6
Levemaade paa reiser, spil-			
lemands og drike pr.	12	3	11
Møllepenge foruden told sæd	4	–	4
2 tylter bræder	6	–	–
Træe og brendsel	16	5	9
Snuus tobak	–	2	–
Farvetøi	6	5	6
Rev og deslige	13	4	6
Et læder seletøi	12	–	–
11 pd. humle	1	5	12

	rd.	mk.	sk.
Bygningsmaterialier af			
10 fag huus	50	—	—
1 kakeovn	12	—	—
1 skov sau	3	—	—
1 patte føll	6	—	—
Til bytte paa 1 hængst	5	—	—
1 foustatie kalk	1	4	—
1 meie lee	2	—	—
1 hakkelse kniv	2	—	—
1 grave spade	1	—	—
For 4 stg. qvæg	30	3	—
Uhr reparasion	1	2	—
9 skolcbøge	1	3	2
2 skiøde breve	4	4	2
Adpartige ting	9	1	12
Smaaeting	5	2	6
7 td. 4 skp. kartofler	10	—	—
For 4 stg. qvæghøveder		[Udstreget]	
<hr/>			
Tilsammen	630	1	15
<hr/>			
Naar nu de paa foranførte side handelsager fragaar indtægt og udgift og udgift bliver beløbet saaledes			
<hr/>			
Indtægt summa	653	—	6
<hr/>			
Udgift summa	589	4	15
<hr/>			
Overbalanse	63	1	7
<hr/>			

Kort oversigt

af vor fæavl dette aar 1830.

Bæsterne. Med disse havdes jntet uheld. Med de 6 aars beids hæste udførtes aldt det fornødne ved avlsbrugene men da ieg lod bedække 3 øyg, men ingen blev drægtige, saa tilbyttede ieg mig en drægtig hoppe og kiøbt desuden et føll om efteraaret for 6 rd.

Qvæget. Dette var saa nogenledes got. Vel døde en av vore beste kiør om foraaaret og 2 unghøveder kiøbtes og 1 koe for 30 rd. 3 mk., men ieg solde 5 fedeqvæg til 10 rd. og 5 kalve lagdes til for den kommende tid og 15 stg. ungvæg og kiør.

Faarene. Denne avl var i aar heldig for os. Af 20 lar lagde vi 4 til og solde 16 til 47 rd. 3 mk. og 18 stg. i aalt lagt til igien./222/

Svineavl. Denne var i aar heldig for os, vi solde 18 lpc flæsk og havde desuden 4 til vort eget brug, et ungvii døde og 5 lagt til igien for det kommende aar.

Gæs og ender havde vi ingen af i aar lagt til for det kommende tid, thi i dette efteraar fedede og slagtede vi saavel de faae gæslinger som de 3 gamle i alt 13 stg. og solde 6 gaase skrov til 3 rd. 5 mk. 8 sk. thi denne avl har i flere aar været mislig for os og noget skadeligt krar paa sæden om someren. Ligeledes ogsaa enderne.

Hønsene gav heller ikke sønderlig nogen indtægt, men kan ei let undværes i en huusholdning, nogle sneser er solde til en plokke skilling.

Af de 2 i forige aar kiøbte bistader svermede ingen med begge de gamle sat til igien, altsaa ingen jndtægt.

Vore tienneste folk og huusgesinde

2 karle havde vi i aar hele tiden. Den første *Christian Arvidsen*, den anden *Johan Knudsen* og 2 piger, den ene hele aaret, den anden 9 maaneder, den første *Karen Christens d.* den anden *Maria Jens datter*. Karen var her i 1½ aar, alle disse andre 3 tog anden tienneste 1ste Novbr dette aar. Vore 2 ældste drenge udførte, hvad de kunne sommer og vinter med drengs arbeider og saavide, saa at vi havde ingen anden dreng, røgter, pundtærsker om vinteren eller huusmand om sommeren uden den mand, som boer i vort paraseel huus 2 dage om ugen fra paaske til mikkels dag i huusleie, men en deel arbeids dage i høsten og om efteraaret, mest tilgodehavende for pløining, vogne, hørsaad o.d.l.

I dette aar er jngen særdeles betydelige arbeider eller indretninger gjorde ved vort sted, allene en mengde steen er opbrudt paa min paraseel jord, skutte og hiemkiørte og sat i steengierde ved den nordre side af fæhåven, [ikke anført] faune.

En stor bilæger kakkellovn med jernfod kiøbte jeg i aar for 12 rd.

Et heelt nyt læder seele tøie blev ogsaa kiøb i aar for 12 rd.

Ogsaa kiøbte ieg endeel bygnings materalier af et nedbrudt skolehuus á 10 fag for 50 rd. at opbygges paa min mindre paraseel lod i et af de paafølgende aar naar den fulde sikkerheds beviser for samme er erhvervet.

/223/

En kort oversigt

Af aarets gang i almindelighed og for mig og mit huus i særdeleshed.

Aaret 1830 var i det heele et af de frugtbare og lykkelige aar for den danske bundestand og for Dannemark, da sæden lykkedes got og var i temmelig høi priis og gik got fra haanden til fremmede lande, hvorved de danske undersaatere kunne taalelig got udrede, hvad de skulde, og statten fik sine jndkomster betalte. Lande fred og rolighed nød vi, imedens mange andre lande og riger savnede dette gode. Kuns et unde herskede hos os, den undartede feber sydom greb stedse videre om sig og gjorde mange svage, ia rev endeel bort i døden, saa mangel paa arbeidende hender følte i dette frugtbare aar.

Jeg og mit huus hiemsøgte temmelig haart af denne plage. I af mine tienneste karle var i flere maaneder syg, pigerne og børnene meget skrantne og syg, men fornemmelig var jeg selv nedtrykket dybt af denne svaghed, saa ieg næsten intet kunne udrette, hvorfor ogsaa mine avlings bedrifter og øvrige arbeider gik simpelt og langsom fra haanden, saa meget mere som at nu mit avlsbrug var betydelig forøget, og at tillige det fladeste og sieste af markens jorder var nu under drift i disse vaade aar, saa at ieg ikke fik indhøstet i aar føren d. 18. octobr, men fik dog adligevel lagt ald den vinter sæd, ieg vilde hadde saaet, da efteraars veiret vedblev lunge at være got, men i ald denne mit husets svaghed var min kone, vor ældste søn og den ene karl ved god

helsen. Jeg blev og er nu svækket, saa jeg ei snart mere kand udføre nogle betydelige arbeider, men da nu snart vore 2 ældste sønner kand tage henderne med i de fleste ting, saa begiønder samme allerede at lette mig mine arbeids byrder og saadant min lunge tilsigtede hensigt opnaet, at ieg kunne holde ud saalenge, til de kunne udføre mine ting i mit sted, som vil kan skee, naar ieg indnu i nogle aar kan leve med dem og styre aldt med /224/dem, jndtil de kan faae en moden erfaring nok til at styre det paa egen haand, thi ogsaa udkræver bundens heele nærings drift nogen færdighed og øvelse, nogen erfaring og vist nok tillige nogen forstand og eftertange, ia vistnok noget mere af alle disse ting, jnd fortiden krævede af bunden, om man skal kunne tilveiebringe aldt, hvad som nutiden fordrer af ham.

Nok ieg ældes noget og svækkes mere, men herimod er intet at gjøre, det er alle dødeliges lod at gaee vores opløsnings stund imøde under lidelser og svaghed, og hvad hielper herved mismod og klage. Nei, med et tolmødig og nøisom sind gaar vi graven imøde.

I øvrigt er min velstands forfatning taalelig som forhen, jntet betydelig uheld paa vor fæavl havde vi i aar og sædavlen var i det hele taalelig god, saa aldt gik fra disse sider sin jevne gang og indskiøndt at ieg gjorde nogle adpartige bekostninger havdes dog nogen liden overbalanse i vore penge indtægter og udgifter.

Da ieg dog indnu er levnet lit af dette gode, nemlig at kan see og føre pennen at skrive og læse i mine bøger, saa vil ieg her ved slutningen af det andet aartiende for mig som bunde give en kort *tabellarisk* over sigt af de sidst hengangne 10 aar over de betydeligste ting af vor nærings forbrug føren ieg jndnu mere svækkes paa mine øines syen og øvrige sandser og lemmer eller føren ieg

muligt bliver en gravens jndvaagner. Skiøndt ieg haver dog det fortrøstende haab at mine sønner, især den ældste vil kan udføre dette for mig kiere og behagelige arbeide i mit sted, som ieg med fornøielse nu sporer, at han ei er uvillig til. Jeg ønsker eder hermed som i alt andet til lykke mine børn, vandrer i en faders fodspor hvis I nu kiender, det skal vist nok i eders kommende tid ikke fortrydes og gaar frem paa *culturens* bane som I gaar frem i alder og aar saa vil Herren see med naadig velbehag ned til eder og gjøre eder lykkelig hær i tiden og i evigheden.

[Herefter følger s. 225–28 fire tabellariske sammendrag af oplysningerne i årsoversigterne 1820–30 vedrørende udsæd og indavling, fødesæd og ydesæd, pengeindtægter og udgifter samt endelig de vigtigste forbedringer på gården og dens inventar. Af oversigten fremgår det, at Søren Pedersen i året 1820 modtog et tilskud fra Det kongelige Landhusholdningsselskab. Han skriver:]

/227/ Disse 300 rigsdaler, der blev mig efter min ansøgning skienket af Det Kongelige Landhusholdning Sælskab til mit agerbrugs fremme i en fornyet bedre drift, kan ikke henregnes til de almindelige jndtægter eller er paa denne fortegnelse summarisk inbefattet, men naar saadant bliver anseet saa havens en overbalanse af disse 10 aars indtægter og udgifter in summa af 12 rd. 5 mk. – Altsaa er dog ingen egenlig formindskelse af vore næringsager os tilføiet i det andet aartiende for os som bønder folk, uagtet de flere ikke ubetydelige adpartige bekostninger, som i dette tidsrum ere gjort af mig og det i flere mindre frugtbare ind gode frugtbare aaringer. /229/

1831 aars beregning

Først maae her gives nogen beretning om sædavlingen af et hvert slags, dens udsæd og dens jndavling

Udsæden	td.	skp.
Hvede	—	6 ¹ / ₂
Rug	8	—
Byg	23	1
Haure	8	1
Erter	2	2
Vikker	2	3
Bohvede	—	2 ¹ / ₂
Udsæd in suma	45	1
Kartofler	20	—
hørfrø	—	2 ¹ / ₂
blandsæd	—	1
Indavl	td.	skp.
Hvede	3	4
Rug	44	1
Byg	163	4
Haure	46	4
Erter	6	1
Vikker	4	6
Bohvede	2	4
Sæd in suma	271	—

Kartofler	358	—
Hørfrøe	—	1 ¹ / ₂
Fødesæd	td.	skp.
Rug til brød	14	6
Byg til brød	4	2
Byg til malt	10	—
Byg til gryn	7	4
Bohvede til gryn	3	3
Byg til pellegryn	—	4
Byg til kagem.	—	6
Byg til sigtem.	2	2
Erter at koge	—	4
Sæd in summa	44	1
Spise kartofler	14	—
Hvede til fiin meel	—	2
Yde sæd	td.	skp.
Huusmandens sommer løn	R ³³	
	1 B	
Smede løn byg	2	—
Fattig sæd, rug	—	2 ¹ / ₂
byg	—	5
Ditto af paraselen	—	1 ³ / ₄
Pundetærskeren, rug	—	6
byg	1	3
Dommer korn, byg	—	1
haure	—	1
Degnekorn, byg	—	6

	td.	skp.
Ditto af paraselen	–	1 ^{1/2}
For 1 soe at orne	–	1
<hr/>		
/230/	8	5
<hr/>		
Almindelig fourage		
Haure	–	6 ^{3/4}
Høe 6 lpd. 7 pd.		
Halm 5 lpd. 9 pd.		
<hr/>		
Sæd in summa	9	3 ^{1/2}
<hr/>		
Degne fourase høe	9 lpd.	– pd.
halm	9 lpd.	– pd.
tørv	1 læs	
af p[arcellen] en fjerde deel heraf.		
<hr/>		

Fortegnelse

Af vore penge indtægter i aarets løb 1831 saaledes

De indkomne ting	rd.	mk.	sk.
1 td. 1 skp. hvede	7	5	4
6 td. 2 skp. rug	45	3	–
94 td. 5 skp. byg	334	2	8
– td. 7 skp. haure	1	4	8
intet { erter	–	–	–
{ viker	–	–	–

	rd.	mk.	sk.
50 td. 4 skp. kartofler	30	5	12
Ingen bæster	–	–	–
6 stg. qvæg	140	4	2
16 stg. lam	50	4	–
2 stg. sviin	23	–	–
2 stg. grisse	1	4	–
3 par kyllinger	–	3	12
5 lpd. 12 pd. smør	15	5	7
14 ^{1/2} sneser eg	2	2	12
1 kakelons leie	1	–	–
1 huus leie	6	–	–
For langhalm	48	2	–
og egebark	1	–	–
og fodgejndtægt	2	2	8
3 skp. kommen	5	3	
7 skind	1	2	6
nogle smaaeting	3	3	10
<hr/>			
Summa indtægt	724	4	9
<hr/>			

Fortegnelse

Af vore penge udgifter i aarets løb 1831

De udgivne ting	rd.	mk.	sk.
De kongelige skatter eller de 4 kvartalskat.	89	–	7
De jorddrottelige afg. eller de 3 termin skat.	106	2	2

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
Smaae skatterne	4	2	10	2 klædes kister til vore			
Konge tienden	18	1	12	2 ældste sønner	11	–	8
Præste tienden	27	1	1	3 nye salme bøger			
Skole, gjorde moder udgift				til de 3 ældste børn	2	1	–
og fattigpenge	2	5	5	1 ride sadel og mie	7	2	–
Folkeløn og arbeidsp.	41		5	1 bue sav	–	4	8
Haandværks løn	39	5	9	1 meie lee	1	3	–
Brendeviin 112 potter	30	1	–	2 skp. hørfrøe	1	5	–
Kryderier	13	3	13	2 pd. humle	–	2	–
Sild og fisk } Ferske kiød }	11	2	5	Nogle bekostede udgifter ved kiøbet af vore 2de paraseel			
Lys og tran	1	5	12	loder	4	2	5
Salt 6 skp.	3	3	8	Apotheker sager	1	1	–
Sæve 6½ pd.	–	5	10	1 meel sigte	1	1	8
Jern 8 lpd. 13 pd. } Søm 150 } Staal 8 pd. }	11	5	12	1 øig at hæste	1	–	–
Tiere ingen	–	–	–	4 dusin knapper	–	4	–
Rev og seletøi	8	–	10	At <i>ausurere</i> vort parasel huus	2	–	–
Kiøbte klædevarer	13	–	14	1 bog papiir	–	1	12
Hatte og huer	2	5	8	Uhr reparasion	2	–	–
Skoe og støvler	5	2	8	50 stame piil	2	–	–
Træskoer 21 par	5	1	10	For aviishold	1	–	12
Offerpenge	6	2	11	1 k a smaaeting	3	5	12
Brudegaver	1	–	–	Drikepenge, spillemands penge og levemaade m.m.	10	1	6
Tømmer og bræder	7	5	13	Kiøbt qvæg for	42	1	14
Skov træ	7	3	–				
Steenkull 10 skp.	2	3	4	<hr/> Suma udgift	565	5	10
Farvesager	–	–	–				
Mølle penge og stampeløn foruden toldsæd	4	4	8	<hr/> Indtægten var	724	4	9
Vitte kalk /231/	1	4	–				
				<hr/> Altsaa overbalan.	158	4	15

	rd.	mk.	sk.
Men af disse indtægt og udgift summer ere varer solte og købte til et beløb af	44	4	14
der kan ansees som handel.			

En kort oversigt

af det som er giort, bekostet og indrettet ved vort sted i aaret 1831.

Dette aar kunne fra enkelt side betragtet kaldes et hvile aar i forhold til alle de foregaaende aar for os som gaardfolk, saa som ettet nyt er bekostet, giort eller jndrettet ved vort sted i dette aar. Men der isteden er i dette aar anvendt en fornyet kraftfuld driftighed med avlsbrugets røgt og dyrkning baade paa hoved loden og paraseel loder af steen opbrydning, skut og afkiørt, samt tillige gravet flere hundrede faune vandgryfter deels nye og deels de gamles opgravning, som næsten nu vare heelt tilgroede og nu dette i forbindelse med vort nu store avlsbrugs flittige og driftige røgt og pleie gav os en rig belønning i en god høst, som vi fik i aar og som mulig naar det saaledes fremdes røgtes kan have flere aars gode følger. Ogsaa maae det vel være snart tid for mig at ophøre med de jdelige bekostninger og nye indretninger og ovelade til efter komeren det videre.

/232/

En kort oversigt

af vor sædavl og fæavl i dette aar 1831. Hvor liden hvede avl var meget simpel. Rugen var efter aarsgrøden af dette slags god.

Byget var i det heele taalelig got især paa min paraseel jord hvor rugen ogsaa var best. Vor haure avl var god, erter og vikker taalelig gode, hvor liden bohvede avl ligeledes, men vor kartoffelavl over maade god, men hørren slog feil, kommenet var lidt og humlen var meget ringe. Vor sommergræsning var god og vor kløver avl meget god og mange taalelig gode frøekløver avlede vi. Og alt blev meget got høstet ved det udvalte gode veir det var i denne sommer. Ogsaa tørven fik man got berget i aar.

Vor fæavl var os ei heller i aar ugunstig.

Bæsterne var alle ved god magt. De 6 arbeidsbæster og de 2 unge føll og plag trivedes got og disse 8 stg. sat paa stald igien. Qvæget holdt sig saa taalelig got og gav en skøn indtægt baade til smør og salg. 5 kalve og 15 andre hoveder sattes paa stald for at over fovres.

Vor faare avl var god og gav os en indtægt. 5 lam lagdes til og 14 andre faar og 1 gammel væder i alt 20 stg. blev sat paa stald jgien. Svinene lykkedes got for os. 2 svien og 2 patte grise soltes og 3 fedet og slagtet til eget husbrug og 5 grisse lagt til og over født for næste aars brug.

Giæs holdt vi ingen af saasom det er noget meget skadelig kreatur om sommeren baade for græs og sæden. Ender havde vi ei heller, men nogle høns til fornø-

den brug. Af 2 bistader gik det ene ud om foråret, det andet svermede 1 gang og fløi bort, altsaa 1 sat til igjen.

Vore tienneste og arbeids folk.

Vi havde i denne vinter ingen karl, men 2 pundetærskere og 1 pige, men om sommeren 1 karl og 1 huusmand 5 dage om ugen og 2 piger, altsaa 4 tienneste folk, vore 6 børn, jeg og kone i alt 12, samt 1 haandværker eller 1 dagleier, tilsammen 13 personer af huusholdningen d.a.

Kapitels taxten for dette aars afgrøde,	rd.	mk.	sk.
nemlig			
Rug tøndén	5	5	12
Byg tøndén	3	4	1/2
Haure tøndén	2	–	6
Alt i sedler og tegn.			

/233/

Betragtninger

Af aaret gang i almindelighed og for mig og mit huus i særdeleshed.

Aaret 1831 var et af de frugtbareste og skønneste aar

for *Dannemark* og *det danske folk*, thi ikke allene var det et frugtbar aar, men ogsaa holdt sædpriserne sig got i veiret saa at baade havde den arbejdende folke klase fortienneste og arbeide nok for enhver som vilde og kunne arbeide og bunden kunne udrede skatter og afgifter og holdt taalelig got balanse i sin stilling, handel og haandværks væsenet dreves got og det var 1 got aar for alle. Hvad og vore forfatning angaa, da maae vi med glæde tilstaae at vi manglede intet til nødtørfdig brug i nogen maade, sydom og anden sorigs hiemsøgtes vi dog ikke heller af. Vel var lit feber sydom indnu af og til i vort huus, men dog ikke meget betydelig. Jeg selv var atter nogle uger igjen svag af min gamle sydom, men gik dog igjen over. Vore børn begiønder nu at virke med til nytte og lette mig, især mine betydelige arbeider, saa at ieg i aar har meget fornyet avlsbruget og have og plantevæsenet paa nye, som var tabt sig lit for mig og naar de saaledes efterhaande vil, som ieg haaber, virke med hvad de formaar, saa vil nok vore ting og vort sted holde sig i sin gode stilling. Kuns at ikke krig og landeplager, den undarte lenge graserende feber og den i dette aar i saa mange af *Europas Riger* og lande ogsaa *colera* skal hiemsøge os og bortrive os fra hinanden, hvorved vore ting vilde vanskelig kunne saaledes vel for os. Vi vil sætte vort haab og tillid paa Gud og stræbe at leve ham til velbehag, han tenge paa os til det beste. /234/

1832 aars beretning

Saaledes som vore næringsager ere gangne for os

Først om sædavlen, dens udsæd
og fremvæxt

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Hvede	1	6
Rug	8	—
Byg	18	—
Haure	8	—
Erter	3	5
Vikker	—	7
Bohvede	—	2
Blandsæd	2	3
Kartofler	45	6
Hørfrøe	—	3
Komen	—	$\frac{1}{16}$
Sennop	—	$\frac{1}{16}$
Sæd in summa	42	7
Den indavlede sæd	td.	skp.
Hvede	19	6
Rug	43	4
Byg 2 radet	67	4
6 radet	24	7
Haure	60	2
Erter gule	7	—
graae	7	1
Vikker	—	—
Bohvede	1	—
Kartofler	390	—

	td.	skp.
Blandsæd opfovret utærsket		
Hørfrøe	1	3
Kommen	—	2
Sennop	—	2
Suma af sæd	231	—
Føde sæd	td.	skp.
Rug til brød	22	3
Hvede til do	1	2
Byg til do	1	6
Vikker til do	1	—
Byg til malt	5	4
til gryn	7	—
til kagemeel	1	2
til sigtemeel	1	6
til pellegryn	—	4
Bohvede til gryn	—	—
Hvede til fient meel	—	4
Erter at koge	—	6
Tilsammen	43	5
Kartofler omtrent	20	—
Yde sæd og fourase	td.	skp.
Høe, halm og tørv m.m.	lpd.	pd.
Degne korn	1	—
Fattig sæd rug	—	$2\frac{3}{4}$
byg	—	$5\frac{1}{2}$

	td. lpd.	skp. pd.
Herredfod byg	–	1
haure	–	1
Pundetærsker rug	–	3
byg	1	6
Almindelig haure	–	6 ¹ / ₂
Fourase høe	5 lpd.	10 pd.
halm	4 lpd.	6 pd.
Degnefourase høe	11 lpd.	4 pd.
halm	11 lpd.	4 pd.
tørv		2 læs
1 gaas		
1 brød		
1 ost		
En brandlidt mand	–	4
I smedeløn byg	2	–
og 1 julekage og 1 ost		
	7	6

/235/ Kapitels købet for aars grøden 1832			
Rug	3 [rd.]	3 [mk.]	15 [sk.]
Byg	2	3	9 ¹ / ₂
Haure	1	4	14 ¹ / ₄

Fortegnelse

af penge jndtægterne i aarets løb 1832.

De solte ting	rd.	mk.	sk.
td. skp.			
7 – hvede	32	–	–
27 6 rug	220	–	–
68 1 byg	161	4	12
2 – haure	4	–	–
2 – erter	6	5	–
50 – kartofler	25	–	4
2 hørfrø	1	1	–
3 ¹ / ₂ kommen	5	5	6
1 ¹ / ₂ sennop	5	1	11
For 1 hæst	45	33	–
5 fede qvæg	113	–	–
21 lam	73	4	–
2 sviin	20	–	–
eg	1	–	–
smør	4	–	–
skind	–	1	8
6 læs langhalm	11	1	–
2 ¹ / ₂ lpd. kløverfrø	5	3	–
Fodge indtægter	13	1	12
2 kakelovns leier	2	–	–
endeel smaaeting	3	1	6
Lidt adpartig	2	4	10

Fortegnelse

af penge udgifterne i aarets løb 1832.

De udgivne ting	rd.	mk.	sk.
De 4 kvartal skatter med dertil hørende	101	5	—
De 3 termin skatter	74	—	5
Konge tienden	10	2	6
Præste tienden	14	4	11
Skole, jorde moder og fattigpenge	1	5	9
En 4de deel af alt dette for parasel			
loderne bliver en sum af	46	3	5
Folkeløn og dagleie	46	—	4
Haandværksløn	32	1	2
1 lpd. 12 pd. jern og staal	2	—	4
250 søm	1	—	5
1 td. tiere 5 bægre	6	4	8
6 pd. tækgarn	1	—	8
Seletøi, rev og grimer	6	3	4
Lys og tran	2	5	6
Kiød, sild og fisk	8	3	14
118 potter brendevin	26	3	13
Kryderier	15	—	4
Kiøbte klædevarer	10	4	11
Hatte og huer	4	4	—
Støvler og skov	3	1	8
20 par træskoer	4	3	10
Møllepenge foruden toldsæd	5	5	8
Stampeløn	—	—	—
Farveløn	—	—	—
Offerpenge	5	2	2

	rd.	mk.	sk.
Brudegave	—	—	—
1 td. kuul	1	5	—
Kalk	1	3	—
8 pd. sæve	1	—	7
6 ³ / ₄ skp. salt /236/	3	5	10
14 pd. humle	7	—	—
Tømmer og bræder	30	4	1
Ege og bøge træ	18	3	2
Atter 1 bielke	—	4	—
1 meie lee	2	—	—
1 jernstege pande	—	4	—
1 fien slibesteen	—	2	4
1 vand skuffe	—	2	—
1 strile	—	2	—
1 kiøre pisk	—	1	8
1 almanak for 1833	—	—	10
Apotheker sager	—	2	8
Gevæhr reperation	—	3	8
1 par karter	—	3	—
1 sølv hæfte	1	3	—
3 dusien knapper	—	2	5
5 giæs	3	3	—
4 patte grisser	4	4	—
Adpartige ting	5	3	—
Drikepeng o.d.l.	15	5	7
Smaaeting	7	2	10
Summa	562	1	3

Heraf fragaar nogen gotgiørelse i skatterne saasom efter plakat af 15. septmbr. 1832 og militær kiørsler for

Gårdsplads med bislag fra Kirkerup sogn og by. Det var netop typisk for de vestsjællandske gårde at have bislag ud til gårdspladsen. Søren Pedersen byggede flere gange sit om og flyttede også rundt på det. Nat.foto.

	rd.	mk.	sk.
aarene 1813, 1814 og 1815, begge til beløb	25	3	—
Dette beløb afgaar for ovenmelde sum, altsaa bliver ikkun udgiftssummen for dette aar 1832.			
Udgift i alt	536	4	3
Indtægt i alt	657	2	5
Overbalanse er	120	4	2

Fortegnelse

af det som er giort, bekostet og indrettet ved vort sted i aarets løb 1832, nemlig

Det befaldt mig omsider ej got, at have jndgangs dørene i mellem stuerne, da et ubehageligt koldt træk føltes ofte i dagligstuen. Jeg byggede nu et nyt og støre bislag til indgang for dagligstuen og i samme et lidet melke kammer med loft over, begge meget nyttig og beqvemt.

Opsat omtrent 30 faune steengierde for fæhaven hvorved hele denne plads er omsat med steengierde, i alt [ikke anført] faune, foruden den hein, som den nordre lunge af gaarden udgjør for en deel af den syden side af fæhavens hein.

Stenene til dette betydelige hein er næsten alle opgravet og tildeels skudt og hidført fra den parasel jord ieg haver kiøbt af min naboes lod.

I øvrigt er i aar denne parasel jord især, som ogsaa min egen gaars jorder dyrket og drevet, got forsynet med vandgryfter og deslige./237/

Sædavlen var i aar som følger.

Hveden var meget god, dens udsæd var 1 td. 6 skp. og deraf avlet 19 td. 6 skp.

Rugen var de 5 td. saad udmærket gode, men de 3 td. saad i Fulemose var usle efter disse 8 td. udsæd avledes omtrent 43 td. 4 skp. igien.

Byget var midelmaadig got. Efter 18 td. udsæd avledes igien 92 td. 2 skp.

Hauren var simpel. Efter 8 td. udsæd avledes igien 60 [td.] 2 [skp.] Her i er anslaget den i hakkelse opskaarne haure.

Erterne var taalelig gode. Efter 3 td. 5 skp. udsæd avledes igien 14 td. 1 skp.

Vikerne var usle. Der blev meget lidt. Blev opfovret utærsk.

Bohvæde var lidt og simpelt. Efter 2 skp. udsæd avledes igien 1 td.

Hørren var meget god i fremvæxt. Der var saæt 3 skp. og avledes igien 1 td. 3 skp. frø.

Kartoflerne. Denne avl var taalelig god. Der var lagt 45 td. 6 skp. og avledes omtrent 400 td.

Blandsæden var i aar simpel og gav kuns lidt til fovring.

Kløveren var meget ringe og høet ligeledes og sommer græsningen taalelig god.

Tørven blev i aar got og berget.

Fæavlén

havde vi i aar got held med. Intet mislykedes og intet døde af det som var af nogen betydenhed, blot nogle smaae lam og spæde kalve døde. Vi maatte købe nogle kalve og smaae grise at læge til. Giæs og ender havde vi ingen af og vor biavl gik under.

Vore haveproducter var i aar taalelig gode. Komen og senop avlede vi noget af som ogsaa lidt træfrugt, men vor humle slog reent feil.

/238/ Vore tienneste og arbeids folk var i aar 1832 følgende:

1 karl og 1 pundetærsker om vinteren, 1 husmand om sommeren, min ældste søn som anden karl, den næst ældste som dreng og de 4 mindre til smaae brug, 1 tienneste pige, jeg og kone i alt 11 personer, hver dog foruden endeel høst arbejdere og nogle haandværkere, saa man kan anslaae huusholdningen til 12 mennesker.

En kort oversigt

af dette aars veirligt regnet fra 1ste novbr. 1831.

Novbr. var veiret mildt, men ustadig og det støre kreatur kom paa stald midt i denne maaned. Mod slutningen af decbr. lagde vinteren til og i nogle uger var et got vinter føre. Siden blev veiret ustadigt, men mildt og usundt og ingen snee faldt i denne vinter. Med begiøndelsen af april saaes ploven paa marken. Foraaret var stadigt veir, men koldt og til d. 20. mai var almindelig tilsaaet. Juni m. var tør, saavel som det meste af sommeren, nogle gange faldt lit regn, naar sæden var mest i

knibe, saa at aarsgrøden blev saa taalelig god, men høst veiret var i agust meget ustadig med megen regn. Septmbr. var stadig og først i octobr., saa den ringe kartoffel avl blev høstig og got høstet, som ogsaa den tilige vinter sæd blev got saad, men midt i denne m. faldt megen regn for meget af vintersæden, men den sidste igien i got og stadigt veir.

Den 9. mai var en pæstagtig sterk storm, som for visnede den unge grøde, især træernes blade og blomster for dervedes ind og skovens unge grønne farve blev brun, som i octobr især alt det som vende mod vester siden. En lignende vind og luft havde man hen i juli m. men da var grøden sterkere og tabte sig ei saa meget. Sommer veiret var almindelig tørt hvorved vinter sæden blev god, men vaar sæden simplere som ogsaa høe og kløveren men tørven got berget. Sæd høsten var meget ustadig og hvem som ei taalmodeig gav tid hermed fik daarlig høstet, kartoffel høsten var god, men dens afgrøde i aar meget ringe. Den tilige vintersæd blev got nedlagt, ogsaa den meget sildige men mit i sædetiden faldt megen regn, træfrugterne og humlen var meget ringe men andre have frugter middelmaadige.

/239/

Betragtning

af aarets gang i almindelighed og for mig og mit huus i særdeleshed.

Aaret 1832 var et middel aar baade i henseende til frugbarheden og priserne paa alle landmandens sælgende

producter og man sporede ingen mangel i det heele, alt holdt sig taalelig opret, men et dybt fald paa alle sæd priserne mod slutningen af dette aar og hen ad vinteren i det kommende lover os intet held i vor stilling som landmænd, hvis hoved næring er jordens grøde, sædavlningen.

Jeg maae med et taknemmelig hierte erkiende, at Gud lod mig nyde tiden og aares mange dage med sundhed og et rundelig udkomme, ia med et indnu ypperligere gode et gudfrygtig og vel fornøiet sind uden lengsel eller attraae efter andet eller mere in det ieg er besider af og har i eie. Mine børn voxer og daner sig got til min glæde og haabefulde forventning og allerede letter mig mine arbeids byrder men min store omsorg gaar ogsaa ud paa at lære og dane dem til oplyste og duelige bønderfolk og gode mennesker. O at ieg maatte være heldig i dette, som Gud har undt mig held og lykke med saa mange andre jordiske goder.

Jeg lever i en kierlig kones omgang hende til velvillie og er hendes daglige hiertes ønsker at ieg maatte lengere leve med hende og vore saa kiere børn til en sildigere levetid. Aaret 1832 var et blandt de flere af 56, som ieg

har opnaaet det gode af aarene som ieg igien erholdt min tabte, skjønt ikke forhaabende sundhed og nogle af mine sandsers svækkelse tilbage og om det maaske vilde være den Guds vor himmelske Faders villie at ieg maatte /240/ indnu i faae aar virke til noget got for mine medlevende og efter kommere er mig skiult. Nok ieg vil gjøre alt hvad ieg formaar medens ieg er hær i jordelivet, det mit opholdsted nu og især i fremtiden vil bære vidne om, og ieg formoder at den taknemmelige efterslægt vil paaskiønne til videre forøgelse. Ieg mener jordernes forøgede afbenyttelser i mark og haug og træplantning som naturligviis forøger og forædler fæavlens store nytte. Indnu, Gud være lovet, indnu er mig levnet denne velsignelse, denne gave, at ieg med mine naturlige øine kan see at fremsætte disse mit hiertes, min aands ytringer, somet eet af mine kiereste beskeftigelser, som stedse var og indnu vil blive mig inderlig kier saalenge ieg det kan nyde og ieg haaber indnu en lykkelig lives aften efter flere udstadne prøvelser, som denne bog giver videre om, at ieg har maattet giennem gaae.

Aaret 1833

hvorledes vore nærings sager ere gangne for os i same aar hær samlet fremsat efter foregaaende optegnelser

Først om sædavlen, dens udsæd og indavling o.s.v.

Udsæden af hver slags	td.	skp.
Saaet hvede	2	—
og rug	7	—
byg	17	2
haure	8	7
erter	4	3
viker	1	1
blandsæd	3	7
In summa	44	4
Lagt kartofler	22	4
Saaet hørfrø	—	4
komen	—	$\frac{1}{16}$
sennop	—	$\frac{1}{16}$
Indavlingen af same	td.	skp.
Høstet hvede	23	—
og rug	84	4
byg	151	5
haure	62	6
erter	19	5
viker	5	—
Opfovret blandsæden	—	—
In summa	346	4

	td.	skp.
Avlet kartofler	390	—
hørfrø	—	$6\frac{1}{2}$
komen	—	5
sennop	—	$\frac{1}{4}$

/241/

Fortegnelse
over penge indtægterne og udgifterne
i dette aar 1833

Først jndtægterne	rd.	mk.	sk.
Solt 18 td. hvede	63	—	—
52 td. rug	168	2	—
$93\frac{1}{2}$ td. byg	177	3	—
$7\frac{1}{2}$ td. haure	10	3	15
jngen erter	—	—	—
2 td. 6 skp. viker	8	1	8
5 skp. komen	12	3	—
7 skp hørfrø	5	3	12
2 lpd. 7 pd. kløver	6	1	6
1 bæst til	36	—	—
5 fede qvæg	118	—	—
25 somer lam	82	2	—
13 kyllinger	1	3	12
Smør til omtrent	10	—	—
Eg til omtrent	2	—	—

	rd.	mk.	sk.
5 kakelovns leie	5	—	—
7 skind	1	3	8
2 læs egebark	3	—	—
Summa	711	3	13
Herpaa afgaar for 1 koe, 1 qvie og for 1 td. erter 29 rd. 2 mk. som er kiøbt ogsaa ligeledes afgaar paa udgift summen. Altsaa bliver den			
virkelige indtægt	682	11	3
og udgifterne	479	3	12
Vi havde altsaa i dette aar overbal- lan[se]	202	4	1
Saa udgifterne	rd.	mk.	sk.
Skatter af gaarden	78	4	3
Ditto af parasel	19	1	5
Afgifter af gaarden	60	4	11
Ditto af parasel	14	3	15
Konge tiende af beg[ge]	9	4	5
Præstetiende ligesaa	13	5	—
Smaae skatter af beg[ge]	4	3	4
Folke lønninger	50	1	—
Haandverks løn	27	2	—
6½ skp. salt	3	3	14
Sild og fisk	6	3	9
Lys og tran	4	—	13

	rd.	mk.	sk.
13 pd. sæve	1	4	4
3 lpd. 14 pd. jern	2	2	2
800 søm	2	4	4
4 skp. steenkull	1	5	—
20 par træskoer	4	4	10
Tækkegarn og kieppe	4	4	13
Rev og seletøie	7	2	5
Tømer og brende	35	5	1
Kiøbte klædevarer	14	2	8
Farveløn	7	2	15
Stampeløn	1	—	6
Møllepenge	5	—	12
Offerpenge	2	4	15
Brude gaver	7	2	6
137 potter brendevin	25	—	—
Kryderier til	14	2	1
Til maling	4	—	15
Steenkull 4 skp.	—	5	8
2 hatte	1	4	—
2 par skoe	1	2	—
Drikepenge og levem.	13	1	15
Smaae ting /242/	6	—	14
10 pd. humle	4	3	8
1 aars aviishold	1	3	—
2 fag vinduver o.d.l.	4	4	10
Uhr reparation	2	5	—
6½ dusin kanpper	—	5	12
Unge træplanter	2	—	—
1 malke koe	14	—	—
1 qvie	12	—	—
1 par briller t.m.	1	—	—
1 td. rene koge erter	3	2	—

	rd.	mk.	sk.
1 fin slibesteen	–	2	4
Adpartige smaae dele	1	3	14
<hr/>			
Summa	508	5	12
<hr/>			
Kapitels købet for dette aars			
afgrøde var rugen	3	1	14 ³ / ₄
og byget	1	5	10 ³ / ₄
og hauren	1	3	³ / ₈

Fortegnelse

over yde sæd og fourase, samt tørv m.m.

Rug	–	td. 5	skp.
Byg	3	td. 7	skp.
Haure	1	td. 2	skp.
Høe	18	lpd. 2	pd.
Halm	17	lpd. 6	pd.
1 læs tørv			
¹ / ₂ gaas			
20 eg			
2 sigtebrød			
2 oste			
<hr/>			
Sæd in summa		5	td. 6
			skp.

Som efter en moderat priis udgjør i penge in summa 15
rd. 2 mk. 14 sk.

Fortegnelse

Over sæd til vort huusholdnings brug	td.	skp.
<hr/>		
Rug til brød	15	5
Byg til malt	6	–
Byg til gryn	7	6
Byg til kagemeel	2	–
Byg til banke meel	1	6
Byg til pelegryn	–	4
Bohvede til gryn	–	6
Hvede til fientmeel	1	2
Erter at koge	–	5
<hr/>		
I alt	36	2

Spise kartofler var omtrent 15 –
Vort huus geraad bestod i dette aar af 11 personer
foruden høstfolk.
Først i april begiønde vi at pløie og sidst i mai til saet.
D. 5. agust begiønde vi at høste og d. 14 septbr. indhø-
stet.
Høsten var meget god, men høstveiret meget ustadig i
aar.

/243/

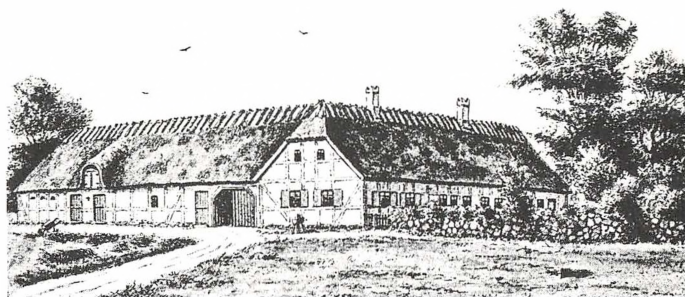
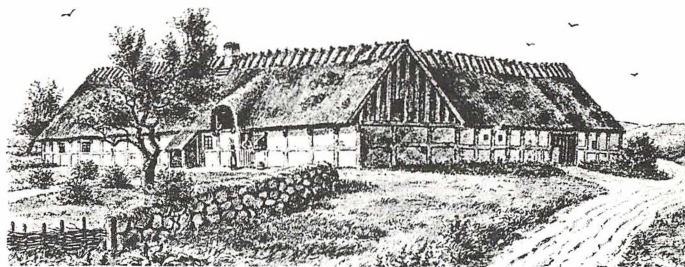
Fortegnelse

Over sædavlingen og fæavlingen dette aar.

Hveden var meget god. Efter 2 td. udsæd avledes 23 td.

Aaret 1833

hvorledes vore nærings sager ere gangne for os i same aar
hær samlet fremsat efter foregaaende optegnelser

Disse tre billeder (og flere andre) blev vist på den nordiske udstilling i København 1888. Serien af gårde viser udviklingen i bygningsmåde ca. 1770–1882 i Sorøegnen. Den øverste gård er fra Lille-Ebberup og opført ca. 1770. Den svarer nærmest til den gård, Søren Pedersen overtog i 1810. Den mellemste gård hed Ertebjerggård og lå i Årslev, naboby til Havrebjerg. Den var bygget i 1849 og svarer til Kragbjerggård, således som den så ud i 1839, da Søren Pedersen døde. Endelig illustrerer Tavlbordsgård fra Aarslev bymark, opført 1882, bygningsmåden en generation senere. Læg mærke til gavlenes udformning. Gennem Søren Pedersens optegnelser får man et indtryk af, hvorledes netop disse har haft betydning for gårdens udseende. Han brød dem flere gange ned, byggede dem op, malede dem røde, satte vinduer i osv.

Rugen var overma[a]de god. Efter 7 td. udsæd avledes 84 td. 4 skp.

Byget var ogsaa meget got. Efter 17 td. 2 skp. avledes igien 151 td. 5 skp.

De andre sædarter af haure, erter, vikker og blandsæd med høe og kløver groede alt meget got til, ogsaa kartoffelavlen med alle havefrugter af kaal. Kyken urter og røder var meget gode, men humlen og træe frugterne slog fejl hos mig som almindelig over alt.

Vor fæavl

Var saa middelmaadig. Af bæsterne soldes³² 1 gamelt øie og lagdes 1 føll til. Af qvæget havdes vel nogen jndtægt, men nogle døde og nogle maatte kjøbes i steden og melk og smør var indskrenket saa qvægavlen gav helle ikke noget betydelig jndtægt. Men vor faare avl var os i aar meget god, da vi solde mange lam til en høi priis. Men vor svine avl gav os ingen jndtægt, giæs og ender havdes ingen og hønsene ikkuns lidt saa vor fæavl var simpel.

Af de betydeligste ting som i dette aar ere bekostede og gjorde ved vort sted ere følgende 3 fag huus af den østre lenges nordre ende ere ombyggede i forhold med den nordre lenges størrelse og indrettet til en større stald.

Ogsaa byget i denne sommer 2 fag til stuelengen à 3 alens fag indrettet til ind een mindre øverste stue, saasom at stue rummet synes os for indskrenket ved vore til voxende børn med deres tøj. 2 hele nye rødmaledede fielle gavle ud mod øster, den ene paa stuelengen og

den anden paa den nordre lenge, bekostedes med samme, som giver gaarden et got udseende.

/244/

En kort oversigt af dette aars veirlig, regnet fra 1ste novbr. 1832

Et mildt og behageligt veir hengled novbr. og dabr. maaneder med og regnen gav forraad af vand inden vinteren lagde til, som jan. m. bragde med sig i nogle uger med ypperlig vinter føre. Sidst i d.m. faldt nogen snee og derpaa tøj, hvor efter veiret i febr. og marti maaneder var overmaade regnfuldt med tøj saa jorden blev saa vandrig som den nogensinde kunne blive og gjorde at foraars pløiningen ei begjødte føren nogle dage ind i april. Denne maanedes veir var koldt og lidet grøde fuldt og det halve af mai ligesaa, men den sidste halvdeel af d.m. frem blomstrede alt i sin fulde skønhed. Veiret i juni m. var varm og tøj, men i de sidste dag af d.m. faldt igien regn og som næsten uafbrudt vedblev hele juli m. saa høe og tøjv blev daarligt høstet og da samme veirlig vedblev hele august m. saa var sædhøsten ogsaa meget vanskeligt, men da sædhøsten i aar begjødte sildig, var overmaade rig, varede den lenge og da veiret ind i septmbr. blev stadigere var den sidste høst best. Veiret i d.m. og det halve af Octobr var stadig saa at den og rige kartoffel avl blev got berget og den tilige vinter sæd got nedlagt i jorden, men da den sidste halvdeel af octobr. blev igien meget regnfuldt saa

var den sidste kartoffel høst og den sidste vinter sæd slet.

[Herefter følger en fortegnelse på de »almindelige« priser på diverse varegrupper.]

/245/

Betragtninger af aaret gang i almindelighed og for mig og mit huusvæsen i særdeleshed

Aaret 1833 var et af de meget frugtbare aar og med samme et got aar for den danske almuestand og for statten i det heele, som indnu var blevet heldigere dersom sædpriserne ei var dalet saa dybt, da sæden ogsaa i udlandene vare lykkedes got. Penge mangelen var herover ikke saa liden, skjønt vi maae ei klage, thi de fleste holt sig dog got opret, som tydelig kiendes af de fleste gaarde og steders velvedligholdelse næsten over alt. Ogsaa vare vore lande befriede fra de almindelige landplager, krig, pæst og smitsomme sygdomme, der indnu graserede i mange andre lande og endelig har det danske folk i lang tid forholdt sig indbyrdes rolig imedens oprør og misfornøjelse har i andre lande meget graseret. Dette giver et tydelig beviis paa at vores regering orner og styret alt med viisdom og godhed til sine undersaaters beste og tilfredshed. Hvad mig og mit huus vedkommer vil ieg takke Gud og være fornøiet ved øvrigheden og dem som har at byde over os og nyde de lives goder, som mig er forundt med glæde og det saa

meget mere som at ingen mangel paa noget til livets fornødenheder, ia ind og rundelig har Gud til deelt mig dem og da ieg med kone og børn i sunde dage kan nyde disse livets goder vil ieg med ydermere taknemmelighed til Gud og vores lans faderlige regering nyde og bruge saadans gode med et glad og nøisom sind.

/246/ Af de foregående optegnelser dette aar kan sees, at min sædavl nu som for det meste stedse har været heldig, skjønt at fæe avlen ofte baade kunne og burde fuldkommen maale sig med den især i de aaringer naar sædpriserne er lave, men til denne sidste, nemlig fæavlen, er ieg af naturen ikke saa oplagt til at varetage som den først nævnte og deraf mulig aarsagen til min fæeavls mindre fremme. Nok er jordens dyrkning i mark og have, dens røgt og giødning og beste inddeling med sædskifterne og deslige er og har stedse været min hoved beskæftigelse og den har ogsaa stedse lønnet mig med en rig giengiel.

Nu ieg har hidtil anvendt saadan min tid og lagt flid paa disse mine nærings sager og ved en som ieg troer fornuftig anvendelse af samme og et sparsommelig forbrug med deres erhvervelser er ieg ved Guds velsignelser fremskreden til en blomstrende velstand, hvor paa ieg med nogen skjøen uvis til haabe en trøstende, for nærings sorger roligere alderdom og mine børn en hielpepunkt i deres kommende dage.

Maatte ieg kuns være heldig i at kunne dane og opdrage dem til duelige og gode mennesker; en faders eksempel, om de vil træde i hans fodspor, skal vist ikke vildlede dem og vil de kaldes værdige børn af ham saa gaae de videre fremad i de dem efter deres stilling og evne vedkommende bedrift. Men skulle I mine børn forvære eders lives vandring og blive slette, ligegyldige

og efterladne mennesker saa husk paa at som du reder
din seng til slet eller got saa ligger du til. I er mine børn
af Gud begavet med sunde lemmer, en god forstand og
got oplyst, brug disse vel og I vil vorde lykkelig. /247/

Aaret 1834

Fortegnelse over hvorledes vore nærings væsen ere gangne for os i dette aar saasom

Først om sædavlen

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Hvede	2	5
Rug	8	3
Byg	22	5
Haure	11	3
Erter	2	6 ¹ / ₂
Vikker	1	2
Tilsammen	49	1¹/₂
Jndvidere		
Kartofler	34	3
Hørfrøe	—	3
Blandsæd	6	5
Komen	—	1 ¹ / ₁₆
Senop	—	1 ¹ / ₂₀
Den indavlede sæd	td.	skp.
Hvede	14	2
Rug	60	3
Byg	114	1
Haure	40	—
Erter	6	4
Viker	1	1 ¹ / ₂
Tilsammen	236	3¹/₂

	td.	skp.
Og		
Kartofler	224	3
Hørfrøe	—	3 ¹ / ₂
Blandsæd	heldig	
Komen	1	2
Senop	—	1 ¹ / ₂
Føde sæd	td.	skp.
Rug til brød	17	1
Byg til malt	8	—
til gryn	6	4
til kagemeel	2	3
til sigtmeel	1	4
til pellegryn	—	4
Hvede til finmeel	—	4
Koge erter	—	4
Tilsammen	37	—
Spise kartofler	12	—
Yde sæd o.d.l.	td.	skp.
Rug	1	5
Byg	3	7
Haure	1	2
Høe	18 lpd.	2 pd.
Halm	17 lpd.	6 pd.
Tørv	1 læs	
Gaas	1 ¹ / ₂	
Eg	20 stg.	

	td.	skp.
Brød	2	
Oste	2	
<hr/>		
	6	6
<hr/>		
Naar disse ting anslaaes til penge beløber det	13 rd.	22 sk.

/248/

Fortegnelse

Over vore penge indtægter og udgifter aar 1834.

Indtægterne	rd.	mk.	sk.
<hr/>			
Td. skp.			
16 2 hvede	60	1	8
30 2 rug	100	–	–
52 6 byg	119	3	8
2 2 haure	3	2	6
– 2 erter	1	–	–
– – vikker	–	–	–
1 2 kommen	24	4	2
– – senop	–	–	–
Bæster	–	–	–
4 stg. qvæg	70	–	–
2 ditto og 2 kalve	36	–	–
27 lam	90	2	–
Ender	–	–	8
Kyllinger	–	–	–

	rd.	mk.	sk.
Svin og grisse	18	4	–
Flæsk	3	3	–
Smør	16	–	–
Eg	1	2	–
Smaaeting	–	4	12
4 kakkelovns leier	4	–	–
8 smaae skind	1	4	–
170 lpd. langhalm	10	3	12
Mit lomuhr	6	–	–
Lidt gavn træ	2	–	15
Kartofler	4	3	12
<hr/>			
Tilsammen	571	4	13
<hr/>			
Kapitels kiøbet for dette aars			
afgrøde rug td.	3	3	7
byg td.	2	2	7
haure td.	2	–	11
alt i sedler og tegn.			
<hr/>			
Udgifterne	rd.	mk.	sk.
<hr/>			
De kongelige skatter af gaardens til- lingende	80	5	5
Ditto af parasellen	18	2	1
De herskabelige afgifter og ditto af paraselen	71	1	12
Konge tienden af begge	18	3	–
Præstetienden af begge	16	3	8
Til smaae skatter	–	5	14
Folkeløn og dagleie	63	1	7
Haandverks løn	38	5	10

	rd.	mk.	sk.
Jern, søm og staal	4	5	11
10 skp. steenkull	2	—	8
Rev og seletøi	5	1	7
Tækkegarn og kieppe	3	3	10
Skovtræe og tømmer	—	—	—
Brendeveen 134 potter	24	4	8
Kryderier	17	5	11
Salt 7 skp.	4	—	8
Sæve 7 ¹ / ₂ pd.	—	5	10
Sild, fisk, aal og fersk kiød	—	—	—
Lys og tran	1	1	2
Møllepenge foruden toldsæd	4	1	8
Offerpenge	2	2	4
Brudegave	3	—	—
Humle 12 pd.	4	3	—
Kiøbte klædevarer	20	—	9
Hatte og huer	—	—	—
Skoe og støvler	—	—	—
Træskoer 17 par	14	—	12
Farveløn	—	—	—
Stampeløn	—	—	—
Levemaade og drikepenge	11	—	10
Smaaeting	9	1	13
Kløverfrøe 3 lpd.	5	4	—
Kalk til vitning	2	1	—
Optagningspenge /249/ For 2 nye bagpløve med jern muldfiel	6	2	8
1 meie lee	15	—	—
1 skiere kniv	2	—	—
At reense vor brønd	2	—	—
For 12 pd. humle	4	3	—

	rd.	mk.	sk.
En kiste til Jens	6	3	—
Et speil	1	3	—
Aviishold	1	3	—
En strile	—	2	—
¹ / ₂ td. tiere	3	2	—
Lidt adpartig	1	2	8
<hr/>			
Tilsammen	499	4	13
<hr/>			
Indtægt var i alt	571	4	3
<hr/>			
Overbalanse	72	3	6
<hr/>			

Nu dette ere de virkelige indtægter og udgifter. En deel flere af begge deele findes vel anførte i min dagbog, men som kand ikke siges at være andet ind som et slags handel som at sælge et slags kreatur og kiøbet et andet saa og med sulevarer, træe og tømmer m.m.

De ydede naturalier ere heller ikke indbegrebet i disse mine penge jndtægter og udgifter.

Fortegnelse

over vore tienneste folk og vor huus gesinde m.m.

De faste arbejdsfolk var følgende. Vor ældste søn Rasmus som karl, vor anden søn Peder s. anden karl, vor tredie søn Jens som dreng. En voxen pige, Karen Niels d. vor engen datter som lillepige, en huusmand om

someren i 4 dage om ugen og 1 pundetærsker om vinteren hver anden uge.

Og vore 2 smaae sønner som skolebørn at vogte kreatur og lam om sommeren.

Nu som dagleiere, høstfolk og haandværkere kan i kost beregnes til et menneske daglig heele aaret. Altsaa kan vor husholdning størelse være i alt

11 personer

Ieg med kone iberegnet.

Hvor med ogsaa alt vort arbeide som giortes for nødent, betimelig og got blev udført da ingen sygdom eller anden nød ramte os i aar.

Hvad priserne

paa bundens almindelige sælge og kiøbe varer var i aar da var samme omtrent i alt det samme som i forige aar 1833.

Og hvad vereliget angaar da var og indtraf intet usædvanligt veir undtagen den sterke heede om sommeren, der for aarsagede en simpel grød og nærings aar for landmanden.

/250/

Fortegnelse

over flere os vedkommende ting for dette aar 1834.

Vor sædavl var saaledes.

Veden middelmaadig til væxt, der var saaet 2 td. avlet 14 td. 2 skp.

Rugen groede got til og var god, udsæden var 7 td. og der avledes igien 60 td. 3 skp.

Byget var simpel især det 6 radede og det sildig saaede. Ieg havde saaet 17 td. 2 skp. og avlede igien 114 td. 1 skp.

Hauren var ogsaa simpel i grøde. Ieg havde saaet 8 td. 7 skp. og avlede jgien omtrent 26 td.

Vor bællæsæd, erter og vikker var simpel. Der var saaet af erter 4 td. 3 skp. og der efter avlet 5 td. 2 skp.

Afviker saaet 1 td. 1 skp. og derefter avlet 1 td. 1¹/₂ skp. Omtrent ligesaa megen opfovret utærsket og skaaret i hakkelse.

Vor høe og kløver avl var i aar meget ringe, men ieg havde saaet en betydelig deel blandsæd af 6 td. 5 skp. som groede got til erstatning for høe og kløver, græsningen var slet.

Vor kartoffelavl var ei det sletteste der var lagt 34 td. 3 skp. og avledes 224 td. 3 skp.

Vor høravl var saa taalelig. Komen avlen var god, vor sennop avl ligesaa. Træefrugterne overmaade gode.

Men vore øvrige have frugter meget ringe. Af tørv fik vi i aar skaaret det fornødne og samme got høstet. Vor fæeavl var os i aar heldig. Et bæst soldes og med de øvrige intet misheld.

Med qvæget havdes heller intet uheld, men det blev lavt i priis og vort smørsalg var ei stort.

Men vor faareavl var os serdeles lykkelig og gav en betydelig indtægt. Vor svineavl lykedes godt, men disse med flæsken overmaade let og ringe i priis. Ieg kiøbte nogle styger giæs fedede og solte, men til ingen nytte. Men med nogle stg. ender havde vi et got held som ogsaa med hønsene til huusets fornødenheder og en plokeskilling.

Ingen særdeles nye jndretninger eller bekostninger med bygning eller deslige ere giorte i aar. Lidt smaat ved omskiftning af vort spisekammer, en deel broelægning og sat en deel steengierde i fæchaven. Vor brønd som vanskelig blev første gang rensset o.d.l. i aar.

/251/

Betragtning

Over aarets gang i almindelighed og saavidere.

Aaret 1834 var i det hele for mig og mit huus et got aar, sydom misvæxt, misheld og anden betydelig nød var bortfiernet fra os og vort hjem. Ikke kan ieg noksom Gud fuldtakke for de goder hand forunder os og mig især, thi ikke havde ieg eller kunnet vende et efter min langvarige svækelse i 2 aar 1829 og 1830 ved den ulykkelige *colera feber* at ieg nogensinde skulle erlanget min tabte sundhed tilbage og minst mine øyens syen til det maal at ieg indnu i mit 58 alders aar kand nyde dette for mig ustattelige, behagelige gode at kunne med pennen fremsætte mine anmerkninger. Gud, hvor megen tak er ieg dig ikke skyldig, hvorledes skulle ieg kunne giengælde dig saa mange goder, io ieg vil med en forøget flid bestræbe mig for at føre et liv helliget til din ere. Vel har ieg hær i tiden giennemgaaet mange haarde prøvelser især i min ungdom og i krigstanden, ogsaa den som blev mig paalagt 1826 og den ovenmelde 1829 & 30, men lykkelig har du min himmelske fader giort en god ende paa dem alle og fornyet dine velsigelser over mig, saa ieg føler mig lykkelig.

Aaret 1834 var vel et af de mindre frugtbare aar, men

dog ikke gandske slet vel blev sædgrøden ringere ind i de foregaaende men lidt bedrede sædpriserne sig og landmanden holdt sig nogenledes opret, vinter sæden var god, men vaar sæden tabte sig endeel ved den umaadelige sommer heede, saa at græsningen sommer og efteraar og fovringen for kreaturets vinter føde var ringe, men for dette sidste kom de foregaaende rige foveraar os til undsetning. Kreaturet blev slapt i priis overalt.

Aarsveirliget var følgende. Vinteren mild med megen regn som opfyldte jorden med overflødig vandforraad, foraaret var koldt og tørt, sommeren var tør og ualmindelig heed, som gjorde at høsten ei blev sterk enten i kiernen eller i fovret, en tilig og stadig høst havdes, heden og tørven ved blev til mikkelsdag og næsten til midt i Octobr. føren /252/ kuld og regn fordrev dette aars varme.

Hvad min nærings forfatning angaar er ieg lykkelig med et rundelig udkomme, røgter og driver ieg min mark og have min sædavl og fæcavl til en god fremgang hvor af ieg ogsaa med kone og børn og øvrige huusgesinde erholder alt uden mangel.

Man vil saa gjerne tillæge det lykkelige menneske svagheder og feiler som det ofte slet ikke gjør sig skyldig i saaledes ogsaa hær. Ieg beskyldes for at være for meget sparsommelig. Ieg beskyldes for at være for meget flittig. Det første for at ieg ikke gjerne øsler med mine penge ved sviir og spil og anden saadanne unyttig pengespilde og det til sidste for at ieg ikke gjerne spilder tiden ved gilde og giæstebuder og ande unyttig samqvem men i det sted pusler og heier om mine mange anlæg i mark og have ved gaard og avls redskaber, fæet o.d.l. ved hvilket alt ieg foruden de indtægter herved

kunne befordres, troer at bevare et sundere liv og et gudbehageligere levnet. Nok ieg nyder got af min flids øvelser og den anvendelse ieg gjør deraf, saa lader ieg

verden tale og synge i hvad tone de løster, mig er det nok at handle ret efter hvad Guds ord og den sunde fornuft byder.

Aaret 1835

Fortegnelse over hvorledes vore nærings
sager ere mere eller mindre heldig gangne
for os i dette aar

	td.	skp.
Først om udsæden		
Saaet 2½ td. land med raps frøe		
hvede	1	6
rug	7	5
byg	19	4
haure	9	—
erter	3	3
vikker	—	4
Sæd in summa	41	6
Lagt af kartofler	20	—
Saaet af hørfrøe	—	3
Saaet blandsæd	3	—
Den heraf indavlede sæd	td.	skp.
Avlet raps	11	—
hvede	13	—
rug	72	5
byg	118	5
haure	25	—
og utærsket	5	—
i hakkelse	35	—
erter	8	3
i hakelse	3	3

		td.	skp.	
vikker		2	2	
Sæd in summa		294	2	
Avlet kartofler		140	—	
Avlet hør og af frøe kommen		—	4	
senop /253/		—	3	
			1	
Vore penge indtægter		rd.	mk. sk.	
Soldt hvede	10 td. 6 skp.	46	—	—
rug	42 td. 6 skp.	147	—	—
byg	41 td. 7 skp.	127	3	8
haure	1 td. — skp.	2	2	—
erter	— td. 1 skp.	—	3	—
vikker	— td. — skp.	—	—	—
raps	10 td. 2 skp.	113	4	—
kartofler	3 td. 4 skp.	2	4	—
hørfrøe	— td. 1½ skp.	1	1	—
kommen	— td. 3 skp.	5	—	—
Soldt bæster	1 hæst	34	—	—
qvæg	til	32	—	—
lam	24 til	57	2	—
ender	til	1	5	12
høns } smør } eg }	omtrent	12	—	—
flæsk til omtrent		10	2	5
12 skind og 1 hud		5	2	—
4 kakelovns leie til		4	—	—
Vævleie til		—	5	—

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
huus leie	6	–	–	Smaaer skatter	–	2	–
Noget gavn træ	–	–	–	Folkeløn med dagleie	70	–	14
Nogle smaaeting	–	4	–	Haandværkeres løning, saasom			
Rentepenge af 100 rd.	4	–	–	smed, bøker, julmand, huker, sau-			
Guel senop 1½ skp.	3	–	–	skierere, sneker, maler, kurvemager,			
3 patte grisse	1	3	–	hæstegieler, dyrlæger, tækemand,			
Lidt adpartig	–	5	–	o.d.l. samt væver, skræder m. fl. vi-			
				dere	55	1	14
Summa indtægt	619	4	9	Salt 7½ skp. koster	4	4	14
				Sild fratræktes	–	–	–
Udgifterne vare	550	2	15	Sæbe 14 pd. til	1	5	4
				Jern, søm og staal	5	1	10
Altsaa overbalanse	69	1	10	Kull 1 td. til	1	4	–
				Tier intet	–	–	–
Kapitels kiøbet for dette aars grøde				Lys og tran	2	–	11
Rug tønden	3	5	4	Reb og seletøi	5	1	11
Byg tønden	3	2	3	Tækkegarn 8 pd.	1	–	8
Hauren tønden	2	–	9	Tækkekiepe 200	–	4	–
alt i sedler og tegn				Offerpenge	1	1	14
				Brudegaver	–	–	–
Vore penge udgifter	rd.	mk.	sk.	Møllepenge og stampe 1.	5	2	4
De kongelige skatter af min gaard	79	2	6	Kiøbte klædevarer med			
Ditto af mine paraseler	18	5	7	hat og huer,	2	2	8
Den herskabelige afgift	83	1	1	Støvler og skoe	3	3	8
Ditto af parasellerne	20	2	13	Træskoer 16 par	3	4	4
Konge tienden	13	2	8	Brendeviin 160½ pot	31	4	6
Ditto af parasel	3	2	2	Kryderier med k. og s./254/	11	2	11
Præstetienden	19	–	4	10 pd. humle	4	1	–
Ditto af parselen	4	4	–	Kalk til vitning	1	2	–
Skole udgift af begge	9	1	8	Tømmer, lægter og bræd.,			
Fattig penge med sæd	5	4	6	gavn træ og brendsel	15	–	7
				1 meie lee	2	–	–

	rd.	mk.	sk.
1 hakkese kniv	1	2	—
1 slibe steen	—	3	8
1 spinde rok	2	—	—
1 par karter	—	3	—
1 par jern grime tøiler	1	1	—
1 fag vinduver	1	4	—
Farveløn og farvesager	—	—	10
4 lpd. 8 pd. kløverfrøe	12	2	—
Et skatolbeslag	3	2	5
Et dragkistebeslag	2	3	8
Til aviishold 1835	1	3	—
Levemaade og drikkepenge og deslige m.	11	4	8
Adskillige smaaeting	7	2	3
Smaa adpartige ting	4	—	—
Samt adskilligt til min kone og datter	12	—	—
Summa udgift	550	2	15

Føde sæd

Til vor huusholdnings brug.

Hvilken sæd til hvad brug	td.	skp.
Rug til brød	17	5
Byg til malt	7	—
Byg til gryn	6	6
Byg til kagemeel	1	—
Byg til sigtemeel	2	—

	td.	skp.
Byg til pellegr.	1	—
Hvede til koge	—	2
Erter at koge	—	5
Sæd in summa	36	2

Kartofler at spise 15 —
 Senop til suul
 Samt nogen træfrugt, grønkaal, vidkaal, mad urter og
 røder havde vi det fornødne af.

Yde sæd o.d.l.

Samt fourase og tørv med flere ydelser.

Hvad sæd til hvad brug	td.	skp.
Rug } i smedeløn	1	—
Byg }	1	—
Byg til degnekorn	—	6
Rug } til fattig sæd	—	2 ¹ / ₂
byg }	—	6 ¹ / ₄
Rug }	1	—
Byg }	1	6
Erter }	—	3
Byg }	—	1
Haure }	—	1
Haure til fourase	—	6
2 læs tørv til degnen		
1 julekage og 1 ost til degnen		
9 lpd. høe 9 lpd. halm til degnen		

	td.	skp.
1 julekage 1 ost til smeden		
Fourase høe 6 lpd. 3 pd.		
Fourase halm 5 lpd. 6 pd.		
<hr/>		
Summa af sæd	8	–
<hr/>		

Kort oversigt

af vor sædavl og fæeavl med sligt hertil henhørende.

Da ieg i den almindelige betragtning til slutning af dette aars oversigt har talt saa meget om sædens tilstand vil ieg for denne gang ei stykkeviis tale om enhver sædearts fremvæxt, men med at sige at heele sædavlingen for mig som for mengden var fremelig til lod, som den store regn i mai mest forarsagede. Men ringe i kiernen det den græsselige storm først i agust forvolte. Videre havdes i aar en rig høehøst, men næsten ingen kløver. Tørvehøsten var rig og heldig, kartoffelavl en meget ringe, sommergræsningen overmaade slap, og saa havefrugterne ringe, humlen ussel, men træfrugterne gode, dog led disse saare meget af den utidige storm. Rapsavl en mislykedes ogsaa.

Kreaturets

priser faldt i aar betydelig især qvæg og lam, tildeels ogsaa sviin og giæs med øvrige sulevarer. Men de fra stormen levnedede sæde varer steg i prisen. Stykkeviis at anføre disse priser vil ieg ei heller for denne gang anføre, ligesom ei heller om veirligets almindelige gang i dette aar saasom intet videre usædvanlig indtraf andet i

den vældige regn og den græsselige storm og en mild vinter og en tør sommer.

Fortegnelse

over de af os i dette aar bekostede og anvendede ting.

En ny egeseng med alt tilbehør berammet til vor datter i sin tid.

En nye fyrstander seng som karle eller pige seng.

Et nyt stort fyrre bord med egefod og skuffe til brug i vor øverste stue.

4 nye stole de 2 med bræde bund og de 2 med betrugne sædebund alle af eget[r]æe.

En talerkens ramme i spise kammeret gjort af nye bræder.

En nye ege dragkiste bestemt til vor datters medgift, alt hertil forfærdiget af en lært sneeker.

Bekostet et fag nye vinduer med karm for vor øverste stue, som manglede lit lysning og udvendig anseende.

Samt reparerede denne sneker endeel af vore boskaber især en ældre indlagt dragkiste som blev saa god som nye igjen.

Kiøbt et skjønt, smugt stort speil for vor øverste stue.

Egentlig er intet stort og vigtig bekostninger eller indretninger foretaget udvendig i aar. Dog lod ieg i aar savskiere endeel tømmer og planker af forhen indkiøbt egetræe. I øvrigt er alt vel vedligeholdt og sæd og fæeavl en fuldkommen trolig passet og lønnede os ogsaa rundelig got./256/

Skildring af aarets gang

I almindelighed og for mig og mit vedkommende i særdeleshed.

Aaret 1835 var ikke et af de lykkelige aar for vort land eller folk thi det var en meget tør og heed sommer, hvor sæd og græsvæxtsterne leed meget, skjønt at en jndfaldende uhyre regn faldt i 2 dage sidst i mai som befo[r]drede at sæden fik nogen bedre fremvæst ind man efter den farlige tørre og hede sommer kunne ventet. Den anden tilfældige begivenhed til alles vores store tab var en jndtræffende paa denne aarstid ukiendt stormvind, som indtraf i begiøndelsen af sædhøsten d. 8. og 9. august, der var saa voldsom, at 1/3 deel ia nogle steder 2/3 af sæden blæste af paa marken især byget og dette det 6radede inda meest og dernæst hveden got 1/3 af denne blev paa marken, rugen var til lykke for det meeste meiet. Denne storm foraarsagede et uberegneligt tab for landmanden og for vor heele stat, som meest blev kiendelig i det tilstundende foraar 1836 ved penge mangel.

Hvad mine næringsager angaar, da bør ieg ikke sørge

for noget til fornødent brug, thi ieg med min sædavl v dog ikke blandt de uheldigste ved stormen og tillige min forfatning god saa ieg taaler noget tab. Det størs tab ieg havde ved stormen var paa min hvede avl, hv vel en 10 td. blev paa marken og paa 2 td. bygsaad so var meiefærdig, hvor over halvdelen blev paa marké Paa min øvrige sædavl led ieg ikke det største tab. Li fordeel flyder af dette store unde, dette at de faae k sæd der kan have til salg blev saa meget høiere i pri men altid er dog saadanne natur ulykker et stort ta Hvad i øvrigt vor fæavl med andre vore nærings sag vedkommer saa havde vi i dette aar med samme en iev fremgang og holdt got balanse med vore indtægter o udgifter og – det store gode, lod Gud mig og mit hu nyde, at sydom og sorig var bortfiernet fra os og at v en stille huuslig roe nød livets gode ophold og i o saadan stilig skiøttede alle vore sager paa det beste o det ikke allene hvad der hører til jndtægt, men ogsa det som henhører til beqvemmelighed og siir, det n heele sted vistnok bærer viden om. Gud ske tak.

Haureberg d. 30. april 1836. /257/

Søren Pedersen.

Aaret 1836

Fortegnelser over dette aars mere eller mindre heldige gang for mig og mit vedkommende af vort nærings brug

Om sædavlingen. Den udsaaede sæd	td.	skp.
Saaet 5 td. land med raps	—	5
Saaet af hvede	2	1
Saaet af rug	7	7
Saaet af byg	23	2
Saaet af haure	10	7
Saaet af erter	5	—
Saaet af viker	1	1
Saaet af blandsæd	4	7
Saaet af hørfrø	—	3 ^{1/2}
Lagt af kartofler	23	1
Sæd in summa	55	6
Den indavlede sæd	td.	skp.

[Raps] Denne avl slog ganske feiel og maatte pløies om til byg.

[Hvede] Denne mislykkedes ogsaa og blev ompløiet til byg.

[Rug] Endeel af denne simpel.

Der avledes ikkun 44 5

[Byg] Hvorefter avledes 242 —

og opfovret utærsket omtrent 8 —

[Haure] Derefter avledes 60 —

den utærskede iberegnet

[Erter] og avlet igien omtrent 31 4

	td.	skp.
[Viker] og avlet igien o.t.	3	—
[Blandsæd] Denne sæd alt til fovring og ievn afgrøde		
[Hørfrø] Samme blev taalelig god til væxt og frø igien	1	4
[Kartofler] Denne avl var simpel, her avledes igien	235	5
Efter den afblæste hvede forige aar 1835 avlet igien	4	2
Sæd in summa	393	3

Indnu kand tilføies hær at omtrent 6 skp. land frembar lidt hvede, som afblæste ved stormen forige aars høst hvorefter avledes 4 td. 2 skp.

Kapitelskiøbet for dette aars afgrøde

Rug tønden	3 rd.	76 sk.
Byg tønden	3 rd.	17 sk.
Haure tønden	2 rd.	21 sk.

/258/

Fortegnelse over vore penge indtægter og udgifter

Indtægterne	rd.	mk.	sk.
For hvilke soldte ting			
For 7 td. hvede	30	4	2

	rd.	mk.	sk.
14 td. rug	54	3	8
94 td. 6 skp. byg	310	1	2
1 td. haure	2	2	—
2 td. erter	6	2	14
1 skp. vikker	—	2	8
2 td. 3 skp. kartofler	2	2	4
1 skp. hørfrø	5	5	—
4 skp. kornen	6	—	—
1 skp. sennop	—	3	12
2 føll sildig født	6	—	—
Solt qvæg til	72	3	—
15 lam	29	3	—
2 smaa grisse	2	—	—
12 par ender	5	—	6
17 lpd. flæsk til	34	4	14
Jndnu 7 td. byg til	15	4	14
Atter for qvæg	35	—	—
For feede gaaseskrov	17	—	—
Karuse fisk	1	2	4
For fouraset	3	—	—
Rentepeng	4	—	—
Kakelons leier	2	—	—
Huus leie	5	3	—
Væv leie	1	3	—
Huder og skind	5	3	11
Lit gavn træe	1	2	—
Lit adpartig	2	2	10
Atter 6 gaaseskrov	2	5	10
Atter 3 patte grise	2	5	—
For smør og eg omtrent	18	—	—
Tilsammen	687	4	7

Udgifterne

Til hvilke ting	rd.	mk.	sk.
De kongelige skatter saasom			
<i>Juli</i> kvartal	13	—	8
Ditto af mine parasel	3	1	6
<i>Octobr.</i> kvartal	27	1	6
Parasel	6	2	12
<i>Januari</i> kvartal	25	3	15
Parasel	6	2	1
<i>April</i> kvartal	16	1	—
Parasel	6	2	—
De herskabelige afgift			
<i>Octobr.</i> termin	20	3	4
Parsel	5	—	8
<i>Decembr.</i> termin	21	3	4
Parasel	5	—	8
<i>Marti.</i> termin	39	4	14
Parasel	9	5	1
Konge tienden	12	4	—
ogsaa af parasellen	3	1	—
Præste tienden	18	—	7
Parasel	4	2	—
Degne og skole udgift	6	3	—
ogsaa af parasel	2	—	12
Fattig penge og sæd	3	—	4
Parasel	1	—	12
Smaae skatter af begge	1	—	2
Nu disse <i>extra</i> udgifter i alt 258 rd. 2 mk. 12 sk.			

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
/259/ Folkeløn og arbejdspenge saasom				Stampeløn	–	–	–
1. min søn Rasmus s.k.	18	–	–	Møllepenge	3	2	8
2. Min Peder ogsaa s.k.	16	–	–	foruden toldsæd			
3. Min Jens som dreng	5	–	–	Offerpenge	1	5	6
4. Min Hans ogsaa s.d.	2	–	–	Brudegaver	3	–	–
5. Min Lars som vogter	1	–	–	Spillemandspenge	–	5	10
6. Min datter som pige				Jern, søm og staal	17	4	–
7. og atter en pige samt en huusmand nogle dage hver uge om sommeren og pundetærsker om vinteren, sammes løn	16	1	–	Steenkull	2	2	–
Saa og til øvrige dagleiere hele aaret	5	1	13	1 td. tiere	6	5	–
Haandverks løn saasom	–	–	–	9 pd. tækkegarn	1	1	14
Til smeden	4	1	–	Revlinnier, seletøi og grimer	4	5	5
Julmand og tømer	5	5	4	Tømer og bræder	22	2	4
Sneker	3	2	9	Gavntræe og brensel	14	2	9
Maler	2	–	–	Kiøbte klædevarer	–	1	14
Væver	4	5	1	Hatte og huer	1	2	9
Skræder	7	3	12	Skoe og støvler	2	–	–
Bøker	–	5	–	17 par træskoer	3	3	4
Skoefflikker	1	–	4	Knapper gaar ud [1 rd. 3 mk. streget]			
Soldebinder	–	1	–	5½ skp. salt	2	5	4
Hæstegiller og dyrlæge	1	1	–	14 pd. sæbe	2	1	–
Doctor og apothekers	6	1	6	Lys	1	3	12
Tækkemand	–	2	8	Tran	–	2	4
Stampeløn	1	2	–	125 pot brendeviin	28	2	–
Farveløn	16	5	11	Kryderier	14	4	7
Og malesager	4	2	5	Tobak	–	5	12
videre				12 pd. humle	3	–	12
Uhrmageren	–	5	–	Kalk	1	3	–
Farveløn o. klæder	–	–	–	1 spinderok	1	5	–
				1 pr. karter	–	3	–
				1 hakkelsekniv	1	3	–
				1 gravespade	1	–	–
				2 lpd. 14 pd. rødt kløver	4	2	4

	rd.	mk.	sk.
2 lpd. vidt kløverfrø	4	—	—
Sild, fisk og fersk kiød	12	3	7
Drikepenge, levemaade og bompenge m.m.	20	—	—
Adpartig smaating	12	5	13
Aviishold	1	3	6
For 3 kiør	37	—	—
For 37 magre giæs	23	4	8
For kiøbevare o.d.l. meest til vor datter	18	—	—
<hr/>			
Tilsammen	664	—	11
<hr/>			
/260/ Men de noget af foranførte ud- gift er forbrugt som handel, saasom nogle qvæg høveder, endeel giæs, nogle sulevare og nogle td. sæd der beløber til en sum	84	3	15
Som afgaar saavel paa udgift som indtægts summerne, saa bliver tilbage af de virkelige summer følgende			
<hr/>			
Indtægt	603	—	8
<hr/>			
Udgift	580	—	—
<hr/>			
Over balanse	23	—	8
<hr/>			
Mine udgifter i natural præstationer eller om man vil kalde det i varer som sæd, foer, tørv, giæs, eg, brød og ost udgiør i penge efter dette aars almin- delige priser en summa	39	2	4

Lidt om havens grøde

Vore havefrugter var j dette aar saare simple. Netop det fornødne til eget forbrug og nogle skp. komen til salg. Træfrugterne var ubetydelige og humle næsten ingen. Sennop, kaal, mad urter og røder saare simple og ald ung træeplant gik næsten ud, alt af den ufrugtba-re tørre sommer.

Priserne paa sæd varene var i dette aar temmelig høie, saasom

1 td. hvede kostet	4 rd. 5 mk. — sk.
1 td. rug	4 rd. — mk. — sk.
1 td. byg	3 rd. 1 mk. — sk.
1 td. haure	2 rd. 2 mk. — sk.
ogsaa deslige erter	3 rd. 2 mk. — sk.

men priserne paa kreaturet og sulevarene vare ei saa høie. Næsten alle kiøbmands varer holdt sig i en middel priis nu i flere aar, men afgifterne temmelig høie, saa at pengemangelen var jkke ubetydelig for landmanden, som alt foraarsagedes af den tørre sommer og knappe høst.

Dette aars veirlig var følgende

Vinteren mild, vaad og ustadig, foraaret midelveir, men sommeren meget tør og varm især juni og juli maaneder, som den skiønneste grøde til saa blev høsten i alt ringe baade i kjerne og foer, høe og kløver meget lidt, men tørven god, veiret i sædhøsten talelig goot og et ogsaa temmelig tørt efteraar til hen sidst i octobr maaned, da som næsten altid vaadt og ustadig veir indtræffer. /261/

Fødesæd

Til vort huusholdningsbrug.

Hvad slags sæd	td.	skp.
Rug til brød	18	7
Byg til malt	6	–
Byg til gryn	4	–
Byg til kagemeel	2	–
Byg til sigtemeel	1	4
Byg til perlegryn	–	6
Hvede til kage	intet	
Erter at koge	–	4

Sæd in summa 33 5

Kartofler at spise i heele aaret omtrent 18 –

Yde sæd og deslige

degnekorn	byg	1	–
Smedeløn	rug	1	–
	byg	1	–
Fattig sæd	Rug	–	2
	byg	–	6
Til h[e]rred foden	byg	–	1
	haure	–	1
Fourase	haure	2	–
	høe	8 lpd.	
	halm	8 lpd.	

	td.	skp.
Degne høe	11	pd.
fourase halm	11	lpd.
Degne tørv 1 læs	1	læs
Degne julerente 1 brød, 1 ost.		
Degne tiende 1/2 gaas, 10 eg.		
Smedens julerente 1 brød, 1 ost.		
Til pundetærskeren, byg	3	7
rug	1	1
Til 2 branlitte mend, byg	–	3
Som i penge udgiør		
in summa 39 rd. 2 mk. 4 sk.		

Oversigt

Af vor sædavl og fæavl.

Min sædavlning var i 1836 simpel i det hele.

Rapsavlning slog heel feil.

Hvede avlen ligesaa, dog lit selvgroet hvede avlede vi.

Rugavlning var gandske simpel.

Byget var taalelig got.

Hauren uklagelig.

Erteavlning god i kjerne men lidt foer.

Vikkerne ligesaa, alt ringe til lod.

Blandsæden midelmaadig.

Kartoffelavlning ligesaa.

Høe meget lidt og slet ingen kløver, saa at et knapt foer aar forestaar.

Sommergræsningen var slet og haveproducterne ringe.

Fæavlen var ei heller betydelig for os.
 Af bæsterne soltes 2 smaae føll.
 Qvæget var i aar det bedste.
 Faare avlen simpel, 2 faar og 1 væder og 3 smaae lam døde.
 Sviinene var saa midelmaadig, et got sviin døde.
 Giæs havdes ingen af, men vi kiøbte nogen til eget brug.
 Ender og høns havdes vel lidt til en pløkeskilling, men ubetydelig. Ligesaa var og indtægten af smør, eg og kyllinger ikke meget i aar, noget som min kone og datter forbruger mig ei opgivet, tillige er huusholdningen stoer.

/262/

Fortegnelse

Over de ved vort sted bekostede og af vigtighed giorte ting 1836.

Først nogle boskabs sager.

Et nyt ege skatol giort af egne udskaarne egeplanker, forfærdiget af en sneker og med laase og nøgler samt fuld beslag.

En nye seng af fyr og egestolper med heel brædegavl i begge ender.

Opbygget 6 fag huus ude i fæhaven, jndrettet til et *materal* huus for alle mine avls redskaber for tømmer o.d.l. De 2 fag indrettet til en liden reserve stald og stengerum over alt.

Et stort og betydelig arbeide blev foretaget med en nye stakhave, som stor og rummelig blev indheinet af fæ-

haven hvor en 20 faune steengierde blev rykket ud og igien opsat paa friplads omkring denne nye stakhave, som nu tillige er i nogen afstand fra gaardens bygninger, da den forrige lille stakhave var baade for indskrenket og at sædstakene stod i samme tet op ved den vestre lende, da saadant ingen tid er rigtig for paakommende ildsvaade.

Fortegnelse

for vore tienneste og arbeisfolk.

Mine arbeids folk var nu for det meste vore egne børn af 2 karle, 2 drenge, 1 vogter og vor nu voxne datter som pige, samt en tienneste pige og 1 huusmand i 3 dage om ugen i sommer og som pundetærsker i vinter. I alt 10 personer mig og min kone i beregnet. Og herforuden endeel dagleiere paa adskillige tider om aaret og ikke sielden en eller 2 haandværkere alt i mellem saa vor huusholdning kan regnes for 11 personer. Alle til at udføre gavn, dog ieg og kone nu i aftagende. Sydomme og deslige svagthed var vi i aar temmelig befriet for og vore samtlige arbeider blev alle got udførte i rette tid.

Dette aars almindelige priser paa de vigtigste af bundens sælge og kiøbe varer var taalelig favoraple saasom sædpriserne gode som temmelig høie.

Fæpriserne saa taalelig.

Sule og smørpriserne ligesaa.

Og alle priserne paa kiøbmand og haandværks varer var saa favoraple, saa at alt gik her i sin jevne gang.

/263/

Betragtning

Af aarets gang i almindelighed og for mig og mit huus i særdeleshed som det for os er gaaet.

Aaret 1836 var et af de mindre frugtbare aar og som fornemmelig vil føles ved foermangel som ogsaa for penge mangel da den meget tørre sommer gav en knap høst men hvorover sædepriserne blev temmelig høie, som vil hielpe noget for os alle. Dette var nu det 3die tørre aar jgien hvorover den danske bundestand ei let vil kan hæve sig frem til nogen velstand eller den danske stat florere i noget. Et stort gode har vi i disse aar og nu i en længere tid nydt. Den gode landefred og jndbyrdes borgelige fred er os af *Gud* og vor gode landsregiering forundt.

Hvad mig og mit vedkommende angaar da maae jeg ei klage over mangel for noget til vore fornødenheders brug. Stedse haver jeg dog i disse aaringer lidt overbalance af mine indtægter og udgifter indskiønt at vi bekoster stedse noget meere, byger og forskiønner vort sted alt mere efterhaanden. Men saaledes er det og saaledes vil det almindelig blive de menneskers lod der alvorlig bestræber sig for at tiene *Gud* ved en dydig vandel, han vilde velsigne vore *idrætter* med held og lykke, naar vi selv tillige anvender en fornuftig flid i anvendelsen af vore nærings sager og forener hermed en klog sparsommelighed og jdelig nøiagtig tilsyn med saadant. Alt dette har ieg trolig giort og *Gud* har givet mig lykke med disse min flids øvelser at ieg er fremskreden til en taalelig velstand hvortil ogsaa min utrættelige læse løst har bidraget.

Nu gjør I saa, mine børn og medbroder i min stand, det vil vist da ikke feile at I jo ogsaa efter haanden vil komme i en taalelig forfatning, men man maae vide ei at leve høit eller magelig, især i ungdoms og manddommens kraftfulde alder, men heller ikke nægte sig selv det fornødne og passende til vort lives ophold efter vor stand og evne. Alderdommen og de børns forsørgelse, som vi har avled er det maal som meget maae have til hensyen ved vore bestræbelser.

Nok dette aar 1836 hengled for os alle som et middel got aar og jeg for mit og dets vedkommende vil af hiertet takke forsynets godhed som forunde mig sin velsignelse med mine bestræbelser for livets goder og for den naade og bistand til at leve et gudfrygtig liv. /264/

Et par uheldige tilfæ[1]de skeete mig i aar. Det ene at ieg blev knuet i mellem et træ og en vogn som ieg kørte hvor ved ieg maatte have *doctor* og bruge medicamenter og ieg kom mig igien. Det andet var at ieg faldt baglens ned af en høibalk med en stige og havde nærved brækket mine arme i stien og slog mig ved dette fald slemt, men som dog ogsaa omsider gik hen. Saaledes faar man med alderdoms tunge lemmer adskillige meen og stød, som kan gjøre de sidste aar og vor sildigste levetid smertelig hvorfor man maatte være veltilfreds med at gaae herfra til himlens salige rige føren den høie alderdommens svagheder skulde for haardt nedtyngge os. Men skee din villie, Herre vor *Gud*, ieg vil saavidt mulig holde mig beredt til at følge dig naar du kalder mig herfra. Indnu er livet mig et gode og ieg vil takke dig herre for den tid du haver forundet mig det og om du indnu forlenger det nogle aar vil det mulig blive mig et gode som ieg især kunne formode at være min

kone og vore børn især de øngste gavnlige og vel gavnlige for dem alle.

Ogsaa faar jeg bestandig med et hvert aar mine anlæg og arbejds sager fuldkomnere udført og saaledes mine hensigter opnaaet, dem jeg forlængst havde besluttet at vilde have udført og det saameget kiere, som at mine medboere og vel mine misundere kunne see at saa mange af de planer, jeg havde paabegynt, ei kan gøres dem latterlig som noget narreværk thi det jeg *theoretisk* haver besluttet mig til at gøre er *praktisk* udført saa hvad de med skieve øine før med latter betragtede hos mig og hørte af mig har de omsider i meer ind en deel gjort mig efter. Men var mine planer og hen-

sigter mislykedes og armod vordet min lod, da havde jeg været blevet en gjenstand for disses spotterier og latter, men over hvilket jeg aldrig gjorde mig nogen betenkelighed. Nok jeg har for det meeste i alt faaet udført hvad jeg havde ønsket at vilde have udført og med samme min gierning er ogsaa mine fornødenheder voxet til den eller det maal som jeg havde kunnet ønske og i saa fald er det mig alt nok til min løkke her i livet.

Jeg har nydt den løn baade af Gud og gode mennesker som jeg fortiente og dette er mig nok og ønsker intet mere.

Skrevet i mit alders 60. aar d. 31. decmb 1836. /265/

Søren Pedersen.

Regnskab for aaret 1837

Hvor af kan sees dets mere eller mindre heldige gang for os

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Hvede	2	2
Rug	8	—
Byg	18	4
Haure	7	5
Erter	4	1
Vikker	1	—
Bohvede	—	4
Tilsammen	42	—
Saae og blandsæd, meest til fovring	6	6
Saaet hørfrøe	—	4
Udlagt kartofler	35	—
Det bemærkes at af oven anførte udsæd er paa mine parasel jorder saaet følgende		
Hvede	1	5
Rug	—	4
Byg	2	4
Haure	—	6
Erter	1	6
Vikker	—	2
Den indavlede sæd	td.	skp.
Hvede	13	3 ¹ / ₂
Rug	42	4
Byg	118	4

	td.	skp.
Haure	60	—
Erter	21	1
Viker	3	1
Bohvede	6	—
Tilsamen	264	5

Blandsæden løkedes got og gav megen fovring
Høren var god og frøet 1 2
Kartoflerne gav igien 290 —
Den indavlede sæd paa paralellerne ere ei for sig selv aftærsket men ere jndbefattede under oven anførte sæd rubrik. Den groede ellers almindelig got til alle disse slags sædarter her var saaet.

Føde sæd	td.	skp.
Rug til brød	18	7
og ditto byg	1	4
Byg til malt	6	—
Byg til gryn	6	—
Byg til kagemeel	3	2
Byg til sigtemeel	1	—
Byg til pellegryn	—	4
Bohvede gryn	1	—
Hvede til fient meel	—	4
Erter at koge	—	6
Sæd in summa	39	3
Kartofler at spise	18	—

Kapitels kiøbet for dette	rd.	mk.	sk.
aars afgrøde var følgerug td.	3	4	11
byg	2	4	15
haure	2	—	4

Jeg begiønde dette foraar at pløie d. 22. april og d. 10. juni tilsaaet. D. 14. agust begiønt at meie og til samme tid i sptmbr. indhøstet.

/266/

Fortegnelse over mine penge indtægter og udgifter

Indtægterne

For hvilke ting	rd.	mk.	sk.
10 [td.] 4 [skp.] hvede	63	—	—
16 5 rug	76	—	14
66 5 byg	188	1	10
24 2 haure	57	5	3
2 2 erter	8	5	12
1 1 vikker	3	4	4
Bohvede	—	—	—
3 ¹ / ₂ [skp.] høfrøe	2	2	—
6 [skp.] komet	8	3	—
Seenop	—	—	—
11 [td.] 7 [skp.] kartofler	11	3	—
1 hæst	16	—	—
8 qvæg	174	3	—

	rd.	mk.	sk.
14 lam	34	—	—
5 sviin	43	—	—
14 ender	2	4	—
6 lpd. 11 pd. flæsk	10	5	8
Omtrent for smør og eg, huder og skind	2	1	10
Tømer, lit gavntræe	20	—	4
Lit halmfoder	2	—	4
Rentepenge	6	—	—
Huusleie	8	—	—
Kakelovns leie	2	4	—
Væv leie	1	2	—
Smaat adpartig	1	3	—
Solt 1 kakelovn	10	—	—
Meer adpartig	15	5	8

Tilsammen 771 1 13

Heraf fragaar salget af nogen sæd og noget qvæg og noget træfang til beløb	79	3	12
Den virkelige indtægt bliver da en summa	691	4	1

Udgifterne

Til hvad brug	rd.	mk.	sk.
De kongelige skatter saasom Juli qvartal	14	3	14
Ditto af paraselen	3	4	12
Octobr. qvartal	28	3	7
og af parasel	6	4	11

	rd.	mk.	sk.		rd.	mk.	sk.
Januari qvartal	25	3	15	Tækemand	2	5	3
Ogsaa parasel	6	1	15	Maler	5	—	—
April qvartal	15	4	4	Bøger	—	1	12
Og af parasel	3	3	15	Skoflikker	—	4	—
De 3 termin afgift saasom				Soldebinder	—	—	10
Octobr. termin	20	1	6	Sauskiereløn, dyrlægeren,			
Ditto parasel	3	2	—	hæstegilleren	—	5	—
Decmbr. termin	21	1	6	Uhrmageren	1	2	—
Ogsaa parasel	6	4	—	Samt doctor og apothek	—	—	—
Marti termin	35	4	4	Stampeløn	1	1	8
og af parasel	11	—	—	Møllepenge	2	3	12
Videre				Offerpenge	6	—	13
Kongetienden	11	1	6	Brudegaver	7	—	—
Ogsaa parasel	2	4	14	Spillemandspenge	1	—	12
Præste tienden	16	—	4	Videre			
Ogsaa parasel	4	—	1	33 lpd. 7 pd. jern, staal, søm	40	4	11
Degne og skole udgift af begge	3	3	12	3 td. 1 skp. steen kull	4	5	15
Fattig sæd og penge af begge	1	1	—	8½ skp. salt	5	1	12
Samt videre smaae extra udgifter	—	2	6	12 pd. sæbe	1	4	8
				Lys og tran	2	3	3
Alt in summa	242	3	8	Sild og fisk, aal og fersk			
				kiød	5	1	10
/267/ Alle øvrige private udgifter saasom				139½ potter brende viin	26	4	10
Folkeløn	38	—	—	Kryderier til	16	5	8
Og arbejdspenge	11	3	2	Kiøbte klædevarer	15	—	—
Haandverksløn				Hatte og huer	1	1	—
Saasom til smeden	10	2	8	Skoe og støvler	3	4	—
Julmand	10	5	—	9 par træskoer	1	5	8
Sneeker	—	5	—	Seletøj og grimer	—	1	12
Væver	11	4	4	Rev og tækegarn	5	5	7
Skræder	6	5	13	Tømmer og bræder	4	4	8
Farveløn	2	4	10	Gavntræe og brende	8	2	—

	rd.	mk.	sk.
8 pd. humle	1	4	—
kalk	2	2	4
Hakelse kniv	—	—	—
Tobak	—	5	—
Salme og skolebøger	1	4	12
Papiir og blæk	—	3	6
Aviishold	1	4	8
Smaat verktøi	—	2	10
Knive og saxer	—	2	2
Knapper	—	2	12
Et par karter	—	3	—
2 grave spader	2	—	—
1 jern hull pande	—	3	—
2 kornsold med baande af staaltraad	2	2	8
Drikepenge og levemaade	13	1	9
Smaaeting	2	—	11
Flere adpartige ting	21	—	4
Tilsammen	571	4	7

Her af fragaar for købte vare af følgende

2 skp. prostie rug	1	4	—
1 td. erter	3	—	—
6 qvæghøveder	68	—	—
Samt for træe og tømmer	6	5	12

I alt 79 [rd.] 5 [mk.] 12 [sk.] hvilken sum ei er a[n]ført i disse mine optegnelser i udgifterne da samme kand ansees som handel, men maa da ogsaa afgaae i jndtægterne som da bliver

	rd.	mk.	sk.
Indtægterne en sum	694	4	1
Og udgifterne	571	4	7
Altsaa overbalanse	119	5	10

Yde sæd og deslige

til hvad ydelser

Hvad slags	td.	skp.
Degne korn, byg	1	—
Fattig sæd, rug	—	2
byg	—	6
Herredfodsæd, byg	—	1
haure	—	1
Smedeløn i sæd, rug	1	—
byg	1	—
Pundctærskeren, rug	1	1
byg	3	—
erter	—	3
Videre af naturalier saasom		
Degne fourase, høe	11 lpd.	
halm	11 lpd.	
1 læs tørv, 1 julekage	1	—
1 ost, 1 snees eg, $\frac{1}{2}$ gaas	—	4
saamt 1 julekage og 1 ost til smeden	—	3

Alt i penge 30 [rd.] 52[sk.]

Bemærkning

Om hvad af betydenhed som er bekostet ved vort sted dette aar.

Een heel nye vogn med fiellefadning og 2 bue agestole med læder betræk og denne møtringvogn aalliemålet, kostet omtrent i alt [ikke anført].

Giort en nye faarehæk for vinter fovringen, et varig og beqvemt stykke.

Omsat begge brædegavlene mod øster paa stuelengen og den nordre lenge sammen stryget og jgien opsat samt atter aallie malet røde.

Bekostet en extirpator til sædavlingens driftigere befordring, et redskab ieg meget ønder.

Priserne paa landmandens betydeligste sælgevarer. [Her udeladt]

/269/

Kort oversigt af dette aars veirlig

Novemb. og decmbr. maaneder var overmaade regnfulde og ustadige, den øvrige vinter afvæxlende. Foraaet, især april m. var ualmindelig kold og vaad, ia en vintermaaned. Mai ogsaa vaad og kold, saa at ald vaarsæden kom vaad og kold i jorden. Juni og endeel af juli var heed og tør, saa at sæden voxte simpel til, alt høstveiret i august og sept. var taalelig got og efteraarsveiret i septmbr. og octobr. var middel veir.

Heraf fulde at dette aars sædgrøde ei blev sterk fornemmelig af det haarde aprilsveir. Dog var dette aars

afgrøde noget bedre ind i de 3de foregaaende aar havde været, jsær blev fovringen ikke saa ringe, men sædpri-serne dalede noget, saa at landmanden fik besverlighe-der med at erholde penge til sine mange betydelige skatter og udgifter og til sine mange fornødheder, der udfordres nu for tiden mere ind forhen baade til det offentlige og private.

Skildring af aarets gang i almindelighed og for mig og mit vedkommende i særdeleshed.

Det vigtige gode har vi nu i flere aar nydt, den kiere lande fred, udi hvilken tid vort hele folkes vel er efter haanden tiltaget noget ogsaa dette aar 1837 hensvandt i fred og roe. Dette aar var ellers et simpel middel aar for landmanden, ogsaa et middel grøde aar og som følge heraf endeel penge trang til det fornødne. Hvad mit fornødne angaar, da maae jeg som en mand i en taalelig god forfat nu i en lengere tid tilstaae at intet har manglet mig til noget som helst af hvad ieg kunne behøve. Vel har min sædavling i aar været noget mislig, især rugen og min fæavl været eendeel uheldig, især qvæget 3 gode unge kiør døde m.m., men saadant er undertiden landmandens lod. Jeg kunne taale det i min stilling ogsaa paa sindets veine, men ikke enhver er saa lykkelig. Desuagtet rammer os undertiden modgange i andre ting, som kan være slemme nok. Alderdommen med sine skrøbeligheder melder sig hos mig, men disse seer ieg med tolmød imøde men, mine børn og vel noget min kone med, foraarsager mig nogen bekjæmring allerede og spaaer mig en mindre lykkelig lives aften, som ieg havde forventet og som ieg forvist troer at mindst havde hertil fortient af disse. /270/

Regnskab for aaret 1838

der viser vore nærings sagers mere eller mindre heldige gang.

Først om sædavlingen, dens udsæd og jndavling

Den udsaaede sæd	td.	skp.
Hvede	1	7
Rug	9	6
Byg	19	4
Haure	10	1
Erter	4	—
Vikker	1	—
Bohvede	—	1 ¹ / ₂
Sæd ialt	[ikke anført]	
Videre saaet blandsæd	6	—
Lagt kartofler	32	6
Saaet hørfrøe	—	5 ¹ / ₂
Det bemærkes, at hvad sæd der er saaet paa mine paraseller er herunder jndbegrebne under eet.		
Den indavlede sæd	td.	skp.
Hvede	14	4
Rug	[ikke anført]	
Byg	—	
Haure	—	
Erter	—	
Vikker	—	

	td.	skp.
Bohvede	7	4

Sæd ialt	ikke anført	
----------	-------------	--

Denne [blandsæden] var meget god, men alt opfovret utærsket,

Avlet kartofler	335	—
-----------------	-----	---

Hørren var simpel

Sæden paa mine paraseler groede got til, noget bedre ind paa hoved loden, der ei var sterk i aar.

Føde sæd

Rug til brød	[ikke anført]
Rug til malt	—
Byg til gryn	—
Byg til kagemeel	—
Byg til sigtemeel	—
Byg til pellegryn	—
Bohvede til gryn	—
Erter at koge	—
Kartofler at spise	—

Sæd i alt	—
-----------	---

Kapitels købet for dette aars afgrøde.

Rug	4 [rd.]	36 [sk.]
Byg	3 [rd.]	31 [sk.]
Haure	2 [rd.]	29 [sk.]

	td.	skp.	rd.	mk.	sk.
Yde sæd o.d.l.					
Degnekorn, byg	1	–			
Sæde i smedeløn, rug	1	–			
byg	1	–			
Sæd til pundetærsker, rug	ikke anført				
byg	–	–			
Til herredsfoden, byg	–	1			
haure	–	1			
Til fattig sæd, rug	–	2 ¹ / ₂			
byg	–	6			
Til pundetærskeren, rug	1	2			
byg	4	–			
/271/					
Fortegnelse					
over dette aars udgifter i penge.					
Til hvad brug	rd.	mk.	sk.		
De kongelige skatter	81	–	7		
Ditto af mine paraseler	20	–	4		
De herskabelige afgifter	88	3	9		
Ditto af parasellerne	20	4	3		
Konge tienden	21	3	6		
Ditto af paraselen	4	–	14		
Præste tienden	18	2	4		
Degne og skole udgift					
af begge	8	1	–		
Udgift til fattig væsenet					
af begge	5	–	12		
Videre					
Folkeløn, arbeids og dagleie					
penge	90	4	–		
Haandverks lønning					
til efterfølgende					
Smeden	9	1	–		
Julmanden	1	3	–		
Snekeren	7	5	7		
Væveren	7	3	3		
Skræderen	5	3	14		
Farveren	7	2	4		
Maleren	9	3	–		
Bøkeren	1	3	12		
Soldebinder	–	2	–		
Uhrmager	3	–	–		
Steenskyderen	–	1	8		
Saa og mølepenge	4	–	12		
foruden toldsæd					
Offerpenge	3	–	15		
Brudegaver foruden føring	2	–	–		
Jern, søm og staal	10	1	9		
Sild, fisk og kiød	12	4	2		
Lys og tran	1	–	15		
Salt	4	3	8		
Sæbe	1	3	6		
Rev og tækkegarn	6	2	10		
Seletøj og grimer	18	–	–		
Hatte og huer	1	2	–		
Skoe og støvler	2	–	–		
16 pr. træskoer	3	2	–		

	rd.	mk.	sk.
1 td. 4 skp. steenkull	2	1	8
1 td. tiere	7	—	—
Tømmer og bræder	3	1	8
Gavntræe og brende	18	—	—
138 pot brendeviin	27	4	3
Kryderier	14	1	4
Stampeløn	—	4	8
Drikepenge og levemaade, spillemandspenge m.m.	12	—	15
Adskillige smaaeting	4	—	10
For bøger, papiir, blæk og aviishold m.m.	—	3	—
11 pd. humle	2	5	—
Vitte kalk	—	—	—
1 meie lee	1	5	—
1 hakelse kniv	1	2	—
1 øig at bedæke	1	4	—
Flere adpartige ting			
Videre			
Kiøbt 20 stg. giæs	15	—	—
Qvæg til	2	—	—
9 skp. vikker	4	3	—
5 skp. erter	2	3	—
Disse 4 slags er at regne som handel og ei ere ordinære udgifter.			

/272/

Fortegnelse

ogsaa af vore penge intægter.

For hvad slags	rd.	mk.	sk.
7 td. hvede	53	—	—
41 do rug	185	1	—
65 do byg	239	4	—
9 [td.] og 3 skp. haure	24	5	8
6 td. bohvede	15	—	—
1 td. kommen	11	—	—
Af erter, viker, hørfrøe og deslige soltes intet.			
For bæster	—	—	—
Af qvæg 7 stg	116	3	—
For lam á 25	51	2	—
For 1 sviin og flæsk	37	5	14
For 20 ender	4	1	—
For 16 gaaseskrov	10	3	9
Af høns og kyllinger, eg og smørsagl veed ieg ikke nøie, men ieg anslaar samme til	20	—	—
Huusleie	6	—	—
Kakelonsleie	3	—	—
Rentepenge	8	4	8
Samt nogle smaaating			
Saasom skind, pennefiere	1	—	8
Svine bøster og deslige	—	1	6
For nogle sølv knaper 8	—	4	8
og et par sølv spender	—	4	8

	rd.	mk.	sk.
1 aars vævleie	1	3	–
For endeel langhalm	15	–	–
Adpartige og smaating	23	2	9

I alt 819 [rd.] 4 [mk.] 13 [sk.]

Men heraf fragaar for kiøbt sæd og kreature 24 rd., da same kan ansees som handels omsetning.

	rd.	mk.	sk.
Mine virkelig penge indtægter for			
dette aar er altsaa en sum suma	794	4	13
og udgifter var	545	4	5
altsaa overbalanse	252	–	8

[Søren Pedersen døde d. 15. september 1839 og blev begravet den 22. september.]

Konehue ca. 1840–50, der ligeledes har tilhørt Else Marie Nielsdatter. Puldhue af sort fløjl og med guldknipling langs alle kanter. Huen har de for Nordvestsjælland karakteristiske lange ørelapper. Tekstilerne sammen med flere andre opbevarede indtil arhundredskiftet på Kragshjerggård, men er nu i Nationalmuseets tekstilsamling. Nat.foto.

Stadshue af mørk-violet atlask med mørkegrønne brede silkebånd langs kanterne, for af hvidt, glittet bomuldsstof og bindebånd af det samme mørkegrønne silkebånd. Ovenover korsklæde i stivede tønderkniplinger. Huen har tilhørt Else Marie Nielsdatter, Søren Pedersens svigerdatter og madmor på Kragshjerggård fra ca. 1840. Huen, der formentlig har været anvendt til halv sorg, har hun måske båret i tiden efter Søren Pedersens død. Nat.foto.

Mit Thestamente eller sidste villie [Indlagt på tre løse blade:]

Da ieg nu i mit 62. aar begiønder at føle nogen alderdoms svaghed, saa vil ieg jnden samme mere tiltager hær meddele min meening, hvorledes min og min kones efterladenskaber af penge, gods og næringsted skulle forholdes efter vor dødelige afgang til deeling for vore livsarvinger, vore børn. Samt ogsaa hvorledes det best kunne foranstaltes imeens at den lengstlevende af mig, men især min kone kunne leve efter min død.

Om ieg dør først vilde ieg, at min kone skulle søge om bevilling til at henside i uskiftet boe, saasom hun er til alders og meget skrøbelig, utienlig til nyt giftermal og da vælge en af sine sønner til at bestyre gaarden, helst den ældste om han ikke da var gift eller en af de andre, hvilken hun kunne have meest lid til. Til hvilken tid nogle af vore 6 børn kunne være gifte og hiemfarne og udstyrede med en hielp af omtrent 200 rd. i gods og penge, men skulle saadant ikke skee forinden vi begge afgaar, da vilde jeg at alt hvad os tilhører skulle sælges, gods og alt os tilhørende, for at da de samtlig kunne nyde deres fulde arv og rettighed, men skulle som meldt nogen af dem være gifte, da skal deres udstyr ved arvedelingen efter os afgaae i samme deres arverettigheder og vil ieg ind videre at vor eneste datter skal gaae i lige arv med hendes 5 brødre, nemlig og ogsaa hun maatte bekomme en broder lod ved skifte og deeling efter os, som disse hendes brødre ved min samtale med dem herom ei har nægtet.

Nu de efterladenskaber ieg formeener at skulle blive til arv og deling efter os er følgende.

1. Min arvefæstegaar No. 10 i *Haureberg* staaende for hartkorn 9 td. 3 fdk. med et

arial af 60 td. land samme kunne efter min formeening sælges til en sum af 1500 rd.

Gods af bohave, besætning med alt jndventarium ude og inde kunne ogsaa naar det alt blev soldt opnaae ialt en sum af 1200 rd.

Min parasel jord og huus, som bestaar af 2 td. 2 skp. h.k. med 17 td. land og 11 fag stuehuus vurderer ieg til en sum af 400 rd.

Min tørve eng paa Løve Tørvemose anslaaer ieg til en verdie af 60 rd.

Hvad penge der til den tid kunne blive kan ei synes, dog formeenes at der nok vilde blive at dække alle omkostninger med begravelse, skifte omkostninger med videre dertil hørende og dog vel nogle til deeling her, forudsagt naar alt kunne da blive omtrent som det nu er.

Altsaa alle mine eiendele, penge undtagen, kunne da opløbe til en summa naar de samlig soltes til 3.160 rd.

saa ethvert af vore 6 børn kunne erhold en sum af 526 Rd. 4 Mk., men ieg har sagt at om nogle af dem skulle være gifte og udstyrede skal saadan udstyr afgaae i dissers arvemidler og da maae et saadan udstyr nøiagtig vurderes og beregnes i penge, som ieg formoder til en summa i varer og penge af 200 rd.

Det vilde vel ellers synes underlig, at ieg har foreslaaet at denne min gaar med samt dens tilliggende i den ret gode og skønne stand som alt er i men jsær den skønne

haug og betydelige træplantning, gaardens næsten heele store skønne ombygelse med saa mange flere gode forbedringer skulle sælges og at ingen af vore flere børn skulle forblive paa deres fødested. Men hertil har ieg 2de grunde. Først maae ieg sige at dette mit sted er intet fordeelagtigt næringsted. Vel er hær middelmaadig gode sædejorder, men temmelig høiliggende ofte græs-manglende, jngen tørveskier og jngen engbaand, kløveren slaar ofte feil paa denne halvmagre høie udflytter lod saa fæavl en ei vel kan drives til noget betydeligt og naar denne ikke ret kan understøtte sædavlen er det noget vanskeligt at udrede alt så meget som nu udkræves af os bønder.

Og for det andet saa vil heraf kan sees at naar nu et af mine børn skulle faae stedet i besidelse efter os gamle og de øvrige børn skulle nyde deres ret, saa vilde hin blive betønget med en alt for stor byrde eller omvendt de andre de kom til at lide uret. Disse ere de grunde som foranlediger mig til at mine eiendomme skulle sælges efter min og kones død. Og naar ethvert af vore børn kunne erholde en kapital af omtrent 500 rd. da kan de vistnok med tiden erholde et næringsted at beboe, saa got som mit er – naar de vil i deres væsenlige forhold gaae frem som duelige og retskafne folk, at de ei utidig ved ødselhed, drik, spil og letfærdige giftermaal forspilder deres fremtids vel.

Skulle derimod nogen af mine børn vildledes enten

ved for ommelte vildfarelser eller andre lignende feiltrin saa haver ieg foranstaltet mine besidelser saaledes, at et saadant feiltrin dog ikke gandske skal gjøre dem næringsløse eller huusvilde ved at ieg har, da tid var at det kunne faaes (thi nu er det vanskeligt) erholdt arvefæste og eiedoms ret saavel paa mine parasel jorder, som paa min gaars hele tilliggende, hvorved i saa fald som ovenmeldt et saadan mit barn kunne erholde skønt en mindre nærings plet.

I øvrigt vilde ieg om mig indnu forundes flere leve aar at nogle af mine ældste børn kunne blive forsørgede, at en af mine yngste sønner helst skulle faae fødestedet efter os at beboe.

Nu saaledes min sidste villie skrevet i mine sunde dage i mit 62. alders aar d. 18. februar 1838.

Søren Pedersen.

[Senere tilføjet]

Da nu min eldste søn Rasmus i foraaet 1839 forlod mig ved giftermaal med *Niels Olsens* datter *Ane* i *Krenkerup* medgav ieg ham 400 Rd. som udstyr og han havde samlet af sin løn med videre smaating 100 rd., saa han medbragde 500 rd. Nu for de 400 rd. skal han qvittere saa meget i sin engang til falden arv efter sine forældres død.

Noter

1. *Steese*. Stegers dvs. bryggers.
2. *Svinehuus eller leir*. Svineleje.
3. De love, der blev udformet som et led i landboreformerne, indeholdt bl.a. bestemmelser omkring fæsteovertagelsen. Når en bonde fæstede gård skulle der således udfærdiges en skriftlig syns- og taksationsforretning af uvildige mænd. Det er en sådan synsforretning, som Søren Pedersen her gengiver indholdet af og supplerer med en indboregistrering.
4. *Tørvesluffe*. »Sluffe« er en hjulbør med lukkede sider.
5. *Krøyejern og krøyetøj*. En særlig sjællandsk plovtype, der brugtes til sædens nedfældning – formet som en firsidet ard med tværgjet jernskær.
6. *Lødermile*. Mile = bidselet på seletøjet.
7. *Fieller*. Tætte sidestykker til brug på vognen, f.eks. ved kørsel med mødding.
8. *Høsthaver*. Et rækværk ca. 3¹/₂ til 4 meter langt, som blev sat på arbejdsvognen ved hjemkørslen af høsten.
9. *Jernvæge*. Jernkiler.
10. *Koldmeis*. Formentlig en koldmejsel, en stålmejsel til at hugge koldt jern over med.
11. *Braat*. Brod? spids mejsel.
12. *Trannebænk*. Bænk med udskårne endestykker.
13. *Heile*. Hørhegle = redskab til hørtilberedningen, se note 24, s. 146.
14. *Fouerase*. Fourage = skatteydelser i halm og hø, der leveredes til bl.a. rytterregimenterne i naturalier.
15. *Ferredshaver*. Færdselshaver = sidestykker, der blev sat på fjællevognen eller rejsevognen, kunne ofte være udskårne.
16. *Ovedne* ?
17. *Skolle med jernbeslag*. Skovle.
18. *Bryskne*. Formentlig brystdug.
19. *Dansk Courant*. Efter statsbankerotten i 1813 omveksledes de gamle »Kourantsedler« med nye »Rigsbanksedler«, seks mod en.
20. [Abildgaard, Peter Chr.]: En Dansk Heste- og Qvæg-Læge, i et lidet Udtog, hvorudi findes tydelig beskrevet de Sygdomme, som anfalder Heste, Hornkvæg, Faar og Sviin, samt hvorledes man uden kostbare Midler kan helbrede dem. Kbh. 1770 og flere senere udgaver indtil 1829.
21. *Flagdes i bunden*. Flagede af.
22. *Vagl*. Evt. Vogl eller Vobbel, vabel, overflod ?
23. *Støiler*. Væggestav.
24. *Fastemarkedet*. I Slagelse afholdtes flere store markeder årligt. Kendtest var dog Helmissemarkedet d. 1. november, et hestemarked, og høstmarkedet (omkring Mikkelsdag) kendt for handelen med humle.
25. *Heiet*. Hæget.
26. *Foelstang*. Egenavn ? gårdnavn ? Stavemåden er usikker.
27. *Tav*. Se note 24, s. 146.
28. K. = Kaffe ? S = Sukker ?
29. *Camsion*. Kommission, formentlig bestikkelse.
30. Det nye brøndværk har haft en firkantet bræddekonstruktion. Over dette har der formentlig oprindeligt siddet et såkaldt »hængende« vind, en trisse, hvorover der har hængt en jernkæde eller et tov med to spande, én i hver ende. Denne type har specielt været almindelig på Samsø. Søren Pedersen har derefter skiftet den ud med et såkaldt »liggende« vind, som han betegner med aksel og drag – den mest almindelige type. Se Niels Giersing: Praktisk Anvisning i Landøkonomien Bd 1–2, 1825–28, s. 84.
31. *Raigræs*. Græsart der vandt frem i begyndelsen af århundredet og senere blev meget almindelig.
32. Ved optegnelsen står et overstreget »ingen«.
33. *RR ? B ? Rug og byg* ?